

Nov 2 1935

Vilius quilibet ex angustis videtur non
quicquam vel turpiter elephantiis ha-
mura vel taurorum collis, tuributis in
Glima' jachibz. leonu denigz compansu de m.

Ex Bibliotheca
Collegii Evangelic
Aug. Vindel.

L. M. Steinberger Sculp's.

IOH. IONSTONI
THAVMATO-
GRAPHIA
NATURALIS,

In decem classes distincta,
in quibus

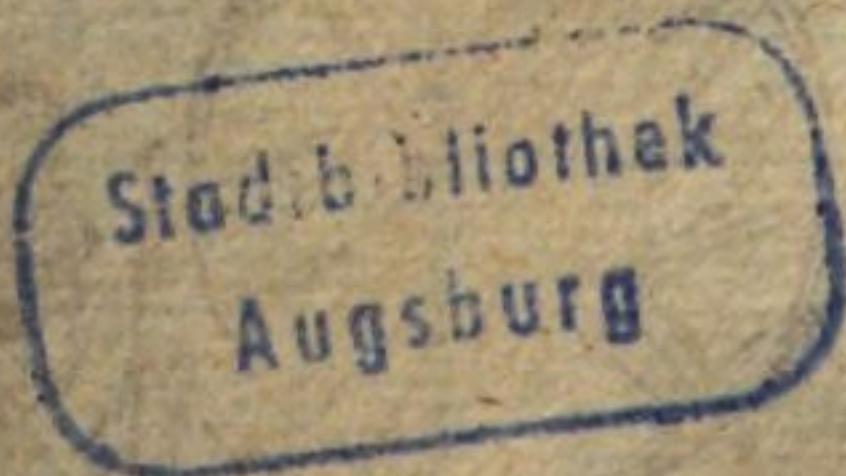
ADMIRANDA

I	COELI.
II	ELEMENTORVM.
III	METEORORVM.
IV	FOSSILIVM.
V	PLANTARVM.
VI	AVIVM.
VII	QVADRVPEDVM.
VIII	EXANGVIVM.
IX	PISCIVM.
X	HOMINIS.

AMSTERDAMI,
Apud G V I L I E L M V M B L A E V.
C I O I O C X X X I I.

Ego sapientiae ambitum, tanquam animi
nostri ærarium quoddam semper judicavi, in
quod communia commentationum nostrarum ve-
tigalia inferenda censeo, sed proba; unde sibi
suum quisque in usum sumat sine invidia atque
simultate. Unum enim corpus sumus, unusque
spiritus hujus corporis, qui à Deo profectus,
pro communi excubet utilitate. Scalig. lib. I.
de Plantis.

Illustriss.

1995.2

*Illustrissimis Principibus,
ac Dominis:*

D. IANVSZIO RADZIWILO,
*Illustrissimi Principis Christophori
unico,*

D. BOGVSLAO RADZIWILO,
*Illustrissimi Principis Ianuszii, Illustr.
memoria, filio,*

D V C I B V S

Birzarum & Dubinkorum, &c.
S. R. I. P R I N C I P I B V S.

D. BOGVSLAO, Comiti in Lefzno,
Palatinidæ Belzensi &c.

D. V L A D I S L A O M O N W I D,
L. B. in Dorostaje, Mare-
scallidæ Magni Ducatus
Lituanicæ.

Dominis suis gratiosissimis.

T cunctæ res quodam velut
premuntur orbe, *Illustriss. Prin-
cipes, & Domini*; sic & Hi-
storici naturali idem incum-
bit jugum. In honore olim hanc di-
vam fuisse, *Aristotelis, Plinii, Dioscoridis,*
& aliorum scripta testantur; in tanto
hodie contemptu, ut, *nil sacri esse vi-
deatur*, res ipsa loquitur. Fateor Bo-
tanica à multis excoli, fieri & Mine-
ralium

ralium mentionem; an tamen tota in aliqua vel Academia, vel Schola, (Bononiensem sub Aldrovando excipio) subfella obtineat, dubito. Illi ipsi, qui naturæ discursibus diexodicis scrutantur abdita, in spinis argutiarum, & laqueis quæstionum male dediti, non aliud quam subtili quodam disceptationum filo texunt eas, & retexunt. Vnde & literaria juvenitum se Philosophiæ rude dignam existimat, cum quædam ex mente Stagiritæ ad præcepta generalia confuse & αλόγως proferre novit; quam inconveniens, & noxium id sit, Gratosissimi Domini, unicuique considerandum relinquo. Quantum ad me, quod de Plinio magni Erasmi præceptor Goudanus protulit, id Historiæ naturali applicare ausum. Eam nimirum esse, quam qui non legit, censetur indoctus; qui lectam fastidit, indoctior; cui denique non sapit, indoctissimus. Quod si conversationis habeatur ratio, *pulchrius me hercule & ad illam convenientius est, mirabilis naturæ & motuum expertum esse, animalium, metallorum, stirpium, herbarum naturas & vires didicisse, ipsam hominis Anatomiam inspexisse, aliaque naturæ rara & admiranda contemplatum esse, quam in generalibus paucis de motu, de cælo, de metcoris, de anima præceptis acquievissse:

* Iohannes Valent. Andr. in Instit. Magica.

atque hæc ipsa ad ravim usque aliquoties exagita-
tasse. Et revera si universalia ipsa Phy-
sicæ præcepta inspiciantur, apparebit,
sine Historiæ cognitione constare non
posse. Cum enim universalia singula-
ribus nitantur, illustrentur, demon-
strentur, determinentur, refutentur;
quomodo ille Physicæ gnarus esse, de-
fectus ejus, quorum plurimi, corrige-
re, axiomata ad operationem indu-
centia constituere, formas indagare,
&c. qui Historiæ ignarus, poterit?
Eveniet ei idem quod *Ixioni*, qui, cum
Iunonis potentia Deæ loco, cujus sibi
concubitus animo designaverat, cum
evanida nube rem habuisset, Centau-
ros & Chimæras progenuisse fertur.
Operationem præsertim quod spectat,
non poterit metalli alterius in aurum
transformationem procurare, qui pon-
deris, coloris flavi, malleabilis, exten-
sibilis, fixi, volatilis, naturas cognitas
non habet, nec mineralia semina &
menstrua diligenter introspexit. Non
poterit senectutis retardationem con-
cipere, qui naturam arefactionis spiri-
tum super solida corpora depræda-
tionis, assimilationis, alimentationis
non prospexit: at naturæ constrictio &
assiduum cum ea certamen præcipuum

est illud, ad quod ejusdem cognitio
dirigitur. Is mihi verus naturalis scien-
tiæ filius, qui ventos intendere & mul-
tiplicare, nova metalla producere,
thermas artificiales, vitriolatas, ful-
phureas, aluminosas, &c. extruere,
novas plantas & animalia proferre no-
vit. Is legitimus naturæ scrutator, qui
vitam prolongare, ætatem retardare,
complexiones & staturas mutare, ima-
ginationis vim in aliquod corpus ele-
vare, morbos hætenus incurabiles cu-
rare, tormenta mitigare, maturatio-
nis, clarificationis, putrefactionis, de-
coctionis, & germinationis tempus
accelerare poterit. Nil jam dicam de
naturæ libro, in quo, tanquam solem
in aquis, supremum conspiciamus. Cer-
tum namque est, hunc sub historiæ na-
turalis comprehendendi titulo. & facilius
ex novarum stellarum apparitione,
maris circa Maccareo æstu, ferri in
Ilva succremento, palmarum connu-
bio, mororum efflorescentia, Ele-
phantum docilitate, apum regno, for-
micarum messe, Delphinorum præsa-
giis, & infinitis Creatorum sympathiis
& antipathiis, illius bonitatem, sapien-
tiam & potentiam elici; quam ex im-
mensis illis de materiæ primæ entita-
te,

te, motus identitate, temporis men-
fura &c. discursibus, qui apud *Alber-*
tum, Thomam, Scotum, Fonsecam, Masium,
Ruvium, Toletum, & alios Scholasticos
inveniuntur. Quis vero nescit Dei
cognitionem præcipuum scientiarum
finem esse? Hæc cum diligenter, scri-
ptis primo *Venerandi viri D. Iohannis Valen-*
tini Andreae, amici mei perhonorandi
inductus, animo volutarem, non tan-
tum summum erga historiam natura-
lem amorem concepi; sed etiam, ut
eundem adolescentiæ studiosæ injice-
rem, teneri me existimavi. Quia vero
ingentibus Theoreticam inclusam to-
mis, plurimis operativam innexam
difficultatibus animadverti; & juven-
tutem in otium proclivem, labores fa-
stidire, jucundis addictam, arduis ho-
stem esse perspexi, *Æsculapii filios imi-*
tatus, qui ad amarorum usum, Syru-
porum, Confectorum, Electuariorum
&c. pertrahunt ægrum illicio, jucun-
dissima quæque (si dubia interdum
stimuli loco factum est) ex immensis
Plinii (de quo illud *Lipsii; Plinii libros qui*
Pandectas appellaverit, me iudice haud erraverit.
Omnia vir ille legit, scivit; & in unum volumen
Græciam & Latium conclusit, amplector)
Agricolæ, Gesneri, Aldrovandi, Libavii,

Mathioli, Scaligeri, Cardani operibus, aliorumque plurimorum scriptis, quantum per occupationes, quas tum Generosiss. Kurtzbachii de Zawada institutio in Polonia, tum propria studia in Belgio, pepererant, licuit, excerpfi, illisque studiosam pubem, communibus Physicæ præceptis invigilantem, ad serium naturæ scrutinium invitare cum obsecratione volui. Cæterum hunc laborem Vestro nomini, *Illustrissimi Principes, & Domini*, deberi, cum de patrocinio pro more dispicerem, jure merito existimavi. Si enim is consideretur; naturalis historiæ cognitionem ad Principes etiam & Magnates pertinere, *Salomonis, Alexandri, Mithridatis, Diocletiani, Francisci I Galliarum Regis, &* aliorum docuere exempla. Si Vos; spes nunc Poloniæ agnosco, ejusdem aliquando sydera, quæ luminis sui radiis Ecclesiam, Rempublicam, & scholas collustrare dignabuntur. Si ego; in patriæ præcipue commodum ista deduxi, & alia meditor, si ad plures curas, Deus vitam producere concesserit. Nec tamen diffiteor, plura me jam forsan vobis debere, quam ut solvere possim. Dignatus enim me es, *Illustrissime Princeps* 7 A N V S Z I.
mensa

menſa tua aliquoties *Lipſiæ*, dignatus & colloquio. Dignum Generoſiſſ. Domini *Alexander de Przybkowic, Przybkowsky* Supremus Tuus Ephorus exiſtimavit, cui conditionem in *Illuſtriſſ. Veſtra Familia*, ſi res pateretur, offerret. *Veſtra, Illuſtriſſ. Domini*, benevolentia quanta fuerit, *Leſnenſis* mea cum doctiſſimo Domino *Michaele Henrici* Hermetico eximio, Ephoro Veſtro, & Reverendo Domino *Davide Vrfino* ſpectatæ fidei & prudentiæ viro, hospite Veſtro, converſatio ſatis teſtatur. Teſtantur & Tuæ, *Illuſtr. Domine Boguſlæ*, literæ, quibus me apud Batavos commorantem, ſæpe allocutus; voces denique, quibus abſentem in diſceſſu etiam Tuo *Leſnâ*, benigniſſime proſecutus es. Hoc igitur quicquid eſt opellæ ad pulvinaria *Veſtra* depono, *Illuſtriſſimi Domini*; Vos vile gratiſſimi animi munuſculum, heroica, quæ *Vobis* innata eſt, humanitate excipite, & majora quidem *Vobis* deberi, ſed me dare non poſſe cogitate. Faxit Deus, ut ſepulta in noſtrorum animis artium majeſtas, veſtræ promotionis voce ad vitam revocari, priſtinoque reſtitui decori poſſit. Me quod ſpectat, ſi hæc *Vobis* grata, noſtris utilia eſſe cognovero, in id incumbam,

ut & hæc accuratius pertractari, & totus artium, scientiarum & prudentiarum circulus sua historiola singulariter informari, juvenus nostra ea frui, & in studiorum cursu felicius promoveri possit. Utinam! Vos interim, *Illustrissima Domini*, Deo & Patriæ diutissime valete. Dabam *Londini Anglorum*. XV Maji, stylo Iuliano, Anno M. DC. XXXI.

Illustriss. Celsit.
& Magnit. Vestrar.
addictiss.

I O H A N N E S I O N S T O N U S.

THAVMATO- GRAPHIÆ

NATVRALIS.

CLASSIS PRIMÆ:

In qua

C O E L I

Admiranda.

*Sursum ingentia spacia sunt, in quorum possessionem
animus admittitur: at ita, si minimum secum ex
corpore tulit, si sordidum omne deterfit, & expe-
ditus, levisque, ac contentus modico, emicuit.
Seneca, natur. quæst, l. i. præf.*

A 6

Syllabus

SYLLABVS CAPITVM ET ARTICVLORVM.

Cap. I. De Mundo.

Articulus I. De Mundi
creatione.

2. De partibus Mundi, &
digestione.

3. De unitate, figura, &
anima Mundi.

4. De duratione Mundi:
præterita & futura.

5. De occultis corporum
qualitatibus.

6. De Dei erga Mundum
providentia.

Cap. II. De Cælo.

Cap. III. De Stellis.

Articulus I. De Stella-
rum viribus, & nu-
trimento.

2. De Stellarum fixarum
luce, magnitudine, &
motu.

Cap. IV. De quinque mi-
noribus Planetis.

Cap. V. De Sole.

Articulus I. De magni-

tudine, & unitate
Solis.

2. De Solis luce, & Ec-
clipsi,

3. De motu Solis.

4. De dierum, & nocturnum
inequalitate.

5. De quatuor anni par-
tibus.

6. De umbra Solis.

7. De Solis in inferiora
influxu.

Cap. VI. De Luna.

Articulus I. De Lunæ ty-
pis, & lumine.

2. De macula, & Ecclipsi
Lunæ.

3. De Lunæ in inferiora
influxu.

Cap. VII. De Stellis
novis.

Cap. VIII. De prædi-
ctionibus Astrologi-
cis.

ADMIR.

ADMIRANDA COELI.

CAPVT I.

DE MVNDO.

Articulus I. De Mundi Creatione.

Niuerſum hoc corporum ſyſtema *κόσμος* eſt Pythagoræ, Mundum à pulchritudine Latini dixere. Æternum voluere *Ocellus* (*de uniuerſo*) *Ariſtoteles* (*lib. 8 Phyſic.*) & alii; creatum nos in principio à Ter-Maximo aſſerimus, & fide condita ſecula intelligimus. *Hebæi* Hiſtoria penes ſcripturam eſt, perfectiſſima penes *Moſen* delineatio, *Genef. 1.* Nec *Galen*i, nec memoriæ Apoſtolorum, cuius apud *Turribium* *Episcopum* mentio, cenſoria virgula, quicquam derogabit. Dictamina Spiritus Sancti falſitatis neſciunt tangi confinio; expers erroris diuina ſcientia. *Cardani* (*in lib. de ſubtil.*) ex falſedine maris deducta æternitas, eadem facilitate rejicitur, quā proponitur. Imbecilla confirmatio. Omnia pura eſſe facta per initium; addo & falſa. Audacter ex Stoicis *Chryſippus* apud *Laërtium*. *Si quid eſt quod efficiat ea quæ homo licet ratione præditus efficere non poſſit: id profecto eſt majus & fortius & ſapientius homine. Homo autem non poteſt facere cœleſtia. Ergo illud quod hæc efficit hominem arte, conſilio, prudentia, poteſtate ſuperat. Quid igitur poteſt eſſe niſi D E V S? Factum autem hoc quicquid ex Nihilo, & factum verbo Fiat. Falſus de atomorum concuſſu *Empedocles* (*de materia & quantitate cœvis.*) Malè etiam in *Plutarcho*. *Effentia & materia, ex quā factus eſt mundus, non procreata, ſed ſemper parata molitori fuit, obſecundansque ut eam componeret & digereret, & ad ſuam quoad fieri poſſet, formaret effigiem. Nil erat cum D E O, antequam quicquam eſſet, quod non fuerit D E V S. Hic vocat ea quæ non ſunt, tanquam ſint. Hermes in Pimand-**

Pimandro. Mundum universum verbo non manibus fabricatus est opifex. Sex diebus hæc perfecta tradit Moses, doctrinae & ordinis, ut quibusdam videtur, causa. Augustino simul & in momento omnia creata sunt. Subtiliter Philo de Mundi opificio. Mundum sex diebus factum, ait Moses, non quod temporis spatio opus habuerit conditor D E V S; (Deus enim non jussu solum, sed & cogitatu operari creditur.) sed quia opus erat res creari quodam ordine. Ordini autem numerus est proprius, & senarius inter numeros lege natura aptissimus generationi est. Nam post unitatem primus occurrit perfectus, constans partibus, è quibus conficitur, è ternione sui dimidia, & binario parte tertia, & unione parte sexta, è masculina, & feminina natura præditus. Quod attinet tempus creati, Autumnus quibusdam placet; (ex festo collectionis frugum in exitu anni, & mense Tisri Septembri respondente, colligitur. Bartolin. cap. ult. gener. Phys.) Ver quibusdam. Ambrosius in Hexaemero. Inde oportebat Mundi exordium capi, ubi erat opportuna omnibus verna temperies. Vnde & nascentis mundi imaginem annus expressit, & post hybernas glacies, atque hyemales caligines, serenior solito verni temporis splendor elucet. Marianus Scotus, diem Dominicum ponit xv. Calend. Aprilis. Macrobius genituram describit. Mundi ingenitura, (verba ejus sunt) Aries medium tenebat cælum, Cancro gestante Lunam. Sole oriente cum Leone, cum Mercurio Virgine, Libra cum Venere, Marte cum Scorpione. Sagittarium Iupiter obtinebat, & Saturnus Capricornum. Dicamus nos cum Firmico. Certum non esse diem ejus ortus. Tempus enim hoc mutatur locis; nec ullum tum. Omne seculare cum mundo cœpit. Finem si spectas, gloria supremi est, & usus hominis. Quo me verto, exquisita sapientiæ, bonitatis, & potentiæ conspicio insignia. Sejunguntur hic contraria, ita ut vinculis mediis copulentur; hinc sapientia. Actiones ordinatissimè recurrunt; inde Vnitas. Nec senectus, nec mutatio, nec lassitudo obvenit; inde potentia. Sufficiens unicuique rei data perfectio,

fectio,

fectio, huic acquiescit; inde bonitas. A D E O
sunt, ad D E V M tendunt; inde gloria.

Art. II. *De partibus Mundi, &
illarum digestionem.*

DE materia ejus non est quod multum simus
solliciti. Continet cœlum cum stellis, Ele-
menta, in aëre Meteora, in aqua pisces, in terræ
recessu fossilia; plantæ, animalia, homo in super-
ficie. Summa. Materialia sunt, & corporea, quæ
huic includere sapientes. In illis omnibus concin-
na est veritas. Simplex cœlum putatur, ad mistio-
nem ordinantur Elementa, imperfectè miscentur
Meteora; perfectè sed sine vita fossilia; cum vita
Plantæ, sed sine sensu; cum vitâ & sensu bestię,
sed sine ratione; cum vitâ, sensu, ratione Homo
est, omnium compendium, microcosmus in ma-
crocosmo. Perfectio tanta quanta à rebus haberi
poterat; majorem potest dare opifex, non res re-
cipere. *Scalig. exerc. 249. s. 3.* Bonitas supremi
decreto firmata. *Genes. 1. v. ult.* Vidit, & ecce
omnia bona. Modum digestionis tantæ machinæ
Zeno apud *Laërtium* inter Philosophos prodidit,
nimirum, *D E V M* in principio dum apud se esset,
essentiam omnem per aërem in aquam convertisse. Et ut
in fœtu semen continetur, ita *D E V M*, qui seminalis
mundi ratio est, tale semen reliquisse in humido, quod
facilem aptamque operi materiam præberet, ad rerum
deinceps generationem. Deinde progenuisse primum Ele-
menta quatuor, Ignem, Aquam, Aërem, Terram,
&c. Verius *Trismegistus* ἐν ἑρῶ λόγῳ. Erant, inquit,
tenebræ infinitæ, in abyssu & aqua, & Spiritus tenuis
intelligibilis divinâ virtute existentia in Chao. Sublata
igitur est sancta lux, & congelata sunt, ac firmata Ele-
menta inferius ex humida substantiâ, & dii omnes am-
plectuntur, adamantque seminalem naturam. Cumque
omnia essent indirempta & incompressa, separata sunt;
levia in altum, gravia in imum, in arenâ humida, di-
visis omnibus per ignem & appensis Spiritu ut vehan-
tur. Et apparuit cœlum in circulis septem, & dii aspe-
ctibus

Etibus astrorum apparentes cum suis omnibus signis, & distinctus & cum diis, qui in ipso sunt, & circumscriptus est ambitus aere circulari vago Spiritu divino vectus. Protulitque unus quisque Deus per propriam virtutem, quod imperatum fuit ei; nataque animalia quadrupeda, reptilia, aquatica, volucra, omnisque satus seminalis: & fœnum & flores, omnisque herba, semina regenerationis in se ipsis continuerunt: & generationes hominum ad cognitionem operum divinarum, &c. At verissimè Moses, Genes. cap. 1.

Prima dies cælum & terram lucemque creavit:

Altera distendit spatium, discrimen aquarum:

Tertia secernens undas, dat gramina terris:

Quarta creat Solem & Lunam, cœlestiaque astra:

Quinta dedit pisces, eadem genus omne volatum:

Sexta tulit pecudes, hominē quoque, quem DEVS ipse

Condidit, inde operis requies lux septima fulsit.

Danaus in Phys. Christianâ. part. 1. c. 37.

Artic. III. De Vnitate, Figura, & Anima Mundi.

Visum Democrito & Empedocli ex minutis quibusdam, & infecabilibus seminibus alios subinde Mundos nasci. Hinc querela Alexandri, quòd ne uno quidem sit potitus. Infinitos successivè statuit Origines (περί ἀρχῶν.) Elementarem singulis septem millenariis condi, cœlestem intra annos quadragies novies millenos. Sabbathum quippe terræ, & annum jubilæum septimo quoque anno, & anno demum quadagesimo nono recurrere solitum. Tangit hanc sententiam Leo Hebraus Dialog. de Amore, dum inquit, *Mundus inferior ex priscorum Theologorum sententia, septem millium annorum spatium generatur, corrumpitur, renovatur.* At quia nil tumultuariè in eo volvi videmus; nec extra eum positum quicquam, quorsum egrederemur ex ipso? Certè desiderio finis, eadem semper in termino cogitationis occurrit quæstio. Vnicum igitur dicimus. Figuram ejus ad pellis extensæ modum planam, & latè porre-

ctam

Etiam voluit *Basilius. Plato* ad figuræ similitudinem circumvexam, & multis angulis fastigiatam undique accedere. *Sanchumates Berytius* antiquissimus Phœniciæ rerum scriptor, ὁμοίον τὸ ὠς οὐρανῷ. Itaque initiis & orgiis Bacchi, ovum tanquam imago mundi religiosissimè colebatur. Quidam literæ ω, in quâ extremum lineamentum Oceanum repræsentet. *Dalechamp. ad lib. 2. Plin. hist. cap. 3.* In speciem orbis absoluti globatum esse, non tantum nomen, & consensus mortalium orbem appellantium; sed oculorum quoque probatio, quod convexus mediusque quacunque cernatur, ostendit. *Plato. A quo animante omnes reliquos contineri voluit animantes, hunc eâ formâ figuravit, quâ unâ omnes reliquæ formæ concludantur.* Animal eum esse sensu, & ratione præditum *Stoici* voluerunt. Inde nata descriptio per partes. *Stellæ, (inquit, Plutarchus de facie in orbe Lunæ) sicut oculi lucentes in facie universi, orbem suum peragunt. Sol vi præditus cordis; Ut hoc sanguinem & spiritum; sic diffundit ex se vegetantem calorem & lucem. Terra, & Mari Mundus ut animal ventre & vesica utitur. Luna inter solem & terram, ut inter cor & ventrem, velut jecur, aut aliud molle viscus est, & respirationes illius excoctione aliqua, & purgatione attenuans diffundit.* Eleganter, haud verè. Nulla certè huic ex noto genere anima. Si quid adscribimus, totum id, vis quædam diffusa erit, rebus omnibus communis; proportionem animam dicemus. Quod enim illa in corporibus, hoc ipsum vis in universo dispersa. *Combach. in Phys. cap. de Mundo.*

Artic. IV. De duratione Mundi
præterita, & futura.

DVratio Mundi, & præterita, & subsequens à multis inquisita; nihil constitutum certi. *Ægyptii*, jam olim 48000 annorum historiam venditabant, *Chaldæi* 470000. *Indi orientales* 700000. *Ægyptios* dissensus convincit. Viginti millia *Soloni* quærenti unus retulit; alter tredecim

cim *Herodoto*. Chaldæi intra 48863 octingenta triginta duo tantum, extitisse luminaria, afferunt: nugas esse Vranologia ostendet. Absque hoc foret, *Diodorus* tamen *Augusti* ætate, peruestigatâ summâ *Ægyptiorum* antiquitate, vix quatuor comperit millia. *Calisthenes Aristotelis* ex sorore nepos, Chaldeorum non duo millia; refert id *Simplicius*. Inter nostros Chronologos incerta Christiana Epochæ? nec datur tam illustris radius, qui nebulas discutiat. *Abraham Bucholzerus* cum *Mirandula*, & *Reusnero*, conditum ante Epocham dictam annis 3970 asserit, *Buntingius* 3968, *Mercator* 3967, *Scaliger* 3947, *Beroaldus* 3929, *Brughtonus* 3928, *Pareus* 3927, *Pavellus* 4022. Penes *Scaligerum* hætenus palma; sed & ejus imperfectio, à *Pavello* ostensa creditur. Major de fine incertitudo. *Macrobius* 15000 annorum spacio eum definit. *Orpheus* 120000. *Cassander* ad tricies sexagies centena millia computat. *Berosus* ex testimonio *Senecæ* arsuræ terrena contendit, cum omnia in Cancro convenient sydera; futurum in Capricorno diluvium. Inter Christianos *Liborovio* annus 1666 placet. *Roslinus* 1656. (*Libav. in declam. de comet. anni 1604*) *Cusano* 1700, vel saltem spacium 1734 antecedens. Ut post primum *Adam* (verba *Cusani*) venit in trigesimo quarto jubileo consumptio peccati per aquam diluvii, in diebus *Nohe*, juxta *Philonem*: ita conjicimus, quod post secundum *Adam* in trigesimo quarto jubileo veniet consumptio peccati per ignem. (*Nancelio citante in Analog. Microcosmi cum Macrocosmo l. ult.*) *Augustinus*, & *Lactantius* sex millibus annorum definitam approbant domum. Incertus *Alstedio* terminus, non ante annum Christi 2694 certum (in *Thesauro Chronolog. cap. 6. & Diatrib. de mille annis*) Chiliades aliquot quidam amicus somniat. Aliter *Napeirus*, aliter *Copernicus*. Quid nos ad hæc? Non hominum dicere ista, quia nec scrutari, nec scire; nec Angeli norunt, nec hominis novit filius. In suâ hæc pater servavit potestate tempora. Verè Tho-

*mas. Omnes qui volunt determinatè de mundi fine lo-
qui, tempus præfigendo falsi reperti sunt, & reperientur
in futurum, qui hoc prænunciant. Incertum ut ut tem-
pus, at certus interitus. Sacra oracula: Cælum, &
terra transibunt: Lucæ 21, 23. Antecedentia signa
Christus apud Matthæum 23 prædixit. Modum
in diluvio, & *ἐκπύρωσις* posuere Stoici; consenti-
re videntur Ebræi. Nam quadraginta cubitos su-
pra altitudinem montium elatum iri mare asse-
runt. (*Petrus Comestor apud Nancelium.*) *Aristoteles,*
& *Plato* universaliter negant. Christianis ex sa-
cris mundum diluvio interiisse notum, posterius
expectatur. Verè enim *Petrus* 2 cap. 3. *Cæli qui
nunc sunt, & terra igni reservati in diem judicii.* An
verò alter per essentiam Mundus futurus sit; an
renovatus hic, in quo vivimus, dubitatur. Figu-
ram mundi transiturem dictum *Apostolo*: *Sancti
Patres Basilii, Eusebii, &c.* immutationem in-
nuunt; & nomine porticus *Seneca.* *Omne animal
ex integro generabitur, dabiturque terris homo inscius
scelerum, & melioribus auspiciis natus. Sed illis quoque
(addit) innocentia non durabit, nisi dum novi sunt:
cito nequitia surrepet.* Discernimur, quod innova-
tiones æternas facit, nos non admittimus. Cen-
sura *Tatiani* adversus gentes. *Corpus aliquis DEVM
statuit? ego incorporeum incorruptibilem Mundum?
ego corruptibilem. Exustionem per vices temporum ad-
venire? Ego semel & in universum.**

Art. V. De occultis Corporum natu-
ralium qualitatibus.

Dixi naturalia corpora mundo contineri, jam
ita ordinata dico, ut & propriis quæque gau-
deant, & in quibusdam participant. Natura om-
nibus indita, loco continentur, tempore men-
surantur, numero definiuntur, oriuntur, intereunt,
moventur, augentur, minuuntur, agunt, patiun-
tur. Admirandæ inter cætera qualitates occultæ,
secundum quas vel consensus est in rebus, vel
pugna & dissensio; Sympathiam, & Antipathiam
dixere

dixere Philosophi. Harum causas primæ & secundæ qualitates ignorant ; exempla per universum naturæ sparsa campum. Insanus Elephas ariete conspecto mansuescit, viso ringitur Rhino-cerote. Ovium à Lupo admorsarum carnes teneriores , sed lana earum etiam texta pediculos gignit. Exanimata ferè jumenta , & extincti viribus homines , objectu panis revocantur. *Pencer. de divin. sect. de Astrolog.* Moritur Porphyrione conspectâ meretrice. Pici herba cuneos adactos expellunt. Dictamno cervus extrahit sagittas. Tarantulæ venenum certo Musicæ sono , & admorsorum ad numeros depellitur saltu : *Alexander ab Alexand. lib. 2. genial. dierum.* Ad felis præsentiam multis excussus sudor. *Quercetan. in diatetica:* ad phormingis sonum urina. *Scalig. Exer. 344. sect. 6.* Malorum aspectu quidam è convivio exactus est , si Querceto credimus. Puero cuidam ovis comestis labia intumescebant , facies nigris conspergebatur maculis. *Marcell.* Monachus apud Lusitanum rosæ exanimabatur odore. Panes, & carnes alter abhorrebat , solis nutritus ovis. Vetulam in convivio cum quidam conspiceret , non tulit ; cumque vi cogeretur, pro mortuo elatus est. Exanimatus quidam ad capillitii compturam. Demohon Alexandri structor in sole , vel balneo algebat , in umbra calebat. Idem cuidam morioni adscribitur , qui æstate pellibus se vestiebat, nudabat hyeme. Canis Pontani gallorum rejiciebat carnes : Scholtzii audiens nervos testudinis intendi , miserè lamentatus est. Cum verò jam in concentum redacti , numerosè sonarent , tacuit. Cætera non tango. *Libavius de Antipathia rerum.* Causa horum omnium occulta. Constat tamen insignes ab iis oriri qualitatibus, quæ & formis congruunt, & horum vi cientur. Cognitio verò virium occultarum pars Magiæ naturalis est ; in qua cautione opus insigni. Multi vana, falsa , superstitiosa , harum ornarunt titulo. Heliotropium facere invisibiles ,

&

& argento vivo inter duas posito cannas impediri veneficia, scripsit *Alvernus lib. de universo*. Rutam furto sublatam, & Ocymum cum conviviis plantatum uberius provenire, reliquit *Trietius de Daemonum deceptionibus*; addidit, septem certæ herbulæ grana in symposio jacta convivas ad sanguinea provocare certamina. Vana hæc, refutantur dum ostenduntur. *Delrius lib. I. disquis. Magic. cap. 3.*

Aartic. VI. De Dei erga Mundum providentia.

NON sufficiebat Supremo hæc omnia produxisse, nisi sub ejusdem manerent gubernio. Providentiæ ergo subdidit. Hinc substantiarum, & virtutum in rebus conservatio, omnium pro libertate voluntatis dispositio, universorum sapiens ordinatio. In ea fines constituuntur legitime, media ad finem disponuntur exquisitissime, disposita diriguntur sapientissime. Asserta providentia hæc à Stoicis, sic crebro, sic valide, ut ludus, jocusque adversariis fuerint, qui hanc *fatidicam animum Stoicorum* appellabant. Pulcherissime *Epictetus* apud *Arrianum*. Quod ad DEOS 1.1.2.12 attinet, sunt qui negent ullum Numen esse, sunt qui esse docent, sed ignavum, incurium, & nulli rei providere. Sunt tertii, qui & esse, & providere, sed non nisi magnis & cælestibus, terrenorum autem nulli. Quarti, & cælestibus, & terrestribus, sed universis duntaxat, non autem singulis & unicuique seorsim. At quinti, in qua parte *Vlysses* & *Socrates* asserunt, statuuntque QVOD TE O DEVS, NEC IN MINIMO MOTV LATEAM, AVT FALLAM. Nihil igitur fortunæ in hoc corpore loci, nihil temerario, cæcoque impetui. Spargit æterna illa lux quaqua versum suos radios, & uno eodemque ictu finis omnes, & abyssos penetrat cœli, terræ, maris: nec præest solum divinitas hæc rebus omnibus, sed inest.

CAPVT II.

DE CŒLO.

Primum inter corpora locum cœlo dedere sapientes; tum quia simplex, tum quia supremo positum fastigio principatum obtinuisse videbatur. Eandem cum sublunaribus habere naturam, scripsere quidam: nec injuria. Panni instar veterascere asserit scriptura *Psal.* 102. & videtur novarum stellarum innuere generatio. His, totum hoc spacium, quod à terra ad stellarum fixarum locum porrigitur, aëre confertum est, tanto subtiliore, leviore, & calidior, quanto ad illum accedat propius, &c. Molem si attendis, maximum inter cætera corpus cœlum est, terra puncti instar ad illud. Numerus intra unitatem consistit; in orbes tamen varie distinxere Astronomi. Placere *Eudoxo* viginti tres, *Calippo* triginta, *Aristoteli* quadraginta septem, *Ptolomæo* triginta & unus, *Regiomontano* triginta tres. Decem esse communis est opinio, quibus si cœlum cœlorum addideris, (Marmoris mundi tabulam *Aquiba* vocavit. *Maimo. lib. perplex.*) undecim consurgent. Decimi inter eos stupenda ratio. Nam & decies majorem octavo, & globo terreno 1960 contendunt, & viginti quatuor horis 469562845 conficere milliaria ajunt. *Bodin l. 5 Theatr.* Nec parva noni miracula. Centum annis uno progredi gradu dixere Veteres, quadraginta quatuor minutis animadvertere Neoterici. Hinc periodus, qua motus ejus absolvitur, 49000 annorum continet, si *Alphonso* credimus, 25816 si *Copernico*. Anni Magni & Platonici nomen periodo inditum. Admiranda Machina! ad quam si maximum quodque inter mortalia accommodaveris opera, minus quam nihil erit. Hinc ne rueret, fustum quendam finxit *Plato lib. 10 de Republ.* ex lumine adamantinum, octo contentum verticillis, & ab eo illi pendet Cœlum: Sed
mi ser

AD MIRANDA COELI. II
miser quorsum id ? Est qui sustentat. Data à primordio stabilitatis potentia. Abibit tamen & hæc in fumos ; quamque nihil sit stabile , mundi quod clauditur terminis ostendet.

C A P. III.

D E S T E L L I S.

Artic. I. *De Stellarum viribus, & nutrimento.*

STellas in aëre è catenis aureis pendere dixit *Machumetes* ; insertas cælo ab opifice lucidas, & globosas, in tempora & signa datas, piè agnoscimus ; lucere , & virtutem inferioribus communicare , omnibus ferè notum. Ex radiorum autem emissionem, hæc astrorum in inferiora vires ; voluntas humana , & artificiosorum opera , ab hoc remota censu. Nulla in his novarum qualitatum mixtio , corpori tantum jam ante conformato accidentaria inducitur species. Expers illa Elementorum , si quid patitur , mediantibus corporis fit organis ; quorum temperamentum mores de facili sequuntur. Commentum ergo collige. Certo cæli positu formatos characteres valentiore de cælo commoveri potentia. Falso *Plato*, Animas antequam in corpora hæc descendunt, stellæ cuiuspiam mancipatas. *Tricæ*. Singulis sydera attributa nobis , clara divitibus , minora pauperibus, obscura defectis , ac pro sorte cuiusque lucentia. *Plin. lib. 2. Histor. Natur. cap. 8.* Non tanta cælo nobiscum societas , ut nostro fato mortalis sit ille quoque syderum fulgor. Sortes nostræ in manu Domini. *Nugæ* , *Iacobum* in tabulis cæli , facta filiorum legisse. Facetè *Morus* de *Candido* in Epigrammat.

Sapè suam inspectis uxorem Candidus astris ,

Prædicat en vates omnibus esse bonam.

Inspectis iterum , postquam uxor adultera fugit ,

Prædicit vates omnibus esse malam.

Omnibus ergo uxor quod se Tua publicat ; id te

Astra, licet videant omnia, nulla monent.

Ait

Ait quædam de nutrimento stellarum, *Cleomedes in libris κυκλικῆς θεωρίας* citante Dalechampio, & notarunt eadem Stoici. *Laertius* (apud *Lipsium in Manud. ad Physiol. Stoicam*) Nutriri, atque ali hæc ignita (solem & lunam) & cætera sydera. Solem quidem e magno mari, quod sit fax, & accensio quadam intellectu prædita. Lunam autem ex aquis dulcibus, & potabilibus, quod sit aëri permixta, & vicina terra. Ideo providentiæ *Macrobius in somnium Scipionis* adscribit, quod sub Zonâ torridâ locatus Oceanus; Vt omnis nimirum latitudo, qua Sol cum quinque vagis, & Luna ultro citroque discurrunt, habeant subiecti humoris alimoniam. Absurda fronte primâ sententia: sensit tamen & *Ambrosius* (lib. 2. *Hexam. cap. 3.*) nec *Libavius* (l. 5. de *Origine rerum*) abhorrere videtur. Communis mundo superest rogos, inquit *Lucianus*. Hæc combustio unde nisi deficiente humore? Is deficere non potest, nisi in nutrimentum. Vide tamen astralem statuas, per ætherei spiritus in naturam syderum assumptionem.

Artic. II. De Stellarum fixarum luce,
magnitudine, motu.

STELLAS fixas octavus orbis habet, illasque numero innumero. Diu observatæ mille viginti duæ; quas asterismis expressere Phœnices. Septuaginta quatuor *Brakeus* addidit, quatuordecim circa polum antarcticum *Houtmannus*. *Bartholin. de Cælo cap. 3.* Magnitudo etiam si diversa; major tamen terrâ, sextæ magnitudinis si excipias. Distantiam ingentem magnitudo dabit: tanquam scintillas nos intuemur, at 14000 semidiametros terrestres numerant Astronomi. Lux illis nativa, noctu sese mortalibus ostendit: non quod interdiu Solis radiis extinguatur: sed quod illustratum medium speciem valentio rem recipit, minor & debilis per medium non sentitur delata. *Scalig. Exer. 62.* Visas & die Historici notarunt, haud sine indicio. *Commodi* temporibus

bus per totum diem apparere, in longum quædam productæ, ac si aëri infixæ essent. Strages insecuta Parthorum, bella civilia, & quinque Cæsarum intra annum internecio. Idem Constantii visum imperio, ab ortu ad Meridiem; Sub exitu Sol primum cornutus apparuit, inde medius; Ecclipsis fuisse existimatur. Duas Mediolani vidit *Cardanus* (*lib. 14 de variet. rerum cap. 70.*) Vnam anno 1511, & pulsi Italiâ Galli: alteram 1535 Francisci Sfortiæ mors secuta; quia sine liberis, mutatus princeps, CAROLVS imperium accepit. Nona denique Iunii hujus anni visa una in Anglia ante meridiem; cum gratiæ Deo propter nativitatem Principis Walliæ agerentur. Visam eandem eodem tempore Diepæ in Galliâ à Gallis quibusdam accepimus. In motu res mira; præter proprium, qui fit à Septentrione, in Meridiem super Arietis, & Libræ principium, ab occasu in ortum à sphæra nona trahi dicuntur. Inde effectum, ut loco sint motæ omnes: retrahi centum annis uno gradu 25 minutis visum *Braheo*. *Meto*, qui centesimo trigesimo post *Thaletem* floruit anno, Arietis stellam in æquinoctio deprehendit. *Timochares* duobus gradibus consequi. *Hipparchus* quatuor, minutis novem; *Ptolemæus* sex, minutis quadraginta; *Albatignius* octodecim, minutis duodecim; *Alphonsus* viginti tribus, minutis quadraginta octo; *Vernerus* viginti sex, & quinquaginta quatuor; *Bodinus* viginti octo, viginti minutis. Illustre de stella polari in extrema cauda Cynosuræ, *Hipparchus* duodecim gradibus à polo mundi distantem vidit, tribus fere nos hodie. *Cardan.* capita motuum hujus orbis, non modo in contrariis locis futura anno millesimo octingentesimo ait; sed & contrario motu. Inde magnam in Christi lege, ex eo mutationem futuram colligit, *de variet. rerum lib. 2 cap. 3.*

CAPVT IV.

DE QVINQVE PLANETIS.

Stellæ errantes Planetæ dicuntur ; quorum septem priores numeravere, quatuor circa Iovem addidere moderni , haud circa Saturnum pauciores. Orbis unicuique suus, nodis, Epicyclo, & æquante constans. Motus præ cæteris liberior : modò salutant mortalia, deferunt modò. Hinc augis, & abfidis, perigæorum, & apogæorum apud Astronomos nomina. Tanta verò ejus difformitas, ut Saturno xxx debeantur anni, Iovæ xii, ii Marti, trecenti sexaginta dies Veneri, totidem Mercurius reposcat. *Illa sydus ipsis cognominibus Solis & Luna amulum. Præveniens quippe, & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter diem maturans : contra in occasu refulgens nuncupatur Vesper, ut prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens. Plin. l. 2. cap. 8.* Causam vagi decursus, Soli adscribere nonnulli; qui radiis suis, vel propellat superius, vel removeat ad latus, vel secedens in suis manere patiatur locis. Influxus insignes, medicamenta, balnea, phlebotomiæ, plantatio, operum electio, aëris mutatio, ad horam, à quibusdam exiguntur, positus. Observatum, pestem Saturni per Leonem, aut Sagittarium decursu, circa Wittebergam exasperari, Martis sedari accessu; Norinbergensibus ex Geminorum, aut Sagittarii idem intentari signis. Quibus lumina cardinibus infidentia Mars & Saturnus quadratis impetunt radiis, brevis vitæ sunt, nutritionis si exceßerint annos, arduum, juventæ conspiciere florem. Auget vires conjunctio. Si aliquo nascente Mars & Venus concurrunt, contaminatur concupiscibilis; magis, si in Capricorno, & adsit Mercurius. Coitu Martis, Mercurii, & Lunæ arguta sed subdola redduntur ingenia. *Peucerus l. de Divinat. s. de Astrologia.* Verum hæc minor

minor est conjunctio. Magna illa, quam nobis Saturnus & Iupiter adferunt. Septuagesimo anno, ducentesima una accidit die. Percurruntur signa Zodiaci, ut sub primi initium conventus, fiat conjunctio planetarum; revolutionem dixere periti. *Alfredius in thesauro Chronologico.* Septem à mundi numerantur conditu, & fine comitatu nullam extitisse insigni, constans dedit observatio. Heroica erant primâ conjuncture omnia: Noachi spernebantur conciones secundâ: pressuræ in Ægypto summæ tertiâ: quartam septendecim annis post, Romæ excepere incunabula: vigesimum sextum Christi quinta annum vidit: sextâ Pipini & Caroli donationem obtendebant Pontifices: septimam in signo Sagittarii millesimus sexcentessimus tertius, nobis natalis attulit annus: minimam in Leone millesimus sexcentessimus vigesimus tertius. Quid hæc sit allatura, Deus novit. Alias Vrbs Roma octingentesimo ferè anno, sub suis significationibus igneis renovata creditur. Sub initium illius Iudæorum accidit dispersio, quid si sub finem accadat collectio?

C A P V T V. D E S O L E.

Artic. I. De magnitudine, & unitate Solis.

Fortuitum globum putavit Solem Epicurus, & ignem, sed *ῥήϊνον πύκνωμα*: ferrum candens *Anaximander*: *DEV M*, Peruviani. *Aurelianus* olim Princeps: *Dii faciant*, & *DEV S* creatus Sol: in *Vopisco*. Certè in Oriente sub *Mytræ* cultum nomine testatur *Porphyrius in Comment. de Nymph. cultu*: & omnes Deos Gentium ad Solem extendi, ostendit *Macrobius l. 1. Saturn. cap. 17.* post hunc Polyhistor ille *Cluverius in Germ. antiqua*. Tanta scilicet animis gentium ejus insedit reverentia. Planeta nobis princeps, & luminare magnum.

l. 1. f. 3. c. 3.
p. m. 310.
et 311.

Major enim terrâ centies sexagies septies , ab eademque dum in apogæo est , decies centies mille , duodecies mille octingentis sexaginta octo distat milliaribus. *Keckerm. in Astronom.* Unus est , & ubi pluribus in tanta magnitudine locus ? Plures tamen etiam. Unus de quo agimus, typi cæteri & pulchræ hujus effigies , parelia vocant Phyci ; præsagium eis semper adjunctum , observatione compertum frequenti. Anno 1514 visi tres , singulis cruentus inerat gladius. Insecuta reformatio. Totidem Tiguri anno 1528 incredibilis excepit fames. Anno 1532 Venetiis cum duabus Iridibus soli oppositis , quarum prima cito defuit , per bihorium constitisse visa est altera. *Cardan. l. 14 de variet. rerum, cap. 70.* Soles ipsi pellucidi , major ad Austrum , Boream minor spectabat, augescens. Anno 1314 ante bellum *Ludovici Bavari* , & *FridERICI Austriaci* visa parelia , Electorum diffidia, & partium studia significavere. *Peucer. in Meteorol.* Ante has turbas ipsi vidimus ; subsecutus ferali crine Cometes. Imperii Neronis quia eadem initia , futurorum facile cognosci poterat præsagium.

Artic. II. *De Solis luce, & Ecclipsi.*

LVcem Soli *Thalmudici* septuplo majorem in creatione inditam judicant , postea amissam. Intentissimam nos videmus & omnibus ferè imperantem. Radius enim Solis illustrat , & vivificat omnia. Ejus vi loca australia depressiora fieri afferit *Cardanus* , an verè unusquisque judicet. Quamvis autem Rhodi , aut Syracusis nulla unquam dies est, quæ Solem non ostendat aliqua sui parte : *Plin. l. 2. cap. 62* : Certum tamen Solis multoties intercipi lucem. Excæcato *Constantino* per septendecim non splenduit dies. *Plinii* tempore per duodecim quæsitus est. Tempore *Leonis IV.* adeo nunquam visus , ut mari navigantes aberrarint, *Majol. colloq. 1.* Sed hæc tantum obnubi-

nubilatio. Majus quid Ecclipsis, quando radii solares propter Lunam interpositam à nobis avertuntur. Ignota hæc barbaris; hinc Ecclipseos Lunæ prædictione, favorem Indorum sibi conciliavit *Columbus*. Platonis tempore capitale erat asserere, Lunam Solis aspectum hominibus eripere: *Alexander Aphrodis. probl. 46*. Plerique à dæmonibus affici putavere, ac propterea facibus ardentibus auxilio ibant. *Archelaus* adeò fuit ignarus, ut quo die Solis defectio fuit, regiam clauderet, & filium (quod in luctu, ac rebus adversis moris) tonderet. *Senec. l. 5. de benef. cap. 6*. Fit verò Solis Ecclipsis in novilunio, seu conjunctione, non vera, sed apparente, quando Sol, Luna, & Oculi nostri sunt in una eademque linea recta. Totalis si est, ratione partium in momento fit. Fuit, cum Scipio cum Hannibale ad Carthaginem pugnaret & vinceret. *Zonaras tom. 2*. Idem in Augusti morte accidisse *Nicephorus* testatur. Aliquando intra quadriennium aliquot visæ, Bella, famem, & mortes Pontificum frequentiores attulisse existimat *Majolus*. Certum videtur bis utrumque sex mensium spatio affici posse, quinque alterutrum: Solis verò conspectum, etiam intra septem mensium periodum, bis uni adimi posse terræ. *Peucer. in Astrolog.* Placet quibusdam tum demum cum cessarunt, operari; Non disputo. Hoc certum nunquam apparuisse, quin aliquid denotaverint. Dum anno 3343 Ecclipsis conspicitur; corruptissimus etiam regni Iudaici conspicitur status. Anno 3350 septuaginta annorum incipit Captivitas: 3360 Templum & Hierosolyma à *Nabuchodonosore* excinduntur. Sub anni 3619 Ecclipsi, stellæ circa meridiem conspiciuntur, & bellum Peloponnesiacum cum Atheniensibus incipit. Anno 360 usque ad meridiem Sol deliquium passus est, 592 etiam. Quid subsequutum? Primatum Pontificis *Phocas* confirmat: 622 nefandus sua semina spargit *Mahumetes*. *Alsted. in thesauro Chronolog.* Anno

812, ante Caroli M. obitum, nigri coloris per septem dies apparuit macula, teste *Eginharto*. Obscurationem Evangelii quibusdā innuere videtur. Anno 1415, septima Iunii tam horrenda fuit Solis Eclipsis, ut aves in terram deciderent. Hoc tempore Iohannes Hus in concilio Constantienfi fuit combustus 6 Iulii: Supernaturalis illa fuit, quæ passionem vidit Dominicam. Plenilunio accidit, totalis & per trihorium duravit. *Dionysius* de illa. *Aut DEVS naturæ patitur, aut mundi machina corrumpitur*. Hic dein communicato cum Philosophis consilio, aram *Ignoto DEO* extruxit, & ad concionem Pauli conversus est. Relatam in acta publica Romæ testatur *Tertullianus* in *Apologetico*, sed ne spargeretur prohibitum. Aliàs usus Ecclipsium est apud Chronologos insignis, præsertim illarum, quæ cum certis circumstantiis temporis, anni, diei, mensis, horæ, scrupulorum horariorum, atque distantiae ab aliis Ecclipsibus, simpliciter annotatæ, qualis est Ecclipsis Arbeliana apud *Curtium*, Peloponesiaca apud *Thucydidem*, Cambisiana apud *Ptolomæum*. *Pavellus* in *Consilio Chronologico*. Sunt enim certi limites, & characteres temporum in cœlo fixi. Hinc laudata *Calvisio* Chronologia *Scaligerana*, quod phænomena, & Ecclipses annotatæ, ad annos suos mundi, ex tabulis motuum cœlestium edantur, & ad eosdem perveniant. Hinc *periodus Calyppica* septuaginta sex comprehensa annis, quo spacio Syzygiæ luminarium, novilunia, & plenilunia, & Ecclipses ad eadem temporis recurrunt momenta. Vide de his accurate differentem Clariss. Chronologum *Pavellum*. Ego propero ad alia.

Artic. III. *De motu Solis.*

Equis Solem vehi, Oceano mergi Occidentem, bene lotum ascendere fingunt *Machumetani*: nobis duplicem ejus motum quotidiana suggerit experientia. Videmus singulis diebus oriri, & occidere, singulis annis ad Septentrionem &

Au-

Austrum obliquo cursu ovalem facere figuram; sub Eccliptica tamen ita directè linea, ut ne latum quidem unguem ab ea. Complementum cursus in Zodiaco apud plerosque variat. *Hipparchus* trecentos sexaginta quinque dies, minus quarta diei parte illi adscribit. *Tebitius* novem minutias quartæ diei parti deesse tradit. *Henricus Mechliniensis*, eos qui luminarium deliquia, ex *Ptolomæo*, aut *Albategnii* observarent tabulis, semper aberraturos prodidit. *Bodin. l. 5. Theatri Naturæ*. Vulgare est 365 dies, horas sex tribuere. In isto obliquo cursu propiorem terræ animadvertimus, dum meridionalia signa peragrat, remotiorem in Septentrionalibus. Ille centum septuaginta octo diebus, viginti & una horis, duodecim minutis absolvitur: hic centum octoginta sex dies, horas octo, minutas duodecim exigit. Quia verò distantia Centri Eccentrici à Centro Mundi mutabilis est, hinc propiorem jam nobis esse Solem quam tempore *Ptolomæi* milliaribus novies mille nongentis scripsit *Melanthon*, & *Origanus*, vicies sexies mille sexcentis & sexaginta *Copernicus*, & *Stefflerius*. *Alsted. in Theoria Planetar.* Non placet sententia *Scaligero Exerc. 99. sect. 2.* nec videtur verisimile *Bodin. l. 5. Theatri*, in tanta distantiae varietate, tam immobilem Ecclipsium manere posse disciplinam. Retrocessisse miraculose tempore *Ezechiae* sacra produnt oracula, ex umbra in scioterico agnitum: stetisse & triginta sex horarum constituisse diem, *Iosue* testatur historia. *Iustinus Martyr in Dialogo cum Tryphone*. Exilire quibusdam die Paschatis in ortu videtur, & resurrectioni sanctissimi applaudere Triumphatoris. Si ita est, per integrum diem subsiliat necesse est, quia per integrum oritur. Interposito igitur hoc quicquid est, adscribendum aëri, qui circa ortum vaporibus scatet, & si quando, in Vere maxime propter poros apertos, plus vaporum exhalat. *Camer. Cent. 2. Memorab. p. 39.*

Artic. IV. De dierum, & noctium
inequalitate.

ACcessu Solis in Horizontem dies nobis oritur; nox advenit, Sol ubi decesserit. Sed quia obliquo cursu agit, & terminis Tropici utriusque mediante Æquatore cingitur, æqualitatem sub Æquinoctiali servat, variatio sequitur quocunque declinaverit: major tamen quo remotior ab Æquatore terrarum distantia. In Araba novi orbis Provincia, perpetua est dierum, & noctium æqualitas: Idem de Peru scripsere Geographi. *Ovetan. in summa.* In regione Africae, cui nomen Gambia, Julio mense nox brevior non est horis 11, absque aurora Sol repente oritur. Trogloditis & Africanis horarum tredecim dies creditur longissimus. *Strabo l. 2.* Sub syderum positi cardine, æquinoctio verno exortum Solem, autumnali vident occidere. *Mela. l. 3. cap. 2.* Hinc semestrem diem nox semestris subsequitur. Hollandi ad fretum Vaygats à quarta die Novembris ad 24 Ianuarii unam continuam sub septuagesimo primo gradu experti sunt noctem. *Bertius in descript. freti Vaigats.* In Laponia trium una nox mensium, nec plus tum temporis lucis, quàm quantam vel Lunæ splendores, vel clara dant crepuscula. *Zigler. in Laponia.* In Norvegiæ parte extrema, ne noctu quidem diurnum occulitur sydus; in alio Aquilonari cælo, magnæ claritatis noctes, æstivale adfert solstitium. *Saxo Grammaticus.* Æquantur apud nos nox & dies, Arietem & Libram Sol dum ingreditur, protendantur dum Cancrum, decrescunt cum Capricornum salutat. Iunius mensis longissimum diem continere dicitur; brevissimus 25 Decemb. assignatur. Nocte hunc antecedente mira accidere persuasum curiosioribus. Olea & populus alba, & salicum circumagi dicuntur folia. *Macrobius. l. 9. cap. 7.* Succus in arboribus ex radice fursum ascendit; pomus arbor flores & fructum immaturum

rum producit ; nervi in fidibus aliis digitis pel-
luntur, sonant alii : *Sueton. l. 1. ludicra historia.* mu-
sculorum jecuscula augentur : semina malorum
in mediis iis inclusa in contrariam partem ver-
tuntur. *Cicero l. 2. de divinat.*

Artic. V. *De quatuor anni partibus.*

DEcurfus Solis per Zodiacum annum facit ;
Hunc verò duplicē posuere Mathematici. Spa-
cium unus est , quo Sol à verno digressus Æqui-
noctio ad idem revertitur ; estque dierum tre-
centorum sexaginta quinque, horarum quinque,
minutorum primorum quadraginta novem , se-
cundorum decem. Alter quo Sol à prima stella
Arietis digressus , ad eandem redit , estque tre-
centorum sexaginta quinque dierum , horarum
sex, minutorum primorum novem , secundorum
23. Hunc Copernicus constituit, & magnas inde
promeritus est gratias. Prioris quatuor dantur
partes, Ver, Æstas, Autumnus, Bruma. Ver &
Autumnus æquinoctia faciunt ; hinc quidem
brumale , illud æstivale ; admittitur utrumque
dum Sol per æquinoctialem digreditur Circu-
lum. Certissimum Veris indicium arbitrantur,
ob infirmitatem animalis, papilionis proventum.
Plinius in Historia Naturali. Æstatem dat Cancer ,
in qua Sol suis radiis nostros ferit vertices ; Ca-
niculæ exortu accendi , dixit *Plinius l. 2. cap. 40.*
Naturalius tamen diceretur, tum cum Sol iter suum
repetit, auras ventosque excitari calentes ; inde
ardorem nostris offundi corporibus. Certe in-
gens interdum iste, Historicis si danda fides. Le-
go in *Livio l. 4. Histor. anno Urbis trecentesimo vigesimo*
secundo , non caelestes modo defuisse aquas , sed terram
quoque ingenito humore egentem , vix ad perennes suf-
fecisse annes. Defectus alibi aquarum circa torridos
fontes rivosque stragem siti pecorum dedisse. Anno mil-
lesimo centesimo quinquagesimo tertio , sylvæ
præ nimio accendebantur ardore , gleba pinguis
arsit ; nec ulla extingui potuit pluvia. *Meiserius.*

Germanici Annales produnt, anno millesimo ducentesimo vigesimo octavo tantum fuisse æstum, ut messis terminata fuerit (verbis eorum utor) ante festum S. Iohannis Baptistæ. *Lipsio citante in Epistola*: Anno millesimo quingentesimo septuagesimo tertio, Bohemica sylva octodecim septimanis arsit; Danubius ita exaruit, ut multis in locis tranari potuerit; quod verò mirum est, nullum inde segetibus damnum: At anno nongentesimo nonagesimo quarto, in fine mensis Iulii, lacus & undæ tam constrictæ erant glacie, ut pisces omnes fuerint emortui, & magna aquæ penuria. Calidiorẽ æstatem denotari *Cardanus* putat (*de varietate rerum, l. 15. cap. 88.*) si oves antiquæ in Venerem promptius in vere moventur. Autumnum tam jucundum anno millesimo quingentesimo octuagesimo quarto fuisse, scribitur, ut rosæ cum stirpibus floruerint. Bruma nobis obvenit, cum Sol Capricornum ingreditur; Horrentum omnia, nive teguntur, constringuntur glacie. Præfagit intensissimam in Borealibus Sol, dum se in nube rubente condit, ut ignis columna, & velut igneos cuspides suos ejaculatur radios; illa descendente in atrum vertitur. *Cardanus l. c.* Vel cum res, quæ madidæ esse solent ficciores videntur, aut guttæ ex tectis manantes lentius cadunt. Et certè ingens interdum visa. Annales produnt, Anno 1234 hyemem asperriam fuisse, adeò ut in Adriatico mari institores Venetiani, cum oneratis summariis, per glaciem transirent. Simile *Zonaras* sub *Constantino Copronymo*, in mari Pontico & freto vicino refert. *Marianus Scotus*. Anno 32 *Caroli M.* fuit gelu magnum, & amarissimum, quo pelagus Ponti usque ad centum milliaria, in Oriente in glaciem versum est, habens cubitos à superficie in profundum quinquaginta. Anno M C XXV erat hyems tam valida, ut in Brabantia anguillæ innumera- biles propter glaciem è paludibus, quod mirum dictus est, exeuntes (*Robertus de monte*) in scænilibus fugien- tes

*tes latuerint, atque ibi præ nimietate frigoris compruerint. Vix tandem arbores fronduerunt mense Majo. Aliquando tamen placidiores etiam. Anno 1225 in Decembri malus floruit Persica: Anno 1186 in Decembri, & Ianuario, Corvi & aliæ volucres pullos excludebant. Cæterum has anni partes diversas tempore & duratione diversus facit positus. Perpetuo damnata videntur frigore, quæ sub polo, magis quæ ad Æquinoctialem calent: Æquinoctiali qui subjecti, duplicem hyemem habent gratissimam, Verèque gaudent duplici. Plura de his qui volet, legat *Majolum Colloq. de proprietatibus locorum.**

Artic. V I. *De Vmbra Solis.*

De Vmbra Solis duo præcipuè occurrunt, Operatio, & Diversitas. Dictu vix possibile, quanta illa: Optici describere accuratius. Rationem Ecclipsium ostendit, Solis magnitudinem, Eccentrorum varietatem, temporis conditionem demonstravit; docuit climata & parallelos definire, terram rotundam statuere, terrenum globum universi in medio situm dicere, magnitudinem globi terrestris constituere, &c. Diversitatem exempla ostendunt. Septentrionalibus inter Tropicum Cancræ, & Arcticum, habitantibus meridianæ umbræ versus Septentrionem sparguntur: versus Meridiem meridionalibus. Finmarchi, Groenlandi, & qui ultra 66 graduum elevationem ponuntur, in orbem undique volubiles conspiciunt. *Gauricus in Geograph.* In Syene oppido, quod est supra Alexandriam, quinque milibus stadiorum, solstitii die medio nullam umbram jaci, puteumque ejus experimenti gratia factum, totum illuminari scribit *Plinius l. 2. cap. 73.* & in India super flumen Hyspasin fieri tempore eodem, *Onesicritus reliquit.* In Meroë Insula, quæ est caput gentis Æthiopum, bis in anno absumuntur umbræ, æstate in Austrum, hyeme in Septentrionem jaciuntur. In eadem Patalis celeberrimo

berrimo portu, Sol dexter oritur, umbræ in Meridiem cadunt. Constat denique in Berenice urbe Troglodytarum, & inde stadiis quatuor milibus octingentis viginti in eadem gente, Ptolomaida oppido, quod in margine rubri maris ad primos Elephantorum venatus conditum est, hoc idem ante solstitium quadragenis quinis diebus, totidemque postea fieri, & per eos nonaginta dies umbram in meridiem jaci. *Plin. l.c.*

Art. VII. *De Solis in hac inferiora influxu.*

Quamvis oculus hic mundi in inferioribus luce sua & cursu operetur obliquo, animadvertere facile erat. Nihil in anni partibus, dierum, noctium, & umbrarum varietate, quod non huic adscripseris. Hoc oriente illuminantur omnia, tenebris, occidente, immerguntur; florent cum accessit, obliquo dum aspicit vultu, enervantur. Hæc generalia: Particularia etiam, si respiciamus, vix minora. Certum enim tempestatum, & serenitatum appulsum huic etiam deberi. Circa mediam Sagittarii regionem, & Piscium ^{ἀσπερίων} stellarum in his consistentium, & orientium opeteporem subjectis adflat, fusisque qui constiterant humoribus, ac terra illis diluta, fecundos favoniorum producit flatus, Plejadum Hyadumque in Tauro, & à Septentrione Hædorum, à Meridie vicini Orionis, atque ex adverso decumbentis Arturi, extimulat vires, quæ Austri nos flatus exuscitant, & aliquot dierum continuis pluviis condita rigant semina. *Peucerus in Astrol.* Cum creverunt herbæ & humore iterum, ut justa obveniat magnitudo, opus est, eundem per Cancris stellas accessu avocatas suo, promit, ac suppeditat. *Plinius* tempestatum ipsarum ex eo sumit præsagia, *l. 18. cap. 35.* Ad motum pertinet quod *Scaliger* secundo Sole celeriores ait navigationes: *Exerc. 86.* & *Plinius l. 2. Histor. cap. 71.* cursores Philonidem ex Sicyone Elin mille & ducenta stadia, novem diei tradit confecisse horis:

ris: indēque quamvis declivi itinere, tertia noctis hora remensum esse sæpius. Causa, quod eunti cum Sole iter erat; eundem remeans obvium contrario prævertebat occursum.

C A P V T V. I.

D E L V N A.

Artic. I. *De Luna typis, & lumine.*

LVnam Stoici πῦρ θολερὸν καὶ τριχῶδες dixere, pilam altera parte candentem, altera cæruleam putavit *Cleomedes*. Cælestē nos agnoscimus corpus, inter luminaria magna unum à Deo creatum. Interdum tamen binæ, interdum ternæ, ut *Cn. Domitio*, & *C. Fannio Conss.* quos Soles nocturnos appellaverunt. *Plinius l. 2. cap. 32.* Minor est terra tricies novies, vel quadragies ter, si *Copernicum* sequimur. Distat ab ea miliaribus Germanicis 44916. vel si *Schreckenfuchsis* credimus, quem plerique sequuntur, 28359. Lumen suum à Sole mutuatur; Hinc varia illi facies, *crescens semper, aut senescens, & modo curvata in cornua, modo aqua portione divisa, modo sinuosa, orbe pleno immensa, aut subito nulla, eademque subito prænitens.* *Plin. l. 2. cap. 9.* Plenam typum pulchritudinis Veteres colebant. Faceta apud *Plutarchum in Symposio sapientum* de decrescente fabula. Lunam à matre sibi petiisse χιτῶνιον σύμμετρον: & illam respondisse καὶ πῶς σύμμετρον ὑφῆνω, νῦν μὲν γὰρ ὁρῶ σε πικνσέληνον. αὐθις δὲ μικροδῆ, ποτὶς δὲ ἀμφίκυρτον. In *Biarmia* nunquam nisi pleno ad terræ superficiem circulo videtur, ignito colore, speciēque carbonis, *Olaus lib. 1.*

Art. II. *De Macula, & Eclipsi Lunæ.*

MAculosa substantia Lunæ est. Causam si quæris, partes inæqualiter compactas, dixere Sapientes. Puerum Poëtæ crediderunt, quem dilectum secum Luna ferat, præ pudore faciem obvelantem. Solis cum privatur lumine, fiunt Eclipses. Id non nisi in oppositione diametrali, cum

cum Luna nullam habet evagationem ab Eccliptica, vel talem quæ est minor sexaginta septem minutis : & sic umbram terræ vel ingreditur, vel effugere nequit. Putabant Veteres veneficiis cælo deduci, nec non depresso cogi : in herbas subditas, herbam & virus effundere, quibus ad Magica foelicius utantur ; Hinc cymbalorum pulsus ne carmina exaudirentur. Cæterum ut Solis, sic nec Lunæ, sine subsequenti in sublunaribus mutatione Eccliptes. Anno 3459 fuit una, & Darius ad Marathonem ab Atheniensibus ingenti clade vincitur. Anno 3782 altera, & Perseus Rex Macedonum ab Æmilio Consule superatur, finisque regno imponitur Macedonico. *Alstedius in thesauro Chronologico.* Observantur à quibusdam superstitiosius. *Niceas* Atheniensis in exemplo. (*Vbbo Emnius tomo 2. Veter Græciæ.*) Cæsus ad Epipolas in Sicilia, laborante patriâ, castra movere suadente Demosthene, & Eurymedonte debuit; cum moveret, Luna defecit. In omen id à plerisque tractum, Niceam adeò commovit, ut diceret, ante exactos ter novenos dies à Vatibus jactatos, de movendis castris nil se decreturum. *Plin. l. 2. cap. 12.* Fecit, & sic opes Atheniensium afflixit. Huc refer opinionem illorum ridiculam, qui Lunam ab asino epotam arbitrantur; quod, cum biberet, facies appareret in aqua, abeunte nube velata, videri desisset. Hinc miser Sileni vector in carcerem conjectus, & alvo rescissa, ut mundo Lunam redderet, sævissimè exenteratus est. *Delrius disquisition. Magicar. l. 2. quæst. 11.* Anno 1499. circa occasum, mutata primo fuit Luna in nigredinem, post in duas divisa partes, quarum una alteri insultabat retrorsum, utraque rubedine conspersa. Unitæ post, & tanquam una occidere. Insecutæ multæ confederationes, & Nobiles qui anno 1496 confederationem iniverant, Regi se Romanorum opposuerunt. *Linturius citante Wolfio in Memorabil.*

Art. III. De Luna in hac inferiora influxu.

Innumerari occurrunt Lunæ in sublunaria effectus, totum si naturæ excutere volueris campum. Plantæ, animalia, hominumque corpora, ejus subjecta imperio. Refert *Palladius, Cardan. de Varietate lib. 2 cap. 13.* Si Lunâ sub terris positâ, feratur allium, & rursus Lunâ sub terra latente vellatur, odoris fœditate cariturum. Ajunt etiam, Ocimum prima Luna tritum, & in ollam novam inditum, sub plenilunium ab altero capite flores emittere; quod si duplicato tempore sub terra defodiatur, strigones generare. Vites interdiu attracto aluntur humore, noctu augentur & crescant. Lilia ac rosæ noctu tantum calyces aperiant suos. *Keckerm. diss. Phys. 3. Coroll. 11.* *Sola omnium capitatarum Cape, Luna crescente augetur, juvenescente flaccescit, quasi syderis cursum perosa.* (*Lucilius.*) Quamobrem eam Pelusiotæ in cibis execrantur. *Gellius l. 20. cap. 8.* Quantum ad animalia, *Savonarola* scripsit anno bissextili sterilefcere animalia. *Cardan. l. c.* Observatum Lunari potestate, Ostrearum conchyliorumque & concharum omnia corpora augeri, ac rursus minui: quin & foricum fibras respondere numero Lunæ exquisivere diligentiores: minimūque animal formicam, sentire vires syderis, interlunio semper cessantem. *Plin. l. 2. cap. 41.* Pelles vituli marini & Sobellinæ, porrectis Luna crescente rigescunt crinibus, decrescendo concidunt, & languescunt. *Keckerm. l. c.* Hominem quod spectat, si Solem Arietem, aut Scorpionem pervagantem aliquo nascente Luna adeat, cerebrum nascenti ita affligit, ut Melancholia oboriatur adulto. Interlunio nata, plerumque exsuccescunt, calore imbuuntur acri, membraque præcipuè affecta habent omnia. *Peucerus de Divinatione.* In Lunæ qui dormiunt lumine, gravedine capitis catharrisque tentantur. *Camerar. memorab. cap. 7. art. 85.* Radiis enim lunaribus, cerebri dormientium humiditates

tes liquantur; quæ in capite coercitæ calido nativo minus ad extra actuoſo, catharrhos progenerant. Epilepfia plenilunio exaſperatur. Copia enim humoris halituum impedit acridinem, putredinẽque; facilius minor putreſcit copia, & calor in eam agens acriores ſecundum proportionem facit halitus. *Libanius* tomo 3. ſingul. l. 3. cap. 18. In eodem graviffimè Hydropici torquentur, ideoque ferè omnes circa plenilunium mors habet. Certè in Martio anni 1629, quo hæc ſcribimus, Reverendum Virum D. Martinum Gratianum Eccleſiarum Reformatarum in Polonia majori Superintendentem, Currum & Equitem Iſraëlis abſtulit. Memoria ſit in benedictione. Luna Soli oppoſita vehementius infaniunt fuioſi; qui Encephalæoſi laborant, præ nimia cerebri copia, in Lunæ oppoſitu ſuffocantur. Hinc Britanni quartâ decimâ Lunâ infanos verberant. *Bodin. l. 5. Theat.* Rectius denique poſtero die, quàm horâ conjunctionis luminarium exhibetur antepilepticum. Nam hora conjunctionis ſilet Luna, nec ſunt in alterutram partem πορται, ſeu momenta, proximo tempore incipit poſt eam operari in humoribus, eoſque augere. *Liban. epiſt. 15 ad Schnitzer.*

CAPUT VII.

DE STELLIS NOVIS.

Diximus de illis quæ ordinariè à natura in cælo fiunt; adjiciamus jam quædam, quæ ſupra naturæ curſum divina produxit dextera. Stellæ novas intelligo, quæ apparuere & perpetuæ expertes durationis, è mortalium mox evanueſcere oculis. Primas ſibi tribuit nativitatis Dominicæ ſtella; cui nec in firmamento, nec in æthere locum fuiſſe teſtatur *Fulgentius*: inſtabili progrefſam motu, exerto modò vultu, modò occulto reliquit *Damaſcenus l. 2. Orthodox. fidei*. Chalcides Platonici, hæc de ea ſuper Timæum Platonis:

EST

Est quoque alia sanctior & venerabilior historia, quæ perhibet ortu stellæ cujusdam insolitæ, non morbos, mortemque prænunciatam, sed descensum Dei venerabilem, ad humanæ servationis, rerumque mortalium gratiam; quam à Chaldeis fuisse observatam testantur, qui *DEVM* nuper natum muneribus venerati sunt. Ejus apparituræ scientiam unde acceperint, ostendunt libri *Balaam* divinatoris, in quibus pleraque fabulosa. Altera est quæ anno millesimo quingentesimo septuagesimo secundo apparuit. Hic verò est ille annus, quo *Bartholomeana* *Parisiis* cædes perpetrata est, in qua (aliis non exclusis locis) triginta hominum millia interfecta, centum millia honestissimarum familiarum triduo oppressa: viduis ac pueris orbis innumerabilibus, ad summam, vel mendicitatem, vel inopiam redactis. *Prisbach. in respons. ad Oration. habitam apud Helvetios. Summa.* Tanta illa erat, ut prudentiores Protestantium partibus minime addicti, cum ad se ex tristi præsentis status cogitatione sensim rediissent, & factum execrantes, ejus causas & excusationem curiosa investigatione quærerent, judicarent: Nullum similis sævitæ exemplum, in tota antiquitate evolutis gentium annalibus reperiri. *Thuan. l. 53. Histor.* Apparuit verò illa stella 6 Idus Novembris, sub *Cassiopeæ* asterismo. Locus intra Sphæras cœlestes in ipso firmamento à quibusdam datus est: Nec cauda illi, nec coma, sed reliquarum instar æquales de se emisit radios. Diameter illius continebat terræ diametrum septies cum una octava, & corpulentia 361 & una semisse excessit eandem: Solem bis cum duabus tertiis. *Tycho Brahe 1. parte Progymnas. Astronomiæ.* Hæc tamen magnitudinis & luminis eminentia, paulatim postea defecit, donec prorsus esse desiit. Motus ejus nullus fuit, excepto eo quem cum fixis communem habuit, eadem semper ad vicinas *Cassiopeæ* stellas, dispositione servata. Duravit per 16 menses. Quid portenderit, variè à variis explicatum. *Gemma Frisius in Cosmocrítica* post natum Christum vix aliud phænomenon ei comparandum scripsit, sive publi-

sublimitas signi, five raritas, five diuturnitas spectetur. *Britanni* ad funestam *Maria* mortem id retulerunt. *Astrologus quidam Oxoniensis* hujus sententiæ author; qui per *Cassiopeam Cephei Regis* sororem, in boreali plaga reginam aliquam denotari ajebat, & ex sedecim mensium duratione, juxta *Arabum* nescio quod Apotelesma, & ascensu stellæ in superiora, reginam illam Septentrionalem, post sedecim annos, in cœlestem regionem evolaturam vaticinabatur. Cui vaticinio eventus postea fidem adstruxit. *Thuan. l. 5. 4. Mollerus* novum ex ea prophetam, circa annum 1590 expectasse visus est, Evangeliique per orbem victoriam. *Liborovius* bellum anno 1619, primarii in Germania principis anno 1620 exilium, ejusdem per Orientales anno 1627 restitutionem, & plura alia, sed fallente eventu prædixit. Extat de illa pium & nervosum clarissimi cujusdam viri carmen; quod subjungo.

Iste novus nullo furiali crine Cometes

Et radians puro, cui nitet igne jubar.

Ecquid portendat terris, D E V S ille Deorum

Novit, & ostendent tempore fata suo.

Quod si humana aliquid possunt præsciscere mentes,

Talia scrutari nec mihi signa nefas.

Hic ille est olim parvam Davidis ad urbem,

Duxit ab Eo, qui prius orbe Magos:

Et qui nascenti præluxit, nunciat idem,

Eccereduc reducem rursus adesse D E V M.

Huic igitur felix o turba applaude piorum

Tu vero Herodes sanguinolente time.

Mense quinto post stellæ disparitionem profluvio sanguinis exspiravit *Carolus*. Tertia est illa, quam annus 1577 in Novembri vidit, quæque anno sequenti Ianuarii vigesimo sexto disparuit. *Mestlinus* eam in orbe Veneris collocat, *Tycho* capitis diametrum habuisse milliaria Germanica 368 scribit. Erat tum in obsidione *Dantiscum*, & anno 1578 bellum Moscoviticum inchoatum est. Magnorum virorum mortes portendisse creditum

ditum est. Certe eo anno (*Thuanus l. 65*) post obstinatum in Africa pugnam, *Sebastianus Rex Lusitaniae* obiit, nec non *Melcus Cherifus Mauritaniae Tingitanae Rex*, ad quem oppugnandum venerat: sed & *Machumetes* belli incentor, in aquis submersus. Occisa octo Christianorum millia, totidemque capta, tota fere Lusitanorum nobilitas in Mauritanorum devenit manus. Id uno factum die; *Lusitania* post regnum Philippi cessit imperio. Anno tandem millesimo sexcentesimo quarto circa principium Octobris apparuit quarta nova stella, in decimo septimo Sagittarii gradu, uno tantum & triginta minutis ab Eccliptica remota. Ponunt eam Astronomi inter Sphaeram Saturni, & orbem fixarum: id tamen absurdum videtur *Keckermanno διοκλέψαι de stella anni 1604, thesi 53*. tum quia peculiarem suum motum habuit, distinctum ab orbe Saturni, & stellarum fixarum: tum quia stellae in & cum suis orbibus; illa nullum habuit. *Crabbius* expresse eam à centro terrae removet miliaribus 22267636, & à superficie terrae 22266777, *disput. de Cometis Thesis*. Atque inde deducit eam terra majorem nonagies semel: hinc supra Saturnum constitisse evincit, cum distet à terra miliaribus 1007250. Fulsit quadrimestri toto, hinc à 28 Novemb. Saturni, à 29 Solis, à 13 Decembris Mercurii conjunctionibus, inde Mercurii Martis, Solis Majo proximo oppositionibus conspicua: quae magnas deliberationes, confederationes, mutationes, per *Franciam, Hispaniam, Belgium, Angliam* portendere credebantur. *Thuanus lib. 131*. Oppositionem autem 6 Junii factam, ut ominosam accipiebant, bellaque & calamitates diversas, multis populis hanc stellam allaturam, rebantur, praesertim Germaniae ob religionis negotium. Scripsit de ea excellens Mathematicus, & superstitioni Astrologicae ex testimonio Thuanii minimè addictus, *Keplerus*. Hunc vide. Haec phaenomena stellas nomino; non quod nesciam ad Cometas referri, sed

sed quod videam in æthere inter secunda collocari mobilia (quod Cometis non competit) & celestes vocari : tutiusque existimo stellarum insignire nomine , quàm Cometarum imposito, doctrinam illam Meteorologicam à vetustissimis haustam, evertere.

CAPUT VIII.

DE PRÆDICTIONIBVS
Astrologicis.

DIversorum de Astrologicis prædictionibus diversa est sententia. Magnificiunt quidam ; tanquam inanes rejiciunt nonnulli. Certum est naturales actiones , ut anni, dierum , noctium, & tempestatum vicissitudines, suas quia certas causas in syderum habent positu , præcognosci etiam ex illis. Nihilominus quia materia elementaris fluxa & mutabilis est , universales causas, multæ particulares vincunt , plurimæ utriusque cursus stelle adhuc incognitæ , aliæ aliis aliquando viribus suis se opponunt, artifices experientissimi rari , ingens denique in constituendis domorum initiis, finibus , & proprietatibus distantia, errores obrepere mirum non videtur. *Bartholin. de Cælo.* Quòd si particulares , & individuas actiones attendamus , major consequitur aberratio. Præter enim influxum astrorum universalem, particularis est à speciali qui oritur complexione. Bonum Cæli influxum materiæ impedit indispositio : malum temperiei à parentibus traductæ bonitas. *Esavum* , & *Iacob* eadem cæli prolatis constitutione , diversissimam expertos sortem notum. In civilibus actionibus nihil istis relictum loci ; Elegans *Bodini* sententia l. 4. de *Repub.* cap. 3. Est una , inquit , omnium philosophorum etiam illorum , qui otiose quid in cælo fiat , disputant , disciplina ; syderum affectione , ac potestate non teneri sapientem , sed eos tantum , qui belluarum impetu , & cupiditate ferunt.

feruntur, nec se rationis ac legum optimarum imperio duci volunt, quibus sapientia Magister Salomo, rotarum tormenta acerbè intentavit. Ausi tamen tentare plurimi. Chaldæi ex gestis diem natalitium, ex die natalitio universæ vitæ colligebant fortunam, ne respuerentur, 470 millia annorum, in hujus artis consumpta venditabant experientia. Eo denique progressa fuit audacia, ut non minus referre jactitarint, quâ cæli facie quove modo dispositis syderibus fundamenta struerentur ædificiorum; aut texerentur, consuerentur, induerentur vestimenta; quàm ex qua cæli affectione nati primum pueri. *Lucius Tarutius Firmianus*, ex Romuli rebus gestis, vita, morte, invenit illum fatum Olympiadis secundæ anno primo, Mensis die vigesima tertia. *Peucer. de divinat. sect. de Astrolog.* Natum autem vigesima prima die mensis Toth, sub ortum Solis; Inde etiam Romæ repetit natalem, hancque cum esset in jugo Luna, Sol cum Mercurio & Venere in Tauro, in Piscibus Iupiter, in Scorpione Saturnus cum Marte, natam esse dixit. Huc refer & illum, qui ex prima die Ianuarii, omnia prædicere voluit.

*Rorida (inquit) si nubes confixerit Iridis arcum
Pacatum mundo fœdere numen erit.*

*Si micet à calo lampas, fax, lancea, trabsque;
Fervebit longo tempore terra nimis.*

*Si rugiat tonitru, transcendent flumina ripas;
Et nauta infustum fluctibus æquor erit.*

*Insonet horrificum sive intremat inclyta tellus;
Exul erit pietas, exul & ipsa fides.*

*Si glacies gelidas condenset saxeæ lymphas:
Parturiet sobolem femina quæque marem.*

Majol. Colloq. 1. Canicular. De talibus verum illud. Mathematici levibus & ineptis ingeniis fallaci syderum interpretatione, quæstuosam mendaciis suis caliginem injiciunt. Valer. Maxim. l. 1. Exemplum falsitatis habemus in Niceta Choniæ prudenti alias Historico. Nostis, inquit, temporibus, Imperatores

tores nil sine praescripto Astrologorum agunt : & rebus gerendis dies atque noctes eligunt , ut sydera dictarunt. Itaque Alexius Imperator diu cunctatus quando Blachernas opportunè rediret ; tandem dies & hora ex astris eliguntur. Redit & quidem ita feliciter, ut cum primum se moveret , terra ante ipsum profundè dehisceret ; atque ipse evaderet , sed Alexius gener ejus, & multi illustrium in specum delaberentur, læderenturque : Eunuchus verò unus è gratiosis planissimè periret. Magis ridendum de Manuele. Ejus imperio Siculi & Latini mare occuparant vicinum Byzantio. Classem ille aliquoties emiserat , sed sequiore fortunâ. Consuluntur igitur Mathematici , eligitur dies felicior. Parat se Constantinus illustris Vir , sed iterum revocatur : quia exploraverat Princeps, parum certè & sagaciter indagationem factam , & erroris aliquid intervenisse. Constituitur igitur iterum thema , die electo Constantinus emittitur. Vix in mare progressus, ipse cum suis capitur. *Lips. in Monitis Politicis.* Egregiam artem. Miror tamen , dum haud frustratos eventu lego quosdam. *Nigidius Figulus* Augusto Imperium prædixit. (*Xiphilinus.*) *Thrasyllus* Tiberii imperium , suumque periculum cum in turri unâ cum principe esset , & dejici in præcipitia deberet , prævidit. *Sueton. in Octavio.* *Largius Proculus* diem obitus Domitiani indicavit , *Ascletrarius* genus addidit , & quæsitus ab eo quo genere mortis sibi pereundum esset ; à canibus devorandum respondit. Factum. Quamvis enim Domitianus ad fidem coarguendam exuri subito jussisset , & jam ureretur ; ortus tamen subito nimbus , rogam extinxit. Spectatores diffugerunt , canes advenerunt , laniaverunt. *Sueton. in Domitiano.* *Iosephus* Antiquitatum ille Iudaicarum Scriptor , se Imperatori Vespasiano, & Tito filio orbis dominium prædixisse scribit ; factum scimus. *Petrus Leontius* Medicus Spole- tanus ab aquis sibi imminere prædixit exitium : inven-

inventus est in puteo submersus. *Iovius Elog. 35.*
Pisanus Archiepiscopus inquisivit Astrologos de
 fato suo, suspendio periturum prædixerunt. *An-*
nal. Florentini. Incredibile visum in tanto honoris
 fastigio, verum tamen. In seditione enim, *Sixtus*
IV Pontificatus, repentino furore suspensus est.
Richardus Cervinus Astrologus prædixerat filio suo
Marcello summam in Ecclesia dignitatem. Hinc
 ille spe concepta, cum à Matre *Cassandra Benna* ad
 nuptias invitaretur, pertinaciter recusavit. Nolle
 se, dictitans, *clariorem longè fortunam, quam sibi*
astra calibz ac soluto portenderent, matrimonii vinculis
commutare. *Thuan. l. 15.* Factum. Id *Lucius Gauri-*
cus in libro *geniturarum* prodidit, qui liber, quod
 summè mirandum scribit *Thuan. l. c.* triennium
 antequam *Cervinus* Pontifex proclamatus est, *Ve-*
netiis apud Curtium Trojanum publicatus fuit. Hic
 verò est ille Pontifex, qui Anagnoste de more
 sacros libros, aut patrum scripta ad prandium
 recitante dixit: *Non videre se, quomodo qui fastigium*
hoc altissimum tenerent, salutis suæ consulere possent.
 Hæc sunt prædictionum eventu comprobatarum
 exempla. Instinctui quasdam adscribit *Lipsius l.*
1. Monitor. pactis cum Dæmone *Delrius* quasdam
l. 4. Disquis. Magic. cap. 3 quæst. 2. Certum etiam
 permitti interdum à Deo in poenam audientium,
 & illas non nisi ex accidenti veras esse. Vide
 fuse de his agentem *Delrium.*

THE HISTORY OF THE
CITY OF LONDON
FROM THE FOUNDATION
TO THE PRESENT
BY JOHN STOW
1618

THE HISTORY OF THE
CITY OF LONDON
FROM THE FOUNDATION
TO THE PRESENT
BY JOHN STOW
1618

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS;

CLASSIS SECVNDÆ

In qua

ELEMENTORVM

Admiranda.

Quid præcipuum in rebus humanis est? Non classibus maria compleſſe, nec in rubri maris littore ſigna fixiſſe, nec deficiente terra ad aliorum injurias erraſſe in Oceano ignota quarentem: ſed animo omne vidiſſe, & qua nulla eſt major victoria vitia domuiſſe. Seneca, natur. quæſt. l. 3. præf.

SYLLA-

SYLLABVS CAPITVM

CLASSIS SECVNDÆ.

Cap. I. De Igne.

Articulus I. De mirabili
ignium ortu.

2. De ignibus in aquis.
3. De ignibus subterraneis.
4. De ortu ignis subter-
ranei.

5. De miraculis ignium
in duratione, uestione,
& extinctione.

Cap. II. De Aëre.

Artic. I. De tribus aëris
regionibus.

2. De infectione aëris.
3. De putredine aeris.
4. De attractione, refrige-
ratione, penetratio-
neque aeris.

Cap. III. De Aqua.

Artic. I. De aquarum
quantitate & colore.

2. De aquarum sapore.
3. De aquarum odore,
primis & secundis
qualitatibus.
4. De vario aquarum de-
cursu.
5. De mutatione quanti-
tatis & qualitatum
in aquis.
6. De nonnullis aliis aqua-
rum admirandis.
7. De nonnullis aquarum

inundationibus, &
de deluvio.

Cap. IV. De Fontium
origine.

Cap. V. De Thermis.

Cap. VI. De Mari.

Artic. I. De divisione &
nominibus maris.

2. De navigatione maris.
3. De profunditate, con-
gelatione, coloribus-
que maris.
4. De maris salsedine.
5. De maris reciproca-
tione.

Cap. VII. De Terra.

Artic. I. De novo orbe.

2. De quarundam terra-
rum miraculis.

Cap. VIII. De Insulis.

Art. I. De ortu & inte-
ritu Insularum.

2. De quarundam Insu-
larum miraculis.

Cap. IX. De Montibus.

Art. I. De montium quan-
titate & qualitate.

2. De Aetna & Hecla
montibus.

CAPVT

CAPVT I.

DE IGNE.

Artic. I. *De mirabili ignium ortu.*

IGnotus antiquis per multa tempora ignis fuit, illos præfertim si attendas, qui in extrema Ægypti ora ad Oceanum suas posuere sedes. *Plin. in historia naturali, lib. 16, c. 40.* Ab Eudoxo allatus adeo placuit, ut finu excipere voluerint. Haud ignotum nobis est, ESSE. Ejus varietas tanta est, & tam multiplex, ut ordinem fere, dum traditur, nesciat. A se oriri scribit *Plinius*. Chalybs chalybi attritus ignem generat. Lapidēs, quos vocamus vivos, inquit idem, clavo aut lapide percussi scintillas edunt. Idcirco Laponēs matrimonii fœdera igni ac filice auspicantur. *Scalig. exerc. 16, s. 1.* Ignis enim vitæ author illis, flex æternus, in quo nunquam marcescet thesaurus. Frustra id in fragili tentaveris. Nam frustra abeunte abit obex, quo aër eliciendus erat. Haud vanus in attritione lignorum conatus. Indi id faciunt. Ligna enim quædam ut hæreant, componunt, inter utrumque aliud interponunt, motu celerrimo velut terebellum vertunt, ignem sic excutiunt. *Ouetan lib. 6, c. 5.* Apuli ferulam funiculis obvolvunt, eosdem celerrimè trahunt, retrahuntque, ex motu accenditur. *Majolus collog. 22.* Fecere idem Vestales æterno extincto igne, Festo si credimus. In Nymphæo exit è petra flamma, quæ pluviis accenditur; non cerni addidit *Aristoteles in admirandis*; sed si oleum affundatur, continuo flammam assurgere. Reperitur etiam apud authores in agro Sabino, & Sidicino unctum flagrare lapidem. *Plin. lib. 2, c. 107.* Subjectis Ariciæ arvis, si carbo deciderit, ardere terram. In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere. Exit & ad aquas Scantias, &

quidem invalida cum transit , nec longè in alia materia durans flamma. Emicat & ad Allobrogum Gratianopolin , cum baculo sculpirur , ad fontem ardentem , è qua stramen accendi possit. *Dalechamp. ad l. c.* Montis Chimeræ ignis aquâ accenditur. *Plin. l. 2, c. 106.* Orbem vitreum plenum aquæ, in Sole si tenueris , de lumine , quod ab aqua refulget , ignis excitatur , etiam in durissimo frigore , *Lactant. de ira Dei c. 10.* Oritur interdum & in ædificiis tam subitus , ut prodigiosus putetur ; falsedini & salinitro , quod vetustis murorum adhæret parietibus , adscribit *Cardanus lib. 10, de variet. c. 49.* Quod de Maximæ Virginis Æmiliæ discipula refert *Valerius lib. 1, c. 1.* quod ea Vestam adorante , cum Carbasum quam optimam habebat , foculo imposuisset , extinctus emicuerit ignis ; derafo muro veteri, accendere potuisse, cineribus solum calidis, scribit. Sacros si scruteris libros , miram & in his ignium invenies originem, *1. Reg. c. 18.* Elias cum sacrificaret, ignem de cælo deduxit , qui sacrificium , ligna , lapides, pulverem absumsit & aquam. In *libro Iudicum c. 6,* cum Gedeon iussu Angeli carnes & panem supra petram posuisset, thusque desuper fudisset , ascendit ignis de petra qui ista consumsit.

Artic. II. De Ignibus in aquis.

IN aquis visos ignes , si Historiæ credendum certissimum est. Thrasimenum lacum arsisse totum, *Plinius lib. 2, c. 107,* author est. Mare incendium passum *Liv. lib. 33.* Alarico Italiam vastante , & Iohanne Chrysostomo à sede sua pulso, cum terræ motus invasissent , ignis de cælo delapsus, visus est à vento in mare abjectus, ex quo arsit , tandem extinctus est. *Niceph. l. 13, c. 36.* Inter campos Babylonix flagrat quædam piscina, jugeri magnitudine *Plin. lib. 2, c. 106.* Lapis in lacum prope Denstadium Thuringiæ injectus, dum in profundum delabatur ardentis teli præ
se

se fert speciem. *Agric. l. 4, de nat. affluent. c. 22.* In Comagenes urbe Samosata stagnum est limum emittens flagrantem. *Plin. l. 2, c. 104.* Posidonius tradit, sua ætate circa solstitium æstivum, prima luce inter Hieram, & Evonymum mare conspectum fuisse ad portentosam elatum altitudinem, atque aliquandiu sic constitisse, continenti flatu exaltatum, tandem subsedisse. Multis post diebus limum apparuisse, qui superficiei aquæ innataret, multis quoque locis, flammæ erupisse, & fumos, & fuligines; limum eum tandem concrevisse, & molaribus lapidibus massas concretas similes fuisse, Addit *Iulius Obsequens* piscium vim magnam disperxisse, quos Liparenses avidius epulis adpetentes, contaminatione ventris consumpti fuere, ita ut novâ pestilentia vastarentur Insulæ, *Strabo lib. 6.* Inter Theram & Therasiam, quæ sunt in Cycladibus, ex mari exivere flammæ per dies quatuor tantæ, ut ipsum ferveret, & videretur ardere. Cumque sensim intumuisset, ex massis quæ ferri habent speciem ejectis nata est Insula, quæ Hiera, & Automate nominatur, nunc Vulcanellus, tenuissimo Euripo à Vulcanello recedit. *Plin. l. 2. c. 87.*

Art. III. *De ignibus subterraneis.*

Dixi ignem in aquis etiam esse; jam de terra demonstrabo, & intra ejus reperiri recessus ostendam. Claudio Nerone Cæsare ignis ex terra ortus est, in terra oppidi Vbiorum, qui arva, villas, vicos exussit, qui, quoniam materia erat bituminosa, neque pluviis, nec fluvialibus aquis, nec alio quovis humore restingui poterat, saxis, & vestibis usu pollutis oppressus. In Misena Regione Germaniæ mons Carbonum semper ardet, in superficie decidentibus paulatim fossis; quas si quis intueatur, fornaces ardentes esse apparent. Materiam non prorsus admotam, sed ex intervallo quatuor pedum distantem ignis accendit. *Agricol. de natur. effluent. ex terra.* Vesu-

vius etiam mons in Campania ignem alit, arsit Tito Vespasiano, & Flavio Domitiano VII Coss. Riepto vertice primum laxa ejaculatus est; post tantas flammās ut duo oppida Herculaneum, & Pompeji conflagrarent, tam densos fumos, ut lumen Solis obfcurarent; postremo tam densum efflavit cinerem, ut tanquam nix vicinam Regionem tegeret, quem vis ventorum in Africam, Ægyptum, Syriam projecisse dicitur. *Dion. Cass. in Histor.* Hoc incendium cum contemplaretur senior Plinius, *Iunior in Epistola ad Tacitum*, fumus adeo obstruxit asperam ejus arteriam, ut animi interclusione suffocaretur. Mons etiam modernus in Campania spiraculis plenus, ab eo tempore quo enatus est, intus flagrat & fremit, fumumque multis in locis emittit, in quibus etiam rivulos calidissimos; in radice montis littus fumat, calet arena, æstuat mare. *Agric. l.c.* Ibidem multæ sunt fossæ arena contactæ, in quas aliqui omnia incautè lustrantes, deciderunt, & submersi sunt. Hæc in Europa.

Haud pauciora ignis in India incendia; In Mexicani Regni provincia Ciapotulan, mons quidam eructat lapides, non minore amplitudine, quam sunt domus ipsæ, eructati flammās retinent, ardere videntur, & cum fragore disjiciuntur. *Petrus Alvarad. ad Cortesium.* In Provincia Quahutemallan ejusdem orbis duo montes sibi ad duas leucas proximi, ignem vomunt ac tremunt. *Petrus Hispalens. p. 5, c. 23.* In Peruaco quoque ex monte Nanavata ignis vomitur pluribus spiraculis: ex uno verò aqua fervens fluit, è qua sal conficitur. In eodem Peruaco in vico Molahalo ignis vomitur, diebusque pluribus cinis eructatur; pluribus etiam oppidis oppressis. Iavæ majori proxima est Insula, in cujus mediterraneis perpetuus ignis ardet *Odoard. Barbosa.* In Insula del Moro eructatur fremitu tanto ignis, ut maximarum bombardarum crepitibus adæquetur, tanta cum caligine, ut nocti comparetur.

Cine-

Cinetum quoque tanta copia, ut pondere domus collapsæ sint, arbores in triennium detruncatis ramis, steriles factæ fuerint, cineribus omnia pervia, enecata animantia fame ac tabe, aquæ etiam suaves in amaras sint versæ. *Diaz Iesuita.* Sunt verò etiam occulti ignes ibi nimirum, ubi calidæ, tepidæ, vel acetosæ effluunt, aut ubi exhalationes erumpunt, five salutarès; five noxiæ. ubi præterea loca videntur adusta. *Strab. in Geograph.* In Asia regio est, quæ adusta dicitur, longa stadia quingenta, lata 50, five ea Misia, five Meonia nominanda, inquit *Strabo.* Hæc nullam habet arborem, præter vitem exustum vinum ferentem, ita elegans, ut nulli laudatorum cedat. Nec existimes in una tantum morari illos ignes angustia, pertingunt certè per longa spacia sub terris. *Agricol. lib. 4, de nat. essl. c. 24.* In Campania ex Cumis per Bajanum, Puteolanum, Neapolitanum; Ex Campania etiam pertingere videntur ad Insulas, Ænariam, Vulcanias &c. Hinc scitè Pindarus finxit Typhonem Gigantem; fulmine iectum sub his locis humatum jacere.

Art. IV. *De ortu ignis subterranei.*

PLacet jam ortum horum ignium inquirere, quidque sit quod eos accendat & alat. Fabulosa de Ætna (de hac plenius cap. 4) tradunt Poëtæ. *Hyginus μυθολογ. cap. 152.* Tartarus ex terra procreavit Typhonem immანი magnitudine, specieque portentosa, cui centum capita Draconum ex humeris enata erant. Hic Iovem provocavit, si vellet secum de regno certare. Iovis fulmine ardenti pectus ejus percussit, qui quum flagraret, montem Ætnam, qui est in Sicilia, super eum imposuit, ex eo adhuc ardere dicitur. *Isidorus lib. 14, c. 8.* Sulphuri attribuit, quod agitatione ventorum accendatur. *Iustinus* aquis aliasserit. De Hecla refert *Bleskenius*, quo igne quæve materia ardeat, ignorari; cum verò per totam Islandiam sulphure effodiatur, sulphuream materiam aliquando ibi accensam videri. Haud

longè ab Hecla sunt sulphuris fodinæ, inquit *Bertius*, in Islandia. Nobis certum nutrimentum igni suppetere subterraneo, illudque tale quod in aqua etiam ardeat. In montibus enim hisce fit aquarum à scriptoribus mentio, & nos ostendimus in mari quondam arfisse; *Lydiat vero l. de origine fontium*, valentissimum in maris gurgitibus ignem reperiri existimat, idque terræ motu ostendit. Non potest igitur fomes ejus esse arida & similis terræ, quam *Dorsam* dicimus. Etenim ea citò, & igni consumitur, & aqua restinguitur. Nec *Marga*, quia hæc non ardet, nisi sulphurata, & bituminosa. Sulphur ardet quidem, sed non minus aqua cito extinguitur. Bitumen ergo. Et certe hoc primum subjectum esse videtur. *Nymphæi crateri fontes subesse scribit Strabo*; aquis bitumine scatentibus ardere apponit *Plinius lib. 2, cap. 106*. Bitumen ardens ad Heclam Islandiæ montem emittit ignem, qui consumit aquam. Lapidés rivorum & arenæ ad Hephestios Lyciæ montes ardent, & bituminosi sunt. Naphthæ magna cognatio ignium, transfiliuntque protinus in eam undecunque visam. *Plinius lib. c.* Bitumen igitur pabulum ignium existimemus. Accenduntur verò à spiritu ignito, is ignescit, cum ipsum frigus vel exprimit, tanquam nubes fulgura elidunt, vel in locorum angustias impellit, per quas se torquens, exitumque quærens, ipso conflictu exardescit, atque inflammatur. *Agric. lib. cit.*

Art. V. *De miraculis Ignium in duratione, utione, & extinctione.*

IGnes quidam sunt perpetui. Asbestos lapis semel accensus extinguere non potest, ideoque in fanis idolorum & sepulchris collocatum scriptores memorant. *Solinus cap. 12*. Erutum quondam sepulchrum, in quo candela supra millesimum quingentesimum annum ardebat, tacta inter admotas manus in tenuissimum abiit pulverem. *Vives ad lib. 21, de Civitate Dei*. Visi à Vive Parisiis Lichni,

Lichni, qui semel accensi, nunquam absumti sunt. In Britannia Minervæ delubrum perpetuum ignem habuit, ubi tabuisset, in globos saxeos conversus est. *Solinus c. 24. Polyhist.* Idem de ligno quodam juxta Vrabam in novo orbe traditum. Sunt & quidam ignes, qui non urunt, five simpliciter, five in certa materia, five miraculosè. In Pythecufis, inquit *Aristoteles admir. c. 35*, est fervens & calidus ignis, qui non comburit, vires æternum aquas Scantias contegens fraxinus. *Plin. lib. 2, c. 107.* In Puteolano monte sulphureo ignis est manans, qui neque oleo, neque cera, aut quolibet pingui, neque sulphure quidem accenditur, aut augetur, neque aqua restinguitur, aut accenditur, stuppam injectam non adurit, nihil denique ex eo accendi potest luminis. *Majolus colloq. 22*, non ignem, sed igneam existimat aquam. Prope Pataram Lyciæ, flamma in campo ejicitur; sentis ardorem manus si admoves, adustionem nunquam experieris. Aëris circumambientis frigidi, & humidi, partes id facere dicuntur, qui ipsum ignem propter raritatem cum ingrediantur, infringunt ustionem; Confecta ex quodam lini genere mantilia, non comburuntur, sordibus infecta non lavantur, sed in ignem missa poliuntur *Lemnius in lib. 2, de occult. c. 12.* Nascitur id in desertis Indiæ genus, in quibus aëris ambientis qualitas, & soli conditio talem stirpibus inferit naturam, ut fingi texique in lintea possint. Ligna, & tabulata alumine, addo & ovis illita, non ardescunt. *Plin. lib. 29, c. 3.* Nec postes viridi imbuti colore, modo durior ipsis obducatur crusta, atque alumen, plumbique albi cineres copiosè pigmentis commisceantur; Densum quia & durum lignum redditur ignis non penetrat. Hinc *Sylla* turrim quandam ligneam alumine oblitam exurere non potuit. *C. Caesar* Castello circa Padum ex Laringa constructo materia ignem admovit, non exussit *Vitruv. l. 2 c. 9.* Non solum enim à carie immunis larix est, sed ne in

carbones quidem resolvitur. Compacta in causa durities. *Lemn. l. c.* Quid dicemus de *Pyrrho* in cuius majorem dextri pedis articulum nil ignis potuit? Quid de *Zwinglio*, cuius cor post exustionem illæsum inventum est. *Thuan. lib. 1. Histor.* Salamandra in mediis flammis vivit incolumis, si *Plinio* credimus; & aheni fundus, in quo inter medias flammæ aqua fervet, frigescit, ignescunt ipsa latera. Scribit tamen *Dioscorides lib. 2, c. 52.* illam cum humidæ & frigidæ naturæ sit, suo prunas restinguere attactu aliquandiu, tandem & aduri, & consumi. Hujus ratio figura ignis est. In Pyramidem ascendit, & cacuminatur, & tenues partes primæ ascendunt, minus tenues ad latera diffunduntur. *Keckerm. disp. 4 Phys. coroll. 10.* Sunt & in sacris exempla. In flamma ignis de medio rubi apparuit *Mosi* Dominus, mansit rubus integer. *Exodi cap. 3.* Curru & equis igneis sublatus in cælum *Elías*. Tres pueri in fornacem Babylonicam conjecti, ne capillum quidem amiserunt; extincti, qui extra accessere propius *in adject. ad cap. 3 Danielis.* Quid puerulo Ebræo Constantinopoli acciderit, memorat *Evagrius*. Hæc de uisione; jam de extinctione. Ex *Hecla* monte emergit quidam ignis, qui stupra extinguitur; qui ex monte *Chimera* fœno aut terra apud *Coloniam Vbiorum* saxi & pannis. Cum verò *Carolus Dux Burgundiæ Geldrensem* occupasset civitatem: incensa erat humus, ardebant herbæ & radices, incendium nulla ope humana extinguere poterat, in *Burgundiam* penetravit. *Fulgosius lib. 1.* Addere his placuit etiam *Chymica* illa *Tritenheimii* artificia, quibus ignes æternos procuravit, recensente quodam *anonymo in aureo vellere, nomine Bartholomæi Korndorferi.* Sunt autem duo lumina æterna, quorum prius miscet *Sulphuris*, & *Aluminis* calcinati quaternas uncias, & in sublime actis flores conficit. *Florum sextantem* cum *femuncia* jungit, *Boraci Cry-*
stallino Veneto unciali, inque concha vitrea
 con-

contritis, affundit spiritum vini quater destillatum, & facta digestionē abstracto illo, novum reponit, idque repetit bis, ter, vel quater, donec sulphur in ærea lamina candefacta sine fumo, instar ceræ fluat. Hoc pabulum est. Postea adornandum est & Ellychnium hac arte. Asbesti lapidis filamenta longitudine fere digiti auricularis, crassitie verò media colligantur serico albo. Factum inde Ellychnium in vitro veneto sulphure, seu alimento prius purgato conspergitur, tumulaturque, & in arena calente horis 24 decoquitur, ebulliente semper sulphure. Inunctum delibutumque sic Ellychnium, disponitur in concha vitrea, ut emineat paululum: aggeritur sulphur præparatum, concha in arenam calentem infertur, ut lique scat sulphur, & comprehendat Ellychnium. Tunc hoc incensum ardet jugi flammâ. Poteris lampadem quolibet loco reponere. Hic est ignis æternus prior. Posterior ita habet. Salis tostī libræ affunde acetum ex vino forte; Abstrahe usque ad consistentiam olei; Redde novum, macera, destilla ut ante, idque quater: In aceto hoc infunde vitri antimonii subtilissimè levigati libram. Repone infusionem in cinerem calidum horis sex, clauso vase, ut extrahatur tinctura rubicunda. Effuso aceto isto, submitte aliud, atque iterum extrahe, laborem repetens, donec tota rubedo resoluta sit, & extracta. Coagula extractiones, usque ad olei consistentiam, quam in balneo rectifica ad puritatem. Cape deinde pulverem antimonii, ex quo rubedo extracta est, & in minutissimum pollinem redige, cui in vitrum injecto infunde oleum rectificatum: abstrahe & redde septies, donec corpus devoret totum suum oleum, fiatque siccum. Hæc extrahe per vini spiritum, toties mutatum, donec essentia tota exierit. Menstrua collecta in phiala Veneta, inducta papyro quintuplici, destilla, ut spiritu exeunte, in fundo ma-

neat oleum incombustile, cujus usus est cum Elychnio ut sulphuris, de quo ante.

C A P V T I I.

D E A E R E.

Artic. I. *De tribus aëris regionibus.*

Regiones tres constituunt Phyci, quarum media ita frigida est, ut periculum sit, ne miles qui tempore caniculæ à meridie ad vespeream ibi degere solet, congelascat, vel saltem membra ejus rigeant, si diuturniorem traxerit moram. Et certe in ipsis Alpibus perpetuo tanta nix est, ut etiam æstivis mensibus iter sit horridum. Qui montium Baldi in agro Veronensi perreptarunt cacumina, non minus in illis frigus Julio & Augusto mensibus experti sunt, quam maxima bruma sæviente. *Aldrovand. Ormith. lib. 5, c. 15.* Tam tenuem ibi esse aërem quidam existimant, ut ad vitam sustinendam sit ineptus. *Augustinus de Genesi ad liter. l. 13, c. 2.* ex aliorum relatu refert quod qui verticem montis Olympii vel sacrificiorum gratia, vel contemplandorum syderum causa conscendunt, spongas aqua imbutas eo deferant, ut ex iis spiritum retrahere possint. At ex historia diluvii, & aliis animadverti potest, montes tam altos esse, ut emineant ex nubibus, & nihilominus habeant auram vitæ commodam. *Libavius de orig. rerum, lib. 6.*

Est in Insula Zelainica mons altissimus, in vertice amœnissimus. In Arabia Felice mons summus, oppidum quoque habet in summitate. Vires aëris si attendimus insignes sunt, de quibus passim apud Phycos. Cardanus inclusum corrumpere animalia anima carentia conservare asseruit, liberum è contra. Verum id vix exempla concedunt. In Lusitanorum navigationibus naufragæ aliquot sub æquinoctiali penè animam efflant, quanquam medio in Oceano liberrimo cælo,

10. Et nobis præsentibus, inquit *Scaliger exercit.* 31 Itali quidam *Lypsia* in vaporariis deliquium animi passi sunt; & de Cocali Regis necatione meminisse potes ex historiis. Triticum in Syris stipatum, non corrumpitur, & in horreis conclusis vitatur; apertis fenestris, nil nocet ei.

Art. II. *De infectione aëris.*

NON semper aër in suis permanet qualitatibus, inficitur aliquando noxiis. Ex Peruana Provincia in Chilam per montana tendentibus aura occurrit mortifera, antequam satis viatores sentiant, & sicut poma ab arbore, sic interdum extremitates absque ulla defluunt putredine. *Libavius de origine rerum.* In Monte Peruano Pariacacca aër singularis existens, vitæ ascendentibus parit desperationem. Excitat vomitum tam vehementem, ut sanguis sequatur. Magis adfligit a mari ascendentes, nec homines tantum, sed & bestiae expositae injuriæ dicuntur. Locus fertur altissimus & nivosissimus in mundo, tribusque, aut quatuor horis per illum transitur. In Chiliensibus montanis puer se in triduum sustentasse dicitur, latitando post ingentia cadavera, ut aliquomodo ab allapsu flatuum pestiferorum esset tutus. In libello *de causis elementorum propriis* scribitur ventum quendam interfecisse gentes in Hadramot. Idem narrat tempore Philippi Regis Macedonum accidisse, ut in via quadam inter duos montes, certâ horâ, quicumque eques transisset, concideret moribundus; Causa ignota idque passi sunt etiam pedites, donec Socrates quidam altè erecto speculo chalybeato, in utroque monte conspexit duos Dracones contra se mutuo exhalantes pestilentem spiritum; Cujus vi quicquid interceptum esset, moreretur. *Libav. l. cit.* Causa verò hujus afflictionis vera est, mineralium aër, nitrosis aliisque metallicis repletus spiritibus. Talis deprehenditur in antris aliquibus Hungariæ & Sueciæ, scimusque halini-

trum vulgare plurimos complecti spiritus. Itaque & impetuose adhibitis moveretur ignibus, & aquis injectum, non parum refrigerat. Quod verò corpora non putrescunt, frigori id adscribitur; sed tribui potest spiritibus frigoris ex crasi, quales sunt in Fulminibus nonnullis: nam & ab his enecta animalium corpora non facile corrumpuntur, durantque diu nisi superveniat causa potentior, illamque expellat.

Art. III. *De putredine Aëris.*

EX putredine aëris oritur pestilentia, quæ diversarum constitutionum respectu diversimodè etiam se habet. Locris & Crotone nunquam fuisse annotatum est. *Plin. lib. 2, c. 96.* Sic & in illa Æthiopiæ parte, quæ accolit fluvium Nigrum; In Mauritania vastat omnia. Tholosæ aliquando, & in Provincia tam diu duravit, ut septennium perseveraret. In Septentrionales populos tam sæpe & adeò debacchatur, ut aliquando agros integros exhauriat colonis. *Scaliger Exerc. 32.* Observatum in meridionalibus partibus ad occasum Solis pestilentiam semper ire, nec unquam ferè aliter nisi hyeme, nec ut ternos excedat menses Mediolani anno 1524 tantopere sæviit, ut panis recens per noctem aëri expositus non solum mucidus evaserit, sed totus scatuerit vermiculis, bene valentes intra sex aut octo moriebantur horas. *Cardanus de rerum varietate, lib. 8, cap. 45.* Anno verò 1500 triginta millia Londini absumsit. Constantinopoli aliquando trecenta millia; totidem in Civitatibus Vandalicis per solum autumnum. Tempore Petrarchæ tam valida Italiæ incubuit, ut ex mille hominibus, vix decem superessent. *Alsted. in Chronol.* Quod verò pestilentiae actio varia, in climate hoc vel illo, animalium speciebus, & hominum individuis; id ex causarum agentium robore, & patientium sit dispositione. *Forest. l. 6. obs. de Febre.* Si causa agens ex terræ aut aquæ squalore non valida fuerit, ex
brutis

brutis malè duntaxat afficit ea, quæ secundum dispositionem tali veneno similem parata sint. Si verò validior fuerit, in speciem humanam grassabitur, ita tamen ut ex se nec regionem, nec civitatem, nec pagum, nec oppidum transitura sit. Hæc enim uno duntaxat loco homines corripit. Si verò agens ex superiori causa, aut ab inferiore polluto aëre ortum habuerit, genus tantum humanum inquinabitur. Si autem à superiore & inferiore simul contigerit, tum omnium animantium species peste corripì possunt: attamen secundum eorum corporum dispositionem.

Art. I V. *De attractione, refrigeratione, penetrationeque aëris.*

Vitæ humanæ aërem inservire, vix aliquem puto, qui nesciat. Arteriæ quippe venosæ rami ex universis pulmonibus sanguinem imbibunt, per venam arteriosam ad eos delatum, inque iis subtiliorem redditum. Huic per os attractus permiscetur sanguini, hæcque miscella ad sinistrum cordis defertur ventriculum, spirituosus sanguis futura. *Ludovi. du Gardin Anatom. c. 40.* At confertim attractus suffocat *Zwinger. Physiol. l. 2, c. 23.* Candelæ quippe ardenti in libero aere, si vinum circumdes superne, extinguitur, quoniam aerem lateralem præparatum interpositu vini non attrahit, & crudum & incoctum inferne attrahere nequit. Vim ejus diaphoreticam, vel exemplum ovi ostendit. In eo recente dum affatur, spiritus subtilis per medium exudat corticem roris instar. Quid in corpore humano? Plenum id rimarum, vel levi attactum faciet calore. Alias omnia replet & penetrat, permeat laterem, & concoctum ibi inflat calcem, ut mole auctâ frangat eundem. Videmus par lateris cocti poros ingressum aerem, lapillum, qui per incuriam illic latuit & in calcem conversus est, imprægnare, inque molem attollere, ita ut later rumpatur. *Zwinger, Phys. lib. 2, c. 25.* Ad hæc, observatione con-

conclusum certâ, facilem vel difficilem, vuln-
 rum ratione aëris curationem. In locis palustri-
 bus ulcera capitis celeriter, crurum difficulter
 curantur. Hinc levia capitis Bononiæ & Lutetiæ
 vulnera, lethalia tibiæ apud Aveniones &
 Romæ. Ibi aer frigidus cerebro constitutione
 hostis; hic major ambientis fervor, quo humores
 liquefacti, magis deorsum tendunt. *Pareus lib. 10*
Chirurg. c. 8. Refrigerari novem potest modis;
 copiâ ac frequentia, flabello si novus apponitur;
 si nix & aqua circa lectum, si parietes fronde
 salicum obducti, vel linteis aceto & aqua rosata
 intinctis, si irroratur area, & fontes in cubili pa-
 rantur, si lecti ex Avicenna super foveam aqua-
 rum, si ex pilis Camelorum iidem, vel ex linteis
 substracto coriosi, conspersus lectus herbis, si de-
 nique fragrantibus prope lectum fructus positi.
Heurn. lib. 2, Medic. c. 18.

C A P V T I I I.

D E A Q V A.

Art. I. De aquarum quantitate, & colore.

Tantum de aëre; sequitur elementum aquæ, &
 inter considerata quantitas primò & color.
 Iuxta urbem Simqui in regione magni Cham,
 flumen Quian per decem millia passuum patet,
 ducentas alluit urbes, & longitudo ei tanta, ut
 centum diebus enavigari nequeat. In portu il-
 lius urbis, quinquaginta millia navium se nume-
 rasse scribit *Polus*. Nivibus liquatis ingens &
 Duina in Moscovia fluvius, toto die celeri ne-
 quit trajici navigio, latera ad 50 passuum ex-
 tendit millia. *Iovius* Genebaræ lacus, Ianuarium
 Lusitani dicunt. *Thuan. histor. lib. 16.* tantæ sub ip-
 so Capricorno amplitudinis, ut scripserint, qui
 eo appulerunt, totius orbis navibus commodam
 stationem præbere posse. Colores quod attinet,
 varii in variis. Lactis diluti est Danubius, quâ
 Nori-

Noricum & Vindeliciam à Germania dividit. *Agricola in lib. de natura effluent.* Aquæ Mæni, maximè ubi per Francos delapsus Rheno accipitur, flavescent. Telephi juxta Pataras fons turbidus, cum cruore miscetur. In Æthiopia rubræ sunt; vertitur in furorem quisquis biberit. Neusolæ in Carpatho monte ex veteri quodam cuniculo effluentes, virescunt; Ilzæ, qui ex Bohemicis profusus montibus, in Danubium influit, nigræ.

Artic. II. *De aquarum sapore.*

HAud minor aquarum in saporibus varietas. Dulcescunt quædam, vini quædam referunt gustum; falsas, aluminosas, acidas, amaras passim invenies. Dulces Elei & Chocopis fluviorum aquæ; Reges Persarum bibere, & in longinquas deportavere terras. Suavior lacte calida Cardiæ aqua in Campo, qui vocatur Albus. *Pausanias.* Vinosa juxta Paphlagoniam: hinc potandi gratiâ indigenæ apud eam frequentes. In sinu maris Adriatici ubi vertit ad Aquilejam, septem sunt fontes omnes uno excepto falsi. *Polyb. in hist.* In Mileto unus, cujus fluentis aquæ superiores dulcissimæ; falsedine inferiores tinguntur. *Aristobut. Cassand.* Tantæ rivulus Exampei amaritudinis, ut Hypanim ingens Ponti inficiat flumen. In lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida, fontibus, summæ aquæ dulces sunt, potanturque nitrosæ inferiores. *Plinius in histor.* Acidi prope Culmam fontes; & quia aqua quamvis frigida, ebullit, insanire videntur, *Agricol. l. cit.* Ibidem acidula; chi furiosæ inditum nomen, quod ebulliens tonitru imitatur boatu. In Cepusio Smolnicii, non tantum ferrum corrodit, sed & vertit in æs; Stygii verò, circa Thessalica Tempe, fluvii, neque in argenteo vase, neque in æneo, neque in ferreo conservari potest, vi sua illa corrodens, erumpit. Solâ coercetur ungulâ.

Artic. III. *De aquarum odore, primis
& secundis qualitatibus.*

CAlidæ quæ abſunt à Rhegio Lepidi Æmiliî oppido; viginti ſex paſſuum millibus tam præſtantiſſimum olent bitumen, ut Camphorâ permiſtę videantur. In Peloponneſo puteus ad ſacram Dianæ ædem erat, cujus aqua cum bitumine permiſta, unguenti Cyziceni reddebat odorem; In Hildeſhemio duo fontes ſunt: alter ex marmore putridi ovi olente virus effluit, & guſtu ſuavis eſt; ſed ſi quis jejunus eum biberit, ructus ejicit, marmoris detriti odorem exhalantes: alter ſulphuratus pyrium olet pulverem. Hujus aqua lapides in alveo rivuli jacentes, limo obducit, qui deraſus & exſiccatus ſulphur eſt. *Agric. lib. cit.* Arethuſa Siciliæ fons, ſtato tempore fumum reddere dicitur. Viſebadæ in platea fons eſt aquæ tam calidę, ut non modo coquat ova, ſed etiam de alitum cute plumas eximat, de ſuilla ſetas, ſive immergantur animantes, ſive perſundantur. Ad Corinthum fontis aquam, qui ex excelſo manat vèrtice, nive frigidiorẽ aſſerit *Ptolomæus Commentar. lib. 7.* Iuxta littora Cubæ eſt fluvius ita perennis ut navigari poſſit, aquæ ejus ita fervent, ut contrectari manibus recuſent *Martyr. ſum. Ind.* Iuxta Provinciam Tapalam ruit tam fervens, ut tranari nequeat. *Ramus. Tom. 3.* Apud Segeſtanos Sicilię Halbeſus in medio flumine ſubita æſtuatione fervet: Pontus flumen intra Medorum, Scytharumque Regionem ſitum; in quo lapides ardentes devolvuntur, ipſum nihilominus frigidum; Hi ſi agitentur, citiſſimè extinguuntur, aquâ irrigati lucidius ſplendent. Iuxta Ethamam denique urbem, fervidum eſt flumen, ſed leproſis ac ulceratis ſalutare. *Leonius.* Quædam etiam alias ſupernatant aquæ. Arſanias vicinum Tigrum ſupernatat, quoties uterque intumeſcens extra ripas diffluit. Peneſes accipit amnem Eurotam, nec recipit, ſed olei inſtar ſuperna-

pernatantem brevi spacio portatum abdicat. *Plinius histor. natural.*

Art. IV. *De vario aquarum decursu.*

TRaditur de Pyramo Fluvio Cappadociæ, qui fontibus in ipsa planitie scatētibz oritur, quod statim profundo lateat hiatu, in plurima sub terra effusus spacia, emergat post navigabilis tanto cum impetu, ut si quis in hiatum, unde emergit hastam immiserit, vis spiritus renitentis eam eiciat *Strabo lib. 12.* Non longè à Pompejopoli in oppido Coricos, in imo species mirę profunditatis, amnis ingens, ingenti se tollit fronte, ubi magnum impetum brevi alveo traxit, iterum demergitur. *Mela lib. 1, c. 6.* Aqua Martia post longos excursus ex ultimis Pelignorum montibus, transiens Marsum & Fucinum lacum, in specum demergitur, tandem in Tiburtina se aperit, 9000 passuum fornicibus structis in urbem ipsam Romanam perducta est. *Plin. lib. 31, c. 3.* Sabbaticus septimo quoque die exinaniri consueverat, atque exsiccabatur, sex reliquis semper aquis oppletus: id autem cessante sacrificio, cessavit *Ioseph. l. 7, c. 24.* Quidam apud Bocatium fluvius, quolibet decennio, repentino quodam motu uno momento prægrandem fragorem ob saxorum elisionem emittit, & lapides ipsi declivi per triduum fluunt cursu, ter ac quater quotidie, etiam sereno cœlo; at postriduum omnia subsident. De Hircanię fluminibus *Strabo lib. 11.* Sunt mari alta littora excisis rupibus prominentia. Cum autem flumina ex ipsis caucium cacuminibus in mare furentia desiliant, maximum inter mare & rupes suo casu spacium præterlabuntur, ut sub cadentibus aquis, velut sub fornicibus exercitus etiam intacti procedere possint. Trochlores in Aquilonari Norvegia tantum fragorem currendo edit, ut ad viginti milliaria exaudiatur *Olaus l. 2 c. 28.* Beca in Livonia tanto lapsu è scopulis ruit, ut furdos reddat, *Ortel. in Livon.* Tanais à Scythis longissimo cursu in Meotidem paludem ruens,

ruens, adeo longè latèque eam ampliat, ut prægrandis mons ab ignaris existimetur. *Boccatus*. In templo Salomonis fluebat fons, æstate copiosus, hyeme exiguus. *Euseb. præpar. Evang. l. 9, c. 4.* Causam si queris, à tempore sumitur. Omnia hyeme madent, oppleti hinc aquis sinus, & spiritus defectu, inter viscera continentur; at arefcunt æstate omnia, folisque fervor penetrat; hinc & in venas congregatio, & impellente spiritu decursus. *Meander* ita sinuosus est flexibilis, ut sæpè credatur reverti &c. De Nilo & aliis qui volet *Geographos* consulat.

Art. V. *De mutatione quantitatis, & qualitatum in aquis.*

Magna hæc in aquis varietas, quam protuli, sapientiæ & potentiæ Divinæ index; non minus mirum, easdem interdum variè mutari. Mutari certum. Fons in *Tenedo* Insula semper à tertia noctis hora in sextam ab æstivo solstitio exundat: Alter in *Dodone*, cui à *Iove* nomen est, meridie semper deficit, & *Padi* diebus æstivis velut interquiescentem arefcere reliquit *Plinius*. In *Latio* *Anagnaniæ* fons *Tophanus*, cum *Fucinus* lacus glaciatur, ficcescit; aliis anni temporibus, magnam aquarum effundit copiam. *Agricol. l. citato passim.* Aquæ lacus *Babylonii* æstate rubræ sunt. *Borysthenis* quibusdam anni tempestatibus erugine tinctæ videntur. Aqua fontis *Tungrorum* subditis effervescentes ignibus, rubrum affectat colorem. *Amnis* in *Caria* ad templum *Neptuni* aquæ dulces, falsum induerunt saporem; in *Thracia* verò imperitante *Georgio Despota* dulcis fons molestam suscepit amaritiem: imo totos fluvios mutatos fuisse ad *Citheronem*, in *Beotia* scribit *Theophrastus*. Aquarum, quæ fluunt juxta metalla *Pangæi* *Thraciæ* montis, *Cotylen* atticam perhibent æstate pendere drachmas sexaginta quatuor, hyeme nonaginta sex. In *Cyrenaica* Provincia *Solis* fons media nocte fervet, mox sensim

fenfim tepescit, dein ad primam lucem friget ; & quo sol magis attollitur , eo fit frigidior, adeo ut meridie rigeat : tum rursus paulatim tepescit ; dein ad primam noctem calet , ac quo magis ille progreditur , eo fit calidior. Idem fons singulis diebus , ut ad medium diem fit frigidus , ita & dulcis ; ut ad mediam noctem calidus, ita amarus.

Artic. V I. *De nonnullis aliis aquarum admirandis.*

FVere & præterita, sed majora sequuntur : facile in illis dare causam, missionem, & alia quædam externa si attenderis , difficile hic , etiam in quibusdam , pleraque tamen occultis dicere venit qualitatibus. Referam breviter. Fontis Gothici effusæ super terram guttæ, moveri desinunt, ab aëre condensantur ; In lapidem in urceis abeunt Cepusianæ ; stolidos faciunt Rheticæ ; dentes excutiunt intra biennium , compagésque solvunt genuum illæ, quas in Germania maritimo tractu esse scribit *Plinius*. In lapides foraminata vertunt Islandicæ ; ligna corticibus faxeis obducunt Albulæ ; Canoræ à Zamenibus in Africa voces : Soractis oriente Sole ferventi similis exundat ; pereunt aves, quæ tum gustaverint. Abstemius fit, qui à Clitorio lacu biberit ; obliviosus qui è fonte ad Trophonium Deum prope flumen Orchomenon : *Philarch.* hebetudinem sensuum contrahit, qui ex fonte in Cea insula. Causam ratione prioris in Bitumen refert *Agricola de reb. è terra effluent. l. 2.* Vt enim, inquit , *pastinaca silvestris semina linteolo involuta, & in vinum posita, utque pulveres florum hermodactyli, quibus Turcæ utuntur cum eodem sumti faciunt, ut ocysus & fortius inebriet ; ita bituminis aliquod genus aquis permistum inebriare solet.* Equi Sibarim potantes sternutamentis agitantur ; nigredinem contrahit, quicquid eo aspersum fuerit. Clitumnus Umbriæ potus candidos boves facit, oves Cefiphus Bœotiæ ; candidiorem, molliorem , ac magis porrectam comam, qui in Cappadocia.

docia. In Ponto Aftaces campos irrigat, in quibus paste nigro lacte Equę gentem alunt. Reddunt in Gadaride, calvos homines; pilos, ungues, cornua pecori detrahunt. Reatinis paludibus, ungulas jumentorum indurari scribit *Cicero*. Calidæ ad arcem Novæ domus annulos in eis lavantium argenteos, aureo tingunt colore, reddunt illustriores aureos. Non alit Aniger, qui ex Lapitho Arcadiæ monte defluit, pisces, priusquam recipiat Acidantem, & qui tum ex eo in Anigrum ingrediuntur, non sunt edules, cum in Acidante sint. *Pausanias*. Lacus Siciliae Agrigentinus sustinet ea quæ in aquis non natant; Æthiopiæ tam liquidus est, ut folia proximis arboribus decisa, non ferat. In Asphaltite lacu homo manibus pedibusque ligatus non mergitur. Causa nimix falis adscribitur misturæ. Hieronymus Florentinus decoctorem de turri in aquas ligatum præcipitatum, per integram sustentatum noctem vidit: in Hispania lateres ex terra, quâ argentea opera absterguntur formatos, aquis innataffe observavit *Possidonius*. Cleon & Geon duo in Phrygia fontes fuere; expressit alterius aquâ lachrymas: duo in Fortunatis, alterum qui gustarunt, risu solvebantur in mortem; dabat alter remedium affectis. Anauros Thessaliæ & Boristhenes nullum halitum, nedum nebulam emittunt. Causam in temperationem multi conferunt, aliunde quarunt alii. *Qua parte fluviorum* (verba *Agricolæ lib. 2, de effl. ex terra c. 17*) *alveis in vado nulla sunt venæ & fibræ, eâ nullas auras exspirare possunt*. In Caucasii montis nivibus glebæ concreiscunt cavæ, bonamque in membrana aquam continent; in iisdem animalia: quarum tunicis ruptis aqua quam complectuntur, bibitur optima. *Strabo in Geograph.* Nilus foeminas ita foecundas reddit, ut uno utero quaterni & feni gignantur: *Plin. in histor.* Alpium accolæ fontis cujusdam aqua gutturosos facit *Lang. l. 1, epist. 43*. In prato verò Rupertino, prope Argentinam fons fuisse perhibebatur, qui bron-

bronchocelen peperit potatoribus. Hydrargi-
ro infectæ videntur: Nam hoc cerebro & nervis
inimicum, non tantum pituitam ab internis ad
caput & colliregerit glandulas: sed etiam con-
gestam in capite ad partes sibi subjectas præci-
pitat. *Sebizius de Acidul. s. 1, dist. 6, corol. 1, thes. 12.*
Siciliæ fluvius Diana, qui ad Camerinam fluit,
nisi à pudica hauriatur fœmina, misceri vino ne-
quit. *Solinus c. 10.* Styx in Arcadia epota illico
interficit, omnia penetrat & disrumpit, asini tan-
tum cujusdam continetur cornibus: *Seneca lib. 3*
natur. cap. 25. In Nigrum Africæ flumen duo in-
fluunt fluvii, subrubidus alteri color, subalbus
alteri. *Barrensf. histor. Dec. 1, l. 3, c. 8.* Si quis ex
utroque biberit, evomere cogitur utrumque; at
si quis alterum, diversis intervallis suboritur vo-
mitus; at ubi influxerit uterque in Nigrum, &
ex permistis bibatur, nulla ad vomitum est pro-
vocatio. Narvia Lithuanix fluvius est, ejus a-
quam quam primum serpentes attigerint, edito
sibilo refugiunt. *Cromer. descript. Polon. l. 1.* Sardi-
niæ in mediterraneis fons, longitudinem & bre-
vitatem dierum observat, & juxta hos fluit. In
Ferri Insula una ex Canariis nulla est aqua, ar-
denti ipsa cœlo, solo arido, squalientes æstu ho-
mines, pecudésque destituit: sed ibi est arbor,
cujus species ignota, folia longa, arcta & perpe-
tuo virentia. Eam semper nubecula circumdat,
ex qua ita folia humectantur, ut ex ea perpetuo
limpidissimus liquor exstillet, quem vasis circa
arborem dispositis incolæ excipiunt. *Bertius in*
descrip. Canariarum. Marinæ aquæ si sint egelidæ,
ac tepore imbutæ tempestates ante biduum por-
tendunt, ventosque impetuosos. *Lemnius de occult.*
lib. 2, c. 49. In Anglia prope novum Castrum est
lacus Myrtous dictus, cujus pars semper etiam
per æstatem concreta, pars ne hyeme quidem
glaciatur. *Thuan. in histor.* Sed cesso de his. Plura
qui volet Autores consulat, præsertim Clau-
dium Vendelinum, quem honoris causa no-
mino,

mino, si Nili admiranda explorare voluerit.

Artic. VII. *De nonnullis aquarum inundationibus; & de Diluvio universali.*

DIvini furoris signa diluvia fuere, tantoque majora, quanto & illa acerbior, & mortalium enormior exorbitatio. Maximum illud quod universale dicimus, quod anno Mundi 1656 ad exitum vergente sua sumfit initia. Obturacula in specubus nubium rupta sunt, & ingentes aquarum per quadraginta dies, defluxere globi. Fontes quoque abyssi magnæ diffusæ sunt, ita ut aquæ seiquicentum diebus indefinenter accrescerent, & montes quindecim cubitis transcenderent, editissimos. Postea decreverunt, sed pauxillatim. Nam intra septuaginta demum dies cacumine apparere cœperunt. Novi orbis incolæ à majoribus suis accepisse dicuntur. Peruani tradunt, terras eas omnes aquis merfas latuisse; periisse homines exceptis paucis, qui in lignea se receperunt vasa; veluti naves; ibi commeatu proviso egisse, donec aquæ decrescerent & abirent, quod canum collegerunt indicio, quos foras identidem emittebant, & cum madidi à natatu redirent, sciebant aquas superesse, deesse, cum ficci. *August. Carota.* At Mexicani quinque soles ad hoc luxisse ævi, & primum illum aquis periisse, unaque cum eo homines, & quicquid in terris esset. Hæc illi picturis & notis prodita ab antiquo habent; fidem Platonico diluvio, quod in Atlantide Insula evenisse dicitur adstruentes. *Lupus Gomara.* Cæterum causam illius diluvii Universalis igni subterraneo in gradu intensiori, augente molem per rarefactionem, donec cavernis suis agi non posset, adscribit *Lydiat.* Demonstrare id videtur Genesis. Nam & abyssi magnæ, fontes reclusi dicuntur, & immissum exactis quadraginta diebus ventum, aquamque sedatam quievissse. Intelligi verò debet, ventus è sicca exhalatione, quam copiosissimam toto diluvii

Iuvii tempore, è maris gurgitibus calor excita-
 verit subterraneus plurimum auctus, tum de-
 mum iis exclusum esse, aërisque motum corre-
 pti revolutione cœli, & impetu firmamenti inten-
 disse. Fuere vero præter hoc & aliæ portentosa. <sup>Diluvium
gigantum,
mandi 2111</sup>
 Anno 1095 diluvio in Syria innumeri homines
 fuere oppressi. Hoc diluvium prædixit Astrolo-
 gus Mahumedanus, argumento conjunctionis
 omnium planetarum. (*Alsted. Chronol. c. 25*) ex-
 cepto Saturno in signo Piscium; quæ fuerit simi-
 lis illi tempore Nohæ, quo omnes septem pla-
 netæ coierint in uno signo. Anno 1164 tanta in
 Frisia fuit, ut omnem maritimam involvens ter-
 ram, multa hominum consumserit millia: *Krantz*
l. 5, c. 4 Vandal. Anno 1183 retrocedens mare
 Siculum quinque in se traxit millia, *Bergomas in*
Lucio III. Anno 1218 in Frisia centum periere
 millia. *Naclerus generat. 40, Neubrigensis Angl.*
hist. l. 3, c. 20. In Hollandia anno 1287 maritimæ
 regiones non procul à Dordraco oppressæ sunt,
 sed decem amplissimæ demersæ Parochiæ: *Largus*
in Chron. Cittizen. Krantz Vandal. l. 10, c. 36. Anno 1421
 absorptis septuaginta duobus pagis, centum ho-
 minum una absorpta millia: Anno 1530 tam
 prodigiosa erat, ut in Hollandia, Zeelandia, Fri-
 sia, Brabantia, & Flandria quadraginta evanue-
 rint Parochiæ. *Iohan le petit in magno Chronico Hol-*
landia. Anno 1509, mense Septembri, mare inter
 Peram & Constantinopolim ita intumuit, ut mœ-
 nia Constantinopolitana excederet; periere in
 urbe tredecim millia. *Sur. in histor.* In novo orbe
 in Gangona valle, mare ad quatuor passuum
 millia præter morem est egressum, ingruente in-
 genti procella, non modo ædificia subruta, sed
 etiam arbores eradicatæ præmaximæ & transla-
 tæ, ac si arboribus plueret. *Martyr in Summar.*
India. Anno 1604 haud minor jam enumeratis in
 Britannia accidit, quam quia *Illustris Thuanus l.*
138 sufficientissime descripsit, verbis ejus expri-
 mo, *Bristolæ* (inquit) civitati maritimæ, quæ

secundum Londinum, & Eboracum in Regno primaria est opibus & commercio frequenti. & quo nuper Hybernia advectæ ad nundinas proximæ, quæ in VIII Kalend. Februarii incidunt merces corruptæ, horrea frumento & stramine plena, huc illuc dissipata, equi & alia jumenta aquis merfa, & ædificiis vi fluctuum magnam partem collapsis, homines qui in culmina domorum confugerant, una obruti, plerique in agro deprehensi, dum domum subito remeant, ut rebus suis convasatis salutis suorum consulant, tum rapido impetu mare, decem fere milliarium spacio excurrit, ut vix rebus suis relictis satis habuerint, quo se periculo eriperent. Sed omnium maxima diluvies fuit in Sommerfettenfi provincia ad viginti milliaria in longitudinem, in latitudinem quinque aquis effusis, quæ Hunsfeldiam oppidum, Granthanium, Kenhusium, Briandoum, & Kingsonium pagos cum multis ædibus per convalles sparsis merferant. Videre erat rusticos & homines in agro deprehensos, tignis dirutarum domorum insidentes, ubique fluitare, ad quos scaphæ tandem immissæ, quæ plerisque in tempore præsto fuere, fœnum in cumulos ut sit congestum, & trabibus ligneis impositum, undis innatare ubique cernebatur. & columbæ, cum aliunde pastus deessent, suis immistæ aristis frumenti, in pyramides coacervati insidentes, granis fortè oblati vescebantur; quin & cuniculi è foveis vi aquarum exclusi, in tergo ovium confidere, & donec cum ovibus ipsis mergerentur diu fluctibus innatare visi. Fidem superant, quæ de tempestate illa Tragica, imo Poetica scripsere, qui res eas narrant. Iuxta Marclandiam in Norfolcienfi agro non minus illa sæviit, ubi ut in subito & inopinato casu à furibus in agro deprehensis, vix expergefacti oppidani, ingenti & confusa orta comploratione, cum honorum abjecta cura, quæ prima subierat, filii, patres, & matres, invicem fratres, alii quisque

que caritates suas, ut in Trojano excidio memoratur, secum traherent, aut humeris portarent, qui in montem Trichilum sesquimilliarum inde distantem, trepida fuga evaserunt, quo & armenta & greges ex agris se receperant. Alii qui in oppido aut pigritia, aut infirmitate remanserant, cum postridie urbem aquismersam ex fenestris superiorum conclavium aspicerent, frustra opem divinam panis in cœlum manibus implorabant. Ad eum montem qui milliare circiter ambitu capiebat, cum aditus tanquam ad arduum scopulum, & in cacumine sentibus & ericetis impeditum non esset, ad summam desperationem cuncti in eo redacti erant, jam deficiente pecori gramine & inedia tantam multitudinem premente: cum è longinquo (nam aquæ ad sedecim millia excurrerant) commiseratione excitati vicini, scaphas pane & aqua onustas, summo scopuli labro admovent, & operibus complanata per sentes & ericeta via, ad miseros pervenerunt, & non solum viatico in præsens recrearunt, sed salutis in futurum spe impleverunt. Tantum *Thucydides*: nos cum eo.

CAPVT IV.

DE FONTIVM ORIGINE.

Innumeros in hac inferiore orbis sphaera inveniuntur fontes, eosque miros præcedentia ostendere, dignum ut unde oriantur diligentius indagemus. Ab aquis pluvialibus scaturiginem fontium voluere nonnulli, ex terra in aquam mutata scripsit Seneca, ex aeris vaporibus in terram conclusis, & eorum frigore condensatis, sensit Aristoteles. Credere vix securum. Quantum enim ad primum; Nulla infra pedes decem terram madefacit pluvia, & illa satiata, si quid præter ceciderit, excludit. *Seneca l. 3 natur. c. 7.* In siccissimis vero locis puteis in altum actis perducuntur, & trecentorum pedum spatia uberes

aquarum inveniuntur venæ. Quoad secundum; Facilius potest aqua in terram mutari, & densitas in causa est; Nec potest, ut tertium tangamus, tantâ aërem celeritate corrumpi, quanta fluunt aquæ, nec tanti suppeditari vapores. Nam decuplum oporteret esse aërem, cui nullus locus. Dicendum igitur per subterraneos canales, fontes de mari manare. Solum certè mare talibus sufficit scaturiginibus, & dum illud nequicquam fluminum augeri videmus affluxu, per occultos ad suum fontem illa redire meatus, ostenditur. Sed & de modo ascensionis est controversia. Succussationi adscribit *Socrates*; spiritui *Plinius lib. 21, c. 65*. Terræ ponderi aquam propellenti. *Bodinus l. 2 theatri*, maris moli *Scaliger*, vaporibus in se reflexis cæteri. Arduum est omnibus definire, nobis etiam non consultum. Quia verò acutissimè de hac materia scripsisse videtur *Thomas Lydiat Anglicus*, sententiam ejus in paucas propositiones redactam, hic apponemus.

I *Succussatio aquæ sursum deorsum non est ejusdem ascensus ad terræ superficiem causa*! Nulla enim ejus agitationis causa, & cur non tandem in æquilibrio ponitur. II *Spiritu agi non est causa*; I Non videtur enim certo naturæ ordine in mari excitari, sed per modum tempestatum. 2 Canales sunt tortuosi, ad latera potius, quam ad superficiem terræ propelleretur. 3 Si contrarius ventus tantum in aqua quacunque facere nequit; quid hic spiritus? Receptacula etiam sursum compulsarum, si quæ essent, ut *Vallesius* ait à fossoribus inventa fuissent. III *Terræ pondus aquam propellens non est causa*. Nec enim terra in aquam incumbit, sed vice versa. Canales ubi non sunt pleni, non inferiorem partem vacuum habent, sed superiorem. IV *Nec maris moles*. Arbitratur enim *Scaliger* compressam in Canalibus aquam, ab incumbente mari, egressum quærere: Exemplum lapidis in Vase; sed hic duo sumuntur. I Eandem esse ubique gravitatis rationem, atque vim

vim lapidis. 2 Partem aquæ marinæ plurimam esse extra suum locum. V *Nec vapores in se reflexi attrahentes, nec spongiosa terræ natura, nec terræ venæ, quibus aqua humor proleſctetur.* Nam 1 vires attractrices magis campeſtribus locis convenirent, quam montanis. 2 Si traherent, eò eſſet ut fruerentur: Vnde verò talia flumina? 3 Non reperiuntur aquarum venæ ita plenæ, ut illa ratio ſive ſanguinis in animalibus, ſive in ſyphunculis requirit. VI *Eadem ratione aqua è cavernarum fundo elevatur ad capita fontium, quâ è mari elevatur ad mediam æris regionem.* VII *Elevatio verò hæc fit vi caloris aquam in vapores reſolventis.* Opus eſſe calore ipſe Ariſtoteles innuit, ad id verò, ut aqua ex vapore fiat, non opus eſt frigore, ſed tantum remiſſiore calore. VIII *Calor terræ non provenit à calore ſolis, terræ nimirum intra viſcera ſua.* Nam 1 non niſi ad duos paſſus penetrat; ideo Troglodytis non profundiores cavernæ. 2 In ſummis æſtibus palus ligneus, unam aut alteram unciam craſſus non penetratur. 3 Interiora terræ ad octo vel decem paſſus frigidiora, æſtate quam hyeme inveniuntur. IX *Frigiditas æris in terræ ſuperficie, antiperiſtaſis nil ad rem facit.* 1 *Mollius enim eſt quam terræ ſolidæ frigus:* 2 quicquid intus caloris à Sole genitum per poros meat & evaneſcit. 3 Perit obſeſſus ab utroque frigore, ad quod non habet proportionem. X *Terræ in viſceribus ſuis calor à duplici eſt cauſa.* In partibus enim ſuperficieî vicinioribus eſt à radiis ſolariibus, in intimis verò viſceribus ab aliis. Ille per poros æſtate à Sole apertos permeat, & ideo evaneſcit; cum alias remotus, à principio originis ſuæ, ſit imbecillior: hyeme verò, frigore conſtringitur. XI *Calor terræ in viſceribus ex caliditate aquarum cognoscitur.* Hæ autem nec à Sole calidæ, nec à ſulphure, vel viva calce in canalibus, ſed à ſolo igne ſubterraneo. Non à Sole; Nam 1 non poteſt eò penetrare. 2 ſi inde eſſent, æſtate id maximè fieret. Non à ſulphure & calce: ſulphur enim non

nisi actu calefactum calefacit, & viva calx tum demum cum ab aqua resolvitur: Ejus etiam immensa copia brevi tempore resolveretur, & mutationem in canalibus efficeret. Ab igne verò subterraneo calefieri, aliquot modis intelligi potest, 1 ut actu sit, & sic canales, quia lapidei, ferre non possent. 2 ut remotior, sed per fistulas, vaporem quemadmodum in balneis emittat: sic etiam non. Nec enim vapor tantarum esse posset virium, ut ebullire faciat. 3 Vt aqua ignem ardentem in alveis bituminosis interfluat. Sed sic etiam quæri posset; quare non egerat bitumen; quemadmodum in urbe Comagenes Samosata stagnum quoddam emisisse limum flagrantem, autor est Plinius l. 2, c. 104, & 107. nec non ignem ad aquas Scantias exivisse. 4 Quartus modus est verus; *Ars imitatur aliquo modo naturam, in vasis autem distillatoris aqua vi caloris in vaporem resolvitur, & sursum vapor ascendit, in tectis ubi hæret, & ab intenso calore remotior revertitur in aquam. Sic etiam in visceribus terra.* XIII Fontes autem æstuan-tes, non videntur esse de numero aquarum manantium, sed stantium: putei scilicet terræ motibus olim aperti, quos mari continuos esse mirum non est. In parva Insula contra Timevum amnem fontem calidum, scribit Plinius l. 2, c. 103, esse affluentem, mari affluente, refluentem refluyente. In Gadibus è contra. Plin. l. 2, c. 92. Si vero ex æstuantibus aliqui sunt manantes, de illis observandum, canales eorum ita fitos, ut mare æstu accedens in illas ingrediatur, aut si antea ingressum, magis effundat. Et sic vel proportionatus erit ignis calor, & major exhalatio, vel non, & sic minor. XIV Quod autem de bituminosis, & saporem redolentibus, scribit Agricola, propinquitati attribui debet, evanescere verò ob distantiam justam. quemadmodum id in aquis stillatitiis arte comparatis animadvertitur, ut evanescat tempore intercedente empyreuma. XV Quia vero ignis hic per terræ motum multa potest in superficie, majora in suo regno poterit.

perit. Poterit igitur obstruere canales veteres, aperire novos, in aliis atque aliis cavernis præter egestionem materiæ incensioni aptæ, vel ignis propagatione, vel spiritus conflictu nova excitare incendia; unde novi fluvii possunt generari. Solet tamen interdum etiam extinguui, vel ita in profundum demergi, ut vires suas ad superficiem extendere nequeat. Hæc Lydiati sententia, quam prolixius exposuimus, ut melius cognita exactius expendereetur.

CAPVT V.

DE THERMIS.

Thermarum calorem variè naturalium scriptores explicavêre. Aristoteles à fulmine provenire putavit: sed falsum. Fulminis enim vis pestifera; cognoscet quisquis vinum attactum inspexerit. Aut exanimes, aut amentes reddit. At salubres has communis est experientia. Quid quod multa loca, quæ nunquam fulminum persensere ictum? Nunquam enim quinque pedibus altius descendit *Sennerto* (*scient. Natural. l. 4, c. 10.*) placet fieri à duabus aquis ad tactum frigidis in concursu ob spirituum repugnantiam incallescens; quod animadvertitur in oleo Tartari, & spiritu Vitrioli, item aquæ fortis & tartari, butyri Antimonii & spiritus Nitri; quæ etsi ad tactum sunt frigida, tamen si misceantur, incallescunt, & quidem ita, ut si repente aquæ forti, in qua ferrum solutum est, oleum tartari infundatur, non solum ebulliat, sed & flammam mistura concipiat, quod etiam accidit, si butyro antimonii dicto, confertim spiritus Nitri infundatur. Quidam calori terræ nativo, seu spiritui cuidam calido, ita ut his calidis spiritibus & exhalationibus non violento motu, sed natura calefacientibus, in quibusdam locis terræ meatus, calefiant, ut parietibus concavitarum calor ejusmodi communicetur; cujus ratione calor sufficiens

& perpetuus ipsis thermis communicari possit; quemadmodum ex Clibano calefacto, flamma omni remota, panem nihilominus sufficienter asfari videmus. *Horstius de natura Thermar.* Alii igni subterraneo adscribunt; an bene? ex præcedentibus patuit. *Bartholin. de aquis.* Exemplo insuper declarari potest. Aqua falsa argillæ misceatur, fiatque ex argilla, vel limo globus, qui intus excavetur, orificiumque iterum argilla obstruatur, in quod fistula angusta indatur, globusque igni admoveatur, ut fistula ab igne averratur; Vbi globus incaluerit, ex globo per fistulam aqua calida effluet. *Sennert. l. 4 scient. natural. cap. 10.* Saporem thermæ à permissione sortiuntur terrarum, adde & quæ in terris sunt. In terra καὶ γλυκὺν, καὶ ὀξύ, καὶ πικρὸν inesse scribit *Hippocrates (l. de natura humana)* inque illius visceribus, varias esse facultates, humoresque multiplices: *l. 4 de morbis.* Trahere unumquodque de terra alimentum, quale etiam ipsum existit. Hinc in Ionia & Peloponneso, etsi calor Solis sit sufficientissimus sulphurum minime nasci, etsi seminetur, ob defectum nimirum talis humoris, quo alatur. Insunt autem illi terræ & succi, non tantum quoad spirituosam, sed & quoad humidam & solidam substantiam. Concreti succi ab aquis liquantur, liquidi miscentur, terræ dissolvuntur, metallicæque ramenta inveniuntur. Salubritas illarum interdum variat: quia solis calore æstate perfusæ, attenuatæque optimæ. minus fractæ autumno, quia illi vicinior: tum vere. Aperitur enim terra, purificantur aquæ, salutare Solis accedit lumen. Hyeme pessimæ; Graviiores enim, crassiores, halitibus subterraneis conspurcatæ evadunt. Mutationes subire varia docent exempla. *Fallop. de Thermis c. 11.* Savanarola balneum de aquis in agro Pisano graves inferre potoribus noxas ait; huncque effectum prævidere incolas. Nam cum aquam mense Martio, Aprili, aut Majo luteo tingi colore, turbidamque fieri cernunt,

perni-

pernitiosam fore præfagiunt. *Aleardus Veronensis Medicus*, qui de balneis Calderianis scripsit, Apponitanam aquam quandoque lethalem esse dicit, exemplo cujusdam nobilis Galeatii, qui ex potu illius cum genero, & aliquot famulis obiit. Acidulæ Alfatiæ aliquando tam acres sunt, ut dysenteriam commoveant, nonnunquam effœtæ, & pristino vigore privatæ. *Sebizius de Acidulis diff. 50, sect. 1.* Causæ sunt variæ; inter ordinarias, pluviosa, nebulosa, caliginosa, austrina, & pestilens cœli constitutio, æstus nimius, inundationes, & terræ motus. Mirum verò quod de Thermis quibusdam Germaniæ scribitur, eas vectigali imposito exaruisse *Camerar. horis subcis. Cent. 2, c. 69.* Simile quid in Conchis accidit *Slusæ.* Cum enim harum collectioni vectigalis genus quoddam impositum esset, evanuerant; rediere, ablato. *Jacob Majer. in Annal. Flandriæ.*

C A P V T V I.

D E M A R I.

Art. I. De divisione, & nominibus maris.

MARE aquarum est falsa & maxima collectio, quæ universam hanc quam incolimus terram ambit. Vtrum verò terras velut vinculum circumfluat, an in suum colligatum orbem, & in hos, per quos navigatur sinus, quasi spiramenta quædam exæstuet, ambigebant veteres. *Fab. Sutor. 1.* Censuerunt quidam suum distinctumque globum facere, & duntaxat hæc nostra maria exiguam ejus partem, & velut lacinias esse, imo nec solem ambire, & tenebras in extremis ejus, & horridum secretum habere. Fuit & hæc veterum sententia; terram cum mari rotundam esse, sed ipsam duplici dividi Oceano, & velut decussari. *Plin. lib. 2, c. 67.* Nobis unus est Oceanus, qui postea nominibus ut locis differens, in varia maria ac sinus varie distribuitur. Ac primò quatuor appellatio-

nes, ex quatuor mundi regionibus, accipit. Ab Oriente Eous dicitur, ab Occidente occiduus, à Meridie Notius, à Septentrione septentrionalis. Postea prout quamque regionem perfundit, diversa à littoribus suis trahit vocabula. Hinc Sarmatici, Scythici, Hyperborei, Cronii, Concreti, Amalchii, Serici, Indici, Gangetici, Arabici, Persici, Asperi (id circa Insulam Madagascar) Æthiopici, Atlantici &c. nomina. Sinus ejus quinque à veteribus nominantur. Codanus seu mare Suevicum, & Balthicum, Persicus, Arabicus, Hyrcanus seu Caspius, & Mare mediterraneum. Hoc præ cæteris celebrius, & oritur ex Oceano Atlantico, qui ab occasu solis per fretum Gaditanum irrumpit, scissis utrinque (id veteres credidere) Calpe & Abila. Diffunditur in varia nomina, prout regionum littoribus adfunditur. De his apud Geographos præsertim *Cluverium in introduct. in universam Geographiam.*

Art. II. *De navigatione maris.*

NOstro tempore & avorum memoria, totū hūc circumnavigatum orbem, Historiis demonstratur. Nota Americi, Vesputii, Francisci Draci, Thomæ Candischii, Olivarii del Nort, & aliorum gesta. A veteribus an id factum fuerit, quæri non immerito posset. Oceanum quidem Atlanticum, qui est intra Europam, Africam, & Americam, quando primum cœperint navigare mortales, haud facile dictu. Notam fuisse Ægyptiis, Græcisque terram Americam, eoque Carthaginenses navigasse, in sequentibus patebit. Medio mundi seculo de ejus circumnavigatione narrat *Plinius l. 2, c. 67.* A Gadibus, columnisque Herculis, Hispaniæ & Galliarum circuitu, totum sua ætate navigatum occidentem. Septentrionalem autem Oceanum majori ex parte auspiciis Divi Augusti perlustratum, Germaniam Classe circumvectam usque ad Cimbrorum promontorium, & inde immenso mari prospecto, aut fa-
ma

ma cognito ad Scythicam plagam, & humore nimio rigentia, quod Tiberii ductu factum, ex *Vellejo* perspicitur. Idem *Plinius* auctor est, *Alexandri Magni* Victorias maiorem Meridionalis Orientalisque Oceani partem perlustrasse, usque ad Arabicum finum, in quo etiam postea res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa navium ex Hispaniensibus naufragiis fuisse agnita. Carthaginis verò potentia florente, Hannonem circumvectum, à Gadibus ad finem Arabiæ, navigationem eam prodidisse scripto, sicut ad extera Europæ noscenda missum eodem tempore Hemilconem. Præterea *Cornelius Nepos* autor est apud *Plinium*, Eudoxum quendam sua ætate, quum *Lathyrum Ægypti* Regem fugeret, Arabico sinu egressum Gades usque pervectum, multoque ante eum *Cælius Antipater* ibidem affirmat, vidisse se, qui navigasset ex Hispania in Æthiopiam, commercii gratia. Idem tradit, Qu. Metello Celeri Galliæ proconsuli Indos à Rege Sueavorum dono datos, qui ex India commercii causa, navigantes, tempestatibus essent in Germaniam delati. Hodie ea navigatio tentata, sed cum summo vitæ periculo, perpetua glacie & diuturnis tenebris obsistentibus. Si hæc vera sunt, jam totus hic noster orbis circumnavigatus fuit. Quæritur adhuc, An per mare Septentrionale in Regnum Sinarum & Moluccas detur aditus? Ex *Demetrio Moscho* se audisse narrat *Iovius*, Duidnam multiplici stipatum fluvio, ingenti ad Aquilonem ferri cursu, mareque ibi patere, ita, ut legendo dexteri littoris, oram, (nisi terra interfit) navibus Cathajum peti possit. Ad extremam enim orientis plagam, & Thraciæ parallelum, Cathaini pertinent, Lusitanis in India cognitum cum ad coemenda aromata, per regionem Sinarum & Malaccam ad auream navigaverint Chersonesum, vestesque ex Sebellinis attulerint pelli- bus. *Petrus Bertius* vir de re literaria bene meritus, male de Ecclesiastica, refert in descript. no-

væ Zemblæ, se vidisse tabulam à Russis delineatam, in qua Russorum, Samogetarum & Tingœforum littora cum vicino Arctoo mari & Insulis aliquot crassiore depicta Minerva. In ea Duina fluvius maxime erat occidentalis; sequebantur autem Orientem versus cum alii, tum inprimis Peisa, Petchora, Obii, Ieneseja & Peifida. Patebit igitur iter ab Obii flumine ad Peifidam. Historiæ Russorum narrant Moschos & Tingœfios, cum curiosâ flagrarent cupiditate lustrandi ultiores Orientem versus regiones, emisisse exploratores, qui terrestri itinere superato fluvio Obii & Ieneseja, ad Peifidam usque delati inciderant in homines cultu, moribus & sermone à se mutuo differentes; auditus illic Campanarum ab Oriente delatus sonitus, strepitus hominum, hinnitus equorum percepti, conspecta vela, & quidem qualia Indorum quadrata; visum, locum mensibus Aprili ac Majo omni genere florum, luxuriantem. Innotuit hæc res postea Moschorum Duci & exploratio facta; sed intervenit ducis fatum, & nobile impedimentum passum negotium. Suspicio est, loca illa Indis vicina esse: ac proinde si superari Peifida fluvius possit, non fore difficilem ad Cathajam & Sinas transitum.

Artic. III. *De profunditate, congelatione, coloribusque maris.*

DE profunditate maris diversæ sunt diversorum sententiæ. Burgenfis profundius terra asserit *ad cap. 1 Genes. Plinius (l. 6, c. 22.) & Solinus (c. 54)* multis locis imperscrutabile esse. Sed hi loquuntur de certo mari Indiæ Orientalis, & loquuntur pro conditione suorum temporum, quibus non tanta navigandi peritia. *Priscianus* refert à Iulii Cæsaris exploratoribus quindecim numerata stadia. Alii triginta largiuntur. Qui autem hodie navigando obeunt omnia, Angli, Lusitani, Belgæ duo Italica cum dimidio milliaria numerant. *Olaus Magnus (l. 2 Histor. Septent. cap. 10)*
ad

ad littora Norvegiæ tantæ profunditatis scribit, ut nullis explorari possit funibus; sed id fit propter littora cavernosa, & hiatibus undique plena. Quamvis autem in mari tantus fit aquarum impetus, certum tamen glaciari interdum. *Strabo l. 2 Geograph.* tradit in Ostio Mæotidis, tantum gelu visum, ut quo loco Mithridatis Dux hostem in gelu vicerat, eodem classe superaret. Constantino Copronymo imperante Ponti Pelagus ad centum passuum millia, ita concretum erat, ut lapidum præ se ferret duritiem, & crassitie triginta superaret cubitus. *Vincent. l. 23, c. 158.* *Olaus* vero *lib. 11, c. 25* de mari Septentrionali, pugnas ibi cieri, prælia committi, machinas bellicas trahi. Emporia erigi. Mira autem ibidem glaciei constitutio. In littus extractum, mox illud deferit nemine promovente *Ziglerus l. 2, c. 8.* In Islandia affervatam evanescere; quandam in lapidem abire affirmat. Color maris varius est. *Andreas Cursalius* juxta Indos Orientis incolas, lacteum mare in trecenta millia passuum patens reperiri ait, attestatur & *Martyr in Sum. Indi.* Quod Insulam Cabaquam alluit, cum alias vireat, quodam anni tempore rubescit. Ostreæ enim passim fundunt sanguinem. *Petrus Hispanus.* Mare vero rubrum quamvis ita dicatur, quod sit roseis undis infectum; non tamen talem naturam habet qualem ostendere videtur: sed vicinis littoribus vi-
riatur gurges. Omnis enim quæ circumstat terra rubra est, & sanguineo proxima color: *Isidor. l. 13, c. 17.* Solet autem mari frequens colorum accidere mutatio. Causam dat *Aulus Gellius noct. Atticar. l. 2, c. 30.* Apertissimis, inquit, rerum Philosophis observatum est, Austris spirantibus mare fieri glaucum & cæruleum, Aquilonibus obscurius atriusque &c. Tempore caniculæ turbidum est; Soli id adscribunt, qui radiis suis maris pe-
netrat interiora, crassioresque partes commovet,
non absumit. Hoc verò admirabile, quod traditur; mare Parium, quod novum orbem alluit, tot

herbis virentibus implicitum esse, ut navigari non possit obsidentibus retium more, longissimis herbarum ramusculis. Tantam enim illud pelagus pratorum refert similitudinem, ut quo vertuntur ipsi fluctus, eodem germina omnia convertantur, ut herbarum magis quam undarum videantur procellæ. Hinc periculum navigantibus, primum Columbo. *Ovetan. l. 2, c. 5.* Nam ramusculorum flexibus ne converti possint implicentur navigia. Profundum illius vehendis sufficit triremibus; herbæ tamen ab imo exsurgunt, in superficie coalescunt, superant interdum palmis quindecim. In mari rubro, refert *Plinius l. 13, c. 25.* sylvas virere, laurum maximè, & olivam ferentem baccas, & si pluat, fungos, qui Sole tacti, mutantur in pumicem. Fruticum ipsarum magnitudo, ternorum est cubitorum, caniculis referta, ut vix de navi respicere tutum sit, remos plerunque ipsos invadentibus. Qui navigavere ab Indis Alexandri milites, frondem marinarum arborum tradidere in aqua viridem fuisse, exemptam, Sole protinus in salem arefcentem versam. *Polybius* etiam narrat in mari Lusitanico gigni quercus, quarum glande Thynni vescantur & pinguescant. *Athenæus lib. 7.*

Artic. I V. *De Maris falsedine.*

Mira hæc DEI in natura opera; sed duo maxima, quæ mari tribuuntur mira, falsedo & reciprocatio. Traditur equidem in Meridionali Oceano Insulam esse, cujus mare quo illa alluitur dulcescit, quod & *Diodorus Siculus* testari videtur, & de mari Scythico asserere: *Plin. l. 6, c. 17.* Sed id nimio fluviorum affluxui tribuitur, & quantulum hoc ratione reliqui maris. Cæterum de causa falsedinis inter Philosophos disceptatur. *Aristot. lib. 2 meteor. c. 1,* Maris naturam & Solis efficaciam in auxilium vocat. Aqua enim marina propter commistionem terræ ex fundo & littoribus fit crassior; Sol verò calore suo partes in
superfi.

superficie tenues educit, & in vapores resolvit, qui calore adusti, & aquæ permisti falsedinem ei conciliant. Subsidiū discursui corpus humanum præbet, in quo calor natus dulcissimos cibos in falsum resolvit humorem, qui in renibus collectus egeritur. Accedit & experientia, quæ falsius æstare mare quam hyeme, ad Orientem & Meridiem, quam alibi ostendit. Non placet sententia *Lydiato*, sed aliam adfert, ut juvenus percipere exactius sensum viri queat, paucis inclusum propositionibus, hic etiam damus. I *Vehe- mentia ardoris Solis non incoquit falsedinem mari.* Nam I cur non idem fit in aquula in pelvi? 2 Eadem causa falsedinis magis deberet agere in sub- jectum cum minori resistantia. II *Exhalatio calida, sicca, terrea, pluvius in mare delata, non est causa false- dinis.* Cur enim id non fit in fontibus? 2 Pauca est nimis. 3 Cur falsa est non tantum in superficie, sed & in profundo; Quamvis enim id *Scaliger exercit.* si neget, exploratam per urinatores dul- cedinem asserens; tamen Patricius compertum id ait, freto medio inter Creticum & Ægyptium, cum mare staret placidissimum. Testis eidem *Philippus Mocenicus.* III *Mare falsum est propter rei alicujus admistionem.* Id patet, quia omnis sapor misti est. IV *Id quod mari admistum est exhalatio- nis calida & sicca naturam obtinet.* Id patet I quia mare est tale, Flammas enim vix extinguit, & ipsum facile inflammatur. 2 qui eo lavantur, ci- rius reficcantur. 3 Insulæ sunt calidiores, ut Bri- tannia, calidior Gallia. V *Mare non tantum est falsum, sed & amarum, inde sæpius mare quam salum dicitur.* VI *Maris falsedo & amaritudo est ab igne subterraneo bituminoso.* I Bitumen enim deprehen- ditur, gustu adeo amarum, ut primum illius sub- jectum intelligatur. 2 Bitumen gignendo saporis amaro & falso vim magnam habet. Lacus Pale- stinæ bituminosus, tam est amarus & falsus, ut nullus piscis in eo nascatur. Vestes detergit, si quis madefactas bene excusserit. 3 Narrat *Pli- nius*

nus aquam bituminosam simul & falsam Baby-
lone è puteis in salinas ingestam, & flagrantissi-
mo Sole coctam, densari partim in bitumen, par-
tim in salem. VII *Salsa exhalatio ab illis gurgiti-
bus procedens facile per corpus marinum disspescitur.*
Quemadmodum enim pollen aut quidvis aliud
injectum in liquorem in olla bullientem, ab e-
bullitionis loco ad cætera dispergitur, si ab uno
latere ad alterum, si in medio quaqua versum;
perinde bituminosa exhalatio inde ubi maximè
æstuat, fervetque mare, in illud universum dis-
jicitur & dispellitur. Hæc Lydiat.

Art. V. *De Maris fluxu & refluxu.*

ALterum magnum naturæ miraculum fluxus
est & refluxus maris. Causam ejus cum inqui-
reret Philosophus ad desperationem adductus
est. *Possidonius* tres marini æstus apud *Strabonem* l.
3 *Geograph.* refert circuitus, Diurnum, menstruum,
Annuum; Primo quando Luna signo Zodiaci uno
supra Horizontem attollitur, vel subter Horizon-
tem deprimitur, mare intumescere, quousque ad
cœli medium superum vel inferum perveniat: in-
de ea declinante mare paulatim abscedere do-
nec uno ab occasu vel ortu signo distet; tunc mo-
tum ejus fisti. Ei hætenus suffragatur *Plinius* æ-
stum nimirum duabus ferè horis æquinoctialibus
post ortum vel occasum Lunæ incipere, ac desi-
nere etiam tanto ante ejus vel occasum vel or-
tum tempore. Secundum juxta Synodicum men-
sem statuit, cum ait, maximos & celerrimos re-
fluxus contingere circa Novilunium, & Plenilu-
nium, minores circa Lunam dimidiam. Et ap-
probant id nautæ, dum ob majores & celeriores
affluxus & refluxus, Luna novâ, & plena, mare
vivum vocant; dividuâ propter minores & tar-
diores mortuum. Addit *Possidonius* Seleucū quen-
dam à rubro oriundum mari diversum ab hoc &
ipsum menstruum æstus circuitum observasse, sci-
et secundum Lunæ mensem, quem vocant pe-
riodi-

riodicum. Animadvertisse enim Luna in æquinoctialibus signis hærente, æqualiter æstus fieri; in solstitialibus autem, & quantitate & celeritate inæquali, eamque inæqualitatem in cæteris locum habere pro eo atque unumquodvis eorum ad proximè dicta accidit. Annuos denique circulos ait *Possidonius*, se à Gaditanis didicisse. Ita enim illos tradere; circa æstivum solstitium accessus recessusque maris maximè augeri: se verò conjecturam facere, eosdem inde ad æquinoctium usque diminui, rursusque ad brumam usque accrescere, ab hac ad vernum æquinoctium decrescere porroque augescere usque ad solstitium æstivum. Contrarium statuit ratione *Æquinoctii Plinius*. *Patricius* verò testatur in Liburnia mense Ianuario magnam littorum partem denudari solitam, & siccam remanere per aliquot dies. Idem *Plinius l. 2, c. 97* per octonos quoque annos æstus ad principia motus, & paria incrementa centesimo Lunæ revocari ambitu, animadvertit; scilicet Luna & Sole tum demum redeuntibus ad conjunctionem in eodem signo & gradu, quo ante octo annos conjuncti erant. Cæterum æstus diurni varia etiam apud scriptores ratio. In mari Siculo bis die & bis nocte fluxus fit & refluxus. Euripus in *Ægeio* sinu septies die reciprocatur motus, & nonnunquam ex altissimis montibus videtur dejici, adeo præceps ut nulla navigia ibi tuta sint. *Basil. in hexaëmero*. In Anglia ad *Bristoliam* æstus bis quotidie tantus, ut naves, quæ intra mare erant, ipso refluxu in sicco hæreant, bisque in mari rursus sint, bis in sicco. *Pitheas Massiliensis*, teste *Plinio l. 2, c. 97*, octogenis cubitis supra Britanniam intumescere, scribit. In meridionali novi orbis plaga, mare æstuans effluit ad binas *Leucas*. *Ovetan. summ. c. 9*. In *Aquilonari* verò Pelago quodam à maritimis fluctibus nullus in littus vel excursus vel recursus animadvertitur. *Petrus Hispan. p. 5, c. 1*. Non procul à Cuba promontorio, & juxta littora Insulæ Mar-

garitæ & Pariaë , mare sponte fuit ; nec ulla ratione etiam vento secundo navigia fluctibus obfistere possunt , nec per intervallum diei mille trajici passus. *Petrus Martyr. in summ. Indiæ.* In mari Adriatico olim ingens excursus fuit, summo diluculo mari in continentem ita egresso, ut tantum quantum robustus vir uno die cursu absolvisset, occuparet. *Procop. l. 1 belli Gothici.* Singularis vero est æstus ille , imo summum mundi miraculum , quem Alexander vidit. Meminit ejus *Iohannes Hugo Linschottus* in Americanis, & *Casparus Balbyus* in Hodeperico in Syriam. Is cum ab Emporio Indico D. Thomæ in regnum Peguanum, quod est in India extra Gangem , contenderet, confecto decem dierum itinere , venit ad locum Maccareo (ita enim vocat) estque ostium fluminis illius Indici, quem navigavit Alexander. In eodem libro vocantur, fauces istæ Maccareo Sirian, qui est portus maris , in cujus littore sunt gradus lignei viginti quos allabens æstus & decedens nudat omnes , ubi maximum est Mundi miraculum. Aqua ibi mirabiliter crescit , decrescitque adeo, ut imperito ultra fidem humanam videatur. Naves appellentes Martavano (est ora littoralis in eodem tractu; mare quod ibi est, vocatur mare de Bengala) crescente jam aqua velocius jaculo propelluntur , idque quousque æstus in terras infertur. Hoc recedente in sicco destituuntur. Æstus exuperat omnium arborum summitates. Naves cum se illi permittunt, rostris in mare prospicientibus retro feruntur. Venit autem cum magno strepitu & aspergine, ut totæ madefiant. Oppositus est ille locus Taprobanæ Insulæ in meridie existenti , non procul à promontorio istius prolixi dorsi in mare protensi. Sed jam accedamus ad causam, & unde hic oceano fluxus consideremus? Vulgata opinio est Lunæ id fieri radiis mediante aëre, qui tumet & radios Lunæ excipit, & secum intra undas marinas defert , ita ut radii aquam marinam quodam afficiant tepore , tepor autem iste

iste rarefaciendo, flatibus plenum mare reddit,
 ut tumescat. *Keckerman. de navigatione. Libavius*
 (*lib. 5 de orig. rerum*) non negat Solem aliquid con-
 ferre posse uti & Lunam spirituosum illud sydus;
 tamen in his nec primam principalemque cau-
 sam esse, nec solitariam, verum aliqua saltem ad-
 minicula, & occasiones quibus causæ insitæ mo-
 veantur, & in actum veniant, asserit. Mare enim
 istam potentiam habuisse, antequam ista sydera
 conderentur, certum videri, nec ullibi legitur
 propter æstus reciprocantes, ea facta esse, sed ut
 essent in signa, tempora dies & annos, lucerent in
 firmamento cœli, tenebras & lucem discerne-
 rent, gubernarentque dies & noctes. Quadruplex
 autem videtur *Libavio* maris æstus. Primus ab
 ortu in occasum præter littus Æthiopicum, & in
 Bosphoro & Hellesponto, ubi pontus rapide præ-
 tervehitur littora Thraciæ & Asiæ; qui fluxus
 primi cœli potius motum sequitur, quam Solis
 & Lunæ, uti & aër ipse; quod maxime notatur
 sub Eccliptica, ubi iste fluxus aëris cum marinis
 halitibus vaporibusque eos ventos facit, quos
 Brysenes vocant, quibus adversantur illi, qui spi-
 rant extra Tropicos Vedavales dicti. Alter fit à
 belluis in mari degentibus Balænis præsertim.
 Tertius Euriporum particularium, quem faciunt
 voragines quibus sorbentur & revomuntur aquæ
 alternis. In Charybdi, Syrtibus, Chalcyde circa
 Eubœam id accidere verisimile est. Æstum ve-
 rum hic repræsentat, & spiritibus è cavernis ter-
 ræ eructantibus, aquasque protrudentibus, vel
 obviis fluctibus iterum recedentibus & sidenti-
 bus acceptus. Quartus, æstuatio vera est, quæ
 nec in ortum fit, nec in occasum, sed ab Umbi-
 lico maris incipit, indeque sursum ebullit, & dum
 ita surgunt aquæ, plus minus pro vehementia
 causæ in littora effunduntur: nisi quid impediat,
 cujus causa in imo quærenda. Et certe nautæ in
 angustiis Magellanicis, in quibus mare Australe
 ab Aquilonari notabili separatur discrimine, dili-
 genter

genter utriusque maris notando æstus, id obser-
varunt, quod in vasto non potuere spacio; nempe
eodem tempore utrumque mare non accipere
principium æstus, à causa externa, nec à cœlo,
imo nec inferri ab ortu vel occasu, sed fundo
commoveri, indeque exæstuarè, superfluitate po-
stea excurrente in littora varie, prout tumor ma-
gnus est vel parvus, littora vel alta vel humilia,
causaque ab imo fursum movens valida aut im-
becillis. Hoc ipsum confirmat aquarum natura,
quæ à fundo egerit, quicquid absorbuit, si præ
gravitate possit. Ideo evenit ut omnia plenilunio
maria purgentur, non quod Lunæ tractio sit cau-
sa, sed spiritus qui interim in subterraneis colle-
ctus fursum contendit, vel circa putredines ma-
ris cumulatus prorumpit. *Lydiat. de origine fontium.*
igni subterraneo attribuit, ut fundamenta senten-
tiæ scias propositionibus paucis inclusam adjicio.

I *Æstus maris non est propter Lunam propinquitate sua lucis & mutuatitia præsertim exhalationes gignentem, quibus turgescens exundat.* Nam in plenilunio obversa est illa lux terris: cum tamen fit sat magnus in eo æstus. II *Sol & Luna radiis suis non cient æstus marinos.* I Cum enim æstuat in altero hemisphærio utroque luminari versante in altero, unde id est causæ. Nec enim pares vires in utroque habet. 2 Si Sol ac Luna marinos æstus cient, cur alibi etiam in ipso Oceano & quidem intra Zonam torridam, ubi eorum vires sunt potentissimæ, leves aut nulli sunt refluxus. III *Cum de æstu marino quaritur, supponendum est.* I *Insignem aquam in terræ sinubus esse copiam.* 2 *Illam aquam quæ in terræ sinubus, non solum sibi, sed & huic quæ conspicitur, in mari continuatam esse, ac coherere per terræ canales sive hiatus.* Primum ex eo verisimile est quod sit pars ejusdem corporis: deinde sunt indicio gurgites maris qui nondum sunt explorati. 3 *Cum duæ vastissimæ continentes, hinc quidem Asia, Africa, Europa, illic America totum fere Oceanum in duas oppositas mundi partes dissepescant, eumque duplicem fa-*

faciant: fieri ut illorum gurgites præcipui & voragines,
 fere in directum oppositæ, & è Regione altera alterarum
 constitutæ sint, quantum intellectu comprehendimus, non
 videtur absonum. Quandoquidem unus quidam
 maximus maris gurges à Platone agnitus & in
 sacris Ebræorum literis Genes. 7. Abyssus magna
 appellatus videatur. IV *Potest Luna cum Sole apud*
Antipodes constituta, per aquam in nostro mari fluxus
ciere. Aqua enim corpus rarius est & tenuius, e-
 jusque imperio obnoxium. V *Magis id potest cum*
igne subterraneo, seu limo flagrante, quem in gurgitibus
supponimus. Nam magis gliscit & æstuat, dum ra-
 diis illorum fovetur, quo hi magis directi in gur-
 gites inciderint, directi sunt magis, cum perpen-
 diculares quam cum obliqui. Æqualiter autem
 in utroque hemisphærio foveri patet. 1 quia ful-
 mine ocysus ab hemisphærio altero ad alterum
 per terræ perterebratæ diametrum vis radii tra-
 jicitur, ut in pyrio pulvere longo ordine disposi-
 to, si scintilla prima accensa fuerit. 2 Bituminis
 natura ultra quàm quis credat apta ad efferves-
 cendum. Nam Naphtha nondum accensa eminus
 conspectum ignem ad se trahit. 3 Astrum simili
 substantia est præditum. Nam ignis & cœlestis &
 subterraneus viscidus est. 4 Inter Lunam aqueam
 & ignem bituminosum, & aqueum est etiam co-
 gnatio, sic & inter Solem. *Agricola enim lib. 10*
scribit, lapides metallicos ex parte nimirum bi-
tuminosos, igne accensos, in Sole demum ardere,
quominus mirum est bituminosum ignem in na-
tivo subjecto liquido scilicet, à radiis cognatis
ipfius Solis ac præsertim Lunæ facillime ad ip-
sum, propter emissas ejus ad aquæ superficiem
exhalationes, pertingentibus, totum magis fer-
vere. Hunc modum confirmant ea, quæ de freto
 Siculo & gurgitibus circa Messanam tradunt.
Strabo æstum eorum motibus Oceani consentire
scribit. VI *Major fluxus & refluxus in conjunctio-*
nibus & oppositionibus Solis & Lunæ. Vis enim unita
 fortior; in illis autem Sol & Luna simul oriuntur
 atque

atque occidunt super gurgites illos. VII *Traderunt nonnulli Oceanum æquinoctiis maxime intumescere.* Id verò fit 1 quia Solis ac Planetarum perigæa sint in æquinoctiis, & apogæa in utroque Tropico: 2 quia certus respectus Solis ad quædam sydera, in æquinoctiis virtutem ejus auget. Nam & Luna idoneum habens respectum ad quosdam Planetas, ut ad Venerem, majores æstus ciere dicitur. VII *Æstuante ubicunque mari aqua circum illius abyssos, bituminoso igne oppletas, fervere atque ebullire existimatur:* Cujus ebullientis, intumescencia, illa, quæ versus ipsius superficiem est aqua, in continentis littora, fluminumque ostia ingeratur. Actu verò calida non necesse est ut sit, cum longè à loco ebullitionis absit. IX *Euboicus Euripus non septies de die temporibus statis reciprocatur, sed temerè in modum venti, nunc huc, nunc illuc verso mari velut monte præcipiti devolutus torrens rapitur.* X *Non omne mare quod salsum æstuat:* Facilius enim & citius & longius diffunditur exhalatio, quam movetur æstus, quemadmodum coctis in liquore carnibus prius ascendit spuma, quam ebullit æstus. XI *Majorem habet vim mare ingruens quam recedens.* Hunc æstum Strabo comparat respirationi & expirationi; sed similior est cordis & arteriarum pulsui, per cujus Diastolen in universum mare distribuitur halitus salus pro anima, ne putresceret. Hæc ex *Lydiato.* Tu perpende, & quem vis, sequere.

C A P V T V I I.

D E T E R R A.

Artic. I. De novo Orbe.

QUicquid ultra Atlanticum, occidentem versus conspicitur, ignotum primoribus fuisse quidam autumant. *Columbus* primus detexit. Hunc secuti *Americus Vesputius, Magellanus Dracus,*
Can-

Candischi del Nort , & alii , quorum unusquisque aliquem illius aperuit angulum , ut interim taceam *Raleghum* qui in Gujanam, *Forbischerum* , & *Hollandos* qui in Septentrionem vela fecere sua. Inde apud Philosophos questio, quomodo eò de-
venerint homines ? *Stricta* & condemnatoria in *Episcopum Virgilium* ferula , quod *Antipodas* dixisset ; quamvis excusat *Baronius* , alio cælo & Sole frui addidisse. At notam fuisse veteribus novam illam terram judicant alii. Nota *Seneca* in *Medea* prædictio.

Venient annis secula seris,
Quibus Oceanus vincula rerum
Laxet, novosque Typhis detegat orbes :
Atque ingens pateat tellus,
Nec sit terris ultima Thule.

Ciceronem vide ; ἀντίχτωνας appellat ab opposito nobis axe, *Antichtonas* , *Mela* quasi adversam terram. Est & in *Platonis Timeo* memoria *Atlantidis* insulæ , quam *Asia* & *Africa* ampliorem asserit. Verba addo. Traditur *Atheniensis Civitas*, restitisse olim innumeris hostium copiis , quæ ex *Atlantico mari* profecta, prope jam cunctam *Europam*, *Asiamque* obsederant. Tunc enim erat fretum illud navigabile , habens in ore & quasi vestibulo ejus *Insulam*, quam *Herculis* columnam cognominant, ferturque *Insula* illa *Lybia* simul & *Asia* major fuisse, per quam ad alias proximas *Insulas* patebat aditus , atque ex *Insulis* ad omnem continentem, è conspectu jacentem vero mari vicinam. Sed intra os ipsum portus angusto sinu fuisse traditur, &c. Post hæc ingenti terræ motu , jugique diei unius & noctis illuvione factum est , ut terra dehiscens omnes illos bellicosos absorberet ; & *Atlantis Insula* sub gurgite mergeretur. *Aristoteles* vero refert lib. admirand. c. 8 , in mari extra *Herculis columnas*, *Insulam* à *Carthaginensibus* inventam , quæ sylvas haberet & flumina apta navigiis , distasse verò per plurimum dierum itineris spacium. Cum autem plures *Carthaginenses* felicitate loci illecti , incolis immiscerentur.

cerentur, mortis poenam constitutam à Ducibus, addit, iis, qui eo adnavigassent. Audiamus & *Senecam* (l. 7 quæst. c. 31) *Multæ venientis ævi populus ignota nobis sciet. Multa seculis tunc futuris, cum memoria nostri exoleverit, reservantur. Pusilla res mundus est, nisi in illo quod quærat, omnis mundus habeat.* Et alibi quæst. 5, cap. ult. *Vnde scio, an nunc aliquis magnæ gentis in abdito dominus, fortunæ indulgentia tumens, non contineat intra terminos arma? An paret Classes ignota molliens? Vnde scio hic mihi an ille ventus bellum invehet? Quidam imaginantur Augustum eo usque extendisse suum imperium. Marinus Siculus auctor est, repertum in novo orbe nummum aureum veterem cum effigie Augusti, eumque Romam ad Pontificem fidei ergo missum, per Iohannem Ruffum Episcopum Consentinum. Magis mirum quod scribunt Hispani; in valle quæ Caurem dicitur in Chili provincia, oppidum esse, quod Imperiola ab hac causa nominant: quoniam in plerisque domibus & portis repererunt Aquilas bicipites formatas, ut hodie videmus in Romani Imperii signis. Haud dissimile notat *Ammianus lib. 17*, in obeliscis Ægyptiorum sculpta conspici volucrum ferarumque etiam alieni mundi genera multa. Quid nos jam ad hæc? Novisse dicimus, vix calcasse. At si vera quæ à *Platone* dicuntur, de quibus & apud *Tertullianum Apolog. c. 39*, atque *Marcellinum lib. 17*, invenies; Et hoc adjicimus; Prædictio *Senecæ* de Insulis potius sonat Brittannicis, in gratiam Claudii. Falsum, quod de Augusto. Acta hujus Divi habemus omnia, si quid silentium involvit, humile illud est. Facile verò novitas antiquitatis acquirit nomen, fraus supponentis si accesserit.*

Art. II. *De quarundam terrarum miraculis.*

Refert *Plinius*, nos ex illo. Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam aream non impluit. *Plin. lib. 2, cap. 26.* Juxta *Harpasa*

pasa oppidum Asiæ, cautes stat horrida, uno digito mobilis: eadem si toto corpore impellatur, resistens. In Taurorum Peninsula in civitate Parafino terra est, qua sanantur omnia vulnera. In agro Ardano frumentum satum non nascitur. Ad aras Murtias, in Vejente & apud Tulculanum, & in sylva Ciminia, loca sunt, in quibus in terram depacta non extrahuntur. *Plin. l. 2, c. 94.* In Crustumino natum fœnum ibi noxium, extra salubre est. Quædam verò terræ ad ingressum tremunt; ut in Gabiensi agro non procul urbe Roma, jugera fermè ducenta, equitantium cursu; similiter in Reatino. Pulvis in Puteolanis collibus maris fluctibus opponitur, mersusque protinus fit lapis unus inexpugnabilis undis, & fortior quotidie, utique si Cumano misceatur cæmento. *Plin. l. 35, c. 13.* Eadem est terræ natura quæ quælibet magnitudine excisa & demersa, in mare, lapidea extrahitur. In fonte Gnidio dulci intra octo menses terra lapidescit. Ab Oropo etiam Aulidem usque quicquid terræ attingitur mari, mutatur in saxa. Terræ cultura quondam magni apud Romanos precii. Serentem invenerunt dati honores Serranum, unde cognomen. Aranti quatuor sua jugera in Vaticano, quæ prata Quintia appellantur, Cincinnato Viator attulit Dictaturam, & quidem ut traditur, nudo, plenoque pulveris etiamnum ore. Cui Viator, *Vela corpus*, inquit, *ut proferam senatus populique Romani mandata.* Hinc *Plinius lib. 18, c. 3,* ad quæstionem unde tanta tum ubertas? respondet. *Ipsorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri (ut fas est credere) gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore: sive illi eadem cura semina tractabant, qua bella, eadem diligentia arva disponebant, qua castra: sive honestis manibus omnia latius proveniunt, quoniam & curiosius fiunt.*

CAPVT VIII.

DE INSVLIS.

Artic. I. De ortu & interitu Insularum.

INSULÆ portiones terræ sunt, Oceano cinctæ. Ortus varia habent principia. Emergere quædam ex mari, à continenti avulsæ quædam, aggesta nonnullis ortum dedit materia. Nata spectante *Seneca quæst. l. 6, c. 21*, in Ægeο mari una: avorum suorum tempore aliam emerfisse apponit. *Spumabat*, inquit, *interdium mare, & fumus ex alto ferebatur. Nam demum prodebat ignem non continuum, sed ex intervallo emicantem fulgurum more, quoties ardor inferius jacentis superum pondus evicerat. Deinde saxa convoluta, rupesque partim illaesa, quas spiritus antequam verterentur expulerat, partim exesa & in levitatem pumicis versa; novissime cacumen adusti montis emicuit &c.* Strabo lib. 1. *Geograph.* scribit inter Theram & Therasiam primo flammam è mari toto quatrIduo, quasi arderet mare, emicuisse; postea sensim emerfisse Insulam quandam patentem ad stadia duodecim, totam constantem ex lapidibus ignitis. Atalanta civitas Locris adhærens contigua, repentino maris impetu abscissa, atque desolata in Insulam est. *Orosius l. 2, cap. 18.* Sub Imperatore Leone Priscus Historicus (*Evagrus l. 2, c. 14*) prodidit, Constantinopoli & in Bithynia tam ingentem pluviam extitisse, ut in Beana lacu qui non longè abest Nicomedia, ob crebram fordidi cujusque materiam in eum conjectam, factæ sint Insulæ. Ad hunc modum cœpit Tyberina Insula. Violata enim à Tarquinio Lucretia cum Brutus regia bona diripi, & in Tyberim mergi consulisset, Insula facta est. Sic *Livius lib. 2 histor.* Forte ibi tum seges farris fuisse dicitur matura messi; quem campi fructum quia religiosum erat consumere, desectam cum stramento segetem, magna vis hominum simul immissa corribus fudere in Tyberim

tenui

tenui fluentem aqua, ut mediis caloribus solet esse, ita in vadis hesitantis frumenti acervos consedisse illitos limo. Insulam inde paulatim & aliis quæ fert temere flumen invecit, factam. Defuisse verò etiam quasdam Insulas autor est. *Plinius l. 2, c. 89.* Antissa primò Insula juncta est Lesbos, Zephyrus Halicarnasso Æthusa Myndo, Narthecusa Parthenio promontorio. Hybanda quondam Insula Ionis, ducentis nunc à mari abest stadiis. Syrien Ephesus in mediterraneo habet.

Art. I I. *De quarundam Insularum miraculis.*

VT esse Insulis natura dedit, sic singularem nonnullis largita est prerogativam. In quodam lacu circa Nili ortum Insula est, lucos, sylvas & grande sustinens ædificium; natant tamen, & quocunque venti agunt, impellitur. *Mela lib. 1, c. 5.* In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opaca sylva, quæ nunquam die ac noctu eodem loco visitur, *Plin. l. 2, c. 95.* De posteriore *Macrobius l. 1 satur. c. 7.* insulam Pelagi in lacu Cutiliensi enatam invenerunt. Amplissimus enim cespes, sive ille continens limus seu paludis fuit, coacta compage virgultis & arboribus in sylva licentiam comptus, jactantibus per omne mare fluctibus vagabatur; ut fides etiam ex hoc Delo facta sit, quæ celsa montibus, vasta campis, tamen per maria migrabat. In Lydia quæ vocantur Calaminæ, non ventis solum, sed etiam contis, quo libeat impelluntur, multorum civium Mithridatico bello salus. *Plin. lib. 2, c. 95.* In Tarquiniensi lacu magno Italiæ, duæ nemora circumferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam complexu, ventis impellentibus, quadratam nunquam. In Garumna verò fluvio Hispaniæ Atros Insula aquis incrementibus pendet & attollitur. *Mela lib. 3, cap. 1.* Sunt denique & in Nymphæo parvæ Saltuares dictæ, quoniam in Symphonis cantu ad ictus modulantium pedum moventur. Præter hæc in Fortunatis ferulæ ad arboris excrescunt magnitudinem *Solin. c. 58.* In Madera

quatuor palmis propendent uve, acini succo re-
 ferti carent nucleo, Martio mense excerpi pos-
 sunt: *Cadamustus* Hispaniolam Insulam cum Co-
 lumbus invenisset, Frumentum Februarii satum
 initio, maturum trigesima Martii messuit. Hoc
 brevi intervallo in tantam amplitudinem crevere
 ariste, ut hominis brachio magnitudine longitu-
 dineque æquari possent. Duo enim granorum
 millia singula complectebantur. *Petrus Martyr in*
sum. India. Pepones singulis anni partibus ha-
 bentur recentissimi, *Ovetan. summ. cap. 81 Histor.*
l. 11, c. 1, tantæ magnitudinis ut vix humeris u-
 nius ferri possint; fœnum quoque abscissum,
 quinta die ad cubiti proceritatem adolescit. Ty-
 les Indiæ Insulæ terra omnes hoc miraculo sola
 vincit, quod quæcunque arbor in ea nascitur,
 nunquam careat folio. *Solin. c. 53.* In Ormutio
 Insula, nullum animal reperitur, imo nec ullius
 fontis aqua; Manna nocturno rore decidit. *Polus*
lib. 3, c. 4. Insulam Arabiæ felicis Sygaron canes
 non intrant, expositi errando moriuntur. *Plin. l. 6,*
c. 28. In Ithaca lepores aliunde allati vivere ne-
 queunt. *Arist. hist. animal. l. 8, c. 28.* Ebusus inter
 Baleares una, omnino serpentes non habet. *Plin.*
lib. 10, c. 29. In Creta nulla est noctua, quin si in-
 fertur, moritur; in eadem nullum animal male-
 ficum præter phalangium araneum est. Cyprus
 adeo olim tumultorum impatiens, ut mandata fi-
 bi de die corpora nocte proxima rejiceret. Pri-
 mum *Ericum Daniæ Regem*, Hierosolyma vento-
 rum causa eo profectum & mortuum recepit.
Saxo Gramm. l. 12. In Cephalonia Insula amnis
 est, cujus citra alterum latus, cicadarum ingens
 copia, nullæ ultra alterum. *Arist. hist. anim. l. 8, c.*
28. In Cumana Novi Orbis Insula araneorum te-
 læ tanta firmitate nexuntur, ut rumpi nequeant.
Hispan. p. 5, c. 15. Ferrum quod in Ilva effoditur
 liquari ibidem non potest. *Bertius in descript. Ilvæ.*
 Tandem ut concludamus in Æstuario Forthæ est
 Insula Magotia, In hac aves anserum ferinorum
 specie

specie nidulantur, tanto numero, ut præfidiarii centum, qui Castellum Bassum dictum tenent, non alio cibo, quam recenti pisce in horas ab his avibus delato, nec ligno aliunde petito quam arborum frustis, quæ nidis illæ construendis comportant ad frigus pellendum utantur. *Bellovadius & ex eo Thuan. in histor.*

C A P V T I X.

D E M O N T I B V S.

Art. I. *De Montium quantitate & qualitate.*

Montes partim ab initio extitisse, partim postea enatos credendum est. Unicus id in Italia Modernus testimonio suo comprobare poterit. Multi vero hi in orbe & amplitudinis mirandæ & stupendarum qualitatum. Olympus & Athos tam alti ut in eorum cacuminibus relictis toto anno cineres, nec ventis diffentur, nec eluantur imbribus. Et in Vesuvii vertice consistentes, proximas quasdam nubes pari cum monte altitudine distare à terra animadvertisse, nonnullas etiam ex alto despicere potuisse referunt *Kepler. lib. 1, Astronom. p. 3.* Suffragatur illud quod scribit *Zabarella de regione aeris c. 8.* Ascendi, inquit, ad summitatem usque montis Veneris, in agro Patavino, ibique per totum diem habui aerem serenissimum, sed infra circiter medium montis videbam nubes quæ me visione vallium prohibebant. Vesperis autem postquam de illo monte descendi, inveni factam eo die in infera parte magnam pluviam, cum in montis cacumine nihil pluisset. Idem sibi per Alpes & Apenninum iter facienti accidisse. *Piccolomineus scribit de Meteor. cap. 11.* In Seleucia mons est Antiochiæ proximus, cujus è vertice vigilia adhuc quarta Solis conspicitur globus, & brevi corporis circumactu, radiis caliginem dissipantibus, illinc nox hic dies cernitur. *Solin. cap. 37.* Ambitus ad Cacumen XIX. M. passuum est, altitudo per directum

quatuor. In provincia novi orbis quinquaginta millia quidam excedunt, quidam tam alti ut tri-duano descensu valles apprehendi nequeant. *Martyr. in sum. & Polus l. 2, c. 43.* In Teneriffa, qui pyramidali constat figura, sexaginta Italicis constat milliaribus. *Cadamustus*: Qualitates si spectes, lacubus miris quidam scatent, ignes exhalant quidam, alii alia, quæ admiratione digna æstimes. In monte Nohæ Arabiæ felicis admiranda cisterna, colligendis pluvialibus aquis visitur, quæ centum millibus sufficere posset. Dof-frinii in Suecia nivibus teguntur æstate etiam tantis, ut decurrentes de summitate globi in radicibus ita excrescant, ut pagos obruant. *Olaus lib. 3, c. 23.* In nova Hispania montis cujusdam fumus semper occupat verticem globi rotunditatem servans, nullis dispergitur ventis ascensdens, & sagittæ motum celeritate æquare dicitur. *Cortef. relat. 2.* In Helvetia prope Lucernam mons est, in hoc Pilati lacus; Tempestates cientur, lapidem si immiseris, & judicis ibi (si credendum) singulis annis spectatur Pilatus habitu. *Ioachimus Vadianus in Melam.* In Hispaniæ Alpibus ex sale mero, montes sunt, quantum demas, tantum accrescere scripsit Cato Major. *Gellius lib. 2, c. 22.* In provincia Cyrenaica rupes est ac fons Solis quæ cum hominum attingitur manu, fons exurgit; nec minor tumescentis sævitia, quam si mare suo affurgeret furore. *Mela lib. 1, c. 4.* Denique duo montes juxta flumen Indum sunt; alteri natura est, ut ferrum omne teneat, alteri ut respuat. Itaque si sint clavi in calceamento, vestigia avelli in altero non possunt, in altero fisti. *Plinius l. 2, c. 96.*

Art. II. De *Ætna & Hecla montibus.*

A Etna mons est in Sicilia Catanæ urbi, & omni huic littori imminens, Plinio, Melæ, Ptolomæo, Straboni, Solino memoratus; Vulgari nunc appellatione accolis dicitur Monte Gibello.

10. Habet duos crateres ; quorum alter in putei rotunditatem angustus , emissis veluti gemina sponda undiquaque saxi, tum exustis tum versicoloribus ; lapidea eum planities angusto ambitu continet ; alter ambitu stadiorum viginti quatuor , non usque in imum descendit eodem hiatus, sed alvum sibi intus paulatim adstringit , eatenus quoad in ejus medio ad evomenda montis incrementa , satis amplo ore foraminantur. Fumus è duobus illis crateribus perpetuo emergit, sereno cœlo candidissimus , instar nubis , ignes nulli apparent , nisi incendio aliquo erumpente. *Bembus in Dialogo.* Lapidès inde ejectos per sexaginta millia passuum ab utraque urbis Catanæ parte invenit *Claverius Sicil. Antiq. l. 1, cap. 8.* qua à Leontinis itur Taurominium ; maxime verò ad ipsam Catanam in radicibus Æthnæ littoreis , qua Taurominium itur ; ubi specie magnarum asperarumque rupium , spectaculum transeuntibus triste atque horrendum præbent. Frigor illius aliquando tam magnus fuit, ut ad Gemellos audiretur colles, favillæ tam pingues , ut usque ad Catanam pervenirent ferventes , oppidumque incendio vastarent. Cineres aliquando tam copiosi, ut vi ventorum ad centum milliaria agitati omnia opplerent ; fumus adeo densus, ut tantas tenebras luci offunderet , ut per biduum nemo posset cernere. Incendia hujus montis varia diversis fuere temporibus. Anno 1329, Iulii Idib. circa occasum Solis, ex inferioris montis parte, ex inopinato hiatus ac paulo post in eodem agro duo alii sunt aperti, ea vi , ut ex quatuor crateribus , parvo inter se intervallo distitis ingentium lapidum congeries una egeret, profundas valles & nemorum saltus in montes arduos extulerint. Fluebat enim ex quadruplici voragine , rivus igneus, instar metallorum ex fornace liquentium, occurrentem tellurem, arbores, saxa non tantum comburens, sed etiam absumens ; terra ipsa quæ antea calcabatur incanduit , ac veluti spumis a-

quarum, ad scopulos è fluctibus elisarum, latè profluvio igneo mandata ac dispersa est. Postquam vero igneus torrens per plura montis spacia evagatus est, tribus tandem alveis sese divisit, duo orientem versus plures decurrerunt dies, tertius contra Catanam se direxit, quem priusquam fines ipsos invasisset, velum Divæ Agathæ à Sacerdotibus, è mœnibus urbis objectum, extinxit. Dum hæc in inferiori montis regione geruntur, in summo vertice non minori conflictum est rabie. Vnde tantus cinerum per Catanensium regionem imber, ut agri & montes occultarentur; ac flante tum Borea, ad Insulam usque Melitam, quæ centum sexaginta passuum millibus à cratere distat. eorum copia ac sulphureus odor sit abductus. *Inter maxima profluvia longe memorabile illud est, quod paulo ante nostram ætatem (verba sunt Berni in dialogo de Æthna) usque intra Catanam decurrens, non parvam urbis partem incendio depopulavit.* Quin etiam portum eum, de quo Virgilius.

Portus ab accessu ventorum immotus & ingens

Ipse, sed horrificis juxta tonat Æthna ruinis.

ita implevere fluenta Æthnea, ut jam errasse Virgilium putes, quod portum ibi esse ingentem dixerit, qui pene nullus sit. Anno verò 1537, Calendis Maji Sicilia tota diebus ferme duodecim tonare cœpit, crebrique sonitus ac ingentes quales ex tormentorum bellicorum ictibus esse solent. Non solum Catanæ & vicinis agris, sed Panormi quoque Lylibæi, Saccæ, Agrigenti, & tota prope Insula sunt auditi; è quibus parvo terræ motu factò, domorum concussa tecta simul & parietes nutabant. Hi sonitus mugitusque cum increbescerent 3 Idus Maji, hiatus quidam insoliti in Æthna sunt aperti, è quibus tanta materiæ igneæ egesta moles, ut quatrIduo quindecim millium iter conficiens, obvia quæque sternendo exusserit, ac ad cænobium usque D. Nicolai de Arenis defluerit; ubi (monasterio intacto) Nivelasum & Monpelavium pagos, invasit & fere obruit.

obruit. Crater montis supernus, non multo post tantam nigri cineris per triduum molem efflavir, ut ad Calabriae Consentiam interjacentia oppida cineribus operta sint, maria adeo superfusa, ut trecentis passuum millibus à Sicilia distantes naves, cinere à ventis disjecto foedatae sint. Aetna post magno fremitu mugire coepit, & inter mugitus summus apex abruptus à cratere absorptus est. Quamvis vero tam horrendi Aetnaei sint ignes, tanta tamen ibi foecunditas, ut quod de Campania dicit *Plinius lib. 3, c. 6* id nos de vicino possemus dicere tractu. *Ab hoc sinu incipiunt vitiferi colles, & temulentia nobilis succo per omnes terras inclyto, atque (ut veteres dixere) summum Liberi patris cum Cerere certamen.* In nemorosa regione spatiosi tractus (inquit *Fazellus rer. sic. dec. 1, l. 2, c. 4*) qui sunt in ea laetissimas ferunt segetes. Adeo praeterea pabulosa apparet, ut pecuariis nisi frequenter ex auribus sanguis extrahatur ipsa satietas sit periculo. Caeterum egestae ex Aetnae incendio, materiae fluxus, ita concrevit; ut ad justam altitudinem, Soli superficiem in lapidem convertat, quam qui nudare velint, opus habeant lapides scindere. Etenim saxo in Crateribus five faucibus colliquato, ac deinde sursum egesto, humor vertici superfusus, coenum est nigrum per montem deorsum fluens: deinde ubi concrevit, lapis fit molaris, eodem servato, quem fluens habebat, colore. Sed & cinis fit ita adustus lapidibus, ut fit crematis lignis. Sicut ergo ruta cinere ligneo alitur, ita similem esse Aetneo cineri, cum vitibus adfinitatem credibile est. Haecenus Aetna. Hecla est mons in Islandia, haud procul à mari, interdum flammam, aliquando ignitam aquam, post nigrum cinerem, & pumices tantâ copiâ ejicit, ut Solem obscuret; interdum tamen mira est, in monte tranquillitas; praesertim ubi Zephyrus spirat. Anno 1553, die decima nona Novembris, circa meridiem noctis, in mari juxta Heclam flamma apparuit, quæ totam Insulam il-

lustrabat; post horam Insula contremuit, inde secutus horribilis fragor, ut si omnia bellica tormenta exploderentur, nihil ad hunc terrorem esset. *Totam mundi fabricam corruturam postremumque adesse diem credidimus, scribit Dithmarus Blefkenius. (Camer. Horar. subcis. cent. 3, cap. 17.)* At compertum est postmodum, mare ad duo milliaria retrocessisse in illo loco atque exficcatum esse. Anno 1580, tanto fragore ignes eructavit, ut inde ad octoginta milliaria, grandiores machinae bellicae explodi putarentur. Vulgus credit damnatorum animas ibi torqueri. *Georgius Bruno in Theatro Mundi.*

THAVMA

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS,

CLASSIS TERTIA:

In qua

METEORORVM
Admiranda.

*Quid ergo? Honestius judicas dejectione animi perire
quam fulmine? Eo itaque fortior adversus cali-
minas surge: & cum mundus undique exarserit,
cogita te nil habere de tanta mole perdendum. Sene-
ca, quæst. natur. l. 2, cap. 59.*

SYLLABVS CAPITVM CLASSIS TERTIÆ.

Cap. I. De exhalationi-
bus subterraneis.

& effectis Vento-
rum.

Cap. II. De Cometis.

Artic. I. De Cometarum
natura & quanti-
tate.

Artic. 2. De Cometarum
significatione.

Cap. VII. De Terra
motu.

Artic. I: De ortu Terra
motus.

Artic. 2. De Terra mo-
tuum, loco, tempore,
effectis.

Cap. III. De Igne Fa-
tuo, Casiore & Pol-
luce.

Cap. VIII. De Pluvia.

Cap. IV. De Igne Lam-
bente.

Cap. IX. De Nive &
Grandine.

Cap. V. De Fulgure,
Fulmine & Tonitru.

Cap. X. De Rore, Manna
& Melle.

Cap. VI. De Ventis.

Artic. I. De origine Ven-
torum.

Cap. XI. De Iride.

Artic. 2. De generibus

Cap. XII. De Admi-
randis quibusdam
Meteoris.

ADMI-

A D M I R A N D A M E T E O R O R V M.

C A P V T I.

D E E X H A L A T I O N I B V S subterraneis.

EXhalationes pro materia habent Meteora. Sol & Sydera cætera illas eliciunt, ignisque subterraneus haud paucarum artifex. Nil de illis dicemus; harum salubres quasdam, quasdam noxias dari pluribus comprobari potest exemplis. Ad radices montis Trituli Halveati existunt aquæ, à quibus per quadraginta tres gradus, ad sudationis ascenditur locum: hujus verò longitudo tria passuum millia continet. Quo magis attolleris, magis cales; minus quo magis te demiseris. Ex membris hæ pituitam evocant, & capitis medentur destillationi. Iuxta calidas quæ ad paludem Agnani exiliunt, visitur Caldarium. Fossæ sunt cespite contactæ, & lapidibus amotis, calidus emittitur vapor, qui movet excipientibus sudorem. Ex lacu Campaniæ Averno, antequam sylvis quibus vestiebatur cæsis, aërem fecisset Agrippa perflabilem, adeo spissæ exhalationes prodibant, ut advolantibus avibus mors essent. Ad paludem Agnani in Italia mons est, in quo spelunca angusta, clementer deorsum vergit, longitudinem pedum octo continens. Solum ejus pede vel manu tentatum, reliquo sentitur calidius. Injectum animal, pestifero exanimat halitu, sensu & motu privat, statim si extraxeris: Vicinæ vero confestim injectum paludi, vitæ (mirum!) restituitur *Camer. Cent. 7 Mirab. mem. 50.* In Ebuso Insula adeo exhalationes inficiunt terram, ut in collubrariam illatas, pestiferæ bestię ferre nequeant. In maximis Bajani frictiolis scrobs

est, cujus aqua tam calidos exhalat vapores, ut cera liquefcente extinguantur candelæ, tam lethiferos, ut homines correpti, mortui repentè concidant. Apud Babylonem est etiam spelunca, ex cujus ore tam pestilens emittitur Spiritus, ut omnia, quæ eum hauriunt, interimat. Plutonium denique exiguo in colle montosæ regionis, os habet ita moderatum, ut hominem capere possit, ipsum valde profundum. Cingitur Septis quadratis, & quidem tantis, quanta dimidium ambiant jugerum; quæ nebulosæ & crassæ caliginis adeo plena sunt, ut solum vix cerni possit. Eos qui circa appropinquant ad Septa, aër non lædit, utpote purus ab ea caligine, cum non flaverint venti. Animanti verò intra eunti mors confestim parata est. Tauri etiam introducti cadunt, mortui extrahuntur. Ad Hierapolim denique Syriæ, scribente *Dione in vita Trajani*, est tetri ac lethalis odoris specus. Quicquid eum animantium haurit, interit. Soli Eunuchi maleficii illius & noxæ sunt expertes. *Scalig. Exerc. 277, sect. 4.*

C A P V T I I.

D E C O M E T I S.

Art. I. *De Cometarum natura & quantitate.*

COmetarum ortus & natura variè sapientes torfit; nec adhuc inventum iudicium, quod decideret. Perpetui quibusdam videntur; circa Solem, Veneris & Mercurii instar volvi, plerumque latere: de novo creari nonnullis, nec in sublunaribus cathedram figere, sed in æthereis. Illustrium mentes judicavit Democritus, quæ postquam innumerabilibus in terris viguere seculis, extremos obituræ peragunt Triumphos. *Bodinus* fatetur ignorantiam: huic tamen accedit, inque stellas fixas tandem abire innuit. Causa. Omnes sine occasu evanuisse veteribus cognitum.

tum. Duplices alii posuere, Æquivocos qui in æthere confedere; veros qui de supremæ regionis prædicavere suggestu. Quicquid sit, abdita hæc, & quia cœlestia difficiliora. Qui anno 1456 fulsit, plus quam duo cœli occupavit signa; qui 1472 toto mense summa celeritate, à Libra retro, totum suo cursu confecit Zodiacum, initio quadraginta partes, centum & viginti postea in singulos dies. *Sennert. l. 4 Epitom. cap. 2.* Tantum annus 1556 vidit, ut non tantum exspirations levissimæ & aridæ, sed nec omnes quidem sylvæ ac nemora, quotquot erant, ubique terrarum, pabulo bimestri, quo luxit sufficere potuissent. Verba sunt Bodini lib. 2 *Theatri.* Anno 1543 visus est cum cauda versus Aquilonem ingens; Ex eo flamma draconis instar devolvit, rivum exhaustit, agri fructus absumsit. *Sennert. l. c.* Attalo regnante tantus erat, ut in immensum extensus, cœli plagam, cui lactea nomen est, æquaret. *Senec. quæst. natur. l. 7, c. 15. Arist. 1 Meteorol. c. 7.* Tempore Anaxagoræ ingens 75 dies arsit; tanta ventorum infecuta tempestas, ut lapidem vehiculi magnitudine avulsum, in sublimi turbo ferret, & in Ægeos Thraciæ dejiceret flumen. *Nicephor. l. 12, cap.* Theodosii denique senioris tempore meridie noctis circa Luciferum apparuit insolens; ingens ad eum vis aggregabatur stellarum, quæ lucem mutuo quasi emittebant concursu; hæc in unam abiit flammam, ancipitis gladii instar. Ipso die mense Iulio, visum referunt Hispani sibi & navibus exitialem. Vel ob aëris subtilitatem, vel ob splendoris collectionem, vel diei obscuritatem accidere scribit *Cardanus l. 4, de varietat. c. 63.*

Art. II. *De Cometarum significatione.*

PRæcursores autem calamitatum, si spectemus judicium & dicunt & compertum est. Vespasiano mortem prædixit, Romæ ab Alarico captivitatem, miserum Mauritii fatum, Mahumetis perniciem, exitiosam *καταστροφικὴν* nunciavit. Carolo

Carolo M. ultimum diem: Tartarorum in Silefiam impetum, & auricularum abscissionem, indixit. Memoriae produnt. Carolum M. cum illum vidisset, attonitum cum Eginharto differuisse, principis evocari vitam. Cumque is ne tristitia afficeret, illud. *A signis cœli nolite timere*, protulisset. Non alium timere debemus, adjecisse, nisi qui nostri & syderis creator est; sed ejus clementiam laudare tenemur, qui nostram inertiam talibus admonere dignatur signis. *Alsted. in Chronol.* Vnus faustus putatur, qui cum Augustus ludos Veneri genitrici appararet, apparuit. Hinc verba ipsius *Plin. l. 2, c. 25.* *Is ipsis ludorum meorum diebus, sydus crinitum per 7 dies in regione cœli, quæ sub Septentrionibus est, conspectum. Idoriebatur circa undecimam horam diei, clarumque & omnibus terris conspiciendum fuit. Eo sydere significari vulgus credidit. Casaris animam inter D E O R V M Immortalium nomina receptam: quo nomine id insigne simulachro capitis, quod mox in foro consecravimus, adjectum est. In antiqui Romani denarii altera parte, spectatur Casaris effigies cum his literis. Imp. Cas. Divi. I I I. Vir. R. R. C. in altera vero Templi Veneris anterior facies cum stella, Casaris statua augurali habitu & ara ad quam sacrificare, vota suscipere, & controversias dirimere, interposito jurejurando, per Casarem solebant, cum his literis. Divo Iul. Delchamp. ad l. 2. Plin. cap. 25.*

C A P V T I I I.

D E I G N E F A T V O,

Helena, Castore, Polluce.

Circa sepulchra & patibula, ignis degit fatuus. Viscosa enim & pingui exhalatione, tanquam parente gaudet. Nocturni aëris ~~viscosa~~ accenditur, & ad motum aëris variis cietur agitationibus. Accedentes viatores fugere videtur, recedentes sequi. Causa in aëre est. Propellitur in cursu, propellit & istos, in fuga sequitur,

tur, comitantur & ipsi. Hinc Viatorum sæpe pericula. Pagorum dum esse existimant lumina in paludes conjiciuntur. Tria sequentia in mari apparere solent; *Graves sunt*, inquit *Plinius l. 2, c. 37. hæc stella, si solitaria venere, merguntque navigia, & si in carina ima deciderint, exurentes. Gemina autem salutares, & prosperi cursus prænuntia, quarum adventum fugare illam diram ac minacem Helenam ferunt. Ob id Polluci & Castori istud numen assignant, eos in mari invocant, navibus tanquam duces tutelares assignant. Actor. 28, c. 11. De Helenæ sydere: sic Cardanus l. 2, de subtil. Ejusdem ferme generis est Helenæ sydus, circa malum navis, quod cadens etiam aenea vasa colliquat, certus submersionis nuncius. Nam solum in gravibus existit tempestatibus, nec nisi crassissimo Spiritu, & magna ventorum vi, vapor ille cogi potest in navis & ardere simul; unde etiam imminentem nunciat perniciem.*

C A P V T I V.

D E I G N E L A M B E N T E.

Ignis lambens ex subtili & pingui exhalatione oritur, & animalium pilis ac vestibus adherescit, imo calidioris si fuerit temperamenti, ex sudoribus illorum accenditur. Tale quid de *Ascanio Virgilius 2 Æneid.*

Ecce levis summo de vertice visus Iuli

Fundere lumen apex, tactuque innoxia molli

Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.

Refert *Cardanus* cuidam amico suo, lib. de variet. 10, cap. 49. cum hora prima noctis venisset, in pallii consueta depositione, scintillas à dorso petasi profiliisse: intra dies autem 15 beneficii accusatum, suasu amicorum in exilium ivisse. *Servio Tullio* etiam tum puerulo dormienti, circa caput flammam emicuisse, domestici oculi annotaverunt. Quod prodigium *Prisci Tarquinii Regis* uxor *Tanaquil* admirata, *Servium* *Serva* natum

tum, in modum filii educavit, & ad regium fastigium evexit. *Valer. Max. l. 1, c. 6. Livius lib. 35.* Ex L. etiam Martii ducis duorum Exercituum, quos interitus Pub. & Cn. Scipionem, in Hispania debilitaverat capite concionantis eluxit. Ienæ puer detracta per occiput interula scintillas copiosas una deterfit. *Libav. l. 1, de Origine rerum.* Caumontiæ Heroïnæ, in mediis tenebris capillus dum pectitur, ignem vomere visus est. *Equum ad Cataphracti usum e Calabria candidum habuimus*, inquit *Scalig. Exerc. 174.* Is in tenebris ubi strigile fricaretur, scintillas ejaculari videbatur. At causam ponunt refractionem luminis in subiecto lævi, sicut in aëre rorante, guttulæ sunt, quasi singula specula ita in capite piloso, pingui, viscido, squammoso pili vel squammæ. Sed & in insectis aliquid ignei apparere dicitur. In Insula enim Solebe tam excellenter singulis muscæ splendent noctibus, ut singulæ appareant faces. *Libav. l. c.* Vermis figura stellæ reperitur, qui noctu lucet ut stella. (fors est stella marina, ex cujus liquore Chymici pollicentur lucidum) Ex vermium quorundam in Hispaniola Insula juncturis, lux emicat plurima, pruina imitatur fulgore. Sunt & alii qui non minori quam centum passuum interstitio lucem emittunt: neque tamen à toto corpore illa, sed juncturis. In Hispania novi orbis musca fertur Scarabei magnitudine, vagini pennis. Cocujus nomine; cujus oculi noctem illuminant, ut cerea candela pro lucerna sit noctu ambulantibus, pro ellychnio in cubiculis, ad cujus lumen legi scribique possit; nec tantum vivæ sed & mortuæ. Quidam enim funiculos ex istis candelis faciunt, colloque appensis sibi prælucent ad iter faciendum. Causa vero non in ignem lambentem conjicitur, sed in humoribus animalium in repercussionem; quædam in se lucens aliquid habere creduntur. Certè cicindulæ inclusæ pugno, si per rimam in maxime tenebricosa nocte aspexeris, lucem emittunt. *Reischius* ait, pisces Squam,

Squammi partes comprehendere igneas, quarum beneficio luceant. Delphini exemplum comprobare videtur. Nocte enim aureus apparet, cum in tergo sit cæruleus, in lateribus viridis, ventre albus. *Reischius in Margarita Philosoph.*

C A P V T V.

D E F V L G V R E , F V L M I N E
& Tonitru.

Generationem Tonitruui penitus qui inspicere voluerit, Chymicos consulat. Quoties enim cunque Sali-petræ Sulphuris accessit portio, ingens editur strepitus: & aurum fulminans majore ferri impetu dicemus. Notum etiam ex Nitro, Sulphure, Calce viva & Bituminibus si fiant misturæ, humidi aspersione accendi posse. Similis hic res agitur. Nam ubi vapores sulphurei & nitrosi tempore æstivo, à calore Solis, flantibus præcipue ventis meridionalibus, sursum elevantur, à ventis oppositis uniuntur atque densantur, ob peculiarem accenduntur repugnantiā: hinc & sonus oritur & coruscatio. Cælo fereno audita fuisse Historiæ tradunt. *Senec. natural. l. 2, cap. 30.* Ætna aliquando multo igne abundavit: ingentem vim arenæ urentis effudit. Involutus est dies pulvere, populosque subita nox terruit. Illo tempore ajunt plurima fuisse tonitrua & fulmina: quæ concursu aridorum facta sunt non nubium, quas in tanto aëris ardore nullas fuisse verisimile est. Fulmen in terram usque interdum fertur, tum quia vehementi è nube ejicitur impetu, tum quia bene cohærente & compacta constat materia: nunquam tamen quinque pedibus altius descendere in terram auctor est *Plinius l. 2, c. 55.* Effectus ejus miri. Dolia exhauriuntur intactis operimentis, nulloque alio vestigio relicto. Aurum & æs & argentum liquantur intus, sacculis ipsis nullo modo ambustis, ac ne confuso quidem signo ceræ. *Plin. l. 2, c.*

51. Expertus id Lucius Scipio, cum aurum in vinea cista haberet. Marcia Princeps Romanorum iſta gravida partu exanimato, ipſa citra aliud ullum incommodum vixit. Cauſa in raritate & craſſitie ponitur. Facilius illa penetrat, hæc quia difficilius magis lædit. *Ariſt. 3 Meteorol. c. 1.* Fracto interdum dolio ſtat vinum; cauſa eſt, quia calor fulminis exteriores vini condenſat partes, ut vinum quaſi pelli incluſum ſtare videatur: *Sonnert. l. 4 Epitom. c. 2*, triduum hunc non durare rigorem. *Senec. quaſt. natur. l. 2, c. 1*, author eſt. Maxime mirandum quod refert *Meurerus in Comment. Meteorol.* Miniſtrum quendam ita ſubito ex oculis hominum, in via qua Lipſia itur Torgam abreptum, ut nunquam apparuerit poſtea. Mox tangendi adeò hebetantur, ut nec tonitru, nec horrendos perſentiſcant fragores. Id in Germanicis bellis Equitum magiſtro Severo, imperante Iuliano uſu venit. Acer primo & inſignis ſato urgente commacruit. Laurum, vitulum marinum, aquilam non tangi tradit *Plinius*, ficum *Rhodiginus* adjungit, & amaritudini acceptum refert. *Rhodig. Antiq. lect. l. 3, c. 29.* Ideo Tiberius Cæſar, ut habet *Suetonius in ejus vita* tonitrua metuens turbatiore cœlo, Coronam lauream capite geſtabat, & ob id tradente *Columella* gallinæ cubanti laureæ ramulos ſubjiciunt. Ideo tentoria Imperatorum ex pellibus vituli marini fieri ſolebant. Et ſcribit *Suetonius*. Auguſtum adeo expaviſſe fulmina, & tonitrua, ut eaſdem ſemper ſecum portaret. Severo Imperatori ex eadem materia lectica ad eodem uſus. Narrat tamen *Vicomercatus ad 3 Meteor. c. 10.* Laurum aliquando de cœlo tactam. *Comimbricenses* vero fictitiam hanc immunitatem exiſtimant, niſi quod naturæ quodam inſtinctu fulmina prædicantur ab illis. De Lapide fulmineo ſub tectis aſſervato, herbis & candelis celebrioribus feſtis luſtrali aqua expiatis, Campanarum pulſu, non eſt opus: ut multa dicam. Superſtitioſa hæc eſſe quis non viderit? Quidam eorum

tum dicunt (*Remig. l. 1, Demonol. c. 26*) irritum & inefficacem esse campanarum sonum, si quæ ex illis cum lustratur, ex Sacerdotis concubina fuerit nuncupata. Quod si sonitus ille aërem rarefacit (quod tamen absolute dictum falsum est: Nam nec nebulas nobis propinquiores dissipat, nec recta sursum volat, sed per fenestras certis in locis oblique cogitur, nec ad nubem pervenit) satius esset tormenta explodi, majoresque campanas tantum moveri. Feles, Canes & Capras magis illorum obnoxios ictibus, observatio dedit sedula. Hinc, si in patente cum homine canis versetur campo, territus ipsius implicatur pedibus. Causam in halitus ex animalium horum corporibus exhalantes conjicit Cl. Bartholinus, quos tanquam materiam cognitam, & nutrimentum aliquod, fulminei spiritus, fores præsertim si pateant, ut libere in aërem ferantur, sequuntur. Hinc feles in limine tanguntur læpissime. Canes autem odoros esse, odoras & capras. quis est qui nesciat? Feles in tanta copia per poros effundere eosdem, ut & homines quidam ad illorum præsentiam deliquium patiantur, & generosiores Equisini curru abscondantur, sudorem anxie emittant, experientia ipsa nos docuit. Hyeme raro fiunt Tonitrua. Paucae enim & fere nullæ calidæ attolluntur exhalationes: meminit tamen tempore Alexandri *Curtius lib. 8, de Alex.* *Erat prope, inquit, continuus cœli fragor, & passim cadentium fulminum species viscebatur. Tum repente imber grandinem incutiens, torrentis modo effunditur. Imbrem vis frigoris concreto gelu astrinxerat.* *Olaus lib. 1, cap. 6,* in Septentrionali plaga vehementiora judicat. Nam homines exanimant: & in Tartaria regni Mongal mixtis cadunt nivibus. In Brasilia vero rarò demittuntur fulmina, at tanta fulgura, ut Solem superare videantur. *Ioseph. Acosta anno 1560.* Tempore Marci Antonini Philosophi, fulmine ad legionis Christianæ preces percussos hostes legimus. Vnde Christianorum Legio Fulminatrix dicta.

Sta. *Confestim* (inquit Imperator de illis in Epist.)
ut procubuerunt in facies & preces fuderunt ad ignotum
mihi D E V M , descenderunt de cælo , in nos quidem
frigidissimus imber, in nostros vero hostes , grando mixta
fulminibus, ut sine mora sentiremus, præsto esse invictam
opem D E I potentissimi.

C A P V T V I.

D E V E N T I S.

Artic. I. De Origine Ventorum.

Ventorum causam Solem innuit *Aristoteles 2 Meteoror. cap. 4*, humorem, qui per summa terræ residet attrahentem, & terram ipsam calefaciendo exsiccantem. Non placet sententia *Lydiato*. Nam terra irrigata & exsiccata, parca est Ventorum materia. Terra enim non plus imbibit pluviae, quam ut suam expleat sitim, & in siccam permutet naturam; inde nulla exhalatio. Ex eodem demento, in pluvias abire permittit, ejus non parva copia. Quid igitur pro ingentibus relinquitur ventis? Internus ergo substituitur calor. Et certe temporibus hybernis, fumosam terra exspirat exhalationem: ex nivibus in Australibus partibus oriuntur venti: ex paludibus & stagnis aura affurgit; ex mari quamvis tranquillo procellæ. Vnde nisi quia exhalat terra vaporem, qui per profundas aquas foras erumpit? Rem hanc Chymicorum ostendit instrumentum, quo loco follis utuntur. *Sennert. lib. 4 Epitom. c. 3*. Paratur ex cupro globus, ita ut aqua repleri, claudi repletus possit. Fistula angusti orificii, ex una paratur parte, aqua igni admoveatur repletus, fistula alteri loco follis. Vbi globus incalescit, & aërescit aqua, continuo aër exspiratur, & donec aqua tota absumpta sit, follis loco fungitur. Procreantur autem tum venti, cum calor madidam urit terram. Sol exsiccatione poros aperit, aër agitatione accedit. Si verò in mari oboritur,
mare

mare primo tranquillum secum murmurans, exhalationem venti materiam jam tum in visceribus ejus gigni significat, pisces nonnulli lasciviunt, ad saxa se affigunt nonnulli: tum parum intumescens mare, exhalationem modò genitam exitum moliri ostendit: post bulliens ad superficiem usque penetrasse, sed parva adhuc mole: tandem sublatum ante se fluctum, flatuum irruptiones toto insequentes impetu ventum atque tempestatem faciunt.

Art. II. *De generibus & effectis Ventorum.*

Multa verò Ventorum genera, quæ navigatio præcipue invenit; secundumque flatuum & proprietatum diversitatem, operationes. Nubes ad se trahit Cæcias, Circejus ne plantarum odore misceatur Aquilo, impedit; & tanta ei vis, ut hominem Cataphractum facile prosterнат, naves ab aquis extractas in sublime tollat, molendina cum lapidibus, tecto & hominibus alio transportet. *Plin. l. 2, c. 47. Gell. l. 2, c. 22. Olaus l. 1, c. 4. Et 2, c. 3.* In Iaponiam è Sinarum regione navigantibus tantas ciet Typhon procellas, ut nonnisi miraculo effugiatur naufragium. In regione S. Vincentii, sylvas extirpat: in Hispaniola ad stadii intervallum, sublato transfert homines. In Insula Ormutio si excitentur, fervore interimunt obvios, occisorumque carnes, quod aqua ferventi fieri videmus, ab ossibus disjungunt. Periculum ut effugiant, corpora in aquis occultantur ad caput. *Ovetan. l. 6. Polus l. 1, c. 5.* Obversis Austro genitalibus mire afficiuntur fœminæ libidine, Boream generationi percommodum produnt; quo fit ut morientes spiritu excitare credatur. *Rhodig. l. 14, c. 4, & lib. 15, c. 23.* In Lesbo apud Mytilenem Austro flante ægrotant homines, Corro tussunt, Septentrione in integrum restituntur. In Tercera ferrum & lapides arrodit, *Bertius in Geographia.* Inter cæteros sunt & Etesiae, sed præ insignis modestiæ venti. Singulis annis biduo post

post exortum Caniculæ spirare quadraginta diebus solent. Moderantur flatu suo calorem, æstatem frangunt, & à mensium ferventissimorum gravitate defendunt. A tertia diei oriuntur horæ; (unde somniculorum nomen) noctu desinunt. Gigni à calore magno, nives in locis Septentrionalibus adhuc reliquos colliquante, verisimile videtur. Verisimile exoneratas nive terras re-
tectasque spirare liberior. Antiqui Sacris placabant ventos. Structum Boreæ apud Ilissum à Græcis Templum, autor est Herodotus. Boreasmos Athenis nuncupabant, qui Boreæ festa ducerent. Romæ ædem tempestatis fuisse. P. Victori credimus. *Rhodig. l. 20, c. 25.*

C A P V T V I I.

D E T E R R Æ M O T V.

Artic. I. *De ortu Terræ motus.*

^{1^a opinio} **A**Quarum subter in terrarum cavernis undantium, fluctibus terram moveri, antiquissimi existimabant: inde Neptunum *ἐννοσίγαιον*
^{2^a opinio} καὶ σεισίδονα appellavere. *Gell. l. 2, c. 28.* Alii ventum in superficie terræ, in ejus refluentium concava concutere. Alii Solem vapores intra Terram concludere, hos quærentes exitum, grassari, cum non invenerint. Contra ratio statuit & experientia. Est in Occidentali Hispaniæ parte visendæ mons altitudinis, multis concavis specubus. *Scalig. Exerc. 38.* Tanto in iis aquæ præcipitantur fragore, ut quinque milliarium sonitu impleant spacium, nihil tamen terræ motus ibidem. Nec ventus aut aër tamen subiens multus est; per canalium amplitudinem, & diverticula dissipatur, longius provectus impetum admittit. Ostendunt id metallicæ operæ. Immanes enim fabricantur folles; ut aërem attrahant, ne pigro suffocentur. Pugna ventorum nil facit. Illa namque ad latus potius tendit, aut sursum sua levitate aspicit; ad
pri-

primumque obstaculum turbinis instar à terra resiliunt. Mare an occludat meatus, incertum. Raræ tantæ ad maria cavernæ: Nec unico impetu illud ingredi potest, quin iterum emittat. Sol non facilius vim suam in terram exerere potest, & exhalationem progignere, quam elicere progenitam. Radii enim Solares non agunt absque resistantia. Dum ficcant & calefaciunt, aperiunt eadem; quia fortius in propinquum exhalationes ascendunt. Vna, ratione continuitatis, sequitur alteram. Quin quoquo modo ingressæ, terram facillime regrediuntur, facilius quam ut concutiant. Nam & in cuniculis, ubi minimam pulvis rimam invenerit, accensus frustraneam facit operam. Exhalatio igitur ab igne subterraneo genita, terræ coercita visceribus, terræ motum causatur. Id vel signum ostendere potest. Futuro terræ motu puteorum aquæ non modo ebullire, sed & turbidiores fieri incipiunt, sulphurei efflantur odores. Vnde? Similes in terræ cavernis vibrantur Spiritus. *Plin. lib. 2.*

Art. I I. *De Terræ motuum loco, tempore, effectis.*

Omninoxia sunt Terræ motui, quæ ventum facile possunt capere. Solida eum non recipiunt, facile dissipant arenosa limo concreta, receptaculis carent venti capacibus; carent campestria cavernis. Tota tamen terra nunquam concutitur. Spiritus enim inclusi nullam ad ejus globum proportionem habent. Si accideret, divinæ adscribendum revera potentiae, quod natura sibi vindicare videtur. Durationem si spectes, diversam diversa facit resistantia. Pauci Spiritus citius discutiantur, tardius copiosi, diutiusque tumultuantur. *Senec. Natural. l. 6, cap. 30.* Campania per plures tremuit dies. Principio anni quo L. Cornelius & Q. Minucius Consules fuerunt, tam crebros terræ motus fuisse tradit Livius ut non tantum rei ipsius, sed & feriarum ob id indictarum tæderet homines. Idem narrat per dies duo-

dequadraginta terræ motum fuisse, biennii duravisse spacio, & repetitis rediisse vicibus testantur alii. *Liv. l. 44, idem l. 45. Arist. l. 2 Meteor. c. 8. Plin. l. 2, cap. 82.* Effectuum talis est conditio, ut terrorem auditoribus incutiat, spectatoribus mortem. *Sæpe non solum domus aut urbes singulas aut familias haurit, sed gentes totas regionesque subvertit, & modo ruinis opprimit, modo in altam voraginem condit; ac ne id quidem relinquit, ex quo appareat quod non est, saltem fuisse. Senec. l. 6 natur. c. 1.* Sed supra nobilissimas urbes, sine ullo vestigio prioris habitus solum extenditur cum nimirum impulsæ, quassatæque spiritu, maximæ terrarum cavernæ corruunt. Sæpe in mari patefacto hiatu aquæ absorptæ sunt, in terra flumina, ut pisces & naves in eadem constiterint. Sæpe contra terra in tumorem elevata; in continenti montes, in mari produxit Insulas. Fluviorum interdum mutatur cursus, sublato ea in parte, in quam antea fluebat, tumore. Calamitatum plenæ historiæ. Supremo Neronis anno prata oleæque intercedente via publica, in contrarias, in agro Marrucino transivere sedes. L. Marcio, Sexto Iulio Coss. in agro Mutinenfi duo concurrere montes, maximo assultantes crepitu. *Plin. l. 2, & l. 16, c. 40.* Multæ rumelissæ villæ, animalia quæ intra fuere, exanimata sunt. In Parthia locus est *ῥύγαι* à rimis dictus. Ibi multa oppida & pagorum duo everfa sunt millia. Cajetæ in Italia mons est ad meridiem, cujus partem sic quondam terræ motus divisit, ut arte hominum effecta videatur divisio, sub eo magnofertur mare sonitu. *Agricola in reb. quæ effl. ex terra.* Helices & Buræ oppidorum in sinu Corinthiaco ædificia in alto apparuerunt. In Ænania Insula ita haustum est oppidum, ut ne vestigium quidem apparuerit. Non longe à Protonaïde fluctus maris in altum sublatis, adeo se erexerunt, ut montis excelsi præ se ferrent speciem: qui postea ad terram devoluti, Tryphonis exercitum submersere. Cnejo Octavio, & C. Scribonio

bonio Consul. pontes amnis Velini disturbavit, ripas ejusdem fluminis in aquas conjecit, saxa quibus fori solum stratum erat, discussit; in oppido & in agris ædes sacras commovit, quæ paucis post diebus conciderunt. Terræ motu Lacedæmoniorum urbs, cum mons Taigetus rumpe-
retur, tota corruit. Bello Mithridatico ad Apamæam Phrygiæ urbem, lacus, paludes, fontes & fluvii terræ motu emerferunt, plerisque veterum absorptis: & ex his unus falsus innumeram piscium & ostrearum effudit copiam; cum tamen Apamæa longe absit à mari. *Nicolaus Damascenus.* Bello verò Punico secundo tanti in Liguria & finitimis extitere motus ad Tyrrhenum mare, ut flumina in contrarias fluxerint partes. Maxime mirandus terræ motus, qui in Agliæ Provincia Herefordina, anno salutis post seculum decimum quintum, septuagesimo primo accidit; à Cambdeno his verbis describitur. Anno salutis post seculum decimum quintum, septuagesimo primo, XII Cal. Martii, vesperi hora sexta, in Orientali Comitatus parte terra decessit, monsque cum subiecta caute (ingenti mugitu primum & stridore ut à vicinis exaudiretur) tanquam si ex diuturno somno consurrexisset, se extulit, & in superiorem locum, relicto cubili profundo, ascendit, secum una deferens arbores infixas, caulas & ovium greges. Arborum quædam terra obrutæ jacuere, aliæ monti accedendo adjunctæ, ita coaluerunt, ac si eo loco primum radices egissent. Quo loco discesserat, hiatus 40 pedes latus, longum 80 ulnas reliquit. Ager omnis 20 jugerum plus minus erat; inter eundem Sacellum obvium evertit. Taxum in cœmiterio sitam ab Occidente in Orientem transtulit. Eadem vi publicas vias cum caulis, sepibus & arboribus infitis protrudit. Ex culta pascuam, ex pascua rursus cultam effecit. Terram eminentiorem, cui obviam occurrit provolutam, & vi majori actam, in montem celsiorem, tanquam aggere facto redegit.

degit. Ita cum à Vespere die Saturni, usque ad meridiem die Lunæ obambulasset, substitit. Genus terræ motus Phyci *Βεαρμάλιον* vocant. Huc denique refer, terræ motum in Apulia, qui anno 1627 contigit. Patuit supra ducenta milliaria, & maximam partem urbis. S. Severo, Sarræ, Capreolæ, Dragonoræ, S. Lyandri Procinæ evertit. Corripuit Assolum, Bovinium, Trojam, Andriam, Tranium, Foggitam, Campum marinum, Remitium Itistonium, Francam villam, Asanum, Confilinum &c. 17 denique hominum interfecit milia. Non præsentia autem tantum ferre mala certum est: sed & futurorum esse prodromos. Nunquam Romam tremuisse, ut non futuri eventus alicujus id prænuntium esset. scripsit *Plinius l. 2, c. 84*, discordias in religione portendere reliquit *Socrates*. Quapropter quod Romani olim ferias edicto imperando faciebant, id nos faciamus. Metuendum illis erat, ne DEVM alium pro alio nominando, falsa religione populum alligarent: notus nobis est DEVS, cujus moveatur terra potentia.

CAPVT VIII.

DE PLUVIA.

Magna pluviarum in copia, tempore & aliis diversitas, maximeque miranda. Non minor certe quam in diebus varietas: majorem fere, extraordinaria si inspexeris, conspicias. Non pluit per triennium Achabi tempore, nunquam in Cyrenaica. Ea ibi sola messis est, quæ celeritate proventus per naturam Solis aut aëris, ventorum casu evadere solet; fertur à die seminis tricesimo maturescere. *Majolus Colloquio 1*. Iuxta Vrabam novi orbis urbem, maxima parte anni descendit: hinc perpetuo stillicidio arbores visuntur. *Hispal. p. 5, c. 26*. Nunquam apud Tartaros hyeme, sæpissime æstate. In regione vero Mexicana tanto impetu guttæ ruunt, ut homines interfici-

interficere dicantur. Substantiam si spectes aqua in communi est; id ejus fert materia: alterius tamen fuisse sæpius generis, exempla demonstrant. Sanguinem aliquando pluisse in Borussia, *Thuan. l. 27.* In Insula Pelagia aurum; Ferrum in Lucania, ante bellum Parthicum, quo Crassus est occisus. *Ammian. l. 17.* Annonam in Carinthia horarum duarum spacio, ad duo amplius milliaria; ex qua panis pinsebatur. *Thuanus l. 5, de anno 1548.* Lapides ovorum Gallinaceorum magnitudine, in quibus hominum vultus & diademata. *Lintur. ad fascic. anno 1496.* Cinerem tempore Leonis, qui palmæ minoris altitudine in tegulis jacuit. *Niceph. l. 15, c. 20.* In Sylvis Neuholem ferream massam recremento similem ex aëre decidisse; sunt qui affirmant, eamque multorum pondo, adeo ut nec deportari propter gravitatem, nec curru de-vehi propter invia potuerit. *Agricol. obs. Metall. c. 8.* In Ægypto perparvulis guttis, ut plurimum pluit. Mures ex illis nascuntur, qui spicas circumrodere, & segetes succindere solent. *Ælian. l. 6, c. 40.* Quin & in Thebaide, cum grandine pluit, mures in terra apparere dicuntur, qui partim cœnoscus existunt limus, partim carnis possident substantiam. *Ælian. l. 2, c. 56.* Maxime vero mirum, modo non sit fabulosum, quod *Olaus l. 18,* & *Ziglerus in Norwegia* de Septentrionalibus. Et ex illis *Scaliger Exerc. 192, sect. 3.* Lemer bestiola, in-quiunt, quadrupedes, soricis magnitudine; pelle varia per tempestates & imbres decidunt, incompertum an ex remotioribus Insulis, an ex nubibus fœculentis. Statim atque deciderint, reperiuntur in eorum visceribus herba crude nondum concocta. Hæ more locustarum depascunt omnia virentia. Vivit hæc pestis donec non gustaverit herbam renatam. Conveniunt gregatim quasi hirundines evoluturæ, statotempore, aut moriuntur, aut ab aliis bestiis Lesfrat consumuntur. At in Amelandia, quæ ranam nullam patitur, ranis pluisse, ex Præceptore nostro Clarissimo Domino Menelao Vinsemio Med. D. in alma Frisiorum Profess. accepimus. In Velauniis denique

denique tantum erucarum una nocte decidit de
cœlo, ut eas in domo reptantes, biduo toto ac-
censa palea, urere necessum fuerit; vix ad id suf-
ficiente hominum mulierumque turba. *Dale-
champ. ad l. 2 Plin. c. 56. Sennertus* animalia quæ
ex putredine gigni possunt, vel ex materia aliqua
pluviis irrigata gigni, vel in terræ cavernis laten-
tes evocari existimat: perfectiora & lapides a-
liunde venire; ad superiores tamen causas pluri-
ma ex his referenda esse arbitratur.

C A P V T I X.

D E N I V E E T G R A N D I N E.

Ingens Hyeme Nivis apud nos copia; nulla in
alto mari. *Plin. l. 2, c. 103.* nec ejus in Æthiopia
quicquam; *Alvaretz de reb. Æthiop.* At major
in Septentrione. Obtectis aliquando summis ar-
boribus, in ramis tota continuè consistit, & ne
aër ad inferiora descendat, impedit, fornicatam
quasi faciens porticum. Urbem obtrivisse dicitur
in Dofriniorum montium attacta cacumine: pilæ
primo referens formam, ingentis tandem globi
acquisivit vires. *Olaus l. 19, cap. 15, & l. 2, c. 13.*
Vix pauciores Caucasii montis habent vertices.
Hyeme enim adiri non possunt: præcipuè in
Cambizena tanta ejus condensatur quantitas, ut
hominum opprimantur catervæ. *Strabon. l. 11.* Ea-
dem Armeniorum ratio. Nam per montana per-
gentes repente montium cooperiuntur grumis, ut
non emineant: id verò sæviente bruma. *Rhodig. l.*
18, cap. 29. At in Tartaria æstate etiam ingruit.
Immensum frigus, densissimæ nives; à vento ab-
ripiuntur omnia. *Hispal. p. 4, cap. 23.* In eadem,
campestris Pamer, adeo ingens frigus alunt, ut
ignem reprimat. Nec enim lucere potest, nec eo
coqui aliquid. *Polus l. 2, c. 28.* In Moscovia vero
ubi è specula aqua demittitur, congelatur prius-
quam attigerit. *Surius ad ann. 1501.* Rubentes in
Armenia inveniuntur. Id loca μετῴδῃ seu minio
sca-

scatentia faciunt, inde vi exhalationum inficiuntur. Nec hoc absurdum: Sanguinis enim copia rorem reddit cruentum. Factum apud Trojam indicat Homerus cum *ψιᾶδας αἰμαλώεστας* dicit. Ex eo hirta pilis & rubida producuntur animalia, Vermes nuncupat Apollonius, Theophanes terebines montanos. Humor in illis concipitur, in potu gratus gentibus. *Eustat. in Homer. Arist. 5 anim.* Cognata nivi grando de qua nihil habemus, magnitudinem si excipias. Nam Valentis tempore lapidibus magnitudine inusitata similis descendit Constantinopoli. *Socrat. hist. Eccles. l. 4, c. 10*, Vrbe ab Alarico capta, faxis manuariis major, & octonarum circiter librarum pondus habens, deferri visa est. *Majolus in Canicul.* In Gallia Paschali Pontifice, unum frustum 12 pedum decidit longitudine. *Bonfinius.* Apud Augustodunum 16 longitudine, 7 latitudine, altitudine duorum. *Sigebertus.* Vix minor Bergomatis tempore. Ovo enim Struthionis comparatur, & unciarum 12 fuisse scribit *Bonfinius.* Trium librarum pondere Bomelæ in Geldria die duodecimo Iunii, hujus anni cecidisse ajunt. Aliquando miras formas præ se tulit. Humanas anno 1395 exhibuit facies, viriles cum barbis, muliebres cum peplis & crinibus. Christi Cremonæ anno 1240, cum crucis signo. Sed sæpe fallimur, & imaginatio existere fatetur, quod recta negat ratio. Mirabilia interim opera D E I.

C A P V T X.

D E R O R E , M A N N A E T M E L L E .

ROs ex tenui oritur vapore, frigiditate notis in aquam resoluto. In plantarum foliis & floribus, levibus inprimis & spissis, invenitur; & interdum ultra duos vix elevatur cubitos. Iovis & Lunæ quidam fingunt filiam *Διὸς θυγάτηρ ἔρσα τέρεφει καὶ σελένας δίαις.* Nam ut Plutarchus inquit *πανσέληνον δρασσοβόλος ἔστιν.* ac ideo canes pleni.

pleniluniis ἡμισυ ἰχνοσκοπίαις ἐπιλυγχνύουσιν, quoniam
 roris frigiditas odorem abolet, nec ἐὰν ῥεῖν τὰς τῶν
 ζώων ἀποφορὰς, quæ causa est cur διαθιγέτω fit ἡ ὥρμη-
 τὴ ἔαρ. *Plutarchus* tradit obesas mulieres, rore
 pannis aut mollibus velleribus collecto ac ex-
 cepto, pinguedinem minuere ac consumere. ἐν
 φυσικαῖς αἰτίαις. Mannam parvarum quarundam a-
 pum culicibus crassis similibus opus esse scribit
Christophorus Vega, à quibus gregatim arbori-
 bus insidentibus, guttatim quasi sudor defluat.
Sennertus l. 4, c. 8 vero similis existimat, dulcedi-
 ne potius Mannæ allici, quam eam efficere. An
 illud Ebræorum idem fuerit cum vulgari, quæ-
 ritur inter doctos? Convenire plurima videmus:
 at discrepare in eo, quod ex eo mola fracto aut in
 mortario trito fiebant placentulæ. Liquefcit om-
 ne Sole; etiam Orientale, nisi præveniatur. Vsum
 ejus pro faccario legimus ad sitim in potu aqua
 soluto. Nomadicis pastoribus, qui Targæ colunt
 solitudines. *Scalig. Exer. 164*. Mel mannæ affine
 est. Venit hoc ex aëre: & maxime syderum or-
 tu, præcipueque ipso Sirio splendescente fit, nec
 omnino prius Vergiliarum exorta sublucanis
 temporibus. *Plin. lib. 11, c. 12*. Itaque tum prima
 aurora folia arborum melle roscida inveniuntur:
 ac si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore
 vestes, capillumque concretum sentiunt. Hic ros
 postea ab apibus colligitur, in Vesiculis intra ip-
 sas alteratur, in cellulas puri liquoris instar refer-
 tur, in quibus postea fervet, & calore naturali
 coquitur. Vicesim odie crassescit, mox obducitur
 tenui membrana, quæ fervoris ipsius spuma con-
 crescit. *Plin. l. cit. c. 13*. A vespis quoque fieri ex A-
 ristotele *Plinius* docet. A Moluccarum quibusdam
 muscis in arboribus, quæ formicis minores sunt,
 Hispanicæ referunt navigationes. Copiam præci-
 pue Litvania & Moscovia habent. Nota de ru-
 stico in cavitatem quercus melle repletam de-
 lapso, ab Vrso extracto, historia. De melle id ac-
 cepimus quod de vino rasili ex Aristotele: adeo
 nimi-

nimirum crassescere, ut nonnisi deraſum bibatur. Sic in Troglodyticæ parte quæ dicitur Belgada, mel candidum adeò, ut nivibus quidem cedat: durum verò quaſi lapis. *Scalig. Exerc. 191, ſ. 1.* Solidum etiam in Calicut, ita ut in Sportis contineatur. Melle ſervantur multa, multa etiam intereunt. Humor enim ei innatus non imbecillis. Quare ipſum ſibi incorruptum corrumpit aliena. Iuglandes quidem in eo ſervant naturam. Peculiari enim humiditati reſiſtunt oleagine; at Ficus Perſica, Pyra, Mala, tabo fluida fiunt. *Scaliger. Exerc. 179.*

C A P V T X I.

D E I R I D E.

THaumantis filiam dixere Iridem Poëtæ; demiffis ad terram cornibus, aquam haurire credidit vetuſtas. Hinc illud *Virgilii 1 Georg. verſ. 138.*

Et bibit ingens

Arcus.

Propertius vero lib. 3.

Purpureus pluvias cur bibit arcus aquas.

Colores ejus tam exacti, ut vix artificis poſſit exprimere manus. Cœruleus aquæ indicium quod præteriit exprimere dicitur, ignis alter, quod futurum eſt. *Strab. citante Rhodig.* Tres & aliquando plures in ea fieri poſſe exiſtimat Albertus. Dum fit in Meridie, à nobis conſpici nequit. Nec enim Iridem videt aliquis ultra tria millia paſſuum. Naſquam fit aſcendente nube, ſemper vergente ad imum. Illo enim modo non rorat ſed cum deſluit. *Rhodig. l. 22, l. 12, c. 7.* A Lunaribus radiis fieri negat *Celſus*, comprobat *Scalig. Exerc. 80, ſ. 11.* In *Infula S. Thomæ*, inquit, ſi anteceſſerit pluvia fieri à Luna Iridem cujus color ſit quaſi alba nebula. Talem *Combachius* anno 1609, menſe Junio Oxoniæ vidit; anno verò 1599, media æſtate poſt ingentia fulgura Wittebergæ. *Sennertus l.*

4 *Epitom. c. 9.* Quantum ad influxum ab Iridis incubatu odoratiores reddi plantas tradunt nonnulli. *Scalig. Exer. 81, f. 7.* Damnat Cardanus: sed tamen vix ridendum: Nam & ad jugi clivum se demisisse nubem vidit *Scaliger*; & *Arist.* ipse id afferit, de iis præsertim quæ natura sua flores fundunt odoratiores. Matutinam promittere tempestatem: vespertinam serenum, nautæ & agricolæ observarunt. Causa in nubem crassitudine exoneratam aquarum, ratione posterioris ponitur; in plenitudinem nocturni humoris ratione prioris rejicienda videtur. Sed hæc animi gratia, in medium à Scaligero adferuntur. *Neque enim leve est incertæ rei certas adferre rationes.* *Scalig. Exerc. 81, f. 12.*

C A P V T X I I.

D E A D M I R A N D I S
quibusdam Meteoris.

O Stentorum veniunt nomine, quæ & in vicino aëre, & in sublimiore illo Siderum cœlo, perpetuo orbium circumvolutionibus, Dei jussu insolenter accidunt. Varietatem, non vetusta solum, sed & recentia observarunt tempora, D E V S, & puriores quædam effingunt Angeli, format & impius nonnulla. *Cassparus Peucerus in Theratoscopia.* Anno 1532 non procul ab Oeniponte miræ visæ sunt imagines. Camelus erat primus, flamma circundatus in orbem: altera lupus flammam evomens, & flammeo orbe septus. Sequebatur hunc Leo, cui vir cataphractus, in montium stans aditu, blande contrectabat jubam, blandiri hic vicissim videbatur. Iohannis Ducis Saxoniae, & Electoris mortem, hæ præcessere picturæ. Arbor primò erat marcida & everta; Expeditus hinc eques, truncatam ramis gestans arborem; tum magna & atra crux in densa nube. Tandem ex ea fulmen visum est excutibile, ingenti cum sonitu. Anno 1534, tertia die

die Iulii, in oppido Schleswich, à meridie cœlo fereno, conspecti in aëre Leones, ex locis diversis ad conflictum concurrentes. Cataphractus his assistebat hastam quatiens. Iacuit non procul ab equite humanum caput sine trunco, imperatorio ornatum diademate. Modico post intervallo, apri caput aculeatum visum, & duo Dracones ignem vomentes. Vnicæ deinde & amplissimæ urbis effulsit imago ad lacum positæ, classeque & terrestribus obsessæ copiis. Crux super hanc sanguinei coloris, conversi paulatim in atrum. Prodiit item alius Eques, igneo flagrans colore, Imperatorium in capite diadema gestans: quem insectus sine fessore equus. Postea in ampla planicie duæ ardentes enituerunt arces, alto vicinæ monti ad quam grandis aquila dimidium sui corporis post montis abscondens latus: aliquot ibidem pulli aquilarum, candido nitidi colore apparere: item Leonis supini caput insigniti corona: Gallus gallinaceus rostro feriens fodiensque caput tantisper, donec à trunco corporis delabere-tur solutum & evanesceret, corpore diu conspicio. Adstiterunt & alii Leones, & juxta Apri caput, Monoceros paulatim in Draconem conversus, aliaque plurima inusitatæ figuræ & magnitudinis animalia. Arsit & in celsa rupe arx duobus cincta exercitibus, & visa est integra regio, frequentibus oppidis arcibus & vicis referta. Sed mox totus tractus in quo hæc steterant, igne conflagravit correptus, & ruinas vastæ terræ stagnum amplissimum obruit, extantibus tantum turribus in eo loco, in quo antea magna illa urbs apparuerat. Ad ripam lacus grandis, Camelus bibenti similis constitit. *Anno vero 1545*, altero post Pentecosten die, visæ hæ in Silesia imagines. Duxit ab Oriente instructam Vrsus aciem cui ab occasu, armata manu Leo occurrit: intra exercitum utrumque lucidissima emicuit stella: mox inter sese congressi, dimicarunt acriter, ut destillare ex fauciatis sāguis, & exanima corpora

decidere viderentur. Inter præliandum Aquila sese supra copias Leonis, de alta rupe, alarum libavit remigio. Diremto quasi certamine, Leo inter suas fulsit cohortes, nullum Vrsi vestigium, sed prostrata jacuerunt cadavera, qua alter constiterat exercitus, quibus canicie venerandi astiterant senes. Finito prælio reduxit exercitum ad occasum Leo, quo aliquousque progresso, quidam albo & ornato vectus equo, ad pugnae locum à copiis rediit, atque in eum equum juvenem Cataphractum, ibi stantem collocavit, & versus ortum procedentem comitatus, cum cæteris speciebus evanuit. Sed quid prisca recenseo? vidit & ætas nostra mirabilia, hic ipse vidit annus. Anno enim seculi vigesimo septimo, duo in Pomerania visi conflagrare exercitus, victor Septentrionalis evasit. Trabs hunc procedentem ignea secuta est. *Mercurius Gallobelgicus.* Mense verò 1629 anni Martio, duæ in Misnia in infima aëris regione concurrere acies. Ex nebula illæ ita formatæ erant, ut videri vultus & ora potuerint. Victoriæ minor obtinuit, cæsus fugatusque major est. Futurorum hæc forsan præsagia, quæ ut eveniant animitus optamus, voto classem hanc tertiam concludemus. Utinam! Utinam!

THAVMA-

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATURALIS,

CLASSIS QUARTÆ:

In qua

FOS SILIVM
Admiranda.

*Hoc argumentum opum, hæc vera gloria existimata est,
habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit
satis tuba gemmarum potamus, & smaragdis texi-
mus calices: ac temulentia causa tenere Indiam ju-
vat: & aurum jam accessio est. Plin. l. 33 Histor.
Natur. in præf.*

SYLLABVS CAPITVM ET ARTICVLORVM.

Cap. I. De Fossilibus in genere.	XIX. De Lapide Vitraryo & Speculario.
II. De Marga & Terra figulorum.	XX. De Crystallo, Iride & Adamante.
III. De Terra Lemnia, Armenia, Silesiaca.	XXI. De Opalo, Smaragdo, Heliotropio & Topazio.
IV. De Sale.	XXII. De Amethysto, Hyacintho, Sardioniche & Onyrrhite.
V. De Alumine & Nitro.	XXIII. De Iaspide, Nephritico & Achate.
VI. De Chalcanto seu Vitriolo.	XXIV. De Rubino, Carchedonio, Sandastro, Chrysolito, & aliis nonnullis.
VII. De Naphtha, Petroleo & Maltha.	XXV. De Gemmis in corporibus animalium repertis.
VIII. De Pissasphalto, & modo condiendi cadavera.	Art. I. De Draconite, Chelonia, Alektorio, & Rubetarũ lapidibus.
IX. De Camphora.	Art. 2. De Chelidonio, lapidibus Astacorum, Limaciis & Bezoar.
X. De Succino seu Electro.	XXVI. De Auro.
XI. De Ambra, Gagate & Bitumine terreno.	XXVII. De Argento.
XII. De Corallio.	XXVIII. De Argento Vivo.
XIII. De Sulphure & Stybio.	XXIX. De Ære & Orichalco.
XIV. De Succis Lapidescenscentibus.	XXX. De Plumbo.
XV. De Magnete.	XXXI. De Ferro.
XVI. De Schisto, Galactite, Gypso, Selenite, Amianto.	XXXII. De Carne Fossili.
XVII. De lapidibus varias formas representantibus.	
XVIII. De Aetite, Enhydro, Cotricula, Pumice.	

ADMI.

123

A D M I R A N D A F O S S I L I V M.

C A P V T I.

D E F O S S I L I B V S I N G E N E R E.

HActenus fuere in superius orbis elevata culmen; in ipso abscondita recessu jam considerabimus; quæ, quia ope eruuntur humana, fossilia sapientes dixerunt, & terrarum, succorum, lapidum, metallorum includere nominibus. Gigni quidam à calore subterraneo existimant; Creati, primo à Deo, feminali quodam se propagare principio, alii sentiunt. Et certe ex vaporibus quibusdam fieri metalla, veritati haud absolum. In Perside non semel ærea Corpora hamatis sagittis similia, cœlo corruicante decidisse narrat *Avicenna*. In Hispania verò massa lapidea venis metallicis infecta è nubibus lapsa est. *Lydiat. de fontibus cap. 6.* Posterius scriptorum quorundam confirmat testimonium. Nam aurum Corbachii in Westphalia singulis quadrienniis crescit & recrescit in cumulis. Vena plumbi in Sclavonia in argentum quadragesimo transit anno. Squamma æris ficca, in anno in aurum. Ferrum in Silesia ad Saganum decimo refoditur anno. In Suecia limus ruber palustris, uno anno Soli expositus in bonum ferrum abit. Fessularum mons in Hetruria lapides plumbarios habet, qui si excindantur brevi temporis spatio, novis instaurantur incrementis. De ferro quod in Ilva Tyrrheni maris Insula effoditur, refert *Casalpini* l. 3, de *Metal. cap. 6*, terram metalli inanem quæ eruitur, dum vena effoditur, totam procedente tempore in venam converti. In India denique mons est Oromenus, in quo lapidicinarum modo, sal ceditur renascens. *Casalp. l. 1, de Metal. cap. 1.* Insigne verò illud est quod *Garzias ab Horto* de Adamante scribit *Simpl. India l. 1, c. 47.* *Adamantes,*
inquit,

inquit, qui altissime in terra visceribus multisque annis perfici debebant, in summo fere solo generantur, & duorum aut trium annorum spatio perficiuntur. Nam si in ipsa fodina hoc anno ad Cubiti altitudinem fodias adamantes reperies. Post biennium rursus illic excavato, ibidem inuenies Adamantes. Cæterum quomodo id fiat, difficile dictu est. Nulli potest facilius esse loqui, quam rerum naturæ pingere, lascivienti præsertim & in magno gaudio fertilitatis tam varie ludenti. Plin. l. 21 præfat. Haud tamen videtur absurdum, spiritum cum materia idonea coalescere, illam nondum bene excoctam aliis dimittere, hoc modo perpetuari. Certe fluxus venarum analogum quid vegetabili ostendunt naturæ, & relatio à Fribergensi Medico, in infossorum Metallicorum pulmonibus, apertis post mortem cadaveribus, ea ipsa metalla concreta reperta, in quibus laborare vivi; idem innuere videtur Sennertus de consensu & diff. Chymic. & Galenicorum.

C A P V T I I.

D E M A R G A E T T E R R A
Figulorum.

Marga est terra spissa & pinguis: at interdum ita fluida & alba, ut medullæ ossium in animatis non abfimilis videatur. Sæpius est dura, quæ pota sanguinis per ora venarum profusionem sistit; omninoque quas Samia vires habet. Effoditur multis in locis, apud Saxones præsertim. Goslarix duplex, quarum una cinereo est colore, altera candidior; ex qua fiunt formæ, in quas hi qui metalla figurant, ea liquida infundunt. Vtramque frigus acre in tenuissimas bracteas dividit: tametsi prior antequam vim frigorum acceperit, ex crassis constet crustis. Figulorum terra spissa, mollis, rara est. Ex pinguibus & spissis finguntur opera, quæ vis ignium non cito frangit. Ex iisdem fiunt vasa, quæ nec sorbent nec excoquant liquores: in quibus liquor

liquor qui aurum ab argento separat, & conficitur & conservatur. Opera figulina varias nobilitarunt regiones. Asiam, illa quæ fingeantur Pergami, quæ Trallibus, non ignota Coa, Samia, Aretina etiam mirifica. *Plin. l. 35, cap. 13.* Noriberga mittit fornaculas fictiles, in quibus venæ & metalla coquuntur. Ex argilla effossa ad arcem Rotenburgam fiunt catini, in quibus conficitur Orichalcum. Hi ex igne unâ cum Orichalco eiectione non rumpuntur, sed vitri candentis modo torquentur & trahuntur. *Agricola de illis quæ effodiuntur ex terra.*

C A P V T I I I.

D E T E R R A L E M N I A,
Armenia, & Silesiaca.

Terra Lemnia figillata alias dicitur. Hanc enim Sacerdos Dianæ patrio sumens honore, hordeo & tritico piamenti loco redditus, in urbem comportabat, aqua maceratam, ac in luti formam redactam deficcabat, ut mollis ceræ acciperet consistentiam; qua accepta sacro Dianæ muniebat signo. *Gal. l. 9 simpl.* Hodie quotannis non absque superstitione effoditur sexto tantum Augusti die. Qui fodiunt Græci sunt; puteus suavem emittit odorem. Foditur à Solis exortu sex horis & in una reconditur parte; nec lucem videt priusquam annus effluxerit. Exempta post eluitur, elota sacco injicitur, manibus miscetur, in globos fingitur, sigillo imperatorio notatur. Siccatur tandem & in scrinio obsignata Constantinopolim ad Imperatorem mittitur. *Stephanus Albacarius in Epist. ad Busbequium.* Ad lethalia prodest medicamenta; tentavit in lepore marino & Cantharidibus Galenus & expertus est. idem de ea testatur, in colle quodam juxta Ephestiorum urbem, in quo nulla planta vivit, solo veluti combusto effodi. *Armenia* terra ex ea Armeniæ parte quæ Cappadociæ confinis efferebatur.

batur. Contra dispnæam juvare asserit Galenus; ita ut quos non juvet, intereant. Bibitur ex vino consistentia tenui modice diluto, si aut plane febricareat, aut leviter ea tentetur; si gnaviter aqueo. Hodie habetur *Bolus Toccaviensis* in Hungaria, qui instar butyri contra catharrum valet, ita ut Armeniæ præferatur. *Crato in Epist. Silesiaca* Strigenfis Lemniæ etiam præfertur. *Sennertus Scient. Natur. l. 5, c. 1.* Inventor ejus *Iohannes Montanus Silesius*, qui scriptum de illa edidit; Conversum esse aurum, Dei providæque naturæ ordinatione, in præeminentem præparatum Medicinam transmutatumque, peculiariter adversus venena utilem, non minus quam Medicamenta, quæ magnis sumptibus ex auro Vngarico conficiuntur.

C A P V T I V.

D E S A L E.

Sal vel fit, vel gignitur. Fit è falsis fontibus, quorum aqua die excocta tandem in falem vertitur. Gignitur variè. Siccatur in lacu Tarentino æstivis Solibus, totumque stagnum in falem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. In Bactris duo lacus vasti, alter ad Scythas versus, alter ad Arios fale æstuant. Sed & summa fluminum densantur in falem, amne reliquo veluti sub gelu fluente, ut apud Caspias portas, quæ falis flumina appellantur. Apud Bactros amnis Ochus & Oxus ex appositis montibus deferunt falis armenta. Sunt & montes nativi falis, ut Indis Oxomenus, in quo lapicidarum modo cæditur renascens, majusque Regnum ex eo vectigal, quam ex auro & margaritis. Effoditur & è terra humore densato in Cappadocia. Ibi quidem cæditur lapidum specularium modo. Invenit & juxta Pelusium Ptolomæus Rex cum castra faceret. Quo exemplo postea inter Ægyptum, & Arabiam, cœptus est sub arenis inveniri:

ri : qualiter & per Africæ fitientia, usque ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum Lunæ noctibus. *Plin.* Ad mare tenuis quidam gignitur. Cum enim fervet æstus spumas agit, easque ad littora appellit & scopulos. Hæ autem abscissæ & in illis depositæ atque exsiccatæ, nonnullis in locis in salem convertuntur. *Dioscor.* Lacustris in Sicilia tanti est splendoris, ut quod tradit *Plinius*, recipiat imaginem. Colomeus gustum commovet ovi tosti sapore. Compactus in igne crepitat & exilit : at resolutus non item, ut nec ille, qui in lacubus ardore Solis exsiccatus gignitur. Agrigentinum in aqua exilire refert *Plinius*. Torrefactus nihil aut minimum de amplitudine sua deperdit : & humefactus perdit. Attamen salis acervi, qui ab Afris juxta Vticam construuntur, tam alti ut collium habeant speciem, Solis caloribus adeo obdurescunt, ut imbribus non liquecant, ferro difficulter cædantur. Observatum verò eos qui ad febres putridas dispositi sunt, cibis liberius sale conditis, ab illis præservari. *Math. de febr. pestil.* Agros etiam illius conspersu feraces redditos animadversum : obesæ verò mulieres, moderato illius in condimentis usu, fœcundæ fiunt. Abstergit enim uliginem, matricemque plus satis udam exsiccat, ut semen cohæreat. Viris quoque Lumbos incitat, & movet tentiginem. *Lemnius de Occultis l. 2, cap. 36.* Hinc Ægyptii sale non usi. Fœcunditati auxiliari, murium in navibus copia, & continentes mulierum salinarium pruritus argumento esse possunt. Nutrirî & cum cæteris in substantiam verti sentit. *Libavius Tom. 3 singul. l. 5.* Cum videamus ex nullo non corpore salem extrahi. Generatio pretiosissimarum in mari perlarum & corallii ex intimis saxis emergentis in brachia & ramos, veluti arboris divaricati, sali adscribitur. *Quercetan. de Medic. prisc. Phil. 2.* Ad hæc ad os Epilepticorum admotus eos excitat ; In Lypothimia tum ex resolutione spirituum, tum ex eorundem oppressione,
si la-

si labia eo fricentur, præsentissimum remedium est; Ore detentus vel deglutitus, ne in ventriculum ascendant Lumbrici, prohibet. Denique sitis & famis Antidotum esse, Caroli V in obsidione Tunetana exercitus testatus est. Periisset, nisi unusquisque unum aut alterum granum linguæ supposuisset. *Bicker. in præfat. lib. de sanit. const.*

C A P V T V.

D E A L V M I N E E T N I T R O.

A Luminis concreti variæ sunt figuræ. Scissum glebosi flos, vel asserum instar compressum est, vel singulatim canorum capillorum instar effloruit. Rotundum bullarum modo intumescit, vel foraminum fistulis, spongiæ quandam gerit speciem. Liquidum quiddam sua sponte exspirat, quod ita ignem olet, ut lapides quando eorum attritu idem elicitur. Cum in carbones ardentes positum, vel ollæ inclusum succensis torretur ignibus, in bullas tumet, & aliquid de sua deperdit substantia. *Plin. l. 31, cap. 10.* Nitrum in Clytis Macedoniæ optimum est, Calastricum vocant, candidum proximumque sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa canis ortum novenis diebus, totidemque cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri nec effluere. Iis autem diebus quibus gignitur, si fuere imbres, falsius nitrum faciunt, Aquilones deterius, quia validius commovent limum. Procreatur & ex urina animalium quæ in bonam ac umbrosam terram continuò cadit. *Ang. Salic. Vinc. f. 1, aph. 28.* Visui apparet candidum, tactui frigidum: in se tamen continet spiritum rubicundissimum, calidissimum & maxime inflammabilem. *Sennert. l. 5 Epitom. scient. natur. cap. 2.* Nullum odorem per se exspirat ustum, qui sensu percipi possit; calce tamen inspersa adulteratum vehementem.

mentem. Ægyptii suo nitro raphanos aspergebant, non aliter ac nos fale. Macedones aliquid de Calastræo ad farinam addunt, cum eam ut faciant panem, subigunt. Tenuissimæ Nili arenæ, quæ ut videtur, nitrosæ erant, ad dealbanda corpora Patrobio Nesonis liberto advehebantur. Nitrum etiam ex quo fit Halinitrum, est Servestæ & Bernburgi. *Georg. Agricola.* Terra illa imbres ultra cubitum non admittit. Huic simile est, quod lapidei parietes, cum in cellis vinariis, tum in locis opacis & tutis ab imbribus, qui ipsum solent eluere, ita exudant, ut polline videantur conspersi.

C A P V T V I.

D E C H A L C A N T O S E V
Vitriolo.

Optimum Romanum & Vngaricum; bonitas probatur cultro ubi affricueris. Si enim cupreo eum inficit colore laudatissimum habetur. *Quercet. de Capit. affect. cap. 30.* Constat, in occultis suis cuprum continere. Antiqui 31 pondere intra corpus accipiebant, vermes sic necabant, & venena fungorum. *Sennert. l. 5 Epit. Scient. Natur. cap. 2.* Albi portiuncula in aqua soluta, in pruritu ruboreque oculorum, feliciter illis inditur. *Plater. de dol. p. 313.* Spiritum illius causticum dicit Riolanus ut vitrum, in quo infit, exeat. Cum oleo Tartari antipathiam exercet. Uterque illorum acutissimus & acidissimus. Si misceas utriusque acrimonia perit, & liquor fit insipidus. *Boëth. lib. 2, de lapid.* Cum Nitro junctum, aquam argento dissolvendo dicatam repræsentat. *Minder. de Vitriol. cap. 9.*

DE NAPHTHA, PETROLEO
& Maltha.

N*Aphtha* bituminis Babylonii *περὶ θημω* seu colamentum est. Tantæ cum igne cognationis, ut etiam ex intervallo flamma transfiliat, & calore Solis facillimè incendatur. Narrat certè Plutarchus ab ignis in Ecbatanis cavernis, in stagnum quasi confluxisse collectam adeo ad ignem proclivem, ut antequam attigisset per ipsum splendorem circa facem incensum, aërem qui interfuit, sæpe inflammaverit. Id demonstraturos coram Alexandro barbaros, vicum ad Regis ducentem diversorium ea conspersisse, & in extremo admota face, eundem, ac si flamma correptus esset, apparuisse. Hinc addit Naphtham à quibusdam pharmacum Medææ appellatum, qua coronam & peplum Creontis filiæ inunxerit, & hac combufferit arte. Ex hac in Persia oleum conficitur medicum, quo illitum telum, si emissum lentius laxiore arcu (nam ictu rapido extinguitur) hæserit usque tenaciter cremat; & si aqua voluerit abluere quisquam æstus excitat acriores incendiorum, nec remedio ullo quam jactu pulveris consopitur. Paratur hoc modo: Oleum usus communis herba quadam infectum condiunt. Harum rerum peritia & diuturnitatem fervans & coalescens diu ex materia bene naturali similis oleo crassiori species gignitur apud Persas, quam, ut diximus Naphtham, vocabulo appellatur gentili. *Libav. Tom. 3 Singul. l. 2, cap. 7. Petroleum* liquidius Naphtha est. In Italia & regione Mutinensi è petra stillat candidum & ruffum, odore validissimo. In Sicilia fontibus innatat, quod Oleum Siculum appellant, & eo ad lucernarum lumina instar olei utuntur; ad scabiem jumentorum à Plinio laudatur. Scaturit & album in tractu Parmensi, apud Mejanam pagum.

gum. Tres ibi scaturigines. Excipiunt fingulo vel altero die hoc pacto. Aquam scopis quatiunt, oleumque in angulum coactum, vase excipiunt, in singulum diem libram semis maxime æstivo siccoque tempore. *Bauhin. ad lib. 1 Diosc. cap. 85.* Ruffa ad montem Zibethum hyberno tempore ad quindecim uncias, æstivo ad quadraginta quinque. Nigra colligitur in vico Allenfi concha & vellere. Quanto magis aquæ exhauritur, tanto magis olei excipitur. Aliquando ad ducentas quadraginta uncias. Variat ratione loci. Italicum in suo fonte non flagrat, Babylonicum facit. Mirum quod refert *Mathiol. in lib. 1 Diosc. cap. 82.* Habebat Hercules à Contrariis Ferrariensis in prædio suo puteum, in quem destillabat petroleum. Conduxit cémentarium qui obturaret; quia sine luce non potuit, dimissa candela. Accensum hinc petroleum, cum tanto impetu, ut & cémentarium ejacularetur, & putei læderentur latera. **M A L T H A** colamentum bituminis est limo argilloso mistum; cuius *Plinius l. 2, cap. 104* facit mentionem. *In Comagenes, inquit, urbe Samosatis, stagnum est emittens limum fragrantem. Cum quid attingit solidi adhæret: præterea tactus sequitur fugientes.* In ferruminandis muris calcis usum præbuit. Ad Babylonios muros extruendos adhibitam fuisse. *Vitruvius docet lib. 1, cap. 5.*

C A P V T V I I I.

D E P I S S A S P H A L T O,
& modo condiendi cadavera.

Pissasphaltum est bitumen cui pix incoquitur, Arabibus Mumiam existimat *Bauhinus*. Duplex autem hoc naturale & factitium, quo mortuorum cadavera condiebantur ex Myrrha & Aloe. Cæterum de condientibus & condiendi modo (dicimus hic de his cum in ea inciderimus) multa *Diodorus Siculus, & Herodotus l. 3.* Tres hoc munus absolvunt. Primus Grammaticus dicitur, posito.

posito humi corpore, quantum à sinistra incidatur, circa ilia describit. Alter est scissor, æthiopico latus aperit lapide, subitoque aufugit. Astantes enim factum execrantes lapidibus impetunt. Tum sequuntur salitores. Ex his scissuram per corporis interiora, præter cor & renes unus ducit; alter vino Phœniceo odoriferis immixtis lavat; dein Cadaver lotum, unguentis ex cedro & pretiosis per dies ungunt triginta. Curatum cognatis traditur, pilis superciliorum & palpebrarum servatis, ut dormienti videatur similis. Triplicem condiendi modum Herodotus docet. Primus cerebro per nares hamo extracto, & lapide Æthiopico ablatis visceribus, repurgant vino Phœniceo & odoribus infarciunt: tum omenta myrrha cassia & odoribus, excepto thure, contusis, complent & consuunt: dein per septuaginta dies saliant: tum cadaver ablutum & syndone involutum, gummi illiniunt, inque ligneam hominis effigiem indunt & reponunt. Alter est quo diebus septuaginta saliant, quod intestina educit. Tertius modus Pauperes ventrem dilutionibus abstergunt, per dies septuaginta sale arefaciunt, dein reponunt. Nec tantum hominibus hic honor, pertinuit, & ad bruta. Sacra enim quædam Ægyptiis, mortua syndone contexta, cum ululatu pectus percutientes sale aspergebant: ac cedri liquore quo diutius servaretur corpus unctum, in sacris asservabant locis. Pectori etiam varia includebantur idola. Invenit in thorace unius *Rondeletius*, viginti folia papyri antiquæ literis Arabicis inscripta. *Bauhin. ad l. 1 Diosc. cap. 85*. Cæterum apud Gallos tanta Mumia commendatio; ut nunquam ea optimates carere voluerint. Referunt Franciscum I in baltheo semper gestasse, nullum casum pertimescentem, si vel minimum ejus apud se haberet.

C A P V T I X.

D E C A M P H O R A.

Scribunt Mauri Camphoram lachrymam esse arboris, adeò patulis diffusam ramis, ut tantum locum reddere possit opacum, quantus homines capere queat centum. Addunt, lignum esse album, ferulaceum, & Camphoram in fungosa continere medulla. Incertum id, certius ex bituminis quodam genere fieri, hoc modo. Indicum bitumen quod ex nativa efflorescit Camphora, subjectis carbonibus in vase coquitur, partes tenuissimæ in candidum colorem versæ in operculum feruntur; quod ipsis collectis eam quam videmus, dat figuram. Nativam in India dari affirmant mercatores. Adeò amica est ignibus, ut si eos semel conceperit donec consumatur, ardeat. Flamina quam emittit lucida & odorata est. In aërem sublata & suspensa sensim evanescit, tenuissimæ partes in causa. Hinc medicamentarii in vase milium aut lini semen includunt, eamque sic obruunt. *Plater. de l. f. pag. 165.* Odor illius repugnat Veneri, pota, imò attacta genituram extinguit. Quia verò fertur ad caput, si rapuerit secum frigidos humores & gignere potest somnum, & homines antequam senescant canos reddere. Si cyathus aquæ, in qua tantum Camphoræ conflagrarit quantum nucem avellanam æquet, exhibeatur cardiacis & hystericis, statim liberantur. *Heurn. l. 2 Medic.* Frigidam esse putant Neoterici, adjecta ambra mitescere, & ne obfit ariditas, affundi oleum violarum. Experimento didici, inquit Garzias ab Horto, in oculorum inflammationibus nivis frigiditatem retulisse. *Mindererus lib. de peste* verò scribit, se, cum portiunculam unam ejus, ægros invisurus, deglutiisset, nonnisi prætenuem quandam flammam intrinsecus deprehendisse.

DE SUCCINO SEV ELECTRO.

ARborum succum quidam existimant ; Malè. Nullibi stant à mari stillantes resinis arbores , quæ decidunt in mare , ut ex iis fiat succinum. Certius est , pinguem terræ esse succum. Maxima pars invenitur in Borussia , sed & in Curlandia parte Livoniæ , non tamen tam copiosum. Capitur reticulis tanquam pisces. Cum Favonius aut Corus vehementius mare commovet, omnes ad littus convolant , reticula lino intexta in manibus. *Agricol. in lib. de fossil.* Ventis sedatis, sed mari æstibus fervente , ad fluctus recessum, ex fundo succinum hauriunt, similemque pulegii herbam , quæ in eodem crevit. Captum fertur ad præfectos, succini ponderi æquale salis substituitur pondus. Singulis mensibus aureorum Rhenens. decem millibus vendi dicitur. Apud Schetlandiæ Buchaniam equo major quondam appulit massa. Rustici ignari thuris locum ut impleret fecerunt. *Hector Boetius in histor. Scotiæ.* Effigies ex eo fiunt pretiosissimæ. Romani in tantis deliciis habebant, ut homines quamvis parva effigies, vivorum hominum pretia superaret. *Plin. Histor. Natur.* Affrictum trahit paleas , nisi oleo aut aqua imbuta fuerit ; in spiritu sicco quidam quærunt causam : at lactucam viridem traxisse vidit *Scalig. Exerc. 104, s. 12.* Quidam in transelementari facultate : ex accidenti id esse nonnulli judicant. *Fernel. l. 3 Med. cap. 4.* Spiritus enim habet penetrantes & acres , simulque glutinosos & pingues. Attenuati affrictu incalescunt , & facile res leves pervadunt, prorumpentes. *Libav. in lib. singular.* Frigidis cum occurrunt , coagulantur, coagulati versus originem retrocedunt. Calor enim à contrario rejicitur hoste. Si ex paleis & ferro tenuem miscueris pollinem , trahet succinum paleas , ferrum Heraclius. In littore ad Puccam

cecam cinereum est quondam effossum, quod postquam fuit attritum ferro, folia quæ humi jacebant, duorum pedum ab iis remotum spacio, in sublime sublata ad se traxit. Odor candidi est præstantissimus. Cum ramentis ejus pestis causa conclavia sufficiuntur, ad tertium diem odore suo permanet. Quodvis tenue igni accensum e flamma evolat.

C A P V T X I.

D E A M B R A , G A G A T E
& Bitumine terreno.

A Siaticum succinum Mauris est *Ambra*. Est terra submarina fungorum instar nasci quidam existimant; nonnulli piscem Aselun nomine, avidissimè eam prosequi scribunt, ejusque necem sibi consciscere, esu; quod cum sciant piscatores, funibus constrictum, exenterare mortuum. *Mathiol. in Diosc. l. I.* Verior sententia, defluere de fontibus in mare, ibi induratum ejici in littora. Cerebro familiaris est; ut sit, frigiditas facit insita. *Libav. l. 3 singul.* Cordi nisi à frigida causa occupato, nocere potest. Scilicet si spiritus incalescunt, & justo magis attenuantur, morbi existunt. *Heurn. l. 2 Medic.* Emplastrum ex ambra, calvis & imbecillitates ex frigore capitis sentientibus commodum. A gestante non percipitur ubi paululum assueverit. Quo debilior est foemina, mobiliorque eò facilius ab ambra & moscho ei convellitur uterus, & caput dolet. Vino infusa temulentos reddit. *Gagatis* nomen nigrum bitumen in mari induratum habet: quod æstus in littora Æstyorum simul ejicit cum succino. Fictilia ex eo inscripta non delentur. *Plin. l. 36, cap. 19.* Cum uritur, odorem sulphureum reddit. Mirumque accenditur aqua, oleo restringitur. Deprehendit fonticum morbum, & virginitatem suffitus. A virgine enim jejuna potus urina provocat. *Dalechamp. in Notis, ad l. c.* Nicander in

in Theriacis vocat ἐγγάγνιδα πότεραν. Interpres exponit Gagatem, quod magnus & pallefcens reperiatur in littore ad Ganges oppidum, Lyciæ. Strabo Gangitis lapidis nitorem τὸ ἐρπετὸν φεύγειν tradit. Bitumen terrenum aliàs *Lithanthrax* quod fit inflammabilis, & ad focos fabrorum ferrariorum utilis: Item *Ampelitis*, quod κνίπας enecet, *Pharmacitis* quod efficaciam medendi habeat. Erui in Scotia vidimus. In ditione etiam Leodienfi; ex quo si durum est globuli, quibus preces numerantur fiunt. Huc pertinent cespites bituminoſi, qui reficcati ignis ſunt apud Belgas fomentum. Effodiuntur etiam in Collao provincia Peruana, quam *Monardes* his verbis deſcribit: *In Collao provincia Peruana, locus quidam omnino nudus eſt, in quo nec ulla arbor nec ulla planta creſcit; quia terra bituminofa eſt, ex qua Indi liquorem eliciunt ad plurimos morbos curandos utilem. Ratio eliciendi hæc eſt. Terram in ceſpites ſcindunt, quo loco aprico ſuper perticas aut craſſiores arundines diſponunt, vaſis ad excipendum aptis ſubjectis. Solis enim ardoribus hoc bitumen liqueſcit, deinde remanent ceſpites ſine oleoſo liquore ad focum ſtruendum apti.* Ad lævam etiam in littore Pucici ſinus non longe à Cœnobio, quod vocant Olivam, reperiuntur concreti bituminis glebæ fatiſ duræ, ovo maiores minoresve. Omnes ardent accenſæ. *Agricola in l. de foſſil.* His adnaſcuntur arbuſculæ pallidæ, quæ piſces olent, altæ tres aut quatuor palmos. Carent radicibus, & ſicut patellæ, lepadæ vocant Græci, ad glebas adhærent.

CAPVT XII.

DE CORALLIO.

Corallium aliàs *Lithodendron*. Oritur ex ſucco lapideſcente. Eſt verò frutex ſub aqua marina viridis & mollis, baccas habens ſimiles cornis nativis, ſpecie & magnitudine, item molles ſed candidas. Reſectus ſtatim induratur. Omne

Omne priusquam præcidatur, viride esse videtur: interdum etiam unius corallii stirpes rami-que, partim sunt rubri, partim candidi, partim nigri. Maxima in mari Mediterraneo colligitur quantitate, & Massilienses quotannis adeunt piscatum, retibusque ex imis Oceani visceribus extrahunt. *Dispens. Chymic. l. 2, cap. 49. Linschottus part. 3 Orient. Ind. cap. I, ad caput Bonæ spei scopulos esse ait, in his corallium acutissimum, omnifarii coloris, Indi gestant, quia aruspices amoliri arbitrantur pericula. A fascinationibus infantes tueri vulgus sibi persuasit. Superstitiosum hoc, illud certum, quia gelidissimum est sitim sedare. Mercurial. l. 3, de curand affect. Collo admotum turbulenta somnia propulset, & nocturnos puerorum terrores compescit. Pansa de prorog. vitæ l. 4. Si à viro gestetur rubescit exuberantius: in pallorem muliebri devenit consuetudine. Lemn. l. 2, de Occult. cap. 22. Fuliginosi in foemina spiritus in causa, languidus in corallio calor, vaporosa ac mitis caloris innati in viro substantia. Inde & sinapis semen corallium si obruat, rubicundum efficit. Sunt verò & aliæ stirpes, quibus succus lapidescens concedit in mari primordia. In extero circa Herculis columnas & hymum & frutices lauri specie: in Indo junci & calami in rubro fungi; quæ omnia ejecta in lapides mutari, partim Theophrastus testis, partim Plinius. Huc pertinent Syringites, qui stipulæ internodio similis, perpetua fistula cavatur.*

C A P V T X I I I.

DE SVLPHVRE ET STYBIO.

Effoditur in Islandia ad Heclam montem, & quidem *ἄστυρον*. Luteum est quod in planitie sulphurosa, à Campanis Virgineum dictum, quod eo mulieres faciem pingant. Ita amicum igni est ut fragmenta circa ligna posita cum ad se alliciant. Græci & Romani ejus suffimentis

religionem expiabant ædium. Igni impositum morbos Comitiales deprehendit nidore. *Lusit & Anaxilaus eo, candenti calice, prunaque subdita circumferens, exardescens percussu pallorem dirum velut defunctorum, offundente convivis. Plin. lib. 35, cap. 15.* Chymici oleum seu balsamum ex sulphure adeo efficax conficiunt, ut neque vivum corpus, neque mortuum ad putredinem transire finat: sed adeo integrum tueatur, ut neque ulla cœlestis impressio, vel ab elementis profecta corruptio, vel ab ipsorum ortu inducta obesse ei possit *Weck. Antid. Spec. l. 1.* De Stybio pauca dicam. Insignis in eo dejiciendi facultas, ipsa comprobata experientia. *Mathiol. ad Diosc. l. 5, cap. 59.* Inciderat *Andreas Gallus Medicus Tridentinus* in pulmonum, cordis & ventriculi inflammationem; accessit ingens fitis; Epiglottidis tumor, cordis palpitatio, & capitis suffocativa ferè destillatio. Assumptis tribus stybii cum rhodo-saccaro granis bilem flavam unciarum quatuor pondere primo, post duarum librarum excrevit. Cessarunt Symptomata & pristina rediit sanitas. Idem sibi in pestilentia accidisse scribit *Georgius Hendschius Medicus*. Lucas etiam Contilis. Senensis, sumptis quatuor stybii granis, duodecim therebinthiæ resinæ portiones, quas ante quindecim devoraverat dies, evomuit. Parochus verò quidam Pragensis præ melancholia insanus, acceptis duodecim ejusdem granis, etiam per alvum eduxit bilem; cui ramenta carnis veluti admista: hæc magnos varices in partes dissectos præ se ferebant.

C A P V T X I V.

DE SVCCIS LAPIDESCENTIBVS.

Obliti ferè eramus *succorum lapidescentium*, hic addemus. Mira enim naturæ ludentis in iis opera. Interdum dum decidit lapidescit, interdum solum priusquam attigerit. Vterque ad Ambergam modus, ubi albæ ejus opera

pera existunt columnæ. *Agricol. lib. de effl. ex terra.* Quicquid eum imbibere lapis est, meatuum si adest capacitas. Hinc fontes lapidei, ligna & ossa invenies fossilia. Cum opifices orto bello, in Metalla Lydiæ circa Pergamum confugissent, obstructo exitu suffocati sunt; repurgatum post antrum: & amphoræ lapideæ, succo lapidescente repletæ, inventæ sunt. Habet Elboganus tractus abietes magnas cum corticibus: in rimis aurei coloris pyrites concrevit: Cracovicium in Bohemia arbores cum ramis; ex quibus angulatæ cotes, donum à Columbratii Baronibus Ferdinando I. oblatum: Hildesheimium trabes acervatim positas, quarum interdum eminent capita. Hæ ferro aut altero lapide percussæ, non aliter ac marmor Hildesheimium cornu usti virus redolent. Ibidem & lignum in lapidem mutatum, & in ejus commissuris. Ebenum reperitur fossile: quod etiam sparsum in aliorum lapidum cavernis, tanquam in alvo latere, non ignoravit *Theophrastus*. Specula, strigiles, vestes, calceamenta illata in lapidicinam, quæ in Assio Troadis, lapidem fieri, *Mucianus* author est. Lapidēs verò qui ex succo lapidescente concreverunt, plerumque sunt molles & fragiles. Ad Calidas Caroli IV. multinnumero conjuncti reperiuntur lapides, favorum modo cavi, dimidiati globi figura, magnitudine pisi. Ex guttis calidarum decedentibus nati sunt. Vasa vero fictilia, quæ in terra sunt inventa, urnæ fuerunt, de mortuorum in iis ossa: si quidem in omnibus operculo tectis cineres, in aliquibus etiam annuli reperiuntur. Talem in Bibliotheca Thoruniensi vidimus. Mos erat antiquis, ut notum urere, & usta reponere. In Italia etiam vitreæ inventæ sunt. Quatuor in agro Neapolitano repertas, Cæsar Carduinus habuit. Quid verò Veronæ acciderit, dicet *Bertius in descr. agri Veronen.*

D E M A G N E T E.

Magnes lapis est satis notus. Ejus effectus admirandi; duo præcipuè, Obversio ad polos mundi, & Tractio tum magnetis alterius, tum ferri. Quantum ad primum. In plerisque locis non exactè polos respicit, major aut minor interdum declinatio. Animadvertit id hoc seculum: decimo enim ultra Fortunatas Insulas gradu, ubi initium longitudinis à Cosmographis positum, cum polis mundi convenit, versus Orientem magis desleat. Circa Noribergam decem numerantur gradus, 16 in Norvegia, in Zembla 17, observavere Belgæ, Gilbertus quidam 23 prodidit. Vnde colligitur summam declinationem 23 graduum esse. Causam si inquirimus, diversa inter doctos sententia. Magnetis quosdam sub polo montes ponunt nonnulli, & similitudine naturæ moveri magnetem asserunt: alii ad stellas quasdam converti scribunt: alii in eo duo opposita puncta statuunt, quorum unum ad Boream, alterum flectatur ad Austrum: alii versus Austrum moveri judicant, quod operatio omnium Planetarum sit à Meridie: Falli hi videntur. Montes quanti & quales sint non satis compertum, & plures ejus in Ægypto mineræ. Polum exacte & directe non spectat, in Meridiano nisi constiterit. Punctum quod Austrum obvertitur, fortius esse judicatur. Insigne dant documentum fabri, dum in pixidum nauticarum indice, ei parti Magnetem affricant, quâ Meridiem vertitur. Sunt denique apposita loca, in quibus Eccliptica ab Æquatore versus Septentrionem declinat & Planetæ ab Ortu per Septentrionem cursus peragunt suos. Maximè probabile *Sennertol. 5 scient. Natur. cap. 4* videtur. Magnetem versus Polum moveri Australem, vel solum, vel si duos habeat Australem magis.

magis. Sufficiat nobis quod Scaliger scribit Exerc. 131. *Concors, inquit, atque consentiens natura sibi, rerum omnium tum superiorum tum nostratum connexione, admirabili serie hac, qua totum hoc unum est, perpetua necessitudine conjungit. Ita ut non solum sint in rebus tanquam gradus, aditus, recessus, separatis: verum etiam earum quae sejunctae penitus videntur, substantiarum commistiones.* Bodinus quatuor ex æquo mundi regionum indicem pronunciat Theatri Natur. l. 2. *Acus enim ferrea (verba appono) leniter attrita magneti, ab ea parte Magnetis, quâ antequam excinderetur è rupe, ad Septentriones spectabat, si ad æquilibrium acus statuatur, extremitas lapidi attrita, ad Septentriones convertetur. Eadem vis est in plagam Australem, si à parte Australi magnetis acus atteratur. Nec minor vis ab Orientali & Occidentali parte Magnetis, tametsi lapis seipsum ad regiones mundi convertere non potest, sed tantum acus ferrea: Id autem quod diximus, nisi experientia intelligi non potest. Si enim Magnetis fragmentum ligno natanti in aqua superposueris, & Magnetis latus, quod ad Austrum spectabat, priusquam de naturali sede dimoveretur, opposueris alterius Magnetis lateri, quod etiam ad Austrum spectabat, priusquam excinderetur, lapis natans refugiet in oppositam vasis aquei partem: sin partem Magnetis Septentrionalem, Australi parti alterius Magnetis in aqua natantis converteris, Magnes innatans repente accedet, & uterque utrique mirabili naturæ consensu conjugabitur, tametsi lignum vasis aquei intercedat. Idem quoque fiet, si vel acum ferream, in vase vitreo aqua pleno, & calami frustulo transfixum imposueris, ac manu Magnetis fragmentum teneas, latus unum Magnetis acum repellet, alterum attrahet. Hæc Bodinus. Traditionem quod spectat, Magnetem trahere de Æthiopico pronuntiavit. Plinius lib. 36, cap. 16, experientia comprobavit. Libavius. Ipse, inquit, cum hoc experirer, omnem scobem deteresi à Magnete, postea abradi ab eo pulverem ex propria substantia. Hunc instratum papyro vel lignea tabula, subtus adhibitus ille ipse quo abrasus pulvis fuerat, Magnes movit & tra-*

xit. Trahit autem Magnetem certa linea Magnes, quia ei spiritus cognatus inest, & Natura appetit ferturque ad simile quantum potest. Ferrum non minus certum trahere. *Cedit ferri duritia & patitur mores, domitrixque illa omnium materia, ad inane nescio quid currit, atque ut propius venit assistit, teneturque & complexu hæret. Plin. lib. 36. c. 26.* Inventa virtus, clavis crepidarum & baculi cuspidæ hærentibus, cum armenta pasceret inventor. Cæterum neque illud omni ex parte trahit excellenter; amussis recta videtur linea. Itaque qua virtus non porrigitur, convertuntur apices, & dum alter sese inclinat ad ferrum, accidit alterum averti & ferrum quasi respuere. Par ratio in diversis Magnetibus. In Sardinia Mediterraneis ad radices montium, qua parte Orientem vergunt, narrant Magnetem esse, qui trahat ferrum: in opposita qui abigat. Theamedes inde dictus. *Plin. l. 2.* Montes quorsum adimus? in unaquaque id videre licebit, si *Libanio* credimus, officina. *Syntagma. Artis Chym. Tract. 1. l. 1, cap. 19.* Oppositis partibus in uno eodemque lapide contrariæ; habetque sympathiæ, & antipathiæ exemplum in seipso, sicut viperæ, scorpiones, aliaque venenata, in seipsis & amicos suos & hostes habent. Tractionis aliquot apponam exempla. Severus Milevitanus vidit, cum Bathanarius quondam Comes Africae argentum inter lapidem & ferrum subter posuisset, ita ferrum de super motum fuisse, atque argento medio nihilque patiente, concitatissimo recursum, infra lapidem ab homine supra ferrum à lapide raptum fuisse. *August. de Civit. Dei, lib. 21, cap.* In Alexandria Ægypti laquearibus templi Serapis magnus infixus, statuam mediam in cuius capite ferrum erat inclusum sic tenebat, ut media nec solum, nec culmen attingeret. *Euseb. in Histor. Eccles. Speculum rotundum vidi, inquit Agricola, latum palmos tres, altum duos, in cuius concava parte superne conclusus erat Magnes. Agricola de subterr. Is globum ferreum ad imum*
Speculū

speculi collocatum, ad se traxit, ut ne densum quidem speculi corpus frangere & impedire potuerit ejus vires: globulus ferreus qui decidere solet, in sublime ferebatur. Sed accedamus ad causam, & unde hæc in Magnete vis inquiramus. Varii variè & quot capita, tot ferè sensus. Libavius l. 1, de bitum. cap. 12. Bituminosam in magnete naturam statuit, ad singularitatem cum ferro redactam, similitudine conspirationis misturæque qua eadem principia in ferro coaluerunt. Est, addit, ferreus spiritus bituminosusque communis utrique, sed non effluit continenter, tamque valide è ferro, sicut è magnete, propter diversam coagulationem seu commitionem. Alii occultæ istud tribuunt formæ: alii mutuum rerum naturalium adferunt consensum. Sunt in Macrocosmo, inquit Langius l. 2, Epist. 55 sub concavo orbis Luna pleraque quæ tacito virium consensu divinitus conspirant. Certe magnes ferri quædam vena est, & ex eo ferrum generari: Sennert. l. 5 Epitom. cap. 4, potest. Cæterum amittit vim trahendi magnes igne si agitaveris. Flagrans enim sulphureus provolat spiritus, ut Libav. l. 2 sing. putat. Vidimus, ait Porta Mag. natur. l. 7, cap. 7, non sine magna animi nostri voluptate, Magnetem accensis carbonibus tumultatum, cæruleam flammam sulphuream & ferream cructare, qua dissipata simul cum abeuntis animæ qualitate, trahendi beneficium amisisse. Cedit & aëris injuriis & ipsa animam educit vetustas. Prohibetur exitus unguinibus allitis, & porri tenacibus succis, addunt & oleum lateritium, Lemn. l. 4, cap. 10, de occultis: sed confessum negat Cardanus l. 7, de subtil. Nec ferrum rubiginosum apprehendit, multo minus rubiginem. Scalig. Ex. 112. Alias si scobs ferri pulvere defossa fuerit, aut ferrum ex altera parte tabulæ, nihil ut dictum, impeditur Spiritus.

CAPVT XVI.

DE SCHISTO, GALACTITE,
Gypso, Selenite, Amianto.

S*chistos* quo magis ferri instar splendet, eo durior est. In Missena nodi quidam nascuntur magnitudine nucis juglandis, adeo duri, ut incudi impositi respuant ictus. Missenum quatuordecim libras pendentem vidit *Agricola*. *Galactites* in Hildesheimio è fossa arenaria eruitur, singulis annis ex lacteo & glutinoso succo capit incrementum. Vnde nonnulli capitis magnitudine solent inveniri. Nutricibus quæ eum tritum cum aqua vel vino dulci biberint, foecunditatem lactis facere dicitur. *Gypsum* omne habet duri- tiem: in Saxonia in tractu Hildesheimio saccaro reperitur simile. Durum incolæ Hercinii & Thuringi urunt, ustum molunt, & aquis madefacto calcis vice utuntur. Ustum cuiuscunque coloris fuerit, candidum efficitur. Hominis imaginem è gypso facie ipsa omnium primam expressit, cera- que in eam formam gypsi infusa emendare insti- tuit Lysistratus Sycionius frater Lysippi. Ex gyp- so, quod constat ex crustis cinerei coloris murus Northusiæ in Thuringia est extractus, & portus Algeri Mauritaniæ Cæsariensis oppidi. *Selenites* est lapis qui plena nocte ad incrementum Lunæ solet inveniri, imo imaginem Lunæ, quia pel- lucet noctu, concipit, in dies singulos, crescen- tis minuentisque reddit. Non tantum vero per- spici potest, sed & rei quæ à tergo est imaginem reddit. Fert calores Solis & hyemis frigora; sed imbrium adeo impatiens est, ut si vel magnæ ejus moles ipsis fuerint expositæ corrumpantur. *Amianthus* fit ex proprio succo. Ignis adeò non inquinat ejus splendorem, ut nitidus, conjectus extrahatur. Semel accensus non extinguitur, o- leum nisi defecerit; Hinc Asbesti nomen; & quia plenis mulierum crinibus similis est, canitieque homi-

hominis, Bostrychitis & Corfoidis imposita vocabula. *Ardentes*, inquit *Plinius in foris conviviorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis splendescentes, igni magis quam possent aquis*. Eo oblita non accendi obsidione Athenarum sub L. Sylla compertum est. Hic lapis pectitur, netur, textitur. tametsi, quia brevis, difficulter. Conficiunturque ex eo non solum mappæ, sed etiam mantilia. Ex eo etiam quondam funebres Regum tunicæ, quibus induti in rogos ardentes imponebantur; ut corporum cinis à lignorum cinere secretus, in sepulchro condi posset. *Plinius* scribit, inventum hoc linum, pretia excellentium margaritarum æquare: hodie tamen vili venditur pretio.

C A P V T X V I I.

D E L A P I D I B V S V A R I A S
formas repræsentantibus.

L Apides varias repræsentantes formas multi sunt: hic quosdam recensere binus, nimirum, Trochiten, Entrochon, Encrinon, Enorchin, & alios. *Trochites* tympani est figura. Ejus pars rotunda lævis est, utraque verò lata, habet quandam quasi modulum à quo undique radii ad extremam orbis partem. In acetum positus bullas agit, & reperitur qui se de loco moveat. *Entrochos* ex trochitis nondum separatis constat: cujus trochitæ radios habent eminentes, in eo, qua parte duo committuntur, semper inesse cingulum retortum videtur. Trochitæ verò sic conjunguntur, ut unius radii ingrediantur in alterius strias. *Encrinos* effigiem liliorum exhibet. Cum enim angulata pars una separatur ab alia, quina utraque ostendit lilia. *Enorchis* fragmentis testium similis est: In diœcesi Trevirensi, cum cæmenta pro reparandis structuris eruuntur, nigricantes obveniunt lapilli muliebri referentes pudendum. *Diphyis* genitale utriusque sexus distinguente ostendit linea. *Idæi Dactyli* in Creta
ferreo

ferreo colore humanum exprimunt pollicem. Invenitur & lapis novæ Lunæ speciem habens, aurei coloris armatura vestitus. *Hæphestites* speculi repræsentat naturam, & in Sole siccam accendit materiam. Salfeldæ in Thuringia ex puteo viginti duas orgyas alto, effossus est lapis, solidi speciem præferens pectoris, longus sesquipedem, tres latus palmas, anteriori parte ubi costæ terminabantur sex crassus digitos, posteriori ubi vertebræ mediæ perforatæ tres. Spina vacua erat ab eo, quod medullam exprimeret. Extrinsecus autem lapidi color infidebat, aut niger, aut rarus: intus lapidi Arabico similis. Singularem procreasse naturam, credendum est. *Belemnites* figura est sagittæ, ex ampla radice, in tenuissimam deficientis aciem. Inest illi quædam quasi rima. Aurea armatura extrinsecus ejus investit radios, & ita sine arte nitet, ut speculi reddat imaginem. Cornu bovis limatum aut ustum, ex eo, si confricetur olet. Saxones eum vocabulo ex Ephialte & sagitta composito nominant, potumque contra ejusmodi suppressiones & notis ludibria habere dicunt.

C A P V T X V I I I.

D E A E T I T E , E N H Y D R O ,
Cotricula & Pumice.

A*Etites* lapis in diversis invenitur regionibus. In Misenorum regione tum maximè, cum torrentes ex assiduvis imbribus, terram eluunt. Olet hic Violam ob muscum adhærentem. Habet in se lapillos five calculos qui soluti conquassati sonant, Miseno plerumque adhærent; quidam & terram habent, ut Hildesheimenses: sed & aurum, ut Cyprii. Qui lapillum in alvo continet, is ut Græci perhibent, sinistro gravidæ mulieris alligatus brachio, per quod à corde versus digitum annularem minimo proximum arteria decurrit, foetum ne lubricæ excidat.

cidat matrici continet; sinistro parturientis femori, ita eam adjuvat, ut sine doloribus pariat, sed amoveri à partu debet ne uterus sequatur. Factum id in cujusdam civis Valentini uxore. *Francisc. Valeriola l. 1, Obser. 10.* Huic in partu alligatus, adminiculum fuit, non abstractus, mors. *Enhydros* aquam in se continet. Absolutæ est rotunditatis, in candore lævis, sed & ad motum fluctuat. Intus in eo veluti in ovis liquor est. Quin & liquidum bitumen suavi interdum odore, in faxis tanquam in vasis conclusum reperitur. *Cotricula* lapis est quo probatur aurum. Omnes tempore Theophrasti in Tmolo inveniebantur: in rivis Hildesheimiis hodie & Goselarianis. Inventarum partes quæ respiciunt Solem, meliores ad experimentum; deteriores, quæ terram. Illæ quippe ficciores: at ne auri argentique recipiant colorem, humor impedit. *Pumex* in iis quæ arserunt invenitur locis, ex terra excoctus vel lapide. Fistulas quia habet in quibus aër levis est & innatat, & quia humore caret, non comburitur. Qui curant vina, inferventis musti immittunt dolium, statimque fervor cessat. Potiores in certamine bibendi ejus sese farina muniunt, sed nisi immenso impleantur potu, periclitari Theophrastus testis.

CAPUT XIX.

DE LAPIDE VITRARIO
& Speculario.

Lapidum in ardente fornace fluentium tria sunt genera. Vnum gemmis translucidis simile: hinc & colorem illarum imitatur sola mollitudine discedit. Hujus generis est *Alabandicus*, qui liquatur igne, & ad vitri funditur usum. Secundum genus est illi non multum simile. Colores tot non habet. Tertium genus est lapidis vitrarii. Hic & proprias habet venas. Annebergi in metallo argentario, crucis repertus figura,

figura. Fribergi verò qui simiæ effingebat lineamenta : Extra terram etiam ejus inveniuntur fragmenta : sed cursu aquarum aut sui aut alterius generis poliuntur attritu. Candidus lapis uritur, tunditur, cribro secernitur, ex eo arenæ, ex his conflantur vitra. Id genus arenas vitri fertiles, Belus amnis, in radice Carmeli montis ortus in Phœnice, inter Ptolemaidem coloniam & Tyrum urbem, ad littus deserti marini, quæ fluctibus volutata, detritis nitescunt sordibus. *Plinius l. 36, cap. 26. Fama est appulsa nave mercatorum nitri, cum sparsi per littus epulas pararent, nec esset cortinis attollendis lapidum occasio, glebas nitri e nave subdidisse : quibus accensis permista arena littoris, translucens nobilis liquoris fluxisse rivos, & hanc fuisse vitri originem.* Cæterum non ex hac sola arena vitrum confici putandum est, tribus ejus portionibus una additur nitri ; ex quibus simul liquatis Ammonitrum oritur. Si deest nitrum, fossilis adimplet sal defectum ; si hic, aut marinus, aut cineres herbæ anthyllidis combustæ. Cum autem igne vitri liquefcit materia, spumas agit ; hæ vericulo detrahuntur ; mox concretæ in panes coguntur candidos, quibus sapor mistus, falsus magis quam amarus. *Ferunt Tiberio Principe excitatum vitri temperamentum ut fluxile esset : & totam officinam artificis ejus abolitam, ne aris, argenti, auri metallis precia detraherentur, eaque fama crebrior diu, quam certior fuit.* Nostro tempore Venetias, potissimum, vitrum nobilitat. Vidimus, qui ex eo ad lampadis splendorem varia formarunt opera. Neronis principatu reperta vitri arte, quæ modicos calices duos, pterotos (id est Pinnatos duabus ansis appositis) appellabant H--S sex milibus venderet. *Speculares lapides* huc refero, quæ materia erant lucida, ut *Basilus* scribit, aëris instar transparens. Fenestris veteres imponebant, ut nos vitrum. Nero Templum Fortunæ ex specularibus construxit, in quo qui erat, extrinsecus clausis etiam portis conspiciebatur, inclusa

clusa lux non transmissa apparebat. *Pancirolla l. 1, de Veter. Deperd.*

C A P V T X X.

D E C R Y S T A L L O,
Iride & Adamante.

DE ortu Crystalli dissentiunt scriptores. Vehementiore gelu fieri ex nive vel glacie author est *Plinius l. 37, cap. 2*, succum intra terram à frigore condensatum statuit *Agricola l. 6 fossil.* Prior videtur amplectenda. Non tantum id nomen postulat, sed & loci natales. Invenitur enim in iis ubi hybernæ nives sunt, in Alpium adeo inviis, ut plerumque fune pendentes eum attrahant. In Asia & Cypro aratro eruitur & à torrentibus deportatur. *Scal. Exerc. 119.* E rupibus Percinianis, quæ sunt in extremis Noricis, & summis ibidem montibus nulla humo tectis avellitur. Inest illi interdum argentum rude, plumbaginis colore. Varium eidem pondus. In India tam ampla est inventa, ut ex ea vas fieret, quatuor capiens sextarios. Livia Augusta unam in Capitolio dicavit, ex hac librarum quinquaginta amphora. Raro inveniuntur solitariae, una plures sæpius radice nituntur, junctim modo assurgentes, separatim modo: jacent nonnunquam affixæ, ut avellere arduum videatur opus. Omnis verò Crystalli mucro, ac universum corpus est sexangulus. A Solis liquari nequit calore, summa enim frigoris intensio, tantam ei soliditatem attulit, ut vinci modico nequeat. Impatiens tamen fervoris. *Bodin. l. 2 Theat. Naturæ.* Ardentissimis enim fornacibus, diuturnaue flamma liquatur, liquata rursus concrescit, & in calicem crySTALLINUM, liquor si infundatur calidus, rumpitur. Vertiginis putatur hostis appensa, & ex ejus poculo, illius bibitur gratia. *Plater. l. 1, de l. f.* Fiunt ex ea calices & trullæ, qualem à matrefamilias non divite H--S. C. L. M. mercatam

tam scribit *Plinius*. Habuit unam Pancirolla splendida materia, adeò translucentem, ut aër fere videretur, extremis solum visui expositis partibus. Continebat Chelidrum, qui ore aperto deglutiturus agnellum, ab opposita impediabatur cruce. *Panciroll. de Veterib. Deperd. l. 1. Iris* candida etiam gemma est. Si habet sexangulam formam, exposita Solis per fenestram penetrantibus radiis, arcus cœlestis in adversam parietem jactat colores. *Adamas* in multis invenitur metallis. Nucleum avellanæ non excedit Indicus, milii magnitudinem Cenchros: *Agricola l. 6, de fossil.* Multa de eâ Veteres. Nullis, nempe, ictibus frangi posse. Magneti vim adimere igni ita resistere, ut nunquam incalescat. Contrarium experti Neoterici. *Camër. Memorab. Medic. cap. 8, m. 42.* Nam & in scobem malleo redigitur, & ferreo atteritur pistillo. Ignibus cedit, & in calcem flamma diuturna redigitur. Attamen, quamvis igni appositus horæ spacio suum amittat splendorem, eundem recuperat politus, minuto splendore. Expertum, in mutuo attritu sic glutinari, ut facile separari non possit. *Bodin. Theatr. Naturæ, l. 2.* Visus ubi incaluisse trahere festucas: *Garzias ab Horto, l. 1 Arom. cap. 47.* Pulverem illius propinatum dysenteriam gignere hætenus creditum, falsum compertum. Devoraverunt quosdam mancipia ut furtum tegerent, integros illæsa egresserunt valetudine. Drachmæ unius pondere sub forma scobis propinatus non magis quam panis obfuisse dicitur. *Cardan. l. 2, tract. 5, Contrad. 9.* Turcarum Imperator 50000 aureorum pro uno dedit.

C A P V T X X I.

DE OPALO, SMARAGDO,
Heliotropio, & Topazio.

Opalus gemma est, quæ cum inclinatur, est illi carbunculi tenuior ignis, est amethysti fulgens purpura, est Smaragdi virens mare, &

re, & cuncta pariter incredibili mixtura lucen-
 tia. *Smaragdus* vicinum aërem proprio ita inficit
 tinctu, ut nec lucernis, nec Soli, nec umbris ce-
 dat. Hinc in aquam positus major apparet spe-
ctantibus. Qui non omnino virides ex illis nas-
 cuntur, vino & oleo meliores fiunt. Tantæ per-
 raro magnitudinis, sigillorum ut recipiant scul-
 pturas. Haud exiguus tamen in Cœnobio agri
 Lugdunensis; & qui Pragæ in Sacello Divi Ven-
 cessai visebatur, dodrante hoc major est. *Bodin.*
l. 2 Theatri. Longior Magdeburgi quem pars
 turritæ capsulæ, in qua Eucharistia gestatur,
 continet. Othonis primi capulum cultelli fuisse
 dicunt. Inventa aliquando in Cypro gemma est,
 cujus pars *Smaragdus* dimidia, dimidia *Iaspis*.
 Vis *Smaragdo* mira est. Venenorum & venena-
 torum hostis est morsuum: imò si ab iis vincatur,
 rumpitur. Coxæ mulieris alligatus partum pro-
 movere, ventri impositus, retinere dicitur. *Sen-*
ner. l. 5 Epitom. scient. Natur. cap. 5. Annulo inclu-
 sus, aut à collo suspensus, si nudam contingat
 carnem, ab apoplexia præservat. *Plater. l. 1, de l. f.*
 Cognitum mortui Domini digitis quibus fuit
 gestatus, obfilire. Rei veneræ quoque est im-
 patiens, nam si dum commiscantur corpora, con-
 tingat cutim, rumpitur. Non dubitavit *Albertus*
 asserere. Regi Hungariæ benevolentiam conju-
 galem exhibenti, in tres divulsam fuisse partes.
Heliotropium sanguineis gemma distincta est ve-
 nis. Dejecta in vas aquæ, fulgorem Solis accen-
 dentem, percussu mutat sanguineo. Extra aquam
 speculi modo Solem accipit, deprehenditque
 defectus, subeuntem Lunam ostendens. *Topazius*
 non translucet modò, sed etiam mirificè lucet
 exitque in colorem auro similem fulgor. Magni-
 tudine cæteras vincit gemmas. Inde enim *Arsi-*
noæ Ptolomæi Philadelphi uxori, facta statua
 quatuor cubitorum, & in delubro, aureum quod
 nominatur *saerata*.

DE AMETHYSTO, HYACINTHO,
Sardoniche & Onychite.

A *Methystus* sic dicitur, quod usque ad vinū accedens colorem priusquam eum degustet, in violam desinat. *Plinius l. 21, cap. 8.* Umbilico admotus, vini vaporem primo ad se trahit, post discutit; proinde ferentem vindicat à crapula. *Aristotel.* *Hyacinthus* fereno cœlo superbire dicitur impensius, nubilo obscurior. Pertinaci frigiditate densat corpora atque reficit, & gestantem à sæviente peste adferit. *Sardonix* ex Sardio & Oniche composita gemma; Unguis humani carnibus impositi speciem gerit inversa. Generosiores radices à quadam nigricante basi, *Onychas* primum repræsentant; hinc subrubente præcinguntur Zona, à qua in gyri modum alba ambiuntur linea; tum ampliore intercapedine in ampliorem meant circulum: postremo omnibus iis Zonis, altera quædam substernitur basis. Magnæ apud Græcos hæc gemma authoritatis. *Policrates* Samiorum Tyrannus tanti aestimavit, ut, cum faventi perpetuo fortunæ, iratam subungere vellet; annulum, in quo ille, in mare abjecerit. *Onychites* Coloniae, in Templo trium Regum palmo est latior. *Agricola.* Ejus venæ lacteæ ita discurrunt, ut duorum juvenum exprimant capita: nigræ, ut & serpentem, qui ex fronte superioris capitis, in inferioris descendat frontem, & caput Æthyopis, cui barba nigra. Id verò super mandibulam candidi locatum est capitis. Duo Onyches sub mensa confricati, adeò inardescunt, manus ut ferre nequeant.

C A P V T X X I I I.

D E I A S P I D E , N E P H R I -
tico , & Achate.

I *Aspis* femori alligatus uteri & sanguinis fluxum, nullo qui sistitur remedio, sistit; hæmorrhagiam autem Narium à collo suspensus. *Sennert. l. 5 Epitom. scient. Natural.* Super os stomachi adstrictus, per diem ad noctem ab Epilepticis portatus, si subsequatur sudor à paroxismo liberat; sin minus concidit æger. *Baccius de gemmis.* *Plinius* testatur undecim unciam à se visum, formatamque inde effigiem Neronis thoracatam. *Plinius l. 37, cap. 9.* Reperitur in Silice cærulei coloris, qui ad pedes novem durare solet, & inde vicissim saxum sequitur, arenarium fuscum, longum circiter duodecim pedes, jaspidis expers. *Agricola l. 6, de fossil.* Ex *Thatelis Iudæi* auctoritate, quædam peregrinæ ejus species inventæ sunt. Homo in quodam conspectus, huic scutum in collo, cuspis in manu, serpens sub pedibus: ei contra omnes inimicos virtus. Homo cum fasciculo in collo in altero; cujus virtus omnes discernendi morbos ac sanguinem restringendi. *Lemnius de gemmis Biblicis.* Galenum in digito gestasse fama est. Invenitur & cruce signatus viridis, ne quis submergatur efficax. Ad Iaspidem *Nephriticus* refertur; cui natale Hispania nova solum. *Sennert. l. 7 Inst. l. 5, p. 1, sect. 1, cap. 17.* Pinguis ei superficies semper, & oleo videtur illita. Variis formis effigiatum gestant Hispani. Stupendas ejus vires multa comprobant. *Vnzer. de Nephritide l. 1, c. 27.* Calculos collo appensus ita comminuit, ut per utrumque etiam oculum & totum habitum corporis quærant sibi exitum. Testis Lipsensis quidam Mercator, cui accidere talia, ita ut, ob falsedinem & acrimoniam fabuli, uterque rubuerit oculus. Destillationes à capite ad thoracem descendentes absumere, ejusdem

dem dicet uxor. Cum enim per trium septimanarum gestasset spacium, liberata est; à Medicis non poterat. Vrinam suppressam provocare, ibidem habetur. Singulare verò hoc, quod aliquandiu gestatus, ingentem excitet pruritum: Cessat tamen bidui aut tridui spatio, redit applicatus. Subcutaneos etiam parit cuniculos; qui si rumpantur, haud exiguum produnt arenularum copiam. Reparatur singulari ac secreto artificio, & præparati drachma una & semis, pro dosi, cum aqua petroselini & juniperi exhibetur. At nocet, saburra si ventriculum onustum invenerit. Ambigit *Libav. I Synt. art. Chymic. l. 1, cap. 14.* Vi propria an aliena ea faciat. *Evenit interdum (verba ejus) naturam stimulatam vel sola persuasione firmæque fiducia de aliqua re concepta id peragere, quod nos objecto, primum motum danti phantasia, adscribimus. Sed nec in omnibus par est efficacia, ut nec par assensus fidesque, nisi velis dicere, non tantum patientem debere esse calculosum, sed & talem dispositionem habere, ut lapidis vim admittere queat.* Et certè lapidem Nephriticum in multis inefficacem gestatu deprehensum est. *Achates* ex Siciliae fluvio ejusdem nominis nomen invenit. In illo ita discurrunt venæ & maculæ, ut modo palumbum exprimat, modò cornu, modò arbusculam unam, duas, pluresve ut nemus appareat. Vidit *Camillus Pisauriensis* quondam, in quo in planicie quasi septem arbores. In *Pyrrhi Regis Achate* novem Musæ à natura erant cum *Apolline*, & *Musis* sua insignia. Illa quæ unius coloris est, in olla plena olei cocto cum pigmentis, & intra duas horas subfervefacta, unum colorem ex omnibus facit minii. *Dalechamp. in Plin. l. 37. Agricola l. 6 fossil. Plinius lib. 37, cap. 1.*

CAPVT XXIV.

DE RVBINO, CARCHEDONIO,
Sandaſtro, Chryſolito, & aliis nonnullis.

R*ubinus* eſt coloris egregiè rubentis. Tanta interdum ejus magnitudo, ut ex eo vaſa ſextarium fere capiētia fiant. *Carchedonius* fic dictus quod apud Garamantas & Naſamonas in Syrtibus inventus Carthaginem deferrebat; alias Granatus. Illis ſignantibus quamvis in opaco ceras liqueſcere Archelaus autor eſt. Non comburitur etiam igne. *Sandaſtro* rufus in aureo color, intus fulgent aureæ guttæ, velut in tranſlucido ſtellantes, quæ quo plures fuerunt, eo precioſior eſt gemma. Quoniam autem ferè ſtellarum hyadum & numero & diſpoſitione ſtellatur, ob id Chaldæis in ceremoniis habita. *Chryſolitus* ſtellarum differt pluralitate. *Bochus* ſcripſit Hiſpanicum duodecim à ſe viſum pondo. Vidit ex metallis Germaniæ erutam *Agricola* glebam, quæ ex Chryſolitis amplius ſexaginta conſtabat, quadratæ figuræ omnibus. Maxima lata erat unciam unam, longo digitos duos; poliri propter molliciem non poterant. *Aſyctos* ſeptenis diebus calorem tenet excalefacta igni, nigra ac ponderoſa diſtinguentibus eam venis rubentibus. *Calcophones* nigra eſt, ſed illiſa æris tinnitum reddit, Tragœdis, ut ſuadent, geſtanda. *Catochites* Corficæ lapis eſt, mirabilis, ſi vera traduntur, impoſitam manum veluti gummi retinens. Gaſidanem Medi mittunt, naſcitur in Arbelis. Concipere dicitur, & intra ſe partum fieri concuſſa; concipere autem trimestri ſpacio.

DE GEMMIS IN CORPORIBVS animalium repertis.

Art. I. *De Draconite, Chelonia, Aleetoria
& Rubetarum lapidibus.*

Plures sunt quæ in animalium reperiuntur corporibus gemmæ, quasdam tantum apponam: Omnes enim recensere, *Synoptici laboris non est. Draconites*, five *Dracontia* è cerebro fit *Draconum*; sed nisi viventibus abscisso, nunquam gemmescit, invidia animalis mori se sentientis. Igitur dormientibus amputant. *Sotacus* qui visam eam gemmam sibi apud regem scripsit, bigis vehi quærentes tradit, & viso Dracone spargere somnifica medicamenta; atque ita præcidere. *Plinius l. 37, cap. 10.* Esse autem candore translucido, nec postea potiri, aut artem admittere. *Cinediæ* inveniuntur in cerebro piscis ejusdem nominis, candidæ & oblongæ, eventuque mirandæ, si modò est fides; prælagire eas habitum maris nubilo colore aut tranquillitate. *Chelonia* oculus est *Indicæ* testudinis, portentosissimæ *Magorum mendaciis*. Melle enim colluto impostam linguæ, futurorum divinationem præstare promittunt: quintadecima Luna & silente, tota die: decresciente verò ante Solis ortum; cæteris diebus à prima in sextam horam. Cæterum de *Draconis* gemma scribit & *Philostatus*, illique id adscribere videtur, quod *Gygis* præstitisse annulus dicitur. *Rhodig. cap. 11, lib. 6 Antiq. Læctionum.* *Aleetorius* ex cristati galli excinditur ventriculo, tenui membrana, aut pellicula inclusus, quarto à quo in spadonem & Eunuchum descivit anno. *Lemn. de Occult.* Forfan ex feminis vi caloris innati concrevit excremento, sicut lac in mammillis lapidescit. Conciliat viris favorem, & in geniali robustos facit thoro. *Rubetæ* proferunt lapidem,

pidem, ipsarum in illo nonnunquam imago. Non nisi autem annosis concrefcere folet. *Libav. lib. 3 singul.* Affervatur in familia Lemniana, magnitudine nucem avellanam superans. *Lemnius de Occult. l. 2, cap. 30.* Tumores à bestiis venenatis illatas, crebro discutere attritu, compertum est. De lapide *Bufonio* dicto *Grateriano*, pondere librarum medicinalium quinque & unciarum trium, minus didrachma, annales Icribunt Suevici. *Crusius Annal. Suevic. lib. 12, p. 3, cap. 37.* Res se sic habet. Anno post latam Domini nostri Iesu Christi ex virgine matre Dei Maria nativitatem 1473, post Divi Iohannis vicesimo septimo Iunii, Berchtholdus Gratterus tunc temporis Hopstachii habitans, postmeridianis horis, in sylvam ibat, quam vallem vocant Dipachianam, ad cædendas perticas pro circulis vinculisque doliorum. Eo in loco audiebat sibilum strepitumque magnum juxta rivum in ea valle, cumque procul quid rei esset, contempleretur, incredibilem variorum serpentum, viperarum & rubetarum inusitatae magnitudinis conspexit cumulum, una caterva varie implicitorum. Quantum ipse conjectura poterat consequi: Cupæ lotoriæ majoris amplitudinem implere poterat multitudo. Ipse vero perterrefactus non audebat propius figere pedem; locum tamen notabat ramo deciso defixoque in confinibus. Eo die bis reversus lustravit collegium istud serpentinum, deprehenditque tandem pene omnes adhuc una commorantes cumulatim. Quocirca relictis illis domum se recipiebat re clam habita usque ad diem tertium, quo in sylvam rediens cognoscebat dilapsam illam lernam, & nihil bestiarum residuum præter bufonem interemtum, & anguem in humore glutinoso, albo, crassoque instar spermatis ranini splendente, & in vicinia ejus lapidem istum Bufonium, quem arreptum detersumque secum reportabat domum, & reservabat spe cujusdam ex eo utilitatis. Postquam autem (fere ante centum annos) iste Gratterus in oppidum migravit, lapis salubriter hominibus pecudibusque admovebatur uti sequitur. Servatur Bufonius à majore natu domus Gratteriana, neque facile accommodato datur, nisi pignore quinquaginta aut

centum florenorum, præsertim exteris. Inter plurimas virtutes prædicatur eximiam vim obtinere ad tumores malignos, venenatos, biliososque & Erysipelatodes, apostemata item, & bubones, præsertim pecori fascinato prodest. Solent illum in sacculo calefacere, & nudum applicare affricareque loco affecto. Conferre ajunt adversus sagarum incantamenta, maxime lasis puerperis & infantibus fascino. Vt primum accommodatur excantatis, multis sudat guttis. Admoveretur etiam peste laborantibus ad cor roborandum. Extrahit idem venenum ex corde & carbunculis anthracibusque pestilentissimus. Consumit, dissipat, emollit duritias, tumores, varices &c.

Art. II. De Chelidonio, lapidibus Astacorum,
Limacis & Bezoar.

Chelidonium ac si ab hirundinibus desumatur dictus est: formatur tamen ex fulvi coloris Iaspide. Dextro alligatus brachio contra phantasticas ex melancholica illusione cogitationes valet, Lunaticos & insanos sanat, inque oculorum peculiarem vim habet affectus. Plater. In capite etiam Astacorum fluviatilium lapilli resident, acerrimo immerfi aceto, motum habereprehenduntur. Quercet. in diat. s. 3, cap. 7. Pulvere illorum ad drachmam semi cum vino albo, renum feliciter conteruntur calculi. Henri. a Bra. de Calc, Lapis Limacius linguæ subditus, miram inciendâ saliva obtinet facultatem. Vdam efficit linguam, & humorem fluitantem, sitimque ad calorem reprimat. Alligatus, dentitioni confert infantium. Plin. l. 30, cap. 5. Lapidem coluber aquaticus in suppositam ejicit aquam vomitu, funis si caudæ alligatus fuerit. Holler. l. 1, de morb. inter. cap. 39. Hic tantarum in absumenda aqua virium, ut statim absumat eandem. Ventri igitur hydropici appressus; aquam in totum consumit paulatim. Plater. l. de vita. Lapis Bezoar in hirci & capræ potius cujusdam Indicæ montanæ nascitur ventriculo. Sennert. l. 5 Epitom. scient. Natural. cap. 4. Corticatum

ticatum autem quid, inquit *Sennertus*, & ut sic dicam camelatum generatur ex parvo initio, quod sæpe palea est, cui humor quidam adhærescit & agglutinatur, & hinc ex multis quasi laminis lapis iste coagmentatur, major in seniore, minor in juniore capra; omnesque laminæ tam internæ quam externæ læves sunt & splendentes. Rasis experimento edoctus contra omnia eum commendat venena. Non modò haustus, inquit *Mathiolus* in *Dioscor. l. 5, cap. 73.* sed etiam adalligatus, ita ut nudam finistri lateris carnem contingat, omnia superat. Addit præterea *Abdalnarchus*: *Lapidem quem vocant Bezahar, jam ipsi vidimus apud filios Almirama custodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac prope regiam adem Cordubæ rependit initio belli.* Lachrymam cervi lapidem esse Bezoar placet quibusdam. Ajunt enim cervos senio obrutos in oriente serpentes in escam sumere, esu rejuvenescere. At veneni superandi causa, in flumine mergi, exerto tantum capite; sic manentibus lentum ab oculis defluere humorem, Solis ardoribus excoctum, in lapidem inibi concreescere. Glandis ei imago, & delapsus ab oculis ab attendentibus excipitur. At diversa esse tamen existimantur. De lachryma autem cervi, quam se in Musarum thesauris habuisse carissimam scribit, hæc habet *Scaliger Exerc. 112.* *Ante centesimum annum in cervo nulla est. Post eam ætatem accrescit ad oculi canthum, ipsis ossibus, atque in os protuberans concreescit ea duritia qua cornu superat. Quæ parte prominet rotunda est insigni nitore coloris fulvi, non sine vestigiis aliarum venularum. Tantalæ vitæ ut penè tactum effugiat: ita enim sese subtrahit, ut propemodum seipsam movere videatur. Adversus venena remedium præstantissimum. Peste correptis datur cum vini momento. Vnde tantus cietur sudor, ut penè totum solvi corpus credas. Hucusque *Scaliger.* Qui accuratè de eo instrui cupit, *Bauhini de lapide Bezoar tractatum* inspiciat.*

Actum de Mineralibus hætenus, succedunt Metalla, primo Aurum. Hoc in propria invenitur vena, & in saxis splendore candidis, in pyrite item proprio, in ferri aliquoties. Repertæ in Hispania decem libras excedentes massæ, aratro in Galitia scissum. *Iustin. l. 44.* In montibus Gilovienfium pondo duodecim avulsam de filice massam, scribit *Dubravius*. Venceslao Regi exhibitam addit. A formicis apud Indos (magnitudine hæc Ægypti luporum) egestum & conservatum. In Æthiopiæ maris Insulis tanta ejus copia, ut Equos talento incolæ permutarent. *Plin. l. 6, cap. 36.* Rerum uni nil igne decedit; imo quo sæpius arsit profecit ad bonitatem. Limonis tamen succus hostis est ponderi; *Lemnius Occult. l. 2, cap. 36.* Et si auro liquefcenti gallinarum membra misceantur, consumunt. *Plin. l. 29, cap. 4.* Calorem animalium aliquid in illud posse *Wendlerus testatur, in prognostico anni 1619.* Saginata à quodam Gorlicensi Senatore gallina est, & quatuor circiter volumina auri malleando in folia ducti comederat. Mactata pura inventa est intus: in pectore tres aureæ lineæ visæ; artifex obduxisse credebatur. In alterius occisæ ventriculo, nummos aliquot ad medietatem consumptos inventos, scripsit *Schnitzerus Epistol. 50.* Huc facit & id quod Zacharias à Puteo habet *In Clavi Medica Spagyrica & Chirurgica.* Dum Patavii, inquit studiis operam darem, accidit quod Gallina domestica mensam adscendit, super quam muliebria ornamenta reperiabantur, & inter alia preciosa quædam margarita (quæ pendebat annexa cuidam inauri industriose ab artifice constructæ, & quibusdam aureis cucullis circumcirca obductæ) quam margaritam una cum inauri gallina deglutivit, & deinde quatuor aut quinque horis transactis prædicta inauris jactura detecta, ancilla

cilla quadam id fecisse gallinam pensitavit, quoniam superioribus diebus eandem gallinam quandam Italæ Gazetam dictam, deglutivisse animadvertit. Itaque gallina illa interfecta, statimque ei ventriculo semoto ac inciso, una cum margarita in aurem nondum in ventriculi cavitate trajectam, sed in ejusdem orificio contentam, calidissimam, tactuique ceræ instar cedentem invenimus, & ipsius ornamenta pene ab ejusdem calore consumpta erant, quæ in auris brevi temporis curriculo deinde cum refrigerationem suscepit; ac caliditatem contractam dimiserit, dura evasit, sicuti prius reperiebatur, omni ejus forma orbata, ac demum cum altera inauri ponderata, tertiam partem ejusdem ponderis penè amiserat. Sed ut ad aurum redeamus. Nullum metallum laxius dilatatur aut numerosius dividitur, utpote cujus uncia in septingenas & quinquagenas pluresque bracteas, quaternum utrobique digitorum spargantur. Plin. l. 33, cap. 3. In fila tenuari, & sine bombycina etiam texti, non est quod comprobem. Nota moderna luxuria. Agrippinam Plinii vidit ætas, edente Claudio navalis prælii spectaculum, assidentem ei, indutam paludamento auro textili, sine ulla materia. Quamvis vero igni invictum persistat, chymicè tamen resolutum tam spirituosum evadit, ut si vel ferrea agitetur spatula, vel alio incalescat modo, mox cum sonitu flammam concipiat, & potentius unius ejus operatur scrupulus, quam dimidia pulveris tormentarii libra. Crollius citante Sennerto, cap. 18, de Cons. & dissens. chymicorum. Pauca certe ejus grana perpendiculariter centrum versus si ferantur, mensam ligneam transverberare valent. Quercetan. Causa spiritus nitri & sulphuris auri contrarietas: Cum enim oleum vel sal Tartari, solutioni auri infunditur, sal Tartari se cum sale communi, imo Alumine & Ammoniaco unit, atque hinc sibi relictum aurum ad fundum descendit, & si quid de salibus his cum auro relinquitur, id aqua calida abluitur. Sennertus de Consen. & Dissen. Chymic. & Galen. cap. 19. Relin-

quitur vero solus nitri spiritus, qui se auro univit penitus. Is ergo si incalcescat, sulphuris auri percipiens præsentiam, & sese opponit, vires conjungit, & impetu facto ac cum strepitu erumpit, atque accenditur. Reddi an possit potabile disputatum hætenus; posse experientia demonstravit. Nam Clarissimus vir Franciscus Antonius Londinensis Medicus in formam mellis redegit, ut probaretur, certas, ad præcipuos Germaniæ Medicos, doses misit. *Iohan. Vincent. Finckius in Enchiridio Dogmatico Hermetico.* Nullam tamen alendi vim habere existimat *Heurnius l. 1, aphor. 24.* Quia inter aurum potabile & solidum præter concretionem & fusionem nihil interest: Et si purioribus nequit homo ali Elementis, inanimatoris & destillatis ali difficulter poterit: Fieri etiam posse, factum ostendit. Libram unam argenti vivi unica liquoris rubicundissimi guttula in aurum Kellejus Anglus convertit; & tantarum hic pulvis virium, ut uno grano quinque tingeret millia, & uno decem circiter auri puri extraheret uncias. *Sennert. de Consens. & Diss. cap. 2.* Quid & *Theophrastus* fecerit, notum ex Neandro, notum ex Oporino. *Neander in Geographia. Oporinus in Epistolis.* *Nicolaus Mirandulanus* Carpi aurum ex ære fecit, fecit & Hierosolymis: suntque tantorum testimonia, ut impudentis sit rejicere. *Picus Mirandula Apollinaris* plus quam viginti se tenere aurum conficiendi modos sancte affirmabat. Hinc illi Romæ Epitaphium, *Auri ex plumbo collectori.* Quidam specie differentia inter se permutari non posse judicant. Quid obstet non video? Forma plumbi in aurum non convertitur, sed decedente, subsequitur ista. Materiæ ubi communio, symbolizatio ibi fit necesse est. Plantæ in sua perfectæ forma species, in chylum nihilominus mutantur. Nec fucatum putetur. Formæ rerum nobis ignotæ sunt, ex proprietatibus cedit notitia; huic cum omnes inhæreant, quis dubitationi locus? Difficile id tamen & caute tentandum. Chymicus

micus excellens Penotus erat, quàm miserè in extemo suos canos deposuerit senio, notum dotis. Vox illius. *Se si alicui malum vellet quem aperta vi aggredi non valeret, authorem ipsi Chymia exercenda futurum. Sennert. lib. cit.* Cæterum varia ex auro facta opera, omnibus exploratum est. Helioabalus aureis vasis ventris excepit onus. Xerxes platanum auream habebat, sub qua consueverat sedere. Rex quidam Ægypti filiæ cadaver in vaccam deauratam condidit. *Agricola in observ. Metallicis.* In citeriore verò Germania intra Danubium vites extitisse, quæ claviculas & plerumque candicantia folia ex puro auro germinarent author est *Alexander.* Causa additur. Cum ibi aurifodinæ sint, subtus coalescere in radicibus aurum, & una ingenitum ac condensatum occulta origine dum germina emittunt vires, mirabili naturæ constituto aut decreto stellarum, aurum simul erumpere. *Alexand. ab Alexandro l. 4. genial. dierum.*

C A P V T X X V I I.

D E A R G E N T O.

ARgentum purum multis in locis effossum est: in duobus tamen in Germania præsertim. Ex Snebergenfi fodina tantum est extractum, quantum vicies centena aureorum Rhenanorum valerent millia. Aberthamenfis centum quinquaginta millia dedit. Tantum antè aliquot centenos annos Fribergenfis, quantum Bohemiæ regnum empturo suffecisset. *Agricola in præfat. in decem fossil. libros ad Henricum Principem Misenæ.* Itaque Henricus Princeps grandem ex argento prope Northulam statuit arborem, ut eorum foliis, (pars horum aurea, pars argentea) nobiles qui feliciter in equestri decertassent certamine, donaret. Grandes vero aliquando eruuntur massæ. Tempore Alberti Saxonis Snebergi tanta, ut ea loco mensæ in fodina usus fuerit, dicens. *Fri-*

dericus Imperator potens & dives est, hodie tamen ejusmodi mensam non habet. In valle Ioachimica pondo decem Talentum Atticorum quondam eruta dicitur. In varias illud format natura figuras. Arborum modo, modo capillorum exhibet specie. Color illi est albus, invenitur tamen & viride. Rude subito impositum igni exilit. Cum plumbum nigrum cum eo permistum, in magno coquitur catino, partim in Molybdænam, partim in Lythargirum mutatur: Vbi verò diutius arserit, aliquid deperdit. Acria ipsum corroduunt. Varia ex eo opera. Apud Tectosagas molæ argenteæ fabrefactæ sunt inventæ. Clypeum Barchini Asdrubalis argenteum, pondo centum triginta octo fuisse, scribit Historicus. Ex argento puro facta passionis Historia, & duodecim Herculis labores, ad Regem delati Ferdinandum. Ad Carolum Imperatorem columna ex argento conflata. Ipse è Mexico advexit Cortesius. Precium ad quadraginta novem aureorum computabatur millia. *Majolus de Metallis.* Dianam in cervo cum canibus & ipsi conflata vidimus; horologium à tergo, varia circa insectorum genera, vivis fusa imaginibus. Mensam referebat sustinens, variis intus instructam rotulis. Currebat illa, quati horum videbantur capita, retrovolutæ ubi istæ fuissent. Ferax argenti præsertim India. Notæ Potosi fodinæ, de quibus apud Geographos. *Bertius in Geographia.* noti & Hispaniarum thesauri. Novem vicibus centum quadraginta quinque aureorum milliones advectos, qui novere scriptum reliquerunt. *Boterus in Hispaniæ descriptione.* Quinta argenti portio quinque auri si inerit, fit Electrum. Ex quo quondam calices, ideo quod venena deprehenderet. Namque discurrunt in calicibus arcus cœlestibus similes, cum igneo stridore & gemina ratione prædicunt. Ad lucem argento splendidius cernitur. *Plin. l. 33, cap. 4.*

C A P V T X X V I I I.

D E A R G E N T O V I V O.

PVrum in lacunis invenitur, cum aquæ quibus venæ stillant minium madefecerint. Eo enim modo cogit, & in argentum vivum vertitur. Idem ficcatum ad formam redit minii. Ex ejus venis uberrimi scaturiunt fontes & herbolo virent cespite. *Vitruvius l. 8, cap. 3.* Nam qui hujus scrutantur venas, mane mensis Maji fereno, nebulas in montium emergentes vertice, ac instar lanæ super cespitem pendulas, observant. Ingens ei cum auro sympathia. *Plater. l. 2, del. f. c. 3.* Nam si in corpore sit, auro propinato educitur: nec argentum inaurari poterit, Mercurium nisi adhibueris. Mirum; Ex morbo Gallico inunctus, si aureum in ore gestet anulum linguaque hinc inde volutet, argentum vi quod corpori innatat in anulum devolvitur, argenteus eximitur, nitet, si igni admotus fuerit. *Lemnius l. 2, de occult. cap. 35.* Hinc certè cum omnia ei innatent, aurum solum immergitur. Ignem refugit adeò, ut si non detur per inferiora aditus, superiora petat: quibus clausis premit opercula. *Vnzer. l. de merc. cap. 1.* Hinc annulo reconditum & admotum saltare ipsum facit. Panis in clibano, pisa in olla, ova ad ignem, guttula si imbuantur, risum movere choreis poterunt. Fertur verò super ignem in fumum halituosum, sed non dissipatur. Ille enim vase receptus & custoditus, in priorem argenti paulò post redit speciem, nec quicquam pristini detrahatur ponderis. In planiciem fusum non humectat; inde ficcum existimatur. Falso. Natura enim in sphaericam comprimit figuram; & ambiente plumbagine prohibetur adhærescere. *Palm. Constant. de morbis Contag. l. 3, cap. 4.* Perpetua eidem mobilitas. Pars terrena optime excocta, aër & spiritus in causa. Adeò enim sunt conclusi ut exire non possint: Exire quia conantur, mo-

ventur. *Marc. lib. 4, cap. 6.* Vfus ejus varius est. Mauri, cum ardore Solis omnia torrentur, id in lacum effundunt, atque injecto corio super ipsum strati se refrigerant. Immissum in aurem, inde in cerebrum, Epilepsiam excitat. Spiritus enim animales dissipat. *Heurn. de Cap. affect. cap. 33.* Aqua in quam argenti vivi infusa fuerit portio si ab eo colata bibatur, lumbricos mirifice pellit. Obstetrices ubi gravidæ in partu diu laboraverint, ultimo remedio argentum vivum scrupuli exhibent pondere. Avellanæ per foramen immissum & occlusum, sericoque rubeo à collo suspensum à peste præservat. *Quercet. l. 2, pesti. alex. cap. 5.* Tot illius animadversa experimenta, ut necessario præ aliis laudetur. Si verò ventrem appensa tangat, ad curationem colicæ singulariter conferre scribit. *Plater. de Dol. cap. 13.*

C A P V T X X I X.

D E Æ R E E T O R I C H A L C O.

PVrum æs invenitur & in propriis venis & in argentariis. Massulæ effodiuntur varia figura, stiriarum, globorum, virgularum. In officinis in quibus argentum ab ære secernitur, in rubro luteum est, quod Regulare vocant: in rubro fuscum, quod Caldarium. *Agric. in libr. fossil.* Illud mollius etiam dilatatur non funditur tantum: hoc funditur sed duci non potest. Cadmia tinctum in aureum abit colorem, & Orichalcum dicitur. Igni accenditur, liquefcit, funditur; sed in magno catino vim ignium non tolerat, nec alternatim cum rebus quæ aurum & argentum purgant positum, sed planè consumitur. Putrefactionem non metuit; & ne alia metuant facit. Hinc monumentum ære perennius apud Horatium, & Ægyptii videntur ideo tabulas æreas imposuisse cadaveribus. Acutos etiam mucrones æreos olim cadaveribus infixos fuisse, testatur *Pierius in Hieroglyphic.* Tales Venetiis apud Lauredanum

danum imagunculas, vidit *Camerarius Hor. subcis. Cent. 1, cap. 14*; ex conditis sumptos cadaveribus Lauredani affirmavit filius. Opera ex ære recensentur varia. Centum Babylonis portæ celebratæ sunt literis, & Æneus amphorarum triginta crater, quo Cræsum donarunt Lacedæmonii. Florentiæ facellum Divi Iohannis, quod Baptisterium appellant, tres æreas habet valvas deauratas. Ex eodem Solis apud Rhodios Colossus. Septuaginta ille cubitorum altitudinis fuit. Post quinquagesimum annum terræ motu prostratus, multis etiam jacens miraculo. *Plinius l. 34, cap. 7*. Pauci pollicem ejus amplectebantur. Majores erant digiti, quam pleræque statuæ. Vasti specus defractis hiabant membris. Spectabantur intus magnæ molis saxa, quorum pondere stabiliverat constituens. Duodecim annis tradunt effectum trecentis talentis. Inter septem mundi receptus miracula.

C A P V T X X X.

D E P L V M B O.

TRiplex plumbum est, candidum, cinereum, nigrum. Prius sui non reperitur coloris: lapilli tamen subalbi ex quibus conficitur. Ex eo corroso facit aceti vapor cerussam. Cinereum Snebergi effoditur. Cum argentum ex eo excoquitur, totum ignis consumit. Ex nigro vasa quadrata fiunt, in quibus ex falsa sal excoquitur aqua, ex nitrosa nitrum. *Agricol. in observat.* Hæc liquore plena aëri exposita, pluvias designant, guttulas foris si conceperint. Nihil eo ferventius: attamen si succo malvæ aut Mercurialis manus oblinas, inoffense tractare licebit liquatum, celeri modo id perficiatur motu. *Lemn. l. 2, de occult. cap. 34*. Argentum gravitate vincit; visum tamen innatare liquato. Fugaces forsan instabilis in igne plumbi elevantur parres, argenti, quia non evaporant, subjacent. *Libav. l. 2, Epist. Chymic. ep. 98.*

Augeri tum mole tum pondere dicitur, si in ædi-
bus subterraneis, aërem habentibus turbidum,
condatur, ita ut quæcunque illic ponuntur, situm
celeriter colligant. Plumbea statuarum vincula,
 quibus earum annectuntur pedes, sæpenumero
 crevisse visum est, & quædam adeò intumuisse,
 ut ex lapidibus dependerint crytalli modo.
Αυσπιτήδειον esse experientia inditum. *Fernel. de lue*
Veneræ, cap. 7. Cum enim Empirici suasu dimi-
 diam ejus pulveris quidam per dies quindecim
 cum cibis comedisset libram, arthritidem pulsu-
 rus, quæ ingerebantur plumbeum assumebant
 nidorem, & quæ ejiciebantur, plumbeo erant
 infecta colore. In Medicinæ tamen usum venire
 compertum. Id enim refrigerat. Quare & mor-
 taria atque pistilli ex eo confici solent; in quibus
 si terantur liquores qui ex utriusque oriuntur
 mixtura, frigidiores fiunt. Utiliter laminæ Ve-
 nereorum substernuntur lumbis, si quando pro-
 pter crebras Veneris exercitationes, somniis ve-
 xati semen emittunt. Talibus Calvus Orator co-
 hibuit libidinem, ut vires corporis studiorum cu-
 stodiret labori. *Plinius.* Musici olim pectori im-
 posuerunt easdem, ad cantica exclamanda. *Isido-*
rus. Chartam plumbeam supinus pectore sustinuit
 Nero, conservaturus vocem. *Suetonius in Nerone.*

C A P V T X X X I.

D E F E R R O.

MEtallorum omnium vena ferri largissima
 est. Cantabriæ maritima parte, quam O-
 ceanus alluit, mons præruptè altus, in-
 credibile dictu, totus ex ea est materia. *Plin. l. 34,*
cap. 14. Rarum in India. Hinc ferri quatuorde-
 cim libras ducentis quinquaginta auri, juxta In-
 sulam Zabur permutatas fuisse scribitur. *Pegaffet-*
ta. Nascebatur quondam in China Azzalum In-
 dicum dictum, adeoque bonæ temperaturæ in
 acie, ut quodlibet incideret ferrum. *Pancirol. l. de*
Novis

Novis repertis. In Sicilia & Lusatia effossim nova incrementa accipit, & terra arborumque trunci, ferri, in incremento, acquirunt materiam. Liqueori denso primò illa similis, magis magisque indurefcit postea. *Agricola in observat. metall.* Cum excoquitur aquæ modo liquefcit, postea in spongiæ frangitur. Tenuiora ferramenta oleo restingui mos est, ne aqua in fragilitatem durentur. *Plin. lib. citato.* At in Insula Palmosa fundi nequit; quin & in Æthalia. *Strabol. 15. Bertius in descript. Ilvæ.* Aceto & alumine illitum fit æri simile. Smolnicii (oppidum est montis Carpathi) ex puteo extrahitur aqua, & in locatos triplici ordine infunditur canales, in quibus ferri portiones in æs vertuntur. *Agricola de Metall.* Minutum autem quod in fine canalium locatur ferrum, talis aqua ita exedit, ut fiat quasi quoddam lutum. Id in fornacibus postea excoctum, æs purum bonumque redditur. Omni cupro amicissimum est ut simul juncta mutuò sese amplectantur. Poëtæ Veneris & Martis implicavere fabellis. *Minder. de Vitriolo cap. 1.* Aristonides cum exprimere vellet Athamantis Clearchum filium præcipitare volentis furorem, & præcipitato illo residentis poenitentiam, ferrum & æs miscuit, ut rubigine ejus pernitorem æris relucente, verecundiæ exprimere tur pudor. *Plin. lib. citato.* Aquæ immersum candens in chalybem faceffit, aceto malleos respuit, ut frangatur potius quam duci possit. Hinc Lacedæmoniis mos numismata ex ferreis conflare baculis, aceto mergere candentia, ne, fragilia reddita in alios depromerentur usus. *Plutarch. in Lycurgo.* Causa si quæritur acetum intimos ferri subire meatus dicendum est. *Bodinus l. 2 Theatri.* In fornacibus quibus in massas componitur, tanti à percusso vapores, ut lanugo quædam sensim augeri videatur; quæ à pariete multiplicata dependet. *Albert. Magn. in libris de Animal.* Ejus tanta vis est, ut nunquam aduri possit ignibus. In orbe novo herba est cui nomen Cabuja seu Hent-

quen, ex illius frondibus filum subrufum admixta arena, ferrum fecat. *Ovetan. histor. l. 7, c. 10.* Squamma ferri ficcandi vim habet. Calceis imponunt qui graves odore habent pedes. Flos vero ferri candidissimus est & levis, ramulos interdum habens corallio fimiles, filorum interdum subtiles nexu. Fiunt ex eo globi, qui è tormentis mittuntur.

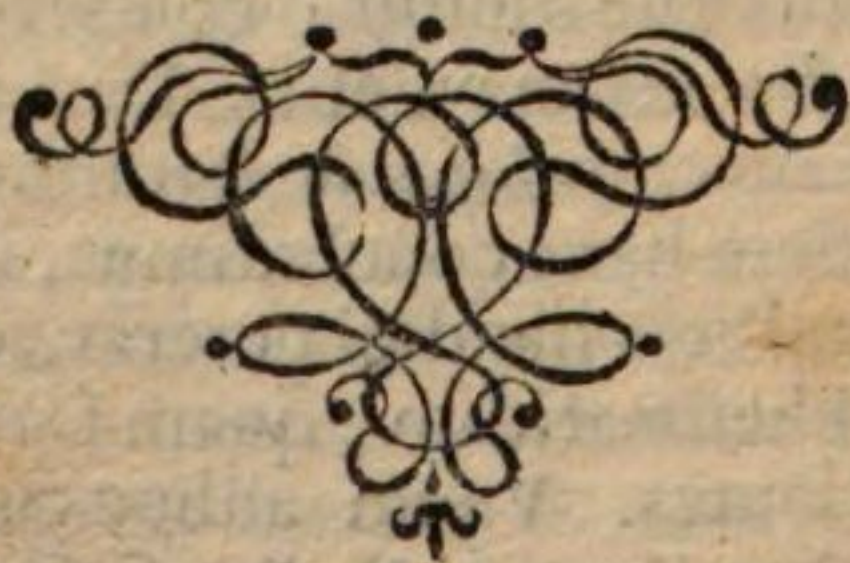
C A P V T X X X I I.

D E C A R N E F O S S I L I.

A *Ndreas Libavius* vir de re Medica & Phyfica meritissimus, narratum olim fide Ienenfium Schroterorum ait, ad vallum Erfurdicum juxta portam Divi Andreæ, occasione valli in altiore molem attollendi, carnis crudæ, haud exigua eruta frustra fuisse: illamque musculosam bubulæ quam simillimam (nisi quod ossibus careret) fuisse, Hubnerus in Epistola ad Libavium affirmat. Sed quia die Iovis se tantum offerre, fossiores garriebant, suspicio fraudis in prudentiorum animis orta est; & postea astu detecta, impostores carceri mancipavit. Quamvis autem hic impostura Carnem fossilem nobis objecerit: non est tamen absurdum dicere, cum Libavio, dari posse eandem. Certissimum est veterum dogma, Terram (addo Aquam) esse matrem animalium quorundam illorumque imperfectorum, quæ homonyma producuntur generatione. Ex utroque igitur commisto lutum constitui potest animali instructum principio, quod modo & in animal integrum procedit, modo deficit. Sicut in genere perfectorum informes interdum gignuntur massæ, suo interdum instructæ complemento. Illud prius si fuerit, & tamen adminiculis præsentibus suo non frustratur motu, molam concreti sanguinis, aut carnis instar fieri consentaneum est: Non aliter ac cum illo materia disposita, ad os terminata, in os transit, quod Cornu

nu fossile nuncupatur. Sic Conchulas in altissimos montium verticibus fabulosis Marga & marmore putrefacto repertas Historiæ referunt; quas quamvis diluvii universalis reliquias esse existiment: tamen non est verisimile tot annis mundi, tot injuriis expositas, durare potuisse, cum marmora ipsa tandem solvantur. Quod si ex exanguî actu gigni sanguineum animal absurdum esse existimas; absurdum ego quod dicis exemplis demonstrare potero. Nilo recedente ex limo Sole tepefacto nascuntur animalia; quorum alia perfecta, alia semiperfecta glebæ concreta visuntur. *Diodor. Sicul.* Altius intra terram gignitur rana venenata, ut nulla foramina quæ videri possint, appareant, cum saxorum commissuræ cuneis dividuntur, teste *Agricola*. De pluvia carniû & sanguinis plures extant historiæ, idque non Sole exugente cadavera, sed humore alterante dispositum, fieri debuit. In fossa oppidi Beichelsteinii infra ex falice foetidus sanguinis erupit fluxus. Spiræ ex panibus exisse dicitur: Suidnicii vellus nivis cruentum grandinis modo decidit. Et quid plura? Chymici ex Satyrio Symphito majore, Androsemo herba, pane vinoque succum plane sanguineum confici agnoscunt, qui digestionibus debitis in cruentæ molæ amplius coagulatur substantiam. Ex sulphure quod in oleo lini coquunt, massam conficiunt quæ hepatis formam repræsentat: volucris denique Orcadica arboris fructus esse dicitur; comprobari in appendice Classis sextæ videbis. Dari igitur posse carnem fossilem cum *Libavio* statuimus, & hoc discursu Classem hanc concludimus, illa quæ de Diabolis metallicis hic dici poterat, ad Thaumato-graphiam Pneumaticam, quam Deo dante dabimus, rejicientes. Vnum adhuc cujus oblitus sum addo. Cum *Henricus II Rex Galliarum Bononiæ* esset allatus est ad eum ex India Orientali ab homine incognito, sed ut apparebat, moribus barbaro lapis stupenda specie & natura, videlicet lumine & fulgore mirabiliter

liter coruscantibus, quique totus veluti ardens incredibili splendore micabat, & jactis quoquo versus radiis ambientem aërem luce nullis fere oculis tolerabili latissime complebat; erat & in eo mirabile, quod terra impatientissimus, si cooperiretur, sua sponte & vi facto impetu confestim evolabat in sublime; contineri vero includive nullo loco angusto nulla hominum arte poterat, sed ampla liberaque loca duntaxat amare videbatur: summa in eo puritas, eximius nitor, nulla sorde aut labe coinquinatus, figura species nulla ei certa, sed inconstans & momento commutabilis; cumque esset aspectu longe pulcherrimus, contrectari tamen sese impune non patiebatur, & diutius contra adnitentibus aut obstinatius cum eo agentibus incommodum afferebat; quod multi multis spectantibus sunt experti: si quid fortassis ex eo enixius conando detrahebatur, nam durus admodum non erat, nihilo minor fiebat hujus virtutem ac vim esse ad quam plura cum utilem, tum præcipue regibus necessariam agebat hospes, qui miraculum ostentabat, sed quam revelaturus non esset, nisi ingenti pretio prius accepto. Hæc ut in literis Ioh. Pipini oculati rei testis, qui in familia A. Mamorantii M.E. medicinam faciebat, ad Anton. Mizaldum & ipsum insignem Medicum pridie Ascensionis Bononia datis perscripta sunt, ita trado, (inquit Thuan.) & amplius discutienda physiologis relinquo. Nam Veteribus qui de rebus hujusmodi scripserunt, similis lapis necne cognitus fuerit, nec Pipinus iis literis se scire dicit, nec ipse affirmaverim. Thuan. l. 5 Histor. Tantum.

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATURALIS,

CLASSIS QUINTA:

In qua
PLANTARVM
Admiranda.

*Flores odoresque in diem gignit natura: magna, (ut pa-
lam est) admonitione hominum, qua spectatissime
floreant, celerrime marcescere. Plin. l. 21, Histor.
Natural. cap. 1.*

SYLLA.

SYLLABVS CAPITVM

CLASSIS QVINTÆ.

Cap. I. De Plantis in genere.	Cap. XII. De Chameleo-
ne , Cariophyllis &
Cichorio.
Cap. II. De Absinthio,
Aconito & Anti-
rhino.	Cap. XIII. De Croco, Ce-
rasis , & Cachi seu
Ciccata.
Cap. III. De Aloë , A-
gallocho, & Anthe-
mide.	Cap. XIV. De Corno, Cu-
presso & Cucume-
ribus.
Cap. IV. De Ammi, A-
quifolio, Aspleno, &
Arbuto.	Cap. XV. De Cœpis, Che-
lidonio , Cannabi, &
Conserua.
Cap. V. De Arundine,
Asseral, Agnacath.	Cap. XVI. De Cicuta,
Ciacompalon & Coc-
co.
Cap. VI. De Agno Scy-
thico , Æschinomine
& Amfiar.	Cap. XVII. De Doroni-
co , Dracone , Eleo-
meli, Echio, Eryngio
& Euphorbio.
Cap. VII. De Balsamo &
Betel.	Cap. XVIII. De Elate-
rio , Elleboro , Eupa-
torio , Erito & Fa-
niculo.
Cap. VIII. De Betonica,
Betula & Buxo.	Cap. XIX. De Ferula &
Ficu.
Cap. IX. De Batat, Ba-
xera, Brusathaer, &
Baaras.	Cap. XX. De Fraxino,
Fungis & Fago.
Cap. X. De Cachi, Caca-
vate, Cassia, Carduo-
maria & Corallina.	Cap. XXI. De Guajaco
& Gentiana.
Cap. XI. De Cinnamomo
& Cedro.	

Cap. XXII.

Cap. XXII. De Genista,
Gingibere & Hipe-
rico.

Cap. XXIII. De Hele-
nio, Heliotropio, &
Hiuca.

Cap. XXIV. De Im-
pia, Iunipero &
Kali.

Cap. XXV. De Lauro,
Lentisco & Lino.

Cap. XXVI. De Larice,
Lilio, Lysimachia &
Loto.

Cap. XXVII. De Ma-
labathro, Malis pu-
nicis Assyriacis, nec-
non arbore Mangucis
dicta.

Cap. XXVIII. De Mos-
cho & Musco.

Cap. XXIX. De Man-
dragora, Malva &
Moro.

Cap. XXX. De Napel-
lo.

Cap. XXXI. De Nycte-
greto, Nubiæ grano,
Nuce Moschata &
olea.

Cap. XXXII. De Pal-
ma.

Cap. XXXIII. De Pla-
tano, Pomis & ar-
bore Pater noster
dicta,

Cap. XXXIV. De Pi-
pere, Plantagine,
Pimpinella, Poten-
tilla, Pavida & Pa-
pyro.

Cap. XXXV. De Quer-
cu, Rhabarbaro &
Rapo.

Cap. XXXVI. De Ra-
nunculo, Ruta, Ros-
marino, Rhodia &
Rosa.

Cap. XXXVII. De Scor-
zonera, Scilla, Salvia
& Scordio.

Cap. XXXVIII. De So-
lano.

Cap. XXXIX. De Si-
napio, Satyrio, &
Saxifragia majore.

Cap. XL. De Therebinto
& Thure.

Cap. XLI. De Tritico &
Thymo.

Cap. XLII. De Tab-
co.

Cap. XLIII. De Trifo-
lio, Teucrio, Tely-
phono,

*phono, Taxo, Thapsia,
& Thauzargent.*

Cap. XLIV. *De Vite.*

Cap. XLV. *De Xagua
& Zuccaro.*

Cap. XLVI. *De miracu-
lis aliis quarundam
arborum.*

Cap. XLVII. *De Prodi-
giis arborum.*

ADMI-

A D M I R A N D A P L A N T A R V M.

C A P V T I.

D E P L A N T I S I N G E N E R E.

INanimatorum *θεώματα* vidimus, animatorum jam videbimus. Inter hæc primo plantæ occurrunt, non quod dignitate præcedant, sed quod communem viventium in se habeant gradum. Vegetans enim illa informat anima; nutricem, auctricem, generatricem, cum suis subordinatis facultates proferens: accedit his specifica forma, per quam una quæque constituitur, operatur, ab aliis distinguitur. Corpus illarum certis partibus absolvit natura, quæ ligni, matricis, corticis, radicis, caudicis, rami & furculi, florum dein & fructuum nominibus definivere Physici. Hisce variantibus summa in plantis varietas. Ortum illis terra tribuit, indita in creatione facultas, & quia qualitatum magna variatio, magna & in his conspicitur. Expresse Moses; *Herbascat terra herbulas, herbas sementantes semen, arbores fructiferas edentes fructum in species suas, in quibus suum sit semen super terram. Porta l. 2. Phytogn. cap. 1* vero cum è profundissimis ædium fundamentis egestam humum convassasset, atque sub dio exposuisset, paucis post diebus, è variis terræ qualitatibus, varia herbarum prodiere genera, Neapolitano cælo, soloque familiaria, conspexit. Mari-tare quasdam necesse est. Hinc maris & sceminæ confusa in illis principia sunt. At falsum imprægnari favonio, quod *Plinius* scribit. Exarescunt, quæ plurimum fructificant. Consumitur enim nutrimentum; & ultra D. Thomæ Insulam, Auster tantum spirare dicitur; alibi duo tantum per vices venti. Cæterum non in omnibus omnia plantarum genera locis crescere, certum est. Nam &
juxta

juxta Romam castaneæ ægre proveniunt & circa Bosphorum Cimmerium, in Panticapæo urbe, omnimode laboravit Mithridates Rex & cæteri incolæ, sacrorum certe causa laurum, myrtumque habere, non contigit. Quod vero & sub alio cælo novæ repertæ, ut Tabacum pridem ex America petitum sylvestre in radicibus Sylvæ Thuringiacæ inventum. *Libav. l. 4, de origine rerum*, aëri semina omnium habenti, quæ cum aqua pluvia deferantur, in plantas abeant, adscribit *Anaxagoras*; putrescentibus aquis cum terris mixtis *Diogenes*: ventis deferentibus alii. Providentiæ divinæ nos tribuimus; quæ non omnes secundum individua produxit plantas; sed in paradyso digessit optimas, cæteras reliquit extra, quasdam virtute instituit, suis in apricum prodituras temporibus. Vitam quod attinet, calore in terra vivunt, frigore consumuntur; renasci iterum quasdam, olea ad radicem exusta, post germinans, apud *Theophrastum* testatur *lib. 2, de plant. c. 4*. Extra terram etiam vivere, cæpæ & allium, quæ post multos menses à terra separata, sine ullo terræ alimento germinant humore multo & crasso stipatæ. *Marcell. lib. 4 histor. medic. mira. cap. 12*. Vires plantarum stupendæ sunt. Observatum inflam-mari vulnera per noxiarum si divagemur loca, sanari morbos, si per salubrium. *Mathiol. in Diosc. Præfat.* Hemionitidis contractu splenetici sunt sanati; substrato in calceis nudis pedibus chelidonio, icterici; tamdiu quispiam lippitudine non tentatur, quam diu Sylvestris rumicis radicem secum nitidissime habuerit. Desinet stranguria cruciari, qui Tamaricis lignum ardens sua extinxerit urina. Varie illos digerunt medici; ex signaturis cognoscere Chymici docent, & *Neapolitanus Porta*. Cujus membri referunt figuram, illi prodesse, probatum putatur. *Sennert. de Cons. Chym. c. 18*. Sed de his alibi plura, si dies voluerit. Nunc luxuriantem in Plantis naturam, & secreta pandentem sua, videamus, & pie admiremur.

C A P V T I I.

D E A B S I N T H I O , A C O -
nito & Antirrhino.

Absinthii mira in multis natura est. Amarum ipsum, aqua tamen ejus stillatitia dulcore imbuta invenitur. Hinc imis partibus & ipsum dulce Mesue commentatoribus videtur. At tenuitati externarum partium res debet ascribi. Hæ in vaporem resolvables, ignis magis attenuatæ calore, facile resolvuntur, & amaritudinem remittunt. *Mathiol. in Diosc. c. 24.* Lixivium, ex quo sal ejus paratur, manus ita afficit, ut sensum tactus fere amittant. *Mathiol. de febr. pest.* Creditum est, infantes, si antequam duodecim septimanas excedant, succo absinthii in manibus & pedibus inungantur, neque frigore, neque æstu, per totam lædi posse vitam: corpus totum si infricetur, scabie non laboraturos. *Guerth. in append. ad memorab. Mizaldi.* Aconitum, omnium venenorum est ocysimum. Tactis enim genitalibus femineis sexus eodem die mortem inferre dicitur. Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes a Calphurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusator objecit. Hinc illa atrox peroratio; ejus in digito mortuas. Hoc tamen in usus humanæ salutis vertere, scorpionum ictibus adversari, experiendo datum in vino calido. Ea est natura, ut hominem occidat, nisi invenerit quod in homine perimat. Torpent Scorpiones ejus tactu, stupentque pallentes & vinci se confitentur. Auxiliatur eis helleborum album tactu resolvente, ceditque Aconitum duobus malis, suo & omnium. *Plinius.* Quin & Antirrhinum, adeo illis contraria ut illico ea visa torpescant. Principum vero gratiam hoc conciliari posse amuleto, dum credunt nonnulli, decipiuntur. *Mathiol. in l. 4 Diosc. cap. 128.*

CAPVT III.

DE ALOE, AGALLOCHO
& Anthemide.

ALoë jecur offendi per quadraginta & amplius annos compertum *Scaliger* habuit, *Exerc. 160, sect. 3.* Iis vero, quibus venæ turgent aut aperiuntur, minima ejus particula sumpta, illico diduci, certum est: Addit nempe aliquid de suo, quo hæc dehiscant vasa. *Agallochum* vero lignum est Aloes tam præstans, ut in aquam injectum non innatet, sed statim subfidat. Ab arbore dissectum, toto anno sepeliunt incolæ, ut terra obruti marcescat cortex, nihil erodatur è ligno. Nec alias odoratus futurum existimant, nisi prius teredinem senserit. *Simeon Sethi citante Mathiol.* *Anthemidi* tanta cum *Cotula* cognatio est, ut visu discerni nequeant, odore tantum discernantur. Fœtet illa & cutim subito exulcerat alligata. Flores *Anthemidis* absque foliis decerpti, tusque in mortario, & ex oleo in pastillos conformati, si ex eodem oleo dissolvantur, iisque febrientes à vertice capitis illinantur ad pedes, moxque stragulis, ut sudent, integantur, quascunque febres sanant, si sudor copiosus effluerit. Prodit id *Nictessius Ægyptius. Mathiol. in Diosc. l. 3, cap. 137.*

CAPVT IV.

DE AMMI, AQUIFOLIO,
Aspleno, & Arbuto.

A*Mmi* legitimi semen, quod Alexandria mittit, mulierum curat fœcunditatem, si drachmæ pondere, mane, alternis diebus tribus ante cibum horis, propinaveris. Illis tamen diebus eis non debere commiscere maritos, adjiciunt *Mathiol. in 3 Diosc. cap. 61.* *Aquifolii* flore aqua glaciatur, & baculus ex eo factus, in quodvis

vis animal emissus, etiam si citra ceciderit defectu emittentis, ipse per sese recubitu propius adlabitur. *Plinius lib. 22.* *Asplenium* Creta habet circa Potereum amnem, qui duas urbes Enosam & Cortinam interlabitur. Splenem pecori devorata demit; hinc illi nomen. Certa parte quæ ad Cortinam spectat, ubi ingens illius copia, *ἔσπληνον* hoc inventum est, secus, quæ ad Enosam. Nullus enim ibi ejus proventus. In averfa foliorum ejus parte, aureus invenitur pulvis, qui drachmæ pondere, cum albi succini farinæ semidrachma, ex succo portulacæ potus, gonorrhæa juvat laborantes. *Arbutus* mense floret Julio, flores singulari appendice postrema racematim cohærent parte, specie quisque myrto oblongo similis, & magnitudine tantus, non foliatus, concavus, tanquam ovum exscalptum, ore aperto: cum autem deflo-ruerit, retinaculum perforatur. *Theophrast. l. 3, cap. 16, de Plantis.*

C A P V T V.

D E A R V N D I N E , A S S E-
ral, & Agnacath.

IN Zeilam tam capaces *Arundines* sunt, ut ex eis parent monoxyla; sed & lanceas ex iisdem conficiant. Sicut in Regno Pegu remos & malos Myoparonum: Septenum quippe pedum æquare ibi ambitum, certum est. *Scaliger Exer. 166.* In India ad tantam assurgere molem, scribit *Mathiolus*, ut singula internodia, navigiorum vicem præstent per fluvios & lacus, ternos homines capiente alveo. *Mathiol. in Diosc. l. 1, c. 97.* Inter eam & filicem ingens est odium. Proinde arundinem vomeri alligatam, filicem in agro destruere ac enecare prodiderunt. Cum asparagis colit amicitiam. Nam si ferantur in Arundinetis, mirifice inibi proveniunt. *Mathiol. lib. cit.* *Asseral* prælium initari Turcæ vorant, quo alacres & periculorum contemptores evadunt. Circulatores in spe-
I
& aculis

Et aculis sæpissime eo utuntur. In vinum immiscunt Pharmacum, quod fauces convellat. Ei cui fucum facere volunt, jubent digitum intingere, fugere. Hic in os inditum non sine dolore premit invitus. Interea, ac si mœrentem solentur, carpi & temporum oblinunt arterias, idque medicamento peculiari. Vbi ad se rediit, quasi qui è mari rediit naufragus, capillum, vestimenta que velut udæ torquet, exprimit; brachia tergit, nares emungit. *Scalig. Exerc. 154.* *Agnacath* est arbor pyri facie & magnitudine perpetuo folio viridissima, nitidissimaque superficie. Adeo validos ad coitum efficit, ut miraculo sit omnibus ejus efficacia. Huic affinis est radix in Atlantis jugis Occidentalibus, quæ pars Surnaga ab incolis nuncupatur. Hujus elus mirificum ad Venerem suppeditat robur. Ajunt, super eam si quis urinam reddiderit illico urgeri libidinibus. Virginibus quæ præfunt pascuis, si super ea sedeant aut urinam faciant, perinde membrana naturæ rumpitur, atque si a viro fuerint vitiatæ. *Scalig. Exerc. 175, sect. 1.*

C A P V T V I.

D E A G N O S C Y T H I C O,
Æschinomene & Amfiam.

Agnus Scythicus planta est; ex semine femini fimillimo, minus oblongo, producta. Bora-metz Tartari vocant. Crescit agni figura, ad ternum fere pedum altitudinem; quem pedibus, ungulis, auribus, toto capite, præterquam cornibus, repræsentat. Pro cornibus pilos gerit, singularis cornu specie obducitur tenuissimo cornu, cujus detracti usus incolis ad tegmina. Dulcore est admirabili; è vulnere sanguis manat. Vicinis quamdiu obsidetur herbis, tamdiu vivit; moritur, has si decerpseris. Appetitur à lupis, ab aliis bestiis, quæ carne vescuntur non item. *Scalig. Exerc. 181, sect. 29.* *Æschynomene* adnotam
manum

manum refugit foliorum contactu. Id Apollodorus Democriti discipulus prodidit. *Amfiam*, medicamentum est apud Iridos : Mira quædam in ejus usu. A teneris non affuetos, si post voretur, interficit; affuetos & omittentes interimit; continuantibus nil nocet. Cambajæ mulieres cum se supplicio subducere volunt, mandunt: sine dolore moriuntur. Provinciæ Regulus hoc à teneris nutritus ita venenosus evasit, ut muscæ quæ solo succu cutim perfringerent, turgidæ interirent. Opium esse putatur & Turcicum Maslach. Quamvis enim hoc ex cervariæ succo parari Turcarum secreta relatione sibi cognitum esse scribat *Turnheuserus herbar. lib. 1, c. 29*. Attamen nihil aliud quam Opium esse, præter *Scaligerum, Poterius, & Iohannes Baptista Sylvagius Reip. Venetæ* apud Turcarum Imperatorem interpretes, testantur. Hic enim à Bucretio interrogatus, duo medicamenta præcipue habere Turcas, hilaritatis quasi illicia, Afram nempe & Bongelie retulit. Illud ex opio; hoc ex melle, foliis & semine Canabis pulverisati parari & in frequentissimo usu esse. Conjicit & hoc in summa pericula. Delirantes enim reddit, & si somnum capiant, gigantes pugnare, ignes & civitates ardere in somniis conspiciunt.

C A P V T V I I.

D E B A L S A M O E T B E T E L.

Magni ante hac in Iudæa proventus *Balsamum*, idque in duobus regiis hortus (alter jugerum viginti, alter pauciorum) jam non reperitur. Reges Ægypti in suum transtulisse hortum verisimile est, tanquam magnificentiae æmulos. *Plin. lib. 12, cap. 25*. In urbe enim Cairo Balsami exstat viridarium. Folium ejus rutæ simile, perpetuo virens. Colligitur lachryma in caudice & parte superna facta incisura unguibus ferreis sub sidere cum æstas maxime angit. Quod

manet, multum non est. Vix enim toto die concha impleri potest. *Theophrast. l. 9, cap. 6, de plantis.* *Plinius*, si ferro incidatur, statim emori, scribit; ob idque qui opobalsamum colligunt, vitro, lapide, osseisque cultellis, ad corticem vulnerandam utuntur, & succum lana excipientes, in corniculis colligunt. Indicum seu Occidentale ex Occidentali India in Hispaniam affertur: Liquor est arboris Xilo dictæ; cujus cortice, qui tenuis est, vulnerato, liquor tenax, subalbidus, paucus, quem incolæ sibi reservant, affluit. Sed ex ramis & truncis assulatim & minutim concisis, & cum aqua in Lebete decoctis, ubi refrixerit. Conchis oleum supernatans colligunt, quod ex nigro rubet, odoris suavissimi, gustus acuti & aliquantum amari. Libra in Hispania tribus ducatis væniti. Cum olei uncia una decem aut viginti venderetur. *Bauhin. in Diosc.* Betel à fluvio nomen habet folium, qui non procul à Cambaja fluit. Nasci- tur ex planta, quæ advolvitur aliis, egetque præ- fidio pedamentorum. Neque florem neque suc- cum gerit. Manditur ab Indis in quotidiano o- cio. Sufficere enim virens putant in Venerem. Labia ex eo rubicunda, dentes nigri. *Mathiol. lib. 4 Diosc. cap. 12.* Mentem movet si largius edatur. Idcirco mulieres Tarnassari mariti secuturæ ma- nes, manducatione illius quærunt dementiam, inventa rogam conscendunt, & cremantur. Aqua aspergitur, quæ soluta, fit calx è conchis facta: tum demum manditur. *Scalig. Exerc. 146, s. 2.*

CAPVT VIII.

DE BETONICA, BETULA
& Buxo.

Betonica loca sacra & busta, à visibus metuen- dis tueri ac defendere dicitur; tamque vali- dæ facultatis, ut ossa quæque confracta ex- trahat. Cum salis momento contusa, naribusque immissa, sanguinem inde fluentem sistit. *Mathiol.*
in 5

in 5 Diosc. cap. 1. Betula frigido & nivoso gaudet tractu. Caudexterebro perforatus ingentem aquæ clarissimæ copiam reddit. Vis ei ad comminuendos, tum renum, tum vesicæ calculos, si diutius bibatur. *Mathiol. l. 1, c. 93.* Ananii ex deliberato contortoque ejus caudice faces ad nocturna parant lumina, quæ quia bituminosa redundant pinguedine, tædæ conflaurant modo, & resinosi quiddam picis reddunt colorem. In ligno *Buxeo* Narcotica quædam vis est, & sulphur soporiferum. Id vel fœtor, quem contrahit, ostendit, & natale quo delectatur solum. In montanis enim & saxosis locis nascitur & luxuriat, fœtidissimumque exugendo imbibit sulphur. Ex ejus rasure exstillatur aqua spiritus vitriolati instar. Gravissimus dentium dolor sedatur, dentiscalpium ejus oleo, si intinctum & in radicem dolentis immissum fuerit, idque tam subito, ut miraculi & incantationis instar, dolor prorsus avolet & opprimatur. *Quercet. Tetrad. cap. 16.* Flores ejus adeo sanguinem purgare feruntur, ut si dr. i pulveris cum aqua papaveris rhæadis exhibita, sanguis post horam mittatur, floridus is emanet. *Petrejus in Nosol. Harm. Discurs. 14.*

C A P V T I X.

D E B A T A T, B A X E R A,
Brufathaer & Baaras.

B *Atat* radix est napi figura nigro cortice, sparsa inferne quasi per brachia. Color medullæ varius est, inde in species divisa; sed in ultimo pretio lutea est. Ejus satio mira: Nec enim radice, sed oleam imitata talea feritur. Sarmementi fissum in aliquot partes frustum, aliquantulum tamen ut fervetur corticis, deponunt, Ridicam propter pangunt. Ejus namque stipes advolvitur lupuli more. Quinto mense messis tempestiva. *Scalig. Exerc. 181, s. 17.* *Baxera* est arbor in regno Beli, quod Catatinis affine est Tartaris.

Radix ejus illico interficit comesta. Mali remedium fructus est Nirabi. Tollitur eo venenum, quodcunque tandem fuerit. *Scalig. Exerc. 153. f. 6.* *Brusathaer* arbores sunt marinæ, ad Chinarum finum. Tanta illarum vastitas, ut immensæ magnitudinis avibus stabula præbeant. Tam grandes sunt, inquit *Scaliger*, ut eis etiam graviora animalia integra sustollantur, atque auferantur. *Scalig. Exerc. 181, f. 10.* De *Baaras* scripsit Iosephus. In valle, inquit, qua civitas à parte Septentrionalis cingitur, quidam lacus *Baaras* appellatur, ubi radix eodem nomine gignitur, quæ flamma quidem adsimilis est colore, circa vesperam vero veluti jubar fulgurans. Accedentibus eam & evellere cupientibus facilis non est, sed refugit, nec prius manet, quam si quis urinam muliebre vel menstruum sanguinem super eam fuderit. Quinetiam tunc, si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi forte illam ipsam radicem ferat de manu pendentem. Capitur alio modo sine periculo, qui talis est: Totam eam circumfodiunt, ita, ut minimum ex radice terra sit conditum; deinde ab ea religant canem, illoque sequi eum à quo religatus est cupiente, radix quidem facillime evellitur; Canis vero continuo moritur tanquam ejus vice, à quo tollenda erat, traditus. Nullus enim postea accipientibus metus est. Fabella esse videtur, nisi alius subsit sensus.

C A P V T X.

D E C A C H I, C A C A V A T E,
Cassia, Carduo Mariæ & Corallina.

C*Achi* spinosa est, in Malabar, arbor, fructum ejus *Ciccaram* vocant. Totius forma ut pineæ nucis. Intus enim *Camerulæ* membranis distinguuntur, ut in *Punica*. Poma ficorum tum dulcedine tum specie, sine cortice, ducena quinquagena in eis, ad tercenta usque interdum. *Scalig. Exerc. 181, f. 12.* In illis fructiculis est alias figura *Castaneæ*, qui ad eundem modum intercoquendum crepat. Exit è trunco fructus, sicut & *lyco-*

sycomoro, inter spinas & frondes. Interdum quod magis mirum est, è radice subtus terram unde prodit. Vnicum autem tantum pomum profert, tam magnum, ut robustum hominem onerare posset. *Majol. coll. de plantis.* *Cacavate* arbor est in Provincia Americæ Nicaragua, quæ adeo horret Solem, ut sub umbra semper sit servanda, & altioris arboris tegenda umbraculo, locis sylvosis & irriguis, Sole admoto tabescit. *Libav. de orig. rerum.* *Cassia* sæpenumero in cinnamomum abit. Vidit Galenus eximiæ Cassiæ ramulos omni ex parte illud referentes, & Cinnamomi furculos Cassiæ per similes. Hinc nata apud eum opinio, pro qualibet Cinnamomi parte, duas electæ Cassiæ in componendis medicamentis adhiberi posse. *Galenus de Antid. lib. 1.* Virgæ ejus in frusta secabantur, recentisque bovis insuebantur corio, ut vermiculis, qui ex ligno nascuntur, lignum illud inutile redderetur. *Plin. l. 12, c. 29.* De Cassia solutiya affirmatur, quod is, qui quotidie ante prandium ternas pulpæ ejus drachmas devoraverit, nunquam vel calculi vel ventriculi sit laboraturus doloribus. *Mathiol. in Diosc. lib. 1.* *Cardui lactei*, quem Mariæ nuncupant, flores, in stranguria solo, cuidam militi profuisse, aspectu, testis est *Platerus de vit.* *Corallina* autem tantæ contra lumbricos est virtutis, ut ea die expellat qua assumpta fuerit. Visus puer, qui post acceptam, septuaginta ejecit. Ignorarunt id veteres, jam tota utitur Græcia. *Lemn. Occult. l. 3, c. 9.*

C A P V T X I.

DE CINNAMOMO ET CEDRO.

C*innamomum* nascitur in Zeilam, & in una ex Moluccis, Mutir; nullum gerit fructum. Æstu cortex finditur atque absistit. Bis in anno deglubitur. *Scalig. Exerc. 144.* Dulcis primum, mense postea perficitur. Galeni tempore tanta ejus penuria, ut nonnisi apud Imperatorem
I 4 reperi-

reperiretur. *Galenus lib. 1, de antid.* Sed & nunc tale vix reperiri, quale describit *Galenus*, testis est *Scalig. loc. cit.* Virtutem ad triginta annos non servat. Falsum enim quod alii scribunt, senectutem non sentire. Ego, inquit *Galenus loc. cit.* neque ducentorum annorum interventu, sed pauciorum, si quis ad tantum numerum conferat, jam aliquam mutationem vetustiori Cinnamomo factam observavi. Quo tempore enim Antonino Imperatori theriacam paravi, vasa lignea, in quibus ejusmodi Cinnamomum inerat, multa conspexi, alia Trajani, quædam Adriani, nonnulla Antonini ætate reposita; omniaque hæc sese & saporis & odoris imbecillitate vehementiaque tantum plane superabant, quantum & tempore differebant. Cedrus molles citra dolorem putrefacit carnes, quia sicca: at mortuorum corpora à corruptione conservat. Superfluum enim in iis depascit humorem; solida haud attingens. *Mathiol. lib. 1 Diosc. c. 89.* Lendes, pediculos, tineas & in auribus natos vermes interficit: foetum apposita viventem interimit, expellit mortuum. *Theophrast. lib. 5, c. 8.* Semen in congressu corrumpit, conceptum sic impediens. Crevit olim copiosissima in Libano, hodie ad paucas (*Rhauxwolfius* viginti quatuor numeravit) redacta: Altitudo & crassities ei mirabilis. Stemma tam crassum, ut tres viri non possent complecti, in hortis longe vastior, si absque cæsu finatur. Vticæ templum Apollinis fuit, ubi Numidicarum Cedrorum trabes durabant, ita ut positæ fuere prima urbis ejus origine, annis mille centum octoginta octo. *Plin. l. 16, cap. 40.*

CAPUT XII.

DE CHAMÆLEONE, CARIO,
phyllis & Cichorio.

Chamaleonis nigri venenosa in Græcia & Ponto radix est, salubris cœli adscribit *Mathiolus* clementiæ. Nam & Persea Persis quondam Lethalis, innocua Ægyptiis: & Arum Cyrenis

Cyrenis tam mite, ut rapi modo in ciborum usum veniat; in Græcia & Italia nec crudum nec coctum edi potest. Occidit & canes & fues: in farina hordeacea subacta cum oleo & aqua, canes; fues cum brassica. Si, an homo æger, sit victurus, experiri velis, triduo ea radice lavari debere, quidam asserunt; si toleraverit, moriturum nequaquam existimant. Viscum ad radices nascens, venenum est præsentaneum, at media sumptum quantitate, somnolentos, vigilantes reddit. *Theoph. l. 9, de Plantis, cap. 13.* Hinc Cretenſes mulieres, ne somnum in opere ineant, sumunt à cœna modicum. *Cariophyllorum* arbor in Orientali provenit plaga, quibusdam Indici pelagi Insulis Lauri faciem refert, foliis angustioribus & odoratissimis. *Cariophylli* ex illis proveniunt, qui nil aliud, quam rudimenta fructus. Nascitur sponte ex decidentibus *Cariophyllis*. *Mathiol. in lib. 2 Diosc. c. 253.* Adolescit intra octennium; & in centesimum usque annum perdurat. In Solis Molluccis fructum edit. Cultores arundinibus flagellant arborem, constrato prius circumquaque tegetibus palmeis solo. Triennio vacat vindemiæ, tum efferatur ac degenerat. *Scaliger Exerc. 146, s. 1.* *Cichorium* verrucarium, verrucarum pestis. Multi devoratis semel in acetario hujusce plantæ foliis, liberati sunt. Idem præstat semen, drachmæ tribus diebus à cœna devoratum pondere. *Mathiol. in lib. 2, cap. 125.*

C A P V T X I I I.

D E C R O C O E T C E R A S I S.

C*Rocum* floret continuo fere mense. A floribus subinde prodeunt folia, quæ tota vireſcant hyeme, spretis algoribus: arescunt ac prorsus deperduntur vere, nunquam apparent per æstatem. *Mathiol. ad l. 1 Diosc. c. 25.* Floret Vergiliarum occasu, confestimque cum folio flo-

rem expellit. Radix ejus gaudet calcari, pereundo provenit. Hinc Versiculus:

*Pulchrior ut crescat, teritur crocus, ô furor ingens
Latior ut posses surgere, nolle premi!*

Minder. Aloëd. c. 4. Anhelosis tam prodest, ut *Cardanus de spirat. diffic.* Cæsaris de Comitibus socrum, quæ propter ingentem duorum mensium *δισπνοίαν* jam morti vicina videbatur, restituerit. Puerperis in partu propinatum, raptim petit uterum, adeo, ut quædam foetum croco tinctum ediderit. *Heurn. lib. 2 medic. c. 14.* Infensum est cerebro; & copioso ulu risum ciet. Exemplum in Mercatore quodam, qui cum plus æquo comedisset, in tantum post cibum conjectus est cachinnum, ut è vita cum risu discessurus videretur. Agaso quidam apud Pisaurienses, super duobus croci sarcinulis dormiens, eadem nocte obiit. *Lusitan. Comm. ad c. 25, lib. 1 Diosc.* *Cerasa* finum horrent. Hinc, si radicibus admoveatur, degenerant; proficiunt, si sui ipsius putamina falce concisa, circum radices sepeliantur, ibique marcescant. Sine ossibus provenient, si arborem teneram ad duos recidas pedes, & eam usque ad radicem findas partis utriusque medullam, ferro abradi cures, utraque statim vinculo stringas. *Mathiol. ad lib. 1 Diosc. c. 129.*

C A P V T X I V.

D E C O R N O , C V P R E S S O & Cucumeribus.

IDam Trojanam qui incolunt, sterilem esse inter *Cornos* marem pronunciant. Fructiferæ in Macedonia ambæ; sed mas per æstatem, fœmina per autumnum baccas maturat. Hujus baccae illius bonitate cedunt, ut vix mandi possint. Apes flore ipsius degustato, cita alvo moriuntur. *Cupressus* in Creta solum nascitur. Quocunque enim loco terra subigatur, nisi accedat satio, propria emergit sponte. In Ida monte non appellato solo,

solo, numerosa benigne profilit. *Plin. lib. 16, c. 33.* Locis aquosis confita, statim marcescit, & fimi occiditur appositu. Semen conis ejus tam exile innascitur, ut atomis comparari possit. Expetitur à formicis, ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo, tantarum arborum absumi natalem. Viret perpetua coma; & materies ejus nec cariæ sentit, nec teredinem. *Rhodig. l. 25, c. 2. Plin. l. 16, c. 40.* Vejovis simulachrum ex hoc ligno in arce duravit ab anno conditæ urbis quingentesimo quinquagesimo primo, ad Rhodigini usque tempora. In Arcadia apud Phophidem, tantæ proceritatis fuerunt, ut proximum inumbrarent montem. *Dalechamp ad loc. cit. Plinii.* Cucumeres miræ interdum magnitudinis. Tanti in India, ut ab uno ferri nequeant. Vidit *Scaliger* quinque sesquipedes longum. *Cucurbitam*, inquit idem *Exer. 171*, *siccam habuimus, quam qui in ludo quodam Mimico gestaret, ingenti trunco premi videretur: æquavit palmas tredecim. Vivunt hausti in stomacho in posterum diem. Glutinoso enim & frigido referti succo. Plin. l. 19, cap. 5.* In tantum odere oleum, ut è vite pendentibus si vas olei subjiciatur, adeo refugiunt, ut in hamum curventur. Tenerrimi crescent, si semen ante sationem lacte maceratum fuerit.

C A P V T X V.

DE CÆPIS, CHELIDONIO,
Cannabi & Conferva.

Cæparum Ascaloniarum peculiaris est natura. Solæ fissiles & quasi steriles à radice consistunt, nec ea crescere possunt parte. *Theoph. l. 7, cap. 4.* Non igitur deponuntur, sed semine feruntur, circa ver in germine transferuntur. In Creta genus etiam est, quod crassatur quidem in radice, solum semine, depositum vero, in caulem diffunditur & semen, sine capite saporeque dulce est. Elini semine cæpis indito nascitur herba, lini folio, sapore acri: Draconem vocant.

Lufit tamen fatio *Scaligerum*, miraculi cum experiretur certitudinem. *Scalig. Exercit. 169, f. 2. De Chelidonio* narratur hirundines excœcatis pullis, admoto eo, visum restituere. *Diosc. lib. 2, cap. 186.* Hinc *Aristot. 4, de gener. anim. c. 6.* Si quis hirundinum adhuc novellarum oculos prapungat, rursus incolumes reddentur. In calceis delatam, si nudis pedibus attingatur, ictericos sanare, proditum. Mammis certe mulierum admota, mensium sistit abundantiam. *Mathiol. ad Diosc. loc. cit. Cannabis* sativæ semen gallinas ovi feraciores reddit, extinguunt genituram hominum, copiosius si fumatur. *Mathiol. ad l. 3 Diosc. c. 48.* Recentis decoctum expressa fortiter herba, terrestrium lumbricorum caverniculis inspersum eos evocat: quin & vermiculos in aurem si intraverit. *Plin. l. 20, c. 23. Conserva* peculiaris est Alpinis maxime fluminibus. Curatus ea, omnibus fere ossibus confractis, delapsus arbore putator. Circumdederunt universo corpore, & aqua sua quoties inaresceret, consperferant. Raro hoc quamvis peregerint, vix tamen credibili restitutus est celeritate. *Mathiol. ad l. 4 Diosc. cap. 94.*

C A P V T X V I.

D E C I C V T A , C I A C O M -
palon & Cocco.

C*icuta* veneni genus est, quod & extinguit, & amentes facit. *Franciscus Trapollinus* cum loco petroselinii in iusculo, ab ancilla apposito hausisset, amens obiit. Animalibus quibusdam tantum induxit saporis, ut pro mortuis abjicerentur. Experrecta attonita primum fuere diu, mox infano præcipiti & vertiginoso sese proripere cursu. Sapore qui fuerit extinctus, neminem se ex hominibus vidisse scribit *Scaliger*: Sturno tamen esca est. Ex Platone colligitur, succi ejus vires mediocri ante concepto calore, obundi posse. Ideo (verba sunt *Scalig. Exerc. 152, f. 1*)

publi-

publicus ille nocentissima fecis mortalium minister Critonem admonebat, ne Socratem permitteret attentius disputare, propterea quod ex ea mentis agitatione caloris quid contraheretur. Ciacompalon est species arboris cujusdam in Camalonga. Hæc autem quaternos, quinosve frondes tantum è longo pitiole fundit. Frondibus insignis magnitudo: nam adversus Solem & imbres penulæ loco incolis est. In arboris summo culmine fabaceos flores edit, ad ducentos, è quibus fructus conferti palmi fere magnitudine. Annua planta est: Arescit post foeturam. Coccus idem est quod Tenga. Arbor est, cui palmæ folium, quo tegunt ædes, factis ex eo storiis incolæ (est autem in China & Malabaris) senum mensium utilitate. Scalig. Exerc. 325, f. 13. Confertum gerit fructum palmularum more, singulæ ad ducenas nuces. Vbi prodit, aqua concreatur intus: completur eadem illa ubi perfecta fuerit. Hujus incrementi finis, initium nuclei est. Ex ejus namque condensatione concrescit. Quantitas trinos explet mensarios Cyathos. Ejus sapor suavissimus est. Vbi ad justam pervenerit magnitudinem arbor, quosdam è ramis mense Augusto ad medium amputant, quod reliquum est, summitatem ferro paululum scindunt. Singulis appensus calix, quatuor Scyphorum completur in die. Fructum gerit continuo alium aliis subeuntem: Tricenos aut quadragenos vivit annos.

C A P V T X V I I.

DE DORONICO, DRACONE,
Elæomeli, Echio, Eryngio & Euphorbio.

D*oronicum* venenum est, quod interficit canes & quidem subito. Dederat suo Mathiolum; blandientem toto, quo supervixit tempore expertus; septima hora tanquam comitali ictus expiravit. Genus arboris est in Occidentali India prope Carthagenam, cujus fructus *Draconis* perfectissimi forma apparet, cervice longa, ore

aperto, naribus elevatis, cauda prolixa, pedibus infistens, ita ut qui viderit, ex arbore factum existimet. *Monarel.* In Palmyris Syriæ, manat ex quodam caudice oleum sapore dulci. Elæomeli dicitur. *Mathiol. in l. 4, c. 73.* Bilem cruditateſque sextario cum una aquæ hemina dato, detrahit. Qui ſumpfere, torpeſcunt; at nullo incommodo ſi ſæpius excitentur, ne dormiant. *Dioſc. l. 1, c. 32.* *Echion* inventa eſt à quodam Alcibio herba. Dormiens in area, iſtus eſt à vipera. *Mathiol. in lib. 4, c. 25.* Excitatus ſuccum herbæ dentibus expreſſit, haufitque in corpus, reliquum corpori impoſuit & convaluit. Viperinis genuit illud natura capillis, ut uſum oſtenderet. *Eryngio* una capella in oſ ſumpta, totum gregem fiſtit, nec loco moveri priuſquam exemeris, poteſt. *Plutarch. in lib. quod maxime cum princip. diſp. ſi philoſ.* Tanta odoris in eo celeritas, ut ignis in morem in proxima quæque diffundatur, inque illa vires exerceat ſuas. *Euphorbium* ſi Afris credimus ſpinofa eſt planta. Ex ejus radice fructus exit cucumerum ſpecie oblongus adeo ut pedes binos interdum expleat. Vbi matura erit, ferro punctim aperitur. Exit lactis liquor, lentus; quem in utrem lapſum condunt. *Scalig. Exerc. 181, ſ. 2.* Alvum dejicit, ſed cum animi defectu frigidoque ſudore. Duorum obulorum pondere potum, aquam inter cutem extrahit; interimit, drachmarum pondere trium ſi hauſeris. Intra enim trium dierum ſpaciū, inteſtina erodit & ventriculū. *Mathiol. in l. 3, cap. 80.*

C A P V T X V I I I.

DE ELATERIO, ELLEBORO,
Eupatorio, Emito & Fœniculo.

OMnium medicamentorum diuturniſſimum eſt *Elaterium* ducentorum annorum quidam apud ſe ſervavit. Humiditas in cauſa eſſe dicitur. Quamvis enim præciſum in cinere ponatur humidum, tamen ad quinquageſimum annum lucer.

lucernis admotum, lumen extinguit. *Theophil. l. 9, c. 14.* Ellebori radicum diluto, hyeme media, accensis maxime frigoribus, plures quartana febris liberati sunt. Nunquam, inquit *Mathiolus ad lib. 4, c. 146*, quod meminerim, hoc Ellebori dilutum dedimus quartanariis nostris, quin ex unica assumptione vel saltem altera, Deo juvante, fuerint ad sanitatem reducti. *Eupatorii* ficci suffitu venenata fugantur animalia. Cervi telo vulnerati, hac devorata sanantur. *Mathiol. ad loc. cit. c. 37.* *Emitus* arbor est in Trachimia, ad quam appropinquantes, & eam contingentes serpentes, intereunt. *Ælian. l. 9, cap. 27.* Vidit & *Strabo lib. 15*, ut hic adam, lauro perfimilem, quam gustantes belluæ, ab alienatæ quasi Herculeo morbo concidunt, spumante ore. In regno Tombut, quod est Æthiopie Occidentalis agreste. *Fœniculum* ad eam provehitur magnitudinem, ut ex eo arcus fiant. *Scalig. exercit. 166.* In Iberia caulem, dum floret, medium rustici demetunt & igni admovent. *Dalecamp. ad Plin. lib. 20, cap. ult.*

C A P V T X I X.

D E F E R V L A E T F I C V.

F*Erula* æstuosis nascitur locis. E prima ejus germinatione, corculum quoddam eximunt pastores, ovi luteum induratum referens. Id sub cineribus assum, prius tamen charta madefacta obductum, mox pipere & sale conspersum, non modo gustui gratissimus cibus sed ad Venerem valens. *Mathiol. ad lib. 3, c. 76.* Murænis illarum natura infestissima, tactæ siquidem ea emoriuntur. *Plin. l. 20, c. 33.* imo & cæteris jumentis præsentaneo veneno: Asinis tantum gratissima in pabulo. In *Ficu* Indica maxime admiranda est vastitas. Comprehendit breviter ex Theophrasto *Scaliger.* Ficus, inquit, exilia poma habet. Ipsa se ferens vastis diffunditur ramis, quorum pondera adeo in terram incurvantur, ut annuo spacio infingantur,

gantur, novamque sibi propaginem faciant circa parentem in orbes quodam opere topiario. Inter eam septem æstivant pastores opacam pariter, & munitam vallo arboris: decora specie sub intuenti, proculve fornicato ambitu. Superiores ejusdem rami in excelsum emicant, sylvosa multitudine, vasto matris corpore: ut sexaginta passuum, pleraque orbem colligant; umbræ vero bina stadia operiant. Foliorum latitudo, peltæ Amazonicæ effigiem habet. Ea causa fructum integens crescere prohibet. Rarus est, nec fabæ magnitudinem excedens. *Scalig. exerc. 166.* Cæterum ficui exitium suum debet Carthago. Namque perniciæ Carthaginis odio flagrans Cato, nepotumque securitatis anxius, cum clamaret, omni Senatu, Carthaginem delendam; attulit quodam die in curiam præconem ex ea provincia ficum; ostendensque patribus. Interrogo vos, inquit, quando hoc pomum putatis depromptum ex arbore. Cum inter omnes recentem esse constaret: Atqui tertium, inquit, diem, scitote decerptum, Carthagine; tam prope à muris habemus hostem. Statim tum sumptum est tertium punicum bellum, quo Carthago deleta est. In Hyrcania sunt, quæ modios ducentos septuaginta singulæ ferunt. *Plin. l. 15, c. 18.*

C A P V T X X.

D E F R A X I N O , F V N G I S
& Fago.

INfensa est serpentibus *Fraxinus*, ut nullas ejus umbras ferre possint, vespertino quamvis longissimæ tempore. *Plin. l. 16, c. 13.* Experientia sibi compertum scribit *Plinius*, si fronde ea gyro claudatur serpens & ignis, in ignem infilire spreta fraxino. Hinc benignitas summa naturæ. Floret antequam serpentes egrediantur, nec ante conditos folia demittit. Vasa ex ejus confecta ligno in usum cibi & potus, mira spleneticis & calca-

calculosis præstant auxilia. *Dom. Zeon. l. 1 præf.*
 Ad aquas Scantias, ex quibus ignis profilit, quan-
 dam florere ex *Plinio* habemus. *Plin. hist. l. 2, c. 107.*
Fungi in Numidia tam crassi nascuntur, ut Cydo-
 nii superent magnitudinem. In Neapolitano re-
 gno crassa crusta est. Ea terræ operta dodrante &
 tepida aspersa irroratione, quarto post die fungos
 edit. *Scaliger exerc. 181, f. 1.* Necesse vero est semi-
 narium quoddam existere, virtutemque ex suo
 promere sinu; aqua aspersa tum materiam & nu-
 trimentum adferente, tum *προκαταρκτικήν* quandam.
Liban. l. 2, Epist. Chym. 30. Si decoquantur, aut suc-
 cus exprimatur, arborumque affundatur stemma-
 tibus (in faginis præcipue obtinet) magno nu-
 mero fungi inde nascentur. *Sennert. de cons. & disp. chym. c. 12.*
 In Aquilonaribus partibus sub polo
 frequentes sunt Magneticæ, quibus si adhæreant
 fagi in Magnetes mutari. *Olaus l. 12. c. 1,* autor est.

C A P V T X X I.

DE GVAIACO ET GENTIANA.

G*Vajaci* ligno insignis ad arcendam luem
 Veneream facultas. In Italiam primo in-
 gressu timide propinabatur. Panis & uvæ
 passæ modico circumscribebatur diæta & qua-
 draginta dierum in tenebris assignabatur domi-
 cilium, tanta scrupulositate, ut ne aëris quidem
 claritatem inspicere licuerit. *Mathiol. in l. 1, cap. 3.*
 Observatum post erratum, & gallinarum caro
 adhibita, sed sine vini haustu. Primus *Mathiolus*
 tentavit, cum successu, servavere & alii. *Gentiana*
 cruciata alias dicitur S. Ladislai Regis herba.
 Ferunt tota Hungaria à Tartaris pulsum, fugisse
 in Daciæ urbem *Claudiopolim*. Istic in familia-
 ritatem divitis pervenit, Compaterque ejus eva-
 sit. Ejus auxilio fugati iterum Tartari. In fuga
 nummos aureos, quos ex præda collegerant in
 Aradiensi abjecere campo, remoram insequentibus.
 Petiit Rex à Deo, ut in lapides mutarentur.
 factum.

factum. Hinc ingens horum ibidem numerus. Afflicta paulo post sævissima peste Hungaria, obtinuit à Deo, ut, quam herbam sagitta in aërem emissa, tangeret delapsa, remedium illa esset malo. Cecidit in Cruciatam, & ejus usu fugata è regione pestis. Hæc ita dicuntur. *Camerar. Centur. 3 memorab. f. 23.*

C A P V T X X I I.

D E G E N I S T A , G I N G I -
bere & Hyperico.

TRibus à *Genista* sede pedibus, uno mense, ante & post Calendas Iunii rapum quoddam invenitur, unius cubiti altitudinis, locis saxosis & arenosis. Si contundatur, & succus expressus, qui vino limpidus est similis, totius anni spacio in vitrea recondatur lagena, generosi contra pestem remedii munus obtinet. *Gingiber* radix est, quæ geniculatis repit internodiis, foliis arundinaceis, quæ bis terve in anno revirescunt. *Mathiol. l. 2, c. 154.* Est nonnihil in sapore discriminis, cum præcox eruitur. Oportunum demetendi tempus, cum radix inaruerit, alioquin & cariei & teredini obnoxium. *Hyperici* & semini & floribus mira ad vulnera sananda facultas: præter ea, quæ in capite. Adeo illud odisse Dæmones scribunt, ut ejus suffitu statim avolent. Superstitiosum puto. Idem de *Helxine* dicitur, in recentibus præsertim vulneribus. Recens semicōtusa vulnere si adalligetur, & tertio solvatur die, non erit alio medicamēto opus. *Math. in l. 4, c. 81.*

C A P V T X X I I I.

D E H E L E N I O , H E L I O -
tropio, & Hiuca.

H*Elenium* stirps est, annua hominis staturam superans, viginti aliquando pedes & quatuor, sex ex quo terræ semen mandatum est

est mensibus, attollitur. Caulis fastigio capitulum quod strobilo simile, rotundius modo & latius infidet, quodque ingentis disci amplitudine in florem explicatur magnum. *Bauhin. ad l. 4 Diosc. c. 182.* Medius enim discus nonnunquam sesquipedem excedit, & foliis oblongis aurei coloris ceu radiis solaribus orbiculariter cingitur, media purpurascente planitie. Semen in disci alveolis dispositum est, cortice obductum nigro medulla dulci. Ejus tanta copia, ut aliquando ultra mille in uno disco reperias: Sunt, qui teneros foliorum pediculos pilis derafis, in craticula coctos, sale, oleo, & aromatibus condunt, palato carduis gratiores. Cum Sole in Orientem modo, modo convertitur in Occasum & quidem mirabiliter. Ad ejus enim ortum quasi præ reverentia capite nutans reclinatur, & cum surrexit, consistit, Solem semper respiciendo, & ad ejus radices se plurimum pandens, donec Sol occidat. *Heliotropio* formicæ necantur, obturatis ea illarum foraminibus. Scorpionis cavernula si ejus circumscribatur succo, nunquam egreditur foras; herbam si imponueris, emoritur. *Mathiol. ad lib. 4, c. 186.* *Huica* humanæ coxæ complet crassitudinem. Cum Sole se circumagit etiam nubilo die; noctu velut desiderio contrahitur. *Plin. l. 22, c. 21.* Redigunt eam in pollinem, pumicum aut cotium attritu; tum induunt in manicam, aquam imponunt, succum expressione transmittunt. Liquor lethalis est. Puls reliqua, foli faccari candi exponitur specie, ficcata farina, aqua subacta in panis formatur modum. *Scalig. exercit. 153, l. 8.*

C A P V T X X I V.

DE IMPIA, IVNIPERO ET KALI.

Impiam à nullo tangi animali existimant, indeque ei nomen. Alias inter duos trita lapides fervet, præcipuo adversus anginas succo, lacte & vino admistis. *Mathiol. in lib. 3, cap. 115.*
Qui

Qui gustaverint, nunquam eo morbo tentantur. Sunt qui in avium nidis inferi aliquid ex ea opinantur, atque ita non strangulari pullos avidius devorantes. *Juniperus* dura est; hinc lignum ad centum incorruptum annos. Ideo templum Dianæ Ephesinæ juniperinis trabibus extrui imperavit Annibal. *Plin. l. 15, c. 40.* Carbo illius accensus, & suo cinere obrutus, integro anno ignem fovet, si Chymistis credimus. Paratur ex eo balneum admirabile ad podagricorum salutem hoc modo. *Sumito ligni juniperi concisi libras 12, coquito in aqua in cortina magna, quousque tertia tantum pars supersit; deinde decoctum una cum ligno in labrum projicito. In hoc ubi descendit ager, sedeat umbilico tenus, & membra languida foveat; atque hunc præpuratum esse oportet. Mathiol. l. 1 Diosc. c. 87.* Adjuti hoc balneo multi podagrici, ita ut cum antea continuo lecto jacuissent affixi, ad negotia postea reducerentur sani. Medulla illius in Numidia candida est: in Æthiopia nigra, in Lybia purpurea. *Scalig. exerc. 181, f. 9.* Ea etiam in scobem comminuta Afri Medici, felici successu, vice Guajaci ad morbum Indicum utuntur. Morbus hic (dicam obiter) à Iudæis ex Hispania in Africam importatus, ibi nonnisi remedio deleri potest. At si laborantes in Numidiam aut Nigriticam sese conferunt Æthiopiam, solius cœli beneficio convalescunt. Ex cineribus *Kali* plantæ sal conficitur. Hic dissolutus cum contritis lapidibus pro vitris conflandis innatans veluti pinguedo; quæ refrigerata durefcit lapidis instar, atque axungia vitri vulgo dicitur; pulverizata dentes mire nitidos reddit. *Plater. lib. 2, de vit.*

C A P V T X X V.

D E L A V R O, L E N T I S C O
& Lino.

L *Aurus* vim ignem ex sese producendi habet; Nam si exsiccatae ramus frequentius affricetur

tur ramo, super asperfo sulphuris pulvere, ignis statim exilit. *Mathiol. in lib. 1, cap. 90.* Perpetuo fronde viret, tantaque pollet vi, ut ejus arvis in ramo defixis, pestis segetum rubigo abigatur, transeatque in earum folia. Romæ à Iove de cœlo missam veterum opinio erat. *Plin. l. 15, cap. 30.* Namque Liviæ Drusillæ, quæ postea Augustæ matrimonii nomen accepit, cum pacta esset illa Cæsari, gallinam conspicui candoris sedenti aquila ex alto abjecit in gremium illæsam. Intrepide miranti accessit miraculum, quoniam tene- ret rostro laureum ramum onustum suis baccis. Conservari alitem & sobolem jussere aruspices, ramumque conferi ac rite custodiri. Quod fa- ctum est in villa Cæsarum, fluvio Tiberi imposi- ta, juxta nonum lapidem Flaminia via, quæ ob id vocatur, Ad Gallinas; mireque sylva provenit. Ex ea triumphans postea Cæsar, Laurum in manu tenuit, coronamque capite gessit. Sola inter ar- bores fulmine non percutitur, nisi in futuræ cala- mitatis prodigium; ac ne quidem domus in qui- bus rami ictum pati dicuntur. Proinde Tiberius fulminibus territus, tonante cœlo Lauro coro- nabatur. Lapideas in mari rubro esse, scribit *Theophrastus 4, de plant. c. 8.* *Lentiscus* folliculos profert corniculi modo intortos, in quibus in- cluditur liquor limpidus, qui tandem veterascens vertitur in bestiolas iis persimiles, quæ ex ulmi & therebinthi folliculis evolant. Ex Lentisco vulnerato, in Chio Insula Ægei maris fluit ma- stiche; quæ in terra circumpavita concrescit. *Mathiol. l. 1, c. 45.* *Lini oleum*, si sæpius destil- laveris, inquit *Baptista Porta l. 10 Mag. c. 9*, adeo mirabilem vim incendendi retinet, ut vix vase claudi possit, quin ignem ad se alliciat, & repera- to vase, adeo tenue est, ut aërem spiritibus re- pleat. Quod si lumen candelæ aut ignis tetigerit, accenditur aër, & ex eo oleum accensum flam- mam eminus jaculatur, eamque vehementem, ut impossibile fere extinguere. In Indiæ desertis nas- citur

citur ruffum, in igni durans & nobilius inde evadens. Enascitur ex faxis veluti efflorescendo tanquam in rectum assurgens, pilus brevis, & ob hoc difficilis textu. *Libav. l. 2, c. 7, de Bombycib.*

C A P V T X X V I.

D E L A R I C E , L I L I O ,
Lyfimachia, & Loto.

L*Aricem* non aduri quidam inter præstantissimos scripsere; & nos supra adduximus ex Lemnio: id falsum compertum est. In Tridentinis montibus fit ferrum, in quibus fornaces larigna materia calefiunt; imo à nullo ligno magis liquefiunt metalla. Et si lapides bitumen redolentes accenduntur, quid de resinoso ligno dicendum? *Lilia* totum annum durabunt viridia, si cum occlusa silent, nec dum patientia dehiscunt, decerpta novis fictilibus non picatis, indito diligenter operculo, recondantur. *Math. ex Anatolio in l. 3 Diosc. c. 99.* Cum intermedio tempore promuntur ad usum, statim ad Solem producta, sensu accedente caloris, aperta panduntur. *Lyfimachia* insigne contra pestem remedium est. Invenierunt eam apud Cænomanos rustici. Altius quippe homini adalligata, deorsum pestilens impellit virus, collectumque tandem inibi, sursum regredi non patitur. *Ruell. de nat. stirp. l. 3, c. 78.* Iumentis discordantibus iugo imposito, asperitatem cohibet. *Lotus* arbor est ingens patula ramorum opacitate lasciva. Harum sex H.S. millies æstimavit *Domitius. Plin. l. 17, c. 1.* Duraverunt ad Neronis incendia, quibus cremaverat urbem annis centum octoginta. Est & herba in Ægypto hoc nomine, quæ recedentibus aquis Nili riguis provenit similis fabæ. *Plin. l. 13, c. 17.* Fructus ei in capite papaveri similis incisuris, intus grana. Incolæ capita in acervis putrefaciunt; mox separāt lavando, ficcata tundunt, eoque pane utuntur. *Sonoion* occidente papavera ea comprimuntur & integun-

teguntur foliis. Ad ortum autem aperiuntur, donec maturescant, flosque qui est candidus decidat. Panis ille inter remedia habetur. *Plin. l. 22, c. 21*. Constat enim eos, qui illo vivunt, nec dysenteria, nec tenasmo, neque aliis ventris infestari morbis. Nihil eo dum calet levius, refrigeratus difficilius concoquitur.

C A P V T X X V I I.

D E M A L A B A T H R O , M A L I S

Punicis Assyriacisque, nec non
arbore Manguis dicta.

M*Alabathrum* folium est sui generis, quod Indicæ gignunt paludes, lentis palustris modo, aquis sine radice innatans. Id collectum statim transuitur lino, reconditur ficcum. *Diosc. l. 1, c. 11*. Tradunt ficcatis æstivo fervore aquis, humum aridis fruticibus uri: quod ubi non evenierit, ne amplius quidem renascitur. *Mala Punica* in tria redegit fastigia *Dioscorid.* Vni dulcia, alteri acria & acida, tertio mista adscripsit & vinosa. Acida mitescere & dulcia fieri tradunt, si fuillo aut humano arboris radices stercore foveantur, & vetere sæpius irrigentur urina. *Math. l. 1 Diosc. c. 127*. Servantur incorrupta anno toto, si cum fere matura fuerint petioli, quibus pendent, intorqueantur in arbore, vel si postquam decerpta fuerint, argilla aqua resoluta, undique oblinantur, ac pluribus insolentur diebus. Immerguntur etiam in ferventem aquam, statim eximuntur, & Soli ficcanda per octo exponuntur dies. *Malus Assyria* omnibus horis pomifera est, aliis cadentibus, aliis maturescantibus, aliis subnascentibus. *Tentavere gentes, inquit Plin. l. 12, c. 3, transferre ad sese propter remedii præstantiam fictilibus vasis, dato per cavernas radicibus spiramento; qualiter omnia transitura longius feri arctissime transferriq; meminisse conveniet, ut semel quæq; dicantur; sed nisi apud Medos & in Perside nasci noluit.* *Doldius* scribit referente *Libav. de ori* ^{erside} _{rer.}

Malum Assyrium cum secaretur prægnans aliò inventum fuisse, quod latuerit in eo tanquam matrice suo pediculo annatum. Quæsitum de modo generationis; & videtur, fuisse plura in surculo poma anguste locata, & priore tardius crescente ex affluxu præreptuque nutrimenti celerius promovisse supra incumbens, quod pressu ponderis in se admisit minus, atque ita ambiit. *Mangueis* arbor est in regione Temistitan; ex cuius perterebratæ causticè, succus profluit aqueus. Si quis ex eo largius biberit; obstupescientibus sensibus ebrietate laborat. Cortex ad fila percommodus est. Lignum ad acus, frondes propellendis morbis & integendis casis aptissimæ. *Major. in colloq. de plantis.*

CAPUT XXVIII.

DE MOSCHO ET MUSCO.

M*oschus* in cujusdam animalis nascitur umbilico. Duo hujus animalis describuntur genera. Vnum capreæ simile est, unico armatum cornu, prægrandi corpore. Huic cum in Venerem agitur, furoris vehementia intumescit umbilicus; & vomica congesto crassiore sanguine turget. *Ruell. ex Aëtio.* Tum & pabulo & potu abstinet, humique crebro volvitur, volutatione sanguine fæculento turgentem umbilicum exprimit. Emissa sanies post aliquod tempus, magnam sibi odoris suavitatem adisciscit. De altero *Scaliger*, quod sit in regno Pegu Gazellæ simile, album, ex cuius inferiore mandibula æque dentes utrinque singuli exeruntur. *Sub ejus ventre* (refero historiam ex *Scaligero Exer. 21*) *fit sanguinis collectio in tumorem. Capta fera eam partem cum corio simul abscindunt. Quæ inter secandum gutta sanguinis effluunt caduntque, ea pro Moscho optimo aut excipiuntur, aut colliguntur. Vbi secuerunt hirudines admovent tot tamque diu, quoad earum suctu cruor universus cum ipsa detrahatur vita. Eum sanguinem exsiccatum*

catum aut in pulverem redactum, prioris illius perpauxilla quantitate, viribus vero efficacissimis perficiunt. Quippe centesimam satis esse produnt. Adulterationes deprehendent, si naso admoverint. Elicit syncerum admotum sanguinem. Extat aliud genus Moschi, quod Zibethum vocant, in testiculorum utriculo cujusdam animalis progignitur. *Mathiol. ad lib. 1, cap. 20.* Et tanquam sudor inter ejus testiculos concreescens, calidæ humidæque facultatis. Id cavernulæ Umbilici impositum, vulvæ strangulationibus prodest mirifice. *Geranii* quædam species Moschum circa vesperam præsertim & mane redolet. Villosus Laricis *Muscus*, si incendatur, tanto flagrat impetu, ut tormentorum pulverem superare videatur *Mathiol. loc. cit.* Quippe flammæ cum ingenti favillarum copia, in obscuræ noctis silentio, ad astra tolli cernuntur, relicto sui odoris oblectamento. Recens decerptus, & rosaceo imbutus oleo, capitis dolores à calore exortos, mirifice mulcet: sanguinem è vulneribus manantem compescit impositus.

C A P V T X X I X.

D E M A N D R A G O R A,
Malva & Moro.

M*Andragora* hypriotica est. Experientia id testatur. *Lemnius in expl. herb. Biblic. cap. 2.* Cum enim semel atque iterum speciosum ac amabilem ejus fructum, negligentius in Musæo collocasset, somnolentia premebatur, redibat alacritas amoto. Idem Lybicus accidit in bello contra Carthaginienses. Vinum enim in doliis corruptum Hamilcar, Lybicusque id prædæ loco cessit. Epotum omnes somno oppressit, victoriam Carthaginensibus tradidit. *Potyan. l. 5. Ανορωτομεβερος* à Pythagora dicitur. Radices enim à medio ad imum proveniunt bifurcatæ, adeo ut crura hominum modo, habere videatur. Fructus mali instar superfolia ad terram procumbentia parum à radice distat.

ce distat. *Heidfeld. in Sphinge Philosoph.* Hinc si eo quo fructum genuit effodiatur tempore, hominis cui brachia desunt, repræsentat imaginem. Sunt & factitiæ; ex arundinum mandragoræ, bryoniæ, aliarumque plantarum radicibus. Modum effingendi à quodam impostore proditum, scripsit *Mathiol. l. 4. Dios. c. 71.* Sculpunt, inquit, in his adhuc viventibus tam virorum, quam mulierum formas, infixis hordei & milii granis iis in locis, ubi pilos exoriri volunt: deinde facta scrobe, tam diu tenui sabulo obruunt, quousque grana illa radices emittant: id quod fiet viginti ad summum dierum spacio. Eruunt eas demum, & adnatas è granis radices acutissimo cultello scindunt, aptantque ita, ut capillos, barbam, & ceteros corporis pilos referant. *Malva* adeo *Veneri* nascitur, ut semen unicaulis aspersum genitali, foeminarum aviditates augere ad infinitum *Xenocrates* tradat: item tres radices ad alligatos tenesmo & dysentericis utilissime infundi. Mirum vero aquam radice ea addita addensari sub dio & lactescere. *Plin. l. 10, c. 21.* *Morus* nonnisi exacto frigore germinat; parit tamen inter primas. Cum germinare incipit, in tantum universarum prorumpit germinatio, ut una nocte peragat etiam cum strepitu, ut tota floribus operiatur. *Plin. l. 16, c. 25.*

C A P V T X X X.

D E N A P E L L O.

NAPELLVS tota exitium adfert, sed radix maxime. Manu enim retenta quousque concalescat, tenentem perimit. Certum, pastores, qui vero loco, caule ejus in affandis aviculis usi sunt, interiisse. Immanitatem ejus aliquot exemplis exprimit *Mathiolus comm. in lib. 4. Dios. c. 73.* Vnum adjicio. Data erat latroni cuidam, annum vigesimum septimum agenti Napelli drachma. Hic epoto lethali pharmaco, piperis omnem saporem illi inesse dicebat: Insecuta sunt gravissima symptomata. Evomuit enim frequenter biliosa

liosa porraceo colore. Quendam veluti globum circa umbilicum sensit, qui inde superna petens, in supremam capitis partem, frigidam quandam diffundebat auram. Accessit his stupor quidam paralyfi non abfimilis, qui finistri lateris brachium & crus occupavit, adeo ut vix summam manum admoveere potuerit, motu jam in cæteris partibus extincto. Interim non multo post tempore, hæc morbi vis, sinistra corporis parte incolumi relicta, in dextram repente se contulit, eandemque simili modo occupavit. Aiebat quoque universas corporis venas frigescere. Non defuerunt vertigines, quas secutæ sunt cerebri commotiones adeo frequentes, ut aquæ in caldario bullienti similes diceret. Accessit oris & oculorum convulsio, atque acutissimus mandibularum dolor. Quare sæpius manibus affectas illas partes perstringebat, veritus ne exciderent. Forinsecus turgentes oculi, livida facies, & nigra labra cernebantur: quin etiam ventris tumor videri poterat, perinde ac hominis aqua intercutæ laborantis: Varia admodum extitit arteriarum pulsatio, & varia quoque mentis perturbatio, pro symptomatum recurrentium acerbitate. Nam jam prorsus de vita desperare, mox in spem se erigere videbatur, modo rationis compos, modo delirans, nunc ploranti, nunc cantanti similis. Toto hoc tempore se ter excæcatum, terque cum mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen constitit, nullo unquam symptomate affecta. Hactenus *Mathiolus*. Hæc vero omnia, lapide Bezoar præbito, septima post assumptum venenum hora, evanescere.

C A P V T X X X I.

DE NYCTEGRETO, NVBIÆ
Grano, Nuce Moschata & Olea.

NYctegretum inter pauca miratus est Democritus, caloris ignei, foliis spinæ, nec à terra se attol-

artollentem. Erui post æquinoctium vernum radicatus, ficcarique ad Lunam triginta diebus, ita lucere noctibus, *Plin. lib. 21, cap. 11*, ait. Vocatur & *Chenomychon*, quoniam anseres à primo ejus conspectu, expaveſcunt. In Nubia, quæ est Æthiopia sub Ægypto, granum est, quod devoratum expellit animantes vita. Decima pars intra horæ quadrantem interficit. *Scalig. exerc. 153, f. 11*. In Bandau Infula Moluccarum nascitur *Nux Moschata*, è calice pro testa tegitur; obducitur tota, ubi maturuerit. Sub primo nucamento, non statim testa qua nucleus continetur, sed cutis coriacea, quam vocant Arabes *Macin*. Olea, si primo germinatu depalcatur à capra, adeo sterileſcit, ut nullo modo prolifica reddatur: at si alia de causa, nudatas earum radices, à circumſtante terra hybernis algoribus opponere certissimum est remedium. *Plin. lib. 17, c. 24*. olea & quercus ita dissentiunt, ut una prope alteram depacta, brevi tempore intereat. Amurca olei calce permixta, si parietes & laquearia incrustentur, non modo contractos & adventitios collachrymant humores; sed nec blattas vel araneas ferunt. *Mathiol. in Diosc.* Floret mense Julio, floribus albis racematim prodeuntibus, à quibus baccæ primum virides, appropinquante maturitate pallescunt; tandem purpureæ prius factæ saturatæ nigrescunt. Decerpuntur Novembri & Decembri; sternuntur mox in pavimentis, donec rugosæ fiant; dein molæ supponuntur, torcularibus affusa ferventi aqua premuntur; ita oleum reddunt. Ligni materies ardet viridis perinde ac ficca. *Megarum diu stetit Oleaster in foro, cum viri fortes affixerant arma, quæ cortice ambiente, ætas longa occultaverat. Fuitque arbor illa fatalis excidio urbis præmonita oraculo, cum arbor arma peperisset: quod succisa accidit ocreis galeisque intus repertis. Plin. lib. 16, cap. 39.* Durat olea annis ducentis. *Plin. lib. 16, c. 44.*

C A P V T X X X I I.

D E P A L M A.

Palmas non sine maribus gignere fœminas, sponte edito nemore confirmant, circaque singulos plures nutare, in eum pronas blandioribus comis. Illum erectis hispidum, afflatu visuque ipso, & pulvere etiam reliquos maritare. *Plin. l. 13, c. 4.* Hujus arbore excisa, viduas post sterilefcere fœminas. Hinc in Ægypto ita plantantur, ut è maribus in fœminas ventus ferat pulverem; sin longius, fune colligantur. Refert *Pontanus*, palmas duas marem Brundusii satum, fœminam Hydrunti steriles fuisse, quoad adultæ se aspexerint invicem, ac tum longo diffitas tractu, fructum edidisse. *Dalecham. ad lib. cit.* Sic vero de illis Poeta:

Brundusii latis longe viret ardua terris

Arbor, Idumæis usque petita locis.

Altera Hydruntinis in saltis, æmula palma,

Illa virum referens hæc muliebre decus,

Non uno crevere solo, distantibus agris,

Nulla loci facies, nec socialis amor.

Permansit sine prole diu, sine fructibus arbor

Vtraque, frondosis & sine fruge comis.

At postquam patulos funderunt brachia ramos

Capere, & cælo liberiore frui.

Frondosique apices, se conspexere, virique

Illa sui vultus, conjugis ille suæ.

Hausere & blandum venis sitientibus ignem,

Optatos fœtus sponte tulere sua.

Ornarunt ramos gemmis, mirabile dictu

Implevere suos, melle liquente favos.

Cardanus vero narrat in Data Numidiæ urbe palmam fuisse, cujus fructus, nisi masculi florentis ramus, fœminæ misceretur ramis, non percoquebantur, sed macilenti cum osse prægrandi nascebantur, & itullo etiam auxilio allato delabebantur: quod si vel folium, vel cortex masculus affuisset, ad maturitatem perductos. Vitalem ejus

vim, non in radicibus, sed in summo trunci vertice vigere tanquam in corde, ac in ramorum medio, quibus tanquam satellitibus stipatur, retulit *Philol. lib. 1 de vita Moſis*. Palmæ genus India profert, è cujus truncis, exciſis conſulto menſe Auguſto ramis, deſtillat liquor vinoſus; quem incolæ vaſis excipiunt, niſi excoquatur poſt triduum aceſcit. *Mathiol. ad lib. 1, c. 126*. Decoctus in mel ſuaviſſimum vertitur, quod poſt modum ex aqua reſolvitur, diebus viginti artiſcioſe percolatur. Sic deſæcatum perennat. At Palmulæ quas Dioſcorides Thebaicas vocat, adeo tractu temporis inſolate ficceſcunt, ut molitæ cogantur in panem. Meminit *Thevetus* palmæ viniferæ in *Æthyopiæ* promontorio, quæ eſt palmularum genere pulcherrima, ſive proceritatem, ſive perpetuam viriditatem ſpectes. Inciduntur duobus à terra pedibus, quo ſuccus inde eliciatur. Hic vaſis terreis pro quotidiano potu excipitur, ut autem diutius conſervetur, modicum ſalis injiciunt: Colore & conſiſtentia, vinum album Campaniæ refert. Refert *Linſchottus l. 4 America Nova c. 26*. in Indiæ occidentalis loco, qui vocatur ad D. Iohannis de portu divite naſci palmam, quæ ſingulis menſibus novas frondes nucibus coccis graves ferat. *Pierius* vero in *hieroglyph.* ſymbolum anni eſſe aſſerit, quod per ortus Lunæ ſingulos, ſingulos ramos progeneret, una omnium arborum.

C A P V T X X X I I I.

D E P L A T A N O , P O M I S.
& Arbore P A T E R N O S T E R dicta.

Platano tantum honoris olim tributum Romæ, ut diu mero radicibus infuſo nutritæ ſint. In Inſula Creta eſt una nunquam folia dimittens. *Plin. l. 12, c. 1*. Clara vero in *Lycia*, itineri appoſita, domicilii modo cava octuaginta atque unius pedum ſpecu, nemoroſo vertice, & ſe vaſtis protegens ramis, arborum inſtar, agros longis obtinens umbris; ac ne quid deſit ſpeculuncæ

lunca imaginis, *saxea intus crepidinis corona muscosos complexa pumices*; tam digna miraculo, ut *L. Mutianus* *ter Consul prodendum etiam posteris, putarit, epulatum intra eam se cum duodevicesimo comite. Poma si hyeme cum uvis afferrentur, ita eas suo sapore vitiant, ut statim marcore conficiantur.* Fertur mulierem prægnantem, *Cydonia poma si esitaverit, parituram infantem & industrium & ingeniolum.* *Citria vestes à blattis & tineis servant.* Quantum contra venena faciant, ex exemplis apud *Athenæum* cognoscitur. *Objectos aspidibus quosdam Citrium vindicavit à morte.* *Servantur diutius incorrupta, si hordei vel milii obruantur acervis.* Valent ad scabiem, si per medium sectas, & tenuissimo sulfuris pulvere aspersa, nec non ferventi calefacta cinere, corpore scabioso affricentur. At poma *Sodomitica pulcherrima visu sunt, attacta vero in cinerem abeunt.* *Solin. c. 36.* In *Hispaniola* est arbor *Pater noster* dicta; fructus nucis avellanæ magnitudine. Huic si fervens superfundatur aqua, inque ea lineus vel laneus obversetur pannus; maculis extensis præstat egregie, nimia vi tamen corrodit. *Ovetan. l. 9, c. 1.*

C A P V T X X X I V.

D E P I P E R E, P L A N T A G I -
ne, Pimpinella, Potentilla, Parida & Papyro.

P*iper* nigrum ac rotundum gignitur, à quibusdam infirmis viticulis. Hæ ad fastigium vicinarum arborum altiori complexu scandunt. Vvarum labruscæ modo profertur racematim. Confertius virens, donec ficcetur; quod dum fuerit, (sit in Octobri) decerpitur, & sub ferventi Sole tegetibus palmeis expansum torretur, quousque nigrescat, & evadat rugosum. *Mathiol. lib. 2. Diosc. c. 153.* Majoris *Plantaginis* radix sacculo inclusa, & regioni cordis cum filo adaptato à peste præservat. Certissimum remedium *Scholtius epist. 268, ex Monavio* recenset. *Pimpinella Chabæ Regis*

inventum est : hac 15000 Vngarorum sibi post praelium relictâ vulnerata, sanavit. *Clus. in Norren. Pannon.* Solutam aqua calida febrim continuam sanare, compertum est. Contra Hydrophobiam tantam vim obtinere, ut quicumque eam aliquot diluculis, vel in acetariis, veluti alio modo post demorsum usurpet, nihil incommodi sentiat, *Fernelius* reliquit. *Potentilla* pedum plantis manuumque volis admota, quarumcunque febrium remittit calores. *Mathiol. in lib. 5, c. 37.* *Paridis* acino semen colligitur, cui excellens contra veneficia vis est. Obrepserat quibusdam morborum diuturnitate stultitia, veneficio malo quibusdam; hi hausto herbæ ad vigesimum diem semine, drachmę pondere, pristinæ sanitati restituti sunt. *Papyrus* nascitur in palustribus Ægypti, aut quiescentibus Nili aquis, ubi evagatæ stagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum, brachiali radice obliquæ crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem fastigiatum, thyrsi modo cacumen includens. *Plin. 13, c. 11.* Ægyptii è biblo examputato papyri vertice navium compages faciebant introrsum, ex eodem & vela & calceos. *Herodot. lib. 2.* Calceis his soli utebantur Sacerdotes, ut *Aristides* scribit. Inferiorem partem cubiti longitudine & vendere & comesse solebant, eximia quadam suavitate cum in furno torrentur. Primus hic Ægyptiis cibus, hinc originis Index fasciculi, papyracei pictura. *Dalechamp. ad lib. 13. Plin. c. 11.*

C A P V T X X X V.

D E Q V E R C V, R H A B A R-
baro, Rapo & Rore Solis.

IN Maritania *Quercus* oblongam ferunt glandem, sapore dulciore, & delictiore, quam Castanea. *Scalig. exerc. 181, s. 26.* Littoris finus Pucici tractus faxeus est, bituminosis glebis. Adscuntur illis pallidæ arbusculæ, vix ad pedis altitudi-

titudinem. Quercus eis & buxi species, sed sine radice. Vidit Scaliger enodem & rectam pedum septuaginta quinque longitudine. Triginta pro illa offerebantur Coronati *Scalig. exerc. 166*. Paulo supra Cauchos ingentes ad littora lacuum duorum fuisse memorat *Plinius lib. 16, cap. 1*. quæ suffossæ fluctibus aut propulsæ flatibus vastas complexu radicum Insulas secum auferiebant; atque ita libratae stantes navigabant, ingentium ramorum armamentis. Sæpe territis classibus Romanis, cum velut industria fluctibus agerentur, in proras stantium noctu. In Thurino agro nunquam folia demittebat una, ante mediam nunquam germinabat æstatem. *Rhabarbarum* in sola provenit China, inde per Usbechen in Turciam, hinc Venetias transfertur. Insignes ejus vires commemorantur, & hydropici adfertur exemplum; qui cum in summo fuisset periculo, Rhabarbari fortuito usu, non tantum à morbo liberatus est, sed etiam ad primum pervenit senium. *Adolphus Occo in Scolzii Epist.* Infixerat eidem lethale servus vulnus post morbum, & quarto vel septimo die morituum sperabant Chyrurgi: Convaluit, & quod evaserit, Rhabarbari usui post Deum adscripsit. De eo ita paucis quidam. *Camerar. Cent. 8, in 51.*

*Calfacit & siccatur, stringit Rhabarbarum & alvum
Solvit, & est Pueris, Gravidis, benedicta medela,
Visceraque obstructa hoc aperit, Bilem & Pituitam
Purgat, tum stomachi vitis, emendat & Epar,
Sanguis & ex illo fit clarus, sputa cruenta,
Sistit, dejectosque juvat, ruptisque medetur,
Et Dyssenteris confert.*

Ex parvo Rhabarbari semine, tribus mensibus tam magna gignitur radix, ut quibusdam in locis centenas pendat libras. *Mathiol. in lib. 2, c. 104.* *Rapas* librarum triginta pondere in Ananienfi agro læpius vidit *Mathiolus*. Quæ æstate feruntur, ab erucarum vindicantur injuria, commista sationis tempore semini fuligine, aut majoris sedi succo per noctem macerato semine. [Experientia com-

probatum habet *Columella*. Prope Harlemum anno 1585 eruta, humanam manum cum unguibus & distinctissimis digitorum lineamentis obtinens. Picturam *Leida* apud *Cl. Baudarcium* vidimus. *Ros Solis* & *Rorella*, quæ velut stellæ alicujus jubare sub Sole fulget, à mirabili natura nominationem adepta est; nam quantumvis diu Sol fervidus æstate eam illustret; ejus tamen folia semper rore & humiditate madent, eorumque lanugo guttulis aspersa manet; & quod admiratione dignum, quod humidum illud in foliorum acetabulis contentum, ubi extremis digitis leviter attingitur, dum adhuc natali suo solo inhærens, aut confestim inde evulsa Solis radios experitur, mox velut in exigua filamenta fericea aut candiuscula deducitur, quæ confestim concreta, ita postea semper perdurant *Camerar. Cent. 8, memorabl. 98.*

C A P V T X X X V I.

D E R A N V N C V L O , R V T A ,
Rosmarino, Rhodia & Rosa.

R *Anunculus* si edatur, contrahit vescentibus nervos, rictuque ora diducit. Ridentium præbent speciem, qui moriuntur. *Pausan.* Meminit ejus *Salustius*; In Sardinia, inquit, quædam herba nascitur, quæ Sardea dicitur, agresti apio similis. Hæc ora hominum & rictus dolore contrahit, & quasi videntes interimit. *Ruta* venenis resistit. Hinc ea mustela cum serpente congressura, munitur. Mirabilis magnitudinis *Macherunti.* *Ioseph. l. 7 de bello Iudaic. c. 25.* A nulla enim ficu celsitudine vincebatur, & vita à Herodis tracta temporibus. Epilepsiæ insigne remedium est, fortuito à rustico inventum. *Camerar. cent. 3, memorab. 36.* Contundebat eam, & lunatici collapsi, rutæ odore plenus, continebat nares. Surgebat iste. *Rosmarinum* tam copiosum in Gallia sponte provenit, ut uratur; tam crassum, ut mensarum sit materia. Non in vere tantum, sed & in Autumno floret. *Mathiol.*

Mathiol. l. 3, c. 37. De illo in Anglia sic *Barclajus Icon. Anim. c. 4.* *Roris marini* planta apud multas gentes ipsa cura, qua educatur, pretiosa; hic vulgaris, & nonnunquam in sepes, velut ad hortorum custodiam stipata. *Rhodia* radicum vivacissima est. Nam è terra effossa, nisi ficcissimis reponatur locis, post multos menses rursus plantata, repullulascit. In altissimis rupibus nascitur, ubi vix tantum terræ habet, ut illi inhærere possit. *Mathiol. lib. 4, cap. 41.* *Rosa* Carthagine Hispaniæ hyeme tota præcox est, semper apud Romanos in honore. Nam & folia ferculis epularum inspergere mos erat, & citrias menfas illarum oblinire succo, ut ob amarorem intactæ à carie essent. *Heliogabalus* in recumbentes convivas per laquearia, veluti per impluvium rosas effundi jubebat. *Dalechamp. in lib. 21, cap. 4.* Admirandum illud est quod de redivi-va narratur. Scilicet magni nominis apud Cracovienes Medicus erat, qui adeo eleganter appa-
bat cinerem, ex omnibus plantæ partibus, ut omnes earum scite conservaret spiritus. Cinis, admota vasculo candela, aliquanto incalescens, apertæ rosæ emittebat speciem, quam sensim crescere, vegetari, ac formam penitus caulis, foliorum, ac geminæ denique floridæ rosæ umbram exprimere, tandem explicatissimam Rosam producere, intueri licebat, redibat in pulverem igne remoto. *Rosenberg. Rhodolog. c. ult.* Idem fere in *Vrtica* accidisse, historia apud *Quercetanus* de peste testatur. Cum enim quidam remedium contra calculum instituere vellet: Sub finem Autumni non paucas è terra urticas integras radicitus evulsit, ex evulsis lixivium cum aqua calida, vulgari modo composuit, compositumque philtrando, atque transcolando purificavit, ut ex illis tandem salem secundum Artis præcepta suamque pariter intentionem educeret, accommodatum. At vero cum in vasculo quodam terreo, prædictum lixivium, tota nocte, ut frigeret, exposuisset, quo die subsequente, exhalationem ad salem extrahendum moliretur, casu quodam contigit, hac ipsa nocte, aërem ita in frigidatum fuisse, ut

totum lixivium gelu nimio concretum fuerit. Cum igitur summo mane, vas illud è fenestra amovere vellet, præter suam vidit opinionem, aquam lixivii congelatam, subindeque mille Vrticarum figuras, in illa, cum radicibus, foliis & truncis adeo perfecte descriptas & adumbratas; ut qui melius illas ad unguem expressisset, figurassetque vix pictor ullus reperiretur.

CAPUT XXXVII.

DE SCORZONERA.

Scilla, Salvia & Scordio.

Scorzoneræ haud vetus planta est: primus eam *Mathiolus lib. 2, cap. 137* descripsit. Inventam in Catalaunia à servo Aphro. Contra viperarum morsum præsentaneum esse remedium, idem, qui invenit, ostendit; succum haurire necessum est illi, qui effugere conatur. Ex *Scilla* conficitur acetum, cujus admirabilis facultas. Si quis quotidie parum ebiberit, inquit *Mathiolus*, illi faucium orisque partes nunquam male valebunt: os ventriculi bene valebit; facile spiritum ducet, oculi acutissime cernent, flatus nullus in ventre excitabitur, & bene spirans beneque coloratus deget; hoc aceto qui utitur, cibum belle conficiet, etiamsi licentiosius edat; nihil supervacui in corpore residet, non flatus, non bilis, non cruditas, non stercus, non urina alvis lubrica, omnino non erit. *Mathiol. in lib. 2, cap. 168*. De *Salvia* tradunt, sufficam menses cohibere fluxum; à prægnante comestam, conceptum continere, reddereque vitalem. *Mathiol. in lib. 3, cap. 34*. Hinc ei sacrum apud Agrippam nomen. Si succi ejus heminam cum modico fale quarto à secubitu die potaverit, hinc viro misceatur, concepturam judicant. Certe fertur in Copto Ægypti post sævam pestem mulieres bibisse, & multos productos fœtus. In multis Asiæ locis sunt pomiferæ; apud Calabros Cosen-tiæ in horto quodam gallam subcineritii coloris produxisse, testis oculatus est *Scaliger exerc. 168*.
Scordii

Scordii contactu cadavera conservantur. *Galen. lib. 1 Antidot.* Cum enim in bello interemptorum revolverentur, minus putruisse inventi sunt supra *Scordium Creticum* collapsa; ea præsertim parte, qua tetigere. Certe in vino coctum contra serpentum ictus bibitur. *Const. de febr. pest. cap. 18.*

C A P V T X X X V I I I.

D E S O L A N O.

S*olani* plures sunt species; inter has *Halicacabum*, *vesicaria*, *somniferum*, *Majus* & *Tuberosum*, aliquid miri inhabere videntur. *Mathiol. in lib. 4, cap. 69.* *Halicacabum* adeo aspidibus inimicum, ut admota radice ejus propius, alto enecentur sopore. *Vesicarum* foliis constat oblongis, floribus candidis, è quibus vesicæ prodeunt virides, subrotundæ, senis secundum longitudinem divisuris, semine intus pullo, orobi magnitudine. In ejus latere humani veluti cordis effigies, albo obsignata colore. Sic formavit Natura, ut ejus affectibus salutare observaremus. *Somniferum* in soporem conjicit gustatum; Testare id suo exemplo Dani. Cum enim *Sueno Norvegorum Rex* *Duncanum Regem Scotiæ* in oppido *Bertha* obsideret, evocato hic *Maccabæo* consobрино clanculum de deditioe agere cœpit, com meatu promissu; *Hector Boët. l. 12. Scot. hist.* Receperunt conditionem Dani, & una com meatum; quem cum degustassent, tam alto oppressi sunt sopore (Solano enim vinum & cerevisia infecta erant) ut à *Maccabæo* opprimerentur. Decem dona hostium suspecta habentes, sobrii fuere; qui etiam Regem *Suenonem* veluti exanimem piscaria scapha ad *Thai* detulere ostia; inde domum. Solani majoris radix ficca, si in vino semidrachmæ pondere septem maceretur diebus, ita illud inficit, ut, si quis percolatum biberit, nullo modo edere queat; Cessat affectus, acetum si propina-
veris, Copiosius sumptum strangulat. Secretum

primus

primus Franciscus Calceolarius Veronenfis & invenit, & propalavit. *Mathiol. in lib. 4, cap. cit.* Tuberosi tuberosa est radix, pugni aliquando magnitudine, palmum aliquando longa. Ad caulis exortum, radices fibrosæ plures prodeunt, quæ per terram sparguntur, his primo vere alii exurgunt caules, aliæque tuberosæ adnascuntur radices. Tot vero se tuberibus propagat, ut ad unam plantam hyberno tempore erutam ultra quadraginta tubera, notarit *Bauhinus ad loc. cit. Dioscor.*

C A P V T X X X I X.

D E S I N A P I, S A T Y R I O
& Saxifragia majore.

S*Inapi* Saccaro obductum, vel cum melle pro bellariis appositum, experimentum tutum in defectu ingenii ab humiditate statuitur. *Horst. l. 2, de sanitat. tuend. cap. 1.* Hoc condimento laxatus gurgulio cito contrahitur. Pythagoras proin in honore habuit, quod præter valetudinis conservationem, in altum quoque feratur, & in arcam illam divinæ rationis ac mentis stationem potenter conscendat. Hujus intinctum ex musto confectum, inquit *Pansa theor. spu. de pror. vit. c. 51.* Cunctis literatis præsertim hyemis tempore commendo. Cum totum corpus calefaciat, venulas Mesaraicas aperiat, & deductionem Chyli in epar promoveat. Nihil enim capiti salubrius, quam ventrem laxum sibi que propitium habere. *Satyrion* herba ad rem veneream mirifice pollet, attacta tantum. Septuageno compressu definivit in Indo, qui attulerat, duodecimo in aliis, *Theophrastus.* Huic similis est Cynosorchis, cujus radix major flatuosa turgens materia, Venerem excitat; minor reprimit. *Saxifragia* major in monte Baldo nascitur, ex vivo & durissimo prodiens lapide, & antiquis urbium mœniis. *Mathiol. ad l. 4, cap. 15.* Radix in petris adeo pertinaciter concluditur, ut minime nisi mucronatis ferramentis evellatur. Vim

habet

habet expellendi calculos. Certe illius potu in-
numeri ex uno tantum ejeti sunt, fabæ quidam
magnitudine.

C A P V T X L.

D E T H E R E B I N T H O E T T H V R O.

T*Herebinthorum* alia mascula, alia foemella.
Theophrast. l. 3, c. 25. Illa sterilis est: foemina-
rum alia fructum protinus rufum promit,
lentis magnitudine, qui concoqui nequit; alia vi-
ridem editum, rufum post modum tingit, & cum
uva maturefcentem nigrum novissime facit, fabæ
magnitudine. In Memphi Terebinthum arborem,
à constitutione mundi satam ad sua usque tempo-
ra superfuisse scribit *Egesippus l. 4, c. 3, de excidio Hie-
rosol.* Thus gignitur in Arabia privato quodam lo-
co, in medio fere regionis post Aramitas pago
Sabæorum. Minæi primi invenere, & jus in illud
trecentarum tantum familiarum esse perhibetur,
per successionem commune. A propinquis popu-
lis sacræ dicuntur. Nam cum vulnerant arborem
quo liquor defluat, aut cum metunt, nec foemina-
rum, nec funerum polluantur congressu. Meti so-
lebat inciso arboris cortice, canis ortu, quod tunc
esset humoribus maxime prægnans; qui ex arbo-
re destillat, palmea excipiebatur tegete. *Scaliger
exerc. 149.* tam vili vænire ibi scribit, ut eo naves
pro pice liquefacto, inducantur. Cæterum fit ex
thure medicamentum, quo nil ad lippitudinem &
ruborem oculorum præstantius. Vna enim tantum
nocte juvare affectos dicitur. *Mathiol. ad lib. 1, cap.
73, Diosc.* Accenditur Thuris grumus, acuto stylo
affixus, cerea candela, mox in aquæ rosaceæ un-
ciis quatuor restinguitur, repetuntur incensiones,
extinctionesque trigesies, & deinde percolata a-
qua linteolo mundo oculorum angulis cum pen-
na vesperi illinitur, dum cubitum affecti sese re-
cipiunt. Si rubor lachrymæque cum vehementi
dolore accrescunt, lac muliebre restinguit, si tan-
tum addideris.

C A P.

D E T R I T I C O E T T H Y M O.

T*ritico* nihil est fertilius. Nam è medio, aptum si sit solum; quale in Bizacio Africæ campo, centeni quinquageni modii redduntur. Misit ex eo loco, inquit *Plinius* l. 18, c. 7. Divo Augusto procurator ejus ex uno grano (vix credibile) quadringenta paucis minus, germina. Misit & Neroni similiter trecentas & quadraginta stipulas ex uno grano; cum centesimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundunt. In agro Senensi maritimis locis planta una visa est 24 spicas ferre, & unum modium centum interdum adferre compertum. *Mathiol.* in lib. 1. *Diosc.* cap. 78. In Asia ultra Bactra quodam in loco adeo grande tradi scribit *Theophrastus*, ut nucleis olivæ sua æquiparent magnitudine grana singula. *Theoph.* l. 8, cap. 4. In Pissoris autem adeo firmum nasci addit, ut dirumpatur, qui plus comederit. Indicum calamum edit arundinaceum, alba faretum medulla, sacchariferarum arundinum modo, in cujus summitate paniculas fundit divulsas & vacuas. Fructus in quo grana vaginis foliaceis concluduntur, in ipso caule è lateribus prodeunt. Spica piceæ arboris exæquat conum, nuda circa eam grana pisi magnitudine, alba intus, in octo vel decem rectis lineis digesta versus. E vaginarum fastigio coma dependet, eo quo grana habentur, colore Malitz Indi vocant: biduo antequam feritur in aqua maceratur; nec concreditur, priusquam pluviis maderit. Quarto demetitur mense: at quod in Eubæa nascitur genus, quadraginta perfici diebus, *Theophrastus* l. cit. retulit. *Thymum* circæ æstivum solstitium incipit. Mel inde apibus & apiariis augurium. *Theophrast.* l. 6, c. 2. Haud probe succedit mellatio, si aliter defloruerit, perit flos, si imber deciderit. Manat ex eo oleum aurei coloris, dum calentis aquæ balneum herba destillatur recens.

cens. Citrium malum sapit. *Mathiolus in lib. 3. Diosc. cap. 37.*

C A P V T X L I I.

D E T A B A C O.

T*Abacum* alias *Nicotiana*, ab Inventore, *Herba sancta*; *Reginæ*, *sanctæ crucis*, & *petum* vocatur. Nota optime iis, quibus *Indicæ* merces notæ, & qui *Britannorum*, *Belgarum*, *Gallorum* & aliorum exceperere suffitus. Seritur cum *Luna* crescit, secatur cum minuitur. Est & *latifolium* masculus dictum & *augusti folium*, longiore pediculo, *fœmina*. Minutissimum ejus semen sponte decidens, sævissima etiam hyeme, illæsum latitat, & sequenti æstate, in multis horti locis, ad quæ vi ventorum fuit delatum, sua emicat sponte. *Camerar. in horto. Neander in Tabacolog.* ex masculi femine fœminam gigni ait, si illud in terram, in qua petum antea crevit, deciderit: idque tanta luxurie, ut quotannis sponte renascatur. Ac frigoris esse impatiens; sed si bene fervetur, *Citrionum* more toto anno virere, & in quartum, illæsum conservari. *Monard. de simpl. medicam.* scribit. Vires quod attinet, sitiferum esse, acrimoniam sapere, mentem turbare, κατηλαγίαν inducere scribit *Neander*; Qui avidius hauriunt, exanimes concidere, & per diei spacium velut stupefactis jacere sensibus dicuntur. *Benzon. l. 1, c. 26, hist. novæ orb.* Hinc *Serenissimi Jacobi Britannici*, illustris memoriæ. *Misocapnos*. Enervari enim subditorum existimabat corpora. At magna illius apud clarissimos viros *Encomia*. Venenis resistere *Hispani* testantur. Vulnerati illi *Cannibalum* telis succo curarunt vulnera, tritis appositis foliis. *Monardus loc. cit.* Rex *Catholicus* inflictum cani venenatum, ut experiretur, vulnus, eodem ad cicatricem perduxit. Dolorem dentium & sedare penitus, & tollere scripsit *Heurnius*. Cum ego ipse (verba ejus sunt) ante annum vehementer ex dente laborarem, hanc decoxi

decoxi ex aqua, adjectis Chamameli floribus, tepidi hujus decocti cochlear ore tenebam, exspuebam, ac idem agebam, horis duabus; dolor mitescebat: postridie cum ex more meo hortulum in suburbis accessissem, inclinatoque capite quid graminis evellerem, liquor croci flavedinem referens, copiose à naribus meis effluxit, Nicotiana odorem referens, ac omnis dentium dolor evanuit. Mihi toto vitæ curriculo, nec sanguis, nec quid præter serosam pituitam, e naribus fluxit unquam; at nihil ego vidi hoc effluxo liquore flavedine altiore tinctum. Visum restituere testis est *Wiburgius ad Schnitz epist. 209*. Pupilla cuidam puellæ ita obscurata erat, ut non appareret. Hic, succo Nicotianæ majoris cum Butyro majali ad consistentiam unguenti cocto, & oculo exterius clausis oculis illito, ut non appareret, nisi adstantibus, effecit. Ex succo cum conchis contusis pilulas facere barbaros, his famem ad triduum lenire, *Clusius* testatur. Nec mirum: Cum enim pituitam resolvat; hæc delapsa in orificium ventriculi, appetitum obtundit. Cæterum vires ejus describit *Castor Durantes* in Epigrammate, quod appono:

Nomine quæ sanctæ crucis herba vocatur, ocellis
 Subvenit & sanat plagas, & vulnera jungit,
 Discutit & strumas, cancrum, cancroque sanat
 Ulcera, & ambustis prodest, scabiemque repellit,
 Discutit & morbum, cui cessit ab impete nomen,
 Calfacit, & siccatur, stringit, mundaturque resolvitque
 Et dentum & ventris mulcet capitisque dolores.
 Subvenit antiquæ tussi, stomachoque rigenti
 Renibus & spleni confert, uteroque venena
 Dira sagittarum domat, ictibus omnibus atris
 Hac eadem prodest, gingivis proficit, atque
 Conciliat somnum, nuda ossaque carne revestit.
 Thoracis vitis prodest, pulmonis itemque,
 Quæ duo sic præstat, non ulla potentior herba.

C A P V T X L I I I.

**D E T R I F O L I O, T E V C R I O,
T H E L Y P H O N O, T A X O, T H A P S I A
& Thauzargent.**

T*Rifolium* futuræ tempeſtatis eſt prænuncia. Adveniente enim arrigitur contra. Obſervatum copioſos herbæ flores, crebras anni pluvias, & aquarum portendere inundationes: paucos ſiccitatem. *Fuchs in herb.* Panis cuculi dicitur, vel quod eo veſcatur, vel quod ad cantum erumpat. Odoratum ſepties in die fragrantiam acquirit, amittit ſepties. Decerptum retinet perpetuo; tantumque inſtante tempeſtate promit, ut totas compleat ædes. *Teucrion* alias *Hermion*, nec floret, nec ſemen gignit. Medetur lienibus, conſtatque ſic inventam *Plin. l. 25, c. 5.* Cum exta ſuper eam projecta eſſent, fertur adhæſiſſe Lieni, eumque exinanifſe. Narrant, ſues, qui radicem ejus comederint, ſine ſplene inveniri. *Thelyphonum* radicem Scorpioni ſimilem habet; eoſdem, admotum, occidit; reviviſcere, candido, ſi linantur elleboro, traditur; haud credendum. *Theophraſt. lib. 9, c. 19.* *Taxus* baccas fert rubentes, vinoſas; quas qui comederint, in febres incidunt & dyſſenteriam: Iumenta etiam mori, ſi folia comederint, evadere ruminantia, traditum à *Theophraſt. lib. 3, c. 10.* à *Plin. lib. 16, c. 10,* refutatum. In Arcadia enim tam præſentis eſt veneni, ut qui ſub ea obdormiverint, intereant. *Ovetan. ſum. c. 78.* In India os, oculosque dormientium reddit tumidos. *Thapsia* in terra naſcitur Attica, in qua pecudes Incolæ eam non tangunt, depaſcunt peregrinæ; paſtum aut alvi ſolutio excipit, aut mors. *Theophraſt. l. 9, c. 22.* Accepit Claritatem à Nerone. *Hic enim nocturnis graſſationibus converberatam faciem, illinens ſibi cum Thapsia, thure & cera, ſequenti die contra ſamam, cutem ſinceram circumferebat.* Mirum enim in modum fugillata dolet. *Plin. l. 13, cap. 22.* *Thauzargent* radix eſt in Occi-

Occidentali Mauritania, tam boni odoris, ut appensa laquearibus haud magna quantitas, magni suffimenti vicem suppleat. *Scalig. exerc. 142, s. 6.*

CAPUT XLIV.

DE VITE.

Vitium ingens interdum magnitudo est. In Campania enim quæ populis junguntur, per ramos earum procacibus brachii geniculato cursu scandente^s, cacumina æquant, ut vindemiator autoratus rogum aut tumultum excipiat. *Plin. l. 4, cap. 1.* Non facile corrumpi addit *Plinius*. Iovis enim simulachrum in Populonia urbe in multis incorruptum ævis visum est; & tectum Ephesiæ Dianæ scalis scandebatur ex vite una Cypria. Ter quotannis fructum edunt nonnullæ. Vidit Dalechampius, multis in locis, in horto *Guilet. Caulin*, Lugduni præcipue. Infanæ dicuntur. *Dalechamp. ad cap. 27, l. 16. Plinii*. Sub finem veris, minutos & stellatos proferunt flosculos, ramentis orbiculatis obfitos, colore subspiceo. His in asterisci formam deciduis, confestim racemorum exhibetur specimen. *Lernius in herb. biblic. c. 2.* Odor illarum venenatas abigit bestias; Aqua vitium dum amputatur, sanat scabiem. Vitrea à quibusdam excipitur lenticula, post integro anno insolatur, loco subdiali & impluvio. Melligo tandem concrescit, quæ balsamo viribus æqualis. Purgat enim, carne implet, glutinat, papularum delet vestigia. E tenellis vitis foliis mense destillata Majo gravidis malaxizantibus commendatur. Nullo tanguntur incommodo, quamvis caruerint. *Sennert. l. 4, p. 2, c. 2.* Ex uvis vinum torcularibus exprimitur, quo in potu utimur. Mira ejus sunt varia, quæ ipsorum vinorum variat diversitas. *Lemn. de occult. l. 1, c. 16.* Ex Pictaviensis potu morosi incolæ & calcitrosi efficiuntur (mordaces enim infert cerebro fumos) blandiores Rhenani. In Goritienſi comitatu laudatissimum est, proximum Pucinum & Vipacum. *Matthiolus*

mu

var16v

ASLRA

WNNUI

mupm

var16v

15

mupm

var16v

thiolus cum diu ventriculo laboraret, robur hujus adeptus est usu. Livia Augusta octoginta duos vitæ annos, Pucino retulit acceptos. *Plin. l. 14, c. 6.* Rustici Iapidiaë incolæ quia Pucino cognatis utuntur, raro ægrotant. Nunquam senescere optimum scripsit *Galenus de Theriaca*: ducentis aliqua durare annis reliquit *Plinius*. Corruptum faceffit in acetum, naturali soluto calore. Hoc insignis est naturæ. Nam tempestatem & navigantium sedat excidium, vitiosum dissipat aërem, humores putrescere prohibet. *Plin. l. 2, c. 48.* Margaritas & uniones eo in pulverem verti, Cleopatráe exemplo. Antonio una cœna se solam centies sestertium absumpturam objecit; & unum Unionem, cui parem Oriens non vidit, aure detractum, oxybapho aceti immerfit, liquefactum absorpsit. *Plin. lib. 9, c. 35.* Componitur etiam ex eo Aqua vitæ, quæ alias Helixir, Aqua auri, Cœlum Philosophorum, quinta essentia, anima vini, Aqua divina, & clavis Philosophorum dicitur. *Canonher. de Admirand. vini l. 1, c. 5.* Miranda de ea scribunt Medici, imperitis impossibilia. Tenuis est & in auras tam celeriter in optima parte, ut mireris evanescit. Calor enim intus servatus, aëris motu coadjuvante subtilem substantiam in vaporem resolvit. *Cardan. de athere.* Quæ illi immerguntur, viginti quatuor horarum spacio suis exiuntur viribus. *Heurn. l. 1. prax. medic.* Antidotum est ad omnia *Mathiolo in Diosc. l. 6.* & non solum hausta, sed in faciem ex alterius projecta ore, epilepticos, mulieres hystericas revocat, loquelamque amissam restituit. Certe Antonius della Scarparia, octuagesimum dum duceret annum, dictitabat. *O aqua vitæ! per te jam mihi vita annis viginti duobus prorogata fuit.* *Savanorola de arte conficiendi aquam vitæ simplicem & compositam.* Delectabatur quoque ea Franciscus primus Dux Mantuæ. Frigidi enim cum esset stomachi, ventositate vexabatur. Vox ejus: *Cum multiplicis ordinis medicamenta tentasset, in talium remedia, nullum tam salutiferum ut aquam vitæ invenisse.* *Canonher. loc. cit.*

cit. Modum vini probandi inusitatum recenset *Quercetan. in Diatetica* his verbis: *Omnia Vasconia vina, quæ mari in varias provincias avehenda, Burdegalam comportantur: illuc convecta in cellas publicas immensa longitudinis ac latitudinis, ut forum vinarium vere dici possint, in hunc finem constructas, & ab urbe paulisper subductas, reponuntur; atque ita compressis ordinibus seriatiim componuntur, ut inter ordines desit spatium ad perforandum dolium, è quo vinum hauriatur. Quo fit, ut mercatores vina empturientes, & in hac re versatissimi, non ex gustu vini notent, quæ probant, vini dolia; sed super singulorum ordines vasorum gradientes, in singulis vasis gressum prementes, facile dignoscant, quæ spirituosiora sunt & leviora, sigillis suis adnotent. Levius enim ac agilius super meliora incedunt vina, quam super crassiora ac terrestriora, quæ graviolem & tardiolem gressum reddunt. Prodigia ejus apud Plinium lib. 14, cap. 18. In Arcadia sterilitatem foeminis importat, rabiem viris. Theophrast. lib. 6, c. 19. In Achaja partum abiigit; uvas si canes gustaverint, catuli eliduntur. Victor. lib. 7, c. 23. Træzenium qui bibunt negantur generare. Apud Thafias uno genere somnus conciliatur, fugatur altero. Vva horum dulcis est in Ægypto, & solvit alvum; firmat solutam in Lycia.*

CAPVT XLV.

DE XAQVA ET ZVCCARO.

XAQVA arbor est Hispaniolæ. Fructus ei papaveris specie, inde pellucida aqua albicans manat, qua quicquid aspergitur, nigrescit, adeo ut nulla lotionem mundetur. Die vigesima sponte de cute decedit. *Ovetan. summ. c. 77.* Zuccari duæ species; Altera à Cannis, altera ex herba. Est & aliud ex arbore Indica, quæ vocatur Hæoscer. *Scalig. exerc. 164.* Sed hoc vix faccarum, sed lactis renuior pars, calore concreta: quæ ex oculis fedibusque foliorum exiens gummi condensatur modo. Fructum ajunt simillimum testiculis *Came-*
te 51
1621
203
502
1621

lac

lac tam fervidum, ut pro Psilothro præstantissimo habeatur. Indigenæ depilant eo coria. Veri sunt duæ species. Vna ex Cannis duobus habetur modis. Nam vel exprimitur, ac decoquitur ad candorem & spissitudinem; vel sponte prodit ex arundine, lachrymarum instar. Id ita collectum cum suis arundinibus olim mittebat, inter cæteras merces India. Illud certe quod Candi nominatur arundinibus circumfertur. Natura fieri legitur in Historiis. Etenim ad Dathecalam Indiæ venit in mercatibus. In Insula S. Thomæ singulis mensibus arundines ferunt, quinto mense maturæ sunt; tum secantur, tempestive moluntur, premuntur ad succum. Quod reliquum est, datur alitibus, porcis. Hoc mirandum in modum pingues fiunt. Id adeo, ut tam delicata caro comparetur; quæ & nulli sit inferior Gallinacæ, & ægrotis detur in cibum. Altera Succari species ex herba miro refudat modo. Tigala ei nomen est apud Arabas & Ægyptios. Erodi ajunt herbam à vermiculo quodam. Vnde Zuccarum exturgescit, concrescitque in minutas grandines. Extinguit sitim, pectori accommodum, tussim tollit.

C A P V T X L V I.

D E M I R A C V L I S A L I I S
quibusdam Arborum.

DIves natura est; tam variæ illi opes, ut humanum non tantum delectet ingenium, sed & fatiget sedulitatem. Certe præter illa, quæ adduximus, insignia quædam adhuc inveniuntur *ῥαύματις*. In Insula Tylos *lanigera arbores* sunt; ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas, quæ maturitate ruptæ, ostendunt lanuginis pilas, ex quibus vesces pretioso linteo faciunt. *Plin. l. 12, c. 10.* In Iava Majore ajunt raram esse arborem, cujus medulla ferrea sit; exilis illa quidem, cæterum porrecta ab imo ad summum plantæ fastigium. Ex eo fructum quem gerit, ferro impene-
trabilem.

trabilem *μυκροειδης* appellavit *Scaliger exerc. 181, sect. 27*. In Insula Cimbubon est alia, cujus frondes in terram lapsæ reptatione quadam seipsas & movent & promovent. Frondibus facies, quæ Mori. Vtrinque habent quasi pedes pusillos binos. Compressæ nullum edunt sanguinem. Tactæ abeunt aut refugiunt. Ex iis una dies octo servata in scutella vixit; movitque sese quoties tangeretur. *Scalig. exerc. 112*. In Malavar planta est; cui si quis manum admoveat, illico contrahitur; nitorem recuperat, si eandem retraxeris. *Garzias ab horto*. Illa quam *Mimosa hortensis* nomine à Costa descripsit, manu admota fenescit, revirescit remota. Eodem autore arbor quædam nocte pulcherrimis & suavissimis onusta floribus, simul atque à Solis illustratur radiis, tota marcescit; quamvis tenuitati spirituum hoc quicquid est, possit ascribi. Esse autem cujus contraria ratio est. *Linschot. testatur*. In Virginia herba est, in cujus foliis præstans sericum nascitur, membranæ tenui splendenti, quæ inde detrahitur, simile. Alta est duos pedes & dimidium; foliorum longitudo duorum pedum est latitudo dimidii. In Anglia specimen hujus texturæ confectum est: Nam ex ista planta tela integra è stamine serico parata pro bona & legitima est habita. *Arioth. in Virginia*. In America est flos Granadillæ, in quo ostendunt instrumenta passionis Dominicæ, clavos, scuticam, columnam, coronam, vulnera. *Mejer. de Annat. Scoticis*. Id imaginationi videtur ascribere *Libav. lib. 4, de orig. rer.* Et est, addit alicubi, apud amicum nostrum ossiculum *Cerasii*, in quo centum viginti septem facies ostenduntur. In Insulis Aquilonaribus sub Polo sitis sunt Caves Magneticæ, Fagi si illis adhereant, iu Magnetes vertuntur. *Olaus l. 2, c. 1*. Est & quædam arbor Indica in Musicano altissima; cujus rami excrescunt supra 12 cubitos, reliquum non tantum flectitur sponte deorsum, usque in ipsum solum; sed & terræ sponte infigitur, radicesque mittit, quæ novam efficiunt arborem; Hujus reflexionem imitantur

tantur rami & novam propaginem, tam in diducta serie, ut porticus fiat, sub qua quadringentis locus esse possit. Non procul à Malacca est alia, cujus cum multæ sint radices, in varias disperuntur partes & vires. Quæ enim ad Orientem spectant, Antidotum præbent adversus venenum; quæ ad occasum ipsissimum sunt. *Sinar. res. pag. 4. c. 17.* Radix quædam ignea dissecta, si e diametro candelæ ardenti exponatur, vacillare primo eam facit, post extinguit, idque repetitis exploratum vicibus. *Biker. in proph. sect. 2.* *Abies* admirationis præcipuæ visa est in navi, quæ ex Ægypto Cai Principis jussu, obeliscum in vaticano circo statutum, quatuorque truncos lapidis ejusdem ad sustinendum eum adduxit. Arboris ejus crassitudo quatuor hominum ulnas completentium implebat. *Plin. l. 16. c. 40.* *Aproxeos herba* radix è longinquo ignem concipit. *Plin. l. 24. c. 17.* Ex arboribus in India cedro vel cupresso proceritate paribus, cum foliis latioribus, palmæ, quibus nomen *Carpion*, oleum destillat, quod lana arboribus impressa excipitur, & ad quinque stadia odorem jaculatur; Apud eundem legitur narratio de ligno *Parebo*, in regiis tantum hortis nascente, quod sit oleæ magnitudine absque flore & fructu, duntaxat sub terra crassis radicibus instar brachii; cujus dodrans trahat aurum, æs, argentum, lapides, & alia quæque præter Electrum seu succinum: quantitate vero cubitali posse trahi agnos & aves. Eodem aquam concrefcere injecto obuli pondere: & vinum similiter, quod ut cera postea manibus teneatur vel tractetur, quamvis postridie solvatur. *Libanio l. 2. debitum. cap. 6.* putidum hoc mendacium videtur, ni dextre explicetur. Et certe, Physico non defuerit dextra interpretatio: quam apud eundem vide, *loc. cit.*

D E P R O D I G I I S A R B O R V M.

INveniuntur quædam sine foliis natæ, vitem & malam punicam stirpe fructum tulisse, non palmite, aut ramis, vitem uvas sine foliis, oleas quoque amifisse folia baccis hærentibus est apud *Plin. l. 17. cap. 25.* Olivam in totum ambustam revixisse diximus, & in Bæotia dero-
sæ à locustis ficus, regerminavere. Pausaniæ in Arcadicis ex una & eadem radice ilex & olea enata sunt. *Dalechamp. ad loc. cit.* Eadem in Corinthiacis Clava Herculis ex oleastro actis radicibus regerminavit. Laodiceæ Xerxis adventu platanus in oleam abiit. Subsedet in Cumano arbor, gravi ostento paulo ante Pompeii bella civilia, paucis ramis eminentibus. Ficus in lauro nata est Cyzici ante obsidionem Mithridatis, qui eam centum millibus & equitatu multo oppugnavit. *Strabo. l. 12.* Palma viridis Trallibus in æde Victoriæ sub Cæsaris statua inter coagmenta lapidum, justæ magnitudinis enata. *Valer. l. 1. c. 6.* Nec non & Romæ in Capitolio in capite (sum-
mum tecti fastigium quidam explicant) bis bello Persei enata palma, victoriam & triumphos por-
tendit, hac tempestatibus prostrata, eodem loco ficus enata est; M. Messalæ C. Cassy Censorum lustro. A. P. Sulpicio Proconsule literæ ex Ma-
cedonia allatæ nunciarunt in puppi longæ navis enatam laurum. Præterito denique in Silesia, anno, arbuscula quædam in Pinnis murorum templi in palmam mutata est. Mutata post & religio; Haud sine vindice; species transmutata spem facit.

THAVMATO-

GRAPHIÆ

NATVRALIS,

CLASSIS SEXTA:

In qua

AVIVM

Admiranda.

Seneca Natur. quæst. l. 2. cap. 32.

*Et illa quæ aut immota sunt, aut propter velocitatem
universo mundo parem immotis similia non extra jus
dominiumque nostri sunt.*

L 2

SYLLA-

SYLLABVS CAPITVM

CLASSIS SEXTÆ.

Cap. I. De Aquila.	Cap. XVIII. De Grue & Galbula.
Cap. II. De Accipitre.	Cap. XIX. De Graculo.
Cap. III. De Assalone & Ardea.	Cap. XX. De Hirundine.
Cap. IV. De Asione & Alucone.	Cap. XXI. De Haliato, Ibide & Zoxia.
Cap. V. De Ansere.	Cap. XXII. De Miluo.
Cap. VI. De Alcyone, Anate & avi Emme.	Cap. XXIII. De Manu-eodiata & Mergo
Cap. VII. De Bernichia. avi.	Cap. XXIV. De Noctua & Niso.
Cap. VIII. De Bubone & Catarrhaeta.	Cap. XXV. De Onocrotale & Rhinocerote.
Cap. IX. De Collurione & Caprimulgo.	Cap. XXVI. De Psittaco.
Cap. X. De Cuculo.	Cap. XXVII. De Phani-ce & Pico.
Cap. XI. De Corvo.	Cap. XXVIII. De Pica.
Cap. XII. De Cornice & Chrysaetho.	Cap. XXIX. De Pavone.
Cap. XIII. De Columba.	Cap. XXX. De Phasiano & Passere.
Cap. XIV. De Cicno.	Cap. XXXI. De Perdice.
Cap. XV. De Ciconia.	Cap. XXXII. De Struthiocamelo.
Cap. XVI. De Falcone.	
Cap. XVII. De Gallina.	

Cap.

Cap. XXXIII. De Scythica avi & Tinnunculo.

Cap. XXXIV. De Turdo & Torquilla.

Cap. XXXV. De Vrogallo.

Cap. XXXVI. De Vespertilione.

Cap. XXXVII. De Vulture.

A D M I R A N D A A V I V M.

C A P V T I.

D E A Q V I L A.

Aquila primo reponitur loco: non quasi inter primas sibi locū venditet mensas (abhorret enim ab onibus) sed quod Rex aviū supremū sibi vendicet fastigium. Est autem ex genere rapacium. Pes ei dexter sinistro major est, cerebrum adeo calidum, ut in pulverem redactum, etiam cum cicutæ permistum succo, maniam inducat propinatum. Non bibit, quia prædarum sanguis videtur sufficere; in ultimo tamen senio, ubi rostrum præ ficcitate incurvatum, potu vitam sustentat. *Ælian.* Visæ sūt cubitalis magnitudinis: Visus & pullus, cujus alæ expansæ septem ulnarum æquarunt mensuram. Ungues viri corpulenti digitos, crura Leoninis majora. Id inter dresdam & Misenam factum testatur *Gesnerus*. Cum incubare debet, aëtidem lapidem adjungit, qui, quoniam incalescunt tantopere ac si bulliant, fervorem temperare dicitur. Exclusos pullos unguibus arreptos ad solem obvertit pro legitimis agnitos humeris portat, firmiores in sublime delatos demittit, demissos volatu antevertit & suscipit, grandiores nido & regione exturbat. Fæmina tam salax est, ut decies ter in die compressa, postquam surrexerit, si mas revocet, denuo accurrat. Visus tam exacti ut supra maria extra humanum elata contuitum, pisciculos minimos natare conspiciat. Quantum ad odorem, cadavera quingentis distita miliaribus eo prosequitur. Vox boatui similis est, sed pulli ob præpeditam ab humore linguam, sunt muti. Inimicitia illi cum gruibus. Hinc isti cum Taurum montem ex Cilicia transmittunt, lapillis in os sumptis

ptis vocem cohibent, & noctu transvolant. Visu, rostro, & pennis fallentibus super nubes volat; ibi solis calore vitium oculis demitur, ipsa in fervore illo in aquam se demergit, nidum petit, febre corripitur, pennas excutit, à pullis nutritur & renovatur, facilius, si pastum habuerit serpentinum.

CAPVT II.

DE ACCIPITRE.

Magnitudo Accipitris à sexu & regione variatur, fæminæ majores ob remissionem caloris. *Calent. in Epistol.* Cor ei magnum cuspide obtusa ad pectus tendente, Lien adeo exiguus, ut visum propemodum effugiat, *Arist. de partib. animal. cap. 38.* plumæ copiosiores; eas in primordio ætatis quater rejicit. Fecunditas illa exigua. Condensat enim semen nimius calor, humor etiam ad pennas, ungues & crura transmittitur. Libidinosus tamen est, ita ut fæmina trigesies una die requisita, redeat vocata. *Alb. l. 10. c. 8.* Cadavera fugit, & si hominis attigerit, jejunos manet, bibit, cum sanguine prædæ destituitur. Quantum ad volatum, ita se aliquando effert, ut visum effugiat; in aere vero se resupinat, caudam dorsum & alas expandit, quibus vice soli utitur. *Ælian.* Ingenium illi mirum. Avem quam sub noctem cœpit, totam sub pedibus tenet, exoriente sole dimittit, obviam post factam nunquam persequitur. Oculorum acie laborans, herbam Hieracium quærit, hujus confricatæ succo, tãgit oculos. *Ælian. l. 2. de anim. c. 43.* Hominem mortuū lugere videtur, inque ejus oculos humum ingerere; imo si inhumatum offenderit, gleba injecta humare. Os tibiæ ejus si ad aurum admoveatur, illecebra quadam illud ad se allicit. *Ælian. l. 4. c. 43.* Columbæ quam primum vocem ejus audiverint, fugiunt; Gallinarum ova, si incubant, vitium capiunt; aviculæ.

adejus conspectum ita perturbantur, ut manu possint de arbutis demi. Morbus illi præcipuus pennarum depositio. Fit antequam Nilus campos inundat, id est, in Augusto. Flante enim Austro alas expandunt, & venti tepore incallescunt; hic si defuerit, alis contra solis expansis & percussis radios, tepentem sibi faciunt auram; Capto tepore, laxatis poris, & veteres exiliunt, & novæ crescunt. Ad septingentos annos pertingere, putarunt Ægyptii.

CAPUT III.

DE ASSALONE ET ARDEA.

Assalon Smerillus & Merillus dicitur. Alaudas tam avide insectatur, ut vel ad clibanum usque ardentem; quandoque ad puteum, vel hominum vestes offendat. *Cressent. l. 10. c. 13.* Cum vulpe & Corvis bellum gerit, & horum ova conterit, illius necat catulos. *Ardeas* in Anglia occidere capitale est. Hinc magnus illarum ibi numerus. Tanta præditæ sunt continentia, ut ad venerem accessuræ, dies quadraginta tristentur. *Glycas l. 1. Animal.* Excrementa sua in accipitrem si ejecerint, pennas ejus & putrefaciunt & exurunt. Imminente pluvia supra nubes evolant. Ostreas cum testis devorant; sed ubi apertas à calore interno esse credunt, evomunt iterum, & carnem à testis separant. Astute insidiantur piscibus. Nam solis ita excipiunt radios, ne illi visa umbra, refugiant. Ea vero vi pollere *rustici Colonienses* asserunt, ut pede aquæ imposito, tanquam illicio, pisces allicere dicantur. *Gesnerus* certe in libro Germanico se legisse scribit, si pedes illarum destillentur per descensum, & oleo inde collecto inungantur manus pisces sponte advolaturos, ut comprehendi possint. *Franciscus Vallesius* I. Rex Gallorum adeo cicures reddidit, ut à pastu redeuntes, licet natura feræ essent, ad ardearia sese reciperent. In
coitu

coitu sanguinem sudare, scripsere quidam, refellit *Albertus*.

CAPVT IV.

DE ASIONE ET ALVONE.

A *Sio* seu *Otus* & *Nicticorax*, vocem emittit similem ei, qua homo frigore rigēs, exclamare solet hu hu. Cum *Lingula* & *Cyncramo*, *Coturnicibus* hinc proficiscentibus, ducem se præbet. Imitatur res eas, quas ab homine agi videt, etiam ab aucupibus stant illi è regione, & viscoso quodam pharmaco oculos inungunt, illud post in pelvibus relinquunt, & abeunt. Accedit *Otus*, & oculos sibi conglutinat sicque capitur. *Aluconis* duo sunt genera *Majus* & *Minus*. *Major Aluco* habet hoc peculiare, ut palpebram à summo oculo ad imum adducens conniveat. Auriculis seu cornibus caret, sed horum loco habet veluti coronam quandam è plumis constructam, quæ faciem totam obit, pinnulis nempe supra oculos, superciliorum altorum modo elevatis, & utrinque per tempora, nec non sub mentum descendendo coeuntibus, in formam populi muliebris. Minor in rimis quercuum à terebine excavatis, invenitur. Quod forte animalculum cœpit, deglutit integrum. Tam ampla enim ei gula, ut bolos ovo maiores integros transmittat; neque quicquam cibi sumit, antequam ossa, pilos, plumas rejecerit.

CAPVT V.

DE ANSERE.

A Nseres in regno Senegæ colore sunt variato. Oleribus candidiores, & capite rubeo Hispaniola profert. *Cadamust*. In regione Mancii Indiæ superioris os supra caput habere ovi magnitudine, sanguineo colore, pelle sub gula per semissem pendente, autor est *Odoricus à Foro*

Julii. Ex Onocrotalorum genere putat *Aldrovandus*. In Arabiae parte, quæ versus Austrum affurgit non esse scribit. *Strabo* l. 6. *Geographic.* Vitam in multos producunt annos. Sexaginta excessisse testatur *Albertus*, ducentos *Gratarolus*; sed ne juranti quidem se crediturum scribit *Aldrovandus*. *Cardanus* vix fabulosa existimat, quod solidæ admodum sint carnis. Constat enim Sylvestrem anserem tribus perpetuis diebus excoactam, emolliri non potuisse, objectam canibus mansisse intactam. Cæterum inter omnia anserum genera, maxime mirificum illud est, quod in Scotia Solandus vocant incolæ. De eo ita *Boetius* in *descript. Scotia.* Præter alias Insulas nobilis est Maja D. Hadriani, ac ejus sodalium martyrio pro Christi nomine coronatorum reliquiis. Altissimo hic scopulo fons aquæ dulcis largissimus, admirando naturæ miraculo, medio mari scaturit. Omnia exsuperans rerum novitate Bas Castellum, viribus humanis inexpugnabile. In his quoque æstuario situs est Scopulus angusto aditu vix piscariam navim recipiens, qui non in sese ædificia excavata habet, sed excavatus non incommodiora domicilia intus præbet, quàm si magnis operibus extructus esset. Cæterum hac re longe munitiora. Quicquid autem in eo est, portentosa plenum est novitatis. Avium enim, quas vernacula lingua Solandus appellamus, haud absimilium illis, quas Aquilas *Plinius* aquatiles vocat, in eo ingens copia inhabitat, nec in ullo alio ferè loco. Eæ, quam primum adveniunt, incipiente vere, construendis nidis tantam lignorum copiam comportant, ut auferentibus, qui illic habitant (nec enim id agrè ferunt) sat in annum ex ea parte prospectum sit. Pullos suos piscibus alunt, iisque delicatissimis. Nam si quempiam ante caperint, avolantesque meliorem fundo maris nantem conspiciant, abjecto illo, magno se impetu præcipitantes immergentesque prædam persequuntur illam. Vbi vero ad nidum escam pullis adportarunt, auferentibusque rursus hominibus haud gravate concedunt, continuo pro aliis advolantes. Pullos quoque nec repugnantibus deprædantur, unde ingens commodum ad Castellum Dominum redit. Nam

cutem

autem detrahentes cum pingui, oleum inde magnipreti-
conficiunt. Habent quoque intestinum quoddam par-
vum, oleo singularis virtutis repertum. Coxendicem e-
nim arthritimque & id genus morbos sanare consuevit,
ut appareat hanc avem, cum omnibus modis hominum
usibus inserviat, quod rarius sit, hoc solo se esse inferio-
rem. *Hactenus Boetius*. Nos odorem halecis, dum
affatur, emittere, in Scotia dum effemus, per-
cepimus.

CAPVT VI.

DE ALCYONE, ANATI-
bus, & Avi Emme.

Fama est *Alcyones* nidos suos ex durissimis
piscium ossibus, & acutissimis spinis fingere
ac rarius nisi supra mare videri, inter falsu-
ginosa maris incunabula. Pariunt circa brumam.
Quamobrem quoties bruma serena existit, *dies*
Alcyones appellantur, septem ante brumam, se-
ptem a bruma. Illis autem nidum conficit; his
parit. *Plin. l. 5. c. 8.* Nidi figura pineali assimi-
latur, aut ventosæ cui collum longum. *Albert.*
Propter artificiosam compositionem non facile
ferro secatur: *Aristoteles* tamen si manu atteratur
& confricetur ac una ferro tundatur, facile con-
fringi ait. Mare illum ne intret, ostiolum ex
intumescente spongiæ instar materia, construit,
tumore claudente: Ab ingressuris comprimitur,
& aquam exudans, præbet aditum. Tantus fæ-
minarum erga maritos amor, ut semper iis ad-
sint, humeris suis in gravida ætate portent; qui
tandem iu coitu obeunt. *Plutarch. de Solert. ani-*
mal. *Anates* domesticæ omnibus fere sunt notæ.
Lybicæ mediæ sunt inter *Anserem* & *Anatem*
magnitudinis. Membrum genitale habent tam
magnum, ut digiti unius crassitudinem, aut quin-
que longitudinem æquet, sanguinis instar ru-
brum. *Bellon.* Ova illarum si ad solem despicias,
deprehendes in summo nigredinem, quæ in ea-
rum

rum rostris. *Scalig.* Nullam emittunt vocem, quamvis & pulmones & arteriam habeant. Alturus numerosum illarum gregem, duas nostrates singulis maribus destinet; sic magnum ovorum numerum parient. Sed ita geniti pulli, nullam postea sobolem procreabunt, ut alia animalia, quæ ex diversis generibus nascuntur. Sunt in Ancyra, quæ voce cornuum imitantur sonitum, qualia inflare solent per dispositos equos iter facientium duces. *Auger.* Libertatis tam sunt amantes, ut per totum trienniū in corbe nutritæ, si occasio detur, aufugiant. Ferarum in septentrione tanta est copia, ut cunctas fere aquas cooperiant. Nonnisi autem in tepidis vivunt. Ne hyeme glacie constringantur, naturæ instinctu circulariter & oblique natantes, eas apertas servant, tantumque vociferantur, ut ad magnam viarum inde audiantur distantiam. Frigoris superatæ vehementia, in sublime elatæ, mare perunt. *Olaus lib. 19. c. 6. Avem Emme* Hollandi ex Iava secum adduxere. Cygni duplicem habet magnitudinem, colore nigra, pennisque nigris vestita. Sed ex singulis originibus binæ procedunt, quæ struthionis æmulæ. Alis caret & lingua. In capitis corona, peltam habet duritie testitudinis, peltæ similem. Non poma tantum pugni magnitudine, sed & glaciei frusta, ardentes denique prunas, absque noxa deglutiebat. *Aldrovand.*

CAPVT VII.

DE AVE BERNICHA.

Avis est in Britannia, quam Berniclam, Bernichiam & Brantam Angli appellant, Scoti nomine clakguse dignantur. Fero est anser minor, pectore aliquousque nigro, cætero cinereo. Anserum ferorum modo volat, strepit, paludes frequentat, & segetem depopulatur. De ortu illius magna est inter doctos frequentia. Nam

Nam quidam ex putrescentibus lignis, quidā ex pomis quidā ex fructu foliis conglomeratis simili, qui cum opportuno tempore decidit in subjectā aquam, reviviscit, convertiturque in avem vivam, oriri existimant. Crescit illa in Insula Pomonia in Scotia versus Aquilonē. Et hujus opinionis sunt, *Isidorus, Alexander ab Alexandro, Olavus Magnus, Gesnerus, Boetius & alii*. E contra *Albertus* & nonnulli ex coitu generari afferunt. Batavi ex propria inspectione in Groenlandia, *Barniclas*, quæ ovis incubarēt, pullosq; educarent, sese invenisse affirmant. Sed ut hæc consistere possunt, cum ex putridis nata ova ferant; sic evidentissimum videtur, quod de illis longo orationis tractu, *Boetius* prodidit. Ut quivis animadvertat haud fabulosa ista esse, adjiciam. *Restat jam, inquit ille, de Anseribus quos Clagis appellant, quosque vulgo perperam in arboribus nasci in his insulis credunt, & quæ hujus rei cognoscenda multo jam tempore studiosi, re diligenter explorata cognovimus, differere.* Mari enim illis interjecto, mihi magis eorū procreandi vis quædam inesse videtur, quam alicui alii rei. Variis enim modis, rerum in mari semper provenire conspeximus. Etenim si lignum in id projicias, temporis tractu, primum in eo excavato vermes nascuntur, qui sensim enatis capite, pedibus atque alis plumas postremo edunt. Demum anseribus magnitudine æquales, cum ad justam pervenerint quantitatem, cælum petunt, avium reliquarum more, remigio alarum per æra delati. Id quod luce clarius, anno à partu virgineo, millesimo quadringent nonagesimo pluribus spectantibus in Buchania visum est. Nam cum in ea ad *Pethschlege* castellum, fluctibus hujusmodi lignum quoddam ingens delatum esset, rei novitatem, qui primi conspexerant, admirantibus, ad loci illius Dominum accurrentes, rem novam nunciant. Is adveniens trabem serra dividi jubet; quo factō; ingens confestim apparet multitudo partim vermium, aliis adhuc rudibus, aliis membra quædam formata habentibus, partim etiam formatarum perfecte avium; inter quas quædam plumas habebant, aliæ implumes erant. Itaque rei miraculo stupentes, ju-

bente

bente Domino in templum Divi Andrea, Tira, lignum illud comportant, ubi & hodie manet, sicuti erat, a ver-
 mibus perforatum. Hujus simile duobus subinde annis
 in Thaum aestu appulsum, ad Bruthe castellum, multis
 accurrentibus ostensum est; quod exinde duobus rursus
 annis Letha portu Edinburgensi universum populum spe-
 ctare contigit. Ingens enim navis, cui insigne ac nomen
 Christophori erat, ubi tres perpetuos annos ad unam He-
 bridum in anchoris constitisset, huc reducta atque inter-
 ram subducta, plena omnia exesis trabibus qua mari
 semper mersa fuerat, vermium hujusmodi, rudium
 partim, aut perfectam nondum avis formam habentium,
 partim jam absolutorum ostendit. Caterum cavillari id
 quispiam possit, arborum truncis ac ramis in Insulis illis
 natarum, hanc virtutem inesse, Christophorum quoque
 illam ex trabibus Hebridianis contextam asserens. Ita-
 que quod ipse ab hinc septem annis vidi, haud gravabor
 in medium adducere. Alexander Gallovidianus, Kil-
 kendensis Ecclesiae pastor (vir praeter insignem probita-
 tem, rerum admirandarum studio incomparabilis) cum
 extracta alga marina inter caules & ramos, a radice
 statim pariter, & usque ad cacumen enatos, qua con-
 junguntur, conchas adnatas videret, rei novitate attoni-
 tus, mox cognoscendi studio eas aperit, ubi magis multo
 quam antehac obstupefactus, constitit. Non enim piscem
 in testis conclusum comperit, sed (dictu mirabile) avem.
 Itaque ad me extemplo, quem ejusmodi rerum cogno-
 scendarum, jam olim magna cupiditate detentum no-
 verat, celeriter accurrit, remque omnem monstrat, non
 magis rei miraculo obstupefacto; quam re tanta ac tam
 inaudita conspecta, lato. Hac enim re satis constare ar-
 bitror, non hac procreandarum avium semina, aut truncis
 aut arborum inesse fructibus, sed ipsi Oceano; quæ Maro &
 Homerus patrem rerum haud temere appellavere. Verum
 quoniam id fieri videbant, cadentibus in aquam arbo-
 rum ad litus positarum pomis, ut temporis tractu ex il-
 lis ea appererent volucres alites, in eam sententiam ab-
 ducti sunt, ut poma in illas ipsas commutari opinarentur.
 &c. Haftenus Boetius. Tibi judicium permittitur,
 Lector: Ego Dei veneror potentiam; & ad finem
 classis

classis Appendicis loco quædam ex discursu
Majeri de volucre arborea adjicio.

CAPVT VIII.

DE BVBONE ET CATARRHACTA.

B *Vbo* in rupibus nidulatur altissimis, ita ut ova
 ejus vix aliquando inventa fuerint. De ejus
 partu à Plinio traditur, quod cauda ab ovo
 exeat; quoniam pondere capitum perversa ova,
 posteriorem corporum partem, matri fovendam
 applicet. Dicitur se in templis oleo è lampadibus
 ingurgitare. Non tantum aves rapit, sed & le-
 pores. In dissecto anas repertus est. Cerebrum
 ejus cum adipe anserino mire vulnera congluti-
 nat. *Catarrhacta* mirum incubandi modum habet,
 si verum est, quod *Oppianus* tradit. Algam super
 petram insternit ovis, & ventis relinquit exposi-
 ta. Hinc mas arripit illa, unde marem procrean-
 dum conjicit, fœmina unde fœminam. Tum un-
 guibus in sublime ferunt comprehensa, mox mit-
 tunt in pelagus, lepetitis vicibus calefiunt motu,
 & excluduntur.

CAPVT IX.

DE COLLVRIONE

& Caprimulgo.

C *Ollurio* in dumetis nidum collocat, cujus
 parietes ex musco, lana & herbis tomen-
 tosis, fundus ex erica. In eo pulli sex in-
 veniuntur, parentibus adeo dissimiles, ut vix u-
 nica nota eosdem referant. Parum quia volat,
 cantum aliarum avium imitatur, capit ad volan-
 tes. Capitur facile. Nam cum cavæ inclusam
 videt avem, desuper volat invasura. *Caprimulgus*
 pastorum intrat stabula, caprarumque advolvitur
 uberibus propter succum lactis; qua injuria u-
 ber emoritur, caprisque quas ita emulsere obo-
 ritur cœcitas. *Plin. l. 10. c. 40.* Interdum parum
 videt,

videt, noctu perspicax est. *Arist. hist. 9. c. 30.* In Creta tam horribilem vocem edit, ut pavorem incutiat incolis. *Bellonius.*

CAPUT X.

DE CUCULO.

C*Vculus* est avis frigidissimæ corporis constitutionis, inde & tam timida est, ut ab omnibus aviculis infestetur. *Plin. l. 10. c. 9.* & alienis pariat nidis, præcipue Palumbi, Curruæ, Alaudæ, Rubeculæ, & Luscinia. Si vacuos repererit, non eo divertit; si cum ovis, quædam destruit & absorbet, sua reponit, quibusdam omnia destruere dicitur. *Arist. lib. 6. c. 7.* Exclusi pulli & ab ave agniti, verberari dicuntur, & a-volare ad parentem. Nota autem naturæ bonitatem. In illarum avium deponere eum docuit nidis, qui communi cibo fruuntur. Vescitur autem vermibus, insectis, sed & granis. Cicadæ ante caniculam ubi vocem ejus audiverint, agmine in eam irruunt, sub alis reconditæ morsus ingerunt & interimunt. *Isidor. l. 12. c. 8.* Ex saliva autem illius nasci dicuntur. Hyeme deplumescit & colorem mutat. *Arist. 9. histor. c. 43.* In monte Græciæ Cocygio paliurus nasci dicitur, cui omne animal, quod infederit, hæret, tanquam visco retinente, excepto cuculo, inquit *Plin. l. 30. c. 10.* quo quis loco primo audiat alitem illam, si dexter pes circumscribatur, ac vestigium id effodiatur, non gigni pulices, ubicunque spargatur.

CAPUT XI.

DE CORVO.

Albos Corvos reperiri in septentrionalibus & novo orbe, certum est, apud *Alphonsum* *Cicilia Regem.* unus etiam erat. Dealbatum iri asserunt, si ovum ejus pinguedine vel cerebro felis

felis illitum, gallinæ albæ loco frigido supponatur. In agro uberrimo gregatim feruntur, bini infructuoso. Varias fundit voces, numeratæ sexaginta quatuor, propriissima crocitus, quem nullo pathemate aut aeris tempestate immutatus occinit. Carnem appetit tum crudam, tum morticinam; si ab hac abstinet, malum indicium esse *Thucydides* in Atheniensi exploravit pestilentia. *Iulius Caesar Moderatus Ariminensis* experientia didicit, eum ossa & pediculos per os revomere. *Hyginus* negat quamdiu ficus coquuntur, bibere posse, quia guttur tunc habeat pertusum. Exclusos pullos expellit, ob albicantem colorem; quamvis septimo à natali die nigrum recipere scribunt. *Cassiodorus* eos tum rore cælesti pasci credit, ex *Psalmo*. Cicur nummos de mensa Erfurti tollebat, & servabat. Coquum Conradum in famè tam articulate invocabat, ut loqui putarent hominem; librum denique Musicum inventum, quasi notas legeret, pertudit. *Sealig. exerc. 237*. Cadente fulmine ore ignem ferre notavit *Barbarus*. favillas ignis cum exhalationes in fulmine accenduntur, loco frusti carnis arripere putant quidam. Ad centum & octo annos pertingere dicitur. Certe in urbe Galliæ corvato per centum annos fuere. *Albertus 9. hist. c. 10*. Medicus quidam ætate *Plinii* celebris, duos corvos mense Martio è nido sublato, combustos, & in levissimum pollinem redactos, epilepticis propinabat, bis vel ter in die, drachmæ pondere, cum aqua decoctionis castorei.

CAPUT XII.

DE CORNICE ET

Chrysaetho.

IN Britannia ingens *Cornicum* copia, tum quia mari undiquaque alluitur, tum quia in pabulo ejus soli humido vermes abundant. *Cardanus*. Albam *Ludovicus Rhodiginus* vidit, capite nigricante,

cante, haud procul à Rhodigii mœnibus. *lib. 17. Antiquit. lect. c. 11.* Nucibus præcipue gaudet, quas si perfringere nequit, in saxa ut perfringantur dimittit. *Acilian. l. 3. c. 9.* Non temere miscentur, imo uno mortuo viduitatem illibatam alter servat. Ciconiis trans mare volantibus ducem se præbet. Tam industria est, ut Merthes Ægyptiorum Rex unam habuerit, quæ literas quocunque juberet, deferebat. *Porphyr de abstin. ab animal.* Occila & donec puteat relictæ, elicit mures, posita in loco ubi sunt, ut occidi possint. *Gesner.* *Chrysaetho* lingua humanæ similis est, versus radicem duobus utrinque ceu hamatis appendicibus corneis armata. Longitudo ejus interdum à rostro ad ungues quatuor spithamarum & mediæ, latitudo expansis alis octo. Vnum tantum ovum ponit, si duo, putre unum est.

CAPVT XIII.

DE C O L V M B A.

Columbæ cum duo edunt ova, mas uno editur, altero fœmina, sed quia major in illo calpris virtus prior exire dicitur. *Paul à Castro.* Exclusis pullis talsuginosam terram in os, præmansam, ingerunt, tum ut præparent ad recipiendum post modum cibum, tum ut fœcunditatem implantent, tum denique appetitum excitent. *Athen. 9. hist. c. 24.* Dociles esse multa probant. Ex aure Mahumetis una capiebat cibum; Leydenfis obsidionis tempore literas portabant nonnullæ, *Lipsius* idem in Bulcoducana factum. Ut in Columbariis retineantur, aliasque alliciant, varia adhibent varii. Quidam enim sanguinem humanum cum pisce integris, in vase figlino, per horæ circum agunt quadrantem, tum illo columbas illinunt, hæc devoranda objiciunt. *Gesner.* Quidam cranium hominis senis in columbario suspendunt. *Albertus.* Nonnulli lori particulam

is illius homo strangulatus, fenestris appendunt. *Pallad.*

Pallad. l. 3. c. 44. *Plin.* l. 11. c. 37. hominum dentibus quoddam virus inesse, quod columbarum fœtus inplumes necat, scribit. Ex arcanis Ægyptiorum accepimus, columbarum victitantes carnibus, pestilentia non capi. Hinc solæ tempore pestilentia illorum Regum obsonium; *Cardanus* eadem cum jure præscribit. Stercus illarum tam calidum, ut à sole accensum, ædes, referente Galeno, exusserit. Idem eo ceu calefaciente pharmaco utitur, & cum asturtii semine tusum aridum pro sinapi in iis quæ phænigino indigent, adhibet. Anno. 1550. capta est una in Germania, quatuor pedibus, duplici alvo. Ad *Carolus & Electores* allata, omnibus miraculo fuit.

CAPVT XIV.

DE CYGNO.

Cygnum magna multis in locis copia. In Moravia Scotiæ provincia est lacus Spina nomine, insignisOLORUM frequentia. Nas citur enim in eo herba quadam, cujus semine avidissime vescuntur, atque ob id Olorum cognominata. Ea autem herbæ illius natura est, ut aquis injecta nunquam putrescat. Hinc factum est, ut licet in spacium quinque prope millium lacus distendatur, hominumque adhuc memoria piscibus ac Salmonibus exundare consueverit, ubi ea enasci capit, sensim accrescens, totum illud vadofum, nantibusque impeditum reddiderit, nec ullus deinceps piscis major in eo visus est. *Boetius in descript. Scotia.* Interna Cygnorum constitutio mira est, dissecuit Aldrovandus. Intestina quatuordecim dodrantes & palmam, longa erant, multaue etiam pollicem crasso adipe, qui vicem omenti obit, intecta: quæ cum non multis anfractibus aut gyris intricata, sed simplici tantum, media spira in se revolutione sint inflexa, alimentum forsan non plane distributi aliquid præterlabi sivist: Cui malo volens mederi natura, cæca
duo

duo dodrantis spacio inter anum & ipsorum initium interjecto recto intestino appendit, quæ anfractuum intestinorum defectum compensarent. Arteria aspera admirandæ est structuræ. Nam Oesophagum subjectum comitata, ad jugulum descendens, cum pervenit, non recta ut in cæteris animantibus, ad pulmones tendit, sed supra claviculas elevata, in costam ossis pectoris seu sterni inseritur. Est autem hæc costa minime simplici osse composita, sed ex duobus lateralibus, & tertio superno, his pro operculo incumbente fabricata, vaginæque sive thecæ figuram & usum præbet. Ad hujus finem postquam pervenit arteria, inferne in se serpentis instar reflectitur, & S litteram exprimit, moxq; sub priore jam dicta portione ipsi superposita hanc capsulam denuo egreditur, & claviculis mediis conscensis, harum jugo tanquam fulcro innititur, atque ita sustentata, denuo in morem tubæ revolvitur, thoracisque cavum subiens, antequam ad pulmones fertur, prius quasi laryngem alteram efformat, transversim secta, officuloque quantum ipsa lata est, longo, & quod tenui membrana obtenditur, hiulcam fistulam, seu syringam organorum Muscorum, quæ inferiori sui parte simili fissura patulæ sunt, figura ac compositione repræsentans. Sub hac larynge arteria in duos canales divaricatur; quorum singuli in medio ampliori capacitate protuberantes, recta in pulmones exiguos costis retro totos affixos, abeuntes, distribuuntur. Mira hæc constitutio; & respirationi inservit & voci. Nam cum in stagnorum fundo, edulia pro victu quærat, longissimo indiguit collo; ne longa mora suffocationis incurreret periculum tali arteria. Et certe dum per dimidiam fere horam collo & capite pronis, vado immergitur, ex ea arteriæ, quæ pectoris dictæ vaginæ reclusa est, portione, spiritum haurit. Quantum ad cantum, ante mortem canere plurimi affirmant, negant plurimi. *Oppianus* diluculo canere ante solis exortum ait, in
maris

maris etiam littoribus; in senecta denique morti vicinum, sed remissius. Favonium, addit, tum ad canendum observant, ignavi cruribus & membrorum viribus destituti. Videtur in hanc sententiam asperæ arteriæ facere efformatio.

CAPUT XV.

DE CICONIA.

CIconiæ olim in Fidenate agro, nec pullos alebant, nec faciebant nidum; ad Larium etiam lacum in Transpadana Italia, arbutis amænum, vix visæ, referente Plinio. Germaniæ quandam urbem in qua decimæ non solvuntur, neque intrare, neque inhabitare, autor libri de Natura scribit. Sunt aves migratoriæ, dubium an omnes. Multæ velut extinctæ à piscatoribus reti in ficcum tractæ sunt, eæque simul junctæ mutuo, simul rostra in ano inserta habuere & calefactæ revixere in thermis. In Lotharingia certe id accidisse anno 1467 refert *Campofulgosus l. I. memorab.* Abituræ in certo congregantur loco, comitatæque sic, ut nulla sui generis relinquantur. Notatum post Idus Augusti non temere visas. Rostro cum venter non obedit in anum indito, fæces ejiciunt, sic clysteris invenere usum. Gratitude & castitatis summa illis cura est. Valedicebat quædam suo, Vesaliæ superiori, hospiti, salutabat eundem redux. Non contenta tandem vocali gratitudine, radicem viridis Zingiberis attulit. Alia absentis hospitis uxoris stupratori oculos effodit. Alia denique suæ conjugis adulterium in absentia commissum cum deprehendisset, multis aliis adductis, eam laniavit. Fessos parentes fert humeris; & ore iisdem suppeditat cibos. Hinc pietatis vocabulum *ἀντισπλάγγειν*. *Gesner.* Prælagam illam esse, Attilæ demonstratur exemplo. Is enim, ut scribit *Aeneas Sylvius*, nisi ciconias ex altis turribus in obsidione Aquilejæ vidisset, recessisset ab ea. At id augurium

gurium capiendæ urbis ratus in proposito perstitit, brevique ea potitus est. Cum triennio eam obsedisset. In Anglia nullæ dantur, ut ex Cl. Baudarcio accepimus.

CAPVT XVI.

DE FALCONE

IN *Falcone* tantum est robur, ut avem percussam à capite ad caudam usque dissecet. Drepanis avicula lacustris, ubi tintinnabuli sonitum audiverit, mavult ab hominibus lapidibus obrui, quam se attollere. Solet laborare morbo quodam, quem Falconarii Filandram vocant. Est vero id quoddam genus vermium non longe à renibus, juxta quos membranæ cuidam tenui & propriæ involuti sunt, instar fili graciles, longitudine dimidii cubiti, fortasse à generationis primordio: nisi occurreris principales partes exedunt & cor ipsum. *Gyrfalconum* diversa sunt genera. Albi reperiuntur in Moscovia, Norvegia, Hibernia. Audaces sunt. Si in quinque grues unus emittatur, tamdiu persequitur, donec singulas in terram dejecerit. Escam in caverna servatam, quodam seriei ordine sumit. Nunquam sese aqua abluit, sed sola arena. Frigore tantopere gaudet, ut semper aut super glacie, aut algido gestiat stare lapide. Etiamnum rudis plerumque quinquaginta aureis vænuit. *Falco rubens* sic dictus est, quia guttæ in cæteris albæ in hoc genere rubræ & nigræ sunt: non autem videntur esse, nisi cum alas explicat. Rubedinis causa, color debilis infusus in superficiem corporis & inflammans fumolum humidum, quod excernitur ad generationem pennarum.

CAPVT XVII.
DE GALLINA
& Gallo.

Gallina in regno Senegæ triplo sunt majores nostris, multæ prope Theſſalonicam. Pariunt quædam ova gemina, id eſt geminis vitellis, qui ne confunderentur ſeptum fecit tranſverſum. Refert *Ariſt. in Mirabil.* duodeviginti gemina peperiffe quædam, & excluſiſſe, fætum unum altero fuiſſe minorem, in monſtrum degeneraſſe tandem. Apud Macedones unam reperi- tam, quæ duodeviginti ſemel ediderit, & incubitu binos pullos ſimul excluſerit, author eſt *Pierius lib. 24. Hieroglyph.* Ova autem & in illis & in avibus aliis primo ſuperius ad ſeptum tranſverſum concipiuntur; ubi primo minutum & candidum cernitur, ut *Ariſtotel.* tradit, mox rubrum cruentumque, deinde increſcens luteum & flavum efficitur totum; jam amplius auctum diſcernitur, ita ut intus pars lutea ſit, foris candida ambiat. Vbi perfectum eſt, abſolvitur, atque exit putamine, dum paritur molli, ſed protinus dureſcente. Locus perfectionis eſt ipſe uterus, in quem decidunt. *Aldrovand. lib. 14. Ornithol.* Refertur autem à quibuſdam Gallum etiam ovum parere nono aut decimo quarto ætatis anno. Id autem ex putrefacto intus ſemine, aut humorum colluvie conſtari exiſtimant. Rotundum eſſe putatur, & ſub caniculæ edi exortum. Ab ambi- entis enim tum calore, expulſrix languida, in alite decrepita juvatur. Apud Ferrantem Imperatum Pharmacopæum Neapolitanum oblongum viſum eſt. *Aldrovand.* Gallis ingens eſt ſalacitas. Nam quinquagies etiam uno die uxores ineunt, quin ſemen ad conſpectum vel vocem gallinæ, emit- tere viſi ſunt. *Alian.* Lex quondam erat, teſte *Plutarcho in libro, Num bruta ratione careant*, ut, ſi Gallus iniviſſet Gallum, vivus combureretur.

Sanguis

Sanguinis ubi se gravari sentit copia, cristas tam diu scalpit, donec sanguinem elicuerit. Mane cantare omnibus notum. Causam alii in amicitiam cum sydere, alii in salacitatem, in famem denique nonnulli referunt. Mahumetani ad vocem Galli in cælo cantantis respondere, afferunt. *Keckerm. in Physicis.* Prius aliquid videtur. Nam canit etiam satur, nec non à coitu. Canit & illa præsentè Castratus canere definit. *Plin. vero lib. 29. c. 4.* circulo è sarmentis collo addito, non cantaturum promittit, *Albertus* capite & fronte oleo inunctis. Cum Alcyone amicitiam summam colit, ita ut, si in eadem sint domo, & illa intereat, hic etiam inedia se interimat. Vulpium carnes coctas qui degustaverunt, per duos menses ab illorum cauti sunt insidiis. *Boetius.* Quantum ad Gallum Gallinaceum *Gesnerus* ex manuscripto Germanico se decerpisse ait: Virum quendam nobilem in colicis affectibus, post multa remedia frustra tentata, epoto tandem pinguedinis capi in aqua absque sale decocti, cyatho. Oportet autem, inquit, pinguedinem juri innatantem bibere calidissimam.

CAPUT XVIII.

DE GRVE ET GALBVLA.

Grues omnem terrarum peragrant orbem; in omni tamen sponte degere terra, vix crediderim, inquit *Aldrovandus l. 20.* Aspera ejus arteria utrinque inferitur in carnem, penitus ad os sternon. Vnde ex longinquo auditur. Migrant, sed haud observato tempore; quam autem celeriter exemplo Cyri patet, qui per intervalla locorum, tabellarios ita disposuisse legitur, ut fatigatis recentes, & nocturni diurnis succederent, quo volantes superarent grues. Inter volandum trianguli oxygonii constituunt formam, ut aërem aduersum penetrent facilius. Quæ agmen cogit cæteras, ut ait *Isidorus*, castigar, ravescenti,

eescenti, succedit alia. Vbi in terram descenderint cibi gratia, dux in altum caput erigit in custodiam omnium, cæteræ secure pascuntur. Antequam quiescant, ducem rursus constituunt, qui erecto collo provideat, tum cæteræ dormiunt, capite sub alam condito, alternis insistentes pedibus. Dux agmen circuit, & si quid accidat, exclamat, Ne somno opprimantur, unico insistent pede, altero sublimi lapillum continentes, ut si quando labore fatigatas somnus oppresserit, edito strepitu ex lapilli expergiscantur casu. Magnus illis erga pullos amor est, ut pro educandis decertent. Vidit Albertus gruem marem dejicere fæminam & occidere, rostro undecim inflictis vulneribus, eo quod pullos, quo minus se sequeretur, abstraxisset. Hoc accidit Coloniae, ubi grues mansuetæ generare solent. Quæ de illarum & Pygmeorum concertatione dicuntur, anilia sunt. *Galbula* suspendit suum nidum in ramis cyathi modo, ut nulla quadrupes accedere possit. Figuram testiculorum arietis nidus refert. *Albert. Magn.* Sunt qui dicunt fericum in eo reperiri, avem ab aqua non longe ædificare, nidum ex musco, fæniculos vero quibus eum suspendit ex pilo equino esse. Discedit ex Italia Arcturi Syderis exortu. Dependens pedibus somnum capit, quod se tutiorem speret. *Plin. l. 10. c. 33.* Cum ad Germanos accedit, non amplius nascituras pruinas certa spes est.

CAPVT XIX.

DE GRACULO.

G*Raculum* præter segetes locustis vesci colligitur, quia à Lemni Insulæ incolis, has aves coli solitas tradunt, quoniam adverso volatu occurrerent locustarum exitio. *Plin. 10. c. 29.* Mares malunt vitam perdere, quam fæmellas deferere. Oculos retenti impetere solent. Ratio redditur à *Nicolao Leonico*: Vel quod clari
M perful-

perfulgentesque existunt oculi, & bene mobiles: huiusmodi autem aves res ad se trahere & allicere natae sunt. Nam & commotum etiam circa rostrum digitum frequenter appetere & scalpere solent volucres. Vel quia oculis absoluta adest speculorum vis, adeo ut tam parva pupilla, totius ex adverso stantis, reddat imaginem. Alites igitur, quia effigiem in his cernunt suam, velut ad cognita desideria tendere cupientes, illos appetere, verisimile est.

C A P V T XX.

D E H I R V N D I N E.

IN omnibus fere regionibus Hirundines reperiuntur: tamen nec tecta Thebarum, quia saepissime captæ, subire, nec Biziae in Thracia propter scelera Terei inveniri, autor est *Plinius*. Frigoris sunt impatientissimæ. Hinc *Claudianus*:

Vel qualis gelidis pluma labente pruinis

Arbori immoritur trunco brumalis Hirundo.

Ubi autem tempore hyemis degant, varie describitur. Certum videtur, in arborum cavis sese suo calore glomeratim invicem adhærentes fovere. In septentrionalibus autem plagis, ubi præ frigore homines emoriuntur, in aquas relidere, *Olaus Magnus Episcopus Upsalensis*, reliquit. Et si multarum, ait, naturalium rerum scriptores memoriae prodiderunt, hirundines mutare stationes, hoc est, exurgente hyeme repetere terras calidiores: attamen in septentrionalibus saepius casu piscatoris extrahuntur hirundines, in modum conglomeratae massæ, quæ ore ad os, alâ ad alam, pede ad pedem, post principium autumni sese inter cannas descensuræ, colligarunt. &c. Massa autem illa extracta, atque in æstuaria portata, caloris accessu hirundines resolutæ, volare quidem incipiunt, sed exiguo tempore durant, quia immatura acceleratione non liberæ, sed captivæ sunt reductæ. Ingentem illarum industriam Ægyptus

gyptus ostendit. In Heracliotico enim Ægypti ostio, usque adeo molem continuatione nidorum vaganti Nilo inexpugnabilem opponunt stadii unius spacio, ut id humano opere perfici, vix posse credatur. *Plinius*. In eadem Ægypto juxta oppidum Copton, insulam esse ajunt Isidi sacram, quam ne laceret amnis idem, muniunt opere, incipientibus vernis diebus, palea & stramento ostium ejus firmantes, continuatis per triduum noctibus, tanto labore, ut multas in opere emori constet. Pulli earum cæci nascuntur, si Philosopho & Plinio credimus; ubi vero tardius visum recipiunt herba admota, Chelidonium quidam appellantur, ei restituntur. Coitus eis mirus. Nā cum cæteræ à majoribus conscendantur, Hirundines contrario miscentur modo. *Gesner*. Corda earum augere memoriam, si cum cinnamomo, & his quas elephanginas species nominant, sumantur, ex *Hieronymo Montuo Medico Præstantissimo*, audivisse se refert *Jacobus Olivarius*. Hinc *Johannes Vrsinus*

- - - - Cor mandito amomis

Commixtum, ingenii vis tibi major erit.

C A P V T X X I.

D E H A L I Æ T O, I B I D E, & Loxia.

EX *Haliætis*, seu aquilis marinis, quidam dicuntur habere unum pedem aquilinum & aduncum, planum alterum anseris instar, eo ad natandum uti. Adipem etiam pretiosum in cauda continere, per aëra volare, & in eo veluti pendere, tum adipis aliquid in aquam immittere, à quo in pisces stupor, ut supini vertantur, & illorum captura, refertur à nonnullis. *Ibis* avis est Ægypto tam propitia, ut extra non vivat. Simul ac nata est, si perpendatur, duas ponderat drachmas. *Plutarch. de avib. l. 4, c. 9*. Majus illi cor, quàm ut proportionem respondeat, intestinum no-

naginta sex cubitorum, idque in Lunæ defectione comprimi, donec aucto splendore augeatur, refert *Gaudentius Merula*. Cum Arabicæ paludes pennatorum anguium mittunt examina, quorum tam citum virus est, ut morsum, ante, mors quàm dolor insequatur, sagacitate quadam ad hoc velut excitatæ, in procinctum eunt universæ, & priusquam terminos proprios malum vastat, in aëre occurrant catervis pestilentibus. *Marcell. Loxias* ratione rostri nullam cum aliis avibus similitudinem gerit. Hinc putatur Aristoleli incognita. Rubere solet pectore, collo & ventre, sed hyeme mutat colorem. Seminibus cannabis, cadaveribus, nucleisque abietum delectatur, in ejusmodi denique arboribus Ianuario & Februario mensibus nidificat. Hyemali tempore cum frigore omnia rigent, cantat, æstate abstinet.

C A P V T X X I I.

D E M I L V O.

Milvi ubique fere gentium degunt, sed loca mutant, præsertim si sint in vicinia. Nam alias in cavernis quercuum inventi sunt, pulvere carioso corpus foventes. Circa Pontum Euxinum tam multi hyeme adventante conspiciuntur, ut si per quindecim dies tanta advolaret, quantam *Bellonius* una die vidit, copia, hominum exuperarent numerum. Adducunt secum Cuculum scapulis propter breves ejus volatus susceptum. *Isidor.* Mutandi temporis cognitionem scriptura illis adscribit *Ierem. c. 8.* Tempore caniculæ in mediam aëris regionem tanquam frigidam se confert, & ibi à meridie ad vesperam degit. *Herodot. l. 2.* In Lybia tamen & Sancti Dominici Insula perennes sunt; Londini quoque, quia non licet occidere. Hinc per confertos etiam homines, prædam (est autem spurcitiæ in urbem aut Thamesin ab incolis ejecta) in altum tollunt. *Clus. l. 2. c. 36. in observat. Bellonii.*

Carnes

Carnes etiam è macello auferunt, panem è manibus puerorū, pileos de capitibus, nidulandi præfertim tempore. *Ælian. l. 2. c. 47.* Primis annis magnas venantur aves, vegetiores facti, parvas, tertio anno muscas & culices. Visum prædicat *Apulejus*, *πενίος φθάλμων* certe *Aristophanes* dixit. Tam alte volat, ut se interdum humanæ eripiat aciei, tam late, ut nulla tam ampla aëris emetatur spacia: tam denique celeriter se dimittit, ut segmenta pulmonum bubulorum projecta arripiat, priusquam in terram deciderint. *Bellon. l. 2. de Avib. c. 26.* Immotis alis interdum se per horam in aëre vibrat. Elata enim ex parte paulisper ala, unde subit aura, motum etiam aëris in reliquum excipiunt corpus, atque ita sustentur. Punicæ malo nunquam infidet, imo ne aspectum fert at bubonis videndi maxime tenetur desiderio. Comitiale morbum vivus in olla crematus, sanare dicitur.

CAPVT XXIII.

DE MANUCODIATA
& Mergo.

Q Vinque *Manucodiatarum* species observavit *Aldrovandus*; Omnes quoad corpus vix hirundine maiores, haud dissimiles caput. Vita illis continua in aëre dicitur, quies, & non nisi in motu tonico. Carent enim pedibus & non nisi exsortes vitæ terra sustinuit. Vanum. Difficulter enim in eo ligatis sensibus capiatur somnus; summum quippe motus tonicus exercitium est. Par illud, in musculorum dorso cavitatem esse, in hanc scemellas, quibus etiam venter cavus, ova sua deponere. Nil tale invenit *Aldrovandus* qui *Manucodiatas* vidit. Nec diversum, pasci rore, tum quia sublime volare dicuntur, tum quia non semper ros est. Restaurandum autem semper, quod semper deperditur. Ianissaros Indiæ populos pennise ejus exornari dicit *Bellonius*, ha-

rum adjumento illæfos se in prima acie futuros existimant. De Paradyso venire, voluptatum illius indicem, persuasere Regibus Marmin Mahumetani. *Mergi* in Oriente piscium capiendorum capiuntur causa. In civitate quadam, inquit *Odericus à Foro Iulii*, ad magnum fluvium sita in Oriente, hospitem piscaturum comitamur, vidi in Naviculis ejus mergos super pertica alligatos, quibus ille guttur filo ligavit, ne pisces captos devorare possent. Ponunt autem ad singulas naves tres magnas cistas, unam in medio, & ab utroque extremo singulas. Tum mergos solutos dimisit; qui mox pisces quam plurimos cepere, & ipsimet in cistas illas imposuere, ita ut brevi tempore omnes repleverint. Tum hospes filis à gutture solutis, eos jam sibi ipsis piscari, & piscibus pasci permisit. Hi postea ad loca propria revertuntur, iterumque perticis alligantur. Idem Venetiis factum scribit *Scaliger*. Dimisso in profundum capite, aurarum signa sub fluctibus colligunt, & prævidentes æquoris tempestatem cū clamore ad littora tendunt. *Isidor. l. 12, c. 7.* *Mizaldus* vapores ab aquis ad imbriferam nubem erigendam sursum attolli, sagaciter subodorari ait. Iecur ejus affatum cum oleo & modico sale, tam præsentaneum esse à rabido cane demorsis, ut æger protinus aquam flagitet, auctor est *Ætius*. Idem inveteratam sale, ex hydromelite duobus cochlearibus us potum, secundas pellere apud *Dioscoridem* legimus.

C A P V T X X I V.

D E N O C T V A E T N I S O.

Noctuarum quondam in Attica maxima copia. In Creta nec nascitur, nec vivit advecta. In Alpinis etiam Helvetiæ regionibus non est. Sexagenis diebus hyemis cubat. Novem dierum abstinentia non læditur. *Plin. l. 10. c. 17.* In tenebris etiā & silēte luna videre scribit *Eustatius*. Vix, propter defectum medii, *Crescent. 10, c. 16.* Die tamen non videt, propter nimis siccam

ficcam & tenuem humoris substantiam, quæ ad luminis igneam dissipatur. Sonum edit duplicem, Vnum tou, tou; alterum vocant cucubare. Cum corvis summas inimicitias gerit. Scribit *Pausanias* hastam noctuæ & cariotas, quæ in palma ad similitudinem palmularum ex auro factæ fuerunt, corvos abripuisse. Vulgo observatum est: Noctuam, si nemora relinquat, annum sterilem prælagire. Ebrios ova ejus per triduum in vino data, tædium ejus inferunt. *Plin.* *Nisus* tempore hyberno in sylvis cæduis habitat, non ante occasum, in suum latibulum revertitur. Cum visum intendit in aliquid, nigredo oculorum pupillæ major evadit, quam alias. De hac ave in legibus Salicis legitur, quod, qui eam furatus fuerit, centum & viginti denariis deprehensus teneatur.

CAPVT XXV.

DE ONOCROTALO
& Rhinocerote.

O *Nocrotalus* magnitudine à summa rostri extremitate ad imos pedes, Spithamas decem exsuperat, *Aldrovando* testante. Alæ extensæ spithamas decem perficiunt. Sub inferiore mandibula receptaculum illi ceu uter quidam ejusdem longitudinis cum ea, longius dependens. Tantæ autem illud capacitatis, ut ingentis staturæ homo ocreatus pedem ad genu in fauces immiserit, exemerit inoffensum. *Perottus*, quin parvum in eo repertum Æthiopem, refert *Sanctius*. Erat Mechliniæ octogenarius, & Cæsaris Maximiliani castra aliquot annis præcedebat, quasi locum illis signaturus. Postea impensis regiis à quadam alebatur vetula, quatuor stipheris in singulos decretis dies. Enutritus ab illa annis quinquaginta sex. In juvenia tam sublimi in aërem volatu quandoque evehebatur, ut hirundine nihil appareret major. *Gesner.*

Vlnæ etiam alarum membrana integuntur, ex
 quâ numero vigintiquatuor oriuntur tendines,
 qui tam tenaciter in eas inserti, ut nullo separen-
 tur pacto. Circa Laufannam in lacu Lemanno se-
 mel anno apparere, sese audivisse scribit *Gesnerus*.
Rhinoceros avis occisa dicitur in aëre & in ipso
 volatu cum Turcam Christiani acie superabant
 navali. Caput duorum propemodum dodrantum,
 cirrhis ornatum nigris, altis, deorsum spectanti-
 bus. Rostrum propemodum dodrantes longum,
 recurvum, instar arcus cujuspian. Cornu è fron-
 te enascitur, & supinæ rostri parti adhæret ma-
 gnæ molis. Nam prope frontem palmum unum
 latum est. Videtur esse *Aldrovando* Tragopanada
 Plinii.

CAPVT XXVI.

DE PSITTACO.

PRiscis unum tantum fuit *Psittacorum* genus:
 at qui Indias lustrarunt supra centenas colore
 & magnitudine discrepantes offenderunt.
Vesputius scribit in regione, supra promontorium
 bonæ spei, è Psittacis cognominata, in tantum eos
 excreſcere proceritatem, ut brachium in longi-
 tudine cum dimidio expleant. *Scalig. Exercit.* 236.
 unum tantæ magnitudinis se vidisse affirmat, ut
 clathratæ fenestræ spacium fere impleret: qui-
 dam turdum, columbam, passerem, magnitudine
 non excedunt. Color tam multiplex est ut à ne-
 mine hodie sufficienter descriptus fuerit. In fer-
 vidissima Æthiopia & ultima India toti albi sunt,
 in Brasilia rubri, in Calecut prassini, scutulati,
 purpurei. *Scalig. Exercit.* 59. s. 2. Apud veteres vi-
 rore præcipue insignes erant. Capite & rostro du-
 rissimo est. Vnde cum loqui docetur, nisi radio
 ferreo ictus, non sentit; ligneis ideo non coerce-
tur olathris, & ferreis etiam ab eo periculum.
 Solus cum Crocodilo mandibulam superiorem
 movet. Rostrum præterea, quod nulli alii con-
 tigit

tigit, qua collo committitur, inferne sub faucibus apertum est. Lingua lata instar humanæ, cucurbitæ feminis formam repræsentat. Pedum species cum picis communis. In desertis *Iohannis Pretiosi* cum sex digitis inveniri dicuntur. Humano more admovet ori escam. Non tantum discindit Amygdalas; sed volutando etiam inter rostri cavitatem, & lingua subigendo, & terendo comminuit, & quasi mandit, tandem deglutit. Rostrum illi aduncum in hemicycli formam natura dedit & robustum; quod fit natura scanilis, nec obtineat caudæ pennas, quibus in arborem defixis vestigium figeret. Rostro igitur opus habuit, quod velut hamum quendam primum injiceret, mox sublevaret corpus, tum etiam pedes obfirmaret. Degunt in calidis regionibus: In Psittacorum regione adeo vili æstimantur, ut singuli gemino denario vænant. Volant semper bini, & ne pedes debiles ob corporis deorsum labentis pondus offendant, rostri robori confidentes, hoc ipso violentiam casus frangentes, sese excipiunt. Imitantur hominem, accipiunt verba, & pronuntiant articulatè penitus omnia. Symbolum Apostolicum quidam apud Cardinalem pronuntiavit. *Scalig. exercit. 238.* Ad interrogata respondet. *Henrici VIII Regis Angliæ* in mare delapsus auxilium implorabat, & viginti librarum promittebat, extractus quatuor denarios dari iussit. Accenditur, blande attrectatus, libidine, ita ut oscula figat. *Scalig. exerc. 236.* Si inter lugentes agat, lamentatur etiam. Fæminas Psittacos nunquam aut rarenter humanas reddere voces, scribit *Tiraquel.* Simpliciter eis tanta, ut ad crocitantem Psittacum, ex arbore, in cuius ramis auceps latet, multitudo ingens convolitet, facileque se capi patiantur. *Petr. Martyr in Decad. oceani.* Carthami semine quod homini catharticum est, nutriuntur ac pinguescunt. Pedibus suspensi caudam in altum, & caput deorsum ad aquam extendunt. Nidificant in procera arbore ramistenu-

vibus ad cacumina penfilem furculum alligant, & nidum ex eo in pilæ forma rotundum, exiguo foramine suspendunt. Ova pro magnitudine ponunt. Aqua pluvia moriuntur. Sacri apud Indos, sed non *Columbi* tempore.

CAPVT XXVII.

DE PHÆNICE ET PICO.

PHænicem *Claudianus* sic describit,
Arcanum radiant oculi jubar, igneus ora
Cingit honos, rutilo cognitum vertice sydus
Attollit cristatus apex, tenebrasque serena
Luce secat; Tyrio tinguntur crura veneno.

Habitare dicitur in Arabia, & primo Heliopoli, quæ Civitas Ægypti, creditur conspectus. Nidus ei ex aromatibus, Cinnamomo nimirum & Cassia prope Nilum: In eo confidet, & ventilatione alarum accendit ignem. Ex cinere vermiculus prodit, ex quo pullus. *Oppian.* ne vermis quidē meminit. De annorum numero varie scribitur. Maxime vulgatum quingentorum spacium. Sunt qui affererent, mille quadringentos sexaginta unum interjici. Sed hæc omnia fabulosa. *Pici* habent rostrum acutum, durum, rotundum & robustum ad perforandas arbores: lingua illis longa ad occiput usque extenditur, & super totum capitis verticem ceu in glomum convolvitur, acutissima & in fine cartilaginea. Vescuntur vermibus; cum vero eos venantur, tam vehementer arbores excavant, ut ipsas sternant. *Arist. l. 9 hist. c. 9.* Nidum tanto artificio construunt, ut ligna illa ex quibus inter se confertis constat, manibus facilius separentur, quam ferro difsecantur. Pullos cauda ex ovo exire refert *Plinius*: quoniam pondere capitem perversa ova posteriorem partem corporum fovendam matri applicent. Nunquam saxi insident, ne unguium lædatur acies. Scandunt in subrectum felium modo, & quidem supini. In quacunque arbore nidificaverint, clavus

aut

aut cuneus hæere nequit: quin imo ubi infederit, cum crepitu arboris decidit. *Plin. l. 10, c. 18.* Existimant eum habere Lunariam majorem, herbam quæ crescit & minuitur.

CAPVT XXVIII.

DE PICA.

P*ica* singulis fere horis mutat vocem. Humanam non tantum discit, sed & diligit. Romæ audito buccinarum cantu quædam obstupuit, post sibi reddita, optime expressit. *Plutarch.* Deprehensa laqueo rostrum tantum movet, ne, si totum corpus, magis se constringeret. Cum rapæ feruntur proprium illius est calvescere. A plumis depurgata & exenterata, si in vino albo ad consumptionem ejus & carnis ab ossibus separationem decocta simul cum jure teratur, Solique ita per triduum exponatur, & subtili linteolo oculis applicetur, asperitatem, obscuritatem & ruborem eorum tollit. *Pica glandaria* habet ad alarum latera transversales notas cæruleas, quales in nullo fere alio volucrum genere conspicies; hiatum oris tam magnum, ut castaneas deglutiat. *Pica Brasilica* rostrum duos palmos longum obtinet, unum fere latum, ab inferioris partis initio ad superioris extremitatem dimensum. Substantia ejus est tenuissima ad instar membranæ, sed ossea, splendida, cava, auris instar capacissima: est etiam ferratum & velut squamulis quibusdam compactum. Pipere vescitur, sed mox incoctum & crudum ejicit.

CAPVT XXIX.

DE PAVONE.

P*avones* olim in Europa rari. Hinc cum apud Indos Alexander vidisset, sub pæna capitis occidi prohibuit. At post Athenæi ævo ita abund.

abundabant, ut vel coturnicibus nihilo rariores essent. In Temistana terra viginti, imo triginta aliquando pariunt ova. *Martyr.* Mundiciem ita amant, ut, si dum pulli sunt madefiant, moriantur. *Albert.* Cum refrigeratione ipsis opus est, tum passis pennis & in anteriorem reflexis ex sese suum operiunt corpus, atque ita caloris vim propellant: sin à tergo ventus spiraret, alas paulatim pandunt, unde ab interspirante vento refrigerantur. Agnoscere dicuntur venenosi medicamenti apparatus, ad locumque ubi tales parantur insidiæ accurrere & proclamare. *Alianus* refert, Pavonem, fascini naturale velut amuletum, lini inquirere radicem, & sub alarum altera retrusam gestare. Patitur languores qualibus infantes torqueri solent, quibus primum dentes erumpunt, estque magnum illis periculum cum primum crista produci incipit. *Pallad. lib. I. de re rustica cap. 28.* Vocem noctu clangosam ingeminentes subinde, pluviam jam jam imminentem significant. Causa adfertur, quod vocis illius obstrepere congeminatio, acutum intus cum calore vocalem spiritum, per arteriam vaporoso aëre imbutam, erumpere testetur. *Mizald.* Caro putredinem non facile capit. Post annum nihil offendit olfactum, nisi quod aliquanto ficcioris ostendatur corpulentia. *Antonius Gigas* frustum An. 1592. coctæ, an. 1598 donavit Aldrovando, foraminibus rotundis cribri modo pervium, ex quibus, si leviter quateretur, pulvis excidebat, non aliter, ac ex quibusdam arboribus caries. Saporis falsi & subamari erat. *Aldrovand.*

C A P V T X X X.

D E P H A S I A N O

& Passere.

IN Curiana regione tam numerose capiuntur phasiani, ut duabus aciculis singulos Christianis eo venientibus vendant. *Martyr. l. 8. Decad.*
Fride-

Fridericus Dux Saxoniae ducentos per Saxoniam emissos capi vetuit. In Scandinaviae locis sine cibo sub nive latitant. *Olaus*. Pennas dum pinguescunt, amittunt. *Passer* Accipitrem tantopere horret, ut impetitus in Xenocratis devolarit finum. Libidinosissimus fere est omnium avium. Dimidia enim horae spacio vigesies compressisse faeminam visus est. *Scalig*. Venenosa devorat femina citra detrimentum, id vero exilitati venarum adscribitur à quibusdam. Herba, cujus nomen est ignotum in quatuor segetis defossa angulis, à frumento abigi scripsit, *Plin*. Alii rubetam noctu arvo circumferri jubent, priusquam feretur, & vase fictili in medio defodi inclusam: sed ne amarescant segetes ante messem erui debet. *Taprobanenses* dum in alto sunt mari, passeret, quos ad id ferunt, emittunt, illorumque ductu, magnetis usus ignari, ad propria facile revertuntur. *Acosta*.

CAPV T XXXI.

DE PERDICE.

IN ea orbis parte, cui continens nomen, *Perdices* sunt duplici pulpa, tam conspicua, ut discernatur, tantae molis, ut ne maximo quidem Comedone una mensa una possit absumi *Gonsal*. *Oviedus*. Testes earum in venere insigni augentur magnitudine; nulli hyeme apparent. *Arist. lib. 3. hist. c. 21*. Salacitas illi tanta, ut, cum defunt faeminae inter se & cum pullis coeant, cum adsunt, vento à maribus delato, quin voce & superno volatu impleantur. *Plin. l. 10. c. 33. Arist. l. 5. c. 5*. Fætificus autem Spiritus id facere existimatur, quem *Ephesius* vaporem interpretatur, qui defert calorem elevatum à genitali femine maris, quique susceptus per meatus perdicis, penetrat ad menstruum illius. Pulli illarum morae impatientes, antequam ova aperiuntur, sponte erumpunt, pertusi que ovis, ubi caput

put primum exeruerint, pedesque protulerint, reliquo adhærescente corpore procurrunt, & sibi cibum quærunt. Docilitatem earum *Odoricus de Foro Iulii* ostendit, dum inquit: *In regionibus circa Trapezuntem quæ Pontus olim dicebatur, vidi hominem ducentem secum supra quatuor millia perdicum. Is iter faciebat per terram, perdices per aerem volabant, quas ducebat ad quoddam castrum nomine Thanega, quod à Trapezunte distat trium dierum itinere. Hæ perdices cum Ducis ipsarum hominibus quiescere aut dormire libebat, omnes quiescebant circa eum, tanquam pulli gallinarum. Cum vero sic quiescebat, capiebat de illis quantum volebat numerum, reliquas ad locum, in quo prius erant, reducebat.*

CAPVT XXXII.

DE STRUTHIO CAMELO.

S *Truthiocamelo* caput est anserinum parvum, plumis haud coopertum, pedes bifulci. *Arist. 4 histor.* Propter corporis molem à terra non elevatur; festinantissime tamen interdum incedit, ingruente in alas vento & tanquam vela eas extendente. Certe equitem equo infidentem superat. Carpophagus est. Ossa in breves partes truncata, & lapides auide devorat, sed exspuit; immo & frustra ferri. Quomodo enim illa concoquat, cum nec Leo majoris caloris concoquere possit? Nidum ex fabulo humilem & concavum extruit, & contra pluvias munit. Octoginta amplius ova excludit: sed non uno eodemque tempore ex omnibus pulli nascuntur, suntque ova maxima; utpote capitis infantis magnitudine, plus minus quindecim libras pendentia, durissima, & quasi lapidea crusta munita. Ex illis Solis calore pulli nascuntur. Quidam, quia intueri ea avem viderunt, visu excludere putarunt. Mira vero ejus stoliditas; cum collum frutice occultavit, latere se putat.

CAPVT XXXIII.

DE SCYTHICA AVE,
& Tinnunculo.

DE *Scythica ave* ita scribit Aristoteles. *Scythiæ* terræ incola est avis magnitudine *Otidis* seu *Tardæ* avis, quæ duos procreat pullos, & quæ peperit ova non incubatu fovet, sed cōdita in leporina aut vulpina pelle relinquit, atq; ita obvoluta, in summa arbore collocat. Cū à venatione vacat, custodit ea, contraque ascendente defendit. *Tinnunculus* five *Cenchris* colūbis est amicissimus. Hinc rustici ejus pullos singulis fictilibus ollis condunt, stipatisq; opercula super imponunt, & gypso lita, in angulis columbarii reponunt. Hoc illis loci amorem inculcat, accipitres ita terret, ut visum ejus vocemque fugiant. *Columell.*

CAPVT XXXIV.

DE TURDO ET TORQVILLA.

IN magnis olim deliciis *Turdi* apud Romanos. Constat enim ternis denariis, id est. duodevnis nummis vænisse singulos turdos Romæ. Ex uno autem Ornithone quinque millia turdorum eodem pretio divendita fuisse, autor locupletissimus *Varro* attestatur. In villa, inquit, matertæ meæ in Sabinis, ad quartum & vigesimum lapidem à Roma, Ornithon est, ex quo uno quinque millia scio vænisse turdorum denariis ternis ut H. S. sexaginta millia ea pars villæ reddiderit eo anno, bis tanto, quam tuus (Axium alloquitur) fundus ducentorum jugerum Reate reddit. Docilem esse Agrippinæ turdus ostendit. Hic enim omnium imitabatur sermones. Mirum id, si verum, peculiarem turdis furditiem adscribi. Apud *Scaligerum* egregium de eo cantillante extat carmen, quod adjicimus.

Dulce - nra

*Dulci Turdille docte gutturrillo
 Asperas animi levare curas
 Cantillans modulos minutiores:
 Condito mihi pectoris medullas
 Cantuuncula, ut inquietiore
 Oblitus veterum miser malorum
 Mentis improbus acquiescat æstus.
 Da mihi blandula murmurilla mille,
 Mille anfractibus implicata: quid sis
 Pote eludere vortices charybdis,
 O Princeps avium beatiorum?
 Quot grato Dominum excitant susurro.
 Rex nostræ volucelle vocis alma.
 Dulci Turdule docte gutturrillo.*

Torquilla, Iinx alias dicitur. Linguae illi aculeus tam acutus, ut humanam cutem haud aliter ac acicula penetret. Ea infra arteriae summum subit, & super cranium reflexa, prope nares inferitur. Est autem gemina, ubi ab occipitio reflecti incipit, & in fincipite rursus utraque partes conveniunt. Digitorum talis constitutio, ut ubique longior alter cum brevior altero conjungatur.

CAPUT XXXV.

DE VRO GALLO.

V *Rogallus* in altissimis montium versatur jugis, Germaniam & Septentrionalia loca præcipue amat. De ejus coitu portentosa scribit *Encelius lib. 3. de Lapid. c. 54.* Gallus quippe hujus speciei sperma ex ore coitus tempore in vere excreat & evomit, & voce magna advocat gallinas ipsas, quæ sperma ejectum ore legunt, ac deglutiunt, ac tali modo concipiunt. Illas postea gallus comprimit, & quasi ratum facit semen comestum. Super quas gallinas non ascendit, illæ ova hypenemia pariunt. *Olaus Magnus* scribit in septentrione Vrogallos minores sub nive duobus aut tribus mensibus latitare. In Ponto vero

vero ajunt per hyemem aves quasdam reperiri, quæ neque excernant, neque cum pennæ eis avelluntur, sentiant, neque cum veru transfiguntur, sed tum demum cum ab igne incaluerint. Vix verum Grygallus major adeo furda est avis, ut ne bombardæ sono abigi possit.

CAPUT XXXVI.

DE VESPERTILIONE.

Vespertilionem Plato vocat avem non avem, Valla semimurem. Amat cavernas & meatus subterraneos. In Apennini speluncis aliquot millia stabulantur. Formatos pullos parit: nati musculis recens natis sunt similes, glabri plane & nudi, infantis humani instar. Fætus nutrit lacte admotos uberibus, eosque intra regularum præfertim ejicit hiatus. Hi matris uberibus adeo adhærent, ut nec à mortua divellantur. Illa secundo à partu die ad pastum provolat, & interim devorat secundinas. Interdum è putri materia gignitur. *Frisius* certe ab aëris morbida excretionem nasci asserit. Volat alis pellitis, seu, ut *Isidorus* ait, brachiorum membranis suspensus, volatu tortuoso, nec longe à terra. Fessus hamis digitulorum se appendit, quorum rudimenta in mediis alis habent. Volat etiam geminos implexa infantes. Cibus illis culices, muscæ, lardum; succidiam à lacunari suspensam ita exedit, ut in excavata scrobe stabuletur. In regionibus calidis hominum invadit facies. In Dariene novi orbis provincia Hispanos noctu infestavit, gallum & gallinam comprehendit, gallum morfu interemit. *Martyr. Pompilius Azalius* narrat apud Indos Orientales regione quadam tam immanes esse, ut homines transeuntes alis prosteruant. Argumentum hujus esse cadavera tota jacentia valle. Contactu vespertilionis Ciconiæ sterilescunt ova, nisi platani foliis in nidum positis sibi caverit. Hederæ odore & suffitu perimi

perimitur. *Alian. de animal.* Locustæ locum sub-
jectum minime transvolabunt, ubi quis vesperi-
liones clarioribus arboribus suspenderit. Morsus
ejus aqua marina vel alia calente aut cinere fer-
vente, quantum tolerari potest, tollitur. *Strabo*
autor est, in Borsippa urbe Babylonæ, ubi majores sunt quam in cæteris locis, in esum condiri.
Sic & in Insula S. Iohannis fervente expilantur
aqua, fiuntque quales apud nos pulli deplumati,
carne admodum candida. Ab incolis etiam Insu-
læ Catigan, in mari del Zur sitæ, esuntur, aqui-
læ magnitudine, gallinæ sapore. *Scalig. Exercit.*
236, sect. 3.

C A P V T X X X V I I.

D E V V L T V R E.

V Vlturi oculi sunt fædi & truculenti, sub
gutturæ spacium palmi latitudine, pilis vi-
tulinis similibus oblitum. *Bellon. l. 2 obs.*
1. Venatur in Chyla occidentalis Indiæ pro-
vincia pecudes, idque non ab ortu Solis ad me-
ridiem, sed à meridie ad Solis occasum. *Monard.*
de Arom. Non nasci quidam mares asserunt, ven-
to tantum concipere fæminas: at id falsum. Visi
enim inter Wormatiam & Augustam Treviro-
rum misceri & ova ponere. *Alb. Mag.* Tantæ
autem sunt libidinis, ut accensæ, ubi mas defue-
rit, inter sese saliant, mutua libidinis imagina-
tione cōcipiant, vel ipso vi pruritus attracto pul-
vere, atque ova edant. Vbi prædæ ad alendum
sentit defectum, sanguinem ex cruribus suis eli-
cit, hoc nutrit. Triennio uterum gerere, scripsit
Simocatta. Visus ei excellens. Oriente enim Sole
in occasum, occidente in orientem prospicit.
Per quingenta millia passuum fætorem percipit
cadaverum. *Aldrovand.* Videre elatam avem,
ait *Avicenna*, cadavera, exhalationis putris su-
blatam materiam conglobatam; vento deferri,
scripsit *Aldrovandus*; hinc in exquisito perceptio-
nem

nem sensu. Vita centum annorum definitur spacio. Penna ejus si dentes scalpantur, acidus anhelitus redditur. Grano mali punici perit. Plin. l. 30, c. 4. *Ælian. l. 6, c. 46.*

A P P E N D I X

ad Classen VI,

*In qua quædam ex tractatu Michaelis Majeri
Medici Nobilissimi.*

DE VOLVCRE ARBOREA.

SI quis legat in historiis, esse locum in mundo, ubi anseres innascentur, ut poma, arboribus, forte hæsitans de auctoris vel scriptoris fide dubitabit: Et si quis dicat, ab arboribus & vegetabilibus produci animalia, non unius saltem generis, sed diversi, partim volatilia, partim non; nisi mendacii stigmatem inuri velit, satis habebit negotii, quod dicta demonstret; quod tamen facile fieri posse opinor ex jam ante relatis, ubi culices robori & muscæ quercui, nec non aliis arboribus seu vegetabilibus vermes innasce, experientia attestante, asseruimus: Quæ licet minuta sint, in animalium tamen habentur numero, cum sentiant & moveantur; Verum primum illud, prout sonat, non affirmavero; Nam volucres nidos quidem suos aliquando faciunt in arboribus, fructibus, senticetis, & aliis vegetabilibus, at quod in iis crescant pirorum instar, prorsus incredibile est. Insula quædam ex Canariis Ferro dicta, abscondit fontem aquæ dulcis (qua alias tota Insula caret) in arboribus ex mirabili Naturæ indulgentia, cum certarum arborum folia ex terra vel aëre attrahant copiosissime aquam, quam reddunt sua propria & naturali distillatione, & incolæ usurpant pro potu; Si enim hoc dono carerent,

rerent, tota Insula inhabitabilis esset hominibus & pecudibus, quia nulli sunt fontes, at saltem Oceanus five salum cingit eam undiquaque: In his magna est Naturæ liberalitas, quæ etiam illis dat aquam, quibus aliæ circumstantiæ dene- garunt, veluti & Ægypto, ubi pluvia nulla ca- dit, Nili inundatione annuatim cōsuluit, nec non aliis regionibus aliis muneribus: Sic quoque Or- cadibus insulis, illisque vicinis locis hanc volu- crem concessit, quam alibi invenire non licet: Et sane si quis eam in arboribus nascentem quære- ret, omnes sylvas pererraret, nec ullam inveni- ret; ut nec pyrætæ apud Ferrenses aquam, cujus inopia terram relinquere coguntur, nec in arbo- ribus crescentem animadvertunt: De hac ave non omnino fabulosa, tamen gravissimi scripserunt Autores, in suis libris ejus mentionem facientes, ut sunt *Hieronymus Cardanus de varietate rer. c. 36.* *Du Bartas* in Septimana sua, die sexta, & I die secundæ sept. Verum de locis & modo genera- tionis non omnes consentiunt: *Munsterus Orcades* his volucris refertas tradit, *Gyraldus* de Hy- bernia, *Dubertas* de Scotia, quam Iuturnen vo- cat, veluti & *Mela* scribit; *Hector Boethius* de Hi- bridibus idem refert. Quidam ex Gallis de quo- cunque Mari Hesperii tractus id intelligit, dum ita ait: *Avis quædam generatur sine patre & sine matre, sed ex sola essentia simplicis vegetabilis, videlicet in pro- vincia Scotia ex arboribus illius regionis: Similiter, in- quit, naves confectæ ex ligno dictarum arborum exi- stentes in medio mari easdem aves producant & vocan- tur illæ aves gallice Marquerolle, quæ comeditur facil- lime: Ejusmodi avis mentionem facit Plutarchus in tra- ctatu, qui incipit, An ovum sit prius gallina? Hæc il- le. Scoti vocant eas Klekgues; alii ita de iis scribunt; In Insulis Orcadibus in Scotia maritima ar- bor est, quæ supra amnium ripas enata fructum fert non- nihil anatibus similem, isque cum maturuit, decidit: Quod si in undas cadat, mox animatum enatat ex un- dis, & volucris est, putrescit vero cum in terram cadit.*

Alij

Alii eas vocant *Bernacas*, veluti in parvo mundi Theatro Irlandiæ affcriptæ appellantur, & in hunc depinguntur modum: Sunt quoque hic volucres *Bernaces* dictæ per Naturam admirabili prorsus modo contra naturæ seriem productæ, anatibus non ab-similes, at iis minores: Nam ex lignis malorum nauticarum in Oceano natantibus primo protruditur aliquod gummi; deinde ex alga (maritimo gramine *VVier* dicto) illis lignis una cum pice adhærente conchulæ dependent, quæ temporis successu alas accipiunt & per aera volant, aut decidunt in aquas & natant: sæpiissime vidi inquit Sylvester) magnam copiam horum Zoophyton ad lignum pensilium, conchis inclusorum eousque donec volare possint: Ex iis nulla ova, ut ab aliis volucris eduntur, nec ex ovis excluduntur, ita ut aliquibus in locis hæ aves pro piscibus comedantur, ut pote carnem non habentes, nec ex carnibus productæ. Hæctor Boethius hoc miraculum similiter narrat de volucris, quam ipse *Clakis* vocitat; Quod si, inquit ille, lignum in Oceanum circa Hebrides projeceris, succedente tempore vermes in eo nascuntur, qui corrodunt & excavant illud lignum, ac postea formam acquirunt volucrum, inque eam magnitudinem denique accrescunt, ut instar anserum volent: Generationem illarum affcribit Oceano ab Homero & Virgilio patre omnium rerum appellato: Sed hæ diversorum autorum descriptiones inter se, nec cum veritate rei in omnibus conveniunt. Quoad locum, alii Scotiam, alii Hiberniam, quidam Orcades, nonnulli Hebrides assignant iis patriam, nec forte falluntur, cum in Oceano inter Scotiam & Orcades, & inter Hiberniam & Hebrides utrobique nasci dicantur. Nec enim exiguo Oceani aut terræ spacio id includendum est, sed toti illi tractui maritimo ad extrema Scotiæ & Hiberniæ extenso appropriandum. De nomine quoque concordant, diversis enim gentibus diversimode eas appellari vero consentaneum est: An vero ea vis affcribenda sit ligno ejus regionis, an arboribus, an vermis ex ligno generatis in conchas transeuntibus,

bus, hic non injuria quæri possit, veluti ante citati in has opiniones sunt distracti? Sed nos ex his nulli assentiri possumus: Si enim *ligno soli in-esset eà virtus*, quidni & lignis ejusdem speciei promalis navium usurpatis quibuscunque in locis adesset? quod tamen experientiæ reclamation, veluti & illud, quod naves ex eo ligno confectæ in medio mari eas aves producant. Quis enim unquam hoc audivit in Gallia aut Germania five etiam Anglia factum, etiam si portus harum omnium frequententur ab incolis Scotiæ & Orcadum maritimis? *Nec arboribus vegetantibus ibidem hoc acceptum referendum est*; quia illæ non ferunt volucres sed fructus suæ speciei convenientes: Quod si decidantur, & alteri usui accommodentur, deinde in Oceani aquas ibi locorum projiciantur, ut putrescant cariemque sentiant, hoc est, quasi emoriantur quoad primam earum vitam & in materiam communē ligneam convertantur, tum hanc novam generationem animalium incipit ex influxu cœli, Solis calore operante: quomodo enim id quod vegetat, produceret animal volatile instar anseris? An non quælibet arbor cognoscitur ex genere sui fructus boni vel mali, nec non speciei suæ debiti? Et vice versa, an non quilibet fructus aut fœtus testatur de genere sui parentis, ejusque speciei? Imo, non gestant arbores pisces, nec mare dat arbores: In sylvis lepores, in verbis quære lepôres, non contrario modo. Vegetabile igitur genus nō miscetur animali, nec hoc illi in generatione; quodlibet manet in sua tribu, quam non egreditur, nisi forte Natura, putrefactionis beneficio usa, levicula in vegetabilibus (ut ante tradidimus) producat animalcula. *Qui putant ex vermibus, metamorphosi quadam, fieri aves, nec illi verisimilem sententiam, meo judicio, dicunt*: unde enim conchæ ex Cossio? At hæc ita intellecta velim, ut quod de singulis folis negarim, de omnibus conjunctis facile concesserim; *Quia vero hanc rem non ex auditione co-*
gnove-

gnoverimus, sed oculis testibus supra 50 (fere centenas) viderimus ejusmodi conchulas, iisque apertis fœtus avium exiguos veluti ex ovo mox prodituros, cum omnibus membris avi ad volandum necessariis notaverimus & in manibus habuerimus, non erit omitendum hoc loco exactissimam earum descriptionem ponere: quæ sic habet. Si quando malorum nauticarum pice illitarum portio in aquas eas Oceani in extremis partibus Scotiæ, non procul ab Orcadibus aut Hebridibus deciderit, ibique aliquandiu jacuerit, cariem non solum sentit à vermibus intus generatis, sed quoque ab alga seu gramine marino undiquaque tegitur; Ejus enim graminis ibi est magna copia, quod omni ligno facile adnascitur, præsertim si piceam reludet pinguedinem, veluti mali nauticæ, quæ sunt abietes vel piceæ, refina picis sua natura abundantes, ac deinde in usu navium eadem imbutæ, ut nimirum carbasa veloci motu sursum vel deorsum duci trahique possint, ne alicubi firmitus adhærescant. Fert autem mare in fundo littorali hanc algam majoris vel minoris longitudinis, unde certo tempore emergit, sursumq; fertur in superficiem aquæ, fluctibus eam quasi evellentibus aut demetentibus. Hæc ut in aqua nata, non facile putrescit, salinæ naturæ multum apud se habens. Ideo in Northollandia, aliisque multis locis ex eo gramine faciunt vallum munitissimum adversus impetum Oceani, ita ut remedium ab eo petatur, à quo morbus vel damnum infertur. Lignis itaque dictis malorum hac alga circumtectis, quæ se infinuat in foraminula à carie relictæ, successu temporis ab altera parte cujusque graminis crescunt conchulæ exiguæ, quæ sunt subalbæ vel onychini sive unguis manuum coloris, & in forma, cavitate, & oblonga figura ungui minoris digiti valde similes; quarum duæ si conjungantur invicem, ita ut probe cohæreant, supremis partibus magis acuminatis, accipiunt algæ extremitatem, & sunt firmiter clausæ latioribus; quæ
postea

postea aperiuntur, ut fructus maturatus sua sponte excidat ad volatum. Hac ratione mille, plures vel pauciores conchulæ adhærēt singulæ singulis graminibus ad extremitates, quæ, ut dictū, altera extremitate alligantur lignis picatis tanta copia, ut lignum vix videri possit. Gramina autem illa vix excedunt 12 digitos transversos sua longitudine & sunt firmioris ligamenti, tanquam essent ex corio. Aliquando sunt longiora & ad pedes aliquot extenduntur. Hæc est tota descriptio externa. Nihil enim videtur nisi portio mali nauticæ foraminibus cariosis excavatæ, quibus undiquaque inferuntur gramina marina, ad extremitatem alteram habentia conchulas unguis minimi vel annularis digiti humani figura & colore. Intus vero si conchæ aperiuntur, apparent fætus illi exigui, veluti pulli avium in suis ovis, qui habent rostrum, oculos, pedes, alas, etiam pilositatem incipientium pennarum & reliqua omnia Embryonis volucris membra. Prout fætus crescit, ita & conchæ seu tegumenta eorum, quemadmodum in aliis omnibus ostreis, conchis, cochleis, testudinibus & his similibus domi portis contingit. De nutrimento quæri posset, unde illud acquirat? Respondeo, veluti reliqua hujusmodi Zoophyta, partim ab aquæ parte dulciori, vel etiam veluti conchæ margaritiferae & ostrea, à róre, pluvia, partim à ligni cariosi viscosa pinguedine, seu oleosa substantia, pice seu resina: Hæc enim per gramina illa intermedia, tanquam per venas umbilicales, fætibus suppeditatur in nutrimentum; dum lignum illud per fluxus & refluxus Oceani hinc inde in aquis natat. Nec enim fieri potest, ut in ficco illud manens easdem conchulas producat. Hujus rei exemplum est in locis maritimis, ubi conchæ illæ nigri tegminis semper captantur, adhærentes lignis in aqua positis, ut pontium fundamentis ligneis, navibus submersis. Adhærent autem lignis, filamentis quibusdam pilosis seu muscosis vel etiam alga.

Vnde

Vnde apparet nonnihil viscosæ humiditatis conferri conchis cuicunque ligno (etiam querno) adhærentibus ; multo magis abietino resinoso , ex quo constant mali nauticæ. Hoc enim lignum calidius est, quam quernum, & ideo aeræ viscositatis multum possidet, unde ignem facile corripit, & ubi vulneratum fuerit, refinam oleosam ex vulnere emittit adhuc virens; siccum vero sub aquis manens facile quoque putrescit; quercus econtra, quia frigidæ & siccæ est naturæ, resistit diutius putredini, & sub aquis lapideam fere acquirit duritiem.

Si quis consideret diversitatem & copiam immensam piscium seu animalium, quæ in Oceano ac maribus passim nascuntur, non potest non fateri Elemento aquæ inesse miram fecunditatem, quod producat non solum animalium maxima, veluti cetos (quorum nonnullos sexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum latitudinis intrasse in flumen Arabiæ testatur *Plin. lib. 32.*) sed etiam tantam abundantiam & varietatem, ut 176 genera saltem in mari viventium idem autor recenscat, exceptis fluviatilibus. Admirari in primis liceat concharum marinarum pulchritudinem & diversitatem tantam, ut meminerim, me *Roterodami* apud Clarissimum virum *Petrum Carpenterium*, An. 1611, vidisse forte mille earum formas tanta copia, ut magnam cameram illis, tanquam pretiosis thesauris & spectandis naturæ miraculis, instruxerit & exornaverit. Has esse luxuriantis naturæ insignia, quibus ingenii sui ubertatem attestari velit, non est dubium. Ad decus enim & ornatum mundi potius ea spectare, quam ad necessitatem hominum dixerim, in quibus & formarum & artificii varietas affectata videatur. Inde quoque Oceani fertilitatem miram deducere possumus, ut qui terris in animalibus & Zoophytis generandis non solum non cedat, sed quoque anteferatur ex Naturæ benignitate. Quod cum animadverterint antiqui; Ne-

N

ptuno,

ptuno, qui Oceano præesse statuebatur, innumeros fere liberos ascribunt ex diversis Nymphis pellicibus natos, inter quos est Triton & Protheus, quorum ille concham inflans tubicen est Neptuni patris, hic in varias formas, ignem, serpentem, & in his similes mutatur, non obscuro documento, Oceanum esse variarum formarum productorem. Hisce causis moti fuere illi, qui huius quoque volucris Orcadiæ generationem soli Oceano ascripserint, tanquam fecunditatis & rerum diversitatis auctori: verum quam recte id fecerint, videndum erit. Conchas varii generis pulcherrimas ab eo produci non negamus, sed ex Naturæ omnipotentis instinctu & influxu, ita ut saltem domicilium & materiam rebus generandis præbeat Oceanus, non autem formam ac causam efficientem. Pisces quotquot sunt, paucis exceptis, ex feminibus aliorum generantur, secundum Naturam, de quibus hic nihil in dubium aut quæstionem vertimus. An vero tot conchæ ex semine suorum parentum quoque oriantur, five non, dubitare licet. De volucris prædicta, quod non fiat ex ovo (ut solent aves) nec ex semine, constat. Vnde igitur? an ex Oceano, aut num causa Oceano imputanda? Minime. Etsi enim locus dicatur generare locatum, hoc tamen intelligendum est de matricibus, quæ sunt generationis causa sine qua non, non autem efficiens, multo minus, formalis, materialis, aut finalis, & non de quocunque continente generali. *Vt autem huius mirifici animalis naturam exactius scrutemur, quatuor illa causarum genera percurramus, nil dubitantes, his, ut decet, perlustratis, Quid, cur, & unde sit, facile constitutum.* Efficiens itaque huius generationis est calor tam externus, qualis à Sole diffunditur in hac inferiora, quam internus, in materia putredinalis: Sine calore enim nulla fit naturæ generatio, quæ eo tanquam præcipuo utitur instrumento, quo homogenea congregantur, heterogenea separentur, membra & viscera in animalibus formentur & dispo-

disponantur suo ordine & figura. In artificialibus, quæ fiunt hominum industria & arte, sunt varia organa, utpote manus, quæ organorum organum non immerito dicitur, malleus, incus, lima, vel securis, terebra, & his similia, quibus opera mechanica perficiuntur. In naturalibus saltem unus est calor, ut instrumentalis efficiens, & movens illum est Natura, utin iis artifex: Calor externus internum in actum ducit, sine quo hic inefficax foret & quasi torpore conclusus in materia; quemadmodum etiam in vivis quibusdam animalibus apparet, quæ ingruente hyeme ac deficiente calore externo, ipsa veluti sopore detenta, & quasi mortua delitescunt, veluti sunt hirundines, ranæ, muscæ, & id genus alia; quamprimum vero solares radii aquam & terram calefecerint, mox apparent hæ omnes, vitam suam Solis calori debentes bestiolæ: quarum quoque in æstu majori major est efficacia volatus & coaxatus, ceu constat ex muscis & ranis. Quantum ad calorem, Sol magnum mundi lumen ejus pater est, eumque mittit in terrena omnia quæ vivificat & illustrat. Vnde dicitur, quod Sol & homo generent hominem, nempe per spermata media; alias quoque absque mediis illis procedit, utpote in iis, quæ ex sola putrefactione generari superius recensuimus. Dum enim calor externus Solaris vel etiam Elementaris ambit aliquod mixtum corpus, in quo sit calor naturalis inclusus, hic ab illo excitatur, movetur &, ad operandum suas actiones acuitur, veluti patet in ovorum exclusionem tam per artificialem calorem furnorum, quam naturalem gallinarum. In his calor naturalis latet, videlicet in vitellis, qui per externum irritatur & movetur, ita ut Elementorum circulatione factâ aqua in aërem, aer in ignem, ignis in terram, terra in aquam mutetur, & pulli membra & viscera à calore naturali disponantur & fiant, qui est præcipuum agens internum. *Causa materialis* in hoc generando fætu

anferino est viscosum illud subiectum ligni dicti abietini, sive resina oleosa & picea substantia, in quam operatur calor externus Solis & internus putredinali auctus: Hæc materia etfi sit exigua, valde tamen primum rudimentum huic Embryoni præbere potest, qui deinde nutritur Oceani substantia viscida, veluti ostrea & alia concharum genera crescunt & augmentantur: Nec vero ipsa dura lignea substantia, nec graminea, quid materiæ illi præstat, quarum illa ut continens, hæc ut transmittens veram materiam animadvertitur. Vt enim nec matrix, nec vana umbilicalis in generatione hominis quicquam materiæ præstent, sed ut instrumenta necessaria requiruntur alias, sic quoque hic sentiendum de ligno & gramine marino. Aliqui volunt ex vermiculo in putrido ligno enato, ut dictum, transmutationem quandam fieri, eumque materiam huic generationi primam ministrare, quorum sententia tamen recipienda non est; cum vermiculus ille nec ad extremitatem graminum prodire nec sibi conchas fabricare possit, sed oportet, ut illud vitæ suæ initium capiat in dicto loco extremitatis graminis, nec aliunde eo affluat, ita ut migret de loco ad locum animali motu antequam essentialem suam formam recipiat. *Plinius* de Pinnothere pisce scribit, quod ei tanta sit solertia, ut se inanibus Ostrearum testis recondat, & cum accreverit, migret in capaciores. Tale quid velle imaginari de coſso illo, seu vermiculo lignum exedente, cum rei ipsius natura non convenit. Materiam vero illam resinofam vel piceam communicari posse extremitati propendentis graminis non est dubium, quod naturæ tamen artificio, nec ad sensum hominum perceptibili, fieri necessum est, veluti alias natura in omni generatione secretis viis & mediis utitur, quæ magis per rationem, quam oculos indagantur. Quis enim vidit, quomodo cor in generatione animalis primo fabricetur, quibus fibris & venulis ibi natu-

natura, ut instrumentis utatur, quomodo & per quæ media hoc fiat, factum reliqua viscera disponat & faciat ex materia seminali & menstruali? Nemo adeo Lynceus inventus est, ut sensu hæc, dum fierent, penetrarit, cum vero facta fuerint, ratione ita esse quilibet æstimare potuit: Sic nullus perfectissime scire poterit, quomodo hæc materia, quæ prius fuit in ligno humidum radicale, transeat ad extremas partes illius graminis marini, ibique formam suam acquirat; nihilominus constat postea hoc factum esse. Nec vero id erit adeo difficile, cum per continuata gramina facilius illa materia usque ad extremitates illorum fluere possit, quum per nulla intermedia corpora.

Sed majoris ut difficultatis, sic operæ est pretium indagare *hujus admirabilis ortus causam formalem seu seminalem*, quæ cum in seminibus præhabitis non contineatur (hæc enim nulla hic habentur) necessarium omnino est, quod aliunde influat materiæ præter communem generationis modum. Nam semina, quæ ab utroque animalium sexu conteruntur, & in coitu miscentur, sunt tanquam thecæ & vaginæ virtutis formatricis & spermaticæ, quæ format materiam præjacentem spermatis vel sanguinis in essentialem formam convenientem illi speciei, cujus sunt semina, quocunque modo mista vel in actum producta. Vis autem illa naturæ est benedictio à Deo creatore ei concessa in verbo crescite; quod verbum nunquam inane ut fuit, sic nec erit, donec mundus constabit. Dixit Deus, & omnia quæ dixit, facta sunt valde bona; in se ipsis principia multiplicandi suam speciem continentia, ubi individua pereant. Cælum cum suis stellis ab initio ad finem perdurabunt, & elemēta integra, aer, aqua, & terra: sed ex his composita, ut intereunt, sic per multiplicationem seminis redeunt, non quidem eadem numero, sed specie, non forma externa, sed interna & essentiali: Verum cum Deus hanc

propagationem Naturæ sublunari commiserit, atque hæc mediate procedat semper, quamvis in hoc generando foetu visibilia non adsint semina, à quibus forma materiæ suppeditetur, quocirca naturæ & rationi congruum est, formam tamen aliunde in materiam profluere, ne quid ex nihilo post primam creationem fieri contra Dei voluntatem videatur. Nihil enim seipsum efformat & suiipsius causa est, præter æternum & infinitum Deum; cætera omnia ex nihilo quidem facta sunt ab illo; at non à seipsis, nec propagantur ex nihilo, nec à seipsis, sed per media naturæ præscripta. Plato ideas constituit universales cujusque speciei generabilium in certo loco fixas, unde descendat vis formatrix ad cujuslibet speciei individua formanda seu generanda. Quæ opinio pulchra vel jucunda quidem est, at veritati reclamatur. Nullæ enim sunt, vel esse possunt substantiæ universales extra intellectum; at saltem individua, quæ, quod non habent, dare nequeunt, aut quod dant, non semper ipsa possident. Natura est in omnibus rebus seu individuis universim perfusa, quæ tamen in singulis subjectis operatur secundum subjectorum conditionem & requisitum, quod verum est in omnibus semina habentibus, cum illa sint ipsa subjecta & vasa naturæ, in quæ operatur. Sed jam quaeritur, quomodo ea vis seminibus imprimitur & unde, an ab ipsa natura? quod si verum, Ergo ex qualibet materia facit, quid velit, cum cuilibet materiæ formam, quam velit, imprimere possit; Et deinde quomodo natura in hoc animali, quod nullum seminium visibile præsuppositum habet, generando procedat, & in similibus aliis ex putredine sola natis? Vt in homine est vis cogitativa seu imaginativa, quæ fit subtili quodam artificio imaginum in cerebro conceptarum à sensuum organis incipiendo & ad interiora cerebri loco motive procedendo; absque vero loci mutatione, cælum, longissime distantia, quæ olim
visa,

visa, cogitata aut facta sint, rememorando; ita in Sole & cœlo, ipsique affixis stellis consistit quædam virtus imaginativa, non passiva, ut in animalibus, sed mere activa, quæ loco motivæ inde profluit ad sublunaria, & communicatur certis subjectis, utpote feminibus individuorum, & hæc est forma omnis generationis inceptrix & auctrix, essentiam cuilibet rei communicans, ut fit talis & non alia. Hæc vis est primum movens, fabricans suum subjectum, velut architectrix, & constituens sibi domum, in qua habitet, quam gubernet ad eum finem, cui à natura artifice assignatur. Illa est virtus spermatica, quæ residet in corpore spermatis, sine qua hoc est sterile & inane, nec ullam generationem promovet; Hæc si evanescat tempore, vel contritione sui continentis, nullus inde fructus sequitur, ut patet in frumentis, quæ si senescant, aut in farinam redigantur, se propagare amplius nequeunt. Aut cur hæc potentia in eo corpore residet potius, quam in alio, nec mox perit? Respondeo: Non alia hic quærenda aut danda causa est, quam quod natura his mediis gaudeat, & eam virtutem concluderit, ne abire possit, si naturæ sit obediens; quam, si voluisset, aliis subjectis indidisset. Admirabile est, quod spiritus animales nervis in homine contineantur, nec ex illis abeant in auras, & quod iisdem nervis compressis à transitu impediuntur, unde stupor & paralyfis ad tempus toti brachio vel pedi accedit, quæ spiritibus per nervos succedentibus mox tollitur. Eundem ad modum virtus ea imaginativa cælestium, corporum, in primis Solis, si individuis quibusdam subjectis seu spermatis rerum immittitur, naturaliter manet in illis ad naturæ nutum & libitum. At ubi semina nulla adsint, tum eadem virtus cæli communicatur materiæ cuidam certæ immediate, veluti in hac generatione, subjecto illi viscoso & pingui, de quo in præcedentibus, tanquam de materiali causa diximus, Sunt enim

duo in singulis spermatibus, materia elementalis, & forma astralis, quarum ultima perire potest, materia & forma externa integre permanente; nihil autem generari ex materia, forma astrali perdita. Materia in hac generatione tempore prior est forma, & eam recipit influentem, quamvis antea neque omnino aliqua forma orbata sit, ut de materia prima intelligi possit, sed subsequens forma priorem si non tollit, tamen perficit. Verum quæri posset, cur hæc vis formalis, exempli gratia, formandæ volucris, non omni materiæ aut cuicunque immittatur, cum absque vasis certis seu corporibus spermatum ea recipiatur? Respondeo; ea materia ita præparata in ligno tali & non alio, inque loco dicto & non alio, vicem feminalis corporis præstat, cujus qualitates cum non insint alteri, hinc neque aliud subjectum ejus virtutis formalis certæ & determinatæ capax est. Hujusce imaginationis seu influentiæ cœlestis passim exempla sunt obvia, nempe in quibusdā locis Comitatus Mansfeldici, ubi mineræ æris in lapide scissili expriment omnis generis pisces, eorumque formas, qui in proximo habentur lacu: quemadmodum & dentes, cornua, integros leones à natura formatos in speluncis subterraneis, & aliis videre licet. In succino quoque, quod fluctibus marinis in Borussia ad littora Insulæ Sudaviæ, nunc dictæ, ejicitur, variæ formæ muscarum, culicum, araneorum, papilionum, ranarū, lacertarum & aliorū animalium apparent non quidem re ipsa, sed ex sola imaginatione cœli illis subjectis impressa. Si enim per incisionem aut fractionem eæ quæratur, vacua esse spacia sic colorata ex naturæ lusu inveniuntur; nihilominus omnia membra & particulæ adeo sunt ad vivum expressæ, ut quis juret, revera animalcula talia fuisse iis materiis recondita, forte tum, cum gummi adhuc liquidum fuerit succino involuta; quod tamen longe aliter se habet, cum nihil terreni aut non pellucidi in
illis

illis figuris concavis reperiatur, quod tamen secus fieri deberet, cum substantia corporea evanescere nequeat, remanente ejus sola forma superstita. Adhæc si animalculata talia in gummeam ejusmodi substantiam, ut est terebintina vel resina, incidisset, alæ vel pedes eorum inviscati apparerent, & non integre extensi aut directi, quod hic non ita fit, sed omnia integra videntur, veluti per Crystallinam pelluciditatem. Deinde si ex arboribus illud in aquam decideret, arbores illæ non essent ignotæ. *Plin. lib. 37. c. 2. & 3. de succino tradit hoc modo: Pytheus, inquit, Guttonibus Germanica genti accolæ æstuarium oceani prodidit Mentonomon nomine, spacio stadiorum sex millium. Ab hoc, diei navigatione, insulam abesse Abulum. Illo vere fluctibus advehi succinum, & esse concreti maris purgamentum; Incolas pro ligno ad ignem uti eo, proximisque Teutonis vendere. Huic & Timæus credidit, sed Insulam Baltiam vocavit. Mithridates in Germania littoribus esse Insulam ait, vocarique eam Oserictam, cedri genere sylvosam, inde defluere in petras. Certum autem est gigni in Insulis septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari glessum, itaque & à nostris unam insularum ob id Glessariam appellatam, Germanico Casare ibi classibus rem gerente, Austraviam à barbaris dictam. Affertur à Germanis in Pannoniam maxime Provinciam: Inde Veneti primum, quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere, proximi Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticum. Sexcenta fere millia passuum à Carnunto Pannoniæ abest litus illud Germania, ex quo invehitur, percognitum nuper. Vidit enim eques Romanus missus ad id comparandum aluliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui hæc commercia & littora peragravit, tanta copia invehita, ut retia arcendis feris podium protegentia succinis nodarentur; arma vero & Libitina, totusque unius diei apparatus esset e succino. Maximum pondus is glebæ attulit 13. librarum. Hæc Plinius. In succino vero utpote pellucido, ea figura incorporea ex imaginatione cœli infusa, facile apparet, in aliis opacis*

cis corporibus non item: Vti nec in materia ligni dicti, cui non solum figura avis, sed etiam vis naturalis spermatica eam formandi, nutriendi, augmentandi, & in vitæ functionibus conservandi, ut in aliis avibus, implantatur. Cum vero non ex traduce seminis aut ovi propagetur, nec semē nec ovū relinquit, ne plus alteri det, quam acceperit à natura: Si enim ova generaret in pullos excludibilia, ipsa quoque inde prodiisset, quorum neutrum vero applaudit. Quemadmodum enim mulus non est natus à mulo, sed mixto genere equæ & asini, sic nec gignit mulum, sed sterilis permanet, ita & dicta avis. Apes ex vermibus nascuntur, vermes in favo ex melle ex naturæ mirifica operatione, licet absque sensibili seminis corpore, non tamen absque virtute seminis per apes favo impressa, cælitus primum recepta. Nec vero possibile est, has virtutes spirituales & efficacissimas à nudis Elementis prodire, aut sola propagatione cum materia seminis, quæ ex alimento & sanguine fit, extendi in infinitum posse, absque sui diminutione, cum animadvertamus, Elementa fere esse mortua & saltem receptacula materialia virtutum formalium, & materiam seminis ex iisdem Elementis suppleri indies & coacervari. Ideo necessum est, quod quotidie affluat vis formalis in femina formata, vel in eorum defectu, in materiam à natura præparatam per putrefactionē, vel alias operationes. Unde forma huius mirabilis fatus facile deducitur, quod nēpe sit virtus cœli aut Solis imaginativa active infusa materia viscosa ligni illius in illis locis ita per putrefactionē dispositi, ut eam vivificet & in novā spiciem Zoophyli seu volucris in concha conclusa promoveat, quæ ubi deciderit in aqua natare & volare pennis accretis possit. Finalis autem causa est communis Ornatus mūdi, Naturæ admirabilitas & varietas, utilitas hominum accolarum. Et in primis Dei Opt. Max. providentia, omnipotentia, & clementia, quæ ex hac creatura æquæ, ut ex aliis humano generi innotescunt, dum

annum

annum coronat suis dotibus & orbem terrarum
diversis creaturis , ut longe potentior ille in
creando & producendo varias animalium spe-
cies fuerit , quam nos habiles sumus in expri-
mendo, nominando, aut cognoscendo illas. Satis
fit nobis aliquam Dei magnalium partem vidisse
aut lustrasse , cum non omnia capere homini
mortali sit possibile , nulla vero velle considera-
re belluinum sit,

1871
The first of the year was a very
dry one, and the weather was
very warm. The crops were
all well, and the harvest was
very good. The weather was
very warm, and the crops were
all well. The harvest was
very good.

The second of the year was a very
dry one, and the weather was
very warm. The crops were
all well, and the harvest was
very good. The weather was
very warm, and the crops were
all well. The harvest was
very good.

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS,

CLASSIS SEPTIMÆ:

In qua
QVADRVPEDVM
Admiranda.

Seneca l. 3. de Ira. cap. 30.

Frivolis turbamur & inanibus. Taurum color rubicundus excitat, ad umbram aspis exurgit. Vrsos leonesque mappa proritat. Omnia quæ natura fera ac rabida sunt, consternantur ad vana. Idem inquietis & stolidis ingeniis evenit: rerum suspitione feriuntur.

SYLLA.

SYLLABVS CAPITVM

CLASSIS SEXTÆ.

Cap. I. De Alce & Ariete.	Cap. XXIV. De Lupo.
Cap. II. De Asino.	Cap. XXV. De Lacerta.
Cap. III. De Apro & Archopiteco.	Cap. XXVI. De Lynce & Lutra.
Cap. IV. De Bove.	Cap. XXVII. De Mure.
Cap. V. De Bisonte & Bonaso.	Cap. XXVIII. De Mustella & mustella Zebella.
Cap. VI. De Camelo.	Cap. XXIX. De Ove.
Cap. VII. De Capra.	Cap. XXX. De Oryge & Panthera.
Cap. VIII. De Castore & Colo.	Cap. XXXI. De Rana.
Cap. IX. De Cato & Cuniculo.	Cap. XXXII. De Rangifero & Rhinocerote.
Cap. X. De Cervo.	Cap. XXXIII. De Serpentibus variis.
Cap. XI. De Cane.	Cap. XXXIV. De Sciuro & Simivulpa.
Cap. XII. De Cercopitheco & catoblepa.	Cap. XXXV. De Simia.
Cap. XIII. De Cynocéphalo & chamaleonte.	Cap. XXXVI. De Su & Tubo.
Cap. XIV. De Crocodilo.	Cap. XXXVII. De Sue.
Cap. XV. De Equo.	Cap. XXXVIII. De Talpa.
Cap. XVI. De Echino.	Cap. XXXIX. De Tato & Tigride.
Cap. XVII. De Elephāte.	Cap. XL. De Testudine.
Cap. XVIII. De Glire & Gulone.	Cap. XLI. De Vrfo.
Cap. XIX. De Hyana & Hystrice.	Cap. XLII. De Vulpe.
Cap. XX. De Hirco.	Cap. XLIII. De Vnicor- nu.
Cap. XXI. De Ibice & Ichneumone.	
Cap. XXII. De Leone.	
Cap. XXIII. De Lepore.	

ADMIRANDA QUADRUPEDVM.

CAPVT I.

DE ALCE ET ARIETE.

Alce fera in Scandinavia quadrupes est, subcinericii æstate coloris, hyeme ad nigredinem vergit, cornua scabellis idonea, duodecim librarum pondere singula, duorum pedum longitudine. Labrum ei superius adeo propensum est, ut nisi in posteriora recedens vestigia, pasci nequeat. Morbo infestari sacro scribunt, dextri posterioris pedis ungula, auriculæ sinistræ immissa, levari. Retinet eandem virtutem, si libidine turgenti, mense Augusto, vel Septembri abscideris. Celeritas laudatur, tantum enim die emetitur, quantum tri-duo equus. Nec leve robur est. Fortissimus quippe anterioris pedis, mors venatoris, ictus. Aries per sex hybernos menses, in lævo latere capit quietem, dextro ab æquinoctio verno incumbit. Id Ælianus prodidit, negant Ianii. In Tartariæ regione Camandu vix asinis minores, triginta librarum pondus cauda æquat, visus in Regis Arabum ædibus, cuius ad quadraginta ascendit. Vartom. Frigido temperamento id adscripsit Cardanus. Cum cætera ossa extendi nequeant, propria ne obruatur pinguedine, humorem in caudam transmittit.

CAPVT II.

DE ASINO.

Tam pulchri in Persiæ regno *Asini*, ut unus triginta auri vendatur ponderibus; apud Pygmæos, nostrorum arietum æquant magnitudinem, *Paul. Venet.* In Ægypto tanta tolluntur

tarioꝝ velocitas, ut quadraginta passuum mil-
 lia, uno sine noxa absolvant die. *Scalig. Exerc. 217.*
f. 1. Parce mergit os, dum bibit. Timor in cau-
 sa *Cardano.* Ingentem enim aurium dum conspi-
 catur umbram, ne madesiant, veretur. Reperti
 apud Afros, qui non biberunt. Mingit, ubi min-
 xisse alium viderit, aut super finum. Natura enim
 segnes odoris acrimonia extimulat. *Cardan. l. 10.*
subtil. Abrosa ab asino vitis palmite, feraciorem
 provenisse vindemiam, dedit observatio. Rei
 monumentum Naupliæ spectabatur, ubi lapideus
 asinus grata posteritatis memoria dedicatus fue-
 rat. Fertilem hortum, in cuius medio, ejus cal-
 varia, scripsit *Vadimonius: Aldrov. l. 1. de quadr. c. 2.*
 Depastos cicutam somnus corripit in Hetruria,
 ut non tantum stupidi, sed & mortui videantur.
 Fraus inde ad rusticos. Nam multoties semiex-
 coriati, cum terrore resurgunt. *Mathiol. in Dioscor.*
 Ruunt in stabulum oves, stabulo asinorum si in-
 cluseris: percussus vero à Scorpio, si super asino
 rectus desideat, ad caudam, pati pro se asinum
 cogit. Signum; quia pedendo moritur. *Merula.*
 Lac illius in laude. Poppæa certe Domitii Ne-
 ronis conjunx, quingentas secum per omnia tra-
 hens foetas, balnearum etiam solio, totum corpus
 illo lacte macerabat, extendi quoque cutim cre-
 dens. *Plin. l. 15. cap. 40.* Bathylis Cretenfis,
 phthisi correptus, imperato asininæ carnis esu, re-
 stitutus est. Cæterum sunt in Scythia, quorum
 cornu Stygis continet aquam, ferrea etiam trans-
 mittentem vasa. In India unicum gerunt in fron-
 te cornu quidam. A morbo præservatur ex eo
 qui biberit: quin pestilentis si quid assumptum est,
 potu excernitur. Robur illis tantum, ut equo-
 rum in cursu dirumpant latera. Mirus & is e-
 rat, qui inter Regis Assyriorum ad Ferdinandum
 Neapolitanum dona. Miraculoso enim pilo, vir-
 gato corpore, diversis coloribus, & paribus li-
 neis. *Pontan. de Magnificent.*

CAPVT III.

DE APRO & ARCHOPITECO.

IN Creta nulli *Apri*; in quadam novi orbis parte, nostris minores. Caudæ illis tam breves, ut abscissas Hispani putarent, solipedes etiam anterieus, posterius bisulci. In quibusdam Scandinaviæ locis, duodecim sunt pedum longitudine. Regulus Salvimontis ingentem habebat, quem cum hero & canibus, ad cornuum concentus venatum exivisse tradit *Scaliger*. *Archopitecus* animal est in America, corpore supra modum deformi, *Haüt* vocant incolæ. Magnitudo illi Cercopitheci, venter ad terram demissus, caput & facies infantis, ejusdem captus imitatur suspiria. Terni pedibus hærent ungues, quatuor longi digitis, magnis Cyprinorum spinis similes, his per arbores repit. Cauda tres digitos longa est. Vivi hominis carnem nunquam degustasse visum, solis foliis, quæ *Amahut* vernacule vocant, vivere existimant. Hominem deamat mansuetus, humeros subinde ascendens. Sub dio retentum, nunquam madefactum, reliquit *Thevetus*.

CAPVT IV.

DE BOVE.

IN extrema quadam Asiæ provincia, inter extremos Indiæ montes & Cathajum, albi nigrique nascuntur *Boves*, equina cauda, sed pilosiore & ad pedes usque protensa. Pili ejus subtilissimi plumas referunt, & poscunt precium. *Venet*. In Hispaniolam adducti, tantopere crescunt, ut Elephantibus hyperbolice æquentur. *Petr. Martyr in Decad.* In his oris, in quibus hæc scribimus, pondus sedecies centum librarum excedere interdum testatur *Guicciardinus*. 2970 librarum unum *Leydæ* vidimus. *Ptolemæus* vero

II unius

-il o

II- -II o

X- -Xæ6

II unius habuit cornu, quod tres capiebat amphoras. Gravidæ, in dextro, ut fertur, semper gerunt sinu, gemellos etiam si conceperint. At qui ex Charadro fluvio, non procul à Patrenfium Vrbe bibunt, mares ut plurimum pariunt, fiet idem, si tempore coitus, vinculo finistrum exceperis testem, vel spirante Borea præparaveris congressus. *Pausan in Achaicis*. Nam si dextrum, vel Austro, foeminam dabunt. Vaccæ per æstatem foecundiores, pluviosæ hyemis sunt indices. Nec enim potest foecundum animal genitali scatere humore, nisi cælesti commoveatur influxu, *Albert*. Nimis interdum ferociunt. Anno quippe 1551 in Rhetia inter Duriam & Velcuriam, ex duobus in pratum eductæ pagis, tantum inivere certamen, ut non nisi viginti quatuor sopiri potuerit cæde. *Gesner. de Quadrup.* Instantur interdum plenitudine: ad cuius curationem incantatione utuntur, in nomine Patris, Filii, Spiritus sancti vesicam nominantes. Narratur de Pythagora, eum, bovem prope Tarentum aliquot insurratis verbis, ita reddidisse mansuetum, ut & fabacea abstineret segete, & de rurestri colono, urbanus ambulator factus, Tarenti consenuerit placide, de manibus hominum victitans. *Celsus*. Fimi bubuli suffitus libera à muscis & araneis servat alvearia: sanguis vero vaccinus, vulneri infusus, sistit sanguinem; stercus etiam aridumustum tribus cochlearibus potum, hydropicos juvat.

CAPUT V.

DE BISONTE ET BONA SO.

Bison animal est majus bobus, gibbosum, latissima fronte (duo enim vel tres inter cornua confidere possunt) & crispa villis moschum redolētibus. Caro ei æstate pinguißima, at fetore alii, quo victitat, vitiatur. Robur ingens. Nā equum & sessorem cornibus ventilat. Sanguinem

Nem habet, plus quam purpurei coloris, caliditatis tantæ, ut & ferrum venabuli in omnes partes reddat tractabile, & intensissimis etiam frigoribus intra duas putrescat horas. In Sylva Caledonia humanum adeo horrent consortium, ut attrectatos ab homine frutices, aliquot diebus averfentur, & arte capti, moriantur mærore. *Cambd. in Scotia.* Genus biontis Bonasum facit *Gesnerus*, de quo scribitur, quod ferventissimum, insequente venatore, rejiciat stercus. Id vero, ut accidat animalibus, cursus facit. Calefiunt eo intestina, flatus ob calorem excitantur, quibus inclusis, violenta per angustiam fit eruptio, locorum præsertim ex motu si compressio accidat, quin & metum exprimere sepiæ atramentum in exemplo. Philippus Rex Macedonum ad pedem Orbeli montis unum jaculo confodit, cornua sedecim palmarum Herculis religioni data.

C A P V T V I.

D E C A M E L O.

Camelus multiplicem habet ventrem, vel quia magni est corporis, vel quia spinosa edit & lignea, providit supremus ut concoqueret. Turbida suavis illi est, nec fluvialem gustat pede nisi turbatam; Africi inedia quinquaginta dierum perpeffa, ferotino tempore non attingunt pabulum, sed exoneratos campus frondibus alit. *Leo Afric. l. 3.* Vitæ terminum centesimus annus claudit, aeris insolentia si non contraxerit morbum. *Plin.* Indis ad cursum serviunt, si Philostrato credimus, nec supra vires est, mille stadiorum una die conficere iter. At genus illud, quod *Ragnail* apud Afros dicitur, centum passuum absolvit millia, modico victu per octo dies iter perpetuans. Cum matre nunquam illis res. Cum pastor ad obtectam admisisset, detecta adeo exarsit, ut eum obtriverit, se egerit præcipitem. *Arist. in admir.* Dociles esse docuerunt exempla,

Si quan

Si quando inter Æthiopiam & Barbariam solito diutius diei protrahitur iter, parcunt defessis flagro: at certa cantilena in tantum concitantur cursum, ut difficultas sit assequi. Visus Alcairi, ad tympani saltare sonum, miro edoctus modo. Iuvenculus quippe in hypocautum introduci-
tur, cujus pavimentum, igneum imbibit calo-
rem. Pullatur præ foribus tympanum, calor
hic gratia alterum pedem erigit; continuato per-
annum exercitio ita assuevit, ut publico datus,
calidi pavimenti memoria, ad sonum tympani
pedes erigat, & saltare videatur. *Leo Aphric.* In terra Gigantum animal est, capite, auriculis, collo Mulæ, corpore Cameli, cauda Equi. Altitudo illi. pedum sex, longitudo quinque, collum Cygneo colore candidissimum. Advectum anno 1558 Middelburgum Zelandiæ, ovis dicebatur Indica, *AlloCamelum* nuncupavit in *Exercitat. Scaliger.*

C A P V T V I I.

D E C A P R A.

TRadunt noctu non minus cernere capras quam die. Ideo caprino jecore, si vescantur nyctalopæ vespertino restituuntur visui. Et auribus & naribus respirant, si pastoribus cre-
dimus. Philes signū addit, quia naso obstructo nil offenduntur. *Ælian.* Adversæ jacent in pascuis, Sole in occasum declivi; adversæ aliis horis, & inter cognitiores. Cornu caprinum capiti infirmi suppositum, somnum illi conciliat; rasum cum melle ventris fluxum sistit; adustum lethargicos excitat. In Ægypto quinos foetus parere dicuntur. In causa est Nili aqua, quæ sterilibus & inopibus lactis propinatur. Syrii revolutionem indicant. Nam quoties cum Sole oritur, in ortum conversæ respiciunt. *Plutarch.* In Africæ parte tonsiles sunt, & ex villis earum fiunt rudentes: vias præsentiant Lybicæ. Nam ut extra ca-
 prile

prile procefferunt, concitato cursu ad pastionem accedunt, mox ad stabulum convertuntur. *Ælian.* Gymanteæ lex non bibunt mensibus, sed mare intuentes, ore hiantes auras excipiunt, inde levatur fitis. Mambriva fert equitantem, sellam & frenum admittit; ad terram illi auriculæ demissæ, cornua revoluta sub ore: *Gesn. l. I. quadrup.* Sylvestres in Lybia boum commemorantur magnitudine, tam agiles, ut in distantissima saliant cacumina, tanta membrorum duritie, ut nec frangant cornua, nec caput diminuunt delapsæ. *Ælian. l. 14. c. 16.*

CAPVT VII.

DE CASTORE & COLO.

MOrsu potentissimum *Castor* animal est, non prius concursum laxat dentium, quam ossa concrepuisse audiverit. *Plin.* Anseris illi posteriores pedes, finix priores. Squammoso corio præpinguis tegitur cauda, gubernaculi vice pisces cum persequitur. Noctu prodit ex latibulis, & amputatis arborum ramis circa fluvios, casas cum superiore tabulato construit, in his crescente aqua habitat. *Albert.* Resecti, maxime placent, uni resupinato inter crura deponuntur. Comprimit hic ne dilabantur, cauda ad casas trahunt reliqui. *Colus* quadrupes fera, est apud Scythas & Sarmatas, magnitudine inter cervum & arietem. Albicat corpore, cursu valet. Naribus potum ad caput trahit, per aliquot dies retinet, adeo ut per carentes aquis agros pabulum facile carpat. *Strab. l. 7.* Obambulant quingenti interdum, at circa festum Paschatis duo millia simul conspiciuntur. Effodiunt in Martio herbam, hujus odore suam excitant Venerem, ista exhausta resolutis nervis per diei spacium semimortui jacent, gustata alia sibi restituntur. *Gesn.*

C A P V T I X.

DE CATO ET CVNICVLO.

Cato oculi tam acuti, ut nec in tenebris quicquam fugiat. *Alb.* Felis vero Ægyptii maris, ad Solis rationem, variari pupillas, observatum est. Longæ fiunt in ortu, rotundæ meridie, declivum Sol cum spectat, obscurantur. *Gellius.* Supinus plerumque ludit, undique ut circumspiciat. Abicissis auriculis domi detinetur facilius. Guttas enim, auriculis apertis illabentes, sustinere non potest. Pilus ejus in os hominis si inciderit, inhæret. Hinc aggesta materia strumæ ortum acquirunt. *In Malabar provincia, inquit Scaliger, feles sunt agrestes in arboribus agentes; de earum celeritate proditum est, saltu potius valere: peculiaris vero volatus, idque quod magis mirum est, sine alis.* Membranâ ab anterioribus pedibus ad posteriores usque productam tendi; quam dum quiescunt, ad alvum contrahunt. Vbi volare instituunt, pedum crurumq; agitatione, protenta collectaque membrana, tum sustinentur, tum feruntur, mirabilisque est earum tanquam per aerem currentium species. Cuniculi in Balearibus abundant, inde segeti & campis noxa. *Solin.* Omni mense pariunt, nec cæcos, statim à partu implentur, ubera quamvis ficcante fætu. *Plin. l. 10.* Lac statim à partu fœmina non habet, priusquam perfex horas, cum mare fuerit, avenæ deinde exceperit grana. *Gesn. de Quadrup.*

C A P V T X.

DE CERVO.

Cervos dari albos, cornigeras cervas certum est, Vidit eos Apollonius Paracam Indiæ urbem prætergressus. *Philostat. l. 3.* circumduxit Sertorius, à Diana datam, consilia suggerere mentitus, milites in officio ut contineret. *Gellius.* Cœpit ex his unam Ludovicus Rex Galliæ,

liæ, cumque conjunx Anna Britanna, quid sibi vellet, quæreretur. Omnestales ante fuisse dixit, dempta à Deo propter superbiam. Sanguini eorum nullæ fibræ: quare non similiter ut aliorum crassescit. Fel non in jecore, sed aut intestinis aut cauda. Hinc tanta huic amarities, canes ut non attingant. *Plin.* In capite vivos habent vermes viginti interdum, & illos discretos; magnitudo eorum est qui in putridis carnibus. Sub lingua in concavo nasci dicunt, circa vertebram, qua cervici annascitur caput. Natu grandibus os capitis sub oculo si terebraveris, vespas ex humore superfluo concretas evolare conspicias, si Venatoribus credendum, & tunc diutius vivere nequit, nisi serpentum renovetur esu. In cordis basi, inter auriculam majoris ventriculi & urinalem venam os inveniri scribit *Gesner.* De sanguine id cordis esse subrufum, & melancholicum addit, de vapore ob siccitatem in osseam substantiam converso quidam adjiciunt. Subjungunt denique nonnulli non alio tempore inveniri, quam eo quod inter duos divæ Virginis festos intercedit dies; hoc est à medio circiter Augusto, ad Idus Septembris. Cerva prope Semitas parit. Tutam enim se existimat frequentia hominum, ferarum solitudine; Vbi peperit, involucrum exedit primo, hinc seseli herbam medicamenti in partu loco habet. *Arist. in hist. Animal.* Mare tranant, classium more, dux antecedit, sequuntur cæteri: capita in mutua reclinantur terga, claudit mox primus agmen, fessas ubi senserit vires, eas ut recolligat. Serpentem naturæ munere vincit. Spiritu enim fortiter attracto, educit è latebris, post procumbentem vorat. Insequitur balneum epulas cancrorumque esus, lachrymæ denique funduntur, in lapidem Bozoar vertuntur effusæ. Perit, si his non præmissis biberit. *Gesner.*

CAPVT XI.

DE CANE.

Multa in Cane miranda, partus, sagacitas, morsus, docilitas, fidelitas, & alia. Cæcos gignit catulos, qui, quo largiore aluntur lacte, & tardius vident; vulgaris tamen terminus septimus est dies, si cito sit; vigesimus, si tarde. Quidam tradunt, si unus gignatur, nono die cernere, si gemini decimo, idemque in singulos adjici, totidemque esse tarditatis luces: ab ea denique quæ scæmina sit ex primipara genita, citius cerni. Optimus in foetu qui novissime cernere incipit, aut quem primam fert in cubile scæta. *Albertus* scribit, visam sibi è mastinorum genere canem, quæ primo novendecim simul peperit, post octodecim, tredecim tandem. Sagacitas ei tanta, ut nunquam canis carnem, ne varietate quidem condimentorū fallacissime temperatam, degustet. In Scotia genus est quoddam, quod furem persequitur, qui si fluvium trajece- rit tranat & idem, in adversam ubi appulit ripam, tamdiu in gyrum procurrere non cessat, donec odoratu vestigia affecutus fuerit. *Gesner*. Rabidi morsus & mire venenatus & lethalis est. (corripitur autem rabie circa caniculares menses, ex nimio dentium dolore; restituitur sibi, si, helloboro cum polenta comesto, evomuerit) Vrina enim rabidi calcata, maxime nocet ulcus habentibus & observatum, aggregari vulnera illorum introitu, qui unquam fuerint canis dente læsi: iidem gallinarum incubatus, pecorum foetus abortu vitiant. Recruduit cuidam duodecimo post morsum anno in brachio vulnus. Et intra biduum obiit. *Albert*. Hydrophobia in primis ad morsos vexat, & quod magis mirum, septennio quamvis latuerit. Liberatum se existimabat quidam aqua marina lotus; post aliquot tamen menses ligni cornui contactus morbum reduxit: *Gesner*.

Gesner. Quin in urina illorum canum apparere, dicuntur capita. Docilitatem & fidelitatem quod spectat, multa suppetunt exempla. Advocabat servos Francisci Marchionis Mantuæ canis; trahunt currus, sarcinas in itinere portant in Ibis-fibur regione Tartariæ. ferebat Lovaniensis apud *Lipsium Cent. 1. ad Belg. Epist. 44.* Bruxellas literas, referebat & inde; Bruxellensis pecuniam ad macellum; carnem è macello domum portabat; propugnabat contra impetentes eandem, partem de præda arripiebat victus. Rhodii Christianos à Barbaris dignoscebant *Gabell. in Histor.* Agyrtæ cujusdam sub Iustiniano principe, projectos in medium annulos unicuique reddebat, maritam, viduam, virginem, prehensa notabat veste. Denique quidam apud *Plutarchum* hominis veneno tollendi referebat speciem. Fidelitatis egregiæ admirandum exemplum, apud Scaligerum in exercitationibus legitur: cuius fide & verbis idem appono. *Offensus amici sive potentia sive perfidia quidam regis aulicus, eum ex insidiis obtruncat, atque in avio agro sepelit: Venaticus canis ibi tū forte herocomes fuerat, is amore victus diu sedit in tumulo. Posteaquam fames pietatem superavit, atque in aulam sine domino reversus est, rati illius contubernales bestiam temere vagari, cibum ei dari jubent. Satur ille ad tumulum redit, it, redit toties, ut primum suspicio invaderet animos incerta quædam ac fluctuans: mox etiam certi esse viderentur, heri id fieri desiderio. Abeuntem prosecuti, deprehenso telluris tumore effossam cadaver atque agnitum afficiunt sepultura. Canis, exequiis peractis, socius fit eorum, quibus fuerat dux ad pervestigandum. Tandem aliquando in aulam, ubi homicida rediisset, eum conspicatus canis, magnis illico editis latratibus agre ab impetu cohibetur, quo tanquam indice, aucta suspicio, in multorum animis certa fides evasit. Caterum bestia perseverantia in ejus odio atque persecutione, etiam regem movit, ut juberet hominem causam dicere, Ille negare factum, persistere inficiatione. Canis ejus orationem latratibus atque assultibus obturbare: ut eam interpellationem*

lationem pro facinoris exprobratione, quotquot aderant interpretarentur. Eo res deducta est, ut jussu regis homicida cum provocatore singulari certamine dimicaret. Picta est canis victoria in cœnaculo quodam regio. Pictura vetustate dilutior atque obscurior facta, regum mandato, semel atque iterum restaurata est.

CAPUT XII.

DE CERCOPITHECO,
& Catoblepa.

IN Prasiana regione Cercopithecæ, maximis canibus vix cedunt magnitudine. Cauda quinque cubitorum est; ex fronte propendent comæ, barbamque promittunt, ingenita quadam mansuetudine. *Strabo l. 15.* Sunt & alii miræ magnitudinis, forma hominis: Cruribus siquidem, virili membro, facie, agrestem representant hominem, toti alias pilo obsiti. Amant pueros & mulieres, in harumque ruere conantur amplexus. *Cardan.* Communes noti sunt, hi testiculos habent, cærulei & viridis coloris. cum spicas depascunt, unus in campo decubat, edit clamorem, percepto agricola, cæteri fugiunt. Crocodilum tantopere abhorrent, ut ne longinquum quidem pellis ejus conspectum ferre possint. Cum aliquando id experiretur *Gyllius*, cum tremore, & alvi dejectione, vinculis quamvis constrictos, per ignes & aquas, furenter evadere voluisse, observavit. In Caria ora genus quoddam è ramo in ramum infilit, ac si volaret, apro infestum. Nam in admotum furibunde infiliit, & cauda circumligavit. Tauro similem *Catoblepam* prodidit *Ælian. l. 3.* truculentam eandem, terribili aspectu, oculis sanguine suffusis terram spectare. Mortiteras depascitur herbas, ac simul ut taurino aspectu conspexit, horret, jubamque erigit. Hac elata, apertisque labris horrendum quiddam emittit de gutture, ut aer supra caput inficiatur, & ab aliis haustus vocis auferat usum, leth-

lethalesque convulsiones inducat. Rem ita esse, per Marii milites cognitum. Cum enim feram esse putarent ovem, strictis in eam repetitis vicibus incurrere gladiis : sed necati, naturam detexere belluæ. Occisa post per Nomades equites, & ad Marium adducta est.

C A P V T X I I I.

D E C Y N O C E P H A L O

& Chamæleonte.

C*ynocephalus* animal est capite canino, forma hominis, piscationis peritissimum; toto enim die aquæ immersum, cum magna piscium copia emergit. Veste indui mirifice gaudet, hominum nulli nocet. Indorum linguam intelligit, boves denique lactis causa mansuete pascit. *Plin. l. 7. c. 2. Strabo. l. 15.* Duo in eo maxime mira. Primo, quod duobus anni æquinoctiis, duodecies in die, per singulas horas urinam reddit, noctu idem faciendo. *Precios. Iohan. in Epist. ad R. P.* Vnde imago apud Ægyptios Cynocephali in horologiis urinam mittentis. Alterum est, quod ubi aliquanto tempore Luna cum Sole congregiendiens, expers est luminis, mas nequicquam intuetur, nec vescitur, sed demisso in terram persistit vultu: fæmina etiam nusquam oculos contorquet, misso insuper è genitali vase semine. Ideo adhæc usque tempora in sacris nutriuntur, ut Solis & Lunę conjunctionis ex iis cognosci possit tempus. *Chamæleontem* Africa gignit, frequentiore India. Quinque digitos in pedibus habere dicitur, quibus stat passis, curvat eos ubi teretibus incumbit furculis. Mutat colorem subinde, & oculis & cauda & toto corpore; redditque semper, quemcunque proxime attingit, præter rubrum candidumque; defuncto pallor inest. *Plin.* Aërem illi aliquando pro cibo certum est. Nam & annum integrum in ediam tolerat, & excepta hiatu aura, clausisque malis turgidum

gidum ventrem ostentat. Fuere, qui obversum ad solem haurire radios, eosque hiantem sequi dicerent. Muscas venari ex Zandio habemus, qui etiam addit dissectam à se linguam palmi inventam longitudine, cavam & inanem; in summa acetabulum cum mucco; hoc tulisse prædam. *Card. de subtil. Alexander Myndius* contra famelici serpentis impetum sic se munire ait. *Festucam bene latam & validam tenet, sub qua ceu clypeo se versans, contra hostem serpentem venit. Serpens, quia festuca latior est, quam oris hiatu ab eo separari possit, & chameleontis membra reliqua firmiora, quam ut morsibus ladatur frustra se fatigat.*

CAP V T X I V.

D E C R O C O D I L O.

Crocodylos Ægyptus alit, sed non æque noxios. Furibundi versus montana, à Cairo ad mare mites, piscium illud facit defectus, præmium hoc occisi. Cuique enim, grandiore in urbem deferenti, decem aurei nummi numerantur de fisco. Nilo etiam ad alveum deducto, fame pressi in infidiis luto obvoluti latent, accedentes cauda percussos strangulant. Tantum in ictu robur, ut quatuor grandioris animalis crura, uno perfregerit. *Martyr.* Vnum ovum anseris edunt magnitudine; ad maximum tamen incrementum, minima origine decurrunt. Duodeviginti plerumque excedunt cubitos. Psammetichi tempore viginti & quinque, viginti sex Amasidis. *Plin.* Legitimum judicant foetum, siquid simul atque exclusus est rapuerit. *Ælian.* Lingua eis adhæret tota, causa apud *Arist. l. 2. de partibus anim. c. 7.* Satellitem ejus trochilus agit, hostem Tentyritæ. Discutit ille dormienti somnum, Ichneumonis ubi conspexit infidias, & intra patulas fauces admissus, intra septa dentium rostro excerpit carnes; quando avolare debeat, inclinata superiore mandibula præmo-

præmonetur *Plutar. Plin. 8. 25.* Flumini hi innatant, dorsoque equitantium modo impositi, clavam ori ingerunt, ac voce sola territos, cogunt evomere recentia corpora ad sepulturam. Hinc in illorum nulli insula olfactuque solo hominum fugantur. Iste quomodo pugnet, historia ejus ostendet.

C A P V T X V.

D E E Q V O.

E Quas in Lusitania vento cōcipere refert *Varro. Plinius & Solinus* partu evanido affirmant. Natos quippe pullos non plus trienniū vivere. Fabulas appellat *Iustinus*. In Hispaniola insula, decimo postquam natæ sunt mense concipiunt, & gemini sæpe in unico partu. *Petrus Martyr. Sterilis concipiet*, inquit, *Aldrovandus*, si fascem porrorum in pilo tusum vini cyatho perfundes, & cantharides versicolores numero duodecim ex aqua biduum oriculario clystere in vulvam ingeres, postero die equum ad jucundam fœminam emittes, postquam desiliit, bis genitales locos elues. In Provincia Belasciæ tam durarum sunt ungularum ut soleis non muniantur: apud Ambestantæ celeritatis ut intra *ῥοχθίμωρον* centena millia itineris conficiant. *Ludov. Roman. l. 4. Navig.* & talem in Alanico bello à Probo principe captum Historici referunt. In Artesia natus Mellomi arcis Toparchæ, grandi forma, cornibus eminentibus; saltus ejus adhuc ostenditur pedum sexaginta. *Lipsius Cent. 3. ad Belg. epist. 56.* Sat diu vivunt; Visi enim attigisse annum quinquagesimum: sexagesimum excessisse scribit *Albert.* septuagesimum *Solinus & Niphus.* Notatum advertimus, inquit idem, apud *Opuntem nomine, Equum ad gregariam Venerem durasse annos quadraginta.* Camelum adeo reformidant, ut nec speciem ejus intueri possint, nec sentire odorem. Hinc *Cyrus contra Cræsum* pugnaturus, equitatu aciem illorum opposuit. *Herodot.* scribit

Plinius, vestigia lupi calcata equis in cruribus adferre torporem. *Ælianus* vero addit, si lupi calcaneum, currum trahentes, conculcent, fisti, tanquam cum quadriga conglaciatos. Caro illorum sapit Tartaris, & apud Persas in conviviiis divitum apponebatur assa. Moschi olim Tartarorum servi, potum lactis equini, illis tributum petentibus per ducem suum in itinere offerre consueverant. Sudor abortum infert puerperis; etsi cuncti calefacti eum imbiberint, adeo inficiuntur, ut locus ab his vulneratus, sanguine ante mortem animantis manare non desinat. *Albert.* Lachrymatos produnt exempla. Cæsar triduo ante obitus diem flentem suum invenit: Cardanus etiam Asturconem suum ubertim flevisse testatur æstate præsertim. Tam denique dociles sunt, ut nec Alexandri Bucephalus, nec C. Cæsaris Asturco à quoquam regi potuerit, dominum si excipias. In Olandia Gothici maris insula visi, qui ad tympani sonitum gressu glomerante, choreas exercuerunt. De simili sic *Scaliger.* Equum pusillum deformem circumducebat agyrta quidam; cuius iussu, interdum nutu, omnia faceret: ambulare, succussim properare, currere, saltare, vel quadrupes, vel bipes. Vinum bibere vidimus in clunibus sedentem, anteriores pedes ad pateram ferre: pelvim seu mallubrium cruribus sustinere, quasi à tonsore lavaretur, humo sternere, projectum atque porrectum jacere: ciliorum compressione annuere: caput ad heri nutum attollere, in terga vertere, supinus ostendere, quo corporis situ mulier ineuntem admittat. Nos quoque vidimus, inquit *Gaudentius Merula*, equum Pannonici cujusdam medici, qui præ foribus solutus, donec ab agris rediret, expectabat, & si diem integrum absolvisset. &c.

C A P V T X V I.

D E E C H I N O.

E *Chinus* seu herinaceus terrestris, animal est porcino rostro. Rigidissimos habet in cute aculeos, qui vix gladio secantur. In orbem rotari propter musculum per totum dorsum longum & latum, qui cutem contrahit, primus *Volcherus Coiter* observavit. Aperitur, si è regione ventris aquam fundas. Nam quia aerem attrahere nequit, cum voce stridula dilatatur. *Rosenbach in Indice*. Vindemiæ tempore vites subit, & botrorum acinos decutit in terram, spinisque excipit confixos. *Plutarch*. Captus tergus urina conspergit, quod corrumpitur perfusum. Ob id nonnisi novissima spe, maleficio isto perfungitur. Quippe & ipsi odere insitum veneficium, ita parcentes sibi, terminumque supremum operientes, ut ferme ante captivitas occupet.

C A P V T X V I I.

D E E L E P H A N T E.

E *Lephas* peregrinum est apud nos animal. Indis & aliis notissimum & obvium. Certe *Palibrotorum* regi, nonaginta millia eorum erant: *Siamensi* duodecim, quatuor ad subitos armata casus. Sub imperio Regis magni *Mogor* quinquaginta: in *Mozambica* vero armenta eorum vidit *Vartomannus*. Quin & *Africa* illis gaudet. Nam traditur ab *Appiano Alexandrino* trecenta apud *Carthaginem* habuisse stabula. Multa de illis stupenda dicuntur, pleraque ultra fidem. Collegit in *Epistola* *Lipsius*; nos ad duo breviter reducemus. Corpus nempe & animam. Quantum ad illud, ingens est & inter terrestria maximus. Hinc *Hebræis* in plurali *Behemoth*. Certe turres olim armatorum in prælia ferebant, & innominatus quidam author scribit, dentem
 O 4 ejus

ejus se vidisse, ducatis sex & triginta emtum, longitudine dodrantum quatuordecim, crassitudine dodrantum quatuor, tanto pondere ut humo tollere non potuerit. *Aldrovand.* In corde os habet eximiæ magnitudinis, quod in jugulato se vidisse scribit *Aldrovandus*. Tres ei vendicat ventriculos *Aristoteles*; duo sunt inventi, qui ducentas viginti quinque æquabant libras, *Vartomannus*. Quantum ad animam, magnis ornatur à scriptoribus dotibus. *Christophorus Acosta*, qui Indiam Orientalem diligenter lustravit multa supra fidem de iis. Nihil certius esse ait in regno *Malabar*, quam quod sermone communicent inter se, quin humanam edere vocem adjicit. Erat, inquit, in urbe *Cochin* Elephas qui operas diurnas præbere solitus ad portum & res marinas. Eum forte jam fessum urgebat nihilominus urbis ejus præfectus, ut *Liburnicam*, quam commovere cæperat, deduceret porro in mare. Ille abnuere, instare alter multis blandisque verbis, & ad extremum in gratiam *Lusitani* regis, ut id vellet orare. Hinc (immane dictu) elephas motus, clare hæc duo verba ingeminat. Hoo Hoo, quod *Malabarum* lingua est Volo, volo, ac sine mora navim traxit in mare. Huc pertinet exemplum, quod *Romæ* accidit. Ludis quibusdam, *Tiberio* principe, duodecim elephantibus theatrum inducti sunt sive *Circum*, induti floridas & histronias vestes. Ac primum ad vocem Magistrum dividebantur in diversas *Circi* partes, inter eundem molli & saltatorio gressu intendentes: iterumque ad eandem vocem coibant, & efficiebant saltatorium quendam orbem. Sed & flores spargebant, & corollas, & ad cantum terram pedibus leniter & numerose pulsabant, & omnia præstabant, qua præstantissimi ludionum. Iam iidem (quod infanum mirum) docti, mensas accumbere, cibum, potumque sumere, parce, ordine, modeste, humanum in modum. Lecti erant humiles instrati purpura & aulais: mensæ ad eos vario & dapili instrumento: disposita pocula aurea, argentea, minuta, grandia: cibi in lancibus, panis, caro, fructus. Ecce, ingressi Elephantibus, sex mares, sex fœmina: illi togati, hæ stolata. Decore & vere-

verecunde in lectis se reclinant, mensam accumbunt, tum signo dato in mensam promuscides sive manus suas extendunt: summa modestia cibos capiunt, delibant, non ulla voracitas in illis, non aviditas visa, non majoris meliorisve partis appetitio, præceptio denique cum bibendum pateram pueri porrigebant: iique promuscide eandem genialiter hauriebant, & reliquiis vini circumstantes aspergebant, tanquam cottabum facientes. Hæc Lippius suis verbis sententia Æliani germana. Ista vero omnia, tanto cum studio addiscunt, ut Plutarchus, & Plinius author sit, quendam tardioris ingenii, & verbis verberibusque male sæpe acceptum, inventum ad lunam gestus illos motusque exercentem. Eo tandem de Elephantibus ascendunt dicta, ut legere ac scribere posse affirmetur. Plinius enim clare è Muciano. Quendam Græcas literas pingere didicisse, eaque lingua scripsisse, Ipse ego hæc scripsi & spolia Celtica dicavi. Cæterum quid de his sentiendum sit, ex Libanio de intellectu bestiarum, colligi potest. Sympathiam etiam quandam cum Luna habere videntur. Nam ab interlunio recrefcente ex sylva ramos decerpunt, mox sublime ferunt, tandem ad eandem suscipiunt, ac leviter movent. Supplicationem Deæ prætendi, existimaripotest. Sed manum de Tabula.

CAPVT XVIII.

DE GLIRE & GVLONE.

G Lires tota hyeme dormiunt in pilam coacti, fereno expositi aeri, inter manus concalescente spiritu resolvuntur. *Gesner.* Mire in valle Telina capiuntur. Nam rustici noctu cum facibus procedunt, fulgore accedentes occęcant, sic vel manibus capiunt. Poma, quorum appetunt grana, divaricatis alibi ramorum ceu furcis imponunt, sic inserta obfirmataque, commodius evacuant. Apud Rhetos qui Italice loquuntur, caro illorum falsa reponitur, quia dulcis & pin-

guis fuillæ instar grata est. *Gesner*. *Gulo* animal est in septentrionalibus : cadaveribus vescitur, & ita quidem, ut tympani instar infletur. Angustas inter arbores ingreditur, inflatum, ac pressio ventre sese exonerat, extenuatum impletur rursus, *Mischov*. l. 2. *descript. Sarmat. Europea.*

CAPUT XIX.

DE HYÆNA & HYSTRICE.

Hæna est animal corpore haud minus lupo, seta illi equina, sed durior per totum porrecta dorsum. *Arist. in admir.* Et foeminæ & maris quibusdam habere genitale videtur: longam tantum lineam sub cauda quibusdam. *Arist.* In impetu dextera si excipiat, stuporem inducit; occiditur si sinistra. *Gillius* apud *Ælian.* Lunæ orbe pleno suam canibus umbram injicit, injecta hi obmutescunt, elingues ducuntur. *Ælian.* Hystrix speciem gerit porci bimestris. Caput illi leporinum, humanæ aures, ursini pedes, juba superiori erecta parte, cava priori adscribitur. Tubercula cutis ex utraque oris enata parte, setas continent longas, ex iisque nascuntur. Latet æstate, hyems trahit in apricum, & graviditatis tempore ursam sequi dicitur. *Agricola de subterr.* Ad Hystricem refert *Gesnerus* monstrum *Cardani* quod ille ita describit l. 10 subtil. Varii generis incertaque natura fuit animal, quod præsentis anno 1530 Januarii 19 vidimus *Papia.* Vulpis magnitudo, aliquanto longius ore, & rictu leporino, cum pilis longis, duobusque dentibus prælongis: siquidem digitus humani longitudine prominentibus admodum sciuri, oculis serpentinis, quippe qui angulis carerent, & nigri essent. Pileus inerat capiti, hircinæ barba similimus, sed non aliter, quam crista pavoni. Pilus mustellinus ac pulcher, nisi quod super collum velut lana candida videbatur: anteriores pedes ut taxi, aures & posteriores pedes nihilo differentes ab humanis, nisi quod pedibus ungula ursi pro humana erat. In dorso postremaque parte, spina
circiter

circiter centum, hystricis instar quarum quadam in apice curvabantur, prominebant, alioqui immobiles, nec unde hystrice ferunt, emissaria. Cum moveretur, strepitum, dum se colliderent, edebant. Cauda anserina, sed in spina pluma finiebantur. Si reliqua non videas anserem dices: candidis ac cinereis plumarum sedibus latoque lumine anserem amulantibus. Vox subobscura, rauca, quasi latrantis canis. Iracundum animal, sed tamen, quod facile à circulatori tractaretur. Canes odio prosequeretur maximo, sexus fœminei, ætate juvenilis. Potus nullus, cibi, panis aqua madefactus. &c.

CAPVT XX.

DE HIRCO.

Tanto interdum impetu fertur hircus, ut asserem vel scutum perforet: septimo postquam natus est die, coire incipit. *Ælian.* Sanguis ejus nephriticis & calculosis præsens remedium. Solvit enim ante natos lapides, & ne alii progignantur facit, dolorem sedando etiam, *Aetius l. II. c. 12.* Sic autem colligendum magnus *Gesnerus* præscripsit. Quum uva maturescere cœperit, ollam novam accipito, & infusa in ipsam aqua, donec terreum deposuerit olla, coquito: & accepto è grege hirco ætate matura, plus minus quatuor annorum, ejus mactati sanguinem medium olla excipito: ita ut eum, qui primus effluxit, itemque postremum, penitus relinquant: medium autem spissari sinite, & in olla situm per acutam arundinem in multa frusta dissectato, indeque reticulo denso aut linteolo raro, aut cribro arctiore contextum, sub dio exponito, ut insoletur, & roscidus fiat (rore jam decusso, post horam secundam sub Solem ponas) cavendo ne imbre commadescat: Porro ubi exsiccatus fuerit, diligenter in pyxide asservato: & remittente malo, cochleare plenum cum passo Cretico exhibeto. *Pharmacum hoc, Divina manus, dicitur.*

CAPVT XXI.

DE IBICE & ICHNEVMONE

EX caprarum sylvestrium genere sunt etiam *Ibices* in Alpibus. Natura frigus requirunt, cæcæ alias futuræ. Magni ponderis cornua eis reclinantur ad dorsum, eoque majoris quo grandior procedit ætas. Vetulis viginti circiter in iis nodi increfcunt, & tum sedecim librarum bina excedunt pondus. Nulla tam aspera rupes est, quam non vincant saltu, salientium si excipere potest ungulas, ipsum asperum parietem scandere posse, quidam prodidere. Morituros, referunt venatores, rupem conscendere præaltam, ibi altero ad parietem innixos cornu perpetuo circumire ambitu, donec attrito corruant moribundi. *Gesner.* *Ichneumon* est Ægypti animal cauda oblonga, serpentinae simili. *Oppian.* Extra meatum excrementi peculiarem habet pilis obfitum: aperit eum dum urget calor, altero occluso. Catulos illius rustici Alexandriae in foro vendunt. Nam, quia capiendi mures periti sunt, educantur. Hostilitatem cum Crocodilo gerit; Nam ubi somno observavit sopitum, luto obductus fauces ingreditur & ad interiora penetrat, infessoque operite illud exedit, mox profilit. *Gillius ex Oppiano:* Sed id difficilius *Gesnero* videtur.

CAPVT XXII.

DE LEONE.

Copia Leonum in provincia Ginguu magna est. Adeo vero incolis infesti, ut nec domo noctu egredi audeant, nec naves deducere ad portum. *Gesner.* Offa Leonum medullæ expertia dicuntur tam dura, ut ignem concussa reddant. *Ælian.* Dentes illis ferrati, cervix uno rigido constat osse, nec vertebriis jungitur, priores pedes quinis distinguuntur digitis, quaternis

ternis posteriores , pupillæ nigræ sunt. *Aristot.*
 Parcunt omnes à sagina. Nam & alternis potum
 & cibum capiunt ; & concoctione læsa unum su-
 perponunt diem ; carnes denique iusto amplius
 devoratas , insertis in ora unguibus protrahunt.
Arist. Saturati feræ alicujus carnibus , reliquias
 aperto gutture afflant. Hinc tantus oritur fœtor,
 ut à nullo animalium attingantur: *Ælian.* Mini-
 mum dormiunt, sublucentque dormientium ocu-
 li, semel in vita parere nec unico plures, testatur
Herod. & histor. 3. Nati catuli tribus diebus dor-
 miunt, rugitu masculorum excitantur. *Gellius l. 13*
c. 7. Maximus in iis liberorum amor. In Pangeo
 Thraciæ monte occiderat absentium catulos ur-
 sa, & fuga sibi consuluerat conscensa arbore. In-
 secuti parentes inveniunt, sed quia difficilis ad-
 scensus, sine vindictis. Relicta igitur ad custo-
 diam læna, vagatur per montes Leo, pastorem
 securi instructum invenit, ex animi blanditur, se-
 curim tollere jubet, veste arreptum ad arborem
 trahit, succisa ursus delabitur & discerpitur.
Ælian. Clementiam exercet in supplices. Pro-
 stratos enim vix lædit, & ubi desæviit, viros po-
 tius quam fœminas opprimit, infantes si ingens
 prefferit fames. Scribit *Avicenna*, si quis lapidem
 aut telum leoni immiserit & aberraverit, ita ut
 vel nihil lædat vel parū, minari hunc potius quā
 interficere: Vindictam si sumserit, tantum infert
 quantum accepit. *Crantzius in Saxon. l. 8. c. 24.*
 quondam in Anglia nobilem sanguinem à dege-
 nere discrevisse testatur. Sunt & mansueti. Nam
 in planicie quadam regni Fez bacillo abiguntur;
 & in alia Africæ regione, ossa viciatim colligunt,
Leo African. Indici denique adeo mansuescunt,
 ut loro assuefacti ad venationem ducantur.
Ælian. Marcus Antonius primus eos iugo sub-
 didit, terrentur rotarum circumactis orbibus,
 gallinarum cristis cantuque, sed maxime igni-
 bus. *Plin.* In Armenia farina piscium nigrorum
 tolluntur. *Ælian.* & leontophonis bestiolis mo-
 dicis;

digis : quarum exustarum cinere carnes consperguntur. *Solin.*

CAPVT XXIII.

DE LEPORE.

L*eporibus* Ithacæ infestus ager est, nam moriuntur illati. *Balearium* gratiolus. Tanta enim aliquando ibi horum copia, ut militare auxilium postularent ab Augusto incolæ. *Plinius.* Minores albescunt hyeme in Alpibus. *Gesn.* Pausanias vero in Arcadicis candidos è Lybia advectos vidit. Palpebris clausis vigilat, immotis dormit. *Xenophon.* Acie est obtusa. Nam exporrecti oculi, præcisæ palpebræ, pupillis munimenta non præbent. Vtrumque sexum habere negat. *Albertus* : scribit *Niphus*, illud, inquit, quod *Albertus de leporibus* dixit, mihi semper fuit dubium. Nam in venationibus observavimus, leporem habuisse penem & testes, & deferre in utero lepusculos. Observavimus etiam leporem habuisse vulvam, & in ea lepusculos : carere vero testibus & pene. *Rondelerius* vesículas esse existimat sanie tumentes, & certe tales in Castore propendent, in quibus continetur Castorium. Rore contenti dicuntur, superfoetant & singulis mensibus pariunt. In cubilia se recepturi jugeri etiam intervallo catulos, alium alio trāsferunt disscitos, ne si periculum obveniat, omnes periclitentur. Ipsi deinde impressis discursu multiplici vestigiis, saltu postremo ingenti sese abripiunt & cubant.

CAPVT XXIV.

DE LVPO.

IN Sardinia, Creta, olympe, non sunt lupi. In Scandia, si per congelatum mare ulterius processerint, luminibus orbantur, frigus in causa est. *Iornand.* In montibus Doffriniis albicant, gregatimque vagantur. Talpæ, mures &c.
in

in cibo. *Olaus*. Collum communibus compressum est, circumspicere nequeunt totum nisi corporis truncum retorserint. *Ælian*. Famelicus per noctem vento adverso, escæ, vel per medii miliaris spacium, percipit odorem. *Stumpfius*. Exsaturatis longa inedia, venter projectus, lingua tumida, os obstructum, compressa rabies, redit antiqua, ubi redierit forma. *Ælian*. Pilos & ossa devorant, atque integra rursus alvo reddunt. *Stumpf*. Certaturi in magna armenta ventrem explent terra, caudas jungunt tranaturi flumina. Illo onere gravati non facile excutiuntur: difficulter abripit fluctus unitos. *Ælian*. Vbi electio datur, parant semper homini. Pugnant etiam cum suis & artificiose. Narravit mihi (inquit Albertus) quidam lupum se vidente, morsu comprehendisse lignum, triginta vel quadraginta librarum in sylva, & cum eo se assuefecisse transilire grandem in eo loco arboris truncum: tandem cum satis peritus transiliendi sibi videretur, se abscondisse, & adveniente propter satam illic avenam, porca sylvestri cum pluribus ætate differentibus porcis, prorupisse, apprehensoque porco, qui ligno æqualis videbatur, saltu retro truncum facto se recepisse, eumque devorasse. Non comedent boves, ad præsepe caudam ejus si suspenderis. *Alber*. Rumpuntur equi, qui vestigia luporum sequuntur, sub equite; calcaneum si attigerint, sistuntur. *Gillius*. A lupis occisarum ovium pelles pediculos procreant, sed caro eorum suavior est. *Arist*. Hoc *Plutarch*. spiritui ejus adscribit. Caro (verba ejus sunt) ovis à Lupo adesa, dulcior fieri videtur, quod lupus suo morsu carnem flaccidam teneramque reddat. Est enim spiritus lupi adeo igneus, ut ossa etiam durissima in ventriculo tabefaciat & liquet. Inclusum nihil attentare mali, exempla ostendunt. Ingressus quippe in Italia hyeme in cœnaculum villici aufugiente villica attonitus stetit illæsis liberis, & unicui vulpe & muliere illapsus foveæ, intactum utrumque reliquit. *Gesner*.

DE LACERTA.

LAcertam unam octo cubitorum, Romam jussu Cardinalis Vlyssiponenfis ex Æthiopia advectam, oris hiatu tanto, ut infantem caperet, scribit *Volaterranus*. Septem pedum longam, brachii humani instar crassam, vidit in Brasia *Lerius* c. 10. *Hist.* In calvariam si percusseris & virga discideris, neutra partium moritur, sed separatur, & graditur primo, coit postea. *Ælian.* Amicæ homini virides sunt, ut & obliquato capite contemplantur stantem & abeuntem sequantur. Salivam ejus lambunt, & puerorum urinam *Erasmus* in colloq. de *Amicitia*. Viva in vas fictile novum immissa, & cum vini sextariis tribus decocta ad cyathum unum, incredibiliter prodest phrysico, si ex eo mane jejunos biberit. *Marcell.* Septem in dimidia olei communis mensuræ suffocatae, & insolatae per triduum, ita illud afficiunt, ut guttam rosaceam faciei illitum emendet. *Gesn.* Lacertus aquaticus irritatus si exarserit, elatus, & quodammodo inflatus, rectis pedibus insistit, & terribili oris hiatu intuetur lædentem? manatque sensim lacteo & viroso sudore, usque dum totus fiat candidus. *Agricola.* Orbatas in senecta visu, foramen parietis contra Orientem petit, & ad ortum Solis intendens illuminatur. *Isidor.* Colophonis loco fit mirum, quod refert *Ælian* in sua *hist.* Cū inquit, vir quispiam lacertum magnum comprehendisset, atque areo stylo excavasset, eundem in fictilem ollam recentem, utrinque eatenus exiguis foraminibus pertusam, ut neque spirare fera prohiberetur, neque exitum haberet, conclusisset: & simul terram roscidam & herbam, cujus nomen non explicavit, indidisset: ac deinde ferreo annulo, cui inesset *Sogates* lapis, in quo lacertus incisus erat, novem signa impressisset, quorum quotidie unum deleret: post ubi nono signo sublato ollam reclusisset, lacertum vidi oculorum usu recuperato.

CAPVT XXVI.

DE LYNCE & LVTRA.

Lynces clarissime dicuntur videre, adeo ut solida penetrare possint: nimia tamen offenduntur luce. Sunt qui affirmant, animalium quæ capiunt sanguinem tantum exfugere, corpore intacto. At *Erasmus* in majores defilire quadrupedes de arboribus afferit; & unguibus cornici infixis, non remittere, donec laniato capite cerebrum devorarint, aliis partibus intactis; minora vero animalia integra ab illis absumi. Æstate sunt infirmi, autumno vigent. Urinam suam arenæ contegunt cumulis, ut *Theophrastus* perhibet, transitque in duritiem pretiosi calculi. Is, colore succini, attrahit appropinquantia, dolorem renum sedat, & regio medetur morbo. Vidimus eum *Lugduni* in *Pinacotheca Cl. Domini Baudartii*. Ungues cum corio exuri efficacissime in *Carpatho* tradunt, cineremque potum, propudia virorum, aspersum, fœminarum inhibere libidines. *Plin.* Carnes cum jusculo comescæ, quartanæ sunt remedium, ossa combusta ulcerum. *Collinus.* In arce *Londinensi* quondam fuit animal, quod ad Lynce *Gesnerus* refert. Mobile illud & stare nesciens, ut *Iohan. Cajus Anglicus* scribit: at ad vocem Pici Martii consistebat. *Lutra* caput caninum est, castoris aures, vulpis crura. Hæc crassiora paulo, in aquis potius quam terra valent. Posteriores enim partes planæ sunt, muniente membrana. Domicilium ei juxta aquas, extruitur è ramis, ne illarum contingatur madore. Piscibus interdum tantopere invenitur refertum, ut aerem inficiant. Tam est sagax ut ex aqua per rivulum effluente, per aliquot milliaria piscium è vivariis excipiat odores, quæ subiens vastat. In *Scandinavia* alibi ita mansuefit, ut pisces coctis ex aquis adferat in culinam: sed quia avidior prædæ plures occidit, raro adhibetur.

M*Vres* apud Allobroges albi sunt, & nive ali putant incolæ. *Scaliger*. In Cypro insula ferrum erodunt, in alia quadam aurum. Ideo in metallis diffecantur. *Arist. in mirabilib.* Generatio illorū mirabilis est. Salem si lamberint, quidam sine coitu impleri judicant. *Arist.* Fœmina prægnante in vase miliario aliquando occupata, paulo post referato vase musculi numero viginti & centum reperti sunt. *Plinius*. In Persiæ parte quadā, mure fœmina rescissa, fœtus fœminini prægnantes inventi sunt. Domum minitari ruinam primi præsentunt. Ostendit exemplo helice. Quinque enim antequam everteretur diebus qui in ea erant mures & serpentes migrare catervatim sunt visi. *Ælian. in variis*. In vas aquatile illapsi, difficili existente ascensu, mutuas caudas mordicus tenendo, sese subtrahunt, odorem eorum fugiunt Elephanti, pabula etiam à musculis contacta reculantes. Fugantur, si vel unus castretur, vel excoriato dimittitur capite. *Avicenna*. Tempesta innuitur cū strident. Strident enim vel quod aerem adstringi percipiant, vel quod infirma præditi cute, terræ, quam calcant, non ferentes frigus exilient. *Aratus*. Indocilis alias creditur; sed Albertus se in superioribus partibus Germaniæ murem vidisse scribit, qui tenendo candelam ministrabat lumen comedentibus ad præceptum magistri. Si in mustum inciderit, inque eo interierit, extractus & in cinerem redactus, remedio illi erit injectus. *Columel.* 12. 31. Variæ murium sunt species. Sorex dicitur mure major quadruplo. Captum vidit albissimum Aprilis medio, oculis rubicundis prominentibus, barba multis & oblongis pilis hirsuta, *Agricola*. Augustæ Vindelicorum circa templum divi Huldrici nulli inveniri dicuntur.

Furore

Furore aguntur libidine accensi, ita ut si urina partem aliquam hominis nudam attigerit, carnes ad ossa putrescant, nec ulceri inducatur cicatrix. *Albert.* *Aquatici*, pisces venantur, & aquæ submersi per cava quadam aliunde, in terram redire creduntur. *Agræstes ex putredine nati*, unum rectum ac simplex intestinum habent. Id à medico quodam, qui dissecuit, observatum. *Gesner.* Deturgente Nilo, musculi reperiuntur inchoato opere, genitalis aquæ terræque jam parte corporis viventes, novissima effigie etiamnum terrena. Tam autem subito & inaudito modo, compluribus in locis oriri solent, ut parum ex universo frumenti relinquatur. *Plinius.* *Sylvestris* à fine autumnii ad initium usque veris dormit. *Gesnerus.* *Noricus Citellus* dicitur, in terræ cavernis habitat. Reperiuntur interdum quadraginta in uno cavo, cum magna avellanarum copia. Eduntur tum recentes, tum in fumo ficcati. *Agricola.* Ad mures refertur *Cricotus seu Hamæster*. Illius pelli tam tenaciter pilus adhæret, ut citius pellis de carne decedat, quam pilus avellatur. De antro non facile extrahitur, nisi aqua fervente. Infidelis masculus. Nam paratis intus copiis fœmellam excludit: sed & hæc perfidiam fraude ulciscitur. Propinquam quippe aliquam occupans cavernam, congestis frumentis non sentiente masculo, ex altera penitus fruitur parte. *Agricola.* *Muri Alpino* magnitudo est leporis, vel verius inter leporem & cuniculum. Argutissima voce fistulæ acuti simili mutationem tempestatis prædicit; idque non in montibus tantum, speculator præfertim, sed & dum domi alitur. In domicilio tria foramina facit, uno ingreditur & egreditur, altero cubat & habitat, tertio excrementa deponit. Cum nivibus jam montes teguntur, in domicilium se abdit, & foramina occludit, terra tam solido infarcta sunt actaque, ut facilius sit fodiendo terram ingentem ad latera, quam illam foraminibus infarctam penetrare.

CAPVT XXVIII.

DE MVSTELLA & MV-
stella Zobella.

Mustellæ in Bæotiam translatae fugiunt; in quadam insula viam non transeunt, illatae moriuntur. *Albert* Affirmavit quidam se vidisse Limagum flumen superantem continuis saltibus, ita ut nunquam demersa nataret, sed saliret per superficiem. Est Ægyptiis inter cœtera symbola. Nam auribus concumbere ferunt ore parere: quæ imago natales sermonis ostendit. Genitalia illi sunt ossea: unde etiam humano calculo remedium præcipuum. *Albertus* tamen id non ita sumi debere ait, ac si vere sit, sed quod proportionem habeat. Genus illarum pulcherrimum *Zobellam* Germani dicunt: Ingens, hujus pellis pretium. Quandoque enim vix duo millia Byzantiorum aureorum ad unam tunicam subducendam sufficiunt. *Iovius* Natura vero illarum, Soli ficcandæ si exponantur, plus consumi, quam si toto anno gestatae fuerint. Vivens bestia semper latitat in umbroso saltu, ubi cuniculis insidiatur. Agiles sunt, & cauda pro temone utentes sciurum modo, de arbore in arborem saliant.

CAPVT XXIX.

DE OVE.

Oves animalia sunt omnibus nota. Arabicæ latissimam caudam circumferunt, quæ quo opimior est, eo crassior. Decem nonnullis pendit libras, viginti quibusdam, & sua impinguatur sponte. Visa à *Iohanne Africano*, quæ octoginta superabat, à quibusdam quæ centum quinquaginta. In Africa statim cornigeri nascuntur arietes, nec non fæmellæ, quas etiam cornutas alit Anglia. *Albertus* arietem quatuor magna cor-
nua

nua in capite gestantem , & duo longa in cruribus , caprinis imprimis similia , vidit. Contra in Ponto per provinciam Scythicam, nullis nascuntur cornua : *Arist.* quin sine felle existunt. At in Naxo insula obtinere duplex, Absinthiumque ponticum, id facere dicitur. *Plin.* In regionibus perfrigidis, cum nive vehementi tempus infestum est, perdunt idem ; ineunte recipiunt vere. Id *Ælianus* scripsit. Anno 1547 donata erat regi Gallorum, in oppido Picardiæ, pinguis, cui altera ungula è duabus, nempe interior in utroque pede, ad octo circiter excreverat digitos, extrema parte, fursum recurva, cornu rupicaprae instar. *Gesner.* Suavissimum in Prasiæ regione lac præbent. Quia enim liquido melle pluit, eo vescuntur. *Ælian.* Pinguissimum in Erythea insula. Nam & serum non habet, & pro caseo parando, eximiæ aquæ copia temperatur. Pabuli in causa ubertas. Ita certe gliscit, ut intra triginta dies suffocari pecus scribatur, nisi aliquid detrahant sanguinis. *Plinius.* Pisces circa Calimos vicum Indiæ maritimum redolent. Gramine namq; destitutæ illos vorant, ficcis apud ichthyophagos nutriuntur. *Arrian.* Aquilonis flatu mares potius concipiuntur, Austri fœminæ. Vis nempe Aquilonis tanta est, ut vel ea, quæ non nisi fœminas pariunt, immutet ad proles masculæ procreationem. *Plin.* Facto strepitu gregantur, & si relinquatur cum tonuerit gravida, abortit. *Arist.* In Orcadibus insulis fere omnes geminos imo trigeminos pleræque partus edunt. *Boetius.* Mollissimi quamvis corporis, expertes tamen pestilentia. *Columella* Visa rabie vexari, quam rabida vacca cornu petierat. Putredinem in visceribus in Anglia contrahunt, si æstatibus pluviosis in uligine pascantur, roremque lingant. *Gesner.* Duvam herbam in Gallia si comederint, animalia nigra in jecore concipiunt, hinc morbus incurabilis. Duvam autem vocatur Gallis in Normandia herba similis lapathum, sed angustioribus foliis, & semper

per erectis, nervo medio fere rubente causticis.
Gesner. Aqua palustris pota, hirudines folliculis
 inclusas ibidem parit: sesquidigiti longitudi-
 nem obtinent, latitudine ad longitudinem fere
 dimidia. *Gesner.*

C A P V T X X X.

DE ORYGE & PANTHERA.

Oryx inter caprarum sylvestrium genera à
Plinio recensentur. Ad ortum accedente
 Luna, intentis in eam oculis vociferatur,
 idque illius odio fieri affirmant, quod prioribus
 pedibus terram effodiat, & suas velut pupillas
 humi defigat pungens. Idem in exortu Solis fie-
 ri existimant. Quemcunque in deserto locum
 aquis scatentem invenerit, haustu sumto labris
 turbat, lutumque commiscet aquæ, ac pedibus
 in eam pulverem conjicit, ne alicui ad potum
 idonea existat. Tam grato odore perfunditur
Panthera, ut cunctas sollicitet quadrupedes, sed
 quia torvi simul capitis, terrentur. Hinc ocula-
 tato accedunt, & corripuntur. Lunæ illis fimi-
 lis in armodextro macula. Ad naturam illius
 crescit in orbem, & cavat cornua. *Albert.* Semel
 in vita parit, si *authori libri de natura rerum*, credi-
 mus. Nam cum in utero matris coaluere catuli,
 oderunt temporis moras. Itaque onerata matrem
 bus matricem, unguibus lacerant. Illa partum
 effundit, dolore cogente; postea, corruptis sedi-
 bus genitale semen non hæret acceptum. De ea
 tradit *Demetrius Physicus*: Iacentem in media via,
 hominis desiderio, repente apparuisse cuidam.
 Illum pavore cæpisse egredi, feram vero circum-
 volutari non dubio blandientem, sese conflictan-
 tem mœrore, qui etiam in *Panthera* intelligi
 posset. Fœta erat, catulis procul in foveam de-
 lapsis. Primum ergo miserationis fuit non expa-
 vescere: proximum ei cura intendere: secutus-
 que qua trahebat vestem leni injectu unguum,
 ut

ut causam doloris intellexit, simulque salutis suæ mercedem, exemit catulos; eaque cum iis prosequente extra solitudinem deductus, lætaque atque gestiente, ut facile appareret, gratiam referre, & nihil invicem imputare, quod etiam in homine rarum est. Vino delectantur, inebriatæ capiuntur. Alexandrum Magnum Iavanicæ Monarchiæ fundatorem feræ huic Spiritus S. assimilat. Applicationem apud *Cl. Dominum Conradum Graferum*, Præceptorem nostrum in *Isagoge Historiæ universalis* opere nunquam satis laudato, videbis.

C A P V T X X X I.

D E R A N A.

Rana vere coeunt, vere sequentis anni ova pariunt, inque medio rana latet abscondita; exclusi ranunculi magni apparent capitis. *Albert.* *Lutavia* apes ubi ad aquam accefferint, rapiunt; mortuam comedisse talpam, observatum *Albert.* Augusto mense clausum illis os adeo, ut nec cibi, nec potus, nec vocis usus, & si manu vel baculo aperire tentaveris, difficulter aperiat. *lib. de Nat. rer.* Soboles earum verbalci, nuncive foliis, in lacum si injiciantur, necatur. *Ælian.* Accensa in ripa lucerna, conticescunt obstrepere *African. in Geopont.* Sperma Martio primum inventum mense, tollit, si manus eo laventur, impetiginem: quin efficaciam illi anno tribuit, vermem cujus paronychia species, digitorum contactu sanandi. *Gesner.* *Ægyptia* in natricem cum inciderint, frustum arundinis, oblique in ore arreptum tenent, sic devorari nequeunt. *Gillius.* *Bufo* ex suo crematus regeneratur cinere. At in *Dariene*, novi orbis provincia, ex guttis mancipiorum dextra cadentibus, dum irrigant pavimenta, illico gignitur. *Martyr* eas in pulices æstare convertit. Causam aeri cænofo ac foetido adscribit. Si bacillo sæpius verberetur, inflato corpore;

corpore, virus primo è clunibus exprimit, lacteis dein quibusdam guttis sudat. Fridericus Dux Saxoniae ad sanguinem sistendum veru ligneo transfixum, & in umbra arefactum, involutum syndone, manutenendum dedit, donec intra incalesceret. Rationem Gesnerus in horrorem conjicit. *Borax* species est bufonis, fusci coloris & maxime, ita ut cubitalis officiator magnitudinis in terris calidis: & solet aliquando partum suum in dorso gestare. In hujus fronte lapis invenitur. Interdum est albus, interdum fuscus, qui probatur, si in medio citrinam obtinet guttam. Aliqui os tantum esse dicunt: aliqui ex viscosa illa spuma nasci, quam bufones verno tempore congregati efflant in caput alicujus eximii. *Gesner. l. 2. de Oviparis*, ut lapidem esse credat, persuaderi non potest. De Panis qui plura voluerit *Libani Batrachiorum libros* legat, inveniet.

C A P V T X X X I I.

D E R A N G I F E R O

& Rhinocerote.

R *Angiferam* profert septentrio. Norvegia praesertim ac Suecia, cervi specie, corpore tamen majore & insigni robore. Tres illi cornuum in capite ordines, ita ut in singulis bina sint, & virgultis circumpositum videatur caput. Ex his duo majora caeteris: perfectionem, ubi attigere, cubitorum quinque attingunt mensuram, viginti & quinque conspicui ramis. *Albertus*. Mulgentur, & triginta milliaria uno emetiuntur die. *Olaus. Rhinoceros* Elephanto est par magnitudine animal, unico in nare cornu, hinc nomen. Hoc vero modice inflexum tanti acuminis, ut ferrum & saxa penetret. *Alianus* Pellis ei praedensa crustis compacta squammatim, colore & figura testitudinis dixeris testam, tam firma, ut aegre cedat jaculo. Hostis est Elephanti, His contra pugnaturus saxi cornu

cornu acuit, mox cuspidato Elephanti crura toto rictu subiens, alvum, quæ mollior, petit, discerpitque eandem. Exemplum qui voluerit, *Camerarium* in *subcisiuis* horis consulat.

C A P V T X X X I I I.

D E S E R P E N T I B V S V A R I I S.

IN Provincia Carajam, Tartariæ regi subiecta, decem passuum in longitudine sunt serpentes, decem crassi palmos. Prioribus aliqui carent pedibus, ungulis horum instructi loco. Oculos tam grandes habent, ut duorum panum quantitatem adæquent. Mire in medendo pol-
lent. A rabido enim cane admorsus, si vel unius denarii pondere inde biberit statim sanatur. Et mulier in partu laborans, si quantulumcunque inde gustaverit, mox partu exoneratur. *Paul. Venetus.* Americus Vesputius vidit apud Indos quosdam qui in cibum cedebant. Capreolorum illis erat magnitudo, longitudine sesquibrachium æquabant, pedes longi, fortibus armati ungulis, discolor pellis, serpentis rostrum. A navibus ad extremam caudam seta quædam per tergum sic protendebatur, ut animalia veros serpentes autumaret. Similes Calecutum habet, aprorum magnitudine, vastiori etiam aliquanto capite, pedum quatuor, veneno nullo, morfu noxio. *Ludov. Rom. in Navig.* His non dissimiles, in occidentalis Indiæ insula Hispaniola, Hivana vocant. Dorso spinoso, capite cristato, aphoni, quatuor pedibus, lacertarum cauda, dentibus acutissimis, cuniculis majores, in arboribus, terra, aquis, absque discrimine degentes, famis ad multos patientes dies. Anno 1543 in finibus Germaniæ prope Styriam, quadrupedes, lacertorum instar, & alati apparuere, morfu immedi-
cabili. Anno vero 1551 circa diem divę Margarethæ in Hungaria prope pagum Zischam, juxta Theisam fluvium, in multorum reperti corpori-
bus,

bus, tria fere hominum enecavere millia. Emerferant quibusdam per os, sed se abdidere iterum. Fidem fere excedit, quod de iisdem locis dicitur. Inventos nimirum innumeros in strue manipulorum frumenti: quos cum exurere vellent rustici, prodiisse cæterorum maximum, & humana, ut abstinerent, monuisse voce. Non secundum naturæ se genitos cursum, sed divinitus propter hominum immisos peccata.

CAPVT XXXIV.

DE SCIVRO & SIMIVVLPÆ.

S*ciuris* intestinum cæcum tantum est, magnitudini ventriculi respondens, inque sectione fecibus semper repertum turgidum, scribit *Vesalius*. Genitale osseum habere dicuntur. Prævident tempestatem, obturatisque qua spiraturus est ventus cavernis, ex alia parte aperiunt fores. *Albert.* Transiturus aquam pastus gratia, corticem levissimum imponit eidem, huicque infidens, caudaque erecta velificans, flante vento subvehitur. *Auctor libri de natura rerum.* Simivulpa animal est in Pariana regione Indiæ. Anterior vulpem refert, posterior simiam, pedes humani sunt, aures noctuæ. Sub communi ventre, venter alius est marsupii instar. In hoc servatur proles, nec prodit nisi ut lactetur. *Gillius.* Vidisse se mortuam scribit *Petrus Martyr.* *Decad. I. l. 9.* inter arbores tantas, ut sedecim hominum manu junctorum, in gyrum vix concludi possent lacertis.

CAPVT XXXV.

DE SIMIA.

Simiarum ingens in quibusdam terris est multitudo. Vidit plenam iis in Lybiæ ora sylvam *Posidonius*, montes in India reportos *Alexander.* Certe insidiantem sibi exercitum, cum

cum erecto illos corpore, casu conspexisset, existimavit. *Ælian.* Iubatæ sunt in Troglodytica, leonum modo, maximæ vervecis proceritate. *Scalig. in Exercit.* In India mediterranea ingentes corpore, & civiles mercatus sine omni offensione adeunt. Inter universa quadrupedum genera, visceribus, musculis, arteriis, nervis, homini Galenus putavit simillimum. At *Vesalius*, in musculis thoracis, brachium, cubitum, & femur moventibus, scapulas & pedum digitos agentibus, interna denique manus, fabrica dissimillimum testatur. Visum est cor maris duo habens acmina. *Albert.* Sine cauda plures vidit *Scaliger*, quantus est puer octo annorum: marem quoque ac foeminam cum prole. Filiolus si quid desiderat, pugno à mare monetur foemina, & addita vultus acerbitate castigatur, malæ tractationis rea. Luna cava tristes esse, quibus in eo genere cauda sit, novam exultatione adorare tradit *Mutianus*; addit visas qui latrunculis luderent. Perversissime homines imitatur. Cum enim nutricem infantem lavare, fasciisque convolutum cunis imponere vidisset per patulam solitudine conspecta, ingressa fenestram, puellum sublatum nudavit, eundemque fervida perfusum aqua interfecit. *Ælian.* Horret summopere testudinem. Hujus rei, inquit *Erasmus in colloquiis*, quidam dedit nobis Romæ specimen. Puero suo in verticem imposuit testudinem, & pileo contexit. Dein produxit ad simium. Illico simius gaudens insiliit in humeros pueri venaturus pediculos, sublato pileo animadvertit testudinem. Mirum erat spectaculum quanto cum horrore resilierit bestia, quam expaverit, quam timide respexerit, an sequeretur testudo. Additum est aliud specimen. Alligavimus testudinem catena, à qua revinctus erat simius, ut effugere non posset, quin saltem aspiceret. Incredibile dictu quantopere fuerit discruciatu: tantum non metu exanimabatur: interdum posterioribus pedibus depellere tentavit harentem bestiam. Tandem quicquid erat in alvo & vesica oneris rejecit. Secuta est ex pa-

vore febris, ut nobis fuerit solvendus à catena, & aqua vino temperata refocillandus.

CAPVT XX XV I.

DE SV & SVBO.

SV apud Patagonas est bestia monstrosissima. Catulos in dorsum admissos cauda tegit, venator cum sequitur, sic se proripit. Scrobe igitur effossa, & frondibus oblecta capitur. Capta interficit præ rabie catulos, & clamore horrendo terret venatores. *Thevet. in descript. America.* Subus *αμφίβιος* est, geminis armatus cornibus. In mari natantem piscium comitatur gregem, osculantur pagri, oculatæ multi, & astaci: at ille contemnens amicitiam, prædam omnes esse jubet. *Gillius.*

CAPVT XXX VII.

DE SVE.

DE Sue quæ dicuntur, in pauca contrahe-
mus. Notum nobis animal; at in Arabia non
vivit. *Plinius.* in Hispaniolam deductum,
mulā æquat: *Martyr.* cornibus armatur in Æthio-
pia: Solipedes Illyria alit, & Anglia, mutos Mace-
donia. *Ælian.* Cerebrum sui pingue, decrescen-
te Luna demitur, auriculæ humore follino simili
scatent. Sursum dum aspicit, filet; nam & in-
sueta perfunditur luce pronitati assuetus, & an-
gustia quadam aspera arteria compressa vocem
retinet. *Aphrodis.* Pinguis interdum ad miracu-
lum. *Missæ L.* Volumnio in Hispania duæ in
offula costæ, XXXIII pondo pendebant, ad
os à cute pes cum tribus numeratus digitis:
Plinius. Quingentis septuaginta totum constitisse
libris, Crescentiensis author est. Visus in Arca-
dia, in cujus exesa carne, nidus forici, muribus
partus erat. Idem Basileæ accidit Gesnero teste.
Scilicet, Est quibusdam animalibus sine sensu
pingue-

pinguedo & L. Apronii Conf. filio detractos adip-
 pes, levatumque corpus, immobili onere apud
Plinium legimus. Quantum ad Venerem, sæpius
 fætæ domesticæ, raro agrestes. Suppetit enim
 alimentum illis, nec multum laborant: inquirunt
 hæ, & per montes vagando, molestia afficiuntur.
Plutarch. Vtræque ita coitu perfunduntur, ut ob-
 dormiscant, & subantes ita efferantur ut acce-
 dentes lanient. Glandes si avidius comederint,
 authore *Aristotele*, abortiunt. Amicitia illis cum
 Crocodilo, inoffensi ad Nili ripam obambulant.
Calcagn. Hostilitas cum quodam hordei in Thracia
 genere: non tantum enim eo abstinent, sed &
 excrementa averfantur ex eo. *Arist. in admirand.*
 Familiaris eis morbus grando est, & vix ulla cui
 non tria grana. Remedium famolum, herbam
 in humidis nascentem, nominavere Druydæ: sed
 quia sinistra manu legere jubent, nec respicere
 legentem, nec alibi, quam in canali deponere &
 conterere poturis, superstitio est.

C A P V T X X X V I I I.

D E T A L P A.

Magna *Talparum* in Bæotiæ agro Orcho-
 menio copia. *Arist.* in Lebadico vicino
 nullæ sunt, neque aliunde importatæ in-
 fodiunt. Visum illis deesse scribit *Aristot.* at Ges-
 nero liquido apparent oculi. *Prominent*, inquit
extra cutim veluti puncta nigra, magnitudine seminis
milii, vel papaveris, nervo affixa. Quin & doctus
 quidam apud *Gesnerum* vir, in dissecta foetus ali-
 quot se reperisse narrat, majusculis capitibus, in
 quibus etiam oculi. Delectantur bufonibus, &
 proprio exemplo testatur *Albertus*: sed ranas et-
 iam bufonesque talpam edere mortuam, idem
 expertus est. In fistula lachrymali pulvere tal-
 pæ ustæ in potu dato, curatus est *Iohannes à Verlin*
Consul Gedanensis.

CAPVT XXXIX.

DE TATO & TIGRIDE.

Tatus quadrupes peregrina. Duro munita est cortice, squammataque testa, ita ut facile caro ejus eximi possit. Vidimus eam primo *Andreapoli Scotorum, urbe archiepiscopali, antiquissima Academia insigni*, in Pinacotheca nobilis & humanissimi viri Domini Iohannis Arneti Commissariatus in Archiepiscopatu Fani Andrea Prototarii, hospitis nostri. Quia vero se intra testam retrahit, Erinacei Brasiliensis species existimatur. cognatum ei illud, quod in nova Hispania *Avitochli* dicitur, felis magnitudine, anatis rostro, pedibus Ericii, collo longo; grunire referunt ut suem. De *Tigride* pauca habeo quæ dicam, nisi historiam *Petri Martyris* adjicere velim, de quodam in Dariæne novi orbis insula. Infestabat totam viciniam homicidiis adeo, ut nemo extra domum tutus; scrobi post effossæ illapsus, sudibus acutè in fundo fixis hæsit; tam adhuc validus, ut in mille frustra hastas desuper injectas confringeret. Saxis tamen post interemtus est. Caro cocta, aliquid de ea se comedisse *Ledesma Hispanus* dixit, bovina nihil deteriore passus. Alias celeritas illi insignis inest, ut Zephyro comparetur ab *Oppiano*.

CAPVT XL.

DE TESTUDINE.

Testudines apud Taprobanam sunt tam ingentes, ut una centum tria pondo pependerit *Scalig.* Plinius vero tantas esse ait, ut singularum superficies habitabiles casas integant: atque inter insulas, rubri præcipue maris, navigent his cymbis. Marinis lingua nulla, nec dentes, rostri acie comminuunt omnia. In Hispaniola, quo tempore genitalis furor eos exagitat, è mari

è mari prodeunt. Egesta in profundam scrobem arena, ter & quater centum ova in scrobem demittit. Genitali vulva jam exhausta, remittit arenæ tantum, quantum ad ova cooperienda sufficiat, reditque ad marina pascua, de sobole nil sollicita. Ad statutos dies pullulat, uti è formicario, testudinum multitudo, solo calore Solis, sine parentum adminiculo. *Martyr.* Ova sunt anserinorum magnitudine. Caput ei abscissum, non continuo moritur, sed & videt, & si ante oculos ei manus obversetur eas claudit; & paulo etiam propius si admoveas, mordet. *Ælian.* Inauditum antiquis testudinis genus, apud Turcas è longinquis regionibus allatum vidit *Bellonius*; cujus testa rara est ac pellucida, chrysoliti colorem mentiens, ex qua Turcæ cultellorum manubria efformant tanti pretii ut etiam clavis aureis exornare non dedignentur. Insula ab Iambolo reperta in Oceano, versus meridiem animalia producit, magnitudine quidem parva, sed natura & sanguinis virtute mirabilia. Corpore sunt rotundo, ac testudinibus simili, duabus lineis per invicem per medium transversis, in quarum cujuslibet extremo fit auris & oculus, ut quatuor oculis videant, totidemque audiant auribus. Vnicus venter absque intestino, in quæ comesta fluunt; pedes circumhabent plures quibus in utramque partem ambulant. Sanguis mirabili asseritur virtute. Omne enim corpus concisum dum spirat, hoc tinctum sanguine cohæret. *Iohan. Boemus.*

C A P V T X L I.

D E V R S O.

IN extrema Arabiæ regione carnivori sunt. *Strabo l. 16.* albi in Myfia; qui cum à venatoribus urgentur, halitum educunt, qui carnes putrefacit, & si propius accesserint, phlegma ore ejiciunt, quo vel suffocantur vel obcæcantur tam canes quam homines. *Arist. in Mira-*

bil. Insignis interdum magnitudinis. Quinque cubitorum in longitudine. Maximiliano ex Lithuania allatum, tantæ latitudinis, ut maximo competeret bovi *Vadianus* testis est. Caput illi tam infirmum, ut colapho infracto exanimetur. *Plin.* Aquam morfu vorat bibendo, degustatisque mandragoræ malis, formiceti linctu sanitatem recuperat. Majorem mure dicitur parere foetum, minorem fele, nudum, membris indiscretum *Gil- lius* & rudem *Plin.* At excisus aliquando in Polonia, ad Gesnerum missus, longior erat digito, crassitudine pollicis, corpore articulado, posterioribus cruribus exceptis. *Gesnerus.* Opimo præditus habitu, latibulum supinus dorsi ingreditur tractu, & vestigia ne venatores conspiciant obliterat; In eo 40 dierum spacio extenuat corpus, quatuordecim immobilis dextri pedis se sustentat linctu. Vbi intestinum attenuari, ut fere cohæreat, persensit, egressus aro herba pascitur. *Ælian.* Nulla tunc cibi argumenta, nec nisi humoris in alvo minimum, sanguinis exiguæ circa præcordia guttæ. Per id tempus coctas carnes, asservatas increfcere credidit *Theophrastus.* Fœminas amat: Visus in Allobrogibus, qui comprehensam puellam, in latibulum detulit, & Venero prosecutus complexu, agrestibus aluit pomis. Mitescere, Svidrigelus Princeps Lithvaniæ ostendit. Vrsam enim nutrit, quæ ejus sueta ex manibus panem sumere, excursionibus in sylvam factis redibat, patensque ei ad thalamum principis via. *Volaterr.* l. 7.

C A P V T X L I I.

D E V V L P E.

Vulpium Caspiarum tanta est multitudo, ut & agrestia adeant stabula, ingrediantur & urbes. *Ælian.* & quidem tam cicures ut caniculorum instar blandiantur. Robustæ in Sardinia: Nam ferocissimum etiam arietem occidunt: tene-

tenerumque vitulum. *Munster*. Albæ sunt in Moscovia; fœdo in Arabia pilo, audacia insigni. Mutuo vesperi ululatu excitæ prædantes noctu calciamenta etiam rapiunt *Scalig*. Amnes congelatos in Thracia transituræ, apposita ad glaciem aure, crassitudinem coniectant. *Plin*. Avium gregem ubi volare conspexerint, volutato in rubra argilla corpore, ut sanguineæ appareant, mortem simulant, sed confidentes in corpore suo aviculas devorant. *Herus*. Pulicibus infestatæ, stipula molliore assumpta, posteriori parte immerguntur. Fuga frigidæ pulices caput petunt; hoc etiam immerso, in stipulam infiliunt. Qua abjecta fugiunt vulpes.

C A P V T X L I I I.

D E V N I C O R N V.

DE *Monocerote* diversæ sunt apud authores sententiæ. Dari quidam ambigunt, negant quidam, affirmant nonnulli. *Garzias ab Horzo* Proregis Indiæ Medicus, simile descripto à quibusdam Monoceroti visum animal notavit: Cornu præditum mirabili, quod modo in sinistrum & dextrum obverteret, modo attolleret, demitteret modo. *Ludovicus Vartomannus*, duos Sultano ex Æthiopia missos Mechæ, ad Mahumetis sepulchrum, se vidisse scribit, cancellis obseptos, minime feroces. Quin cornua illius multis ostentantur in locis. Habet Dionisii fanum integrum, in obscuro aræ fornice, aquæ extrema sui parte immersum. Potanda datur aqua cryptam subeuntibus; ea hausta subito in copiosum exsolvuntur sudorem. Visitur & apud Venetos in Sanmarciano delubro; nec non Romæ purpurea obductum tunica. Venerum quendam Iudæum fuisse scribit *Aldrovandus*, qui legitimi possessionem jactavit, miro comprobavit exemplo. Nam circumscripto in mensa cornu spacio, scorpionem & araneum immisit. Transire reptan-

tes bestiae terminum cum non potuissent, umbra an virtute? enecatæ sunt. Describitur autem à *Cardano*, quod sit animal rarum, equi magnitudine, pilo mustellæ simillimo, capite cervino, in quo unum crescit cornu, cubitorum trium longitudine, media in fronte idque rectum, in imo amplam tendens in aciem. Collum illi breve, juba rarissima, & in alteram tantum partem tendens, crura veluti capreolo tenuia, &c. *Plinius* feram ait esse asperrimam, reliquo corpore equo similem, capite cervo, pedibus elephantino, cauda apro, uno cornu nigro, media fronte duorum cubitorum eminente. Quicquid autem sit, dubium in his est maximum. Nam primo varie describuntur Unicornu genera, quæ an ejusdem sint speciei ignoratur. Sunt in India boves indivisis ungulis & unius cornu, si *Plinio* credimus: sunt in Aonia tauri, si *Æliano* & *Oppiano*. Fuere in Hercynia sylva, si *Cæsari* danda fides. In Zeilam Æthiopiæ urbe, vaccarum genus unico armatum cornu in fronte, palmum longo, inque dorsum reflexo, se vidisse testatur *Ludovicus Barthema*. Cornua quod spectat, multi in illis fuci. Repertum quoddam in Arulæ fluminis Helvetiæ juxta Brugam littore. Unicornu id existimatum, quis pro certo vendicet? Id quod *Albertus* vidit, crassitudine sesquidodrantis, longitudine decem pedum, sine spiris, cervino fuit simile. At tantæ crassitie & longitudinis cornu ad animal pertinere videtur, quod magnæ molis navem adæquet! Poculū vero quod Magno Hetruriæ Duci donaverat *Alvarez Mendosa*, à *Narsingæ* Rege acceptum, ex illorum potius animalium cornu fuisse *Aldrovandus* existimat, quæ in *Basma* & *Macino* Tartariæ regionibus, elephantis magnitudine visuntur. Poculi enim illius diametrum erat quantum vix utraque ambire posset manus. Plura qui de Monocerote volet, *Andream Marinum*, *Andream Baccium*, & *Casparum Bartholinum* consulat. Ego Conclusionis loco quædam de Mulo omissa hic adjicio. Mulus steriles esse communis

munis est sententia ; & si peperere prodigii loco habitum. Attamen in Africæ quibusdam regionibus familiares illarum habentur partus. *Varro.* Octoginta annis vixisse quendam Atheniensium monumentis apparet. Eo gavisi, cum templum in arce facerent, quod derelictus senecta, cadentia jumenta comitatu nisuque exhortaretur, decretum fecere, quo caveretur, ne frumentarii negotiatores ab incerniculis eum arcerent. *Plin.* Non calcitrare cum vinum biberint quidam scripsere: sensu odoratus præcellunt. Hinc redeunt ejus beneficio in semitam errantes, & facilius tabidam aeris vim concipiunt, pesteque inficiuntur. *Aldrovand. l. 4. de Quadrup.* Inest illis aliquid quod muribus exitiale, si enim muli ungula domus suffitur, fugantur. Author etiam est *Columella*, ventrem & intestinorum dolorem in illis sedari visu nantium anatum. *Ponzettus* Cardinalis veneno infectum muli recenter occisi ventri includi jubet; tamdiu includi *Marantha de simplicib.* quoad animantis omnino evanuerit calor, idque aliquoties repetitis vicibus.

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATURALIS,

CLASSIS OCTAVÆ:

In qua
EXANGVIVM
Admiranda.

Plinius Histor: Natural. l. II, c. 2.

*Rerum natura, nusquam magis quam in minimis
tota est,*

&

*In contemplatione ejus nil potest videri superva-
cuum.*

SYLLABVS CAPITVM

CLASSIS OCTAVÆ.

Cap. I. De Exanguibus in genere.	Cap. XV. De Margaritis.
Cap. II. De Apibus.	Cap. XVI. De Musca.
Cap. III. De Araneis.	Cap. XVII. De Nautila.
Cap. IV. De Bombyce.	Cap. XVIII. De Ostreis.
Cap. V. De Cantharide, & Cicindella.	Cap. XIX. De Papilione & Polypo.
Cap. VI. De Cicada.	Cap. XX. De Pediculo & Pulice.
Cap. VII. De Cammaro & Concha margaritifera.	Cap. XXI. De Scarabeo & Sepia.
Cap. VIII. De Cochlea.	Cap. XXII. De Scorpione.
Cap. IX. De Culice.	Cap. XXIII. De Teredine & Tarantula.
Cap. X. De Echino, Ephemero, & Eruca.	Cap. XXIV. De Vermibus.
Cap. XI. De formica.	Articul. I. De Vermib. in Animalib.
Cap. XII. De Hirudine & Hippocampo.	II. De Vermib. in homine.
Cap. XIII. De Locusta insecto.	III. De Vermib. in plantis,
Cap. XIV. De Lepore marino, Locusta test. Lolligine.	IV. De Verme Indico & Martii.
	Cap. XXV. De Vespis.

ADMI-

A D M I R A N D A

E X A N G V I V M.

C A P V T I.

D E E X A N G V I B V S

in genere.

VIlis equidem exanguium videtur natura, nec quicquam vel turrigeris Elephantorum humeris, vel taurorum collis, trubicusque in sublimis jactibus, Leonum denique comparanda jubis; certum tamen nusquam alibi spectatius naturæ artificium esse, nusquam eandem magis, quam in minimis, totam. *In magnis siquidem corporibus facilis officina sequaci materia fuit. In his tam parvis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta vis, quam inextricabilis perfectio. Vbi tot sensus collocavit in culice? ubi visum in eo prætendit? ubi odoratum inseruit? ubi truculentam illam & portione maximam vocem ingeneravit? qua subtilitate pennas adnexuit? prælongavit pedum crura! disposuit jejunam caveam, uti alvum! avitam sanguinis ac potissimum humani sitim accendit. Telum vero perfodiendo tergori, quo spiculavit ingenio! Atque ut in capaci cum cerni non possit exilitas, ita reciproca geminavit arte, ut fodiendo acuminatum pariter sorbendoque, fistulosum esset. Plin. l. II. c. 2. Cæterum exanguium quatuor apud Aristotelem genera; Molle, Crustaceum, Testaceum, & Insectum. Mollia squamma carent, nec illis vel aspera cutis, vel testacea, sed ut in hominibus mollis. Nulla habent ossa, nulla viscera; si quid est, piscium illud proportionatur spinis, Polypum si excipias. Plin. l. 9. c. 28. Caput intra crura & ventrem; deest lingua, esculentorum ut voluptas discernatur, carnosum quiddam natura largita est. At habent cerebrum; habent & id quod ei parti proportionatur, cui sentiendi principatus in sanguineo genere mandatus est.*

Nec

virgulata, crinita, crispa, caniculatim, pectinatim, imbricatim undata, cancellatim reticulata, in obliquum, in rectum expansa, densata, ad plausum apertis, ad buccinam recurvis. Cæterum in rubro mari mira quadam magnitudine augentur; in summis etiam montibus inveniuntur; in internis denique vel terræ vel faxorum visceribus delitescunt. Vidi in silice durissimo, inquit Goropius Becanus apud Aldrovandum, Bethunis advecto, quo via apud nos sternuntur, tot conchulas, totas lapideas & conclusis valvulis integras, ut magna cura & arte ex illis fuisse cemento aliquo compactus judicaretur. In suburbano Parisiensi agro, qui superne copiosa fruge luxurians, subtus cavus magna sui parte est & vehiculis pervius, inveni testas non paucas, turbinum marinorum, elegantissimo ordine, & tortas & tuberculi insignitas, atque ita omnibus modis perfectas, nihil ut præter vivum pisciculum ad integritatem deesset. Vidi in Anglia lapidem e summis montibus excisum, qui percam ad vivum exprimeret, ne minima quidem lineola ad perfectionem desiderata. Infecta incisas parte sui vel supina, vel prona, vel etiam utraque possident, & quamvis sit osseum aut carneum, quiddam tamen inter hæc ipsa medium obtinent. Differentiæ illorum variæ sunt, locum, qualitatem in corpore, quantitatem, victum, generationem, motum denique & gressum si attenderis. Locum quod spectat, (tangenda necessario quædam) in nive nascuntur vermes hirti & rubidi; in igne pyraustæ; in aqua marina Microrinchoteros, scolopendra marina & pulex. In dulcibus oriuntur, hirudines, scrophulæ, strumæ, cherodes; in terra lūbrici & Iuli; in fossilibus haud rari. In arborum caudicibus cossi sunt & teredines: Cerastræ figus gignit: Olea si plantetur, ubi quercus effossa, ranas, vermiculos: In sorbo rufi & pilosi dantur: in vesicula ulmi, Pseunnes; in vitibus, Butyri, ut Tullius vocat: in Euonymo, seu ut Theophrastus Tetragonia, Erucarum genus quotannis oritur, quod post absumptas frondes emoritur: In fruticis cujusdam pomo cui Coccios nomen,

nomen, bestiola, cum fructus ad maturitatem pervenerit, erumpit. Inveniuntur in gramine vermiculi, qui alligati collo, continent partum, detrahuntur ut fiat. In solani foliis vermis viridi & croceo colore distinctus, cornu in fronte gerens, digiti longitudine provenire cernitur. In Asphodelo nascuntur vermes, qui in Volucres, flosculorum specie degenerant, bestiolas. Nam cū flaccescens inaruerit, scapus, eroso conceptaculo provolant. Quin haud pauciora in animantibus offendes. Nota hominis excrementa, mendicitatis præsertim excitata Sole. Lumbricos in Ægypto frequenter nasci in cruribus, scimus. In Cyprino primo nativitatis anno, vermiculus niger juxta Branchias oritur. Percæ fluviatiles duodecim ceu uniones generant ervi magnitudine, qui singuli vermem inclusum continent, gracilem, oblongum, teretem. In alveis denique apum vermiculum nasci proditum est. Quantum ad partes, Muscæ alas habent apertas, scarabei vaginipennes sunt, venter quibusdam ori adjunctus, & rectum intestinum revolutum ab eo. Quæ saliunt, vel crura posteriora habent longiora, vel gubernaculis retro curvatis nituntur. Generationem denique quod attinet: Ex ejusdem generis animalibus quædam oriuntur: generant nonnulla, sed non sui generis, verum vermiculos tantum; illaque non ex animalibus, sed ex humidi & ficci orta putredine. Inter ea quæ coeunt, majores, maxima ex parte, fæminæ; nulli feminales maribus meatus sunt; nec hi fæminis membrum inferunt, sed illis de inferiore parte fæminæ. Hæc prolixius de Exanguibus volui, ut, quia externum habitum contemtum induxisse scio; animus internæ naturæ majestate excitus, fervidius ad eorum accederet contemplationem: versetur in eadem.

C A P V T I I.

D E A P I B V S.

I Ngens Apum in Lithuania & Podolia copia est, ita ut ficcarum terrarum melle repleantur foveæ, in quas immanes urfos prolapsos, suffocatos esse, Historia prodit. *Olaus Magnus.* Pascuorum copiam facit ubertas, odoris suavitas, florum abundantia, saporis denique jucunditas. Adde his sylvas pinearum ingentes, quæ cum perpetuo frondeant, tepidumque spirent assidue, coma celsa, ac patulis luxuriant ramis; umbra æstate defendunt apiculas, pinorum tegmine hyeme. *Leo Nolan. in problem.* Nullas Scotiam alere Solinus prodidit: falso nos ipsi cõperimus. Vidimus enim & in horto hospitis nostri Andrea-poli, summa cum jucunditate tractavimus interdum. In Africa autem raræ sunt. Causam si velis, defectum illorum, quæ de Sarmatia dixi, invenies. In locis quibusdam Ægypti, ex defosso cornuatenus Tauro, apes temporis evolant successu; putredine illa in eas abeunte. Si igitur eo modo apes procreare volueris, *Florentinum* consule. Iubet hic, referente Constantino Cæsare, ut domus tibi sit alta decem cubitorum, latitudinis cubitorum decem, reliquis lateribus comparibus. Ingressus in illam formetur unus, fenestra quatuor, ab unoquoque latere una. In hanc inducas bovem triginta mensium, carnosum, valde pinguem, faciasque adstare ipsi juvenes multos, qui ipsum fortiter verberent, & fustibus casum occidant, simul cum carnibus ipsa etiam ossa comminuentes, diligentem autem animadversionem habeant, ne quid Bovis cruentetur. Non enim ex sanguine Apis generatur, & circa primas plagas non violenter in ipsum irruant. Statim vero obturetur omnis bovis meatus, linteolis puris ac tenuibus, pice tinctis, veluti sunt oculi, nares & os, & quæ à natura productæ sunt partes ad evacuationem necessaria. Deinde Thymo substrato multo, boveque supino super ipsum inclinato, domum egrediantur.

egrediantur, & statim januam & fenestras luto denso oblinant, ut neque aeri neque vento ullus aliquis ingressus, aut perspiratio pateat. Tertia autem hebdomade, undique domum aperire oportet, & lumen aeremque durum admittere, præterquam ex ea parte unde vehemens ventus procedit. Si enim sic contigerit, ingressum qui secundum ventum situs est, clausum relinquere oportet, & luto velut prius, oblinere. Undecima deinde post hanc diem, ubi aperueris, invenies plenam apibus racematim inter se coagmentatis, & ex bove reliqua cornua & ossa ac pilos & præterea nihil. Ajunt ex cerebro gigni reges; ex carnibus vero alias apes. Nascitur autem & ex medulla spinali Rex; præstare tamen ex cerebro natos, & magnitudine & pulchritudine & robore omnibus aliis traditur. Primam porro mutationem & transformationem carniū, in animalia, & velut conceptum quendam, ac generationem inde cognosces. Ad aperta enim domo parva & alba specie, inter seque similia, & non perfecta, neque jam omnino animalia, circa vitulum multiplicata videbis, immobilia quidem omnia, paulatim vero augeſcentia. Videbis etiam alarum excretionem jam exarticulatam, videbisque proprium colorem accipientes apes, circumſedentesque Regem & advolantes. Verum brevibus & subtrementibus alis, propter insuetudinem volandi, & membrorum debilitatem. Assident autem fenestras impetuose impellentes, & violantes se mutuo, ob desiderium lucis. Præstat tamen aperture & obturationes fenestrarum, velut dictum est, alternis diebus facere: Timor est enim, ne aut apum naturam transmutent, aut ob longiorem stabuli conclusionem aere privata velut suffocatione pereant. Penna eis si detrahatur vel aculeus, renasci non potest: imo quia intestino hic annexus est, diffractus, evellit idem, mortemque infert. Regem inter se habent, tantoque in honore, ut nunquam, nisi omnibus commotis prodeat, in volatu si aberrarit, sagaci odoratu inquiritur; volatus impotens, portatur. Aristotel. Tantopere illis castitas est cordi, ut & à coitu olidos acriter pun-
gant, & in virgineis stabulentur sepulchris. Plu-

tarchus.

tarchus. Refert enim *Augustinus*, cognomento *Gallus*, Veronæ, in sepulchrum duarum sororum virginum, clarissimi Iurisperiti Bartholomæi Vitalis filiarum, non tantum per rimas parietis hor-
ti contigui irrepsisse; sed etiam copiose favos inter utrumque confecisse cadaver. Res biennio, ab inchoato opere, fulminis, absque ulla cada-
verum vel favorum læsione, lapsu, detecta om- nibus admirationem incussit. Repertæ & in Hip-
pocratis sepulchro; melque illarum, infantum ori ulcusculis ad tumulum illitis, haud sine mi-
raculo persanasse, constanter affirmatur. Vescun- tur illis Cumanæ regionis incolæ. Si barbam cito crescere voles, ex cinere combustarum, cum foricis stercore, fac linimentum & loco inunge.
Aldrovandus.

CAPVT III.

DE ARANEIS.

IN Orbe novo, ut *Oviedus* l. 15, c. 3, tradit, vi- ridem colorem aranei habent, serico æquan- dum; tela, aureum ostendit. Eadem à Cu-
manis tam firma textitur, ut serici instar, difficul- ter rumpatur. In Hispaniola pilas lusorias, ma-
gnitudine æquant, nuces soliditate. In Brasilia prægrande quorundam genus, cancro simile; à musca tamen captivum in latibula trahitur, verso cum Europæis more. Indiam occidentalem pas-
serum quantitate proferre author est *Cardanus* l. 9. *subtil*. Convenire clunibus scripsere quidam, & sparsa in telas, parere ova. Saliunt enim & ita emittunt. Quatuor septenis consumantur die-
bus. *Scaliger* e situ nasci refert. *Ova* (inquit l. 1. *de caus. plant. c. 5.*) *Araneorum cum aliquando ob- servarem, inveni esse, multa, modica, livida, exiguis maculis aspersa, divisa, invicemque separata, mollia & viscida, quasi casu aliquo fuerint perdita, Aranea diligenter inquirat, & sui additamenti interioribus, & rostro*

& rostro etiam ea reportat. Vidi item ex unico ovo, mul-
 tos ac innumerabiles fatus procreari, ita exiguos, ut
 vix oculis percipi queant, attamen quam primum ovo
 erant exclusi, fila deducebant adeo tenuia, ut nihil pos-
 set esse mirabilius. Observavi item sub capta Aranea
 alvo magnum ovorum cumulum, adeo exiguorum, ut
 atomis comparare licuisset. Erant autem candida, &
 digito compressa crepitum edebant. Magnus in illis
 tactus vigor est. Residentes enim in telæ medio,
 muscam in remotissima etiam parte impegisse
 sentiunt. Hinc *Antonius Ludovicus l. I. probl. sect. 5.*
probl. 13. eam ob causam in mediis excubare cas-
 sibus affirmat. Et certe cum æquales sint lineæ,
 quæ à centro feruntur, in medio consistens, pe-
 dibusque vincta tenens filorum, quæ nevit, exor-
 dia, facili undique agnoscere poterit negotio.
 Telas mittunt subtilissimas, intexuntque, his cu-
 lices, aliaque imbecilla irretiuntur animalia.
 Hoc, vel id quod foris habent, ceu corticeum vel-
 lus facit; quo paulatim depexo deductoque in
 staminis morem, & illas imminui, & filamenta
 edi contingit: vel sponte lanigera quædam fæ-
 cunditas; vel quia statuto tempore, alvi intus
 corrumpitur natura, excrementi cuiusdam mo-
 do, sub tegmen alligatur ad intra, ex quibus te-
 nuissimi illi oriuntur complexus. Certe in bom-
 bycibus prius evenire conspiciamus. Nam & se-
 rica ex propriis excrementis producant fila, &
 vitam pro bombycio, propria in vellus absuntq;
 substantia, permutant. *Antonius Ludovicus. l. I.*
f. 5. probl. 52. In demorfo à domestica aranea
 penem erigi scribit *Francisc. Bonzell. Cardin. l. 3. c. 14.*
 de venenis, idem in Phalangii accidere ictu te-
 statur. *Plin. l. 24. c. 9.* Causa veneni ponitur natu-
 ra. Licet enim facile penetret: terreum, tamen
 flatulentos movet humores, qui ad inferiores de-
 pulsi partes, penem distendunt. Lacertorum cum
 venantur catulos, tela primum involvunt illos,
 labra dein morfu apprehendunt, theatri cum
 contingit spectaculo. *Plin. l. II. c. 24.* Librat se,
 eodem

eodem authore. *l. 10. c. 74.* in caput serpentis sub umbra arboris araneus; tantaque vi morsus cerebrum apprehendit, ut stridens subinde nec filum desuper pendentis rumpere adeo non fugere queat; nec finis ante mortem est. Ruinis imminuentibus primi cum telis aranei cadūt. *Plin. l. 8. c. 28.* Incremento omnium futuro, altius illas tollunt, & quia sereno cælo non texunt, nubilo texunt, multæ aranæ imbrium signa sunt. *Plin. l. 11. C. 24.* Thebani certe, teste in *Beoticis Pausania*, id agnovere. Nam cum legiferæ Cereris sub Leuctricæ pugnæ tempus, aranæ albas circa templi valvas texuissent telas, adorientibus jam Macedonibus longe diversa portendentes, nigro opere omnia compleverant.

C A P V T I V.

D E B O M B Y C E.

BOmbycem ante Iustiniani tempora Italii incognitum, tradit *Zonaras*; diebus illius demum solerti ingenio quæsitum, & allatum, *Procopius*. Addit idem duos Monachos ex India Byzantium ferum attulisse ova, inque fimo collocata transformasse in vermes. Seræ autem, in extremis Persiæ civitas est. In qua tantum illius fit operis, ut dena millia pondo serici, in quotidianas operas dispensentur. In Taprobana etiam sine cultu ex arboribus detrahi, multorum prodidere navigationes. Tantum vero in hoc insecto ostendit natura artificii, ut impossibile sit omnia complecti. Multa quamvis scribantur, multa tamen restant. Vermis primum est, folliculo inclusus emoritur informis. E folliculo denovo proditalatus papilio. Itaque insectum reptile in volatile per medium Zoophytum, motus atque sensus expers, admirabili metamorphosi commutatur. Exclusus enim primo vermiculus, alimenta quærit copiosa, quibus avide depastis, capitis crebra arrectione cum veterno velut iluctans, tandem

tandem obdormiscit triduum, vel biduum, pelleque interea exutus ad consueta redit alimenta. Cum quater pastus, quater obdormiens, quater pellem renovarit, spreto deinde pabulo sublime petit, & virgultis conscensis, alvo rite purgata, lanificii rudimenta inconditis primum mæandris per ramos exercet, mox folliculo inclusus pellucido, indefessi laboris fructum è centro ad circumferentiam protrudit pilum album, viride, flavum, ovali figura, cum æqualibus veluti certans, novem dierum spacio, absolutoque operi immoritur. E folliculo loco subterraneo deposito, papilio post decimum diem prodit cornutus, sed alarum alimentique immemor, brevis ævi jacturam fætificatione reparaturus, molli impositus velleri, concubitu perpetuo per triduum, rarius quatrimum fæminæ connexus, emoritur, nec multo post vidua, relicto post se star granorum milii semine, centenario fere, nec citi fata sequitur. Cæterum quia accuratissime ista, *Vir Clariss. Andreas Libavius*, de medica facultate meritissimus, ex propria observatione descripsit, placuit in gratiam naturæ indagatorum ejus observationem historicam, appendicis loco ad finem classis hujus adjicere.

C A P V T V.

D E C A N T H A R I D E
& Cicindella.

Nascuntur *Cantharides* ex vermiculo in spongia, Cynorrhodi maxime, sed fæcundissime in fraxino; in ficis si generentur, arbo-rem perire verisimile est. *Plin. l. 29.* Venenum illarum acutissimum est. Cossinum equitem Romanum, amicitia Neronis notum, cum is liche- ne peculiari olim Ægypto morbo laboraret, vocatus ex Ægypto medicus, Cantharidum interemit potu. *Plin. l. 1. c. 4.* Idem Abbati apud *Pagrum l. 20. c. 28.* à scorto accidit. *Cicindella* alvum
habet

habet annulosam, multis divisam segmentis, in
 cujus extremo duæ pellucidæ ignis instar guttæ,
 ad subcæruleum tendentes. Tunc maxime con-
 spicitur cum, alvo compressa, humor ille diapha-
 nus ad alvi vergit extremum, pectoreque luci
 obverso, ignis instar scintillat. *Aldrov. de insect.*
l. 4. c. 8. De illa classe secunda aliquid dictum
 est; Liquorem ejus lucidum in chartis fulco tra-
 xit *Adrianus Iunius*, cum in Bononiensi rusticaretur
 agro. Quod vero die illo scribitur, de nocte legi
 potest. Modum componendi ostendere plurimi.
Baptista Porta sic de eo. Nos earum caudam à corpo-
 re rescindimus, præcavendo, ne alieni quippiam nitidis
 partibus immisceatur, porphyretico lapide terendo, die-
 bus quindecim vel plusculis sub fimo vitro condimus, fue-
 ritque præstantius ne latera contingant sed pendeant.
 Nam elapsis diebus furno, vel calentis aquæ balneo vase
 imposito & accommodato, paulatim luculentum & stil-
 laticium laticem subjecta paropside recipias, ac pellucido
 Cristallino orbe condito: sic conclavis medio, lucigena pen-
 det aqua, & aerem illuminabit, qui est circa illam, ut
 majuscula litteræ possent conspiciari. Cur autem aqua
 extingui non possit illarum lumen, *Albertus de*
sensu & sensato ostendit. Non enim, inquit, illarum
 lumen dici potest, esse de natura cælesti; quod natura
 cælestis non venit in compositionem corporum generato-
 rum & corruptibilium. Sed hujus & similium deter-
 minatio accipitur ex his, quæ à nobis in secundo de ani-
 ma sunt determinata, ubi ostendimus, quod natura per-
 spicui non est propria alicujus Elementi, sed communis
 natura quæ est in multis, & participata est per prius &
 per posterius ab illis, quæ quidem purior est, quanto est
 ab opacitate remotior, & hoc est, quanto est naturæ su-
 periorum similior; & hujus proprie actus est Lux, quæ
 fieri habet in illa natura. Fit autem in ipsa, quoties con-
 stant partes ejus limpidiores & nobiliores, & ideo tunc
 micant omnia talia. Hæc autem compositio aliquando
 est in toto composito, aliquando non in toto, sed in exte-
 rioribus alicujus; cujus causa est, quod cum talis natura
 sit elementorum, levium, magis accedit ab intimis com-
 positorum

positorum ad extrema, eo quod talia supernatant, & sic invenitur in capitibus & spinis & ossibus quorundam piscium; & in testis ovorum quorundam, eo quod tales partes minus assa sunt, & egit in eis calor multam naturam densatorum perspicuorum; aliquando agit hic calor in exterioribus quarundam rerum, quando exhalat ab eis & trahit secum subtile multo diaphanitatibus, & sic lucent partes quercus putrefactæ. Omnia tamen hæc quæ debilem habent lucem, tegunt clariori luce superveniente.

C A P V T V I. D E C I C A D A.

Cicadas ex cuculorum sputo nasci scripsit Isidorus, ex terra Plutarchus in Sympos: in eadem non culta ad Orientem Solem spectante, cum sub quercubus effoderetur, solita forma, albas effossas testatur Baldangelus. Aristoteles vero l. 5. hist. c. 30. ex coitu nasci affirmat, modum addit Plinius. Fit primo, inquit, vermiculus, deinde, ex eo, quod vocatur tettigometra, cujus cortice rupto, circa solstitia evolant noctu semper primum nigra atque dura. Cum autem è tettigometra egredi cupit (observa similem cicadarum & papilionum esse ortum, quod enim in his primum est eruca, id in illis vermiculus, quod in eruca postea chrysalis seu aurelia, id in cicadis tettigometra. Differre tamen scias. Nam rudis quædam chrysalis est moles, in qua nullæ corporis distinctæ conspiciuntur partes: In tettigometra vero, caput, oculi, pedes, pectus, cæteræque exceptis alis apparent, colore subalbida est & minutis lineis respersa) arborem ascendit primum, & illico alicui arboris adhæret ramo; hinc superiore parte in qua primum apparet, rima egreditur. Toto fere est tum corpore viridis, mox superiore parte vergit ad castaneum, quæ spacio unius diei, subnigro fit colore. Quia vero imbelles primum alæ pedesque insidet exuvio, donec volare inceperit. In Cephalenia fluvius est, à cujus altera parte Cicadæ sunt, ab altera non conspiciuntur. Plin.

Plin. l. II. c. 27. Idem in Dulichio Ioniæ Maris Insula accidere scribit *Antigonus*; de agro *Nolano*, & monte *Veluvio*; *Ambrosius Nolanus*. In agro *Rhegino*, omnes silent; ultra flumen in *Locris* canunt; in *Acantho* quoque mutæ sunt. *Plin. l. 12. c. 27.* Causam si quæris, umbrosam opacamque *Rheginorum* regionem putat *Strabo*, arescere æstu *Locrensem*. Hinc ibi roscidas alarum pelli-
culas minime pandi; aridas & veluti corneas hic haberi existimat. Quod autem & in volatu id faciant, & stantes, quod ab aliis fieri non existimant, caloris facit ratio. Cum enim majori indigeant refrigeratione, natura calidiores, vehementius movent aerem. Cætera, tanta non indigent, aut, quia imbecilli prædita calore, facere non audiuntur, non dici facere putandum est: *Nicolaus Leonicus*.

C A P V T V I I.

DE CAMMARO & CONCHA
Margaritifera.

C *Ammarus* cancer est fluviatilis: In ejus capite bini lapilli, globi dimidiati, plenilunio reperiuntur figura. *Agricola* vesci carne dicitur. Nam & in nassis rodit lucium, *Alb.* & carnibus in Danubio navibus alligatis, inque aquam suspensis, magnam cancrorum adhærere multitudinem scripsit *Gesnerus*. Iunio mense ad pascua exire, ranas appetere, & herbis vesci quidā prodidere. Lacte sine aqua potatus, multis vivit diebus in aqua per dies tredecim vivū cōservavit *Gesnerus*. In vino sublimato & accenso positus statim rubescit, & vivus inter coctos apponi potest. *Georg. Pictorius*. Mares à fæminis facile discernuntur. Nam illis ea parte qua corpus ad caudam continuatur subtus, quatuor longæ & prominentes adfunt virgulæ, desunt his. Cauda etiam illorum rotundior, planior ac spissior est. Pulverem ex oculis eorum cum aqua foliorum perfici

potum, post venam sectam. *Leonellus Faventinus*, ad notham commendat pleuritidem. Dentes infricatus pollen dealbat & purgat. *Concha margaritifera* interdum tam grandis in India reperitur, ut referant, in Mari Insulæ Borneo inventam, cujus caro pondo septem & quadraginta librarum pependerit: de quo tamen dubitari possit.

CAPVT VIII.

DE COCHLEA.

C*ochlea* quas *Pomatias* *Dioscorides* appellat, plurimæ in montibus *Tridentinis* reperiuntur, illæque præstantissimæ. Eruuntur è terra & frutetis hyeme, uncis quibusdam ferreis, prope fruticum radices circumfossa terra. Contra frigoris injuriam albo teguntur operimento, gypsi referente speciem, sic terra se condunt, contactæ gratiores dein in cibis. *Matthiolum*. Oculos in summitate cornuum habent, illosque appropinquante aliquo in cornua retrahunt, cornua in caput, caput in corpus. *Albertus*. Ova pariunt candida, oculorum lucii piscis magnitudine, & incubantes mense Majo reperiuntur. *Gesnerus*. *Albertus* ex putredine & viscofo generari rore voluit, viscositatemque illam in testam durescere. Idem *Portæ* placuit. *Phytol.* l. 5. c. 4. *Plin.* l. 9. c. 5. Tempore hyberno nasci scribit. *Vivaria* earum instituit *Fulvius Hirpinus* in *Tarquiniensi*, paulo ante civile bellum quod cum *Pompejo Magno* gestum est. &c. *Plin.* l. 9. c. 56. Impetuntur in *Scyath* insula à perdicibus, sed easdem, qui ex genere earum ariones vocantur, decipiunt. Egressæ enim testis suis pascuntur, inanes ardeis & perdicibus relinquunt. *Alian.* l. 10. c. 5. *Andreas Furnerus Gallus*, ad capillos multiplicandos ex eis refert hoc remedium. *Limaces* trecentas suis testis exemptas, in aqua discoques, & extractis denuo, pingue quod supernatat, colliges; idque in vase vitreato recondes, & superinfundes sextarium aquæ in qua

in qua folia Lauri decocta fuerint; & tria cochlearia olei de olivis, mellis cochleare unum, croci scrupulum, & parum saponis Veneti, & cochlearium communis, modice conquassati. Bulliant simul omnia. Hoc liquore capillos sapius inunges, & lavabis lixivio facto de cinere combustorum brassicæ caulium, (locus est obscurus vel corruptus) & percipies pilos quotidie augeri.

CAPVT IX.

DE CVLICE.

C*Vlicum magna est in Ægypto copia. Hinc Herodotus Conopæam appellat, & Bellonius Obs. l. 2. c. 35. ita se prima nocte ab eis vexatum scribit, ut postridie exanthematibus laborare videretur. In diversis Indiæ locis culicum sunt species, quarum aliæ æstivo maxime tempore, expurgatis campis, in sylvis abundant, aliæ juxta litus. Ad Myontem Ioniæ urbem, haud sane magnus sinus erat, quem cum Meander è regione influens amnis, limosus, obturatis advectitio luto faucibus, annis volventibus paludem effecisset; tanta ex ea culicum enata est copia, ut eorum tædio coacti Myontii, urbe relicta Miletum commigrarint. Morsus illarum septentrionales incolæ cum vitare volunt, ablinthii vel nigellæ decocto caput & cætera membra aspergunt. Olaus. In morsu vero discrimen facit. Nam quibus sanguis purus & minime putridus est, hos non infectatur, fructus non attingit, priusquam corruptione acrorem contraxerint; & acidis maxime delectatur. Leonh. Iachin. Quod vero sanguinem humanum maxime appetunt: (αἷμας ἡ ἀνθρώπου σίφωνα dicti) dulcia etiam appetere non evincitur. Sanguis enim pars dulcissima ac purissima ad nutriendum absumitur, interiusque latet, ad cutem crudissima devenit. Vnde pustulæ extra corpus erumpunt.*

D E E C H I N O , E P H E -
mera, & Eruca.

Echini, marini quoties perferere æstum, faburra se gravant, ne vel propter levitatem jactentur, vel ingruente tempestate auferantur, sed petris firme inhæreant. *Plut. lib. Vtr. animal.* Vivorum testa obductorum, & aculeis communitorum contritorumque frustra in mare abjecta coeunt: & affinem partem recognoscunt, applicataque conferuntur, & naturali quadam conciliatione rursus uniuntur. *Aldrovand.* Quantum ad *Ephemeram*, Hypanis fluvius apud Cimmerium Bosphorum, sub solstitio folliculos acinis majores defert, ex quibus quadrupedes volucres erumpunt. Genus hoc animalis in pomeridianum diei tempus vivit, discedente Sole marcescit, & languente occidente moritur. Hinc illi ephemeræ seu diarii nomen *Aldrovand.* Erucas quod spectat, testatur Hieracles, equis si se super eas voluent, vibices assurgere, cutem occalescere, oculos curvari; sedari, si aceti selibra cum atramenti futorii conteratur quadrante. Depascunt olera, sed si eruca inter ea confita fuerit, non tangunt. Ut vero eadem infesta non generent animalia, in corio testudinis omnia quæ sparsurus es semina sicca, vel mentam pluribus locis maxime inter caules fere. *Præfocurides*, inquit, *Cardanus*, vocantur animalia, quæ solent in hortis nocere. Ferunt quod si ventriculum vervecis statim occisi plenum sordibus suis spacio quo abundant leviter defoderis, post biduum reperies ibi animalia congesta. Hoc cum bis vel tertio feceris, genus omne, quod nocebit extingues. *Paulus Ægineta* scribit, erucas olerum cum oleo inunctas, dici tutos à virulentorum animalium moribus servare.

CAPVT XI.

DE FORMICA.

IN Regno Senegæ sunt formicæ albæ, & sua-
pte natura humiles efformant casas. Nam ore
terram portant, & ferruminant absque calce;
clibanos diceret, vel ruscula in ordine disposita.
Scaliger Exerc. 367. Rubræ sunt in provincia Man-
gi, quibus cum pipere vescuntur. *Scaliger Exerc. 96.*
Apud Brachmanes palmaris magnitudinis,
in nova Hispania scarabæos æquant. Apud Dar-
das, quæ maxima est Indorum montanorum na-
tio, collis quidam trium millium stadiorum am-
bitu esse dicitur, sub eo aurifodinæ, quas formi-
cæ effodiant, vulpium magnitudine. *Plin.* Fabu-
losa cum *Strabone* censemus. In Baja Salvatoris in-
gens illarum copia, in ore quiddam forficū instar,
quo fata ita abscindūt, ut morfu illo arecant. *Aldrovand.*
Ibi eadem Occidentali India Comixen
dicuntur, semiformicæ & semivermes alba re-
pentes cauda. Ligna erodendo penetrant, & do-
mibus ingentia inferunt damna. Parietem aut ar-
borem scanfuræ opercula terrea digitum crassa
secum ferunt, sub his ubi habitandum degunt.
Ovied. in sum. Ind. Occid. c. 52. In Brasilia dum
conteruntur odorem cedri fundunt. Parvum quia
ipsis caput est, non habent in eo oculos, sed su-
per quædam additamenta, quæ ceu duo pili egre-
diuntur. In his oculos locatos signum est, quod
dum amputantur errant. *Albert tract. 4. l. 6. c. 1.*
Cum eorum senescit genus alatum efficitur. Ova
gignunt, quæ in albis panniculis obvolutos erū-
punt vermes, ex his superficie ad Solem exposi-
tis, formicæ nascuntur. *Alb. l. 26.* At alius in novo
orbe modus. Nā à parentis jam defuncti corpore,
innumeri fiunt vermiculi, illique miro viventes
modo, ex habitaculis tandem subterraneis, miro
modo erumpunt. Mira in formicetis subtilitas, vix
ullius urbis artificiosior structura. *Aldrovandus il-*

Iud quod vidit sic describit. Apparuit urbs quadrangularis, longa pedes fere quatuor, lata ultra pedem, in qua per vias velut ad negotia ultro citroque cursitare, velut cives ipsi formicæ videbantur. Angulorum & laterum directæ erat delineatio, urbis longitudinem media secabat via, profunditate latitudineque digitali, quam rursum per transversum æqualibus inter se spaciis, tres alia via eadē digitali profunditate & latitudine directissime inter se cubant. In extremis viarum angulis, velut angiportibus ova in acervos erant collecta. Altera urbis parte antra frumento oppleta, ut in ipsas vias redundarent. Viæ omnes erant mundissimæ. In urbis denique longitudinis medio unica porta Zephyro objecta.

CAPVT XII.

DE HIRVDINE & HIP-
pocampo.

IN flumine quodam Mauritanix, septenum cubitorum *Hirudines* gigni, refert *Strabo*; quibus perforata gula, per quam spirant; In omnibus foramen exile in medio est, ab ore & alvo unus continuus ductus. In febribus putridis maximus earum usus. Admotæ enim ani venis, detractis prius pilis, & applicata cucurbitula, ut venarum appareant orificia, multum ad capitis affectus mitigandos, coctionemque iuvandam conferunt. Absorpta aliquando à nonnullis in potu, teste *Galeno*. suffitu cimum expellitur. *Hippocampus* piscis est minime edulus, singularis formæ, cui caput equinum cum proboscide iubarum est, corpus reliquum cartilagineis creniis exasperatum; in dorso pinnula cauda, quadrata & plexilis. Totius longitudo dodrantalis est, captus brevi exspirat, & dum recens, noctu lucet.

C A P V T X I I I.

D E L O C V S T A I N S E C T O.

Locustarum circa Brundufium ingens est copia. In Lemno insula certa enecandorum unicuique præfinita mensura est, quam ad Magistratus referat. In Cyrenaica ter debellantur in anno, desertoris constituta poena in eum qui cessaverit. *Plin.* Apud Nigretas tantus singulis trienniis numerus, ut cœlum ad duodecim milliaria obumbrent. In Hispaniola carent alis, *Aloysius Cadamustus.* Narrat *Vincentius*, unam à muliere nutritam, ubi crevisset, ipsam per se imprægnatam inventam. Anno 852 cum Galliam vastarent viginti millibus passuum uno die, compositis quasi ordinibus ferebantur, & terræ incumbentes castra faciebant. Duces cum paucis itinere unius diei præcedebant agmen, quasi loca castris capturi, eadem hora universæ copię postridie aderant. Ante ortum Solis, loco non movebantur, orto per suas proficiscebantur cohortes. Anno sexto Argyropoli Imperatoris tantum damnum locustæ Orientalibus intulere provinciis, ut coacti fuerint incolæ liberos suos vendere, & in Thraciam migrare: Abjecerat eas post in Hellespontum ventus, sed altero revixere anno, depopulatisque per triennium provinciis apud Pergamum periere. *Cedrenus.*

C A P V T X I V.

D E L E P O R E M A R I N O,

Locusta test. Lolligine.

L*epus marinus* toto corpore est candidus, cystellam vel pituitam concretam dixeris. Raro admodum capitur, nisi summo æstu. Tum enim à summis fervoribus omnia conturbantur, ea etiam quæ in maris imol latent. Quamvis autem aquatiliū animalium pauca admodum

venenosa reperiantur, quod in humore degant, qui veneno contrarius dicitur ut plurimum, & quædam in parte tantum venenum contineant, ut araneus piscis in spinis, pastinaca marina in radio, lepus tamen in toto corpore illud habet. Titus Imperator à fratre Domitiano eo interfectus dicitur. Cum enim ab oraculo mortis inquireretur genus, respōsum fuit Vlyssis modo perituum ἐκ τῆς θαλάσσης. Vlysses vero pastinacæ ictu periit. Quibus autem ejus veneno moriendum est, tot diebus mori, quot vixerat lepus; Lici-
nius Macer apud *Plinium* testis est. *l. 31. c. 2.* *Locustæ* in Euripo mari non generantur, si Aristoteli credimus *hist. 9. c. 37.* In Indico vero quaterna implent cubita, ut autor est *Plinius l. 9. c. 3.* De *loliginibus* narrat *Plinius* ex *Trebio nigro*, tanta interdum multitudine volare, ut navigia demergant. *Albertus* autem *l. 24 de Animal.* Loliginem quinque cubitos esse longam, in Sexo flumine Mauritanix scribit, & juxta Oceanum sagittæ volitare modo addit. Incredibile id omnino non esse putat *Rondeletius*, cum plurimæ mutuo se complexæ natent; ideoque multæ simul capiuntur.

C A P V T X V.

D E M A R G A R I T I S.

Margaritæ concharum quibusdam velut nuclei, aliis partus, grando nonnullis. Multæ & magni in iis reperiuntur ponderis. Faba sunt grandiores in sinu quodam novi orbis. Ovis turturis ad Insulā Solon (Ostreum se ibi cepisse *Martyr* scribit, cujus caro septem supra quadraginta librarum fuerit) magnitudine nucis unum insulæ Eubagnæ Rex habuit, pendentem triginta filiquas & unam, mille ducentis Castilianis venditam. *Gonzalvus Oviedus* magnitudine pilæ arcus, rotundissimam, pondere viginti sex filiquarum Panamæ venditum afferit.

Prope

Prope Insulam Borneo anserinum ovum æquare proditum est, tanta rotunditate, ut mensæ impo- sitæ, uno haud maneant loco. *Me præsentē inquit Petrus Martyr Decad. I. l. 8. cum apud Ill. Medinæ Sidoniæ ducem, invitatus, Hispali pranderem, unam (incredibile pondus) supra centum uncias venum ad eum tulerunt.* Ex fluvio alluente pagum Hussinez in Bo- hemia concharum æstate ejiciuntur acervi, è qui- bus perlæ, maturæ quædam, immaturæ nonnullæ. Has anatibus devorandas offerunt, alvo dein redditas splendidiores colligunt, ut ait *Gesnerus*. Reperiuntur autem, quatuor aut quinque in uni- ca; centum & triginta in Ostreis Indicis se re- perisse scribit *Vesputius*. Repertæ aliquando aliquot mediocris magnitudinis, minuto- rum instar granorum reliquæ. Cœterum de il- larum generatione controversia est. Ex roscido aere gigni quidam credunt: sed falsa hæc vide- tur sententia. Profundissimo enim in gurgite la- tent nonnullæ, & quædam nigras, quædam ful- vas, cæruleas denique & virides, producunt nonnullæ. *Oviedus hist. Ind. l. 9. c. 8.* At ex puro rore candidas nasci illi dicunt, pallecentes ex turbido. *Androstenes* apud *Athenæum* perinde ac in suibus grandinem, in conchis margaritas gigni asserit, cui *Iuba* subscribit, referente *Plinio*. Indi qui Cabaguam Insulam incolunt, eo nasci modo tradunt, quo in gallinis ova. Nam hæc grandio- ra, foramini sunt propinqua, citiusque exclu- duntur; in uteri interioribus minora recondita jacent. *Rondeletius & Alexander Benedictus* lapi- pidum in diversis nascentium animalibus compa- rant origini. *Vidimus*, inquit hic, *lapides ex vesica ejectos magnitudine ovi gallinacei, quos paulatim visco- sa materia obducta, veluti in crustas variis interdum coloris igneus calor induravit, atque ita increfcere sen- sim traduntur.* Margarita etiam in conchis, eo modo fieri traduntur, gemmariis varios veluti in capis corti- ces, torna detegentibus. Et *Rondeletius*, Eadem ra- tione, inquit, arbitror unionem in conchis concrefcere,

qua grandinem in porcis, calculum in renibus vel vesica. Quo anno hac scriberemus, mortuus est quidam, cui in altero rene erat lapillus, tot particulis constans, quot in rene venularum erant ramuli, quarum particularum lapilli, extremum veluti caput marmoris rotundi & candidi frustulum referebat, vel margarita majuscula figuram, & splendorem, id ex pituita vitrea concretum fuisse existimo. Quare nec id mirum, si in Ostreis & Conchis senescentibus uniones reperiantur. Dissolvi etiam possunt, modus præscribitur ab Chymicis. Ipsas integras, inquit Cardanus, primo lava, succumque limonum bis aut ter cola, inde merge & Soli exponere, in quinque aut sex diebus colligantur.

C A P V T X V I.

D E M V S C I S.

IN Cyrene plura muscarum reperiuntur genera, formis coloreque distincta. Latifrontes enim aliæ, mustelarum instar, viperis aliæ similes. In Sicilia vero & Italia tam acris morfus esse ajunt, ut necent ad quæ devolarint. Toleti autem in macello publico, unam modo per integrum annum comparere muscam, insigni notabilem albedine. *Rhodigin. l. 17. lect. antiq. c. 11.* scribit. In Hispaniola virides sunt pictæque, in urbe B. Dominici præcipue, Vespærum magnitudine, terram pedibus fodientes, & subterraneos sibi exstruentes nidos. Hispanis denique ipsis peculiarem fuisse muscarum multitudinem *Strabo* memorat, eamque semper comitari pestilentiam, adeo ut Romani in Cantabria quosdam constituerint, qui muscas venarentur, & pro numero captarum mercedem acciperent. In Carina monte Cretæ, cui novem passuum in ambitu millia, nullæ sunt. *Plin. l. 21. c. 14.* nec ulla Romæ in æde Herculis visa est, nec in Papho Insula, per Veneris ingressam fores, *Apollonius* tradidit. Emma denique Ducis Saxonie inferioris filii

filiū uxor, pratum Ecclesiæ Bremenſi non longe ab urbe feraciſſimum promiſit, cujus hæc prærogativa, ut nullis ibi pecora muſcis vexentur. *Crantzius l. 4. Saxon. c. 29.* Hebræi, referente Toſtato, anilia de illis comminiſcuntur. Fingunt enim Davidem quæſiſſe à Deo, cur homines ſtultos, araneas, & muſcas procreaſſet, cum cœteris, cum non tantum ſuperflua appareant iſta, ſed & noxia. DEVM vero reſpondiſſe, monſtraturum ſe Davidi, tria iſta utilia eſſe ad aliquid, imo & ei ipſi aliquando utilia fuiſſe. De ſtultitia patere, quia niſi ſe ſtultum ſinxiſſet, coram rege Achis captus fuiſſet, & forte periſſet. Muſcam utilem fuiſſe, cum deſcendit de colle Hacbilla in caſtra Saulis, dormientibus cunctis, & accepit lanceam Saulis; tum enim pedem inter pedes Abner apud Saulem cubantis implicaviſſe, & cum timeret, jam captum iri ſe, ſi pedem vi extraheret, Deum immiſiſſe muſcam, quæ mordens crura Abner, vincula reſolverit, neque tamen excitaverit Abnerum, atque ita liberatum fuiſſe Davidem. Araneam denique profuiſſe, quod os Speluncæ, in qua latebat David, cum eum quæreretur Saul, telis ſuis occluſiſſet. Vt fugarentur diverſa excogitare diverſi. Cæpe fruſtum carnibus ſi apponatur, non peti ab illis quidam exiſtimant; non ingreſſuras domum, ſi lupi intra eam ſuspendatur caput, putavit *Mizaldus Cent. 7. Aphor. 72.* Alyſimachiæ accerrimo nido-
re interfici ſcribit *Dioſcorid. l. 4. c. 3.* Elleboro albo, trito, cumque lacte ſparſo arceri. *Plin. l. 23. c. 8.* Quæ de Napelli frondibus victum capiunt, ad venenatos faciunt morſus, ſi Scaligero credimus. *Exerc. 85.*

CAPVT XVII.

DE NAVTILO.

Nautili descriptionem exactam Bellonius dedit. *Ejus concha, inquit, tribus constare fragmentis videtur (carina scilicet & lateribus, cum tamen una & simplex sit) quorum latera utrinque ceu carinae junctæ apparent, ea ut plurimum magnitudine, quam ambæ manus amplecti possunt, latitudine autem, quantum pollex cum Indice comprehendat. Omnes autem non excedunt crassitudinem membrana pergamenæ, striisque in oblongum ductis ad oras erenis laciniatæ sunt, in formam rotundam abeuntes; foramen autem, per quod Nautilus alitur, atque exit de concha, magnum est; hac fragilis est, lactei coloris, lucida, admodum polita, omnino navis rotundæ effigiem referens; navigat enim per maris summa, elatus de imo gurgite, effertque se testa inversa, ut facilius ascendere possit & inani scapha enaviget, atque ubi inde emerferit, tum concham invertit. Caterum Nautili brachii interjacet membranula, qualis est inter palmipedum digitos, sed hac magis est tenuis, in telæ araneæ modum, robusta tamen, qua aura etiam inspirante velificat. Cirris, quos utrimque multos habet, pro gubernaculis utitur, atque ubi metuit, tum concham protinus marino humore oppletam demergit. Cæterum Psittaci rostrum habet, suisque cirris polypi modo graditur, atque eodem modo acetabulis sorbet.*

CAPVT XVIII.

DE OSTREIS.

Ostreæ dulcibus quamvis gaudeant aquis, in petrosis tamen etiam reperiri locis, prodidit *Plinius*. *Aristoteles vero, licet victum in humore exerceant, nec foris vivere queant; nihil tamen vel aeris, vel humoris recipere asseverat. Cum ad Apamæam Phrygiæ urbem Mithridatici belli temporibus è motu terræ discessisset, fluvii subito apparuere, nec tantum dul-*

ces,

ces, sed & amaræ ex visceribus terræ, (longius quamvis abesset mare) se proripuerunt aquæ, ut universum tractum illum ostreis repleverint. *Athen. l. 8.* Color ostreis diversus est. Rufæ sunt in Hispania, fuscæ in Ilirico, in mari rubro flammeis ita distinguuntur zonis, ut varii coloris temperatura ad iridis accedat similitudinem *Ælian. l. 10. c. 13.* Circa initia æstatis multo sunt prægnantia lacte. A Byzantinis vero hoc feri, abjectum in aquam ad saxa adhærescere, & ostreas fieri, & *Gyllius* scripsit, & verisimile est. Nam ex decocto fungorum in terram projecto, fungos enasci certum est. Carnes illarum mirifice cancer appetit, sed quia forti à natura munitæ septo, difficulter iis potitur. Astu igitur acquirit. Nam dum in locis vento non expositis cum voluptate percalescere videt, suasque ad radios Solis aperire plicas, clanculum injecto calculo, ne iterum claudat impedit, sicque potitur.

C A P V T X I X.

D E P A P I L I O N E
& Polypo.

Papiliones post Augustum coeunt, & moriente post copulam masculo, foemina ova parit, editisque moritur. Per hyemem quomodo conserventur, vix à quoquam præter *Aldrovandus de insectis* proditum. Hic autem cum à rusticis quæreretur; responsum accepit; folia papilionum feminibus gravida, cum terra vomere scinditur, hujus recondi visceribus, teporeque foveari. Existimat tamen illa tantum conservari, quæ in cavitatibus corticum arboris reperiuntur, quæ in foliis, eodem anno vivificari. Et revera, addit *Aldrovandus*, ova observavi edita, sub chamæfici foliis, ex quibus sub finem Augusti erucula sponte erumpebant; Erant autem tenui involuta lanugine, ne ab ambiente laderentur, ipsæ vero erucula decedentes terræ non illidebantur, sed tenuissimo admodum filo more araneæ

nei appensa in aere remanebant. Cum sub foliis par-
 riunt, ita ea plicant, ut imbres nocere non possint, &
 quasi sub tecto quopiam ea reponunt. Observavi item
 bis erucam, quam inter brassicam ceperam, primo pa-
 rere ova lutea, tenui involuta etiam lanugine, iisque e-
 ditis, in Chrysalidem commutari, eisdem, quo illa fue-
 rat, coloribus, luteo, viridi & nigro, & quod mirum
 mihi videbatur, ex iis ovis volucra erumpere animalu-
 la adeo exigua, ut visum fere subterfugerent, qualia
 scilicet in vesicis ulmorum reperiri solent. Nonnun-
 quam nimia luxuriantes copia, aeris indicant
 perniciem. Anno 1562 volabant in Belgio pro-
 pe aquas, ea frequentia, ut cursum fluminis ob-
 scurarent, potissimum post occasum Solis; hinc
 sese sub noctem referentes, per vicos velut in-
 structis copiis vagabantur, nihil fere à tineis dif-
 ferentes. Illum autem annum tempestuosissi-
 mum fuisse *Cornelius Gemma* testatur. Polypi tem-
 poris processu, in tantam ascendunt magnitudi-
 nem, ut Cetacei generis esse videantur. In in-
 teraneis illorum, nescio quid turbinatum est,
 quod cordis vel hepatis naturam habere dixe-
 ris, sed protinus diffluit & dissolvitur. Oleæ
 sunt amantissimi. Nam si ramus in mare, in quo
 sunt, demissus & detentus fuerit, haud pauci
 circa ramos impliciti capiuntur. Ficubus ad
 mare natis fixi, fructumque mandentes, de-
 prehenduntur interdum. Locustis etiam mi-
 rifice delectantur, cujus rei testimonium a-
 pud *Petrum Berchorium* luculentissimum inve-
 nitur. *Audivi*, inquit, narrari, quod piscatores
 in mari provincia, in littore super carbones lo-
 custas decoqui posuerant, & cum circa ignem dor-
 mirent, ecce unus Polypus odore locustæ tractus,
 de mari exit, & ad ignem veniens, ac cum pede
 locustam accipere volens, sed calorem ignis timens,
 ad mare rediit, & quandam tunicam quam loco
 caputii habet super caput, aqua implens toties
 eundo & redeundo, super ignem projecit, ut ip-
 sum extingueret, & sic locustam accipiens secum
 ad mare

ad mare detulisset, nisi unus de piscatoribus, qui hoc videbat, ipsum accepisset, & loco locusta super carbones comedendum posuisset.

CAPVT XX.

DE PEDICULO

& Pulice.

P*ediculos quidam ex carne gigni existimant, ex sanguine nonnulli. At falsum utrumque. Nam primo in cute capitis nasci, in secunda & tertia hecticæ specie abundare scimus; cum tamen & ibi minima sit carnis portio, & hic maxime consumantur. Deinde in febribus putridis, nullus illorum proventus est, & orta principiis suis attestantur. Has non attestari sanguini, coloris ostendit ratio. A materia igitur putrida calida & humida, quæ in cute redundat, oriri quibusdam videtur, in locis distentioni non patentibus. Deserere mortuos experientia docuit, vel quia defuncti extincto calore refrigeratur sanguis; vel quia frigidus mortuus est, si frigus fugiunt. *Nolanus problem. 225.* Qui ficibus frequenter vescuntur, tentari putantur iisdem. Causam in illarum succo ponit *Nolanus*. Hic enim in venis ad-auctus concalefacit sanguinem, atque humidum despumescentemque efficit, qui quia natura sua ad cutem tendit, subque illa retentus putrescit, in pediculos vertitur. Certe ficus comestantes tubercula & verrucas in cute oriri sentiunt. *Pulex* animal exile est, aurea tamen ab artifice Africano re-vinctum catena fuisse, & salisse tradit *Scaliger. Ex. 59. & 326.* Frequentissime partem illam, quæ subest inguinibus, lancinat. Quarta die tumor crescere incipit,*

ad

ad justam cum pervenerit magnitudinem pisum superat, & scatet lendinibus. Radice Anchusæ necantur: quin ~~salvia contusa & oleo ac aceto permista~~, contra eosdem illinitur. Optimum bombicinum. In hoc enim, lecto si imposueris, congregari dicuntur. *Franciscus Georgius Venetus* Minovitonus, acrius in lino infestare scribit, quam lana. Causam addit, quia ex eodem fonte Aquilonari prodeunt. Vtrumque enim Arietinum est & Martium. At *Aldrovandus* fieri existimat, quoniam linum quam lana corpori vicinius est. Vnde in plicis camisiarum reperiuntur esurientes, in femoralium saturi, ubi & ova deponunt.

CAP V T X X I.

DE SCARABEO
& Sepia.

IN Thraciæ Chalcida, quæ proxima Olyntho, paulo major area est, Cantharoletron dicitur. In eum ubi aliquod pervenerit animal, ab horrescentia discedit, incolumetamen, solus scarabeus, locum circumambiens, fame denique emoritur. *Arist. in admirandis*. Inter scarabeos, foemina non nascitur, sed eam, cum rotundam ex bubulo stercore effinxit figuram, vultu convolvit averso, semine emissio gignit. *Clemens Alex. l. 5. Strom.* Carabos tamen per coitum gigni, autor est *Aldrovandus*. Deprehendit enim mense Majo spacio duarum horarum, albos foeminam peperisse vermiculos plusquam 40, Curculionis figura. Erant autem erucæ parvæ bombycum progredientes modo, quæ quinque horarum spacio, folliculos tenuissimo constantes filo, candidos, magnitudine feminis melopeponis sine cortice, cœperunt texere. *l. 4. de Insectis*. Generatione eorum prodi interlunium *Ruellius* prodidit. *l. 2. de stirp. c. 150.* Quandoquidem, inquit, ex bubulo stercore pilulam ab ortu ad occasum rotando versant, in orbis

*in orbis imaginem effingit ; quam 28 diebus facto humi scrobulo, adobruens, tantisper celat, dum signiferum ambiens luna, ad inter menstruum revertens si-
leat; apertum orbiculo coitus siderum denuntians, no-
vam prolem edit, nec aliam nascendi novit originem.*
Divisi etiam vivunt, sed rosarum odore interi-
muntur. *Sepiæ* ova edunt, myrti nigris baccis si-
milis. Cohærent inter se ad speciem racemi, in-
divulso nexu. Mas enim quendam superfundit hu-
morem, cuius compinguntur lentore. Pariunt
omnibus anni temporibus, perseverantque in
edendo ovorum numero dies quindecim. *Arist.*
hist. 5. c. 12. Cum se à peritis piscatoribus ca-
ptari cognoscit, atramentum suum emittit, quo
circumfusa, ab eorum removeatur oculis. Pro-
mus cidibus pisciculos venatur. Vnde *Oppianus,*

*Callida furtivam meditatur Sepia prædam
Nam tenues molli surgunt de vertice rami
Extenti tanquam funes, quibus ipsa natantes
Pisciculos, jactis veluti capiuntur ab hamis,
Pendens à fulva caule deprehendit arena.*

Anaxilaus apud *Plinium* tradit tantam atramento
vim inesse, ut in lucerna addito, *Æthiopes* vi-
deantur, priori abluto lumine.

C A P V T X X I I.

D E S C O R P I O N E.

IN solitudinibus Brachmanum, bicubitales in-
veniri *Scorpiones* refert *Cedrenus*: in loco ubi
Christiani à Turcis venduntur, flavi coloris,
digiti longitudine vidit *Nicolaus à Nicolais*. Alati
sunt in *Ægypto*, duplici instructo aculeo. *Ælian.*
l. 16. c. 42. In *Scythia* si vel hominem percusse-
rit, vel bestiam, interimunt: Sues etiam, quam-
vis cæteros virulentos non sentiant ictus, pereunt,
nigri præsertim si fuerint; quisque tamen celer-
rime interit, aquam si adierit: *Arist. l. 8. c. 29.* In
avitis Scaligerorum sedibus, quæ sub Noricarum
Alpium tractu jacent, totam regionem colunt si-
ne ma

ne maleficio. Tanta autem eorum ibi multitudo, ut nullum movere queas lapidem, sub quo non offendantur. *Scalig. Exer.* 189. In libris etiam nascuntur sine cauda. In orbem adeo gyrantur celeriter, ut quasi circino perinde circumagi videantur. *Exer.* 196. In regione Acridophagis, adjacente, tanta illorum ex intempestiva pluvia orta quondam copia, ut incolæ ictibus vexati deleverint eandem. *Diodor Sicul. l. 3. c. 3.* Fætum à Scorpionibus devorari, unum solertissimum relinqui, tradente *Plinio* quidam asserunt, qui se ipsius matris imponendo clunibus, & à cauda & morfu liber fit, reliquorum mortis vindex. *Plin. l. 11. c. 25.* At contrarium sentit *Arist. l. 5. c. 26.* Ictus illius pestiferus maxime est, in ficciori præsertim regione, & sub cane. Inflammari primo incipit locus, & indurescit, rubetque intensius. Æstuat modo, modo occupatur frigore, consequitur sudor, horroris sensus & tremor, externæ partes frigescent, extolluntur inguina, per sedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor decolorat membra. *Cardan. l. 1. de venen. c. 23.* Remedia varia inventa sunt. Africanis dormituris pedes & lectos illinebant allio, ut *Strabo* asserit; & Alexandrinus *Ioviano Pontano autore*, quendam ebibito thure contrito, in quo cælatum fuit Scorpii signum, statim sanatum esse testatur. Amittit etiam virus illius aculeus, si lapidem *Bezohar* tetigerit. *Iacob Hollerius l. 1. c. 1. de morbis internis*, ex frequenti herbæ brasilicæ odoratu, natum fuisse cuidam Italo in cerebro scorpionem, scribit. Avicennam vero amicum habuisse, qui cum vellet, ex putridis lignis scorpiones generaret, *Albertus* refert, addens, ex illis alios genitos fuisse.

CAPVT XXIII.

DE TEREDINE & Tarantula.

Teredo in ligno est, ex quo potissimum, illi cibatum natura facit. Quamvis autem in multis nascantur arboribus, quercu & tilia exceptis; sunt tamen & aliæ, in quibus non dantur. Tradit enim *Theophrastus*, & cum eo *Plinius*, abietem circa germinationes decorticatam, aquis inoffensam durare. Patuit, inquit *Theophrastus hist. 5. c. 5. id apud Phneum Arcadia, cum obstrusis faucibus, campus in lacum redundavit. Tum enim eductis pontibus ex abiete, cum amplius extumeret aqua, aliis super aliis fabricatis, postea extrusis obturamentis, unda erupit, discessitque universa materies, incorrupta comperta, sed forte casuque innotuit. Vincentius ex authore libri de Natura rerum, Pro miraculo ponit, buxum & albam spinam quæ durissimæ arborum, vermes progignere: Quin nux Euboica nunquam putrescit. In Tylo denique Arabiæ insula, materia est in aquis inoffensa permanens: Ducentos enim demeritam annos inviolatam mansisse, annotatum est. Phryges si *Rhodigino credimus*, albidos obesosque vermiculos capite nigricante, qui à cariosis promuntur materiis, inter delicias habuisse, & luxuriam fuisse qui Xylophagia comederit. Indorum Regem, vermem quendam in planta nascentem, secundis mensis igne tostum abhibuisse refert *Ælian*. In Insula denique quadam Talacha dicta vermes similes iis, qui in lignis putridis existunt, principibus in mensis gratissimos esse, *Iohannes de Mandevilla* author est. *Tarantula* species sunt aranearum à Tarenta urbe. Sine noxa videntur conspectu, at morfu in symptomata inducunt varia. Icti enim à Tarantulis alii perpe-*

perpetuo canunt, alii rident, alii plorant, alii clament. Nam atrabile tentatis pro eorum temperamentis, omnia hæc adesse conspiciuntur.

C A P V T X X I V.

D E V E R M I B V S.

A R T I C V L V S I.

D E V E R M I B V S I N B R V T I S.

Vermium mater putredo est, quæ unde oriatur, generalia naturalis scientiæ præcepta explicant. Hinc quia in Guinea magnæ existunt putredines, ob continuas aeris intemperies, vermium haud exigua ibidem invenietur copia. Intemperiem autem humidam & calidam illis gignendis esse idoneam exinde ostenditur, quod æstivis mensibus, auraque subrepida, horti plerumque limacibus, carnes vermibus abundant. Reperiuntur in brutis, plantis, & homine. Anno 1562 nefanda pecori lues fuit, natis circa regionem hepatis vermibus, ut *Cornelius Gemma* testatur. Ovium & arietum bisulcis ungulis vermiculus adhæret, qui nisi in comedendo eximatur, nausea & ventriculi afficit dolore. Mullus piscis ter tantum in vita parit, reliquo sterilis tempore. Nam in ejus utero vermiculi nascuntur, qui semen devorant. Aliis minuti quidam innascuntur, qui partem expellunt.

A R T I C V L V S I I.

D E V E R M I B V S I N
homine.

Reperiuntur & in homine vermes. Nam & datur interdum sufficiens agens & illorum intra corpus materia, & multa exempla passim apud autores reperiuntur, quæ testantur jam à nobis positum. Anno 1549 multi in Hungaria circa Thayfæ fuere flumen, in quorum lu-

træ

træ & lacertæ inventæ corporibus. Visus *VViero* rusticus, qui vermem octo pedes longum exclusit, rictu oris capiteque anati simillimum. *l. 3. c. 15. de præstig. demonum.* Lovaniensis puella, teste *Cornelio Gemma*, multa prodigiola excrevit, inter cætera animal vivum, sesquipedem longum, pollice crassius anguillæ plane simile, nisi quod cauda pilosa fuerit. Puella apud Dodonæum, erucis simillimos eiecit, multipedes, & quidem adhuc vivos. *Hollerius l. 1. vermem* se in cerebro natum vidisse asserit. *Benivenius c. 100. Exemp. med.* denique amicum se habuisse scribit, qui cum dolore capitis acuto, delirio, caligine oculorum, & aliis pravis symptomatibus affligeretur, vermem tandem è dextera nare, palma longiorem eiecit, quo propulso omnis statim cum eo amotus languor. *Theophrastus de lumbricis ita scribit hist. plant. l. 9. c. ult.* Lumbricus gentium nonnullis natura inesse percipitur. Habent enim eum quasi ex parte, *Ægyptii, Arabes, Armenii, Syri, Cilices*; è diverso *Thracibus & Phrygibus* nullo pacto innasci narrant. Inter Græcos Thebanis scilicet versari in Gymnasiis solitis, & ad summā Bæotis innasci lumbricum novimus. Atheniensibus nullo pacto. Admirandus vero ille vermis erat, quem mulier Illyrica eiecerat. Erat enim (ut *Amatus Lusit. curat. medic. Cent. 6. c. 74. describit*) longitudinis quatuor cubitorum, latitudinis parvæ, & forte semiunguis, exigui, coloris albißimi, substantiæ intestinorum nescio quid spoliū colubrini præ se ferentis. Nam hujus caput verrucosum erat, & album, ex quo corpus latum procedebat, & quo magis ad caudam accedebat eo strictius evadebat. Erat autem vermis hic unum tantum corpus, divisiones plures habens. Hujus namque lati lubrici portiuncula semina cucurbitæ præ se ferebant, qui intra se nihil continebant, ob corporis sui latitudinis compressionem.

A R T I C V L V S I I I.

D E V E R M I B V S I N
plantis.

Plantis omnibus, ut herbis, fruticibus, arboribus sui sunt vermes. Exitiosus qui in radicibus. Arbor enim quantacunque fit, & floreat, exarescit, ut testatur *Aldrovandus l. 6. de Insectis c. 4.* Suntque fidi testes, qui in radicibus quercuum, Vermem adeo veneficum innasci credunt, ut calcatus solum plantas pedis excoriet. Reperiuntur parvi atque candidi in spongiola cynosbati, quæ quidem foris pilosa & mollis, in medio autem tam duræ ac solidæ substantiæ, ut vix acuto instrumento pertundi queat. In Albucogignuntur, qui in aliud animal volatile, floridumque transfigurantur, quod cum herba florescere incipit, eroso statim operculo avolat. Prodidit *Plinius l. 20. c. 6.* quosdam putare, quod Ocimum commanducatum, & in Sole positum, vermes adferat. Si nucum juglandium cortices viridis contuferis, & in aquam immiseris, deinde terra madefeceris, aut consperferis, nascetur vermium copia, utilis admodum piscatoribus. *Carol. Stephan. Agricult. l. 3. c. 34.* Quemque autem vermem, in sua natum arbore, in aliam translatum non vivere scribit *Theophrastus 5. de causis plant.* Narrat etiam *Ioachimus Fortius* se vidisse, qui ex avellana, quæ vermem continebat, affirmabant serpentem magnitudine & forma educatum. Nam nuce usque ad vermem divisa, eoque illæso, nucem in lacte condebant, & vas Soli exponebant, sed ita ut vermis à Sole haud tangeretur. Ob id, ea parte, qua Sol radiabat, vas conregebant, ita multis diebus alebant. Post lacte addito, rursus exponebant Soli. Lac autem ovillum esse oportet. Referunt etiam vermem, qui in rutæ foliis invenitur, iisdem educatum viginti diebus supervivere. De causis eorum plane & plene

plene Theophrastus, cujus verba appono. *Malis morbi autem* (ut in summa dixerim) *omnibus seminibus, ob alimenti cœlique temperiem eveniunt, videlicet cum plus minusve alimentum præbetur, aut aer immodice humidus siccusve est, vel etiam cum non tempestive humescit. Sic enim & vermes ciceri, cicercula, piscoque innascuntur, & eruca cicerculis cum priusquam fuerint resiccata, dies interim fervidi accesserint; ciceri verocum salsugine ablata dulcedinem ceperit: quippe natura ubique animal gignit, modo calor cum humiditate ratione debita coeat. Humiditas enim seu materia subjacet calori, ad excoctionem conficiendam, quod vel in tritico evenire videmus. Vermes enim ejus radice creantur, cum post sementem flatus Austrini crebro inceserint. Tunc enim radice humescente, & aere calido, radicem caliditas putrefaciens animalia procreat. Vermis inde enatus continuo radicem erodit. Singulis enim ex eisdem rebus generationem alimentumque natura præscripserat. Alterum genus vermis ingignitur, cum humor effundi nequit, conclusus siccitate aeris circumfusi; tunc enim calor, confecta putredine contrahit. Tunc pabulum idem ei quoque subministratur. Hoc idem & malis & omnino arboribus evenire videtur, quæ ex siti vermiculantur. Quod enim parum humoris sit, idque in arbore maneat, putredinem conficit, ex qua vermis, contra enim alimenti copia suppetit; tunc enim succus ad superiora transmittitur, & quia largior vincit, nec potest putrescere. Huic proximum, quod & vitibus evenit. In his enim austro potissimum vermes ipes vocitata gignuntur, utpote cum istæ humescant, & aer scetificet, tum ii quoque materiem sibi congenerem statim erodunt. Item carpæ in oleis pari ratione creantur, & quæ in reliquis solent consistere, & cum germinant & cum florēt, vel & post florem. Enimvero omnia ex simili causa proveniunt. Sed vitibus hoc potissimum evenit, quia natura præhumida sunt, & humor earum insipidus sit atque aquosus. Humor enim, qui talis est, facillime affici potest. Nonnunquam ipes omnino nequeunt generari, sed loco placidi spiritus, neque humido, neque succoso.*

A R T I C V L V S I V.

D E V E R M E I N D I C O

& Martii.

IN Gange haud parvo miraculo dicuntur Vermes binis brachiis 60 cubitorum cœrulei esse; hisque tantæ adscribuntur vires, ut Elephantes ad potum venientes, mordicus comprehensa manu eorum abstrahant. *Alianus* vero Vermem Indicum facit septem cubitorum in longitudine, crassitudine tali, ut decem annorum puer vix complecti possit. Ei in superiori oris sede unus dens est, & inferiori alter, ambo quadranguli, fere cubiti longitudinem habent, tam validi, ut quodcunque animal iis comprehenderit facile conterat. Interdum ima in sede fluminis versatur, cœno gaudens & latitans: Noctu vero ad terram procedit, & in quodcunque inciderit, corripit. Ejus pellis duorum digitorum crassitudine est: modus eum capiendi iste. Hamum robustum ad ferream catenam alligant, adjuncto etiam fune ex albo latoque lino. Lanis autem & funem & hamum involvunt, ne à verme præmordeatur. Tum agnum aut hœdum ad illecebram in hamum implicant: deinde in fluvium demittunt. Triginta viri singuli cum jaculo, loro inserto, & ense accincti, & è cornu sudibus instructi bene robustis, si percutere sit necesse, adfunt; hamo dein correptum trahunt & extractum interficiunt; triginta dies appensum ad Solem relinquunt, atque ex eo in fictilia vasa crassum oleum stillat: singuli vermes quinque olei sextarios reddunt, corpus reliquum inutile. Hujus ea est vis olei, ut sine ullo igne, ejus infusa hemina quemcunque lignorum acervum comburat. *Alian.* Eodem igne Persarum regem ajunt cepisse hostiū urbes, non extinguatur, nisi luto copioso & crasso. Mira vero videtur Martii mensis in Germania ratio, qui fœtum tantum

tantum in foetentibus & putidis aquis gignit, qui intestinis similis est, & Sola arena vescitur. Si nudis pedibus quis aquam illam ingrediatur, ubi genus hoc animalculi in summo aquæ detinetur, circulum in cruribus recipit, ad eum usque locum, quo aqua pervenerit. *Card. l. 7. de var. c. 37.*

C A P V T X X V.

D E V E S P I S.

Vespæ tum maxime generantur, cum equorum aut bouum coria lupinis eroduntur dentibus. Aliquando in capite cervi reperiuntur, in naribus nonnunquam. Hujusmodi autem vesparum fabrica mirifice constructa, ad *Pierium Valerianum* cum Belluni esset, ex cujusdam sylvæ solitudine allata est, quam hoc pacto descripsit. Septem sunt concamerationum orbes, alter super alterum, duorum digitorum intervallo impositi, pilarum, columellarumque interstitio distincti, ut unicuique commodum sit spacium, ad eundem & redeundum ad domos suas. Diameter orbium, ad quintum usque, duodecim circiter digitorum; à quinto reliqui fastigiatim coarctantur, ut ultimus ad quinos senosve digitos porrigatur. Major orbis primum quidem tabulatum, antiquo arboris ramo appensus erat, crusta superne ad omnes ventorum & pluviarum injurias contemnendas, solidata munitaque. Infra Hexagonales cellæ confertissimæ, ita reliqua tabulata eadem crusta cellisque eisdem fabrefacta, suisque columellis singula sustentata. E superioribus vero stationibus bestiolæ omnes advolaverant; medias concamerationes innumerabilis multitudo impleverat folliculo quodam tenuissimo: pro tegumento uniuscujusq; loculi superinducto, quorum aliquot cum sustulissem, adverti vespas capitibus ad imum redactis, domos eas omnes complevisse. Quæ vero in inferioribus erant tabulatis, tamquam Embrya videbantur vermiculorum instar imperfecta, ipsa quoque eo tegumento, tanquam hyberna cochleæ, sed admodum tenui pramunita, in benignio-

rem verni temporis horam asservabantur; quæ tamen omnes, siquidem gravis hyems fuit, ibidem extinctæ sunt; neque tamen computruit quicquam, & tot jam annos eadem forma statuque spectantur: Vivacissimæ sunt. Nam & alvi à pectore separati diu vivunt, & aculeo nonnunquam post inediam & horam pungunt tangentem. Vespam si quis cruribus arripiat, bombumque edere siverit, non eas, quæ aculeum habent, sed quæ carent, advolare, laturas auxilium, ab *Aristotele* docetur. Si ante Octobris apparuerint finem, hyemis præfagiunt longitudinē; si ante vespertinum vergiliarū exortum subterraneos specus glomeratim ingrediantur, idem significant. Examen vesparum natura calamitosum auspiciū facere probatum est, quod *Livio* placuisse videtur, cum Capuæ ingens in forum advolasset, & in Martis confedisset æde. Collectæ enim cum cura & igne crematæ sunt. Hinc decemviri libros adire iussi, & novendinale sacrum factum, & supplicatio indicta, atque urbs lustrata est. Si quis aqua destillationis, vel decoctionis, crabronum aut vesparum cutem alicujus attigerit, sic intumescet locus, ut hydropis aut veneni, magnæve alicujus ægritudinis suspensionem ingerat, sed absque dolore. Remedium est theriaca pota, vel loco illita, ex *Mizaldi Memor. Cent. 7. &c.*

A P P E N D I X

ad Classẽm VIII.

*In qua Andreæ Libavii Medici Clariss. Ob-
servatio Bombycum, historia singularis;
Anno 1599. Rotenburgi.*

CUm difficile sit singulorum auctorum sententias & experimenta ad amussim explicare, quæque illi diversis temporibus, aut locis observavere, ad unam historiam revocare, proque hujus fide damnare vel astruere, quod quisque verum usu & notatione rerumprehenderit: ubi forsan eveniet, ut nec Plinius, nec Pausanias, nec cæteri, qui videntur secus ac à nobis cognitum est, commentati esse, repudiandi existimentur: adjiciam specialem historiam bombycum domesticorum, quam anno salutis reparatæ 1599 Rotenburgi ad Tubarim ipse ex diligenti istorum cura & attentione ad naturam & opera consignavi, velutique in diarium conjeci. Siquid diversi in India, Græcia, Italia, & alibi aliis temporibus, ministerio, educatione, consuetudine, & cæteris, perspectum est: quamquam natura dicatur semper agere eodem modo, nec nisi accidentibus variare: id quoque conferent, qui notaverint, ut sic ex multorum experientia naturæ historia accipiat incrementum & absolvatur.

Circa vigesimum quintum Aprilis ova bombycum in charta simplici superiore anno procreata, & per hyemem in tepidario cubiculi servata exposebam Solis radiis per fenestrales orbes incidentibus. Quæ plumbea seu nigra erant, non quidem omnia uno die in eruculam abibant, sed tamen ante finem ejus mensis cuncta, sub auro-ram potissimum vermibus erumpentibus, prout

quisque perfectionem suam erat consecutus, relicta vacua testa, seu putamine coloris albi, in latere orbiculo eroso, qua in parte extremitates nonnihil nigrescebant, propter terminum rodendo acceptum. Punicea, & citrea, five pura, five nigro puncto discreta, nihil edebant, quod vel intacta fuerant masculo semine, vel principium in eis suffocatum. Hæ eruculæ intra ovum nascuntur suam speciem, & in circulum convolutæ jacent, unde exesa testa primum nigrum splendensque caput exerunt, postea tractim prorepunt osculo, & pedicellis nisu suo, & in pavimentum impactione, adminiculum præbentibus. Statim tunc notavi filamenta ab osculis dependere, eaque tenuissima ut vix conspicias, nisi obvertas luci. His sese librant, pendentque à foliis, aut etiam ficubi delapsæ ex altiore loco eum reperiunt, vel experiendi gratia suspenduntur, multiplici flexu involvunt, atque ita sursum contendunt, more vulgarium erucarum arborum folia & flores depascentium. Vermiculus niger est & pilosus cum albo circulo in confinio pectoris & cranii, & alio in ea regione, qua venter contingit pectusculum, eique cohæret, qui tamen ob pilositatem non est admodum conspicuus in prima ætate. In fine dorsi, ubi est alvi exitus, pinna quædam parva prominet: Et plane cætera forma eadem est cum bombycum specie, nisi quod hirsuties & nigredo per aliquot pellis mutationes in glabritiem splendentem, albedinemque transmigrant, & ex parvula bestiola fiat vermis medium digitum viri mediocris tribus articulis junctis longus, crassus fere auricularem, quanquam non omnium eadem sit magnitudo. Invenias aliquas eruculas cum caudæ plectro triplici, aut duplici, ita ut majus furrigatur ex circulo ultimo dorsi: minora ex subjecta statim lorica caudæ. Vnum vidi majus hinc inde binis stipatum minoribus, in quorum loco alias duntaxat sunt protuberantia puncta. Progressio erucarum est ut bombycum.

bycum. Nam caudę fulcra pavimento infigunt, & postea tractim per circulos sese promovent, sublatis primo partibus, inter caudam & pedes posteriores: postea his fixis interstitio inter pectus & pedes, donec ad pectus ipsum & pedes anteriores fit perventum, quibus hærentibus cauda vicissim tollitur & fulcitur gressus. Nam motus animalium fit aliquo quiescente & stabilitum præbente. Natis statim præbui tenera mori folia, in quæ transtuli eas cultello levi, vel etiam fivi per se irrepere in folia, cum quibus eas cistellæ ligneæ demandavi, invadunt autem folia ab extremitatibus & planitie superius inferius. Non enim impediunt rostri appendices. Ita pascebantur ab ultimo Aprilis, & circiter, usque ad octavum Maji, quo animadverti primam senectam positam, quæ erat oscillum nigerrimum splendens, cum exili nigra pelle. Solent autem aliquanto ante quasi cunctari, & dormire somnum renovatorium, si quidem somnus est appellandus. Abjecta senecta, statim apparent grandiores, leviores, & nigredine dilutiore. Nam corneum capitis tegumentum, quod subnascitur veteri, secundum proportionem majus est. Detracta pelle, etiam intumescit reliquum corpus, quasi prius incrementum prohibuerit angustia corii. Idem tegumentum seu cranium capitis cum recens est, albicat, postea cum firmatur, itidem evadit nigrum, donec plures procedant mutationes. Sicut autem ante positionem leberidis abstinentesca, ita & post aliquantulum quasi pigrescere videntur: nam tenerius est instrumentum quam ut carpere folia possit. Dum percurfant folia, non raro altera alteram transit, idque patitur ea placide nisi nimis offendatur. Tunc enim sublato pectusculo capita concutiunt hinc inde motitantes, idque etiam bombyces faciunt. Semel atque iterum tunc præbetur pabulum, & angusto in loco degit multitudo. Cum satis comederunt, ad dormiendum inducuntur. Tunc

videas eas instar statuarum, aut eorum qui catoche laborant, pectusculis sublati cum osculo in foliis quasi obriguisset. Sed si pabulum novum injeceris, statim excitantur & comedunt rursus. Olfactu videntur folia deprehendere nova. Nam etiam nondum tangentia erectione corporis affectant. Fieri tamen idem etiam alteratione quadam qualitatis tactilis putes. Excrementum alvi tunc exile est, & nigrum instar pulveris pyrii.

Decimo sexto Maji aliquæ secundo mutarunt pellem, aliquæ quieverunt, & sequentibus diebus exuerunt membranas. Rumpuntur eæ in capitis confinio, hærentesque foliis manent, eruculis per circulos ordine motos sese expedientibus. oscillum etiam non statim cadit, sed pendet aliquanto spacio ab ore novo.

Tunc color niger in gryseum mutatur, & erucæ grandescunt magis. Pectus tamen album conspicitur, plenumque succi adeo, ut pellucere credas. Quoniam autem non uno die omnes mutant corium, si placet, potes pares ab imparibus segregare. Sed ego una reliqui, tantumque recentibus suppeditavi novam escam, cæteris in veteramentis adhuc conniventibus, & metamorphosin expectantibus. Non enim tunc potes stabulum expurgare, sed differendum negotium est, donec evigilarint, & possint in folia pellici nova. Tertia mutatio incepit 22 Maji, quo dormierunt multæ, aliquæ etiam pellem devolverunt. Ea non amplius tam nigra erat, sed albedinem præ se ferebat cum oscillo, ipsique vermes exibant candidiores, relicta senecta, corrugata magis quidem ea, quæ non adhærebat foliis per filamenta, minus autem ea quæ affixa erat. Nam hæc in longum porrigebatur trianguli specie, ratione altitudinis. Etenim deorsum accutum surgit è medio, quod quidem ego fieri puto per caudæ apicem ea traductum, & elevan-tem corium. Extremitas posterior hujus leberidis est instar caudæ piscium bifidæ. Pascebantur eru-

erucæ liberatæ rursus, usque ad 25, quo somnum renovantem animadverti, & aliquas etiam eodem die novas: sed 26 dormiebant plures, aliquæ etiam 27, paucæ 28 & 29, ita ut jam majus esset discrimen. Quæ tamen dormiebant 27, eæ sequente mutabantur, & ad pabulum post cunctationem aliquam redibant.

Hac quarta mutatione ex crucis facti sunt bombyces glabri & albi, cum maculis tamen plumbeis, & oscillo albi cornu instar. Hic est mensis primus vitæ, & prima ætas. Sed cum in tertia & quarta renovatione cuticulæ omnia sint notatu facilia, pateantque liquidius, uti observavi, accuratius paulo describā. Erucæ tertiæ & quartæ mutationi vicinæ, pellem habent subsquallidam aspectu, & rigidiorē quam vermis incrementum ferat. Itaque subtus nascente cuticula molli abscedit paulatim, & quia cohærent nerveis quibusdam vinculis in utroque latere, qua sunt punctorum vestigia, hæcque non facile distrahuntur, major nisus est in exeundo, & quies fere bi-duana. Cum itaque foras contendūt, vetus oscillum corneū separatur à subnato novo; vermis ipse, siquidem affixa folio leberis est, pedes & crura convellit, modo contrahens modo remittens, donec ex ocreis vetustis eos extraxerit. Interim & cutis laterum corrugatur, corpore per squamas diviso in se contracto iterumque extenso. Sic toto corpore laxantur exuviae. Mox in antèrè sese promovet vermis, & lateralìa vincula paulatim ducit, promotis ordine squamis iterumque reconditis, ut fere initio dubites *ἂν ὅτι* an *ὅτι* exiturus sit vermis. Sed tamen isto modo vincula abrumpuntur. Primum juxta pectoris confinia observatur promotio. Ibi enim puncta secedunt, & duo in verme, duo in leberide apparent. Dum porro squamæ trahuntur, quasi linea violacea existit in latere utroque fenestratæ, tum ob puncta, tum vincula intus applicata lateribus. Interim cauda rugatur, pedes

exinaniuntur, prorepitque octava horæ parte
vermis novus, vetus oscillum ori præfixum ha-
bens, ut mulus capistrum. Videas in extrema-
te caudæ etiam chordam albam trahi, qua pellis
dorso cohæsit. Facilius enituntur effixi, soluti
vero miris modis sese convolvunt in dorsum, la-
tera, ventrem, donec tandem expediantur. Et ho-
rum leberis in globum fere coacta est, illorum
vero extenta. Si duo extrema unguibus prehen-
das, & diducas, justam longitudinem recuperes,
cum vestigiis pedum omnium, & squamarum.
Nihil enim deest præter oscillum. Longe autem
candidior quartæ mutationis cutis est quam ter-
tiæ, ut & cranium. Vermes ipsi, jam bombyces sūt,
modo recte & sedulo sint curati & enutriti, pin-
gues candidiq; quanquā alii aliis minus, adeo ut
videantur nonnulli subflavi esse, alii ad plumbeū
non nihil accedere, Pedes & ora initio sunt mol-
lia. Itaque & tactu foliorum & comestu aliquan-
tulum abstinēt, hærent eis pertinaciter, & cau-
dæ quidem adminicula possunt retrahi & expli-
cari, pedes autem posteriores obtusiores crassio-
resque tribus quasi articulis constantes in medio
nigrum punctum habent, quem ego puto esse
prehensionis instrumentum, quod queat pro ar-
bitrio, ut unguis felium, promi & recondi. Ante-
riores non tantum gradiendo inserviunt, sed &
prenfando folia, trajiciendo corpus, distribu-
endo fila & aliis usibus. Partes secundum longitu-
dinem à capite ad caudam in dorso sunt caput,
gibbus seu tuber pectoris rugosum, octo semi-
circulares squamæ & tripartita cauda. Tuber
pectoris in capitis confinio aliquibus albet, ali-
quibus distinctum est maculis duabus lividis,
quas dividit linea flava, quæque diversis diverfi-
mode sese habent. Nam color aliis remissus,
dilutusque & fere evanidus est, aliis intensior.
Qua vero sese attollit ille gibbus, quatuor nodi
conspiciuntur, quibus assistens cutis, rugosa ef-
ficitur. Sequuntur semicirculi; Hi junguntur
mem.

membrana tenuissima, tanquam linea viridante excoeruleo. Ipsæ vero squamæ albent, quamquam in nonnullis aliquid plumbei subluceat: & cum jam maturi sunt bombyces serificio, spicei evadunt. Singulæ etiam in utroque latere inscniuntur puncto, quem ambit circulus parvus. Dixi ibi vincula esse, id quod etiam apparet in chrysalide. Deinde squama octava, aut duobus punctis lividis distincta est, aut semicirculis lunatis, quasi duas lunulas se mutuo respicientes cornibus inscripisse. Veruntamen non sunt pares in omnibus. Nam alicubi magis sunt conspiciui, alicubi evanidi, subtiliores, tenuiores, magis plumbei, magis albentes &c. Hinc bini circuli leves, post quos qui sequitur, duos nodos habet, usque ad eum qui podici imminet, & apicem seu cuspidem surrigit. In maioribus observantur protuberantiæ in squamis singulis, sed tamen hæ sunt eminentiores in tertiis. Cranium ipsum corneum quidem est, sed divisum quasi in tres partes, dextram scil. & sinistram, quas partes oculorum notas esse, & deinde oris compagem, quæ iterum in appendices, & maxillas suas, in quibus ferratæ dentium figuræ, distinguuntur. Per totam dorsi longitudinem gula protenditur usque ad fulcra caudæ, super quibus inter ultimam squamam est exitus alvi. Conspiciuntur etiam in dorso usque ad plectrum caudæ, quidam nervi continua diastole & systole mobiles, quo pacto moveri cor & arteriæ solent. Et hi nervi ex albedine flavent, cumque distrahuntur, viridem gulam, seu intestinum detegunt. Cohærent plectro, tanquam ibi esset respirationis quidam exitus, quanquam non respirent. Sed vitæ sedem ibi esse non est dubium, licet deprehenderim in nymphis partem quandam rubeam, ut infra docebo, palpitantem per se solam instar cordis. Cum resecatur istud plectrum, exit humor liquidus subflavus, & vermes ipsi non quidem moriuntur, sed tamen moventur vehementius,

tius, seseque convolvunt, & reflectunt, ut iudices dolorem exoriri acerbum, nerveo principio læso. Stercora cibum referunt, suntque ficca sexangula, oblonga, quasi stellata, unde intestini vel alvi dispositionem quis colligere possit. Virent quidem ex esca, sed tamen quia stipantur dense, & exucca sunt, nigra apparent, sicut plus viridescunt humidiora. Fœminas à maribus distinguere hic jam queas si attentus sis. Evenit enim & in his, quod de aliis fœminis scripsit Philosophus, ut scilicet sint majores, & pinguiore, humidiores, molliore, candidioresque majoribus qui sunt austeriores, maculis lividiores, tenuioresque. Si digitis attrectes, omnes frigere animadvertas. Sæpe sese erigere solent in pedes posteriores, & tãquam statuæ sic manere. Cum vesci volunt, foliorum margines, & venas protuberantes invadunt, contra ac erucæ. Puto obstare appendices oris, præstat tamen aliquid adjumenti pedum anteriorum intendo cibum officium. Exedunt autem folia circulariter seu in orbem, ut lacuna maneat rotundi ambitus. Pasti secedunt, & conjuncti multi quasi cumulo quiescunt, delectati puto mutua calefactione & tepore, ut dormientes à mutaturis pellem discernas, observanda erit nervorum in dorso systole & diastole. Nam in dormientibus par est vigilantibus motio, at in exuvias posituris tardior obscuriorque, ut intelligas tunc potius ægrotare. Deinde dormientes os habent simplex, sed senectam abjecturæ præferunt ossillum. Verum hoc non in bombycibus sed erucis adhuc locum habet, quidam jam quater renovati circa caput polluantur fuscædine, & tamen pergunt vescendo. Quidam non proficiunt admodum incremento, sed parvi manent.

Dictum superius est à Maji 25 quartam mutationem in pelle usque ad 29 ejusdem in diversis factam esse. Ab hoc itaque tempore usque ad septimum Junii, & deinceps per octavum, nonum,

num, decimum, undecimum, studiose affectarunt
pastum, itaque pingues, & grandes evaserunt,
fuitque ter die & ultimis diebus quater, vel sæ-
pius præbendus cibus. Nam cum serificio & ma-
turity sunt vicini, vorant contentius, invadentes
folia cupidissime atque & nervos obsumentes.
Notabis autem circiter tredecim dierum spa-
cium intercessisse inter renovationem quartam,
& à cibo abstinentioniam seu sericii meditationem.
Respondent enim sibi tempora à 25 Maji ad 7
Junii, à 26 ad 8, à 27 ad 9, à 28 ad 10, à 29 ad 11,
quo ultimam inclusi, excepto uno parvo mascu-
lo, qui diutius perseveravit in pascendo. Iam
circa ultimos dies plerique incipiunt spicuum
colorem adipisci, qui à posteriore parte incipit
evidentius apparere, hincque ad gibbum pectoris
ampliari & progredi, quamquam aliqui magis &
fere toti flavent, aliqui albi misto cæruleo manent.
Cum fata instant secedunt ad latera capsulæ, nec
adoriuntur folia ore, quamquam perreptent. Non-
nulli ad angulos fila figunt, quasi jam exorsuri
vestibulum: alii repunt per extremitates, &
hinc inde speculantur, inquiruntque aptum la-
titandi locum. Inclusi plerisque cucullis charta-
ceis, quos alicubi commode disposui & affixi, in
quibus rodendo, vellicandoque parietes, ali-
quantum strepunt, sed postea alvi ficco & humi-
do excremento (nam tunc duplex emittunt)
projecto, ex posterioribus parietibus chartæ affi-
gunt ea tenacitate, ut glutine firmatam putes.
Postea triduo continuo occupati folliculum per-
texunt, quo absoluto, quintam ponunt pellem
cum capite & cauda, transformanturque in nym-
pham. Aliquos non inclusi chartis, sed in capsu-
la lignea dispositis ramusculis sibi sibi locum ni-
di eligere, ubi observes potissimum sequi angu-
los, & latebras, & plerumque multi eodem in
loco bombycia faciunt, si fieri id possit, alii sta-
tuentes ea in rectum, alii in obliquum, alii in la-
tum. Si locus est angustior, comprimitur à la-
tere

tere folli culus, nec plane ovalem tumorem retinet ; est alijs alio longior, amplior, denfior, pro magnitudine & firmitate bombycis. Discrepant etiam colore. Sunt enim aurei, argentei, citriniq; & hi duplices. Quidā enim virorem referunt, quidam plus ad citrinum declinant, quanquam hi omnes ab alijs soleant virides appellari. Omnium prodromus, quantum ego observavi, albet, præter paucos, qui stuppam subcitrinam præmittunt. Aurei aliqui etiam internam tunicam habet albam, nec est stabilis color citrinus. Nam cum explicantur ex aqua folliculi, candidum fit filum, in lixivio flavescit &c. Sed operæ precium est contemplari serici materiam & quid sit id, quod tanta longitudine continuum præbet filum.

Cum itaque grandem vermem vagabundum conspicerem, funiculum collo injeci, & ad sectionem protraxi. Vixit pertinaciter etiam coarctata gula, exquisite sensit. Nam ad singulas incisiones dorsi, etiam vix applicato cultello, violenter se convolvit, quasi ore & anterioribus pedibus sibi opem laturus. Divisa cute conspexi longum intestinum quale est lupi piscis, anteriore parte tumidum & capax, posteriore arctius. Ei intestino nervi seu arteriæ pulsatiles cum continua systole & diastole incumbabant, & definebant in plectro caudæ. Hoc reciso, non tantum humor flavus perspicuus erumpebat, sed & capita nervorum; in motu inde sese exerebant, & agitatio fiebat languidior. Habet autem intestinum duplicem tunicam, unam externam crassam, alteram internam tenuissimam. Crassa sentit accurate, estque juxta gulam visciditate multa obductum, quæ postea fit materia alarum, & pilositatis in necydalo, sicut humiditas excrementitia externa in aureliæ putamen cogitur. Crassa tunica pertusa, exit intestinum, adhuc involutum tenui & multum cibi hesterni è folijs viridibus continet. Videre vero etiam est ex pelle secta, & crassa tunica intestini effundi liquorem far copiosum

piofum & transparentem, quem ego puto pro sanguine effe, & mutari coctione in ferici materiam, membraque beftiolæ. Capite præfecto extumefcit initium gulæ, & plane exhibet obtufum nymphæ caput. Exempto intestino cum contentis fecibus in abdomine confpiciuntur specie lumbricorum concretiones quædam lentæ & glutinofæ, aliæ flavæ, aliæ albæ, & duæ quidẽ magnæ, cæteræ parvæ, tam fimiles lumbricis ut nihil defit, nifi pellis & vita. Vtrinque definunt in acumen acutum. Situm autem in ventre talem habent, ut uterque apex verfus fit ad caudam, corpus vero reductum & geminatum. Dicas penfum effe complicatum. Si exordium filationis eft ab apicibus, necesse eft, ut ad os à cauda revo-centur. Exiftimo parvas & albentes portiones imbecillius fericum ftuppamque præbere, magnas vero firmitus. Exemi hos lumbricos, vidi-que in charta ftatim exiccari, & fragilem durtiem induere, perinde ut bubulum gluten folet, ut tendines animalium, & intestina. Homogeneum totum eft, & pellucidum corpus hujus materiæ, quam nullus hominum queat in tam tenuia subtiliaque fila diducere, fed bombycibus hic labor eft, ut araneis fua tela, relinquendus & folis dicandus. Corium exterius foris quidem albedinem plumbeo colore miftam habebat, fed intus subducitur cuticula partim livida, partim aurea fplendente, ut in halece. Circa ventrem, ubi difponebatur materia ferici, fat craffa fubftantia erat nerveis confans ductibus, & textura continente pinguedinem albam nerveis tunicis implicatam, talis poftea etiam confpicitur in nymphis & necydalis, eftque in his vulva & genitale membrum. Sub illa fubftantia plumbeæ funt propagines in pedes dimiffæ, tanquam tendines, aut chordæ. Pellis hæc manente matrice, & genitali membro, intra bombycium exuitur cum omnibus prominentibus membris: ita ut nympba & papilio inde natus nihil affu-
mant

mant ex bombyce præter alvum cum intestino, & in his existentibus nervosis partibus. Humor autem in intestino & genitalibus subsistit sat multus. Vnde postea & seminis materia, & excrementitia proluvies alvi. Verumtamē qui in intestino est humor, crudus adhuc est, & partim vi- ret partim flavet, crassus quadātenus, quadamte- nus aquosus. Si quis pinguedinem à nerveis tuni- cis genitalium separet, & chartæ illinat, cū refic- cata est, sebaceam friabilemque inveniet. Putes conferendam esse cum lactibus piscium. Patet er- go in bombyce foris quidem hæc membra esse, pedes triplices, squamosam ventris coarticulatio- nem, pectus, caput, os, anum, pellem, caudam, plectrum: intus autem intestinum, vitales arte- rias, vel si mavis, nervos, carnem albam pecto- ris, genitalia, inter qua & intestinum continetur, serici materia, & prætera panniculos membra- nasque nerveas, quibus continentur membra. Cor habeant, nec ne, alius investiget. Necesse tamen est aliquod tale principium esse, idque non in capite, nec alibi præterquam in confinio pectoris, unde vis vitalis per totum distribuitur, & maxime tamen elucet motu nervorum, vel ar- teriarum (uti libet appellare) in dorso ventris, non pectoris, usque ad plectrum caudæ. De nymphis & necydalis posterius dicam. Nunc de praxi serici ducendi, quæ observaverim addam.

Cum abstinent pabulo, & ut dictum est, locum folliculi construendi explorant, circa alvi exitum plerumq; maculam virentem aut lividam habēt, cætero corpore albo, cum virore, vel livore vel spiceo. Vidi tunc etiam crebro consistere inter va- gandum, & ore veluti hiscere, sicut ruminantes vaccæ, cum ex ingluviæ revocant cibos ad ma- sticandum. Consentaneum est bombyces tunc conari materiam serici ad os convertere, & pro- trahere. Si includas cucullo chartaceo, rosionis sonus subinde per integrum diem auditur, & tunc in conum cuculi demittitur excrementum pri- mo sic-

mo ficcum, pilulæ nigræ viridis aut luteæ forma. Penultima pilula plærumque viret, ultima lutea est, & saniosa. Numerus pilularum pro excrementi copia est. Nam deprehendi in una charta modo duas pilulas, modo plures, usque ad 12 diversicolores, utpote nigras, virides, flavas, easque non stellatas, sed rotundas. Cum ultima pilula lutea exit aquositas item diversicolor & consistentia dispari. Alicubi enim crassior est, alicubi dilutior, habens aliquid punicei & flavedinis, virorisque. Saniem tamen quandam dicas subcruentam vel fuscam, qualis apparet in charta pura, ubi tamen interdum notes etiam viriditatem pollutam flavedine, interdum quid cretaceum. In vitro lixivii faciem exhibet. Ne vero dubites, ore an alvo reddatur, scito, ore tantum expediri sericū, alvo excrementa, quanquam etiam ex ore emittant humorem tum morbidum, tū strāgulati aut compressi. Deprehendi autem bombycem liberum è posterioribus utrumq; excrementum reddentem. Ab aliquibus multus liquor excernitur, à nonnullis paucus. Qui multum vacuantur, videntur debiliores esse, & minus serici collegisse. Nam plerique parva bombycia texunt, non tamen omnes. Quali sericum sit futurum colore, ambiguum est. Nam contemplatione capitis, tergi, ventris, pedum, facta, plærumque sum deceptus divinando. Nam non ejusdem coloris sericū ab omnibus ducitur, sæpeque stappa & postrema tunica albet, medium sericum aureum est. Putabam spiceos bombyces flavum, albos album reddituros, sed falso. Nam album ab utrisque promebatur. Semel atque iterum scopum attigi, & vaticinatus sum, citrinam fæminam talem edituram filum: quale tamen etiam tractum est ab illo bombyce, cujus venter albo plumbeus erat, macula frontis flava. Vidi & fœmellam totam albam, album sericum fingere. In parvis angustisque chartis, juxta proportionem tamen vermis, minores fiunt folliculi, sed

fed spiffiores & minus ftuppæ. Notavi tamen in amplioribus etiam parvos folliculos. Qui non inclusi libere fibi locum eligunt, in ftuppa temeraria multum abfumunt filorum. Vnde jactura eft in ferico. Nam bombycia plerunque funt minora, & minus denfe ftipata. Si velis attendere, rationem texturæ accurate cognoscere in his potes. Etenim poftquam aliquamdiu vagati funt, & modo hic, modo ibi exordium operis facere tentaverunt (id quod fedulo corporis nifu præftant, dum hærentes pedibus pofterioribus, caput & totum pectus fufum, deorfum, ante, retro, & ad latera, varie movent, ficubi fe offerat commodus bombycii affigendi locus, nec visu, fed tactu hoc peragunt. Sunt enim hebetes oculis) tandem ftamina producunt, & firmamenta domus, eaque fimplicia aut multiplicia, prout ftabilimentum requiritur firmum. Si juxta pavementum id fit, pofteriore parte inhærent huic, fin in alto, pendent eadem, feu a ramis feu aliunde. Nam pectus & caput libere vertunt, fiquè opus eft, etiam pofteriorum fitum mutant. Ita conficitur vestibulum feu prodomus. Iam autem ficca excrementa ab alvo funt reddita, Vestibulo absoluto, ita ut jam vermis fecurus fit, tutusque ab infidiis externis: ftercus ultimum excernit cum liquore, de quo ante. Et hoc sæpe polluitur ftuppa, per quam tamen defluit ad fundum. Exonerata alvo, parumper quiefcit textor, & nudat podicem, quafi laboraret tenafmo. Tunc revocat veri ferici materiam, eamque continuat ufque ad extremum halitum, & bombycii abfolutionem. Paulatim tunc ftipat fila ex amplo in anguftum, ita ut fiat forma ovalis, in cujus capacitate fe fe poffit vertere. Os, pectus, & anteriores pedes in continuo funt motu. Pofteriora hærent, transferuntur tamen ad aliam plagam, cum ad bafin vel apicem formandum fe accommodant. Qui in imo juxta pavementum folliculos texunt; videntur infidere pavimento nudo,

nudo , sed paulatim sibi subtexunt fila , & universum folliculum pariter ubivis stipant , præterquam in acumine, ad quod in angustis non possunt pertingere. Itaque hujus fabrica magis ab initio fingitur , sed basis magis in fine , quamquam nec hæc negligatur in exordio. Itaque cum fila explicantur retexendo , apex nudatur primum, & relinquitur interna tunica forma digitalis tegumentis. Texunt ita ad diem tertium: Et adhuc potes laborantes videre secundo, si folliculum Soli vel luci obvertas. In cucullis chartaceis basis sursum versa est , apex deorsum : Et rarior illa apparet binis diebus. Tertio demum densatur : & tunc vermis exiit senectam, fitque nymphea, id quod facile potest deprehendi; Nam cum adhuc texunt , adhærent , nec percipitur lapsus brutus. Cum vero nymphea evasit, quasi lapillus inclusus esset, moto folliculo, nymphea cadit : Et hic brutus casus durat, usque dum in necydatum mutata fuerit. Tunc enim expletur capacitas iterum, & necydaletus hæret folliculo exitum quærens . Vnus autem vermis sub mea cura unum folliculum texuit , cujus prodomus in inclusis chartæ , solida tunica est , in liberis variis modis ultrocitroque dispositis & diductis constat filis. Alii vero animadverterunt in uno folliculo etiam duos, quin & tres inclusos fuisse. Verum tamen cum angustior futurus esset locus, selectus ille folliculus communis tribus est , & in eo inventi bombyces coarctati , adeo ut speciem trium digitorum conjunctorum retulerint. Liberati postea singuli aliquid pensi , parum tamen denuo edidere. Notandum est , animadversum esse , quosdam bombyces in charta nullum sericum fecisse, sed statim in nymphas abiisse: quod illis evenire crediderim , qui lactuca pascuntur, licet non omnibus , aut quibus pabulum minus justo datum est, aut qui morbo correpti non potuerunt colligere serici materiam , quam sicut adeps ex sanguine abundante sepositus , fieri existimo.

stimo. Eveniunt & alia monstra, de quibus suo loco. Omnium folliculorum oblonga quidem & ovalis est forma. Vidi tamen unum album fere exactæ rotunditatis, ita ut utrinque basin haberet sphericum absq; acumine. Erat parvus cum suo prodomo, sed tamen spissitudinis justæ. Verum bombyx in eo non abiit in nympham, nec necydatum absolutum, ut mox exponam. Illud videtur dubium esse, num sericum ex alvi exitu promant, an ex ore, quanquam semper ore & anterioribus pedibus distribuunt. Non leve argumentum est, quod juxta caudæ fulcra in imo ventre conspiciatur quoddam rimæ vestigium, & extremitas utraque materiæ sericiæ in ventre respiciat illum locum. Astipulatur & egestio excrementorum in ipso operis initio. Sicut enim cum infantem exclusura est puerpera, quicquid sordium est in vesica & recto intestino, id compressum expellitur, ita in bombyce à serico foras contendente fieri quis existimare possit. Ita instante labore venter tumentior apparet: à ventre incipit maturitas flavitie designata. Ea exit primum, ubi prius maturuit. Erucæ & bombyces insuper lanugine quadam filosa, circa pedes junguntur pavimento. Nonnulli inter texendum conspiciuntur à dorso inniti, ut è ventre sericum extrahatur, & digeratur ore, pedibusque facilius. Hæc poterant afferri pro prima sententia. Sed hanc falsitatis redarguunt alia firmiora. Nam ipse oculorum obtutus contestatur, quiescente ventre filamenta ore deduci, eaque viscositate sua adhærentia retracto collo paulatim protrahi. Itaq; non tantum in dorsum reclinati bombyces sic filum trahunt, sed & prostrati in ventrem, ubi tamen vermis totus libere sese vertit. Deinde nec ano, nec rima sub cauda exire potest. Nam ex serici loco ad intestinum nulla est via; Et rima caudæ, quæ designat genitalia futuri necydali, obducta est pelle. Insuper, antequam sericum exeat, crebro ganniunt bombyces, quasi vomituriendo

turiendo pellicerent ad fauces materiam. Nec intumescunt circa caudam, sed in medio ventris. In capsula etiam chartacea, cum nullum in pedibus appareret filum, solo ore vidi promoveri & affigi, quin 2 Iunii, cum attente spectarem sibi machinantem bombycium, principium fili prehensum ex vermis ore, madens extraxi in justam prolixitatem, pedibus & ventre plane à serico nudis. Ita eruculæ ab ore suspenduntur, inde emissio filamento. Nec aliter aranei & campæ arborum sua faciunt vellera. Et hæc quidem de hac quæstione.

Cum folliculus est absolutus, mutato bombyce in nympham, rapiuntur vellera, selectis prius ad instaurationem generis, maribus & fœmellis ad arbitrium. Sexus discrimen aliqui ex colore bombyciorum dignoscere jubent, aliqui ex magnitudine: Et sane aliquid est in hac re argumenti. Nam quia fœminæ plerunque majores, etiam majus struunt domicilium. Veruntamen aliquando fallimur, quia fieri potest, ut mas firmus majorem architectetur folliculum, quam fœmina debilis. Et vidi pares quantitate, vidi etiam fœminarum alibi enutritarum bombycia longe minora meis masculis. Itaque concurrere signa in ipsis bombycibus notata oportet, de quibus supra. Cæteri folliculi in aquam ferventem injiciuntur, ut nymphæ intereant, vel suffocantur calore clybani, post exemptum panem, adhibita cautela ne comburantur. Tunc stuppa detracta, famulæ, vel socii laboris præsto sunt, qui exordia filorum expediant, quibus inventis injiciuntur plures in pelvim aquæ frigidæ, aut tepidæ, assidensque ministra instrumento tractorio tractorio continuo devolvit fila, 30 vel 40, aut etiam plura simul juncta. Si quæ rûpitur stamen, socii est, requirere principium, & reddere explicanti. Id continuatur, donec usque ad interiorem tunicam perventum fuerit, quæ cum difficillime retextatur, exiccata discerpitur in

in stuppam & carminatur. Dum ita replicantur fila, pulverem multum in aerem emittunt, & cernere etiam in fundo vasis est quasdam sordes è staminibus prolapsas. Sedulo attentabam num una opera possem absque ruptura totum expedire folliculum abstracta stuppa, quæ ob variam implicationem, infirmitatem, & diversa principia non potest continuo ductu retexi. Assecutus sum votum tantum in medio serico; nam prodomo quod proximum est, etiam rumpi facile solet. Sed medium tenacius est. Ultima tunica pondere addito, (nam tunc nymphea prohibetur) explicata à me est cautissime usque ad pelliculam parvam, quæ vix unguem pollicis adæquabat. Qui folliculi basi ad diametrum respondent apici, feliciter evolvuntur: Difficilius incurvati & gibbosi, & quorum apex stricturam habet. Nam hic filum hæret & implicatur, ut vix citra rupturæ metum cedat. Apex primum nudatur & devolvitur totus usque ad medium folliculi.

Vnius bombycii filum Continuum lineæ præscriptæ longitudinem septies millies, in alio octies implevit, & amplius. Non tamen par est omnium densitas, & magnitudo, id quod etiam ex distractione in cuticulas videre est. Quædam enim vellera diduxi 12, quædam in 8 plus minus exiles tunicas. Sylvestris bombyx prodomum habet simplicem tunicam, & paulo crassiorem folliculum. Itaque etiam tenuiores facile cedunt prementibus digitis; densiores resistunt.

Cum fatiscit apex fere usque ad medium, unde fit amplum est foramen elapsuræ nympheæ, procidit cum senecta ultima, in qua caput & pedes omnes. Plerumque hujus senectæ caput apici folliculi obversum est, ut intelligamus eam exutam esse, dum vermis consummato folliculo per angustias sese stringit vertitque sursum. Nympheæ vertex respicit basin: cauda apicem: cumque bombyx plus quam duplo longior fuerit,

rit,

rit, nymp̄ha ad parvam staturam contrahitur, ut vix impleat longitudinem internodii secundi in digito medio viri. Vivitilla, vitæque indicia evidētia exhibet motu reflexuq; apicis seu caudæ cum tangitur. Si formam externam respicias, squamosum vermem dicas, ut qui caput velamenta occultaverit. Squamæ sunt fuscæ, tanquam fumo inquinatæ, octo numero usque ad confinia verticis. In singularum lateribus bina sunt puncta umbilicalia, ex quibus tendines, seu vincula ad necydatum pertingunt. In vertice est macula alba quasi ibi os necydalis traluceret cum punctis tribus parvis nigris. Inde à parte anteriore typi pedum & cornuum sunt, à posteriore versus latera, vestigia alarum. Si interiora quoque contemplari libet, quarto die ab occultatione antequam transeat in necydatum aperire potes. Videbis nihil aliud, quam capacitatem unam communem, inque hac tres distinctos humores, unum aquosæ dilutæque consistentæ, coloris flavi. Hic per totum sp̄acium æqualiter diffunditur. Alius rubet, sanguinolentum dicas: Hæret hic in parte superiore, qua futurum caput & pectus est. Cordis rudimentum esse iudices, quia postea in necydalo vidi talem quandam massam per se mobilem more cordis, si modo cor huic bestię est attribuendum. Tertius humor est alboluteus, refertque ovum gallinaceum in aquam ferventem injectum discussumque, vel lac caseatum si quid lutei addas. Vbi foris alarum pedumque cernuntur vestigia, latitat phlegmatica visciditas apta constituendis membranis. Nulla videas membra distincta, vitam beneficio nerveæ tunicæ proxime externo cortici subiectæ inesse puto. Nam & bombyx ea parte exquisitum exhibebat sensum, motumque arterialem & cordis; plane utriculū humoribus confertum appelles, qui tamen collatus ad chrysalidem, postquam erepsit necydalus, longe est crassior, ut corticem dicas tunicis intus & visciditate tenace

nace vestitum. Inde postea est lanugo necydali, alæ, pedes, cutis, & cætera externa. Ita in gulam ventremque abiit bombyx, cuius unius cura antea fuerat detentus. Nihil tamen hic viroris apparet, qui multus erat in bombycis jam texturi intestino. Pars itaque excreta est ante folliculi exordium, pars mutata in alium succum. In apice caudæ etiam erat quiddam visceris instar crudæ albuminis. Rudimentum partium genitalium iudicabam. Nam eo rejecta est matrix, & vasa spermatica, quorum principium conspicitur etiam in bombycis ventre. Humores in charta pura excepti & arefacti nigredine infecti erant, quasi atramentum futorium miscuisses. Sebacea tamen substantia albescebat adhuc, & alicubi enitebat macula subrubens, & crocescens, cum albo puncto cretaceæ consistentiæ. Itaque colligere erat nigrorem illum duntaxat aquosi flavi-que humoris fuisse, qui etiam solus in charta, ubi densior concreverat, splendebat, ut nitens atramentum. Cæteras nymphas partim spoliatas omnium serico nudasque, partim simplicitunica adhuc inclusas, partim in toro bombycio salvas, nulla alia tractavi cura, nisi quod in capsula positas in fenestræ limine dimitterem. Distinxeram tamen loculamentis diversis, quas fæminas, & quos mares putaveram, nec me fefellit iudiciū, excepto uno tantum. Ita à prima inclusione usque ad exclusionem processerunt dies 26 aut 27 in musæo meo exposito soli pomeridiano, tempore æstuoso Iunii, quale erat anno 99. Nam undecimo Iunii sepulta fœmina, exiit necydalus octavo Iulii. Qui mas nono Iunii texere inceperat, quinto Iulii evasit papilio. Eodem duæ fœminæ exhibant ex folliculis albis majusculis; & unus mas ex citrino minore. Sexto Iulii sub auroram (nam omnes mane prodeunt) mas fuscus hirtusque ex mediocri alboque bombycio enisus est; fœmina vero alba teneraque ventricosa, cum magnis alis ex folliculo citrino subviridi.

Ita

Ita & ante, secundo Iulii ex aureo folliculo mas prorepebat, & foemina ex albo. Hi 10 Iunii inchoaverant bombycium. Cum ex integris folliculis erupturi sunt necydali, non amplius movendo sentitur brutum pondus; & tunc frangitur circa dorsum thoracis aurelia; postea multus humor limpidus, albusque, ore effunditur; & permadescit locus qua sunt foramen facturi. Per hunc foras annisu quodam & labore contendunt. Vidi octavo Iulii foeminam exeuntem. Ea tantum liquoris praemittebat, ut in capsulam decideret notabilis gutta. Tunc capite emicabat intus nixa pedibus. Post caput paulatim hos exerebat, statimque comprehenso pavimento sese fulciens, circulos alvi conando sensim protrahebat; ut primo extracto, cum vellet secundum proripere, sese contraheret tota parte anteriore, quasi sic prehensum circulum sequentem una evocaret. Verumtamen consentaneum est ista contractione dilatatum esse magis foramen, ut postea alvus minore cum labore prodiret. Huc facit etiam varia ad latera conversio. Interim crassiores necydali, & plus humoris in ventre habentes, exprimunt aliquid inter eluctandum, & folliculum pertusum, tum intus, tum circa foramen foedant alvi spurcicie marmorosa. Qui minus laborant, & tenuiores sunt, purum relinquunt. Videas tunc caniciem totam non nihil madentem à liquore ex ore effuso ad pertusionem facilem. Solent etiam alicubi quiescere, & saepius ventrem inflare, diducere, atque iterum contrahere, quasi luxata membram reponerent, & ad legitimum situm revocarent. Adeo autem diducunt laxantque circulos, ut juncturae emineant impletæ citreo liquore, quasi inflatae essent. Nymphas nudatas, cum intus absolutus papilio est, triduo, vel biduo ante, sese videas crebro movere, quasi rupturas vincula, quibus alligatur aureliae necydalus. Earum unam tunc cultello, unguibusque aperui ipse ut viderem congruen-

iam externorum lineamentorum cum suppositis membris. Id fiebat quarto Iulii, cum jam circiter dies 20 à serificio præterissent. Remota squama prima, juxta principium pectusculi in tergo prodibat in conspectum circulus superior ventris tener, cutaneus, hirsutie humente tectus, brevis tamen & complanata ut vix pateret oculis lanugo. Sub dispositione alarum lateraliū, quam in aurelia compares omoplatis, veræ alæ necydali latitabant binæ junctæ, & altera alteri imposita. Omnes erant breves, tenuesque, utpote nondum perfectæ quantitate. Inter alas thoracis posterior nodus eminebat, prolixiore pilositate utrinque stipatus, sed nondum plane tectus. Alis & rubore hoc expedito, perveniebam ad deorsum flexas lineas superiores, sub his erant cornua: sub sequentibus vero in pectore pedes recumbebant, oblique versus alvum compositi & directi. Sub alba macula in nymphæ vertice, necydali hirsutus vertex & bregma est, cui proxime adjacet aculorum typus forma duorum punctorum atrorum. Hinc sequitur nota oris satis extans initio propter humiditatem, & speciem habet spongiosorum punctorum alborum duorum, quæ tanquam in Leonino labio fissura dividuntur: Alvus tota est instar fuci albi. Pili in ea opprimuntur humiditate, & levigati apparent. Constant circulis, ut & bombyx & nymphea. Non autem expediebam totum necydatum; sed ipse seipsum suo nisu protrahebat ex reliqua aurelia. Videbam quo conatu sese absolveret à vinculis alvi, quæ instar albarum chordarum è punctis circulorum dependent, & in aurelia vacua relinquuntur. Hæret & podex arctius. Itaque apex aureliæ contrahitur versus pectus introrsum. Erat autem mas cum alis & villis imperfectis. Eum reliqui in capsula. Quievit usque ad diem sequentem. Tunc paulatim inalbuit, & hirsuties conspecta est exactius. Alæ quoque creverunt, & tunc glacrior paulatim factus, admissus.

missusque tertio die concubitus peregit strenue. Necydalorum quæ species sit, tum ex dictis patet, tum superius satis est expositum: Illud addendum est, quod alvus in aurelia contractior sit, & foris distentione inflationeque crebra tertia parte fiat longior, & major. In aurelia est ruptura trifida à vertice per dorsum thoracis. Et ibi prodit necydalus. Cæteræ partes sunt integræ.

Omnibus jam necydalis natis reliquis ante 14 Iulii, duo folliculi integri remanserunt, quasi nihil reddituri, licet denfi admodum essent. Vnus masculus sphæricus parvus, alter fæmineus duplo longior & satis amplius, paululum circa dorsum vermis in gibbum elatus, uterque albæ stuppæ, sed serici subviridis in citrio; quanquam dilutior esset color in illo. Cum sphæricum cultri acie dividerem, cadaver in conspectum prodibat semibombyx, & seminympa foris. Nam anterior pars plane bombyx erat, posterior nympa, siquidem non totam exuerat pellem, sed tantum ejus posteriorem portionem, quæ juxta aderat in folliculo. Dispositio cadaveris erat incurva, ita ut priores pedes in pectore fere tangerent posteriorum par primum. Hic enim inter primam posteriorum syzygiam & secundam ruptum erat corium, ita ut nympa esset galeata pristinis exuviis, in quibus caput pectusque cum sex pedibus, & portio ventris cum primoribus duobus. Remota pelle, & aurelia, intus absolutus stabulabatur necydalus mas, isque vixerat, argumento, quod dum conaretur exire biduo antequam secarem, folliculum liquore perfudisset; imo & jam 19 Iulii cum liberarem penitus, motus indicia in ventre & pedibus luculenta præbuit: Causa cur non potuerit sese exuere & prodire, deprehensa est in cranii bombycis pertinace cohæsione, ut & in pedum anteriorum, lorica firmiter connata. Itaque licet in dorso thoracis rimam tam in aurelia quam se-

necta fecisset, tamen extrahere caput & pedes non potuit. Sic ergo paulatim elanguit. Animadverti hic naturæ ingenium. Nam cum in exeunda senectâ exarmentur priores pedes, & posteriores etiam plane secedant; tamen ibi relinquit vestigia, sub quibus postea renascuntur alii. In veterum autem bombycis loculamenta, alarum pinnæ insertæ erant, totumque necydali caput cum cornibus cranii galea includebatur. Talis mas erat. Fœmina omni vita cassa adhuc monstrosior apparebat. Perfecto opere sericii (quod erat bombycium majus, & duorum articulorum auricularis digiti longitudinem adæquans, sed longe tenuius masculo; intus album & leve splendenſque, foris subcitreum villosum) exuere pellem bombyx conatus erat, indeque protraxerat totum dorsum, quod valde protuberabat, anterioribus in circulum contractis; sed ab oscillo se liberare ob pertinacem symphyſin non potuerat. Itaque ibi senectæ caput, nymphæ vertex, & necydali conjuncta conspiciebantur; quæ conjunctio retinebat senectam in ventre, ne potuerit penitus avelli, & destringi. Ideo & cohærebat cum alvi acumine, non aliter ac si quis sacco fuisset inclusus, & circa caput astrictus; facto vero in tergo foramine dorsum extraxisset quidem, sed adhuc hæreret capite, & podice, ita jacens incurvus & exanimis. Sic se habebat senectâ. Ex hac prominebat & aurelia, quod attinet partem superiorem. Ex aurelia vicissim necydalus fere totus eluctatus erat, fracto putamine in dorso, solitaque regione; sed capita cohærebant indivulsa, sicut & alvi extrema. In ventre exerto magna copia ovorum conspiciebatur colore flavo. Nam fœmina statim etiam intra aureliam ovorum formam in sua matrice absolvit, sed quæ sine maris aspergine sint infæcunda. Itaque etiam vidi ova parturientem eam quæ nullum marem fuerat passa. Conspicuum hinc fuit, quomodo natura exuat primum veterem bom-

bom-

tunni

AGHDA
VENIS

tunni

bombycis pellem cum forma; postea transeat in nympham, cujus aurelia vicissim exuta prodeat necydalus. Triforme hoc monstrum erat, dignumque contemplatu. In eo notasses etiam aureliam ea parte qua alæ erant designatæ, nigram fuscamque, quasi afflata fumo fervente fuisset: deinde quantopere conata fuerit fœmina necydalus exire, perspicuum erat ex ovis eminentibus ex interstitio circulorum squamosorum. Cohærent alias ventris circuli interveniente cuticula tenui, contigue. Sed in hoc adeo erant circuli disjuncti, ut zona juncturæ latior esset circulo. Apex alvi, senectæ, & aureliæ, ad lucem transparebant, ita ut cernere exacte posses confinia. Ad dimidiam vero aureliæ capacitatem pertingebat extremitas necydali circa dorsum hirsuti, licet imperfecte, quemadmodum & alæ nondum assecutæ legitimum incrementum. Et hætenus de monstris.

Necydalo vegeto tenax vita est, præsertim in pectusculo. Nam & capite & alvo abscissis, alas motitat strenue, & pedibus discurret, idque usque in alterum diem aut amplius. Secta fœmina in alvo matricem exhibet ovis plenam adeo ut post 400 jam edita, nihilominus superfuerint plura. Insistere & involuta esse subtilissimæ tunicæ videbatur. Apparebant & nervosi quidam ductus, instar meatuum intestinalium. In medio ventris vesicula extabat, continens terreum succum coloris ravi seu fulvi. Hæc vesica per se continua systole & diastole agitabatur. Vitæ principiū ibi tanquam in corde esse judicabam. Circa collum matricis, nodus geminatus albus, nerveus, qualis vesica animalium esse solet, durus splendenisque cernebatur, idque intra ventrem. Nam de mammosis processibus externis postea. Nodulus unus major erat, alter minor. Collum vulvæ est instar tubi, cui succulento foris astant utrinque flavi noduli mammarum instar. Circa collum ambitus cum retinaculis corneis, latis, inque sum-

mo obtusioribus, quibus genitale maris vicissim
prehendit. Pectus carneum est. Caput membra-
nosum & corneum. Cornua triquetra eminente
dorso albo, pennis vero utrinq; demissis, ut fieret
triangulus. Si vivis præseces succus quidam tralu-
cidus ex dorso, seu culmo pennati cornu exit, in-
tusq; meatus apparet. Ita se habebat foemina quā
vivam aperiebā. Mortua nihil in ventre exhibuit
præter cavitationem notabilem alvi juxta pectus,
deinde humorem illum vitalem. In vesica, quan-
quam nunc non amplius vividum; tandem ma-
tricis evacuatae reliquias nerveas & membrano-
sas. Maris superiora congruunt cum foemineis.
Ventrem si feces, rubeum humorem multum in-
tus inveneris, & præterea liquamen quoddam
nervis plenum, cui connectitur meatus genitalis.
Genitale autem habet peculiare, carens & cæte-
ris quæ foeminæ sunt propria. Ejus historia hæc
est. Sub cauda lanugine prolixiore stipata, fora-
men est notabile, cum ambitu membranoso duri-
ciei corneæ, in duos quasi dentes diviso. In hu-
jus ambitus medio collum genitalis est trifidum,
cum extremitatibus corneis. Circa hoc dispositi
sunt aculei punicei (cornei processus omnes pu-
nicei sunt ad nigrum accedentes) duo superiores
hamati, seu in uncus recurvati, ut sit forma vi-
dentia unci, ut cornua caprearum, deorsum re-
flexi: inferior unus rectus. Hi aculei proximi
sunt collo membri. Paulo citra in ambitus me-
dio alii tres stimuli sunt parvi. Tot retina-
culis comprehensam foeminæ vulvam attra-
hit, sibi que jungit adeo firmiter, ut si distrahere
congressos velis, citius videatur ruptura ventris
& circulorum compages, quam remissura coitio,
id quod sæpius attentavi. Sed & hinc pertina-
ciam conjunctionis æstimare licet, quod viderim
totos dies æstivos una manere, & noctu, nescio
qua hora, consentaneum est, versus auroram,
disjunctos perceperim, mane inventis ovalibus
miculis pluribus, ipsis autem seorsim quies-
centi.

centibus. Frigidæ aquæ injecti nihilominus co-
hærent; sale insperso & muria caudarum junctura
durarunt : aqua chalchantina similiter addita
non sunt divulsi. Immerfi marem aquæ, foemina
in margine sicco relicta; etiam injecto atramen-
to & sale in aquam ; sed vixit , & coitum reti-
nuit. Tandem ita reliqui per noctem in aqua ;
mane aliquot centuriæ ovorum in vasis fundo e-
rant ; ipsi necydali natabant vivi. Alteri mari in
congressu præcidebam caput ; non avulsus est.
Divisi pectus à ventre ; hic hæsit donec per vim
abstraherem. Caput & pectus , ut divisæ muscæ
diu vixerunt , diutius tamen pectus. Hic mas in
coitu ita dissectus in ventre similiter habebat hu-
morem lutosum spadiceum , cum quadam sub-
stantia intestinali, sublutea, membranosa. Mas
natus 4 Iulii ob imbecillitatem quinto mortuus,
sectusque nihil aliud continuit alvo. Alioquin
vita necydali septem aut octo pluriumve die-
rum est. Vt enim dixi est pertinax ; adeo ut cum
confringerem quatuor ictibus principia alarum
& pectus ; post etiam alvum aliquoties , ta-
men vita manserit quasi inviolata ; licet spiritu
tandem dissipato, altero die ut plurimum ita
tractati moriantur. Coitum mas ferventer ap-
petit, parva mora post exitum ex aurelia, idque
sæpius exonerato ventre , nonnunquam tamen
etiam nullo humore emisso , & hoc evenit et-
iam in foemina. Qui vegetus est, post primi
diei congressum , interveniente noctis quiete,
altero die repetit eandem foeminam , aut in
quamcunque inciderit , adeo ut ter quater pera-
gat coëundi vices. Foemina quoque toties ma-
rem admittit : quanquam non semper ova pro-
mat. Non enim gignit, nisi ova in se habeat,
licet rore masculino concepto. Post solutionem
à congressu statim deponuntur ova ordine alte-
rum post alterum , ubi videas quasi cum conatu,
& contractione alvi protrudi , excludique ex
matricis collo exorto , adeo ut pavimentum tan-

gat. Numeravi quadringentis plura ex una fo-
mina, ex aliis fere quadringenta, quæ tamen
dissectæ adhuc multa in sua matrice habebant.
Quod ergo Vidas de centenis scribit, id de ma-
cris parvisque necydalis potest intelligi, quales
ego vidi evasisse ex neglectiore nutritione, aliis
triplo fere majoribus. Quidam mares emittunt
alvi proluviem ante coitum semel; & iterum
post secundum congressum. Interdum mares
soluti, necdum satiati, incipientem ova ferere fœ-
minam interpellant, & coeunt denuo, quan-
quam fœmina per vim cohæreat, cupiatque
contracta alvo & pedum posteriorum deterfio-
ne solvi. Ita una ante concubitum 17 emitte-
bat, post primum soluta 194, & tunc iterum
coiens, post 4 horas revulsa, edebat 245. inde
appetente mare humorem tanquam ex siphone
ejaculabat, iterumque congressa, & liberata
adhuc ova plura vicenis. Quæ ova quarto Iulii
erant edita colore citrio, septimo evadebant
punicea, & inde plumbea. Detinebantur in ca-
psula post fenestram pomeridiano soli exposita.
Sterilia tamen colorem non mutabant, sed sub-
sidebant duntaxat. In necydalis solutis obser-
ves aliquoties motum tremulum, qualis est à
rigore & horrore febricitantium. Neque tamen
febri laborare dixerim. Sed eam concussionem
esse puto ex alteratione & promotione femina-
lis materiæ, exhalante inde vapore & nerveas
partes convellente. Ultimus necydalus pumi-
lio 24 Iunii inter duo folia mori texens follicu-
lum parvum, prodiit 13 Iulii, in quo præterquam
quod minimum fecisset bombylium, etiam hoc
peculiare erat, quod non exiret in basi folliculi,
sed juxta apicem facto foramine, contra ac alii
omnes, mas autem erat, qui non timebat con-
jungi cum fœmella jam ter marem passa & vix
spiritum trahente. Bis autem coitu impleto po-
stea projectus est. Alæ etiam videbantur pictæ
aliter ac cæterorum. Nam cum reliquorum sint
lineis

lineis in longum & latum distinctæ, tanquam limbis, hic quidem quatuor ejusmodi lineas plumbeas in latum acceperat, sed inter secundam & tertiam, versus sinus alarum extimos, interjectus erat parvus quidam circulus, non exactus, lividus, cum puncto albo in medio. Verum enim vero tam ingeniosa natura est in hoc insecto, ut cum plura observaveris, scripserisque, semper tamen restent notanda plura. Itaque historiæ finem facio, & cætera diligentia naturæ studiosorum relinquo.

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS,

CLASSIS NONA:

In qua

PISCIVM

Admiranda.

Plin. l. 9. Natur. Hist. cap. 2.

Vera est vulgi opinio, quicquid nascitur, in parte natura ulla, & in mari esse, præterque multa, que nusquam alibi.

SYLLABVS CAPITVM

CLASSIS NONÆ.

Cap. I. De <i>Acu, Anthia</i>
& <i>Aphya seu Apua.</i>	Cap. XIII. De <i>Mugile</i>
& <i>Mulo.</i>
Cap. II. De <i>Anguilla.</i>	Cap. XIV. De <i>Mustella</i>
<i>fluviali</i> & <i>Mura-</i>
<i>na.</i>
Cap. III. De <i>Balena</i> &
<i>Barbo.</i>	Cap. XV. De <i>Perca</i> &
<i>Phoca.</i>
Cap. IV. De <i>Cyprino, Clu-</i>
<i>paa</i> & <i>Congro.</i>	Cap. XVI. De <i>Rajis</i> &
<i>Reverso Indico An-</i>
<i>guilliformi.</i>
Cap. V. De <i>Canicula.</i>	Cap. XVII. De <i>Remora</i>
& <i>Scaro marino.</i>
Cap. VI. De <i>Dracunculo,</i>	Cap. XVIII. De <i>Serpente</i>
<i>marino</i> & <i>Sturione.</i>
Cap. VII. De <i>Delphino,</i>
<i>Exocato,</i> & <i>Fiatola.</i>	Cap. XIX. De <i>Salmone</i>
& <i>Turdo.</i>
Cap. VIII. De <i>Glanide</i>
& <i>Glaucos.</i>	Cap. XX. De <i>Torpedine</i>
& <i>Thuano.</i>
Cap. IX. De <i>Harengo</i> &
<i>Hufone.</i>	Cap. XXI. De <i>Vranascopo</i>
& <i>Xiphia.</i>
Cap. X. De <i>Lucio</i> & <i>Lu-</i>
<i>na.</i>	Cap. XXII. De <i>quibus-</i>
<i>dam aliis piscium ad-</i>
<i>mirandis.</i>
Cap. XI. De <i>Manati</i> &
<i>Merula.</i>	
Cap. XII. De <i>Miro pisce,</i>
<i>Mola,</i> & <i>Monoce-</i>
<i>rote.</i>	

A D M I R A N D A P I S C I V M.

C A P V T I.

D E A C V , A N T H I A & Aphya seu Apua.

Acus piscis rimam sub ventre habet, in qua ova reponi *Rondeletius*, autopfia edoctus, scripsit. Cum enim ejusmodi piscem hyemis initio aliquando secaret, in ea rima multa ova reperit. Ita autem post partum coit, ut coalescere videatur; quod mirum non esse luciorum Anglicorum exemplum ostendet. Adeo duro integitur cortice, ut acuto gladio secari vix possit. *Anthia*, ubi se captivos inveniunt, lugent suam mortem, & quodammodo supplices videntur; rebusq; insultantes infidias transilire conantur. Asperitate dorsi diffecare lineam, captivosq; liberare socios, *Ovidii* & *Plutarchi* autoritate demonstratur. *Aphya Phalerica* tam mollis est & pinguis pisciculus, ut, si aliquandiu manibus tractetur, liquefiat, aut si magna eorum copia in navibus vehatur, pinguedinem stillet, quæ collecta, lucernarum præbet pabulum. Horum pisciculorum figuras, referente *Suida*, ex rapis fœminis in longa & tenuia frustra dissectis, ex oleo coctas, faleque & papavere asperfas, *Nicomedi Bithyniarum Regi*, pro veris proposuit *Apitius*.

C A P V T I I.

D E A N G V I L L A.

Anguillas in multis dulcibus aquis inveniri, nemo dubitat: attamen in illis quæ Danubio influunt non reperiri, cum, quæ Rheno illabuntur eas nutrant, *Nauclerus* prodidit.

Causam in frigiditatem Danubii coniecit *Albertus*, hancque exinde oriri, quod ante fauces Alpium ab occidente in Orientem fluat, majorem partem aquarum ex iisdem accipiat, adjicit. Solæ contra aliorum piscium morem non superfluitant mortuæ, teste *Plinio*; rationem in ventre exiguo, & pinguedine pauca quæsiuit *Aristoteles*. Sic se rem habere, lampetrarum, congrorum, murænarum pinguedine abundantium ostendit superfluitatio. Tanta earum alacritas, ut à Phalacrocorace integræ devoratae, per intestina novem repetitis vicibus elabantur, tum retineantur cum debilitatae fuerint. *Gesnerus*. In sinu detentos, majores præsertim, hominem ad suffocationem vincere, testatur *Cardanus*. A Sole in terra attactæ emoriuntur; sed ægerrime alias, vita post excoriationem manens ostendit. In Arethusa Chalcidenfi mansuetas, in auribus argenteis & aureis ornatas, cibum de manibus largientium accepisse, *Athenæus*, *Ælianus*, & *Plutarchus* referunt. Idem in Eloro amne fuisse *Nymphodorus* author est.

CAPVT III.

DE BALÆNA & BARBO.

CEterum omnium maxima ac princeps est *Balæna*. *Plinius* maximū in Indico mari animal vocat, illiq; quaterna jugera adscribit: hæc autem *Massarius* nongentorum sexaginta pedum longitudinem interpretatur, *Nearchus* viginti trium passuum Balenarum magnitudinem constare tradidit, qui in insulis ante Euphratem, cetum mari ejectum, centum & quinquaginta cubitorum se vidisse, refert. Quæ in Scaldi fluvio decem ab Antverpia milliaribus anno 1577, die 2 Julii capta est, colore erat ex cæruleo nigricante: fistulam in vertice habebat, qua aquam eructabat magna vi: Longitudo ejus erat pedum octo & quinquaginta, altitudo sedecim; cauda quatuor-

quatuordecim pedes lata, ab oculo ad rostrum extremum intervallum sedecim pedum. Maxilla inferior senum in singulis lateribus pedum erat, viginti quinque dentibus armata, qui totidem foraminibus, in superiore dentibus omnino carente, excavatis, recondi poterant. Tot dentium longissimus sex pollices non excedebat. Qui non ita à multis annis ad Schevelingam, pagum Hagæ Comitum adjacentem, captus erat, sexaginta pedum fuisse dicitur; Caput illius trium fere cubitorum longitudine, ipsi ibidem vidimus, *Barbi ova* venenata esse Maji præsertim tempore, *Platina* observavit. *Antonius Gazius* expertus est. Nam postquam duos duntaxat de illis bolos comedisset, cœnæ tempore talem ventris sensit inflationem, ut facies synopticæ similis apparet, inæqualis in unaquaque carnis parte sentiretur intemperies, cholericæ tandem accideret passio: Nec citius evanuerunt symptomata, quam ova supra & infra purgarentur.

C A P V T I V.

D E C Y P R I N O. C L V.

pæa, & Congro.

C*yprius* lapillum in capite juxta linguam habere candidum & durum, tradit *Gesnerus*; inque capitis medio substantiam cordis figura crassam, dum recens est flexilem postea duram, repositam gestare. Viginti librarum pondus invenitur interdum, ducentorum in Latio amne repertum, retulit *Jovius*. Cum fœmina gravidam se sentit, pariendi allapso tempore, motu oris masculum excitat, qui lac spargit, sparso parit ipsa. In Polonia Cyprini lati in piscinam repositi à quodam, glacie obductis aquis, quamvis diligentissime quæsit, inveniri non potuerunt: vere appetente dissolutis, apparuere omnes. *Gesnerus*. *Clupæa* magnus est piscis, in Arari Galliarum flumine. Crescente Luna albicat, decresciente nigrescit:

grefcit: aucto vel minimum corpore à propriis spinis interimitur. In ejus capite grano similis invenitur lapis, quem luna decrefcente finistro alligatum lateri, ad quartanas facere quidam existimant. *Calisthenes Sybarita citante Stobae. Congri* fæturam intra se continent, sed non omnibus locis æque id constat, nec ipsa fætura satis constat in utero pingui, obelo, inest tamen serie quaedam prolixiuscula, ut in serpentibus, quod certe ignis periculo innotescit. Pingue enim absumitur: ova autem crepant, & extrusa dissiliunt. *Aristotel. 6 Hist. cap. 17.*

C A P V T V.

D E C A N I C V L A.

CAniculam ad quatuor millia librarum accedentem, Nicenses, teste *Gallio*, cepere, solido in ventre reperto homine; loricato Massilienses. *Rondeletius* tanto oris & gulæ hiatu in Santonico vidit littore, ut obesum caperet hominem: *Bellonius* quodlibet oris latus sex & triginta munitum dentibus asserit. Hinc in hoc Ionam Prophetam fuisse pisce, & quod ceti indigitetur nomine, propter magnitudinem fieri, quidam opinantur. Idem *Bellonius* senos vel octonos, atque interdum etiam plures fætus suis partibus absolutos, pedali longitudine diversis temporibus parere scribit, & persæpe vivo emergente fœtu, ovis adhuc crudis & exclusis scatere uterum, superiorem ejus partem quæ ad septum est, occupantibus: eorumque alia dextro matricis cornu, alia finistro concludi: at in Catulis hoc præcipue admiratione dignum esse, quod nulla contegantur secundina, atque ab umbilici quadam venosa parte nutriantur. Cum enim ova (inquit) foras non exerat, certisque vinculis matri obvinciantur, amnio tantum tunica opus habuisse videntur; quo jam formato fœtu, & rimam quandam in sterno inter

ter pinnas, quæ ad branchias sunt, ducente, alimentum à matrice per vinculum seu umbilicum suscipit, adeo quidem tenuem, ut lyræ fidiculam non exuperet. Id autem alimentum secundum tenueum & exilem fidiculam, in quandam veluti perulam fertur, quam ventriculum esse diceres, quo tanquam ovi vitello perpetuo repleta esse conspicitur; cujus positio est in ventre medio, duobusque hepatis lobis subjicitur. Ac quod ita se res habeat, catulum è matris utero extractum si per ventrem disseces, verum ejus ventriculum perpetuo vacuum & jejunum reperies: nihil enim per os assumit aut devorat. Rectum vero intestinum recrementis lividis turgere videbis. Quin vivum pisciculum, à matris utero, si quando illæsum exemeris, atque in aquam projeceris, protinus vivere ac natare conspicias. *Rondeletius* in medio uteri ad spinam ova adhærere observavit, & cum accreverint, in utrumque uteri transferri finem. Figura ovorum pulvinaribus quæ capiti dormituri supponimus similis est; ex angulis longi tenuesque dependent meatus, quos *Aristoteles* πύλας λευχώδεις vocat, iique capreolorum convoluti instar, duorum cubitorum, si explicentur, æquant longitudinem. Testa intus rupta, fœtus exit.

CAPUT VI.

DE DRACUNCULO.

D*Racunculus* piscis est capite magno, compresso, rostro prominente, ore parvo, sine dētibus, sine ulla ad branchias scissura; sed hujus loco supra caput utrinque foramen est, eo aquam trahit & emittit. Oculi illi magni supra caput positi, os capitis in aculeos ad caudam spectantes definens. Pinnae pro corporis magnitudine longissimæ, partim argentei, partim aurei coloris æmulæ. Quæ ad branchias sitæ aureæ sunt, in radice argenteæ: quæ in supina parte & ori propiores sunt, & longiores iis quæ ad bran-

branchias, in dorso duæ eriguntur. Prior parva est, aurea, & argenteis lineis distincta: posterior magna admodum in medio dorso, papilionum alis non valde dissimilis, radiisque quinque hordei aristis similibus, membranaq; constans. Radii priores longiores sunt, posteriores breviores, contra quam in membrana, quæ singula radiorum intervalla, veluti intertexta occupas, paulatim crescit. Eadem quoque varia est. Lineis enim argenteis, in medio duarum nigrarum sitis, distinguitur. Hæc in medio dorsi cavo, veluti in vagina conditur. Alia est à podice ad caudam etiam aurea, demptis ejus fimbriis quæ nigricant.

C A P V T V I I.

D E D E L P H I N O, E X O-
cæto & Fiatola.

D*Elphinis* tam acutus est visus, ut piscem etiam in caverna abditum, cernant: Oppian. tanta celeritas, ut plenam velo ventisque secundis injectam navim, velocitate ab iis victam, *Bellonii* dederit observatio. Causam quidam in pinnas conjiciunt; in pondus corporum nonnulli. Membrana inter cornua extensa velorum loco uti, *Clariss. Baudarcus* existimat. Tantus iisdem erga se invicem amor, ut, quodam apud Cariam capto & faucio, ingens eorum ad portum accesserit multitudo, recesserit demum dimisso. Nautis sibilum edentibus diutius circa navem commorantur; at tempestate exorta, aliquo, qui Delphinum occidit, in navi existente, ad ultionem undique concurrere, Græcorum nautarum tradit credulitas. Tranquillo mari lascivientes, status, ex qua parte veniunt, præfagiunt; item spargentes aquam turbato, tranquillitatem. *Plin. l. 8. cap. 35.* Thomæ exhalationum hyemali ingruente procella ab imo maris exsurrectio hujus causa est, inde excitari calorem in Delphinis existimat, eosque erumpere crebrius. Sed cum

& plures pisces tempestatem præsentiant, eos in aqua aëris agitatione affici, non aliter ac valetudinarii solent, austrino ingruente flatu, sentit Rondeletius. *Exocetus* in sicco diutissime vivit. Causa aëris copia, quam eum affatim non attrahat, ab eadem non suffocatur. Hinc & Anguilla sub terra diutissime vivit. *Rondelet. Fiatola* latus est piscis ac planus, caudam lunatam obtinet, linguam carnosam. Præter omnium piscium morem pinnis sub ventre caret, estque prorsus inermis. Hepar illi unius tantum lobi est, nullo felle præditum; stomachus in V efformatus literam; cuius infima pars in mucronem terminatur, atq; ad ejus pilorum tam numerosas videas appendices, ut nulla arte numerari possint.

CAPVT VIII.

DE GLANIDE & GLAVCO.

DE *Glanide* referunt scriptores, piscem esse ingentem & truculentum. In Tibisco præsertim flumine quod Istrum influit, adeo audacter insurgit, ut nec ipsis parcat hominibus. Publica apud Hungaros fama est, inventum in visceribus ejus manum ornatam annulis pueri in Danubio natantis ab eodemque devorati, in eo capto inventa fragmina, comitis Martinengi proditur testimonio. *Gesnerus* se ex erudito quodam Hungaro accepisse scribit, in Tibisco eundem captum, septem vel octo Cubitorum plaustrum occupantem. Eum in fluvio annis sedecim, sub culina viri cujusdam nobilis latuisse; hamo tandem inescatum, cum fæturam suam custodiret, ubi se captum sensit, exiliisse; secutos impetum ejus pisces ad milliaria duo, denique defatigatum cepisse, & in oppidum Nadlac vexisse. Ibi in ejus ventre caput humanum, cum dextra manu & tribus annulis aureis inventum esse. *Glaucus* hepar habet spongiosum, in duos lobos distinctum, quorum sinister latior est. A dextro

dextro autem lobo vesicula fellis parva , pisi magnitudine , velut ex filo trium digitorum longo dependet , atque in fundo stomachi quandam apophysin, in alio pisce vix conspectam, gerit, præter quinque alias in pyloro ventriculum obsepiantes.

C A P V T I X.

D E H A R E N G O
& Hufone.

H *Arengum* aqua vivere *author libri de natura* testatur , extractum ex ea non vivere experientia testatur. In ejus ventre nil invenitur, quia jejunum tantum habet intestinum. Tam magnis simul agminibus natant , ut præ multitudine capi nequeant. Lumen ubi conspexerint , gregatim adnatant, & sic autumnali æquinoctio capiuntur. Ventribus versus summum æquor obversis lucent in aqua , & tantum de se emittunt splendorem , ut mare fulgurare videatur. Mirū est quod nonnulli narrant de terræ sanctæ Oceani Germanici insulæ incolis, nempe cū circa annum post virginis partum MDXXX. ex Harengorum captu bis mille hominum vitam sustinerent , per petulantiam vero aliquando unum ex captis, virgis cecidissent, adeo imminutos ibi fuisse hosce pisces , ut postmodum vix centum eo quæstu vixerint. *Hufonibus* loco spinæ dorsi cartilago est , quæ foramen habet magnum & vacuum, à capite ad caudam quasi terre bello perforatum . Quod *Ælianus l. 14. cap. 25.* de Antaceis ait , illos ætatis progressu ad maximi Thunni in Istro accedere magnitudinem , tam pingui abdomine esse, ut lactentis scrophæ ubera ventrem eorum dicas , aspero tegi corio , ut eo perpoliantur hastæ , membrana à cerebro ad caudam tam stricta , ut ad Solem exsiccata flagelli loco esse possit , id de Hufonibus accipien-
tum est. Eos enim magnitudine pondo quadringento-

gentorum se vidisse scribit *Vadianus* in *Epitome trium terra partium*. Tam timidi sunt, ut à minimis pisciculis terreantur. Cantum sequuntur tubarum, adeo, ut ex adversa accedant ripa. Tanti denique in aquis roboris, ut cauda piscatorem si percusserint, de navi deturbent, quam primum caput aquis extulere, invalidi redduntur. Vino generoso potantur, & inebriati plures dies vivunt, exportantur ad externos. Bibunt autem vini sextarios quatuor.

CAPUT X.

DE LUCIO & LVNA.

VEntriculum gutturi ita continuatum *Lucios* habere *Albertus* scribit, ut aliquando eum aviditate cibi rejiciat: permultas vero ejus esse appendices, in quibus chylus confectus fervetur, *Rondeletii* habetur observatione. Visus magnitudine insigni, qui alium insigniter grandem ventre contineret, & hic rursus murem aquaticum. Visus & alter in quo anseris pulli bini, visum denique fulicam in ejusdem repertam ventriculo. In extrema fame terreno vescitur pabulo. Cum rana naturale diffidium habet. Hinc illi sæpe ab eadem effodiuntur oculi. Vulnera sua affricu tinæ, cujus continuus comes est, sanat. Maxillæ ejus in pollinem redactæ, aurei exhibitæ pondere, calculos frangunt. Venter ei apud Anglos ad duos & amplius rescinditur digitos, & si emptorem non inveniat, vulnere confuto vivario redditur, in quo tinæ degunt. Causa quamvis amicitiae tribui possit: satius tamen lento quo obsepitur tinca humori adscribere, utpote quo vulnus consolidari possit. *Lucius* *Frederici* Imperatoris ducentos sexaginta septem annos in quodam stagno vixisse dicitur: id ex annuli ærei quem, cum stagno eum inderet, in branchiis sub cute abdiderat, inscriptione græca, colligitur; quæ talis est. *ἐμὶ ἐκεῖνος ἰχθὺς, τούτῃ λίμνῃ πάλῳ πρῶτος ἐπιλεβίς διὰ τοῦ κοσμηγῆ φιδερίκου*

φεδερίκῳ β. τὰς χείρας ἐν τῇ ε. ἡμερᾷ τῇ οκτωβρίᾳ. Ego sum ille piscis, huic stagno omnium primus impositus, per mundi Rectoris Federici II manus, die quinta Octobris. Fuit inventus iste annulus in capto eo lucio anno 1497, ut testatur *Conradus Celtes*, referente *Gesnero* in epistola nuncupatoria. Luna est piscis formæ pulcritudine eximius, exigua magnitudine, lata figura, idemque cyanei coloris speciem gerens, in dorso habet pinnas molles, quas dum in natando explicat, ad similitudinem Lunæ semicirculum efficit. *Alian. ex Demostrato*. Plena Luna exficcare & interire, ad plantasque admotum eas marcidas reddere, Cyprini piscatores vulgarunt.

C A P V T I X.

D E M A N A T I & M E R V L A.

Manati ingens piscis est, qui in Hispaniolæ fluminibus capitur. Caput ei bovis instar, vel etiam majus, oculi pro corporis magnitudine exigui, bini crassi pedes tanquam alæ, branchiarum loco, quibus natat, circa caput siti. Corio integitur, non squammis. Adeo magnus est, ut jugo boum opus sit ad unum vehendū. Nonnunquam quatuordecim aut quindecim pedum longitudinem superat, octo vero palmorum crassitudinem; circa caudam strictior est, & quasi præcinctus, à qua strictura deinceps cauda longior & crassior fit. Lapides quosdam, sive potius ossa habet in cerebro bina, parvæ pilæ palmaris magnitudine, aut nucis balistæ, ac interdum majores, pro piscium magnitudine. Auribus caret, sed earum loco exigua foramina habet, per quæ audit. Ejus corium simile ustulati bovis corio, digitum densum, cineraceo colore, rarisque pilis præditum. Cauda à strictiore illa parte ad extremum usque tota nervosa est; ex ea in partes concisa, deinde Soli per quinque aut sex dies exposita & resiccata, tandem in patella cocta, five

sive verius fricta, multa pinguedo elicitur: tota enim in pinguedinem resolvitur. Ad ova in sartagine frigenda utilis est. Nam nec rancescit vetus; nec mali evadit saporis. Cicuratur, & docilis est canum more, sed injuriarum memorem ex *Francisci Lopetii Historiola* patet. *Parvulum captum Regulus Caramate* in *Insula Hispaniola*, viginti sex annorum spacio, in lacu *Guaynabo* dicto aluisse fertur, adeoque mansuetum evasisse, licet jam grandem, ut veterum *Delphina* non cederet; Nam de manu sumsisse cibum, & in clamato nomine *Mato*, quod magnificum eorum lingua sonat, lacum egredi solitum, ad ades cibi sumendi gratia perreptasse, deinde ad lacum remeasse, comitibus pueris atque viris, quorum cantu delectari videretur, imo tergo insidere interdum permittentem, de nos simul ex una lacus parte in oppositam sine ulla difficultate transvexisse. Caterum cum *Hispanus* quidam periculum facere volens, an adeo dura cute præditus esset, hastam vibrasset in eum, adeo ira exarsit, ut conspecto aliquo Christianorum vestitu, in clamatus etiam ex aqua emergere nollet. Valde post intumescente *Haibonico* fluvio, & in lacum *Guaynabo* se effundente, in mare regressus, magnum sui omnibus desiderium reliquit. *Merula* nil comedit, mortuum nisi viderit. *Ælian.* Mas maxime zelotypus est. Nam tum domi quiescit, & ne insidiæ inferantur, metu parvulorum observat.

CAPUT XII.

DE MIRO PISCÉ,

Mola, & Monocerote.

Mirus piscis breviter ab *Ambrosio Pareo* describitur. In mari, inquit, *Veneto*, inter *Venetias* & *Ravennam*, duobus supra *Clo-*
diam miliaribus, anno 1550 captus est piscis volans, valde horribilis & monstrosus, quatuor pedes longus. Capite erat crassissimo, binis oculis non è regione positus, duabus auribus & ore duplici, rostro valde carnosum & viridi, alis geminis, quinq; in gula foraminibus, lam-
 preta

petra foraminum amulis, cauda ulnam longa, in cuius summo duæ videbantur aliæ exiguae. Mola etiam piscis est, Calend. Martii, anno 1552 non procul à Venetiarum urbe captus, qui primo aspectu massa carnea potius videbatur quam piscis. Forma in orbem vergebat. Corio sine squammis & pilis tectus erat. Os in arctum colligebatur, ut pro belluæ magnitudine miraculo fuerit. Oculi patentes, prominentes, & ampliores quam bobus. Branchiæ detectæ carnosæ levesque. Pinnæ in lateribus dodrantes. Tuberculum habebat durissimum. Maxillæ utrinque continui ossis soliditate armabantur. Lingua inferiori maxillæ adhærens, ut nonnullis elinguis visus fuerit. Cauda paulo minus pedes quatuor longa erat. Pinnæ in cauda tres, ita ut altitudinem cauda cum pinnis novem pedes efficeret. Longitudo piscis pedum octo erat; altitudo quinque, pauloque amplius, & quamcunque in partem volveretur, suam servabat altitudinem. Exenterati cor, hepatis, lien, bubalo majora reperta sunt, ac unicum intestinum perveniens, ad meatum excrementarium sub alvo collocatum. In imo intestini glomus quidam erat, ex nervis quasi contusis, instar fidium contusarum; Caro lactea, solidaque, tanquam in sue lardo quinque aut sex digitos crasso vestita, ut in Balænis. *Unicornu seu Monocerotem* piscem appellat *Clusius*, quem Batavi ex Orientali India anno 1601 reduces attulerunt. Mercator tanti æstimavit, ut nisi ingenti precio redimi non posse putaret. Ab extimo ore usque ad caudæ pinna, paulo longior erat tribus unciis, medio corpore paulo plus uncia latus; à summo capite, ubi supra oculos cornu eminebat, ad infimam alvi partem, quæ etiam in parvum aculeum definebat, fescunciam latus; corio fusci coloris & scabro totum corpus tectum erat; os præterea habebat prominulum, angustum, femunciam longum, binis offeis denticulis munitum, qui in denos superne secti videbantur, inferne

inferne vero in pauciores, nisi ii fuerint abrupti. Oculos, qui eruti fuerant, satis magnos habuisse videbatur; supra quos in capite corniculum gracile eminebat quadrangulare, pene unciam longum, decem spinulis instar hamusculorum deorsum spectantibus, binis lateribus armatum, à quo ad pinnam, quæ à medio dorso continua ad caudam usque porrigebatur, interstitium erat uncialis longitudinis, depressum instar sulci cujusdam. In quem corniculum, dum natat, inclinare videtur. &c. *Hæc Clusius l. 6. Exotic. c. 27.*

CAPVT XIII.

DE MVGILE & MVLLO.

M*Vgil* piscis est temperatissimus; si in quempiam inciderit, non prius attingit, quam caudam moverit. Mota enim discedit, immobili manente prædæ loco consumit. *Ælian. l. 1. cap. 3.* Tanta illis salacitas, ut in Phænice & Narbonensi provincia, coitus tempore, è vivariis marem linea longinqua per os ad branchias re-
ligata emissum in mare, eodemque linea retractum fœminæ sequantur ad littus, rursusque fœminam mares partus tempore. *Plin. l. 9. cap. 13.* Sunt etiam tam veloces, ut transversa navigia superjactent, jejuni cum sunt. *Mullus* prodigo veterum luxu adeo fuit insignis, ut ingenti pecunia venundatus fuerit; imo vero ut argenti puri pondere, sæpius à privatis etiam Quiritibus (inquit Iovius) emeretur, cum pedis superaret longitudinem. Quin author est *Plinius*, Asinium Celestem è Consularibus hoc pisce prodigum, Claudio Principe, unum mercatum fuisse octo millibus nummum, id est, quadringentis fere imperialibus. Addit *Macrobius l. 3. Saturn. cap. 16.* luxuriam illius seculi eo magis licere æstimare, quod *Plinius* suis temporibus neget Mullum repertum, qui duas excederet libras. *Scaliger* author est *Ex. 226. f. 15.* jecur in illo sinistro ventriculi adjacere lateri, dextro lienem. *Albertus* vero illorum

esu extingui libidinem affirmat ; tantaque vi homini comedenti vim suam infundere , ut ipsum quoque olere videatur. In vino necatum noxam eidem adferre *Athenæus* author est ; tritos vomitiones concitare scribit *Plinius*.

CAPUT XIV.

DE M V S T E L L A F L V.

viatili, & Muræna.

M*ustella fluviatilis* jecinora tanti sunt saporis, ut apud Thuringos olim Comitibus cuiusdam Bichlingorum matronam omnes dicant principatus sui redditus, in eorum consumfisse deliciis. Ante natalem Domini præcipue laudantur, improbantur ante partum. Nam tum nonnullis in aquis grandinosa fiunt. Caupones aliqui excisis jecinoribus pisces aquæ reddunt, confuto vulnere. Venter illius cum suis appendicibus miras habere vires tradit *Encelius*. *Inveteratum enim ut sit* (inquit) *in Saxonia à matronis, trahere mirifice secundas harentes, aut in partu relictas in potu datum ; & magni momenti esse ad omnia matricis vicia.* Colligi ajunt & oleum ex hepate ad Solem vel ad fornacis calorem suspensum intra vas vitreum. Hoc tantæ præstantiæ in suffusionibus oculorum & maculis esse putatur, ut *Forstus* in *Observationibus*, miraculi instar tenebrosi visum lucidum reddere scribat. Ingentem *Muranarum* esse audaciam à *Nicandro* proditum est. Sæpius enim prodeuntes è vivariis, laboriosos piscatores in salum fugientes mordere, & è navibus in mare pronos dejicere solent. Cicurem tamen etiam esse, illius *Murænæ* exemplo constat, quam *L. Crassus* qui cum *Cn. Domitio* Censor fuit, in auribus & gemmis distincto monili exornasse, *Macrobius*, *Ælianus*, & alii testantur. Hæc appellantis *Crassi* cognoscebat vocem, adnatabat vocata, cumque aliquid porrigeretur, gaudio exiliens captabat. Flevit mortuam *Crassus*, & sepultu-

sepulturæ affecit honore. Cum vero Domitius acerbius aliquanto in eum dixisset; Stulte, Crasle, murænam flevisi mortuam, respondisse fertur: Equidem ego de bestię morte fleui; Tu vero nullos, ne ex trium quidem uxorum interitu, quas ad sepulturam dedisti, luctus percepisti. Ferunt, teste *Plinio* l. 9. C. 23. aceti gustu in rabiem agi. Mirum vero quod tradit *Ælianus* l. 1. c. 37. Si plagam unam acceperint, torpescentes perstare: sin plures inferas, funditus ira accendi.

C A P V T X V.

D E P E R C A & P H O C A.

P*ercas* vesiculam quandam rubrā ex ore pendentem per idem emittere, piscatores in Lemano lacu, ut narrat *Gesnerus*, observarunt; quæ vel invitas supernatare cogit. Præ iracundia autem id fieri existimant, quod in retia inciderint. Hoc enim tum maxime pati, cum trahunt eadem: sed mirum est hyeme tantum id ipsis accidere. Fætus adeo sibi cohærent continuo, ut eos in lacu piscatores glomerent. Iecur in omnibus grandine affectum, *Gregorius Mangoldus*, citante *Gesnero*, scribit. *Phocæ* inter dormiendum tam alte stertunt, ut mugitum edere videantur. Pituitosum humorem qui in aspera arteria sit, inspirando & expirando agitatum, in causa esse scribit *Rondeletius*. Maximus illis cum mari est consensus. Excoriatis enim pilis in pelle ubicunque fuerint, ceu naturali quodam instinctu, prout se mare habet, ita se gerere dicunt. Hinc si mare turbatum in fluctus surrexerit, & illi erecti exsurgunt: sin mare pacificum fuerit, plane sternuntur. Quod cum non crederetur *Plinio*, periculo in Indico mari facto, circa Hispaniolam Insulam non amplius fabulosum haberi *Cardanus* asserit. Eorundem corio mutationes significari, author est *Rondeletius*. Austrinis enim ventis insurgentibus pili inhorrescunt: in boreali constitutione ita

desident, ut nullos plane affirmes. Institutum à circumforaneo quodam unum vitulum vidit *Aldrovandus*, qui ad nomen cuiusvis principis Christiani, gaudio correptus, obstrepere nonnulla visus est; ad Turcæ vel Hæretici tacuit.

C A P V T X V I.

D E R A I I S & R E V E R-
so Indico Anguilliformi.

Raja unum aut duos fætus uno partu edunt, sed iteratis vicibus plures. Ova sine testa primum conspiciuntur, in superiore vulvæ parte; quorum alia gallinæ ovorum magnitudinem æquant, alia his minora sunt, quædam vix ciceris sunt magnitudine. Plura centenis aliquando in singulis numeravit *Aldrovandus*. Ex his quæ à perfectione propius absunt, in inferiorem vulvæ partem demissa, testa operiuntur, in qua albumen & vitellus continetur. Hanc rem cum vehementius admiraretur idem, causamque investigaret, ova gallinarum recens formata, in quibus ne vestigium quidem albuminis apparebat, coxit, & caloris vi candidum à luteo vidit secretum. Hinc esse id initio confusum, sed paulatim calore vires exerente suas, separari, & ex crassiore parte, indurata testa, circumdari agnoscitur. *Olaus in tabula Septentrionali*, paulo ultra Daniæ fines, Rajam hominem à multitudine canum defendentem, in Oceano pingit. *Reversus Indicus & anguilliformis*, piscis est ignotæ figuræ, corpore anguillæ grandiori persimilis, habens in occipite pellem tenacissimam, in modum magnæ crumenæ. Hunc vinctum tenent in navis sponda funiculo incolæ; sed tantum demisso, quantum piscis intra aquam carinæ queat inhærere; neque enim patitur ullo pacto aëris aspectum. Viso autem aliquo pisce aut testudine, quæ ibi sunt magno scuto grandiores, piscem solvunt. Ille solutus sagitta velocius pisces aut testu-

testudines adoritur; pelleque illa crumenaria injecta, prædam raptam ita tenaciter apprehendit, ut exolvere ipsum nulla vis sufficiat, nisi extra aquæ marginem paulo glomerato funiculo extrahatur. Viso enim aëris fulgore, statim prædam deferit. Martyr Rondeletius ei Elephantis adscribit ingenium, cum & cicuretur, & loquentes intelligat.

CAPVT XVII.

DE REMORA & SCARO marino.

Remoram naves remorari, & veteres credere, & modernis demonstratur exemplis. Navem Francisci Cardinalis Turonensis, cum aliquando è Gallia maritimo itinere pergeret, ferunt, narrante Petro Melara Bononiensi, in medio detentam cursu: causam multi inquisivere, nemo certam reddidit. Propter officium sunt immobilia quædam semper, ut poli: quædam ratione loci, veluti terræ pars, quæ est in centro. Nunquam enim movebitur naturaliter. Contra, officio quædam semper mobilia, ut Cælum; quædam natura loci, ut flumina. Ita quibusdam movendi est facultas, ut magneti; contraria quibusdam, ut Remoræ. Quia vero ratio reddi nequit, cur calori adversetur frigus; ita ne in illis quidem, cur ea quæ principia in se habent effectiva motus, moveant; quæ quietis, faciant quiescere. Keckermannus humori frigido à Remora fuso adscribere videtur, qui aquam circa gubernaculum congelat, *in Disput. Physicis*. *Scarum* solum ex omnibus piscibus ruminare, author est *Aristoteles l. 2. Hist. cap. 17*. Inclusum nassus non fronte erumpere, sed aversum caudæ ictibus crebris laxare fores, *Ovidius* testatur. In creta eos assant veru per os transfixo, ibidemque eorum ventriculos delicatioribus cibus refertos piscatores liguriunt

jecinora simul, quæ prægrandia & sine ullo fel-
le, excrementaque addito sale & aceto conte-
rentes. *Bellonius.*

CAPVT XVII I.

DE SERPENTE MA-
rino & Sturione.

IN mari serpentes esse certissimum; diversæ
eisdem magnitudinis historiæ ostendunt. In
Africa triremes evertere & trucidare homi-
nes Aristoteles refert; Circa Norvegiam ad cen-
tum aut ducentos pedes longum tranquillo ap-
parere mari, nautis infestum adeo, ut hominem
quandoque è navi abripiat, scripsit *Olaus Magnus.*
Pugnam eorum cum terrestribus *Schiltbergerus*
quidam Bavarus descripsit. In regno *Genyck* vocato
(verba ejus) *urbs est nomine Sampson.* Eam, quo tem-
pore ego apud *Vrejasitam* *Turcarum Regem* eram, Colu-
bri aquatiles ac serpentes terrestres innumeri circum-
quaque per miliaris spacium circumdabant. Veniebant
autem bi ex sylvis, quæ multæ sunt in vicina regione,
alii vero è mari. Hi dum colliguntur per novem dies,
nemo præ metu ex urbe egredi audebat, quamvis nec
hominem, nec alia animalia lædebant. Decimo die duo
hæc serpentum genera inchoatum diluculo conflictum ad
Solis usque occasum produxere. Cedebant autem aquati-
les terrestribus; & postridie octo occisorum inventa sunt
millia. Sturionem in Albi tabescere multi credunt;
Gesnerus aliquando sexaginta librarum supra du-
centas pondo captum, à *Iohanne Friderico Sa-*
xoniæ Electore totidem florenis emptum tradit.
Cauda tantum valet ut ligna difsecet, hominem
robustum prosterнат, ex lapidibus, si eos percus-
ferit, ignem eliciat. Id autem attritu officulo-
rum, quibus toto corpore mucronatus horret.

CAPVT XIX.

DE SALMONE & TVRDO.

S *Almo* circa Coloniam bicubitalis est, apud Misenos & Deffaviæ circa Albim fluvium majores à libris viginti quatuor usque ad triginta sex accedunt. In Helvetia circa Tigurum triginta sex librarum aliquando graviores capiuntur. Intestinum in eo in plures partes sicut in digitos dividi, ait *Albertus. Gesnerus* in dissecto à faucibus patulis duos se observasse meatus scribit, deorsum protensos, unum ad ventriculum, quem œsophagum vocant, alterum anonymum. In Mulda fluvio si præcipitium aquæ, juxta Deffaviam secundo ac tertio frustra saltu superare conatus fuerit, vadum petit, eoque in loco sub lapidibus & saxis delitescens, emaciatur, ænei coloris maculis impletur, rostrumque in magnum hamum inflectit. In Scotia autumnu rivulis plærumque aut locis vadosis coeuntes junctis ventribus ova pariunt, sabuloque contegunt, quo tempore masculus adeo lactibus, genitura, sæmina ovis exhausta est, ut nequicquam præter ossa ac spinas pellemque superfit. Macies illa contagii loco habetur, cum obvios quoscunque sui generis inficiant. Rei indicium, quod persæpe uno latere extenuati capiuntur, reliquo non ita. Ex ovis arena obrutis pisciculi ineunte vere nascuntur adeo molles, ut donec digiti magnitudinem non excefferint, manu compressi velut humor concretus diffuant. Tum primum natura duce ad mare pergunt, vigintique dierum spacio aut paulo majore, incredibile dictu, qualem in magnitudinem excrescant. Ibidem venientes ex mari flumine adverso, mirabile de se spectaculum præbent. Flumina enim hinc atque illinc angustis pressa rupibus, ac proinde veloci demissa cursu, ubi prærupto casu descendunt, non per canalem statim prodeunt, sed incurvatæ un-

dæ impetu paululum per aëra feruntur, antequam cadant. Vivaces esse cordis extracti vivacitas ostendit. Testatur Robertus Constantinus, sese Basileæ exenterati Salmonis cor, aquosa aspersum sanie, ultra diem vivere conspexisse. *Turdorum* aliquot sunt species. Quidam veluti *Apophyses* habent è mento dependentes, cutaceas subflavi coloris. Toti aureo magna ex parte, item amethystino, cæruleoque magna ex parte variant. Oculi maximi sunt, quorum auream pupillā circulus ambit niger, nigrum rursus aureus, aureum cæruleus, hunc iterum aureus, ac tandem niger alius omnes ambit. Pinnæ ad branchias aureæ omnino sunt, pectoris vero totæ cæuleæ, præter earum nervos, qui aurei sunt. Quæ vero ab ano est, item quæ in dorso ac cauda, qua uropygio junguntur, aureæ sunt; sed maculis parvis sanguineis resperlæ, cætera cæuleæ.

C A P V T X X.

D E T O R P E D I N E
& Thunno.

DE *Torpedine* nil habeo quod dicam, nisi quod torpore manus afficiat: hincque illi nomen. Id autem tam efficaciter, ut priusquam capiatur per rete vel arundinem id afficiat. Hoc astu usa, limo & cæno obducta venatur pisciculos. Mirum. *Plut. l. 1. Vtr. anim. Thunni* quamvis in plurimis capiantur locis: circa Byzantium tamen maxime. Nam postquam Cyaneas insulas attigerint, transferintque ex ripa Chalcedonia, albicans occurrit petra quædam, tantumque bestiis ipsis incutit terroris, ut è vestigio in ulteriorem convertantur ripam: quas cum præceps aquarum cursus corripiat, & innata locorum aptitudo maris fluxum ad Byzantium cornuque Byzantii deflectat, & eo naturæ impetu propellat, in infidias incidere mirum non est. Alias generatio illorum in Mæoticis fit paludibus.

dibus. Inde cum modicum increverint, erumpunt grege facto per os ipsum, ac propter littus Asiaticum usque ad Trapezuntem excurrunt. Quia vero tempestates ac frigora unde, oculis eorum hebetantur, oderunt, in profundissimo quodam Thracii maris recessu, qui Melas cognominatur, ac loca cava & cœnosa piscibus alendis idonea fovet, morantur, ad vernumque tempus crescunt. Ventorum flatus intelligere videntur. Nam *Plinius* testatur, operiri eos Aquilonem, ut secundo fluctu exeant e Ponto. Pontum autem aliter intrant aliter exeunt. Dextrorsum enim secundum *Aristotelem* l. 8. *Hist.* c. 13. terram contingentes cum subeunt, remeant contra; lævum enim in latus se admovent; quod propterea facere (inquit) dicuntur, quia dextro oculo clarius vident sua natura, lævo hebetius. Noctu eos proficisci antiquissimum Amphylli vatis apud Herodotum testatur oraculum. Hinc adstipulatur antiquissimus nummus, qualem se vidisse Lutetiæ testatur *Bellonius*; in quo altera parte Spica, altera Thunus conspiciebatur, & super hunc Luna inscriptione PHILLIPENSE. Dormiunt tam profunde, ut somno obruti capiantur.

CAPVT XXI.

DE VRANOSCOPO
& Xiphia.

V *Ranoscopus* piscis est solivagus carne vescens, adeo vivax, inquit *Bellonius*, ut si internis omnibus spoliis, nihilominus adhuc moveatur: est omnium piscium voracissimus. Apophysin extra os propendentem habet, quæ pisciculis struit insidias. Infatiabili esse abdomine vel id declarat, quod si cibum illi objeceris, eo usque vescatur, donec cibus exaggeratus, ad ipsum os redundet. *Xiphia* utraque maxilla rostrata est, brevistamen & triangularis inferior, superior magis ossea, durior, multoque longior,

bicubitalis namque nonnunquam. In Oceano Indico in tantam augentur magnitudinem, ut validissimarum navium latera ad sesquipalium aliquando perforent, *Iovius*. Gesnerus ex amici fide digni relatu, quendam cum in Syriam navigaret, natantem juxta navem vidisse scribit, medium ab hoc pisce rostro discissum. Balænam exhorrescit, & eam conspiciens, gladium suum in terram aut obvium quemcunque vadi locum impingendo, truncum ex se format. Balæna negligens præternatat.

C A P V T X X I I.

D E Q V I B V S D A M A L I I S
piscium admirandis.

IN fodinis inveniuntur etiam pisces; præfertim si humida fuerint loca, imo etiam ubi nulla aqua. In multis Ponti locis animadvertit *Theophrastus*, in Paphlagonia *Eudoxus*, Orteranti ultra Albim *Agricola*. Ad Narbonem amnem planicies est, per quam fluvii feruntur Iliberis & Roschinus, pisces fossiles in ea. Terra ibi tenuis, & multum nascitur graminis, sub quod altitudine duorum aut trium cubitorum aqua fluminum dilatata, fluit. Si quando inundaverint, planiciem subterraneis piscibus refertam efficiunt. *Polyb. in Histor.* Duo sunt illorum genera. Teretes nonnulli ut anguillæ, verum pelle carent tenaci, squammis ut gobii; carnis duræ, nec gratæ gustui. Majores duos crassi digitos, digitum minores. Illi palmos longi quatuor, tres hi, sonum edunt acutum. Inclusos pharmacopolæ vitro suspendunt de trabe, & pane longo tempore alunt. Ex fluminibus interdum, quæ currunt in paludosis locis, egressi, per riparum venas penetrant in terram longius, in cellas interdum. *Theophrastus* scribit, in latebris propter sensuum nil sentire stuporem, donec ollæ injiciantur coquendi, sed effossos moveri. In flumine quodam Orien-

Orientalis Indiæ pisces sunt *Tubarones* dicti, tam rabidi, ut cuīdam nautæ supra aquam ad navis stanti latus, unus pedem primo post manum morfu abstulerit. *Linschottan. in Navigat.* Incredibile fere est quod idem memorat; navem nimirum ex Mozambique tendentem per quatuordecim dierum spacium, vento secundo, nil obstante, retrocessisse; idque ex altitudine Solis singulis diebus observata, animadversum: Cumque anxii nautæ causam inquirerēt, & veneficia suspicarentur, piscem tandem sub navi inventum, quem navim intergo, contra venti appulsum natando, portasse collegere. Hoc enim magna cum difficultate depulso, rectum statim tenere cursum. Historia in palatio Proregis Goani depicta, addito Naucle-ri, anni & mensis nomine. *Bleshenius in descriptione Islandiæ* scribit, in mari Islandico esse monstrum, nominis incogniti, sed Balenæ speciem judicant. Cum caput ex mari ostendit, homines ita perterret, ut fere exanimati decidant. Caput quadratum habet, oculos flammeos, circumcirca nigris cornibus munitum: Corpus nigrum & atris pennis obsitum est, si quando noctu conspicitur oculi igniti sunt, ut totum caput, quod ex mari exerit, illustret. *Olaus l. 12* ejus mentionem facit, & duodecim cubitorum esse adjicit. Tantum de piscibus.

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATURALIS,

CLASSIS DECIMA:

In qua
HOMINIS
Admiranda.

Seneca.

Quisquis es iniquus aestimator sortis humanae, cogita quanta nobis tribuerit parens noster, quanto valentiora animalia sub jugum miserimus, quanto velociora asequamur, quam nihil sit mortale non sub ictu nostro positum. Tot virtutes accepimus, tot artes, animum denique cui nihil non eodem quo intendit momento pervium est, syderibus velociorem, quorum post multa secula futuros cursus antecedit.

SYLLABVS CAPITVLM

CLASSIS DECIMÆ.

Cap. I. De Homine in genere.	Artic VI. De Insensibili transpiratione.
Cap. II. De nutritione.	Cap. IV. De Accretione.
Articul. I. De Venatorum innoxio esu.	Artic. I. De Gigantibus.
Artic. II. De aliorum insolitorum ciborum esu.	Artic. II. De Pygmaïs.
Artic. III. De Edonibus prodigiosis.	Cap. V. De Generatione.
Artic. IV. De Bibonibus monstrosis.	Artic. I. De Semine.
Artic. V. De quibusdam circa ebrietatem reconditis.	Artic. II. De Menstruo sanguine, & lacte.
Artic. VI. De Pane.	Artic. III. De membris generationis.
Artic. VII. De Inedia stupenda.	Artic. IV. De Sexu foemineo.
Cap. III. De Concoctione.	Artic. V. De Vagitu uterino.
Artic. I. De Hepate & Liene.	Artic. VI. De Partu numerofo.
Artic. II. De Humoribus in genere.	Artic. VII. De Monstrofo partu.
Artic. III. De Sanguine.	Artic. VIII. De Compensatione naturæ monstris facta.
Artic. IV. De Vrina & de Renibus.	Artic. IX. De Variarum formarum gentibus.
Artic. V. De Sudore.	Artic. X. De Antipathiis quadam

*quadam mira inter
patrem & filium.*

Artic. XI. *De quibusdam
circa generationem
miris.*

Cap. VI. *De actione vi-
tali.*

Artic. I. *De Corde.*

Artic. II. *De Pulsu.*

Artic. III. *De Vita &
morte.*

Artic. IV. *De Venenorum
infectione.*

Cap. VII. *De Sensu In-
terno & Externo.*

Artic. I. *De imaginationi-
bus Melancholicorum.*

Artic. II. *De Imaginatio-*

nix efficacia.

Artic. III. *De Visu & Ol-
factu.*

Artic. IV. *De Facie.*

Artic. V. *De Somniis.*

Artic. VI. *De Noctam-
bulis.*

Artic. VII. *De Nonnullis
circa caput ac sensus
observandis.*

Cap. VIII. *De Locomo-
tiva.*

Articul. Vnicus, *De Mi-
ro quorundam robore
& agilitate.*

Cap. IX. *Et ultimum; De
Anima rationali im-
primis vero Mem-
ria.*

A D M I R A N D A H O M I N I S.

C A P V T I.

D E H O M I N E I N G E N E R E.

H Actenus irrationalia fuere animalia, Homo sequitur, de quo secundum actionum naturalium vitalium, animalium & rationalium, seriem agemus, incepturi à fabrica. Est autem hæc tam elegans & miranda, ut magis esse nequeat. Corpus Adami ex terra efformatum est; nostra ex tribus feminis guttulis, & tantilli sanguinis lactis in morem fusis, caseique ritu coagulatis effectum, & ex eadem materia tot & tam diversæ productæ partes. Totum ædificium plusquam ducentis suffultum est ossibus: totidem cartilaginibus, articuli omnes incrustati, ligamentis quamplurimis omnia connexa; membranis innumerabilibus vestita; nervorum plusquam triginta paribus, ceu funiculis quibusdam, membrorum vastissimæ moles irrigatæ: arteriis totidem velut aquæ ductibus spumante sanguine & spiritu vitali omnes partes perfusæ: musculis fere quadringentis, & diversi generis carnib. ceu tomentis vacua spacia repleta & viscera oblecta; cute denique omnia circumdata sunt. Est in ea & Dei effigies (mente repræsentat eandem) & omnium animalium vires ac temperamenta in se tenet inclusa. Multos reperies qui *struthionis instructi ventriculo*: multi qui *Leonis corde*, haud pauci qui *canis*; plurimi qui *suis*; infiniti qui *asini natura* gaudent. *Alexander Macedo* tanta humorum symmetria, ut ipsius spiritus & humores: imo *exanime cadaver*, *naturale balsamum*, *odoris referret fragrantia*. Quin in eo tanquam centro, nodo, & fasciculo, creaturarum omnium

nium radices & seminariæ delitescunt rationes. Vegetabilia spiritibus balsamicis mineraliū, animalia vegetabilium & per has mineralium : homo vero propter quem omnia condita sunt, animalium, vegetabilium, & mineralium nutritur & augetur. Quare exiisdem etiam, ut constet, ratio postulat. Florent itaque in homine, & fructus sanitatis vel morborum nuncios proferunt, melissa, violæ, chamedrys ; puta spiritus, cordis, cerebri, & hepatis : urtica, aron, flammula : pustulæ, pruritus, herpes. Fiunt in eodem quoq; mineralium separationes, paroxysmis conspicuæ, vitrioli, aluminis, salis, gemmæ, colcotaris, tartari : nempe lepra, elephantiasis, morphæa, cancer, variis tincturis & signaturis sese proidentes. Nec desunt aquæ generationes, aurum, argentum, stannum, cuprum, ferrum, plumbum : cor, cerebrum, hepar, renes, ventriculus. Quin reperiuntur in corporibus nostris fodinæ, è quibus lapides eruuntur, renum & vesicæ calculi, non ad ædificandam, sed ad destruendam domum. Caput humanæ mentis arx, rationis sedes, sapientiæ domicilium, memoriæ, iudicii & cogitationum officina, supremum occupans locum, annon supremam & Angelicam mundi partem refert ? Mediam & cælestem habes in thorace & medio ventre ad unguem expressam. Ut enim ad solis accessum, superiora collustrantur, & inferiora vivificantur omnia ; Contra vero, Sole de sede sua digresso, horrescunt, & ad interitum vergunt : ita & cordis perpetua motione, ejusdemque vitali calore omnia vigent, lætitiarumque leges sese ostendit uberrima : eo vero curis, tristitia, metu, aliisque nebulis obfuscato, omnia debilitantur, & tandem pereunt. Sublunarem mundi partem in ventre inferiori expressam, quis non videt ? in eo partes nutritioni, coctioni & procreationi dicatæ continentur. Stellarum errantium forsan ducatum in Microcosmo desideras ! Ecce ! humectantem Lunæ
poten-

potentiam profluens Cerebri refert medulla. Veneræ jurisdictioni genitales inserviunt partes. Mercurio ingenioso facundiæ & venustatis debentur instrumenta. Solis & cordis maxima est analogia: benefico Iovi, humanum epar, fons gratiosi vaporis confertur. Martis incendium & furorem, fellis in se concipit vesicula: Saturni sydus frigidum flaccida lienis caro, humoris melancholici receptaculum perpulchre refert. Imo si ulterius ascendere licet, Elementa, Maria, Ventos, hic adumbrari, audacter dicere possum. Spiritus humani corporis, cœlum, quintam illam denotant essentiam. Quatuor humores Elementa exprimunt. Bilis calida & sicca Ignem: sanguis calidus humidus Aerem: Pituita frigida humida Aquam: Melancholia frigida sicca Terram designant. Sic Venter hominis Terra est omniformium frugum ferax. Vena cava Mare Mediterraneum. Vesica mare occidentale, in quod omnia flumina exonerantur, & sal superfluum resolutum colligitur. Habet Orientem in ore: Occidentem in ano: meridiem in umbilico: septentrionem in dorso. Summa. Europa, Asia, Africa, America geographice describi possunt in homine. Vere itaq; barbarus *Abdalas*, hominis corpus admirabilissimum quid esse pronuntiavit. Vere hominem *Protagoras* πάντων χερμάτων μέτεον, *Theophrastus* *Univerſi exemplar & Mundi Epitomen*, *Synesius* *horizontem corporeorum & incorporeorum* nominavit. Vere denique cum *Zoroastre* exclamabimus

ὦ τολμηροτάτης τῆς φύσεως ἀνθρώπου τέχνασμος

Manet scilicet *θεῶν χερῶν πλασθένημα δαδαιλιώτατον.*

CAPVT II.

DE NVTRITIONE.

ARTICVLVS I.

DE VENENATORVM

innoxio esu.

Venena aliquando longa consuetudine alimentata fieri, Historias si respicimus, vix dubitandum est. Multæ enim, & à probatis cum scriptæ fuerint, fidem apud quosvis merentur. *Avicenna, Rufus, & Gentilis*, puellæ meminere, quæ à teneris venenatis nutrita, pestiferum adstantibus contraxit halitum. *Colonia Agrippina* in deliciis araneas habuisse quandam, *Albertus* author est. *Porus* quidam *Indorum* Rex veneno quotidie utebatur, alios ut perimeret. Visus qui commorsus à venenatis occidebat eadem. *Avicen. l. 8. de Anim. cap. 2.* Nota historiæ puellæ veneno nutritæ, qua Reges Persarum perimebant alios. In Hellesponto *Ophyogenes* serpentibus vescuntur. Quidam simili delectatus victu, in repletū serpentibus dolium injectus, intactus permansit. *Plinius & Athenagoras Argivus* nunquam à scorpionibus lædi poterant, & *Æthiopes* Hyaspidis fluvii incolæ, è scorpionibus & aspidibus lautissima parabant fercula. Anum quandam Atheniensem magnam cicutæ sine noxa esitasse quantitatem *Galenus* author est. *Empiricus*, triginta drachmas aliam sine læsione sumfisse, perscripsit. *Hypoth. Empir.* *Lyfidem* quendam quatuor Opii deglutiisse drachmas, idem testatur. Thracia illa mulier ex manipulis veratri gratissimum habuit obsonium. Denique

*Profecit poto Mithridates sæpe veneno,
Toxica ne possent sava nocere sibi.*

Causas hujus si inquiris, varias esse existima. Nam primo est naturalis cuique proprietas, ob quam

quam sturni cicuta, fues hyosciami delectantur elu. Dein est veneni portio certa, quæ venenorum immutat potentiam & subjecti dispositionem. Tum Corporis debilitas vel robur. Quatuor se vidiſſe venenosa edentes fercula, refert *Conciliator*; quorum unus subito mortuus, duo læthaliter ægrotarunt; tertius evasit. Accedit quantitatis & compositionis vis, temporum & locorum, in quibus colligitur varietas. Sic *Traſſius Mantinensis* cicutam in frigidissimis colligebat locis, ut citius interimeret; ut idem faceret certum compositionis apud Chios fuisse modum *Theophrastus* ostendit. l. 9. *Hist. plant.* A scorpione ictus plures dies vivere potest: septem ab ammodite. Cherſidrus intra tres dies, aspis intra tres horas, subito basiliscus interimit. Commiſtione denique ejusdem generis venenis promoveri operationem, impediri diverſi, mulieris virum occidere volentis historia testatur. Alias certum est, calida vinci non posse. Nam & sublimatum ob ingentem vim corrosivam à natura assimilari nequit; & Napellus summa sua caliditate enecat.

A R T I C V L V S I I.

DE ALIORVM INSOLITORUM ciborum elu.

PVellam quandam stercorebus delectatam legimus apud *Nancelium* l. 3. *Analog.* Virum nobilem foria puellarum recentia avidissime forbillasse, idem refert. Calcem vivam pugni magnitudine devoravit quædam apud *Fernelium* l. 6, *Pathol. cap.* 3. fila ex vestibis apud *Trincavellum* l. 7. *cap.* 5. gossipium & lanam apud *Lusitanum* c. 3. *cur.* 86. lacertas apud *Marcellum Histor. Mirab.* l. 4. *cap.* 1. Tartarum quinquagenaria mulier apud *Nicolaum serm.* 5. *tract.* 4. *cap.* 36. Crines denique alia apud *Camerarium*. Id in singulari morbo accidere potest: quem *μαλακίαν* in prægnantibus,

tibus, *nitlav* in virginibus & aliis appellamus. Causa ejus humor vitiosus & pravus tunicis ventriculi impactus, vel in eodem genitus ex prava victus ratione, vel ab utero eodem affluens. Hinc primis tribus mensibus præsertim prægnantibus accidit, cum & vomitus accedunt, & fætus minus absumit; Virgines infestat, cum mensium intercipiuntur fluxus. Quomodo autem talis appetitus ab hac causa excitari possit, difficile est dicere, & satius occultæ tribuere qualitati, *j. Za. 1.3. p. 296.* quam in manifestis committere absurdum. Quod vero de *Lazaro* quodam narratur, eum vitrum, faxa, lapides, ligna, viva animalia, pisces vivos vorasse: & nos de rustico in Frisia eadem pro mercede faciente, à *Clariss. VVinsmio in prælectionibus Anatomicis* accepimus: id ob nervorum videtur accidisse vitium. Nam in illo dissecto, quartam nervorum conjugationem, quæ gustus gratia in aliis hominibus producta est, neque ad palatum neque ad linguam reptasse, sed ad occipitium reflexam, *Columbus* observavit *Anatom. l. 15.* Odore etiam nutriri posse hominem quidam existimant; nec desunt quæ factum testantur *Historiæ. Rondeletius de piscib.* quendam Romæ annos quadraginta sola aeris inspiratione nutritum reliquit; & Democritum Abderitanum philosophum, panis vino affusi olfactu, ne Cereris profanaret sacra, vitam quatrIduo sustentasse *Laertius* author est. Sola contemplatione homines diutius vivere posse affirmat *Cardanus l. 8. de Variet. Rerum, cap. 41.* Ad extremos denique fines Indiæ ab Oriente circa fontem Gangis, astomorum gentem sine ore, corpore toto hirtam, vestiri frondium lanugine, halitu tantum viventem & odore, quem naribus trahant, *Megasthenes* scribit, nullum illis cibum, nullumque potum; tantum radicum florumque varios odores, & sylvestrium malorum quæ secum portant longiore itinere ne desit olfactus; graviore paulo odore haud difficulter exanimari. *Plin. l. 7. cap. 3. Sentendum*

tiendum tamen odores, quia qualitates sunt, nutrire non posse : reficiendo cerebrum fovere, nemo negabit.

A R T I C V L V S I I I.

DE EDONIBVS PRODIGIOSIS.

MVlier Alexandriæ olim fuit, quam, *Athenæus* prodit, *Libras carnis duodecim edisse, panis quatuor chemicas, id est totidem & amplius librarum ; vini autem congiū adbibisse.* Maximinum Imperatorem bibisse sæpe in die vini capitolinam amphoram : comedisse & quadraginta libras carnis ; ut autem *Cordus* dicit, etiam sexaginta ; *Capitolinus* autor est. Amphora autem octo capit congias. *Phagon* quidam, apud *Vopiscum* *Aureliano* Principi in deliciis, usque eo multum comedit, ut uno die ante mensam ejus, Aprum integrum, centum panes, Vervecem, & porcellum comederet; hiberet autem in fundibulo apposito plus Orca. Orca autem vas vinarium fuit amphora sane majus. Quid vero de *Clodio Albino* Imperatore dicam ? Is, *Capitolino* scribente, tantum pomorum hausit, quantum ratio humana non patitur. Nam & quingentas ficus passarias, quas *Græci* *Callistru-thias* vocant, jejunum comedisse *Cordus* dicit : & centum persica campana, & melones *Ostiensis* decem, & uvularum *Lavicanarum* pondo viginti, & ficedulas centum, & ostrea quadringenta. *Vguccio* *Fagiolanus* exsul & jam senex apud *Canem Scaligerum* *Veronæ* gloriabatur in mensa : se juvenem quater-nos capos altiles, & totidem perdices, item hædi clunes assos, & vituli infarctum pectus, præter falsamenta una in cæna esitasse. Huc pertinere videtur vir prodigiosæ vastitatis, *Maximiliani* *Cæsaris* tempore, qui vitulum crudum cum ove incocta una devorabat vice. Nec non *Suidrigellus* *Dux Lithuania* qui in sex cænam producebat horas, centum triginta utebatur ferculis. *Sylv. l. 2. Comment.*

*ment. in Panormit. Quin & Thymocreon Rhodius, cu-
jus Epitaphium tale erat.*

*Multa bibens, & multa vorans: mala multaque dicens,
- Ipse viris jaceo Timocreon Rhodius.*

Cæterum nimium vorandi desiderium, si à præ-
ternaturali causa oriatur, Bulimos dicitur; &
si cum vomitu fiat, canina appetentia. Fitque
vel à succo ventriculum mordente, vel toto cor-
pore exhausto, vel aere etiam frigido operante,
vel denique vermibus. Hinc & Brutus, cum Dyr-
rachio in Apolloniam per nives iter faceret, eum
fere contraxit; & in muliere, postquam duode-
cim digitorum excrevisset vermem conquievit
esurire; & alia desiit postquam centum excrevis-
set vermiculos. Epidemium aliquando hoc ma-
lum *Ferraria* fuisse *Brasavolus* testatur, *Borussia* an-
no 1535 *Leonellus Faventinus* author est. *Gemma*
Frisius cujusdam mulieris non ita grandævæ me-
minit: quæ nec ad momentum quidem, sine ci-
borum vivere potuit ingestione. Causam in He-
patis molem & monstrosam *ἰδιοσυγκρασίαν* conjicit.
Nam aucta supra modum pinguedine & calore suffocato
apertus est venter, detractæque adipis libræ propemo-
dum viginti: inventum est epar integrius, turgidum
sanguine spirituque, sed impensius rubens ac mole inef-
fabili, ut sola magnitudine membra spiritalia compres-
serit. *Frisius l. 1. cap. 6. Cosmocrit.*

A R T I C V L V S IV.

D E B I B O N I B V S monstrosis.

Συμποτῆς ναύλας καὶ πολίων ἐρέτας difficile non est
invenire. Vides nulla in parte mundi ces-
sare ebrietatem, & ita quidem, *tanquam*
ad perdenda vina geniti essemus, & effundi illa non pos-
sint, nisi per humanum corpus. Quod olim prædixit
Seneca. Habebitur aliquando ebrietati honor, & pluri-
um mercepisse virtus erit; id in moderna ætate
evenisse forsan existimandum est. *Optimus cense-*
tur

l. 1. 26
nes. c.

tur non qui sermone philosophico uti novit, sed qui multos maximosque calices exsiccarit. Galen. Imo non tantum vinum & aqua, sed & fumi atque odores ad hanc mentis alienationem inducuntur. Non tamen omnes pari ambulant passu, sunt qui in hoc cursu palmam mereri volunt. In illo publico ἀγραιοπρωσίας apud Alexandrum præmio, fuit Promachus quidam, qui ad quatuor congios pervenit. Congius autem cepit olim libras decem. Idem de Proteo Macedone apud Athenæum legitur. Novellius Torquatus Mediolanensis tres bibit congios, sed uno impetu, spectante miraculi gratia Tiberio Principe. Plin. l. 14. Histor. Natur. Et quod amplius mireris, in eo (verba sunt Plinii) rara hæc gloria, non labasse sermone, nec levatum vomitione, non altera corporis parte dum biberet: matutinas obisse vigilias: plurimum hausisse uno potu, plurimum præterea aliis minoribus addidisse: Optima fide non respirasse in hauriendo, neque exspuisse, neque ad elidendum in pavimento sonum ex vino reliquisse. Cicero filius duos exhausit congios. Bonesus, ut Spartiani verba habent, bibit quantum hominum nemo. De quo Aurelianus sæpe dicebat, Non ut vivat natus est, sed ut bibat. Quem tamen diu in honore habuit causa militiæ. Nam si quando legati barbarorum, undecunque gentium, venissent, ipsis propinabat, ut eos inebriaret, atque ab his per vinum cuncta pernosceret. Ipse quantumlibet bibisset, semper securus & sobrius, & ut Onesimus scriptor vitæ Probi, adhuc in vino prudentior. Habuit præterea rem mirabilem, ut quantum bibisset, tantum mingeret, neque unquam aut ejus pectus, aut venter, aut vesica gravaretur. In nuptiis cujusdam Nobilis, tempore Lipsii, quidam sex congios hausit. De Camatero Logotheta, qui duos congios simul exhausit, videatur Nicetas l. 3. Histor.

A R T I C V L V S V.

D E Q V I B V S D A M C I R C A
Ebrietatem reconditis.

CÆterum bibonum, ratione inebriationis, varia est ratio. Tardius alii inebriantur, citius alii: & postquam inebriati fuerint, retrorsum nonnulli feruntur, antrorsum nonnulli; canunt quidam, jurgia quidam movent. Hujus varietatis, variæ etiam ab authoribus dantur causæ. Qui citius & magis inebriantur, aut vino affueti non sunt, & largius biberunt, (Natura enim ab uno extremo ad aliud sine incommodo non transit) aut angustiores venas nimis calidas, aut densiorem corporis constitutionem obtinent, aut nimium in conviviis loquuntur. Vociferatio quippe calorem naturalem à vino inflammatum adauget, caput plenum grave reddit, majorem vaporum multitudinem coacervat; qui ob continuum motum corrupti, per universum distribuuntur corpus, oculos inflant, tempora distendunt, cerebrum offendunt. Eadem illorum ratio, qui in conviviis calidi panis esu utuntur, vinum generosum bibunt, copia ciborum se ingurgitant, falsis delectantur, os apertum tenent. Omnia enim hæc maximam procreant sitim, quam frequentes bibitiones sequantur necesse est. Nec diversa illorum fors, qui panem in conviviis ubi est nigella, lolium & ejusmodi, seu panem secundarium & miliaceum comederint: hic enim spiritum somniculosum, & similem ebrietati passionem, ob crassorum vaporum inducunt multitudinem. *Canonher. l. 3. de Admiran. Vini cap. 1.* Huc denique pertinet defæcatum & à suis fæcibus defusum vinum. Nam, quamvis hoc ad sui conservationem sit imbecillius, & nullo firmamento nixum in vappam ocyus concedat (fæx enim sustinendo vinum radix est) tamen liquidius quia est, & in omnes bibentis venas penetrabile,

trabile, sanguinem celerius incendit, inebriat, mentemque dejicit. *Iason Pratenf. de morbis cerebri.* Ast in hanc seriem mulieres non pertinent; nec qui vel austerum post dulce vinum bibunt, vel musto delectantur. Mulieres enim humidissimæ sunt corporis, crebro depurgantur, patulas vias obtinent. *Macrob. in Saturnal.* quia tamen & debilius habent Cerebrum, & angustiores capitæ futuras, melius est cum *Alphonso Lupejo* dicere; furiosa raro accendi ebrietate, obtusa corripī sæpius. Vinum autem dulce poros obstruit; per quos vini austeri vapore ad primum sensorium ascendere poterant. Ebrietati denique dulcedo repugnat adeo, ut Medici eos qui ad periculum vino distenduntur, plurimum primo cogant vomere, & post contra fumum, qui in vinis mansit, melle illitum panem offerunt. *Macrob. Saturnal.* Varios gestus quod attinet, in varietate humorum partiumque fundantur. Quia fumi ex vino sinciput partesque anteriores occupant, ex cervisia posticas, retrorsum ex hac temulenti aguntur, antrorsum ex illo. Obliviosi illi ac somnolenti, clamosi isti & loquaces. *Lemn. l. 2 de Occult. cap. 19.* Longinqua minus vident, quia spiritus optici crassiores redduntur. Sanguinei rident. Cholericī loquuntur & insaniunt. Stupidi Phlegmatici. Melancholici tristes: & quia omnibus spiritus luminosi vaporibus turbantur, tota diversorum colorum, circa lumen candelæ apparet omnibus. *Gordon. Lilio Medic. part. 2. C. 21.* Lachrymas si profundunt, cum jucunditate id faciunt. Nam sic redundantem in corpore profundunt humorem, copiosoque liberantur vapore. *Rhodig. l. 12. cap. 4.* Balbutiei causa humiditas est. Hinc enim lingua extenditur, sicut spongia impleta aqua, & ob tumorem ac crassitiem sermonem articulatum non reddit. *Iacob. Pratenf. de Natura vini.* Cæterum ebrietati multa resistere experientia docuit. Brassicam inprimis crudam, illam præsertim quæ plus cæteris rubescit

tubescit, id facere *Lemn.l. 2. cap. 11. de occult. testatur*, calidam maceratam capitique circumpositam *Galen.l. 2. de Composit. Medicam. cap. 5.* Tan-
taque est inter illam & vinum antipathia, ut si quis vinum dum ea coquitur instillaverit, ne postmodum coquatur, efficiet. Causam si quæris, alii ex esu ejus crassos elevari vapores, qui vinosos increassent, scribunt: *Aristoteles* humores vinosos undique in alvum trahere, corpusque refrigerare reliquit. Eadem vis hederæ tribuitur à *Wechero*; Apio, nucibus, lupinis, ab *Alexandro*: pulveri pumicis in aqua sumpti à *Fumanello*: Croco à *Gratarolo de vini natura cap. 5.* Caprino pulmonis ab *Africano*: lacti jejuno stomacho sumpto, ab *Amando de Sancta Sophia.l. I de veris secretis*: pulti ex lacte & farina hordei cum aceto sumptæ, à *Platero Prax. Medic. Tomo I. cap. 3.* adscribitur. Idem pulverem quendam sic describit. Recipe, *seminum caulium drachmam undam, Coriandri drachmas quinque, camphora grana decem. Fiat pulvis, cujus cochlear unum ex vino austero exhibeatur.* At abstemium reddunt, hirundinum stercus pulverizatum & bibitum si *Plinio* credimus; Ruta comesta si *Merulæ*: humori qui principio veris erumpit de vitibus: pani ex lolio confecto, exsiccato, & in pulverem redacto. Superstitiosum illud quod dicitur; Si quis ante primum potum, hoc carmen protulerit

*Iuppiter his alta sonuit clementer ab Ida:
Non inebriatum iri.*

A R T I C V L V S V I.

D E P A N E.

PRæcipuum nutrimenti fundamentum, & primarium vitæ conservandæ fomentum in pane probe elaborato consistit. Hinc quidam à pascendo dici volunt; quidam, quia omni apponitur cibo πᾶσι deducunt. Ex variis conficitur. *Ethiopes* ex Orindix pinsebant semine: *Ichthyophagi*

*phagi ex piscibus Sole torrefactis. Plin. l. 7. cap. 2. Egyptii pastores è loti semine Plin. l. 22. cap. 21. Ad montis Vogesi tractum prope oppidum Burcken, è vicino monticulo subtilem & candidam effodi farinam, ex hac ab incolis panes, & omnis generis placentulas confici, author est Claudius Diodatus. l. 2. Panthei Hygiastici cap. 4. Addit autem veram illam farinam non esse, nisi miraculo locum dare velimus, sed potius pinguem illius terræ succum, temporis progressu & Solis æstu concretum, qui tandem in farinaceum pollinem abeat. Ex pane varia conficiuntur medicamenta. Aqua vitæ sic paratur, nobilissimus vitæ thesaurus. Recispe, *Panis optimi in tenues laminas secti quantum satis, impone calenti clibano, ut sensim optime exsiccetur ruffi bis cocti ad instar: mox crasso modo tusum aheni capaci indito, & ad singulas panis tuse libras adde aquæ fontanæ libras quinque, florum lupuli manipulum unum, anisorum uaciam unam, coquantur simul ad unius partis consumptionem, cum parum refrigerint, effunde, & per sportam seu cribrum trajice, mox affunde aliquid fermenti, tepida prius aqua dissoluti, doliolo include, & musti instar fervere ac fermentari finito: tandem clarum separa, destilla, & ut spiritum vini rectifica. Quidam panis recens ex clybano extracti, medullam vitreis vasis impositam destillant; cujus unciaë quatuor Epilepticis magno exhibentur successu. Quinta essentia quomodo extrahi possit, vide in Deodato.**

A R T I C V L V S V I I.

DE INEDIA STVPENDA.

NUtrimenti usus quamvis ad vitam sit necessarius: inventi tamen plurimi, qui, non obstante sat longa illius carentia, vixere. Divi *Augustini* tempore *quadraginta dierum* quidam sustinuit famem; *Olympiodori Platonici* alter, *quamdiu vixit nec esse nec dormire* sustinuit, sola in sole mora alimenti loco pasci solitus. Imperato-

ris *Clotarii* puella *undecim* annis jejuna permanfit. *Petrus Aponus* aliam annos *octodecim* jejunam vidit, *Rondeletius* quandam toto *decennio*, fœcundam post prole parentem. *Hermolaus* sacrificulum sola aeris inspiratione superstitem per annos *quadraginta*. Denique *Nicolaus* quidam *Helvetius Vnderwaldensis* anno 1460, post susceptos ex conjuge quinq; liberos, solitariam vitam amplexus, per annos *quindecim* nec cibum nec potū gustavit. Alii abstinentiæ ejus tempus ad annos *vingti duos* extendere sunt ausi: *Bocatus* vero ad *triginta* annos aut hujus aut alterius adstruit inediā. *Mago Carthaginensis* etiam, & *Lasyrta Lasionensis* sine *liquidorum* usu suam exegere ætatem. *Athen. l. 2. cap. 2.* Idem apud *Calium* quidam Neapoli natione *Tomacellensis* fecit: *Andronis Argiensis* apud *Aristotelem*. Tacebo interim *Conflanam* & *Bernensem* puellas apud *Quercetanus l. 2. Diatetica c. 6.* *Colonientem* apud *Albertum l. 7. de Animal.* *Hajensem* apud *Nancelium*: nec vel de *Timonis amita* apud *Athenæum l. 2.* vel de Gallo ex Hierosolymitana peregrinatione reverso, dicam. Hæc vero omnia præter naturam fieri, nemo est forsan qui non videat. Causa in illa conjicienda quæ vel tollunt appetitum, vel diminuunt eundem. Id autem fit vel quando venæ mesaraicæ chylum non attrahunt, & è ventriculo quasi exsugunt; vel quando illa succio in orificio ventriculi non percipitur. Illud vel venarum obstructio, vel intemperies calida, vel alimenti propter copiam non evacuatio, vel orificii ventriculi à pituitosis humoribus obsessio causetur. Hoc vel ab influxus spirituum animalium inhibitione, & languore illorum, vel facultatis distractione, vel ventriculi intemperie & stupore oritur. Sed quia hanc appetitus sublationem mors non sequitur, aliam adhuc causam subesse necesse est. Hanc autem alii in nervorum in orificio ventriculi relaxationem conjiciunt, ex quibus est *Langius*: alii aërem inspiratione attractum spirituum pabulum fieri existi-

existimant, ex quibus *Quercetanus*: Ast cum illi causam vitæ non ostendant; de horum vero sententia sub iudice lis fit; isti etiam qui pituitosorum humorum congeriem accusant, in Cachecticis eorundem copiam fateantur; magis placet *Sennerti* sententia, qui corpora talia pæne indissolubilia, nilque aut parum ex iis exhalare dicit: quod humore tenaci, bene concreto & compacto, & actioni caloris nutrimentum depascentis minime cedente, constant: caloremque mitissimum & placidissimum habeant, nec multum alimenti requirant. *Instit. l. 2. part. 3. sect. cap. 2.*

C A P V T I I I.

D E C O N C O C T I O N E.

A R T I C V L V S I.

D E H E P A T E & L I E N E.

N Vtritio attractionem, retentionem, expulsionem, concoctionem, subordinatas habet: Concoctio vero vel est in ventriculo, vel in hepate & liene, vel in aliis etiam partibus. In prima fit ex cibo chylus, fæces & excrementa aquosa ejiciuntur: In secunda sanguis: bilis flava, serum Urina excernuntur. In tertia ros, gluten, cambium; & tenuia quædam, quædam crassiora expelluntur. Quantum ad *Epar*, nullum in *Mathia Ortelio* mercatore Antverpiensi inventum est. Integrum quamvis alias fit in homine, in brutis plures in lobos dividatur; tamen cum tribus lobis in puella quadam repertum; in *Carolo Sabauda* quatuor habuit penulas. *Francisc. Puteus. l. 5. Apol.* in *Coletto* extremas fibras cirrhis prominentibus hirsutis ornatum fuit. *Camerar.* Labefactato illius calore, hydrops inducitur. De *Liene* pauca dicam. Inventa mulier Parisiis sine eo: *Holler. in observ.* & in *Cauno* homines absque eodem nasci author est *Plinius l. II Natur. Histor.*

Histor. cap. 73. Hinc & plebecula cursoribus sine noxa & equis exscindi posse existimat. Tres sibi invicem superimpositos observavit *Fallopianus*; duos *Montpelii Posthianus*. Quibus augescit, illis minuitur corpus. Nā tum nimis ad se trahit ex chylo subtrahitque hepati. Hinc Trajanus fiscum appellavit lienem: quia ut hoc ditescente plebs depauperatur: sic liene augescente minuitur corpus. Vilus tam magnus, ut viginti librarum excederet pondus, *Columb. l. 15 Anatom*: in nauta quodam vigintitres pendebat libras: jecur undecim. At in *Iacobo Antonellio ovi columbacei conspectus magnitudine*, in *Spoletano marsupii* in modum inanis.

A R T I C V L V S I I.

D E H V M O R I B V S
in genere.

Solo Elementarium qualitatum *δεμίμα* humores definiri non posse vix dubitandum videtur. Vivit enim homo plantis; hæ acres, amaros, & minerales succos in se interdum continent. Alterantur quidem ab interno illo archæo calore naturali; cum tamen sint *ἀκρίτα ἀνεπιτήδιστα* & *ἰσχυρά* permutari nequeunt. Hinc urinæ redduntur interdum, quæ lintea erodunt; in hæmorrhagia sanguis effunditur, quæ eadem efficit. *Doring. l. I de Medicina & Medico*. In vomitibus interdum tam ferventia ejiciuntur, ut lancibus excepta ebulliant, & pelves etiam argenteas æruginoso colore inficiant, quem nec lotio ulla delere, nec fortis frictio cassare potest. *Schenk. Obs. l. 3.* Interdum crocea tam dulcia emittuntur, ut glycirrhizæ saporem referant; cum tamen amara esse debuerint. *Cardanus Contra. 9. l. 2. tract. 5.* refert, è cujusdam sceminæ, quæ venenum hauserat, vena aperta prodiisse non sanguinem, sed virentem quasi herbæ succum usque ad uncias novem: viri vero cujusdam sanguinem emissum lacti simillimum fuisse. Habent autem

humores miros in corpore decursus & certas periodos. Viget sanguis, *Sorano Ephesino* teste, qui Evangelistarum more spacia decursusque diei ac noctis per horas æquales metitur ab hora noctis nona ad horam diei tertiam, quibus hominis sanguis concoquitur ac elaboratur: Inde mens exorto Sole hilaris. Bilis flava ab hora diei tertia ad nonam, quo naturalis facultas scernit à sanguine choleram, eamque ad fellis folliculum dirigit: Inde homo pronus ad iram. Atra bilis ab hora diei nona ad noctis tertiam; Hoc tempore hepar defæcatur, à fordidoque eluitur excremento, idque secundum quosdam natura spleni destinat: Hinc tum mens hominis obnubilatur. Pituita ab hora noctis tertia ad horam nonam; Tunc enim peracta cæna concoctio in ventriculo peragi incipit, cibique liquefcere: Hinc phlegma stomacho innatans, atque ad cerebrum delatum hominem somnulosum efficit. Si vero redundant & inter se connexi sunt, tempus non servant. Ceterum *Persæ* propter exercitationes pueriles modicas, eam conſequebantur corporis ſiccitatem, ut neque ſpuerent, neque emungerentur, ſufflatoque corpore eſſent. *Varro in fragment.*

A R T I C V L V S. III.

D E S A N G V I N E.

Sanguis mirifice à quibusdam fiſtitur. Annotat *Gesnerus* Fridericum Saxonix Ducem, bufonem veru ligneo transfixum in umbra diligenter arefactum, ſyndone involutum, hæmorrhagia laborantibus tamdiu manu tenendum dediffe, donec intra manus caleſceret: ita ſanguinem repreſſum. Facit idem gallinaceus pul- lus, ſi eo in loco ubi Galli caſtrari ſolent, foramine ſectione aperto, pars intrudatur læſa; ſucceſſum experientia reſtaur *Platerus l. 2. de vit. p. 5.* Nobilis quædam Matrona, ſanguinis è naribus

naribus fluxum, frusto cretæ albæ digito annulari contento, è regione naris sanguinem fundentis, reprimebat. *Forest. l. 13. cap. 10.* *Oforius* etiam scribit de Nahodaguca principe in regno Malacca, qui multis vulneribus confossus concidit, ne gutta sanguinis emissa; Cum spoliaretur, detracta ex auro armilla, fluere cæpit. Ille vero lapis sistendi vim habere dicebatur. Erui-
tur ex bestiis quibusdam, quas Sinenfes Cabri-
fias appellant. *Ofor. l. 7. de reb. Africæ & Indiciis.* Quod per venam sectam egreditur, distensio va-
forum in causa est. Motus enim continuus arte-
riarum venis adjectorum venas comprimit: Ve-
næ autem si aperiantur, sanguis ob non resisten-
tiam egreditur. Hinc in venæ sectione egre-
diente syncope, cessat sanguinis egressus. Spi-
ritus enim vitalis vasa non amplius distendit. *Bar-
tholin. probl. 5.* Observatum in occiso ad rei præ-
sentiam subfilire, ad amicorum in submerso.
Hujus dum quæritur causa, vel motus est & agi-
tatio, qua venarum referantur & dehiscunt ora,
vel sympathia & antipathia; Alterius vindicta
in argumento ponitur. *Qui vulneratur dolenter
convertitur in assilientem* inquit *Rhodigm. Cogitatio
ultionem expetit avide; ad id repente inardescit bilis,
à qua mox accenditur sanguis, totaque vi sese ad
vulnus proripit, tum fomenti causa, tum vindi-
ctæ. Convolant spiritus insimul, qui levitate insita
mox authorem circumfiliunt, cujus calore perseve-
rant, persistuntque aliquandiu. Rhodig. 3 Antiqu.
c. 12* Comitialis morbi olim putatum remedium,
sanguinis humani tepidi adhuc potus. Diaboli-
cum inventum, qui laniena mortalium gaudet;
& noxium. *Marci Antonii Philosophi* uxor gladia-
torem deperibat; consulti Chaldæi occiden-
dum judicarunt; sanguinem *Faustinae* propinan-
dum, sequente corporis cum Cæsare junctura.
Factum; & amor quidem depositus; sed in-
fans natus gladiatorii animi, Rempub. pessum-
dedit. *Iul. Capitol.* Langius refert pastoris cu-
jusdam

jusdam filium ad latrocinia pusillanimum, panis gleba sanguini humano intincta devorata, audacissimum ad omnia scelera redditum. Carmanis id inerat peculiare, ut in conviviis percussa faciei vena, profluentem inde cruorem vino commiscuerint atque propinaverint; amicitiae finem statuentes, sanguinem gustasse mutuum. Sed hæc ad *Thaumatographiam Ritualium* pertinent. Ex sanguine humano lampas quædam vitæ & mortis attemperatur, de qua *Ernestus Burgavius* ita scribit. Lampas hæc, five lumen incensum semel, ardet jugiter, quoad homo ille, è cujus aptatur sanguine, vitalem ducit spiritum, atque eodem quo eundem efflat ipse, horæ five momento five punctistitio, simul cum eo extinguatur. Scito insuper si flamma luculenta sit, elevata, tranquilla & immota, nihil homo iste quod vel corpori vel animo grave sit, sentit: Sin vero secus habeat, & assurgens flamma varie scintillet, aut depressior sit, aut nubilosa & torpida; indicium tibi anxietatis, tristitiæ, cæterorumque pathematum esto. Perpetuo enim ex congenitis Microcosmi influxibus astralibus, ac naturalibus inclinationibus (cum & sanguis ille à sanguine ipsius hominis, & Corpus ejusdē à substantia hujus ipsius sanguis, à quo sanguis ad præparandā mutuo quasi sumptus est, enutriatur) flamma ista pro statu & habitu istius hominis five prospero, five adverso emicat, & spectandam se præbet. Pyronomantiā appellant *Sennertus* & *Diodat.*

A R T I C V L V S I V.

D E V R I N A & D E Renibus.

PRæter aquosam substantiam aliud aliquid in urina recondi multa suadent. In morbis enim copiosæ redduntur, nullus quamvis præcesserit potus; & animalia quæ nil bibunt mingere, observatum est. Medici ex colore, tenuita-

tenuitate & crassitie multa prædicunt, & Chymici salem inveniunt in resoluto. Illud autem quicquid est feri nomine dicitur, quod sal est in cibo & potu superfluum, alendoque corpori inutilis. In cibis certe sal reconditur ut condimenta exigunt, plantasque eo abundare destillationes ostendunt. Ex urinis salium genera elici notissimum est. *Agineta* Chrysocollam ficticiam ex urina docet oriri. Nitrum ex terra, animalium urina & excrementis imbuta, parari scribit; *Baccius* modum ostendit: *Fit sal nitrum* (verba ejus) *hodie ex acerrimo lixivio, quod excolatur ex fimo & stercore antiquo vel putri, e cæmeteriorum materie, terrisque simul studio quodam computrefactis, affusa pluries in tiniis ligneis eadem aqua. Coquitur hoc lixivium in magnis caldariis, fitque sal nitrum longis ceu salis fibris in fundo concreascentibus.* Hinc igitur *Rufus Ephesinus* Vrinam dixit esse nitrosum humorem in vesicam delabentem. *de appell. corp. human. cap. 36.* In lotio à canibus demorforum canum apparere imagines, scribunt Arabes; & conjicit causam in imaginationem *Abenzoar*. Sed veneni id tribuendum videtur efficaciam, quod hominis constitutionem valde immutet, & caninam quasi efficiat. Nam & humores ab eo ita corrumpuntur, ut animalcula quædam catellis similia in corpore generentur. *Sennert. l. 2. p. 3. s. 2. cap. 4.* Certe vermes in vesica nasci compertum est. Nam & mulier quædam spithamæ longitudine unum excrevit, & virgo nobilis cimi- cū magnitudine multos. *Schenck. l. 3. Obs.* Quin *Carolus Comes Mansfeldius* picæ simile animalculum ejecit, Duretus millepedi. Calculosorum vero quidam duos acuto capite, corniculato, ventre & dorso testula inductis, instar testudinis nigros, nisi quod rubebant ventre. *Pareus l. 19. c. 3. Holler. de morb. internis.* Emisit alter scorpionem vivum, conchyliacea alter *Schenck. Obser.* Via qua foras ejicitur urina omnibus nota est: accidit tamen interdum peregrina evacuari. Paulo infra glan-

dem Bonini filius emisit, nec non patritia quædam apud Haganoenses familia; per umbilicum puella. Seni cuidam vinitori per finistræ natis ulcus transfudabat: per femur & coxam egrediebatur militi, per alvum aliis, *Scenck. in Obs. Fernel. l. 6 Patholog. cap. 13.* Quantum ad renes, tres aut quatuor à *Gemma* sunt visi l. 2. *Cyclogn.* unus à *VVolphio* & *Columbo* l. 15 *Anatom.* affixi jecori, *Augusta ab Holtzapfelio.* Pinguedo illorum adeo concreta & dura aliquando inventa est, ut lapidis duritiem fere æquaret. *Eustach. de Renib. c. 45.* substantiam in Carunculas resolutam, *Saxonia.* In illis etiam calculi ex fæculenta materia falso ac lapidescenti succo permista generantur, monstrosi interdum. In *Generalis quodam Carmelitarum* alter ren lapidem continebat; qui ab amplo caudice principium sumens, in octo ramos juxta canaliculorum vasis urinarii formam atque numerum divisus, corallitru ncum & surculos elegantissime amulabatur: ac præterea venis caro valde contracta & imminuta ita firmiter huic lapidi undique adhærebat, ut deposita propria figura, quasi crassa quædam cutis ei obduceretur. *Eustach. ad Cap. 44 de Renib.*

A R T I C V L V S V.

D E S V D O R E.

Sanguineum quosdam sudasse sudorem refert *Aristoteles.* & *Fernelius l. 6. de part. morb. c. 4* animadvertit sanguinem interdum ab extremis venis, quæ in cutem definunt, multis in locis effundi. Fuit etiam quidā, cui singulis mensibus per cutem, qua ima jecoris pars subjacet, sanguinis libra quasi ex vena aperta effluebat; quo evacuato nullus discernere poterat, unde evacuatio facta esset. *Beniven. Præfectus* denique *Montis marini*, cum in obsidione ejus ab *Augusto, Saluciarum Principis* filio notho, quasi ad colloquium fuisset vocatus, & captivus detentus, morsque interminata nisi locum redderet: tanto-

pere

pere indignæ mortis metu effectus est, ut sanguineum sudorem toto corpore funderet. *Thuan. l. II Histor.* Causa ab Aristotele in duo conjicitur, sanguinis nimirum tenuitatem, cutis raritatem & pororum apertionem. Addi his potest facultatum nutritioni inservientium debilitas, si retentrix non retineat, fortiter expellat expultrix. *Sudor Anglicus* morbi genus est, anno 1486 in Anglia ortum, & in Germania anno 1529 ita grassatum, ut colloquium *Zvinglii & Lutheri* solveretur. Vis ejus tanta, ut vel intra quatuor viginti horas mors occuparet affectum; vel si exsudasset, sanitas. *Thuan. l. 6.* Furnum quendam ingressum, sudorem ingentem sibi elicuisse, & sanitatem adeptum, observationes docent Medicæ: sed quotquot deinde de illo pane, qui postea in hoc furno excoctus fuerat, comederunt, rabida abreptos morte, adjiciunt. *Riqu. de febr. sudor. in Epistol.* Quamvis autem & sudor ceteris paribus inter bonæ criseos indicia ponatur: tamen lethalem esse frigidum extra dubium est. A calore enim partium solidarum emortuo existit; Cum ob calorem febrilem intus ferventem erumpens, in partibus exterioribus calore jam destitutis refrigeratur. Hinc noster *Hippocrates l. 4, Aphorif. 37*; Sudores frigidi, si cum febre acuta profluant, mortem ostendunt; cum mitiore autem diuturnitatem morbi.

A R T I C V L V S VI.

D E I N S E N S I B I L I
transpiratione.

Quemadmodum in magno mundo vapores ex humidis extrahuntur locis vi solis & astrorum: sic in homine minore illo mundo, vi infiti caloris, idem fieri concedendum est. Ne vero illi uniti in humano corpore intemperiem excitarent, & febrium causarentur incommoda, patulum **D E V S** & porosum huma-

num

m--m

m--m

bc--ad

num fecit corpus , per quod illi ipsi foras feruntur vapores ; idque ita subtiliter , ut ullis sensibus vix queant percipi. Attamen *Sanctor. Sanctorius* accuratissime istud quicquid est observasse , & ponderasse visus est. Hinc illi *Statica Medicina* , in qua inter cæteros *Aphorismos* & hi sunt: I. *Perspiratio insensibilis solet esse longe plenior quam omnes sensiles simul unitæ.* II. *Si corporis pondus plus solito angere incipiat, sine majore cibi vel potus additione, vel sensibilium excrementorum retentione: facta est adiapneustia.* III. *Perspiratio quæ salubriter aufert e corpore multum, idque inutile pondus, non est quæ cum sudore fit, sed ille halitus invisibilis, qualis hyeme uno die naturali ad quinquaginta uncias & ultra exhalare potest.* IV. *A somno ante excretionem sensibilium excrementorum quisque sentit se leviolem, quia revera factus est levior solito tribus libris circiter.* V. *Spacio unius noctis sexdecem uncia lotii plus minusve; quatuor cunctorum excrementorum per alvum, quadraginta & ultra per occultam transpirationem evacuari ut plurimum solent.* IV. *Pluribus unica die naturali per insensibilem transpirationem tantum evacuatur, quantum per alvum quindecim dierum cursu.* VII. *Si aeri æstivo frigus superveniat, illa die supposita bibendi libertate, tertiam partem circiter perspirationis exire prohibet. quæ nisi fiat sensibilis, facile ad putredinem vel ad Cachexiam disponit.* VIII. *Æstate corpora temperata sunt minoris ponderis quam hyeme tribus libris circiter.* IX. *Æstate calori superveniente frigore, eodem die libra circiter excrementorum insensibilium magna ex parte diffuari prohibetur.* X. *Ab æquinoctio autumnali ad solstitium hyemale qualibet die minus libram circiter perspiramus; inde usque ad æquinoctium vernum liberius incipimus perspirare.* XI. *Stomachus cibo refertus, si inter dormiendum absolvat primam coctionem, illius noctis perspiratio magna ex parte ascendit ad quadraginta uncias; si non absolvat, ad octodecim circiter.* XII. *Cibi multum nutrientes, excepta carne vervecina, a cana ad prandium non solent perspirare*
ultra

ultra octodecim uncias. XIII. Cibi copiosi sed tenuis nutrimenti, noctis spacio in plurimis ultra quadraginta uncias perspirare possunt. XIV. Caro vervecina facile coquitur & est vaporosa. Perspirat enim noctis spacio trientem libra magis quam cetera solida edulia. XV. Somnus inquietus impedire solet trientem solita perspirationis. XVI. Perspirationem insensibilem cursu septem horarum in dormiente, inveni in multis esse quadraginta unciarum circiter, in vigilante viginti.

CAPUT IV.

DE ACCRETIONE.

ARTICULVS I.

DE GIGANTIBVS.

Gigantum duo sunt genera. Vel enim sunt populi; vel inter monstra ob materiae vel agentis errorem collocantur. Prioris generis Gigantes fuisse vel esse *Goropius Becanus* negat. At sacrae scripturae testimonia, exemplorum evidentia, modernaq; experientia demonstrant. Expresse exploratores *Numer. 13. v. 33. Vidimus gigantes filios Hanak, qui superant reliquos Gigantes, ita ut videremur in oculis nostris esse ut cicada, & sic essemus in oculis eorum. Emmeorum vero & Zamzummaorum nomina, quid nisi giganteae gentis tituli? Gothos olim ob insignem magnitudinem corporum admiratum Iustinianum testatur Procopius; ex Gigantea appellationem cepisse magnitudine nonnulli existimant. Bartholin. de pygmaeis c. 5. Mela l. 3. cap. 4. apud Indos tantae proceritatis fuisse hominis scribit, ut Elephantibus maximis tanquam Equis uterentur. Patagones in America duodecim spithamarum esse notissimum est. Ibi- dem apud Canibales Gigantem a se visum innuit *Pigafetta*, qui supra multos homines eminebat a cingulo: Circa vero fratrum Magellanicum sub polo Antartico se vidisse homines, quorum cervix ad brachii dimidium protendatur constantis.*

stantissime affirmat. In posteriorum Gigantum censu *Goliathum*, & illos quorum 2 *Samuel* 27. fit mentio, reponimus. *Augustinus* dentem molarem cujusdam vidit; qui si in nostrorum concisus fuisset modulos, centum potuisset efficere, *l. 15. de Civita. DEI cap. 9.* In Drepano Siciliae inventi, singuli trium librarum comperti sunt. *Fulgos. l. 1. cap. 6.* Lucius Flaccus & Metellus triginta cubitorum bello Cretico invenere corpora. Ibidem rupta terræ motu terra, quadraginta cubitorum repertum est. *Plin. l. 7. cap. 26.* Alibi puella inter fluctus quinquaginta cubitorum in longitudine visa, quatuor in latitudine inter humeros, chlamyde purpurea amicta: *Vincent. Histor. Natur. l. 31. c. 25.* Quid vero de alia in descriptione Zelandiæ *Bertius.* Referunt annales nostri, ait à *Gulielmo Bono Hollandiæ Comite*, ad nuptiarum solennia *Caroli Pulchri Franciæ Regis* adductam fuisse inusitata corporis mole faminam, natione Zelandam, præ qua proceri etiam viri pusiones videbantur: tanto etiam erat virium robore, ut bina dolia cerevisia referta ambabus utrinque manibus portaret, quæ singula quadraginta pondo Italica appendebant, trabemque, cui attollenda impares octo viri fuere, quo vellet transferret. Plura qui volet *Iohannis Cassinioni* librum de Gigantibus videat; nobis sufficit, præcipuorum quædam attulisse. Alias, plurimo qui utuntur cibo, minus speciose adolefcunt. Suffocatio caloris nativi in causa, quam immodica adfert humiditas. Idem in morbis accidit: *Lemn. in occult.*

A R T I C V L V S I I.

D E P Y G M Æ I S.

PYgmæis nomen à magnitudine cubitali impositum est. Πύγων enim est intervallum, quod à cubiti flexu ad initium usque parvi digiti procurrit. *Gammadin* Ebræis à Gomed seu cubiti mensura. Duplex illorum genus. Alii minimi in magnatum aulis ludibrii aluntur gratia,

tia, casu monstorum instar geniti. Alii gentis sunt, quæ vel alicubi sit, vel aliquando fuerit. Illos dari non est quod ostendam. Sub *Theodosio* adeo parvus in *Ægypto* quidam, ut perdice non videretur major; qui & prudentia polluit, & voce suavi, sermone claro generosæ mentis præbuit specimina, vixitque annos viginti, *Nicephor. l. 12. Eccles. histor. cap. 37.* Lugduni duos cubitalis mensuræ *Iohannes Cassinon, de Gigantib. p. 76,* vidit: quorum alter barbam habens promissam, eleganti sat conspiciebatur forma. Ulnæ longitudine fœminam, anno præterito *Falcoburgi* pago, unius à *Leyda* lapidis, contubernales nostri viderunt. In nuptiis *Ducis Bavariæ* nanus erat, qui integre armatus cum brevi hasta, gladio accinctus, in artocreas occultatus ut non conspiceretur, & in mensam appositus, fracto artocreate erumpens, & stricto gladio, gladiatorum in morem saliens, omnibus risum & admirationem incussit. *Plater. l. 3. Observ. Dresdæ* in arce *Electoris Saxonix*, pygmæi ostenditur sceleton, altitudine infra cubitum, ossium soliditate & omnium proportionem tanta, ut Embryonis ossa suspicari quis possit. *Bartholin. de pygm. cap. 6.* In *Marchia* & *Lusatia* integrum sceleton, cum cranio, duos pedes & tres digitos longum inventum *Leonhardus Turnheuserus* in *German. Pisone, memorat. l. 7. cap. 84.* Quia vero sæpius in istis partibus effodiebantur urnæ, à pygmæis in terra confici vulgus existimat: hyeme viginti pedum profunditate latere, circa festum *Pentecostes* unius ulnæ, ejusdem est opinio. Alterum genus aliquando fuisse multitudo scriptorum posset persuadere. Inter cæteros *Ctesias Indicus* sic habet: *Media India nigros habet viros, qui Pygmæi appellantur, eadem qua Indi cæteri lingua utentes: sunt autem valde parvi; adeo ut bona pars dimidii cubiti magnitudinem, qui autem eorum maximus, duorum cubitorum magnitudinem non superet. Capillum autem usque ad genua & infra etiam demissum, barbam quoque quibusvis aliis hominibus promissiore gestant.*

gestant. Atque adeo postquam illis promissa barba exorta est, nullo jam vestitu utuntur, sed capillos quidem à tergo multo infra genua demittunt, barbam autem ante ad pedes protrahunt: deinde cum totum corpus pilis obduxerunt, seipsos cingunt illis vestimenti locutentes. Sed & veretrum illis est valde crassum, adeoque magnum, ut ad pedum usque malleolos pertingat. Sunt porro simi atque deformes. Oves autem eorum sunt agnis nostris pares; boves & asini ad nostrorum arietum magnitudinem accedunt: equi item eorum, & muli, ceteraque veterina animalia arietes magnitudine non superant. Horum Pygmæorum tria millia Rex Indorum in suo comitatu habet. Sunt enim sagittarii peritissimi. Iustissimi autem sunt, & iisdem quibus reliqui Indi legibus utuntur. Lepores & vulpes non canibus, sed corvis, milvis, cornicibus, & aquilis, venantur. Lacus est apud eos octingentorum stadiorum ambitum habens, cui, quoties à nullo vento agitur, oleum supernatat: quod quidam ex ejus medio scaphis hauriunt, navigiis per eum navigantes, atque eo utuntur. Utuntur autem & oleo ex sesamo & ex nucibus: sed præstantius est, quod è lacu illo hauritur. Hactenus ille. Antonius Pigafetta inter Moluccas in insula quadam eos comperit; sed & in insula Caphi. Iovius l. 3 de rebus Moscoviticis, ultra Lapones esse scribit. Odericus denique de reb. Indicis l. I. trium palmarum à se compertos, qui ætatis anno quinto jam gignerent, asseverat.

C A P V T V.

D E G E N E R A T I O N E.

A R T I C V L V S I.

D E S E M I N E.

S Emen nobilissimum in generatione principium multis resistit injuriis. Id vel ex eo apparet, quod multarum rerum essentia in multis mutationibus integra, & sub alterius formæ

mæ dominio delitescere potest. Alatur capra herbis quibusdam purgantibus : lac capræ illius bibat nutrix, fiet ut infans qui hoc suxerit, purgetur : Cum tamen in ventriculo capræ herbæ illæ mutantur in chylum ; ex chylo fiat sanguis in hepate, ex sanguine in mammis lac. Lac hoc ubi nutrix bibit, rursus fit ex lacte in ventriculo nutricis chylus, ex chylo sanguis, ex sanguine lac. *A fide digno viro accepi*, inquit *Senner-tus de Cons. & dissens. è spuma canis rabidi in veste vel linteo hærente animalcula quædam parvis catellis simili-ma progenita fuisse*. Solet interdum in virginibus & viduis salacioribus retentū putrescere in ute-ro, deleteriam acquirere vim, & mirifica exci-tare symptomata. Vapor enim malignus susci-tatus, intestina ventriculum, hepar ac diaphra-gma comprimit, respirationem tam exilem red-dit, ut ad sensum plane periisse videatur. Cum imminet res aliqua à regione pectinis & um-bilici versus diaphragma, & ventriculi orificium ascendens sentitur, cordis palpitatio, cardialgia, vertigo, & pallor oboritur. Dum præsens est, subito mulier prosternitur, respiratione, loquela, visu privatur (multæ sic per triduum jacuere ; pro mortuis sepultæ nonnullæ ; quædam à *Vesalio* summa cum infamia dissectæ) Epilepsia, con-vulsione & deliriis interdum infestatur, & pro-ratione maligni vaporis in hanc vel illam irruen-tis partem afficitur. Exaudiuntur interdum ex imis visceribus miræ voces, ranarum coaxatus, serpentum sibilli, crocitus corvorum, gallorum cucurritus, latratus canum ; quæ pro viarum & erumpentis spiritus proportionem casum effingere *Gemma Frisius l. I. cap. 6. Cosmocrit.* existimat. Præsidis Rhotomagensis filiæ continuo ridebant, nec à risu quacunque tandem re adhibita dimo-vebantur. *Holler. de inter. morb.* Accidit interdum ut imaginatione læsa, Melancholia laborent, Diabolum præsentem sibi imaginentur, furorem uterinum, & Melancholiam errabundam, (hæc

menſe

101010
(101010)
(101010)
101010

menſe Februario præſertim viget, & autumnò cumulatù) acquirant. His poſitis diverſa & mirabilia in diverſis etiam linguis proferri. Concu-bitus ab obviis expeti, nocturnos diſcurſus, & circa mortuorù ſepulchra latebras quæri, medici innuunt. *Henr. Petrejus Noſolog. Harmon. Diſcuſſ. 3.* Imò legimus Mileſias virgines, cum hoc conſli-ctatas morbo, violentas ſibi intuliſſe manus. Cæ-terum ordo formationis eſt iſte. Membranæ fæ-tum ambientes primo omnium formantur. His enim nobilior ſeminis pars concluditur, ſpiritus-que ac ſeminis obvallatur calor. Partes poſt ſper-maticæ ſimul omnes delineantur; & ſuo quæ-que ordine pro ratione dignitatis perficiuntur. Aliæ tamen citius, aliæ tardius formam abſolu-tam accipiunt. Hinc primo conceptus tempore tres quaſi bullæ, ſpiritibus turgentes, quæ cere-bri, cordis, & jecoris ſunt rudimenta, & innu-mera fere filamenta, quæ venis, nervis, & ar-teriis originem præbent, & ſolidarum partium quaſi ſunt ſtamina, apparent. *Sennert. l. I Inſtit. c. 9.*

A R T I C V L V S. II.

D E M E N S T R V O S A N- guine & Lacte.

F Rigiditas mulierù, & generatio facit, ut non omnis abſumatur in eis ſanguis. Quia vero non ſemper adeſt fætus, in vaſis circa ute-rum tum colligitur, & ſingulis menſibus foras, ne graventur, expellitur. Menſes hinc dixere Medici. Prima juvena expulſionis ſiunt primor-dia: modum fluxionis uteri vel fundus vel col-lum determinat. Obſervatum recens natam, mammis pendulis, alarum & pubis ornatam pi-lis, quinquennem paſſam decurſum etiam ſine diſpendio: *Schenck. l. 4. Obſervat.* Quin quærit natura alibi viam, dum ſueto nequit ire tramite. Puellæ Saxonicæ per oculos fluebant: Ex au-ribus religioſæ cuidam: per nares uxori Parei:

Parei: per vomitum Stutgardianæ puellæ: per sputum in Chio insula ancillæ: per mammas nonnullis apud Amatum: per umbilicum mulieri Tridentinæ; & quod mirum per minimum manus digitum & per annularem finistræ manus mensibus singulis Moniali: *Ludov. Mercat. l. 1. cap. 7. de mulier. affectib.* Non uniformis autem omnibus est fluxus. Bene habitæ bis in anno habent sine dispendio: quædam ne semel quidem. At antequam concipiant, solere habere *Hortensius* prodit. *Instit. Medic. l. 1. cap. 28.* Qui ex matribus fero menstrua passis nascuntur, infirma ut plurimum sunt valetudine. Sic fuit in *Francisco II Rege Galliarum*, qui per nares mucore nunquam emissio, raro per os exscreatu purgabatur, decumbente interim in auriculam excrementorum colluvie, ac per eam exonerante se cerebro, quod tandem lethali putrefactioni causam præbuit. *Thuan. l. 23. Histor.* Vim illi venenatam inesse affirmat *Plinius*, dum *l. 7 cap. 15. l. 19 c. 1.* scribit: Nil facile reperitur mulierum menstruo magis monstrificum. Acescunt superventu musta: sterilescunt tactu fruges: moriuntur insita: exuruntur hortorum germina, & fructus arborum quibus insedere, decidunt: speculorum fulgor aspectu ipso hebetatur: acies ferri præstringitur, eborisque nitor. Alvi apud moriuntur: æs etiam ac ferrum rubigo protinus corrumpit, odorque dirus æra. In rabiem aguntur eo gustato canes, atque insanabili veneno morsus infligunt. Etiam formica, animali minimo, inesse sensum ejus ferunt, abjicique gustatas fruges, nec postea repeti. Lac in virorum etiam aliquando inventum mammis: Testatur enim *Cardanus de subtil.* Antonium Benzum, annum agentem trigesimum quartum, pallidum, barba rara, pingui habitu, tantum lactis in mamillis habuisse, ut infantem lactare posset. Qui novum lustrarunt orbem, narrant, viros pæne omnes maxima lactis abundare copia. *Aristoteles* vidit in Lemno caprum, è quo tantum emulctum lactis, quantum ad colostrum faciendum satis fuit. *l. 3. Histor. Animal. cap.* Lapidescere interdum

dum observationes apud *Schenckium* testantur. In virginibus esse negat *Mathæus Medic*, *quæst. Centur. qu. 14.* affirmat *Heurnius ad l. 5. Aphorif. 39.* Si virgines hujusmodi sanguine, inquit, abundant, & ab ea sanguinis copia menses supprimantur, nisi ejusmodi plethoro, aut sanguinis emissionem, vel vomitu, vel per hæmorrhagiam, aut per hæmorrhoides, vel per dysenteriam *διμαλῶδην* excernatur; & si his mammae calidiores fuerint & atterantur, eo aliquando is poterit decubere, & in lac converti. Hippocrates vero eodem Aphorismo: Si mulier, neque pragnans, neque puerpera, lac habeat, huic suppressa sunt menstrua. Attamen id raro fieri fatendum est, cum lac ad fætus alimentum Natura ordinaverit.

A R T I C V L V S I I I.

D E M E M B R I S G E- nerationis .

Pauca de his & pura mente, eademque qua scripta sunt legendi: *Syllam* miorchem fuisse tradunt historiæ; *triorchem Philippum Landgravium Hassiæ* author est *Thuanus l. 41.* Addit, tam inexhausti ad Venereos usus fuisse succi, ut, cum uxore sola uteretur, & illa toties eum admittere non posset, vir alioqui castus, ex ejus permisso, negotio cum pastoribus communicato, concubinam superinducere coactus fuerit. Princeps quidam Germanus bombardæ eviratus ictu, argenteum sibi fabricari curavit penem; hocque libris successu felici navavit operam. *Nancel. Analog. Microcos l. 7.* Taurus cum statim à castratione inivisset, implevit. *Aristotel.* Excisum coivisse virum apud *Albertum* legitur. Sine mentula quidam natus est, cum scroto & testiculis; alter sine utriusque sexus partibus. *Schenkius in Observat.* Claustrum virginale virgines habere certum est. Illud vero non pellicula quædam in medio uteri transversim collocata, quæ cervicem faciat imperviam: Sed quatuor carunculæ in coronam colloca-

collocatae, interventu parvularum fibrarum, donec vi rumpantur, ad invicem circulariter corrugatae, foramen in medio sui relinquentes, ut inde possent menstrua ab utero provenientia fluere. *Ludovic. du Gardin Anatom. cap. 99. Avicenna l. 3. sen. 21.* partis cujusdam muliebris in pudendo deprehensae meminit, quam virgam seu Albathara nominat: Tentiginem appellat *Albucasis l. 2. cap. 71.* Hæc autem ad tantum aliquando pervenit incrementum, ut mulieres hanc habentes, cum aliis velut si viri essent coire posse, scribat *Fallopius.* Sectum quibusdam aliquoties sine incommodo uterum, partus Cæsarei ostendunt exempla; exsectum plane cuidam ob petulantiam sine vitæ dispendio testantur historiæ Medicæ. Puellam ex pudendis vaticinatam se vidisse affirmat *Rhodiginus*: idem à Pythia sacerdote Apollinis factum, *Chrysostomi* assertio est.

A R T I C V L V S I V.

D E S E X V F Æ M I N E O.

DVplicem esse sexum nemo ignorat. Masculinum superiorem, vilioris fæmineum, naturæ omnia fere ostendunt. Subjectionem certe huic imperavit *D E V S*; illi concessit imperium; Corpusque si spectemus, habet hoc in quo fortis suæ inferiorem ostendit gradum, temperamenti præsertim & excrementorum si attendatur ratio. Hinc, quia tristes ob menstruorum decursum diffundunt halitus, & nucem myristicam, & corallium squalido ac nigricante inficiunt colore: Cum contra illa pinguior masculi reddatur gestatione: rubicundius istud. *Lemn. l. 2. c. 12. de Occult.* Ira eis facilis, bile accensa subito ebulliente: & ob caloris defectum minor ingeniositas. Quantum ad libidinem, magis accendi hunc sexum quam masculum, in communi jam est opinione: sed & in ipso

ipso gradus concedi nemo negabit. Quia enim in pallidis & macilentis, acri mordacique succo genitales imbutæ sunt partes, humectarique inde postulant; rubicundis & obesis salaciores esse conjicit *Lemnius l. 2 de Occult. cap. 37*. Ruta libidinem in viris extinguit, auget in fæminis. *Secundus Philosophus* cum omnem mulierem fornicatricem esse sibi persuasisset; & factò ipso periculo, de matre id verum cognovisset. Non re quidem peracta, sed adulterum filium admisura si voluisset exequi; ab Adriano quid esset mulier, interrogatus, subjecit; *Hominis confusio, insaturabilis bestia, continua sollicitudo, indefinens pugna viri, incontinentis naufragium, humanum mancipium*. Quicquid autem sit: ita tamen abjectus non est hic sexus, ut non aliquæ supra sortem inveniantur. In obsidione Braunsvicensi militis officium præstitit quædam; idem in Cæsaris castris olim altera. *Camer. Hor. subcis. cap. 76. Cent. 3*. *Eudoxia* uxor Theodosii Junioris scripsit Poemata, & extat ejusdem Homero cento de Servatore. Idem ex Virgilianis versibus *Proba Falconia* præstitit. *Iohanna Graja* Ebræam, Græcam, & Latinam linguas calluit; *Olympia Fulvia Morata* Græce ac Latine versus scivit pangere; & cum ad Orthodoxam defecisset religionem, totam se Theologicis mancipavit studiis. Quid vero dicam de *Elisabetha Anglorum Regina*? Hæc certe virtutibus suis universo admirationem incussit orbi. Pontificem quoque Sixtum iu tantam rapuit, ut eam solam cum Henrico IV Galliarum Rege in cōsilio de universi orbis Christiani summa recte adhiberi posse, diceret. Abiisse quasdam progressu temporis in viros exempla testantur. Antiochiæ illustris virgo desponsata post dolores virilia recepit. Mævaniæ altera quoq; in virum abiit. Romæ alia ipso nuptiarum die erupto genitali vir apparuit. *Volat. l. 24 Comm. Vrbis*. Idem Æmiliæ fæminæ post duodecimum conjugii annum accidit. Plura exempla vide apud *Schenck*.

A R T I C V L V S V.

DE VAGITU VTERINO.

INfantes in utero materno flevisse nonnullorum annotatum observatione ; & ita quidem ut exaudiri satis bene potuerint. Apud *Veinrichium de monstis* exempla invenies. Quidam vero *Poeta* de quodam

Mirandum fetus materna clausus in alvo

Dicitur insuetos ore dedisse sonos.

Causa subest ; doluit se angusta sede teneri ,

Et cupiit magnacernere molis opus.

Aut quia quarendi studio vis fessa parentum

Aucupii aptas innuit esse manus.

Mali id aliquid vel fœtui vel matri portendere existimant alii : quidam autem & rationi & experientiæ adversari judicant. Experientiæ, quia certum non extat apud antiquos philosophos simile quid accidisse unquam. Rationi, quia non fit ploratus auditu perceptibilis, absque aëris per os attracti & inter expirationem ad asperam arteriam allisi, certoque modo formati in ore & palato, emissionem. Nam, cum venis & arteriis, urachoque, aliis rebus impletis, reciproco aëris cursui locus non fit, neque etiam tantæ copię, meatus per cor poni debeat ; ob insigne caloris periculum per umbilicum ingredi non poterit, nec per uterum admittetur. Membrana enim quibus obvolvitur, tam laxos non habent poros, ut transeat aër ; nec uterus, etsi pondere hiet, auram admittere potest : Nedicam, lentore excrementitio occupata esse omnia. *Libavius* omnia quæ in thorace ad respirationem requiruntur, fabrefacta supponit ; aëremque halituosum internum ex humoribus calore agente natum, & intra domicilium infantis atque etiam in capacitate pulmonum conclusum, à fœtu elisum, sufficere autumat. *Vide disc. de vagitu &c.*

A R T I C V L V S VI.

D E P A R T V N V M E R O S O.

IN unica generandi facultate homini concessa, contingit etiam varietas, temporis rationem si spectes & numeri. Alii quinto nascuntur mense, sexto alii, alii septimo, octavo, nono, quibusdam decimus, & decimus tertius, nonnullis etiam decimus quintus tribuitur. Gestus quidam per viginti tres menses apud *Paschal. in Biblio. Medica*: biennio apud *Aventinum l. 5. Annal.* quiloquens natus est: quatuor annis apud *Mercurialem*. Interim tamen nonum & decimum mensem naturalem legitimi partus terminum Medici statuunt; Cum fœtus jam grandior nec alimentum copiosum habet, nec locum in quo contineatur sat amplum. Quinto mense natos debilissimos esse, vel puella apud *Valesium de Philos. sacra cap. 18.* (Cujus gracilitas ac tenuitas major, quam mulieribus esse consuevit, fuit) ostendit, septimo infirmos imperfectionis alicujus suspicio, octavo vix vitales, conatus exeundi septimo factus, & inde contracta infirmitas quibusdam persuasit. Numerum si exigit, duos, tres, quatuor sæpius parere accidit: ad majorem imo stupendum ascendere nonnullæ: *Ægyptia* quædam apud *Gellium* uno partu quinque enixa est, *l. 10. cap. 2.* *Lamifii Longobardorum* Regis mater septem, *Sigebert. in Chronic.* *Comitissa Quenfurtenfis* novem. *Betrass. l. 4. Princip. Anhalt.* Mulier quædam apud *Albertum* viginti duorum abortum fecit: alia septuaginta: alia centum quinquaginta; Cujus rei facta fides est, tuniculis quibus obvolvebantur, concisis. *Calius l. 4. cap. 25.* *Irmentrudis Isenberti* Comitissæ de *Altorf* uxor duodecim protulit; *Margarita Virboslai* Comitissæ conjunx triginta sex. *Cromer. l. 11.* *Margaretha Florentii* Comitissæ *Hollandiæ* filia

trecenta-

trecentos sexaginta quinque. *Ludovic. Vives in Colloquiis.* Machtildis Comitissa ab Henneberg, sub Friderico II, mille quingentos. *Aventin. l. 17 Annal. Cuspinianus* habet trecentos quinquaginta. Divisim vero si sumas, magnæ fecunditatis mira in plurimis invenies exempla. Priamus ex Hecuba novendecim habuit liberos, triginta & unum ex aliis. Artaxerxes centum & sex. Herotimus sexcentos. Conradus Moscoviæ Dux octoginta. Rex Gilolo (insula est inter Moluccas) etiam sexcentos. *Pigafetta.* Ziambæ, trecentos viginti quinque. Alter sexcentos quinquaginta. Hos se viventes vidisse scribit *Martinus Polus l. 3. cap. 6.* Ludovicus Vives in Hispania rusticum vidit, cujus liberi ipso superstitite, pagum plus minus centum ædium compleverant. Et hac ætate vetula quædam de sua loquebatur progenie. *Hem filia mea indica nepti tuæ, id est mulieri ex filia tua nata, prolem prolis suæ ejulare Sphinx. cap. 17.*

ARTICVLVS VII.

DE MONSTROSO PARTV.

Natura in agendo suum opus intendit; at quia varia ratione primi agentis, seminis, constitutionis cæli, formatricis virtutis, imaginationis, caloris, oriri possunt obstacula, aberrare interdum non mirum erit. Quamvis autem monstra in omnibus fere corporibus sint mixtis; tamen illa præcipue, quæ in animantibus fiunt monstra attenduntur; & vel in quantitate vel in qualitate accidunt talia. Capite connexos gemellos quædam Turonensis anno 1569 enixa est. *Pareus l. 24. Oper. cap. 2.* A ceruice totum bicorporeum Avenione vidit *Valeriol. Locor. Com. l. 1. cap. 8.* Adversis frontibus sibi cohærentes gemellas virgines, quarum una procedente retrocedebat altera, *Munsterus. Flo-*

rentiæ gemini exhibebantur mares; quorum alter integer corpore, alter scapulis alterius iungebatur ventriculo, ut totum illi videretur intrufisse caput; & illo fugente non aliter commovebatur, ac si ipse fugeret. *Beniven. de reb. abdit.* Idem Lutetiæ in viro quadragenario vidit *Pareus, l. 24. cap. 2,* anno 1530. Circa finem imperii Lotharii Imperatoris edidit partum mulier, canis ac hominis specie, integerrime connexis corporibus, ac dorsi conglutinatis spinæ. *Lycoft. lib. prodigior.* In Scotia autem alter inferiore parte maris specie, umbilicum vero supra geminis membris & ad usum & ad speciem discretis fuit. Hoc monstrum in Muficis educatum, varias linguas calluit: in commune consultavit, diffensu orto in iurgia & rixas sæpissime erupit, annos viginti & octo vixit. Et cum alterum corpus complures ante alterum dies obiisset; quod superstes fuit, dimidio sui computrescente, contabuit. *Buchan. in Histor. Scotica.* Cracoviæ denique natus olim infans ex nobilibus parentibus, teter admodum & terribilis aspectu, flammeis & radiantibus oculis, ore naribusque bovinis, cornu figura exortis & prominentibus, dorso pilis caninis hispido; simiarum faciebus in pectore extantibus; qua mammaram locus oculis felium subtus umbilicum hypogastrio adfixis, tetris ac minacibus; canum capitibus ad utrumque cubitum, & pedis utriusque patellam spectantibus antrorsum; *στυγανόπους* & *στυγανόχειρ*, figura pedum cygni, cauda fursum reflexa & recurva, longitudine ulnæ dimidiæ: editus in lucem, quatuor horas vixisse, & tandem emissis vocibus; *Vigilate, Dominus DEVS vester adventat, exspirasse* dicitur. *Peucer. in Teratosc.* Huc pertinet fætus lapideus Agendici Senonum; qui viginti & octo annos portatus, ex utero post mortē matris excisus est. Hodie adhuc Agendici miraculi instar visitur, expers putredinis. *Thuan. l. 76 Histor.* Plura qui scire desiderat consu-

consulat *Bauhinum de Hermaphroditis, VVeinrichium de Monstris, & alios.*

ARTICVLVS VIII.

DE COMPENSATIONE

naturæ monstris facta.

T Raditur vulgo, Defectu naturæ laborantes, improbitatis insignis aliquid habere. Hoc interdum quidem verum esse invenitur; at semper inveniri falsissimum est. Nam, ut nihil dicam de partium diversitate, quam observandam suadet *Lemnius*: institutionis vis tanta est, ut Socrates, cum per naturam malus esse deberet, bonus eadem sit redditus. Quin tam benigna eadem, ut ob errorem quasi verecundia suffusa, defectum aliis compenlet uberrime. *Comes Mansfeldius* visu destitutus, solo contactu album à nigro discernere potuit. *Keckerm.* in *Physicis*. Hamar Dux quidam Caravanæ, ex solo arenæ odore, ubi esset agnoscebat. *Leo African.* Francothalensis quidam concionator, ab utero cæcus, ex tribus filiabus cuiusdam tactu manus formosissimam elegit. *Camer. Hor. subcis. a cent. 3. c. 80.* Et illius in defossis & furto ablatis quingentis aureis recuperandis apud *Panormitanum l. 3 de Alphonso*, solertia, paucis ignota est. *Cicero* ait *Homerum* cæcum fuisse; at ejus picturam non possum nos videre. *Quæ enim* (verba ejus sunt *Tusculan. 5.*) *regio, quæ ora, qui locus Græcia, quæ species formæ, quæ pugna, quæ acies, quod remigium, qui motus hominum, qui ferarum, non ita depictus est, ut quæ ipse non viderit, nos ut videremus effecit.* *Didymus* etiam *Alexandrinus*, cæcus ab ineunte ætate, sapientiam divinam & humanam & didicit, & professus est. *Ruffin. l. 11. cap. 7. Eccl. Histor.* Quid jam de *Thoma Schuueikero* dicam? Sic de eo Poëta, & Medicus insignis *Posthius*.

*Mira fides ! pedibus dextre facit omnia Thomas,
Cui natura parens brachia nulla dedit.*

*Namque bibit pedibus, pedibus sua fercula sumit,
Voluit & his libros, pręparat his calamos,
Quin & literulas pede tam bene pingere novit,
Artificis superet grammata ducta manu.*

*Maximus hoc Caesar, stupuit quondam Æmilianus.
Donaque scribenti largus honesta dedit.*

Georgius vero Pictorius Villinganus l. 4 Serm. Convival. testatur se Hispanum vidisse sine brachiis natum, pedibus tam citum, ut cum illis neret, seu acu expeditius pingeret, quam vel citissima mulier ambabus manibus. Arma tam affabre tractabat idem, ut nullus militum agilitatem assequeretur: arcu denique tam rectus, ut nunquam aberraret à scopo. Unico ictu crassiusculum etiam infrangebatur truncum. Tandem, ut concludam, facit cujusdam studiosi Keckermannus mentionem, l. I Physic. cap. 4, qui uno tantum digito, & quidem minimo, in utraque manu erat præditus, pedibus sine ullis digitis formam triangularem referentibus. Hic tamen majori unico digito quam alius quinque pollebat robore; eleganter satis, satisque celeriter scribebat; pedibus tam firmus, ut rarius quam cæteri in lubricis laberetur locis. Desinat itaque naturæ accusare injuriam Plinius. Benigna erga omnes mater est: defectum majore compensat usura.

A R T I C V L V S IX.

DE V A R I A R V M F O R- marum gentibus.

QUod articulo octavo de monstroso partu dictum est, raro accidit; ex consuetudine id esse apud quasdam gentes, nonnulli judicarunt. Non procul à Troglodytis in Æthiopia gentem quandam capite carere, oculos in pecto-

pectoribus habere vidit Augustinus, *serm. ad frat. in Eremo. Confirmat Solinus cap. 53. Plinius l. 5, cap. 8.* In Peruaco provincia Caraqui occipite & syncipite carere scribit *Hispalensis. Sylv. p. 5, cap. 35.* Statim enim edito partu tabulis complanari caput, adjicit. In Guiana Epumero-
rocacos quosdam in navigationibus suis ponit *Rhalegus*. Circades populi ultra Taprobanam oblonga sunt facie, capite equino, si Arriano apud *Ramus. tomo I* credimus. Per Indiae montana capitibus sunt caninis, armati ungulis, vestitu tergorum amicti, ad sermonem humanum nulla voce sed latratu tantum sonantes, Megasthenis testimonio. *Ælian. l. 10. cap. 26,* in Ægypto illos ponit, secundum viam quæ ad Æthiopiam pertinet, describitq; quod sint nigro aspectu, vocis expertes, strideant acute, infra barbam mentum possideant tam promissum, ut serpentum simile id esse videatur. Ex venatu Bubalorum & Dorcadum vivunt. *Augustinus de Civitate DEI l. 16. cap. 6.* id non esse incredibile existimat. Panotii apud Scythiam esse feruntur, tam diffusa aurium magnitudine, ut omne corpus iis contegant *Isidor. l. 11. c. 3.* Quidam singulis pedibus adeo latis, ut ubi se defendi à calore velint, resupinati toti inumbrentur. Quid si marinos dari homines & hic adjecero? Anno certe 1403 in Hollandiæ lacu capta est marina mulier, & Harlemum adducta; quæ docilis quidem apparuit ad nonnulla humana; sed loqui discere non potuit. Anno 1526 in Frisia vir barbatus, pilosus, marinus, aliquot vixit annos, sed mutus. *Liban. l. 6. de Universit. rerum.* Nec ita pridem, cum legati Regis Daniæ in Norvegiam vela facerent, virum fascia segetum instructum in mari videre; qui captus, inq; navi depositus vivere desiit; mari injectus, revixit. Hæc sat probati Historici. Quid sentiamus hic non addimus: nisi & Diaboli infinitas esse præstigias, & imaginationis ingentes vires, & bestias interdum accipi pro

hominibus, præsertim fimilitudo si accedat. Legimus in Historia Scotica, Legatos Regis, ventorum impetu in Norvegiam delatos, bestias villosas hominum instar, in montibus oberrantes, vidisse; quas cum homines esse feros judicassent, feras noxias esse ab incolis acceperere. Fruatur interim quisque suo iudicio, nobis se, prolixius de his agendi, alibi poterit offerre occasio.

A R T I C V L V S X.

DE ANTIPATHIA QVADAM mira inter patrem & filium.

Parentem fuisse qui filium legitimum non aliter abhorrebat, quam feles cæteri; ita ut præsentem & nondum conspecto in lypothimiam inciderit, *Georgius Mylius* Theologus Ienæ referebat. Causam ejus diligenter inquisivit Libavius. Et certe, si digna est accuratiori consideratione Antipathias inter res naturales ratio; illa quæ inter liberos & parentes fuisse notatur dignissima. Hoc autem primo certum est, nec in rationali, nec in sensuali parte, hujus quærendam esse causam discordiæ. Nam nec male voluit filio, nec Sympathia vel Antipathia *σοφύης* vel *ἀσοφύλης* dignari debet titulis. Sunt enim & in illis quæ non vivunt; & si in animalibus, non quatenus talia, sed quatenus naturam habent, reperiuntur. Quia vero vix ab alio abhorruit filio, nec fastidivit prolem cujus gratia conjugium suscepit, hæreditarium id non fuisse malum evidens est. Videtur igitur probabile in eam dispositionem immutatum filium, quæ parenti singulariter est adversata. Ea autem vel è seminali corpore ab utero male disposito, vel à sanguinis impuri confluxu, fomentum alterationis habente, vel à sanguine, quo Embryo alitur ori potuit. Hic enim ex materia alimenti diversus evadit, vel aliqua alia causa interna, vel loco de-

co degenerat. Nonnunquam spiritus sanguini totique naturæ assistentes, mutationem inducunt. Vel igitur mater insigni pica laborans adverso patri cibo delectata est ; vel eidem ex consternatione rei patri abominabilis, eundem impressit affectum : ut nihil de obstetrice saga, vel occulta causarum qualitate dicam. Sic Vratislaviensis puella, epoto felis sanguine, felinam expressit naturam ; & Faustina, latronis gustato cruore, crudelissimum peperit filium. Quod si quis una actione habitum acquiri non posse existimat, id de potentiis naturalibus falsum esse cogitet. Qui enim in antrum Throphonii semel olim rapiebantur, per totam vitam morosi erant: & mulier quæ in lupi incidit foveam, ea incauit nocte

A R T I C V L V S XI.

DE QVIBVS DAM CIR-
ca generationem miris.

ADjicio ea, ne, quamvis multa jam sint dicta, deesse videatur aliquid, *Soranus Ephesinus* Isag. 17 tradit, mulieres quæ in navibus pariunt, mutos parere : non quod non loquantur, sed quod cum eduntur, non vagiant. *Ausonius* de quodam

Genua cui patrem, genitricem Gracia, partum

Puppis & unda dedit, num bonus esse potest?

Sunt vani Ligures, mendax est Gracia, Ponto

Nulla fides, hoc tu singula solus habes.

Quidam nati signum secum in lucem ferunt. *Iohannes Fridericus Elector Saxoniae* crucem auream in dorso habebat, futuræ calamitatis indicium. *Bucholz. in Chronol.* *Iacobus Magnæ Britanniae Rex* leonem, gladium, & coronam tulit. *Camer. Hor. subcis. Cent. 3. cap. 42.* *Corzanorum Reges* signum nigræ Aquilæ in humero portant. *Marcus Venetus*, de *Austriacæ* vero fa-

miliæ principibus fama est, (alii non tradunt) crucem auream, id est pilos candidos in modum crucis protractos gestare. *Felix Faber. Histor. Suev. l. 1. c. 15.* Quidam viri ultra octogesimum annum gignunt. Nam & Masanissa post eum sex genuit liberos, & nobilis Francus filium & filiam. *Camerar. Visæ & fæminæ quæ quinquagesimo peperere anno. Sed & in puerili quibusdā id accidit ætate. Albertus enim Magnus l. 4 sentent. nono quandam anno redditam prægnantem, peperisse decimo scribit. Plinius vero l. 7. cap. 2. septimo quasdam parere, ac semel tantum, senio autem confectas, quadagesimum annum non excedere, easque Macrobiis junctas, commemorat. Puerum vero decennem mulierculam imprægnasse Rhodig. Antiq. l. 14. c. 18. author est. Nonnullæ secundo, tertio, & quarto mense post priorem foetum, foetum edidere vitalem. Vnius mulieris, quæ bis intra duorum mensium spacium enixa est, mentionem facit Nancelius l. 8 Analog. Aliæ nonnisi aperto Chirurgi opera utero parere potuere. Quater cuidam excisum, quatuor diversos edidisse fætus, apud Schenckium invenies. E Proculo Cæsare centum virgines intra dies quindecim fætum concepere. *Plin. l. 7. c. 32.* In Picæno puer cum sex dentibus natus est. *Bonfin. Decad. 3. l. 8.* Prusiæ vero Bythiniarum Regis filius illorum loco continui ossis soliditatem habuit. *Solin. cap. 3.* Nonnulli ita nascuntur, ut aures quandocunque motitare possint. Zoroaster ridens nasci visus est. Sed satis de his, pergamus ad alia.*

CAPVT VI.

DE ACTIONE VITALI.

ARTICVLVS. I.

DE CORDE.

COr in nonnullis desideratum est, si in Avicennæ nullum est testimonio mendum. *Rhodig. l. 4, cap. 16.* Cæsari certe dictatori, quo primum die in veste purpurea processit, sacrificanti bis in extis defuit. *Plin. l. 11. c. 37.* Bina in quibusdam animalibus reperiri perdicum Paphlagoniarum exemplo agnoscitur. Desideratum in quibusdam finistrum ventriculum, cartilagineum in nonnullis repertum septum, *Columb. l. 15 Anatomie* observavit. Os in eo in duobus virorum cadaveribus *Gemma l. 2 Cyclog.* deprehendit: Calculos quantitate pisorum *Vvier. l. 4 de prestigiis Damon. cap. 16.* Aristomenes Messenius, qui trecentos Lacedemonios interfecerat, & aliquoties captus, aliquoties etiam elapsus erat, hirsutum habuit. *Valer. Maxim. l. 1. c. 8.* Idem de latrone quodam refert *Beniventus cap. 33. de abditis.* Pericardium, seu bursa in qua situm est, interdum deficere potest. Defecisse in juvene, & ideo Syncopen passum *Columbus l. 15 Anatom.* annotavit. Vulnus interdum excitare posse, nec lethale tamen, Marylli Mimographi puer, cui secto licet pericardio cor appareret, mors tamen consecuta non est, ostendit. *Galen. l. 7 Administr. Anatomie.* Idem fere in cordis accidisse vulnere Historia Groningensis, quam, quia in paucorum manibus, appono, testatur.

Casus in cordis vulnere admirabilis,

Nicol. Mulerius lectori salutem.

Creditum hætenus fuit, corde vulnerato non posse quendam vel ad unius horula vitam producere. Quam sententiam ratio firmat & experientia. Cum enim vita

nostra à spirituum incolumitate dependeat, quorum officina fabricaque in ipso corde sita est, corde vulnerato, spirituum generationem impediri ac prorsus cessare necessarium est. Verum historiam valde memorabilem hoc loco proponere visum fuit: historiam inquam militis, qui in corde saucius vitam ultra quindecim dies sustentavit: qualis nec in veterum, nec in recentiorum medicorum observationibus nulla nobis occurrit. Andreas Haesevanger, Illustrissimi Comitis VVilhelmi a Nassau Frisia, Groninga, Omlandia &c. gubernatoris cohorti prætoria adscriptus, vulnus in pectore à commilitone accepit anno 1607 die 22 Augusti sub vespere. Obiit die octavo Septembris hora una post exitum solis, qui erat dies decimus sextus à vulnere inflato. Defuncti cadaver prætoris militaris jussu vulneris explorandi gratia à me & duobus Chirurgis Caspare & Luca Hulteno apertum & examinatum fuit, presente & spectante viro strenuo ac nobiliss. Bernhardo Hoornkens, spectantibus etiam nonnullis aliis imo ac melioris fortis militibus. Ecce aperta pectoris cavitate, evacuatæque haud parva materia purulenta minime fatentis copia, deprehendimus admirabundi, vulnus in cordis usque sinum dextrum penetrasse, istamque cordis partem fere totam contabuisse, sinistra parte manente incolumi, in qua continetur primaria spirituum vitalium officina. Hujus igitur beneficio vita Andrea ad decimum sextum diem conservata fuit. Et ne forte hujus narrationis dubia esset apud nonnullos fides, eam testimonio suo manuumque subscriptione muniverunt viri nobilissimi & amplissimi. &c.

A R T I C V L V S II.

D E P V L S V.

Pulsus cordis est & arteriarum motus systole & diastole constans. In sinistro latere percipi propter magnam arteriam *Platerus* iudicat : fuere tamen quibus in dextro tantum, si *Cardano* credimus. Inæqualitas interdum in illo magna ob variorum casuum allapsum. Vnde diversitas pulsuum apud medicos. Intercipi aliquando nemo negabit : non sentiri ob arteriarum profunditatē *Baldwinus Ronsseus* docet. *Schasco* *Andræ* *Comitis à Gorca* histrioni omnis generis inæqualitates in pulsu per naturam fuerunt. *Iohannes* vero *Brosovius* de ordine cruciferorum *Beatæ Virginis* intermittentem quoad vixit, gestavit. Ceterum cordis motum in vividis animalibus explorant medici, in fele observavit *Coiterus*. Tum vero pericordio secto duplicem atque contrarium in corde vidit motum, nimirum ad ejus auriculas. Dum enim cor pulsatione efferebatur, auriculæ subsidebant; rursus subsidente corde, attollebantur atque implebantur auriculæ. Auriculæ hoc sese modo componebant ad diastolen; instar vesicæ visæ sunt inflari, & cum extensæ erant, rubrum acquirebant colorem, & aliquantisper morabantur, antequam ad systolen contendebant. Eadem in decursu ad diastolen ratio. In systole tamen candescunt, flaccidæ factæ confidunt, atque vi cordis in cordis basin non nihil rapiuntur, &c, in obs. *Anaton.*

A R T I C V L V S I I I.

D E V I T A & M O R T E.

DE vita nihil fere habeo quod dicam, nisi longævus fuisse ante diluvium homines; post diluvium ad Mathusaleam vel Adami non ascendisse ætatem. Fuere tamen nonnulli qui ad sat provec̃tam pervenere. Nauclerum centum annorum se Stockholmiæ vidisse scribit *Lemnius l. 4. cap. 24. Occult.* qui triginta annorum in matrimonium adsciverat sponsam, aliquot post liberorum parentem. Laurentius Hethlandus apud *Buchananum* centum quadraginta annos natus, sævissima hyeme piscatum prodibat. Quidam in India ex Gandaridarum gente, quam hodie Bengalam vocant, trecentos triginta quinque annos vixit, filium nonagenarium habuit, & cum literam nosset nullam, illa quæ ab eo referebantur ad Annalium optime congruebant fidem. Dentes ei postquam decidere renascebantur iterum, & barba postquam incanuisset in nigrum vertebatur colorem. *Petrus Maffejus.* Rarum & illud apud *Thuanum l. 134.* Emmanuelem Demetrium, obscuro loco natum, centum & tres vixisse annos; Vxorem illius nonaginta novem, septuaginta quinque explevisse in conjugio, alterum alteri tres supervixisse horas, Delphis ambos simul anno 1603 sepultos. Anni ætatis qui per septem & novem consurgunt decretorii seu Climacterici dicuntur. Hinc periclitantur impuberes circa annum quartum, septimum, nonum, &c. *Cels. l. 2. cap. 1.* Annus sexagesimus tertius senibus periculosissimus est. Vnde id fit, difficile est conjicere. *Lemnius l. 2. cap. 32,* putat certis annorum periodis magnam humorum congeri abundantiam, quorum agitatione morbi excitantur. Cum enim natura ad immodicam repletionem devenerit, ac conceptacula humo-

rum

ta:st

19:st

q:ip

di:ib

rum plenitudinem ferre nequeant, in morbum erumpat necesse est. *Philo in loc. allegor. l. 1.* sic de septenario scribit. *Septenario natura gaudet. Septem sunt stellæ erraticæ, ursa septem stellis completur, singulis septimanis Luna mutationes fiunt, & quascunque in aere mutationes operantur: Humana omnia, quæ divinius principium calitus sibi contrahunt, juxta septenarium salubriter moventur, infantum septimus mensis salutaris partus, septimo anno homo rationem perfectam habet, secundo ad potentiam progignendi sibi similem pervenit, tertius finis est augendi, anima bruta pars septifariam dividitur, in quinque sensus, vocis instrumentum, & genitalem vim. Corporis motus septenarius est, sex pro ratione membrorum, septimus in orbem. Septem sunt interiora viscera, stomachus, cor, lien, jecur, pulmo, renes gemini. Septem membra corporis, caput, cervix, pectus, manus, venter, inguen, pedes. Septem foramina habet principalis pars hominis. Oculos duos, duas aures, naresque & os, Septem sunt excrementa, lachryma, mucus, saliva, genitura, & quæ per duas cloacas corporis fluunt, & sudor totius corporis. &c. Quicquid autem sit, five diu vivamus five non; mors tamen omnibus certissima est. Natura accipiendi spiritus & reddendi eodem momento temporis legem dedit. *Valer. Maxim. l. 5. c. 10.* Laureatis etiam foribus atra inducitur vestis. *Senec. ad Polyb.* Modus interim & incognitus & varius est. Baldus à cato Meliteni leviter in labro admorsus, post quartum mensem rabie correptus, hydrophobicus mortuus est. *Majol. in Colloqu.* Ladislaus Neapolitanorum Rex, cum Perusii degeret, venenato suo & mulieris genitali interiit. *Colenut. in Compend. Histor. Neapolit.* Quidam præ ingenti occubere gaudio: ex commiseratione nonnulli. Ianitor ille cum ad interficiendum minimum natu Bajazetis filium jussu Solymanni missus esset, & puerum ad conspectum laquei arridere, & osculum ferre, gestire, vidisset, ita, homo alias ferox, commotus est, ut statim anima liquente concideret. *Thuan. l. 24.* Post mortem
omnium*

omnium fere cadavera putrescunt, & in alia abeunt corpora. Ex medulla nasci serpentes *Plin. l. 10. cap. 66 testatur*. Cleomenisque in patibulum actum, apud Plutarchum, cadaver. Idem in Adolescente quodam factum esse *Camerarius Centur. I Horar. subcis. cap. II* memorat. Quum enim suæ ætatis putaretur pulcherrimus, inque morbum lethalem lapsus, ut suam effigiem posteritati relinqueret, exorari non potuisset; tantum hoc illorum concessit precibus, ut plusculos post à funere dies sepulchrum aperirent, & qua forma suum invenirent cadaver, eadem depingerent. Aperto igitur sepulchro, semi consumpta à vermibus inventa est facies, pluresque serpentes circa diaphragma & spinam dorsi visi. Caroli Martelli sepulchrum corpore vacuum inventum est, proque eo serpens. *Guaguin. & Emil.* In Ægypto cadavera integra visuntur, ex quibus Mumia ad plures morbos salutaris desumitur. Nec corrupta sunt, quæ prope Kijoviam ad Borystenem conspiciuntur.

A R T I C V L V S I V.

D E V E N E N O R V M I N- fectione.

Occulta quia qualitate infestissima sunt Venena, hic pauca de infectionum varietate addere volui. Primo autem Aëris occurrit beneficium. Id in peste comprobatur, & ex illa prope Neapolim spelunca ab omnibus colligi poterat. Eoque res devenit, ut aer arte inquinari possit, quo hostes in eum irruentes, interimantur. Apparuit id in Semiramidis sepulchro, super celeberrimas urbis portas posito: Hoc enim cum Darius spe inveniendi thesauri illectus aperuisset, exiguam arculam invenit, qua aperta tanta vis veneni profiliit, ut tertiam hominum partem

partem sustulerit. Quædam animalia visu & sibi-
lo interficiunt. Id quippe de Basilisco, qui in the-
sauris Maximiliani Imperatoris visus est, creditur,
& *Avicenna scribit l. 4 sen. tract. 3. cap. 22*, militem
cum serpentem quendam lancea percussisset, per
lanceam una cum equo infectum, fuisse mor-
tuum. *Bartholinus Phys. special. part. 3, cap. ultimo*
in Cimbria pastori cuidam ostio horrei sui bra-
chio incubante innitenti evenisse author est, ut
subito & innitentis lateris sensum ac motum im-
minutum senserit, & ejusdem lateris barbitium
canum animadversum sit, atque una latens in
ostii inferna parte serpentis exitiale genus. Iam-
boli relatu in Arabia genus herbæ reperiri, su-
per quam qui dormiunt, suavissimo sopore cor-
repti intereunt, prodidit *Diodorus Siculus l. 2*. Vi-
sui gustatum addo. Sic enim in Indiis cum Eu-
ropæi pulchras degustassent herbas, morte subi-
to periere. Alexandri exercitus pomi cujusdam
novitate pæne obtritatus est. In valle Anania ru-
sticus, à serpentis decollati capite abscisso, præ-
ter expectationem demorsus, morsui cum os ad-
movisset, suctu eidem medicaturus, repente mu-
tus factus, obiit. *Mathiol.* Quid vero de tactu
dicemus? Turcas venena habere, quæ solo at-
tactu eodem die interimant. *Cardanus l. I de Ve-
nen. cap. 15* prodidit. Otho III Romanorum
Imperator à Crescentii Romani consulis uxore,
spe conjugii frustrata, missis chirotecis venena-
tis interemptus est. Iohannes Galleacius appo-
sito stapedi veneno, cum equitare vellet, è me-
dio sublatus est. Dryinus ubi quis eum calcaverit,
illius pedes excoriat; & quod mirabilius, manus
Medici locum curantis inde excoriantur. Deni-
que odore multi solent à veneno infici. Alexan-
dri enim Magni equitatus in India, pestilentissi-
mo cujusdam fruticis odore, pæne totus interiit.
Franciscus vero Ordelaphus Forolivii Capita-
neus genus veneni habuit, quod injectum supra
carbones, omnes interimebat astantes. Nec

existi -sa-

J

EXI

J-

-es-

--

--

existimes sola id qualitatis fieri potentia. Existiosum aliquid odori conjungi, cum multa sint rerum effluvia, certissimum videtur.

C A P V T V I I.

D E S E N S V I N T E R N O

& externo.

A R T I C V L V S I.

D E I M A G I N A T I O N I B V S

Melancholicorum.

Melancholia laborantibus tam mira se offerunt phantasmata, ut sapientissimis etiam interdum imponant. Animam se putabat quidam: granum milii alter: nasum tam vastum alius gerere, ut nullæ portæ illi perviæ essent. *Lemn. l. 2 de Complex. cap. 6.* Nonnulli se capite carere putabant; nonnulli ex vitro sibi conflatas nates arbitrabantur. *Lemn. Senensi, apud Laurent. l. de Melanchol. c. 7,* Nobili videbatur, si urinam mitteret, futurum ut universa urbs diluvio periret. Mulier apud *Trallianum* medium manus suæ digitum constringebat, ac si in ipso totum gestaret, orbem; plorabat eadem, vereri se dicens, ne, si inflecteretur, tota mundi interiret machina. Doctus, apud *Quercetanum Diatet. Polyhist. l. 1. cap. ult.* vir, imaginatus est, sibi ab amico ex Italia reduce duos spiritus malos, qui in colloquium sæpe cum illo venirent, ingestos esse. Burgundus quidam Lutiæ ad ædem S. Iuliani mortuum se affirmabat: mox Medicos, ne amplius animæ, quo minus evolaret è purgatorio ad cælum, impedimento essent, rogabat: mox moribundos imitabatur. *Scholiogr. ad c. 17. l. 1. Holler. de morb. internis.* Quidam apud *Montanum Consil. 25,* imaginabatur totam mundi superficiem ex subtilissimo esse vitro,

vitro, subtus serpentes latere, se in lecto tanquam in insula morari; unde, si egrederetur, facile in serpentes vitro fracto incidere posse. Taceo interim Virginem quandam, quæ in cælo se fuisse, cum Trinitate sacrosancta & Angelis deambulasse, à Diabolo interdum rebatur. Aliquando solent tales homines linguis peregrinis loqui, & futura prædicere. Sic Spoletanum quandam idioma ignotum ægrum fuisse locutum, redita salute illud ignorasse scribit *Erasmus in Encomio Medicina*. Rusticum quendam melancholicum se vidisse refert *Guainerius tract. 15. c. 4*, qui semper luna existente combusta carmina componebat latina, & transacta combustione circa duos dies ad aliam combustionem, ne verba quidem latina proferre poterat. Forestus mulierem Melancholicam cantiunculas latinas cantasse author est, quas nunquam didicerat; & *Iohan. Huartus in scrutin. ingeniorum* Hispani cujusdam servi mentionem facit, qui se Regem arbitratus, prudentissimos in morbo de regimine faciebat discursus. Sed his exemplis Diabolum se justo DE Iudicio ingessisse, fatendum est: nec vel astris, ut *Guainerius* vult; nec linguæ latinæ cum anima rationali consonantiæ, ut *Huartus*; nec puræ spirituum opacitati, vel malignæ qualitati, ut cæteri, adscribi posse eadem. Modernorum quædam an huc pertineant, prudentibus judicandum absque effectu relinquo.

ARTICVLVS II.

DE IMAGINATIONIS

efficacia.

Imaginationis efficacia ex præcedenti articulo agnosci poterat: sed quia melancholicæ morbidam affectionem includunt, non ita eam exprimunt, ac timor ac conceptio. Cum enim quidam adolescens Nobilis ob stuprum virgini illa-

illatum, mortem subire deberet: attenta illius consideratione tantum effecit, ut extincto sopitoque vitali calore & spiritu, singulae corporis partes emisso florido colore in despicabilem laberentur, & capillorum radicibus quæ fumido vapore aluntur arefcentibus, in canitiem illi abirent. *Camer. Memorab. Medic. Cent. 2. Mem. 15.* Idem Francisco Gonzagæ, cum tanquam conjurationis conscius carceri includeretur, accidit. *Scalig. Exerc. 312.* Nec non Ludovico Bavaro Imperatori, postquam occisa Helica virgine Prennebergenfi, securi percussa uxore, fœmina alia nobili de turri præcipitata, visione nocturna anxius redditus fuisset. *Avent. l. 7.* Idem in conceptione fieri, innumera exempla confirmant. Plumbini Ducis uxor cum Æthiope rem habens, Æthiopis forma infantem peperit. Persina Æthiopissa, imaginem albi infantis in congressu intuita, alba facie filiam produxit. *Heliodor.* Carolo IV imperante, mulier Iohannis Baptistæ effigiem sæpius contemplata, hirsutum peperit filium. Bosciducis, quidam Dæmonis instar larvatus cum uxore congressus, filio eam imprægnavit, qui statim ac natus erat curfitare incæpit. Simile apud *Lemnium in Occul.* monstrum invenies. Quin eo usque imaginationem idem extendit, ut, in libidinofioribus virgunculis, semine cum sanguine imaginaria falacitate commistis, rudimentum animalis eam meditari existimet. Quomodo vero id fiat, difficile est explicatu, nec hujus loci.

A R T I C V L V S I I I.

D E V I S V & O L F A C T V.

TAm lucidos habuit oculos Augustus Cæsar, ut in quos eos attentius defixisset, hos connivere tanquam ad solis fulgorem cogeret. Tiberium, tanquam felem in tenebris videre potuisse auctor est *Suetonius*. Strabonem constat tam certa oculorum acie fuisse, ut à Lilybæo, portu Carthaginensium egredientes casses intueretur. *Val. l. 1. c. 8.* in iisque singulas numeraret naves. Distantia vero centum triginta quinque millia passuum erat. Quod si hoc verum est, verum etiam erit Hispanum quendam Lopem in Gadibus fuisse, qui, ex edito monte, quem vocant Calpen, per fretum illud oppositum acie penetrabat, & ex Europa Africæ littus (cujus trajectus vel teste *Clenardo in epistol. ad Iacob. Labocum* mari tranquillo trium ad quatuor horarum est) collustrabat, quæque ibi agebantur, indicare poterat. *Camer. Hora. subc. C. 3. cap. 81.* In Africa Occidentali Æthiopes quatuor oculis inveniri dicuntur. *Lycosten.* In Africa etiam familias quasdam effascinantium *Isigonus* & *Nymphodorus* tradunt: quarum laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes. Esse ejusdem generis in *Triballis* & *Illyriis* adjicit *Isigonus*, qui visu quoque effascinent, interimantque quos diutius intueantur, iratis præcipue oculis: quod eorum malum præcipue sentire puberes. Notabilius esse quod pupillas binas in oculis singulis habeant. In Albania quosdam glauca oculorum acie à pueritia statim canes, qui noctu plus, quam interdiu cernant, gigni, idem *Isigonus* prodidit. *Plin. l. 7. cap. 2.* *Anastasius* Imperator diversi coloris pupillas in oculis habuit. Dextra nigrior, læva magis glauca fuit. *Zonar.* Qui in paludibus habitant, odorem ferre nequeunt. *Strabo l. 16* refert, apud Sabæos ab odoribus stupefactos, bituminis suffitu, hircique incensa barba recrea-

recreari. Fætidus interdum prodesse, hysterica-
rum mulierum conditio & pestilentiaë fuga de-
monstrat. Apud Antverpianos rusticus quidam,
cum in myropolium divertisset, deliquio animi
periclitari cæpit, fimo equino admoto naribus,
revocatus est. *Lemn. l. 2. Occult. cap. 9.*

A R T I C V L V S I V.

D E F A C I E.

MAjestatem quorundam faciei indidit
D E V S. Principes præsertim si atten-
das: forma quorundam ornavit eximia,
similitudinem quibusdam indiscretam indidit.
Horrebant vultum Maximiliani Cæsaris captivi
Brugenses. *Delf. l. 3. in Maximil. vita & Philippi.*
Francisci I Galliarum Regis Musagetæ æterna
gloria digni ad Ticinum capti, victores intuiti
ita observabant, ut certatim ei ministrarent vul-
tu Regio. *Forcatul. de Gallorum imperio l. 3.* Al-
phonsum Estensem I Ferrariæ Ducem conjurati
interficere cum vellent, solo vultu territi non po-
tuere. Mænechmi apud *Plautum* gemini adeo simi-
les fuere, ut nec nutrix nec mater dignoscerent.
Idem in Iohanne & Petro, Senatoris cujusdam
Mechliniensis filiis, Vives observavit. Antonio
Bithynico tam elegans erat forma, ut Adrianus
Imperator templum ei apud Mantineam consti-
tuerit, & Civitatem apud Nilum, ejusque imagi-
nem insculpi fecerit nummis. Maximini filii tan-
ta erat oris pulchritudo, ut caput morte jam ni-
grum, jam maceratum defluente tabo pulcherri-
mum tamen videretur. Democles puer Athenien-
sis ob formam ita appellatus est; Cui etiam tan-
ta pudicitiaë extitit cura, ut, ad declinandam De-
metrii vim, in plenum ferventis aquæ lebetem
se conjecerit. *Plutar. in Demetrio.* Spurina ado-
lescens solo aspectu viros & fæminas ad libidi-
nis provocabat. *Valer. Max.* Svavilda denique
Regina

Regina tanta forma erat, ut, quum vincta loris
exposita esset equinis obterenda calcibus, ipsis
quoque jumentis horrore fuerit, artus, eximio
decore præditos, sordidis lacerare vestigiis: *Saxo*
Grammat. l. 3. Hist. Danica.

A R T I C V L V S V.

D E S O M N I I S.

VT in aliis sic in somniis ludit natura, ita ut
lætitia afficiat tristes, tristitia lætos affli-
gat, regio fastigio donet servos, Dominos
mulctet & servitio. Quamvis autem fatendū sit,
plurima, imo plæraque quæ sunt, naturalia esse;
esse tamen & supra naturam plurima, vix ali-
quis negabit. Certe in antiqua Ecclesia per hæc
monuit suos Iehova; multotiesque fit, ut ea quæ
hodie in somniis offeruntur, suo non frustrentur
eventu: Lucæ Iselio privigno Zvingeri Vefon-
tione agenti, Huberi Basiliensis Medici mors in
somnia aperta est. Nam videre visus est lectum
suum egesta humo recens opertum, quem cum
lodice remoto excutere vellet, sub stragulis Hu-
berum Medicum vidit, momento oculi in pueri-
lem transmutatum speciem. Nessenus eodem die
quo in Albi suffocatus est, Somnium de lintris
offensione & sui prolapsu habuit. Christophorus
Rhaumbavius Medicus Vratislaviensis, moni-
tum, de cura morbi sibi incurabilis, in somnio fa-
ctum secutus, ægrum pristinae sanitati restituit,
& quod miror, Medicamentum illud, in libro
paucis post annis edito, conscriptum offendit.
Doring. de Medic. l. 1. part. 2. s. 1. cl. 1. c. 3. Idem
Philippo, & ante eum Galeno accidisse Historiæ
testes sunt. Huc pertinet Matris Scanderbegi
somnia de serpente, qui totam operuit Epi-
rum, caput inter Turcarū protendit fines, cruen-
tis faucibus ipsos absorbendo, caudam inter
Christianos & Veneti imperii tenuit terminos.
Barlet.

*Barlet. l. I. de gest. Scanderbegi cap. 82. Scaligeri de flamma ingenti cum sonitu summas Alpes Noricas, Rhæticas, & Ligusticas sine noxa pervadente. Scalig. in comment l. de Insomn. Hippocrat. apotel. 42. Hunnii de columna in templo. Hæc enim futuram filiorum aperuere conditionem; & quidem sine fallacia. Malleus quippe Turcarum erat Scanderbegus, Sydus illarum terrarum Scaliger, columna Ecclesiæ suæ Hunnius. Quid vero dicam de Gunthramo Rege Francorum? Mirum est quod iste habuit. Cum enim aliquando venationi intentus, per nemus vagaretur, forte à sociis avulsus, uno tantum comite, cujus fidem præ reliquis perspectam habebat, ad aquæ gelidæ rivulum delatus est. Vbi cum sopor gravis eum opprimeret, reclinato in servi sinum capite, obdormiit. Ibi rem mirandam servus animadvertit: Ex dormientis siquidem ore bestiolum vidit prorepere, & recta ad rivulum tendere, quem cum frustra omni conatu transire laboraret, servus evaginatam gladium rivo imposuit, per quem cum bestiola facile evasisset, in foramen proximi montis irrepsit, & post horam inde regrediens, eadem via in os regis reversa est. Ex perrectus deinde Rex, servo narravit, quod sibi per somnium visus esset, ad ripam ingentis fluminis delatus esse, & per ferreum pontem transisse, inde ad montem pervenisse, in quo grande auri pondus latuerit. Quod cum servo suo exposuisset Rex, & vicissim ex illo audivisset, quid se dormiente monstri acciderit, ambo ad montem istum contendunt, ibique defossam ingentem auri vim defodiunt. Heidfeld. in Sphynge cap. 14. Marinus Mersennus in Genesi Somnium hoc Diabolicum appellat. Magis mirum illud est, quod Schmalcaldensis ille habuit. Descriptionem qui voluerit, Peucerum de Divinatione videat. Ego illius loco Davidis Parei appono, quod sic ab eo descriptum est. Videbam, & ecce bos magnus & lassus extendens caput ad Orientem; & ecce ab oriente venit Aries, qui habet tria cornua, & incurrit in bovem, & læsit ejus crura posteriora, & firmavit se bos & fortius stetit, & vidi quod bos lassus fortius fi-
git*

git pedem. Et venit alius *Aries* de monte gentium & viarum, & crure fracto inter cornua ejus incurrit in ejus anterius, & iterum firmavit se bos & non cecidit, & doluerunt *Arietes* dolore magno, & fleverunt qui *Arietes* adoraverunt: quia *DEVS* servavit illum & misit illi pabulum *Indicum*, & confirmavit illum. Et ecce trans flumen stabat *Tigris Armena*, & *Luna* super caput ejus, & dixit. Mihi esca erit victus & victor; & devoratus est *Aries* qui habebat tria cornua à *Tigri*, & super eum dominata est. Et alter *Aries* refugit super montem suum, & herba aruerat, & cornua bovis creverunt, & *Tigris* fugit ab eo, & *Aries* in montem non evasit, & gavisus sum quod *DEVS* bovem servasset.

A R T I C V L V S. VI.

D E N O C T A M B V L I S.

NOctambulorum multa sunt exempla. Quidam juvenis è lecto surgens, indutus vestimentis ocreis, calcaribusque appositis, super fenestram conscendit, & hinc atque inde divaricatis cruribus, parietem perinde ac si equus esset, incitavit. Alter in puteum descendit, non citius experrectus, quam gelidam pede attigisset. Apud *Horstium* quidam nobilis turrim conscendit, nidum avium spoliavit, per funem se iterum demisit. Referunt quendam *Parisiis* gladio accinctum, Sequanam transisse, eumque interfecisse quem sibi interficiendum vigilans proposuerat; post patratum scelus domum rediisse. *Alemann. Comment. ad librum Hippocrat. de Aere &c.* Causam hujus quod attinet, varie à variis explicatur. Optima illorum videtur sententia, qui imaginationi adscribunt. Anima enim sentiens in somno non solum ab externo objecto incitata ad sentiendum se convertit, & primo obscure postea clarius rem percipit, sed & ab interno objecto per somnum repræsentato affecta,

affecta, movet facultatem motricem. Excitatur
 autem imaginatio à reservatis rerum specie-
 bus; circa quas dum intentius agit, facultatem
 motricem stimulat. Id se sic habere, vel quoti-
 dianæ experientiæ testimonio apparet. Nam
 moveri nos in somno quis ignorat? quod non
 surgimus minor facit phantasiæ circa imagines
 occupatio. Nec tamen motus ille fortior, ab eadē
 semper proficiscitur causa. Fieri enim etiam
 id ex diurna cogitatione posse quidam existimāt
 in junioribus præsertim, quibus major cupida-
 tis & audaciæ vis est. Alii ab interna id patiun-
 tur affectione corporis; quæ tamen non ejus-
 dem generis. Alacriores & magis phantastici
 spiritus animales quibusdam; quidam ex simpli-
 citate id facere videntur. Quod non excitantur,
 vaporum efficit pertinacia. Hi enim cum non
 permittant, ut facile excitentur; contra spiritus
 animales vegetiores sint, fit ut medio modo in-
 ter dormientes & vigilantes constituentur. Nec
 tamen verisimile est, omnes esse ejusdem gene-
 ris. Nam puer ille cujus apud Libavium men-
 tio, nudus ad portam progressus domumque re-
 gressus, vigilem in medio oppido sedentem ob-
 servavit. Denique, quod agunt quod dormien-
 tes non possunt, periculi facit ignorantia. Ra-
 tionis obscurata actio, motus à phantasia excita-
 tos impedire non possunt. Videatur *Libavius in*
Noctambulis.

A R T I C V L V S VII.

D E N O N N V L L I S C I R.

ca caput ac sensus observandis.

Natus quidam & in virum excrevit, anno 1516, qui aliud caput umbilico exeruit. *Lycofthen.* Anno 1487 Venetiis puer fuit, qui plurivariam scisso ore genitale membrum habuit vertici agnatum. Prognata adultis in capite cornua. Virgini circa articulos etiam pedum & brachiorum, vitulinis haud absimilia, quæ post percurata. *Schenck. l. I. Observ.* Ægyptiorum capita ita firma erant, ut ea vix ictu lapidis elidere potuisses. Persarum tam fragilia, ut solo calculo perforari potuerint. *Herodot.* Indorum in Hispaniola ossa capitis tam dura ut enses frangantur. *Cardan. l. 12. de Varietate rerum.* Frontem totam ab humore acri osse nudatam in Monacho *Benivenius vidit. de abdit. c. 10.* Tyrrhenus Tarcon, & Cycnus Trojanus ætatis primordio statim memorantur cani. *Cal. l. 3. cap. 27. Antiq.* Scribit & Ctesias in Indiæ quadam parte fæminas semel tantum parere, eoque conceptu genitos confestim canescere. Myconii capillo carentes gignuntur. *Plin. l. 14. cap. 37.* Defluvium capillorum in muliere rarum, in spadonibus non visum, nec in aliquo ante Veneris usum. *Plin. l. c.* Visa Lutetiæ fæmina mystace nigro & incano justæ magnitudinis, mento etiam piloso mediocriter. Fertur & in gynæconitide Alberti Bavarix Ducis fuisse mulierem promissa barba. *Volfius.* Tempore Gregorii Pontificiis natus in Lombardia infans, tam magnis auribus ut corpus integerent. *Thomajus in Horto mundi cap. 19.* Visi plurimi qui aures & capitis cutem promptissime movebant. *Dalechamp.* Ferunt ab Orientis parte intima gentes esse sine naribus; æquali totius oris planitie. Alias superiore labro ca-

rentes ; alias sine linguis *Plin. l. 6. cap. 30.* Scribunt etiam *Æthiopiæ* esse partem, cujus incolæ nascuntur toto corpore flexili, ut in omnem positionem sese contorqueant facillime ; addunt iisdem linguas geminas quibus distinctim ac pro arbitrio uti possunt. *Gem. Fris. l. 1. cap. 7. Cosmocrit.* Zanetem Samotracem civem, cui renati sunt dentes post centum & quatuor annos, *Mutianus* visum à se prodidit. *Plin. l. 11. capite 17. Aristoteles l. 2. cap. 4 de Histor. Animal.* mulieris mentionem facit, cui anno octogesimo maxillares illi novissimi non sine dolore excierunt. In palato quibusdam natos *Plin. l. 11. cap. 37* scribit. *Mæcenas* tribus annis integris insomnis permansit, levi harmonia tandem liberatus. *Seneca de provident.* *Nizolius Ciceronianus* decennio somnum non vidit. *Heurn. c. 16 de morb. capit.* *Cardanus* quoties volebat animo sic abripiebatur, ut nullum omnino in eo statu sentiret dolorem, Idem de Presbytero Restituto refert *Augustin. l. 14 de Civitate DEI cap. 24.* Iacebat hic mortuo similis, ut nec vellicantes sentiret, nec quamvis igne ambustus fuisset, moveretur; hominum tantum voces, si clarius loquerentur, tanquam ex longinquo se postea audisse, referebat. Non obnitendo autem, sed non sentiendo immotum servasse corpus, eo probabatur argumento, quod velut defunctus omnis expertus esset halitus : similem se à sensibus auferendi habitum ex morbo contractum *Elisabetham Burtoniam* virginem *Cantianam* habuisse, *Historia Anglica* innuere videtur.

CAPUT VIII.

DE LOCOMOTIVA.

ARTICVLVS VNICVS.

DE MIRO QVORVNDAM
robore & agilitate.

MIra dico ; & certe fuisse exempla illorum ostendent. Polydamas inermis leonem confecit. Idem boum aggressus armentū, arreptum insignis & magnitudine bovis unum ex posterioribus pedem, non prius, quamvis ferociente, dimisit, quam in manu ungulam relinqueret. Quadrigas tota vi concitatas, retro apprehenso altera manu curru, constanter retinuit. *Rhodig. l. 7. cap. 57.* Miloni Crotoniensi malum tenenti nemo poterat extorquere. Idem in Olympia bovem represso anhelitu portavit per stadium, ictu pugni interfecit, totumque eodem die haud gravatim devoravit. Tandem quercum fissam divellere cum vellet, viribus submissis ab eadem constrictus interiit. *Plin. l. 7. cap. 20.* Maximinus Imperator adeo robustis erat membris, ut armillas conjugis, hoc est circum gemmis insignem, quo brachium cingebat ipsa, annuli loco pollici induxerit. Sarcator in Svecia collo appensas auri centum viginti libras gestavit perpetuo. Idem novem objectus athletis, trucidavit universos. *Olaus l. 5. cap. 2.* Paulus quidam, apud *Bonfinium rerum Vngaric. Decad. 4. lib. 2.* statura & membris Herculi simillimus, armatum hominem dentibus arreptum, inter militares choreas non inermis circumduxit saltando. Vbertus de Cruce Mediolanensis iumentum frumento onustum portabat, & unico constitutus pede, à nemine de statione depelli poterat. *Leander in Mediol.* In Anchusa denique monte, non procul Atlante, quemlibet singula-

rem peditem duobus Equitibus pugnando obistere posse, *Leo Africanus* testatur. At *Philetas* Cous tam levis erat, ut plumbeos globos pedibus alligatos portaret, ne à vento deportaretur. Non minus miranda agilitatis exempla præsto sunt. In occidui novi orbis provincia quadam Indi cursu adeo valent, ut diem integrum insequantur, donec lassitudine fessum virum interceptant. *Hissal. Sylv. p. 5. c. 7.* Scritofinnos cursu antevertere feras *Krant. in Suecia* author est. Heraldum nobilem Hibernicum equos celeritate vicisse ab eodem proditum. *l. 5 Norveg. c. 6.* In Mexico tabellarii quatrduo septuaginta transvolavere leucas. Polymnestor Milesius puer leporem affectus est ludicro. Philonides mille ducenta stadia, seu septuaginta quinque leucas Gallicas uno die pedestri emensus est itinere. *Ladus ita super canum pulverem cursitavit, ut arenis pendentibus nulla vestigiorum relinqueret indicia.* Fontejo Vipsanioque Consulibus in Italia octo annorum puer natus, quinque & quadraginta milia passuum à meridie transivit ad vesperam. *Solin.* At maxime mira est illa agilitas, quæ in rustico quodam inter pecora educato, in aula Principis Papebergenfis, apparuit. Habebat idem Princeps (verba sunt *Camerarii Centur. I Horarum subcisc. cap. 75.*) in aula nanum quendam Martinettum; qui illum agilem hominem veluti equum conscendebat, quem deinde in gyrum ducebat, & hinc inde concursitationibus variis modis exercebat: verum quando volebat uno saltu sessorem suum licet pertinaciter illius dorso inhaerentem, absque omni difficultate excutiebat. Post quadrupes ille cum melissis & generosis canibus; inter quos erant ferocissimi, quos Angli Dokas vocant, certamen inibat, eosque suo latratu & fremitu canino pendulaque coma consternatos è cubiculo exigebat. Mordicus interdum comprehensis illis minoribus ex indagatorum genere. Exactus canibus & molossis, miris saltibus, sursum & deorsum, quadrupestamen, fere omnes angulos sublimiores cubuli permeabat, ut simia rix

hoc perficere posset, quod tam rusticum & quadratum corpus, absque omni difficultate, uti videbatur, faciebat. Vidi semel atque iterum, quum apud Principem in prandio essem, postquam suum sessorem nanum excusserat, & canes suo ficto latratu e cubiculo exegerat, eum salientem a tergo super humeros unius ex convivis: inde in mensam, intactis poculis & vasis appositis; mox in sublimiora loca, tanta celeritate, ut instar sciuri vel felis Indici, de quibus Iulius Caesar Scaliger scribit, volare videretur. Addit. Multos in ea fuisse opinione, præstigiis & fascinationibus oculos hominum eum perstringere; sed sibi de ea re nil certi compertum; nec putare id in ejus potestate, quamvis voluisset, fuisse. Similem pernicitatem Habidem filium Gargoris Regis Curetum habuisse Justinus l. 44 testatur.

C A P V T I X & ultimum.

D E A N I M A R A T I O N A - li, inprimis vero de Memoria.

ANima rationalis forma est hominis, per hanc in suo constituitur esse, ab aliisque distinguitur speciebus. Duplex illius facultas, Intellectus & Voluntas, interpretes fermocinatrix utrique data. De illis vix aliquid dicendum venit. Nam, quamvis infinita fere habeant, si inventiones varias, virtutes, consultationes, linguas, scribendi modos, & alia consideres: tamen illa hisce si adjunxeris, ~~opus dodius~~ summum committetur vitium. Hinc factum, ut cum de affectibus in Ethicis commodius tractari possit, hic eos omiserimus. Vnum tantum addo de Memoria. Excellentem nempe fuisse in quibusdam. Esdras sacerdos universam Ebræorum doctrinam memoria tenebat. Cyrus & Scipio cunctorum militum in exercitu nomina tenebant. Carmides in Græcia quæ quis exegisset volumina in Bibliothecis, legentis modo repræsentabat. *Plin.*

Mithridates duarum & vigintigentium calluit linguas. *Gellius*. Iulius Cæsar eodem tempore quaternas dictabat Epistolas; *Plinius* dictare, legere, & audire eum consuevisse affirmat. Themistocles tantæ fuit memoriæ, ut Simonidi artem memoriæ offerenti, oblivionis se malle diceret, meminisse se quæ nollet, oblivisci non posse quæ vellet, adjiciens. *Cic. l. 2 de Finib.* Seneca duo millia nominum recitata, quo ordine dicta erant referebat; ducentos versus recitabat ab ultimo incipiens. Portius denique Latro, quæ dicturus erat ediscendi causa nunquam relegat. Edidicerat enim quum scribebat: dicebat ita, ut in nullo unquam verbo memoria eum deciperet. Quanta in his erat memoriæ excellentia, tanta in aliis vilitas, sive morbo sive prava abortu constitutione. Messala Corvinus nominis sui oblitus est. Franciscus Barbarus literarum Græcarum Athenis vir eruditissimus, cum ictum lapidis capite excepisset, cætera omnia tenacissima memoria retinens, literarum tantummodo, quibus præcipue inservierat, oblitus est. *Valer. l. 1. cap. 8.* Clusius Sabinus tam frigidæ extitit memoriæ, ut illi modo Vlyssis, modo Achillis, modo Priami excideret nomen. *Seneca in Epistol.* Atticus Herodis Sophistæ filius ne Elementorum quidem perdiscere poterat nomina. Thraces numerando quaternarium numerum transcendere nequivere. At maxime mirum quod de Theodoro Beza *Thuan. l. 134* refert. Eum, antequam moreretur, præsentium memoriam debilitata nempe mente amisisse, præteritorum, dum ingenio valebat impressam, servasse; in languore hoc per biennium permanisse. Ingenium quod spectat, à certo id temperamento pendet. Et mirum est, stupidos sæpe in multis esse eos, qui pro sapientibus in aliis habentur. Themistocles non tam capere quam rapere consilia potuit. Logicæ nequivisse addiscere præcepta quendam, qui alias citissime apprehendit disciplinas, Huartus au-

thor est. De excellentia si dicendum, Iani Drusi Philologi clarissimi filio tam excellens erat, ut à decimo quinto ætatis anno ad vigesimum, quo mortuus est, commentarios in Proverbia, & alia exquisite scripserit. *Drus. in præf. paralipon. in n. 7.* Plurima tamen sunt ad quæ ingenii humani nequit pertingere acumen. Vires magneticæ, marini refluxus, humorum in corpore humano mirabiles effectus, caloris ipsius nativi constitutio, & alia multa, multos exercuere, à nemine recte sunt cognita. D E V M, propter nobilitatem, propter ignobilitatem materiam primam comprehendendi non posse vulgaris est sententia. Proprietates occultæ laxum nimis ignorantia nostræ asylum. Sistam itaque & ego hic gradum; & certe ut sistam intentio monet. Iucundissima ponere animis erat, ut & Adolescentum mentibus naturalis historiæ amor infereretur, & illis qui juventutem nobilem etiam privatim instruunt, subveniretur. Multa dubia inferi, causas quorundam ex aliorum mente dedi, ut scrutiniū naturæ requiri ostenderem. Multa, quæ omisi, naturæ fecunditas fecit. Tam late sua spargit pomæria ut omnia recensere, ultra virium sit unciolas. Si tamen ista quæ jam dantur placere intellexero, & tantum ingenii ac occasionis suppetierit, ero in eo, ut Enchiridion Historiæ Naturalis, in quo natura tam ligata quam libera produci poterit, habeatur. Scrutinium, in An sit, & quare sit, inquirens, aliis relinquo. Sed de his supremus ipse videbit, cui Laus & gloria in sempiterna secula. A M E N.

F I N I S.

*Ad Nobilem & Clarissimum
virum*

IOANNEM IONSTONVM
de suis Philosophicis scriptis.

Fontes venustos, & saporis musteos,
Aguas perennes, limpidas, pellucidas,
Ævo salubres, seculisque commodas,
Scaturiebat Virgo priscis Patribus,
Sophiam vetusto quam vocarunt nomine.
Hæc illa Virgo; proma-conda temporum,
Pudica, pulcra, casta, dives artium,
Magistra veritatis, ordinis Parens,
Humanitatis una formatrix rudis
Et architecta literati Seminis,
Analphabeto invisa semper agmini.
Regina, regni compos esset dum sui,
Audivit; inquinata nullis sordibus,
Libidinosus nota necdum Adulteris.
Vt inter ignes ætheris Sol splenduit,
Suisque lucem contulit cultoribus.
Polita Virtus hinc, Fides, & Veritas,
Doctrina simplex, ac supellex sobria.
Hac claruere magna quondam Numina.
Divinus orbis ille Doctus totius,
Insigne gentis Atticæ miraculum.
Et qui Magistrum pene præcessit suum,
Ortus Stagira maximus Princeps Sophum,
Cui comparari Nemo tum mortalium
Potis eruditione. Vel si quos adhuc
Ætas beati temporis vetus tulit.
Successit ævum degener prioribus,

Qua

Qua Virgo tandem prostituta adulteris
Distorta, deformata, vulsis artubus
Deruncinata; limpidis pro fontibus
Vlvis lutosus cespitisque uligine,
Cœno, lacunis, putidis paludibus,
Et falsitatis ac amurcæ fecibus
Scatet. Scatebris hauriunt istis meras
Apinas, inertes inficetiæ strophas.
Insanientis insipientiæ logos,
Tricasque fuci, falsitatis fabricas.
Hinc tota mendax, Lena turpis, & Lupa
Infamis audit, audit Offa sordium.

Ejus misertus Ionstone ô ævi juba
Ocelle dexter eruditi seculi,
Nunc expolis, industrius ceu artifex,
Incude ab ipso, litterariæ rei
Facemque præfers Virgini suum decus
Sophiæ reponis, ejeratis sordibus.
Patrocinaris veritatis sic viæ,
Et sic salubrem sedulos sapientiam
Stillas in usus, ne quid hic Puertiam
Moretur ultra vi sagace præcaves.
Nunc haurientur veritatis Schemata,
Exempla rerum, plana virtutum sacra,
Lepidi lepores, gratiæ gratæ, chorus
Lubentiarum, Amorum amœna factio
Faventiaque & Elegantiæ typus
Ductore te. Quin eloquar, quid sentiam;
Me Iudice uno, & Eruditis omnibus,
Mala fatente idem vel invidentia,
Fers omne punctum laudis, & palmam meres.
Sic tute Phillosophantium longe gregem
Post terga linquis, Bos quibus linguam obsidet,
Quos

Quos scripturire scabra detinet sitis.

O macte tantis, macte ô ingens bonis !
Et dum licet prodesse perge seculo,
Faciles ad arcem præpara Sophiæ vias,
Satura juventæ vota, quo maturitas
Sequatur uber mox adulto corpore ;
Sic, sic perennem promerebis gratiam,
Sic te sequetur gloria, & nomen tenax.

Amoris & Benevolentia
test : ergo Scribebat Lugd.
Batavor.

Venceslaus Clemens à Ly-
beo-monte. S.

108-

Journal

6

108-

Journal

6/

13

120

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is written in a cursive script and is oriented vertically.

Jonston, Jan,

Ioh. Ionstoni thavmatographia natvralis in decem classes distincta, in quibus admiranda I coeli, II elementorum, III meteororum, IV fossilium, V plantarum, VI avium, VII quadrupedum, VIII exanguium, IX piscium, X hominis

Amsterdami 1632

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- Nat 2199
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11272369-7